V.İ. LENİN
HAYATI VE FİLOZOFİK EKONOMİK POLİTİK DÜŞÜNCESİ

HENRI LEFEBVRE

TÜRKÇESİ: RASİH NURİ İLERİ

YALÇIN YAYINLARI

3. BASIM

HENRI LEFEBVRE

V.İ. LENİN
HAYATI VE FİLOZOFİK
EKONOMİK POLİTİK DÜŞÜNCESİ

V.İ. LENİN
HAYATI VE FİLOZOFİK EKONOMİK POLİTİK DÜŞÜNCESİ

HENRI LEFEBVRE

Anadolu Yayınları'nda
1. Basım Aralık 1968
2. Basım Kasım 1975
Yalçın Yayınları
3. Basım - Kasım 1990

V.İ.LENİN hayatı ve filozofik ekonomik politik düşüncesi (İnceleme)/Henri Lefebvre/Türkçesi: Rasih Nuri İleri/Kapak resmi: F İzer/Er-Tu Matbaası'nda basılmıştır/YALÇIN YAYINLARI Klod Farer Caddesi No: 24/3 Türbe - İSTANBUL Tel: 516 50 49

HENRI LEFEBVRE

V.İ. LENİN

HAYATI VE FİLOZOFİK EKONOMİK POLİTİK DÜŞÜNCESİ

TÜRKÇESİ: RASİH NURİ İLERİ

3. BASIM

YALÇIN YAYINLARI

Yalçın Yayınları'mn notu:
Bu eserin birinci baskısından 2000 adet toplattırılarak imha edilmişti.
2. basımda (s. 506-507) Anadolu Yayınları'nın kitabın beraatıyla sonuçlanan dava hakkında bir açıklaması yeralmıştır. Rasih Nuri İleri'nin açtığı dava sonucunda Türkiye'de ilk kez olmak üzere üst fiyattan, imha edilen kitapların bedeli kendisine ödenmiştir.

NIVERSITÉ DE PARIS-X NANTERRE

2, RUE DE SCHOEL
92-NANTERRE

TÉLÉPHONE

NANTERRE LE 6 mai 1973

I.E.R.

Monsieur le résident,

En France, les personnes sont nombreuses qui s'intéress à la Turquie et considèrent votre pays comme un grand pays, a quel nous relient des liens historiques et culturels. Ces per sonnes ont a pris avec étonnement la condamnation de Monsieur Ilsri à sept ans de prison pour avoir traduit en langue turq un livre sur Lénine.

Si je me permets d'apporter à ce propos mon témoignage, c'est que je suis l'auteur de ce livre. Je le considère comme ouvrage scientifique, destiné à informer sur le rôle, la pens et la vie d'un homme universellement connu. Ses idées, qu'on partage ou non, sont étudiées dans les universités du monde e tier. Cette étude fait partie de la culture. D'ailleurs mon l a déjà été traduit dans plusieurs langues ;il a fourni pour t et mes collègues de l'Université française ou des universités étrangères, des thèmes d'enseignement.

A ces divers titres, je me permets de solliciter avec t le respect que je lui doie, l'indulgence du tribunal.

H Lefebvre

Henri Lefebvre

Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırmalar Millî Merkezi araştırma sorumlusu» ve Paris Üniversitesi profesörü H. Lefebvre'in Yargıtay Başkanlığına yolladığı mektup

Paris Üniversitesi, Nanterre 6 Mayıs 1973

Sayın Başkan,

Fransa'da Türkiye'ye karşı ilgi duyan ve memlekitinize tarihî ve kültürel bağlarla bağlı bulunduğumuz bir ülke sayan çok kişi vardır. Bu kişiler Bay İleri'nin Lenin hakkındaki bir eseri Türkçeye çevirdiğinden dolayı yedi yıl hapse mahkûm edildiğini hayretle öğrendiler.

Bu kitabın yazarı olduğumdan bu konuda tanıklık etmek hakkını kendimde bulmaktayım. Bu kitap dünyada tanınmış bir kişinin rolü, düşüncesi, ve hayatı hakkında bilgi vermek amacını taşıyan bilimsel bir eserdir. Onun fikirleri — paylaşılsın, paylaşılmasın — bütün dünyanın üniversitelerinde incelenmektedir. Bu inceleniş kültürün bir parçasıdır. Kaldı ki, kitabım şimdiden birçok dile çevrilmiştir; Fransız Üniversitesinde ve yabancı Üniversitelerde bana ve meslekdaşlarıma öğretim temaları sağlamıştır.

Bu çeşitli nedenlerle, kendisine karşı borçlu bulunduğum bütün saygımla, mahkemenin hoşgörü göstermesini rica ederim.

Henri Lefebvre

AÇIKLAMA

H. Lefebvre'in «*Lenin'in Hayatı ve Eserleri*» kitabının çevirisinden dolayı 14 Mart 1969 günü tutuklanarak Sağmalcılar Cezaevine, oradan da Ankara Cezaevi 9. uncu koğuşuna götürüldüm, sorgumdan sonra 26 Mart 1969 günü tahliye edildim.

Davanın görüldüğü Ankara 3.üncü Ağır Ceza Mahkemesi önce Sayın Avukatım ve dostum Halit Çelenk'in bilirkişi talebini reddetti. Savunmanın yapılacağı gün ise bir ara kararı ile mahkeme reesen üç kişilik bir bilirkişiyi tayin gereğini duydu.

12 Mart Faşizmi döneminde, kitapta suç unsuru bulunmadığına değgin Sayın Profesör Mustafa Akdağ, Profesör Besim Üstünel ve Doçent Eralp Özgen'in verdikleri bilirkişi raporuna rağmen Ankara 3.üncü Ağırceza Mahkemesi çoğunlukla 142/I'den yedibuçuk yıl mahkûmiyet ve tutuklama kararını 20 Ekim 1972 günü verdi. Yargıtay'ın 27 Aralık 1973 günlü bozma kararından 7 ay sonra 18 Temmuz 1974 günü tahliye edildim. 4 Kasım 1974 günlü, kesinleşen kararda ise: *kitapta bizatihi suç unsuru bulunmadığı* gerekçesi ile KİTABIN İADESİNE karar verdi. (*)

R.N. İleri

(*) Dava dosyası ikinci cildin sonunda yayınlanacaktır.

ÖNSÖZ

1965 yılında başlayan tercüme furyası, 12 Mart döneminde durduktan sonra, yeniden hızlanarak süregelmektedir. O derecede ki, en meraklı okur bu neşriyatın küçük bir kısmını bile izlemek olanağını kaybetmiş bulunmaktadır. Artık Türkiyemizde Hitler'den Mao Ze Dung'a kadar her politika ve düşünce akımı okuyuculara sunulmuş durumdadır.

Her yayınevinin kendi ölçülerine göre katıldığı bu yayın faaliyeti birçok sakıncalar doğurmaktadır. Bu sakıncalar sıra ile kitapların seçilmelerinde, kanunî veya ticarî nedenlerle kitapların kırpılmalarında, çevirilerde bir dil birliği bulunmamasında, çeviri hatalarında ve hatta tahriflerinde kümelenmektedir. Aynı zamanda, aynı kitabın değişik yayınevleri tarafından yayınlanması, bazen de bunun kitabın ismi değiştirilerek yapılması, yayınlanmış kitaplardan derlemeler yapılıp çekici isimlerle yeni bir esermiş gibi piyasaya sürülmesi, durumu gitgide içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır.

Bu duruma mahkemelerin yarattığı çelişki katılmaktadır, bazen en bilimsel veya kendi halin-

de bir kitap mahkûm edildiği halde, bazen de başka bir mahkemede en ateşli bir propaganda eseri beraat etmekte ve artık basılabilir hale gelmektedir. Bunun yanı sıra polis uygulaması da, gerek toplattırılmış ve fakat sonradan beraat etmiş bulunan, gerekse toplattırılmadığı halde isim benzerliği olan kitaplar ayırt edilemediğinden, durumu büsbütün işin içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Anayasa Mahkememiz bilimsel *eserlerde suç unsuru olamayacağına karar vermiştir, fakat bunun takdirini mahkemelere ve çoğu kez tarafgir bilirkişilere bıraktığından içinden çıkılmaz çelişkiler doğmaktadır. Oysa, pek haklı olarak Alman Federal Anayasa Mahkemesi hiç bir mahkemenin bir tezin bilimsel olup olmadığı hakkında karar veremeyeceğini Karar'a bağlamıştır. Aksi halde Galile davasında olduğu gibi «dünyanın dönmediği» kararı gibi olaylar olağan olur.*

* * *

Yukarıda dil birliği bulunmamasından, dil keşmekeşinden söz etmiştim. Memleketimizin geri bıraktırılmış bir ülke olmasından dolayı, herşey gibi dilimiz de gelişememiş, geri kalmıştır. Bunun en güzel kanıtı Dil Kurumunun yayınladığı çok değerli Türkçe Sözlük *kitabındaki kelime adedi ile örneğin bir «Larousse» veya bir «Cassell» sözlüğündeki kelime miktarıdır. Kaldı ki, sorun asıl burada başlamaktadır, ve iki yönlüdür. Bir defa Osmanlıcadan «Arı» Türkçeye geçerken aralarında önemli nüans farkları bulunan değimler tek bir kelime ile ifade edilmiştir, örneğin (elem, ızdırap vb... yerine biz sadece «acı» kelimesini kullanmaktayız), asıl önemlisi bu değildir, çeviri yaparken bilimsel*

dilin gerekleri dolayısıyla Türkçe karşılık aradığımızda birçok kelimenin tam karşılığı bulunmadığı gibi, daha beteri değişik kelimelere aynı karşılık *bulunmaktadır. Bir kaç örnek vermek zorundayız:*

1 — *Sözlüklerimizde* mânâ *sözcüğünün karşılığı* anlam'*dır. Oysa, anlam = Verstandnis (Al), comprehension (Fr), understanding (İng). Mânâ = Bedeutung (Al), Sinification (Fr), Meaning (İng), demektir.* Anlam, anlamak, *akıla, zekâya ait bir işdir, düşünceyi işaret eder.* Mânâ, mânâsı olmak, *ise duyuya, dış alemde geçen olaya aittir, onu ifade eder. (x)*

2 — Gerçek : *Sözlüklerimizde hem* verité = *hakikat, hem de* réalité = *gerçek, anlamına gelmektedir.*

3 — Karmaşık : *Sözlüklerimizde hem* complexe, *hem de* compliqué, *anlamına gelmektedir.*

4 — Kavram : *Sözlüklerimizde hem* concepte, *hem de* notion, *anlamına gelmektedir.*

5 — Düşünmek : *Fransızca'daki üç ayrı kavramın karşıtıdır:* penser, réfléchir, raisonner.

Bunun yanıbaşında teknik terimlerin ve de örneğin felsefî istilahların ve doktrin isimlerinin çevirisi içinden çıkılmaz bir kargaşalık yaratmaktadır, bu durumun yarattığı başka bir zorluk da her yazarın ve çeviricinin, hatta her yayınevinin kendine özgü bir dili, bir değimler karşılığı sözlüğü olmasında bulunmaktadır. Çevirilerini Os-

---

(x) Bak. «Türkçe'nin Gelişme Sorunları ve Parlak Geleceği» - Dr. Ekrem Eraş, 1972, İst.

manlıca yapıp bunları sonradan Türkçe'ye çevirenler olduğu gibi, yayın evleri de son bir redaksyonda yazarın, çevirenin dilini kendi dillerine çevirmektedirler. Bu arada da mânâ ve anlam çok defa değişmektedir.

Herhalde şunu unutmamalıyız ki, dilimiz hâlâ oturmadığı gibi, bilimsel kavramların tam karşılıkları hâlâ saptanmamıştır ve de okuyucular çok kez kullanılan değimlerin ne anlama alındığını anlayabilecek anahtara sahip değillerdir.

Burada, bir bakıma çok daha önemli olan sentaks, sözdizimi konusunun yarattığı güçlükleri bir tarafa bırakıyorum.

* * *

Dil biliminden gelen bu güçlüklerin yanısıra, aynı derecede önemli bir sorun daha vardır. Lefebvre'in kitabını dikkatle okuyanlar bunun derhal farkına varacaklardır. Kitabın (hikâye), olay kısmı çok akıcı olduğu halde, felsefî ve diyalektik kavramlar ve incelemeler kapsayan kısımları, söz gelimi bir fren'e basılmış, tıkanmış gibi görünmektedir. Bunun nedeni, yazarın kavranması çok güç, çok karmaşık kavramları bu kısımlarda açıklamasında aranmalıdır. Bu kısımlardaki cümleler iki, hatta üç kez okunmalı üzerilerinde fikir yürütülmelidir. Ve «frenlemenin» konunun kendi karmaşıklığından geldiği akıldan çıkartılmamalıdır. Roman okumakla, örneğin bir felsefe, ekonomi veya fizik kitabı okumak arasında büyük bir fark olduğu, bu özel ve bilimsel konuları kavramak için, bunlar ne kadar basitleştirilmiş olsalar bile, bir

kültürün ve bir dikkat yoğunlaşması gayretinin sarfedilmesi gerektiğini iyice bellemek gerekir.

* * *

Okurlarımıza sunduğumuz H. Lefebvre'in bu eserinin bir önemi de kitabın konusundan gelmektedir. Okurumuz, hangi politik ve ideolojik görüşe sahip olursa olsun, bu konularda bilgi edinmek için çok kez, örneğin «Lenin'in hakkında» kitap okumadansa «Lenin'in» kitaplarını okumayı haklı olarak tercih edebilir. Oysa, belirli bir dönemde ve belirli bir konu üzerine yazılmış olan, belirli tarih şartlarını ve fikirsel, politik bir mücadeleyi yansıtan «Lenin'in» özel eserlerini okumak çok kez bu tarihi ve özel şartları bilmiyen okuyucuda yanlış izlenimler yaratabilir, özünü okuyayım, anlıyayım derken; özel'e, raslantıya takılabilir. Bu bakımdan Marx'ın, Lenin'in, Roza'nın ve başkalarının eserlerini okumadan önce, onları zaman ve mekân içindeki, tarih içindeki yerlerine oturtmak, bu eserlerin ne zaman, ne için, hangi sorunlara cevap vermek ve onları çözümlemek için yazıldıklarını bilmek gerekir. Aksi halde doğmacılık, ve her türlü sapma için yol açılmış bulunur. Bu bakıma, okunması ne kadar güç olursa olsun, ilk merhalede, bu gibi fikirlerin aleyhinde olanların da, taraftarlarının da Lefebvre'in kitabı gibi temel incelemeleri öncelikle okumasında sayısız yarar vardır. Bilimsel inceleme yolu buradan geçmektedir.

Rasih Nuri İLERİ

GİRİŞ (1)

Lenin (1870 - 1924) Komünist (Bolşevik) Partisinin kurucusu ve teorisyeni; sonuçları hesaplanamıyacak tarihî bir olay olan 1917 Ekim Rus devriminin teşkilâtçısı ve yöneticisi olmuştur.

O günden beri, Sovyetler Birliğinde Stalin, Çinde Mao - Tse - Tung, Yugoslavya'da Tito, İtalya'da Togliati, Fransa'da, Maurice Thorez ve dünyanın ekseri memleketlerinde daha bir çokları «*Leninist*» olduklarını, Lenin'in öğretilileri ve devamcıları olduklarını söylemişler veya söylemektedirler.

Bu böyle olunca yüz yılımızın tarihini, dünün, bu günün ve yarının tarihini, Lenin'in düşüncelerini bilmeden, «*Marksizm - leninizm*»i bilmeden, nasıl anlıyabiliriz?

Lenin öz bakımından bir devrimcidir, ve şüphesiz bütün devirlerin en büyük devrimcisidir. Ölümünden beri düşünüşü ve eseri devrimci bir maya rolü oynamaya devam etmiştir. Bu yüzdendir ki — çok zaman tarihî veya felsefî «objektiflik» yeri-

(1) Bu kitap temmuz eylül 1955'de yazılmıştır. İlk metine göre bazı — önemsiz — değişiklikler not olarak verilmiştir.

ne geçen — rahatlık ve umursamazlık ile karışık, azıcık yukardan bakan bir tavırla, ondan söz etmek veya söz edilmesini dinlemek güçtür. Üstelik, o, öteki büyük devrimcilerden şu bakıma farklıdır ki, — Robespier veya Baböf gibi — yenilmiş, amacına kurban olmuş olarak ölmemiştir ve fakat zaferinin ortasında, iktidara gelmiş bir devlet reisi olarak ölmüştür.

Robespier veya Spartaküs hakkında kitap yazan — kolay olmasa da — böyle bir «objektifliğe erişebilir», çünkü bir «Robespier'cilik» veya bir «Spartaküs'çülük» bu gün için hâlâ gündelik değeri olan, canlı bir felsefe ve politika doktrini olarak söz konusu değildir. Fakat bir *leninizm* vardır. Ve biz bu kitabımızda leninizmi, onun hakkında bilgi edinmek isteyen okurların erişebilecekleri bir şekilde, özetliyebileceğimizi umuyoruz.

Böylece okurumuzla önceden yapılmış kapalı bir anlaşma, bir «gentleman's agreement» varmış gibi onun bu konudaki yargısını askıya almasını ister, proletarya devriminin teorisyeni, stratejicisi, ve taktikcisi ile, onun felsefesiyle bu kitapta tanışacağını kabul etmesini dileriz.

Eğer bu okuyucumuz Marx ve marksizm hakkında daha önce bilgi edinmiş ise bu iş daha kolay başarılacaktır; Lenin'in düşüncesini anlamak için gereken bütün verilere sahip olacaktır; bu düşüncenin dönemeçlerini ve karmaşık gidişini daha iyi izleyebilecek, Lenin'in hasımlarına karşı giriştiği tartışmaların çok defa sert olan tarzını kabullenecektir.

Bu kitap *leninizmi özetlemek* amacındadır. Bu

yüzden amacımız Lenin'in katıldığı olayları anlatmak değildir; kaldı ki, bu olaylara değinmemek de elden gelmemektedir. Bu kitabımız yüz yılımız tarihinin bir el kitabının yerini tutamıyacağı gibi özel konularda yazılmış incelemelerin de yerini alamaz.

Aslına bakılırsa, söz konusu olan elli yıllık dünya tarihinin oluşmasıdır; bu, karmaşık, çok yönüyle trajik ve hatta «cehennemi» bir tarih, ortamalı olmuş ince bir deyime göre, son derece hızlanmış bir tarihtir. Descartes'cı kurala göre o vakte kadar yargısını erteliyen okur, bu incelememizin sonunda, belki, Lenin'in sözü geçen tarih döneminde neden ve niçin büyük bir rol oynadığını anlayacaktır.

Leninizm, Rusyaya Özgü Müdür?

Leninizm herşeyden önce Marx'dan, ve modern işçi sınıfının, içinde yolunu aradığı geniş hareketten, esinlenen devrimci düşüncenin bir akımı veya bir eğilimi olarak görünmektedir. Örneğin, aynı oranda «lüksemburgculuk» (veya Rosa Lüksemburg teorisi) ve «troçki'cilik» (Troçki'nin teorisi) için denebileceği gibi. Fakat leninizm diğer akım ve eyilimleri yenmiştir. Nasıl ve ne için? Bunu da, leninist düşüncenin, ancak polemik bir görünüş veya yorumunu veren, eksik ve tek taraflı tariflerini aşabilmekle, yavaş yavaş göreceğiz.

Derhal belirtelim ki «leninizm» deyimi seyrek olarak tek başına kullanılır. Sistemli olarak tek başına kullanıldığında, leninizmin marksizmden ayırt edilmek istendiği anlaşılır. Genel olarak

«marksizm leninizm» denmektedir, bu deyim politika ve hatta felsefe günlük lisanına girmiştir. Fakat ayrı bir deyimin var oluşu leninizmin marksizmle tıpatıp aynı şey olmadığını göstermek için yeterlidir. Böyle olunca leninizmin marksizmden hangi bakımlardan ayırt edildiğini ve «marksizm-leninizm» sözcüklerinin birleşmesinin neden yerinde olduğunu göstermeliyiz. Bunu gösterebilmek için bazen marksist teorilere dönmek ve onları yeniden ele almak gerekecektir ki Lenin'inkilerle bağlantıları açıklanabilsin.

Çok defa, zannedildiğinin aksine, marksizm ile leninizm arasında tam bir eklem bulmak kolay değildir. Bu iddiamıza derhal örnek verelim. Marx'ın kapitalizmi ve burjuva toplumundaki proleteryanın durumunu incelediği için köylü sorunlarını bir tarafa bıraktığı; bu konunun Lenin'de marksizme oranla yeni ve büyük bir önem kazandığı, çok zaman söylenilmekte ve düşünülmektedir. Bu kanı, Lenin'in marksizmi Çarlık Rusyası gibi geri kalmış tarımsal karakterli bir memleketin ekonomik ve politik tahliline uygulamasından doğmaktadır.

Bu veriden hareket ederek leninizmi (2) öz bakımından bir Rus olayı olarak veya hatta, marksizmin bir sapması olarak görmek için bir tek adım atmak yeter; tartışma ve polemiklerde, bu adım açık veya kapalı olarak çok defa atılmıştır.

Oysa bu tez bu şelkiyle, gerçeğe uymamaktadır. Kaldı ki Marx köylü sorunlarını azımsamamıştır. Bu sorunu Marx bir tarafa bırakamazdı çünkü,

(2) Ve sonuç olarak «Stalinizm.»

kendi ekonomik tahlilinin başlangıç noktası klasik burjuva ekonomisi idi ve de toprak rantı teorisi Ricardo'nun eserinin temellerinden biriydi. Gençlik eserlerinden *Kapital*'e kadar Marx'ın devamlı olarak toprak rantı teorisine değindiği ve ondan söz ettiği görülmektedir, oysa bu teori köylü sorunlarının tahlilinin temelini teşkil etmektedir. Fakat Marx, ancak *Kapital*'in son kısmında kapitalist toplumun tümünü ve bu toplumun çeşitli sınıf ve tabakaları arasında «gelirlerin» dağılımını incelemektedir. Ancak eserinin bu kısmında toplumun fizyolojisini vermektedir, halbuki Ricardo onun sadece, — üstelik tamam olmayan anatomisini vermiştir —. Marx toprak rantı teorisini yeni baştan ele almakta, Ricardo'yu eleştirmekte ve kendi teorisini sunmaktadır. Oysa *Kapital*'in bu kısmı tamamlanamamıştır; üstelik *Kapital*'in okurlarından çok azı o kısma kadar erişmektedir. Okuyucuların çoğu Fiatlar ve Gelirler teorisine ve onun ortaya attığı sorunlara kadar bile gitmemektedirler. Lenin ise bu sorunları ilk araştırmalarından başlıyarak genel olarak çözümlemiştir. Lenin Marx'ın tamamlanmamış eserinden hareket etmiş, ve tam olarak Marx'ın onu bıraktığı yerden ele almıştır.

Bu şartlar, marksizmin, Marx'ın eserinin, burjuva toplumundaki sınaî üretimin ve proleteryanın durumunun eleştirici bir tahlilini kapsadığını ve fakat tarım sektörünü bir tarafa bıraktığını veya onun sanayi sektörüne o zamandan bile bir bütün olarak katılmış olduğunu varsaydığı efsanesinin yerleşmesine yol açmıştır.

İşin, doğrusu şudur ki, Lenin, zaten Marx'da var olan, tarım sorununun teorisini geliştirmiştir

(3). *Toprak reformlarının yapılmış* ve yapılmakta bulunduğu memleketlerde, tarımın makineleşmesi ve sanayileşmesine *kooperasyon* yoluyla (sosyalist yoldan) girişildiği «az gelişmiş» denilen memleketlerde, leninizmin sahip bulunduğu kesin etkinin nedenlerini, Lenin'in bu tahlilleri vermektedir; bunu göreceğiz. Ancak bu önemli yön leninizmin bir tanımlamasını vermemektedir.

Leninizmi, tekeller kapitalizminin tahlili olarak tanımlamak şimdiden bile daha doğru olurdu.

Marx serbest rekabet dönemi kapitalizmini incelerken kapital birikimini ve merkezileşmesini, rekabetin küçük ve orta işletmeleri yok edeceğini veya onları daha büyüklere karşı bağımlı duruma sokacağını önceden görmüştü; fakat tekellerin, tröstlerin, konzernlerin, holdinglerin vb.'nin (4) gerçekten toplumun tümü üzerine, kapitalist ve kapitalist olmayan (zanaatkâr, küçük çiftçi) unsurlar dahil, hatta devlet makinası da dahil olmak üzere tümü üzerine egemenliğini fiilen oturtmuş bulunduğu devreyi gözleriyle görememiştir; ki bu, protestolara, anti-tröst kanunlarına vb. ne karşın olmuştur. Böylece Marx bu kesin nokta hakkındaki buruk tartışmalara katılamamıştır. Bu tartışmalarda, bazıları «klâsik» liberalizm adına sızlanmak ve protestoda bulunmakla yetinirken; diğerleri tekellerde yeni bir düzenin tohumunu sezmekte, onlarda serbest rekabet devri kapitalizminin kesmekeşini düzenleyecek unsuru sezinlemekteydi-

(3) Burada hatırlatamıyacağımız Engels'in birçok yazılarında da incelenmiştir.

(4) Bu değimleri buraya açık anlamlarını ve farklarını vermeden yanyana sıralıyoruz.

ler; ve yine bazıları, Lenin ile beraber tekellerde hem savaşa kadar gidebilecek şiddetli bir rekabetin unsurunu, hem kapitalizmin iç çözülüşünün belirtisini ve hem de (üretimin sosyal ilişkilerini değiştirmek, ve sınıf olarak sayılacak olan burjuvaziden üretim araçları mülkiyetini ve kamu işlerinin yönetimini almak şartıyla) sosyalizme geçişin bir olanağını görmekte idiler.

Fakat leninizmin bu tanımlanması onun felsefî ve politik düşüncesinin önemli kısımlarını yine de bir tarafa bırakmaktadır.

Leninizm ve Proletarya Diktatörlüğü

Leninizmi *proleterya diktatörlüğünün* teorisi ve pratiği olarak tanımlamak daha da doğru olur.

Şimdiden hatırlatalım ki bu terim ve fikir de Marx'a aittir. Weydemeyer'e yazdığı çok ünlü mektubunda (5 Mart 1852, Mehring tarafından ancak 1907 yılında *Die neue Zeit*'de yayınlanmıştır) (5), Marx, 1848 ihtilâllerinin başarısızlıklarının politik anlamını özetlemektedir. Marx diyor ki: Benden başkaları, Restorasyon devrinin Fransız tarihçileri, sınıf mücadelesini keşfetmişlerdir. Benden başkaları, klasik ekonomistler, Smith ve Ricardo, toplumun ve sınıfların anotomisini açıkladılar:

---

(5) Bak. LENİN, *Devlet ve İhtilâl*, Bölüm II, kısım 3, ve *Proletarya Devrimi ve Kautsky Döneği*, Bölüm II, S. 429. Lenin'den yapacağımız aktarmalar çoğunlukla iki ciltlik *Seçme Eserler*, Moskova 1948, yabancı dilde yayınlar; baskısından olacaktır.

«Benim yeni olarak yaptığım şey şunları isbat etmekten ibarettir:

1 — Sınıfların varlığı sadece belirli tarihî üretimin gelişmesine bağlı şartlara bağlanmaktadır.

2 — Sınıfların mücadelesi kaçınılmaz olarak proleterya diktatörlüğüne varır.

3 — Bu diktatörlüğün kendisi dahi, sadece, bütün sınıfların kalkmasına doğru ve sınıfsız bir topluma doğru, geçiş dönemini teşkil eder.»

Marx'ın bu yazısı *Manifest*'e açıklık kazandırmaktadır, *Manifest*'te sadece demokrasinin proleterya tarafından ele geçirilmesi, işçi sınıfının milli olarak egemen bir sınıf haline gelmesi söz konusudur.

Yani, Lenin Marx'daki proletarya diktatörlüğü fikrini tekrar ele almış, onu geliştirmiş ve iktidarın ele geçirilmesinde ve bu iktidarın kullanılmasında politik bir strateji ve bir taktik meydana getirerek onu uygulamıştır.

Ancak leninizmi, şiddetin sert olarak kullanılışı ve sadece şiddetin kullanılışı, her türlü baskıyı kıran ve her türlü legaliteyi yok eden ani ve salt bir tarih keşikliği olarak tanımlamak tamamen yanlış olur. İhtilâlci şiddetin olanağı ve burjuvazi üzerine baskı kullanılışı zorunlu olarak, şiddetin sınırsız kullanılışını gerektirmez. Lenin, diktatörlüğün hazırlanışı ile onun uygulanışını dikkatle ayırt etmektedir. Hazırlık döneminde, Rus tarihinin 1905 veya 1917 Şubatında olduğu gibi, işçi sınıfı *demokratik burjuva devrimi* döneminde kendi egemen ve yönetici rolünü kurmaya başlı-

yor. Bu devrim ve onu izleyen politik rejim önceden belirtilmiş şeyler değildir, bunların sınırları bulunduğu halde, bu sınırlar değişmez değillerdir. Bunlar güç ilişkileri ve karşı karşıya bulunan sınıfların politik faaliyetleri ile bağımlıdır. Burjuva demokrasisi o şekilde derinleşebilir ki, işçi sınıfının onun içinde gördüğü rol bu sınıfın kesin iktidarının nüvesini taşıyabilir ve aynı zamanda bu iktidarın elden gelebileceği kadar az şiddetli bir uygulanışını sağlıyabilir. Böylece geçişin şekilleri bulunmaktadır; örneğin derebeyleri ve derebeylik kalıntılarına karşı, çarlığa ve onu tutanlara karşı, *işçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğü* bunlardan biridir. Bu diktatörlük fiilen Ekim 1917'de köylüleri temsil eden solcu Sosyalist - İhtilâlci'lerin katılmasıyla gerçekleşmiş ve bunlar Lenin ile birlikte toprak mülkiyetini yok eden kararnameyi kaleme almışlardır. Oysaki leninist programda topraktan «*eşitce yararlanma*» ve köyün dar çerçevesinde «*toprağın sosyalleşmesi*» ilkeleri yoktu, bunlar sol Sosyalist İhtilâlcilerin şiarlarıydı. Lenin, sonradan daha açık olarak görüleceği gibi, sosyal ilişkilerin ve onların gelişmesinin *demokratik* kapsamıyla sosyalist kapsamını dikkatle ayırt etmekteydi. Onun görüşüne göre, demokrasi ve sosyalizm bir birini yok etmemekle beraber ve bunun sonucu olarak birinden diğerine geçişleri ve birincisinden ikincisine bir gelişimi kapsamakla beraber uyum halinde değildirler. Onların arasında karmaşık (complexe), diyalektik ilişkiler vardır, yani sorunlar ve çatışmalar veya çatışma olanakları kapsayan ilişkiler. Lenin'e göre, «Sol Sosyalist - İhtilâlcilerin» öne sürdüğü *demokratik* tedbirler; ticarî üretim tabanı üzerinde bir burjuvazinin ve bir

kapitalizmin yeniden kuruluşunun olanaklarını hazırlıyor ve hatta onu kaçınılmaz kılıyordu. Toprak reformu, (yani millîleştirilmiş toprağın köylülere süreli yararlanma şekliyle tekrardan dağıtılması), Rusyadaki mülkiyetin ve işletmeciliğin yapısını allak bullak ediyordu, ve fakat Lenin demokratik kapsamlı toprak reformunu sadece (makineleşmiş, elektrikleşmiş) büyük sosyalist işletmeciliğe doğru bir geçiş olarak görmekte idi. Bu dev ölçüdeki değişim sırasında, zengin köylülerin toprakları, (ki bu köylüler zaten az çok derebeylerinin elinden alınan toprakları ele geçirmişlerdi), bu kez fakir ve orta köylülerin yararına istimlak edilmeliydi. Bu tedbirleri kabul etmeyen Sol İhtilâlci-Sosyalistler hükûmet koalisyonundan çekildiler.

Lenin, bunun üzerine, «*1918 yazında köyde proletarya devrimi başlamıştır*», diye yazdı.

Bundan böyle Rusya ve Rus halkı, leninizmin yönelttiği ihtilâlci bir girişim ve kendinden gelmelik ile, derebeylerine karşı yönelmiş işçi ve köylülerin demokratik devriminden; köy burjuvazisi dahil olmak üzere, bütün burjuvaziye karşı, fakir köylülerin ittifakı ve orta köylülerin tarafsızlığı veya yardımıyla proletaryanın diktatörlüğüne geçmiştir (6). Bu dönüşüm sırasında, burjuvazi derebeylerle birleşerek şiddet teşebbüsünü eline geçirdi; bunun sonucu iç savaş ve dış müdahale oluşmuştur. Proletarya diktatörlüğünün son haddine kadar

(6) Bu ulamlar genellikle ekonomik yönden kesin bir belirtmeğe elverişli değildir. Bak. *Seçme Eserler*, II, S. 48 ve s.; S. 272-278; S. 286-288; S. 533, 543, vb.

sertleşmesi bu yüzden olmuştur: şiddete şiddet ile cevap verilmiştir.

Örnek olarak, bir bakıma sırası gelmeden, 1917 - 1918 yılları olaylarını ele aldık ki: önce Marx'ın kendi ilân ettiği diktatörlüğün pratik koşullarını önceden göremiyeceğini gösterelim ve hele aynı zamanda Lenin'in politik görüşlerinin genel olarak sanılandan çok daha karmaşık ve daha kıvrak olduğunu gösterelim. Lenin, demokrasi ve sosyalizm - kanunilik ve baskı - reform ve devrim - politik ve tarihî devamlılık ile ara kesikliği (inkita), gibi çok defa birbirinden ayırd edilen kavramlar arasında, fark gözetiyor ve fakat bunları birbirine karşıt saymıyor, ayırmıyor. Onun görüşüne göre, eğer teorik ilkeler ve belirli pratik amaçlar var idiyse, aynı zamanda da somut durumlar vardır:

«*Hakikat (vérité) her zaman somuttur*»

Lenin Hegel'in bu vecizesine açık olarak sahip çıkmıştır.

Sovyet filozofu Deborin ile birlikte diyebilirmiyiz ki :

«*Lenin pratiğin, politik eylemin adamı olmuştur, şef olmuştur... Leninizm devrimci marksizm demektir*». *(7)*

Hayır. Marx'ın kendisinin ve diğer marksistlerin «kuramcılığı»na karşı ortaya atılan bu pratikçilik, gerçeğin ancak bir kısmını kapsar.

Stalin'in *Leninizmin Sorunları* kitabında yap-

(7) DEBORİN: *Lenin, der Kämpfende Materialist*, Wien-Berlin, 1924, S. 9 - 13.

tığı gibi, Lenin'in doktrinini, proleterya diktatörlüğünün teorisi ve pratiği, stratejisi ve taktiği olarak tanımlayacak mıyız? Evet, *bir noktaya kadar*, ve sadece bir noktaya kadar. Şu kayıtla ki proletarya diktatörlüğü bütün karmaşıklığıyla ve tarihî oluşuma, somut durumlara bağımlılığı ile ele alınmalıdır. Şunu da kesin olarak eklemeliyiz ki Lenin'in eseri bu politik yönü aşmaktadır, bu yön onun metoduna bağlıdır ve fakat ona hükmetmez. Lenin aynı zamanda bir filozof idi; ve kanımızca eserinin içinden geçen ve ona anlam veren ip ucunu felsefî düşüncesi vermektedir.

Lenin'in «Üslubu»

1924 yılında Lenin'in ölümünden az sonra, Stalin büyük ölünün üslubunu tanımlıyordu. Kullandığı deyimler bu gün insanı şaşırtabilir. Sözü kendisine bırakalım

«*Bu üslubun ayırd edici çizileri nelerdir? Özellikleri nelerdir? Bu özellikler iki tanedir:*

a) *Rus devrimci atılımı*

b) *Amerikan pratik duyusu. Rus devrimci atılımı durgunluğa karşı, görenekçiliğe karşı bir panzehirdir... Amerikan pratik duyusu engel tanımayan ve kabul etmeyen, başa çıkılmaz bir güçtür...*» (8)

(8) STALİN, Sverdlovsk Üniversitesinde Konferans, *Leninizmin İlkeleri* kitabı, Ed. Sociales, Paris 1946, S. 90.

I

LENİNİZMİN TARİHSEL ŞARTLARI

Marx 1883'de öldü. Eserini tamamlanmamış olarak bıraktı.

Bu nokta üzerinde nekadar durulsa azdır (9). Marx'ı izleyenlerin karşılaştığı bazı gerçeklerin tahliline kendisi başlayamamış veya onları derinleştirememiştir. İzleyicilerinin çalışma aleti dev ve fakat tamamlanmamış bir eser olacaktır; aynı zamanda yetili (bilkuvve) bir *bütün* olan, objektif bir *tümlük* (toplum ve oluşumu) ile uğraşan ve fakat parçalı bir eser.

Marx tasarladığı (10) mantık ve diyalektik

(9) Hele bugün 1956 yılında. Eğer Marx politik filozof ve kuramcısı olarak eserini devam ettirseydi, çok defa «jdanovizm» ve «stalinizm» diye adlandırılan eğilimin bazı görüntüleri belki olanaksız olurdu. (Temmuz 1956 tarihli not.) (A. Jdanov, Edebiyat, felsefe ve müzik hakkında, Paris, 1958 kitabı söz konusudur. Çev)

(10) Lafargue'ın hatıralarına göre, ve hele Marx'ın Alman filozof işçisi Dietzgen'e yolladığı ve Dietzgen'in yayınladığı (Sämtliche Schriften. Stuttgart, 1922, I, S. 166), bir mektuba göre, ve aynı zamanda daha sonra sözü geçecek olan Marx'ın Engels'e 14 Ocak 1858 günlü mektubuna göre.

metodolojisi eserini ve felsefe tarihini yazmamakla kalmamış, üstelik *Kapital*'i bile bitirememiştir.

Marx'ın ölümünden sonra, Engels *Kapital*'in son kısımlarını arkadaşının bıraktığı, tamamlanmamış ve içinde değişiklikler bulunan, el defterlerine göre yayınlamıştır.

Engels'e göre, Karl Marx öleceği sıralarda, yeni bir tarihi dönemin gelmekte olduğunu sezmiş; bu dönemin önemli bir özelliğini dünya ihtilâli odağının «doğuya doğru» kayışı şeklinde tanımlamıştır.

Marx son yıllarında Rusça öğrenmiş ve özellikle toprak sorunları hakkında Rusyayı ilgilendiren tomarla belge toplamıştı. Kapitalizmin gelişmesini, özellikle İngiltere ve İngiliz tarihini esas tutarak eleştiren Marx tarımla ilgili sorunların Rus gerçeklerine dayanılarak incelenmesi gerektiği kanısındaydı. Ne yazıktır ki Marx *Kapital*'in son kısmında yer alan bir taslak dışında bu tahlilini geliştirememiştir. *(Kapital, C. XIII, XIV, Molitor* çevirisi) (x)

Engels ve II. Enternasyonal'in başlangıcı

Engels Marx'dan 10 yıl sonrasına kadar yaşadı; böylece sosyal - demokrat partilerin olağanüstü gelişmesini ve seçim başarılarını; bu partilerde ve II. Enternasyonal'de marksist etkinin üstünlük sağladığını da gördü. (1878'e doğru sessizce yok

(x) «Coste» yayınlarında çıkan *Kapital*'ın bu II ve III. üncü kitapları yanlışlarla doludur. Bak: Editions Sociales, III Kitap, C: 3, 1960. (Çev).

olan I. inci Enternasyonal'da marksizm Bakunin'in anarşizmine karşı, Prudonculuğa karşı, Almanya'daki Ferdinant Lassal'ın taraftarlarına vb. ne karşı tam bir başarı sağlıyamamıştır.)

Fakat Engels bu partilerde soysuzlaşmanın ilk belirtilerini görecek kadar yaşayabildi: oportünizm, çeşitli uzlaşmalar, burjuva parlamentarizmi, marksist teorinin tahrifi, bölünmeler ve ayrılmalar, terkler ve gerilemeler...

Leninizmden önce gelen, onun haberciliğini yapan, onu hazırlayan ve zorunlu kılan bu dönemi çabukça gözden geçirelim.

Prusya ordusunun başarıları ve bu başarıları izleyen Almanyanın (geç kalmış olan ve hızla oluşan) sınai gelişmesi, 1848 olaylarına karşı koyabilen eski Almanyayı derinlemesine sarstı; ve fakat («aşağıdan gelme» «halk'ça» bir demokratik burjuva devriminin başarabileceği şekilde) eski kadroların, derebeylik kalıntılarının yok edilmesi sağlanamadı.

Taşralı toprak beylerinin egemenliği, Bismark hükûmeti için dahi, dayanılmaz bir hal aldı. Onlara karşı bu hükûmet bazı tedbirler aldı, fakat bunlar yarım tedbirlerdi. Beylerin politik etkilerinin sosyal ve ekonomik temelini, yani toprak mülkiyetini, az çok, olduğu şekilde yerinde bıraktı. Bu sırada burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki sınıf mücadelesi sosyal ve politik hayatta ön alana geçti ve burjuvalarla taşralı toprak beyleri arasındaki mücadelenin yerini aldı. Devletin ekonomik ve sosyal temeli değişti; krallık uzun bir süre aristokrasiyi burjuvaziye karşı korumuştu, artık egemen

sınıfların tümünü işçi sınıfına karşı savunmak durumuna girdi.

Bunun sonucu, derebeylik özel haklarının kalıntıları (değişik paraları ve kanunları olan küçük devletler, bunların dolaşım ve ticarette yarattıkları engeller vb.) ile pek uyuşmayan bir «bonapartçılık» kurulmuştu. Böylece, Prusya ve Almanya, Bismark bonapartçılığı şekliyle «yukarıdan bir devrim» devam ettirmişlerdir. 1885'te Engels: «eğer herşey yolunda giderse 1900 yıllarına doğru Prusya ve Almanya Fransa'nın onlarca yıl önce bulunduğu noktaya erişecektir.» diye Alman'lara takılmaktaydı.

Bununla beraber, Alman işçi hareketi (11) bu memleketteki yüksek teorik duyudan yararlanmaktaydı.

---

(11) İlk örgütler Leipzig'de Bebel ve W. Liebknecht (Karl Liebknecht'in babası) tarafından 1861 yılında kuruldu. 1863'de Lassalle «Alman İşçileri Genel Birliği»ni kurdu ve «tunç kanunu» gibi aşırı eğilimli laf ebeliği maskesi altında birliği reformizme doğru yöneltti. Bu, ilk bölünmeye ve Ağustos 1869'da Eisenach şehrinde Almanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluşuna sebep oldu. (1864 yılında Lassalle'ın düelloda öldürülmesine rağmen) eisenahcılar ile lasalcılar arasında zorlu bir mücadele başladı. 1875 yılında (Mayıs 1875, Cotha şehrinde) bir birleşme konferansı ve kongresi toplandı. Marx'ın *(kenar notları)*na, Marx ve Engels'in itirazlarına rağmen eisenahcılar lasalcılara büyük tavizler verdiler. 1890 yılında bütün sosyalistlere karşı yönelmiş bulunan Bismark'ın ayrıcalık kanunu kaldırılınca (Engels'in müdahalesi üzerine düzeltilen) yeni bir Parti programı Erfurt'ta kabul edildi (Ekim 1891).

Alman İşçileri: «*Almanya'nın sözüm ona kültürlü çevrelerinde kalmamış olan teorik duyuya sahip çıkmışlardı. Eğer daha önceleri Alman felsefesi, özellikle Hegel'in felsefesi olmasaydı, Alman bilimsel sosyalizmi var olmazdı. İşçilerin teorik duyusu bulunmasaydı bunlar bilimsel sosyalizmi benimsiyemezlerdi.*» *(12)*

Engels devam ederek diyor ki, üstelik Alman işçi hareketi son olarak meydana çıktığından, yabancı işçi hareketlerinin, Fransanın ve İngiltere'nin teorik verilerinden ve pratik deneylerinden yararlanmaktadır; böylece onların hatalarını ve güçsüzlüklerini düzeltebilecek durumdadır.

Engels bu avantajlara rağmen, 1887'den itibaren Partinin «burjuvalaştığını» görüyor ve bunu belirtiyor. Bu gidişi durdurabileceğini hâlâ umuyor.

«*Parti burjuvalaşmaktadır. Bu, partilerin var olabilecekleri saatta başlarına gelen bir felakettir.*» (13)

Ve Engels teori ile pratik arasındaki ayrılışı, son amaçlarla gündelik politik çalışma arasındaki ayrılışı ve de «*her olayda ve politik krizde günün konusu haline gelen*» (14) somut sorunların

---

(12) ENGELS: *Köylülerin Savaşı* kitabının önsözü, 1874, Lenin, *Ne Yapmalı?* kitabında bu metni yeniden ele alarak yorumlamıştır, S. 193 - 195.

(13) «*Die Partei mehr und mehr verspiezbürgert. Es ist das Unglück aller Parteien, sobald die Stunde naht, wo sie möglich werden.*» (Briefe von F. Engels über die franzosische Arbeiterpartei, *Neue Zeit*, XIX, 1, 426).

(14) Adı geçen eser.

hor görülmesini, hele fransız partisinin tutumu dolayısıyle, güçlü bir şekilde eleştiriyordu.

Oportünistler ta o zamanlardan beri Marx'ın ve Engels'in yazılarını özellikle «*Gotha Programının Eleştirisi*» adı altında 1891 Şubatında «Vorwaerts»de yayınlanan «*kenar notlarını*» «*hasır altı*» etmeye başlamışlardı.

Engels'in ölümünden az önce, 3 Nisan 1895 günü, yazdığı bir mektupta Marx'ın *Fransa'da Sınıf Mücadelesi* (1848 - 1850) hakkındaki yazılarına yazdığı ön sözün makaslanarak tahrifini protesto etmektedir; bu kesintiler politik oportünizmi kurtarma çabasıyla yapılmıştı.

Böylece, on yılı aşan bir sürece, Engels uluslararası ihtilâlci işçi hareketine ve özellikle alman hareketine rehber olmaktadır. Onun zorlukları aşmasına yardım etmek umudunu taşımakta, fakat en kötü muhalefet oyunlarıyla karşılaşmaktadır.

Engels ölüyor. Öldüğü anda Lenin'in çarlık Rusyasındaki eseri ve eylemi başlamaktadır.

XIX yüzyılın sonuna doğru ve XX. inci yüzyılın başlangıcında, Bismark bonapartçılığı yok olduktan sonra ve fakat İmparatorluk Almanya'sının ve doğan alman emperyalizminin çerçevesi içinde Alman Sosyal-Demokrat Partisi dev seçim başarıları sağladı. (1903 seçimlerinde, 13 seçim bölgesinde Sosyal-Demokratlar salt çoğunluk sağlamışlardır, yani oyların % 50 sinden fazlasını; 46 seçim bölgesinde de % 40-50 miktarlarında oy almayı başarmışlardır).

Bunun üzerine Almanya'da sonradan çelişkiler

haline gelecek olan zıt yönlü eğilimler beliriyor, derinleşiyor ve açığa vuruluyordu.

Bu eğilimleri bilmek gerekir, çünkü bunlar diğer memleketlerin devrimci hareketlerinde de belireceklerdir; ve leninizm *onlara karşı,* «tümüne karşı» mücadelede şekil bulacaktır. Lenin fransız işçi hareketinde beliren benzer eğilimlere karşı ancak bir fırsatı düştükçe tartışmaya girişmiştir. Büyük hayalci sosyalist'lerden sonra Fransa teorik araştırma bakımından hiç bir zaman parlak örnekler vermemiştir. Bu memleketin işçi hareketinin, Lenin'e göre, iki büyük zaafı olmuştur: soyut cümleler kullanmak, solcu devrimci gevezelik; bu zaaflar aynı kapıya gelmektedir. Durmadan artan bir önemle ortaya çıkan yeni sorunları açıklıkla çözümlemeye uğraşan hiç bir doktrin bu memlekette ortaya atılmıyordu.

Batı sosyalist partilerinin tam böyle başarılar kazandıkları sırada, — Lenin'e göre — yeni bir tarih dönemine girilmekteydi; ve fakat bu dönem Batı sosyalistlerinin, gelişme, evrim, sırf parlemento yoluyla sosyalizme varma, hayallerine kapılarak sandıkları şekil ile değil, bambaşka bir yönden oluşmaktaydı.

Batı teorisyenleri, heyecan duyarak bir ışık ve gelişme dönemine girildiğini sandıkları halde, Lenin aksine, Avrupada Paris Komününden beri, aşağı yukarı aralıksız olarak bir karşı devrim devresinin süregeldiğini ilan etti. *(İki Taktik,* I, S. 430)

«Uluslararası gerilim» in ilk belirtileri **XX.** inci Yüzyılın başında görülmeye başladı. Dünya savaşına doğru gidiliyordu; bu savaş II. Enternasyona-

lın liderleri tarafından bir «barış aracı» (sadece barış, devrim değil) olarak tanımlanan Enternasyonalin yıkılışına sebep olacaktır. Lenin için aksine, bu «gerilim» ler bir devrimler döneminin habercileridir. O, olayları bu yönden inceliyecektir ve tahlilini *emperyalizm* teorisini vermekle tamamlıyacaktır; bunu yaparken, usanmadan, marksizmin sabit bir nas (doğma) olmayıp eylem için bir rehber olduğunu tekrarlıyacaktır. Bunun sonucu olarak, işçi ve sosyalist hareketinin öteki teorisyenleriyle birlikte ayni olayları, yani vakıaları tahlil etmekle beraber vardığı sonuçlar git gide onlarınkinden değişik olacaktır.

Alman Sosyal - Demokratdaki Eğilimler

Almanya'da başlıca üç akım görülmekteydi; bunların arasındaki ayrılıklar bir patlama doğuracak kadar ağırlaşacak ve bunlar **XX**. nci yüzyılın politika tarihinde birinci derecede önemli bir rol oynayacak dereceye varacaklardır:

a — *Sağ akım,* ki buna «revizionist» adı takılmaktadır. Burjuva liberalizminin etkileri bu akımda gelişmekte, onun içine sızmaktadır; bu akım marksizmin yok edilmesi derecesine erişecektir.

Uzun zamandan beri, (Gotha ve Erfurt programlarından beri), tohum halinde bulunan revizyonizm 1899'da Bernstayn'ın: *Voraussetzungen des Sosyalismus* kitabında teorik felsefî ve politik ifadesini bulacaktır, Bernstayn marksizmin ilkelerine açıkça saldırmaktaydı: felsefî materyalizm-diyalektik değer teorisi kapitalizmde çelişkilerin

derinleşmesi teorisi - politik bir devrimle ve sosyal ilişkilerin devrimci dönüşümü geçici dönemi içinden, sosyalizme geçiş teorisi sermayenin birikimi eğilimi ve proleteryanın yoksullaşma teorisi, hepsine saldırıyordu. Bernştayn Sosyal-Demokrat Partisini; tek ve kesin olarak, kanun ve parlemento yollarıyla faaliyette bulunan reformist bir parti haline dönüştürmeyi öneriyordu.

Bernştayn en çok diyalektiğe karşı gelmekteydi, Marx'ın diyalektiğini Hegel'inkine indirgiyor, onu marksizmin zayıf noktası olarak ve hatta bir tuzak (fallstrick) olarak görüyordu. Ona göre marksizmin ortaya attığı sorunların tartışmasına geçmeden önce simyacılara yaraşır bu orta çağ gudubetini, bu «Hokus-pokus» u (*) yok etmek gerekiyordu.

«*Marx ve Engels'in büyük tarafı, Hegel diyalektiğini kullanarak yaptıklarında değil, ona rağmen yaptıklarındadır*» (15) diyordu.

Bernştayn, diyalektikte sadece «*eşyaya özgü özellikleri*» (16) bir tarafa bırakan, soyut düşüncelerin hayali bir bağlantısını görüyor, toplum tarihinde diyalektiğe bir objektiflik tanımayınca, doğada onu *haydi haydi* kabul etmiyordu. Böylece Engels'e karşı geliyor ve Marx'la Engels'in eserlerini biri birinden ayırmaya uğraşıyordu. Ayni za-

---

(*) Goethe'nin Faust'indeki Walpurgis gecesinden alınan bir değim.

(15) Adı geçen eser.

(16) «*Abstrahieren von den spezifischen Besonderheiten der Dinge*», Bak. *Neue Zeit*, 1899, XVII, II, S. 329.

manda sosyalist hareketin «önveri» si veya felsefî temeli olarak, materyalizmin yerine sadece şüpheciliği, agnostizmi (bilinmezcilik) Kant'ın felsefesini getirmek istiyordu, kendi görüşüne göre bunlar felsefedeki tek sağlam tabandı. Onun öğretisine göre materyalizm ve spiritüalizm metafiziğin sırf anlayış bakımından birbirinden farklı olan iki türüdür:

«*Saf ve salt materyalizm, saf ve salt idealizmle aynı derecede spiritüalist (tinselci) dir.*» (17) diyordu.

Bernştayn sosyalizm için, Lenin'in deyimiyle marksizmin «ihtilâlci ruhu» olan diyalektiğe ihtiyacı olmayan bir bilgi teorisi aramaktaydı. Aynı zamanda bu «ruhu» burjuva liberalizmi, onun istekleri ve belirsiz umutları ile uzlaşır bir töre bilimine ve bir ahlâka indirgemek istiyordu. Ekonomi politikte, tarihte bir sosyalist bilimi veya bilimsel sosyalizmi hâlâ kabul ettiği ölçüde bu bilimin işçi sınıfının politik mücadelesi ve pratiği ile hiç bir ilişkisi olmadığını, aynı yazısında öne sürüyordu. Bilim olarak marksizm, ona göre, «tarafsız» dır, sınıfların ve partilerin üstündedir.

Eğer Bernştayn'in kitabı üzerinde bu kadar duruyorsak, bunun nedeni, marksizme karşı bu güne kadar kullanılan iddiaların çoğunun ve hatta

(17) «*Der reine oder absolute Materialismus ist gerade so spiritualistich wie der reine oder absolute İdealismus*», Bak. *Neue Zeit*, XVI. II. S. 227, 1898, başlığı ise: *Das realistische und das ideologische Moment im Sozialismus* olup ilginçdir: Bernstein doktrini ile «ideolojik an'dan», «gerçekçi an'a» geçtiğini iddia ediyordu.

hepsinin bu kitapta bulunabileceğindendir. Bundandır ki, Lenin bir çok yazısında, Rusyadaki, onunkine benzer tutumlara karşı hücuma geçtiğinde, onun ismini anmadığı zamanlar bile, hedef olarak Bernştayn revizyonizmini, onun kapsadıklarını ve sonuçlarını ele almaktadır.

Özet olarak diyebiliriz ki, revizyonizm için Marx'ın kullandığı anlamda devrim artık sadece bir rüya, bir hayal idi. Tek politik amaç olarak ne kalıyordu? Oyların % 50'sinden fazlasını sağlamak ve bir ara-kesikliği olmadan, sosyal ilişkilerin (üretim ilişkilerinin) dönüşümü olmadan, «sosyalizme» varmak.

b — *Merkezci akım,* (ki buna «ortodoks» adı da takılmaktadır; bu deyim üzerinde iyice durmalıyız, çünkü «merkezciler», tek kendilerinin marksist olduğunu söylüyorlardı; Lenin, fiilen, onlarla aynı anlamda marksist olmamıştır; marksizm ile leninizmin eklemini burada kavramaya başlıyacağız).

«Ortodokslar» marksizmi öz bakımından ekonomik bir teori olarak, (veya aynı zamanda tarihsel ve sosyolojik bir teori olarak), görmekte idiler. Başka bir deyimle: onu *bir* bilimin, az çok dar olan çerçevesine, hapsediyorlardı.

Onu savunduklarını sanırken, hatta Marx'ın üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki, (yani ekonomik ile politik, sinaî gelişme ile proletaryanın eylem yeteneği arasındaki bağlantı hakkında söylediklerine sıkıca, *dogmatik* olarak bağlanmakla, aslında marksizmi felsefe olarak, dünya görüşü olarak reddetmek eğiliminde idiler.

Örneğin, (marksist tarihçi olarak yazdığı eserlerle büyük bir ilgiye hak kazanan) Franz Mehring, felsefe tarihi hakkındaki bir kitabında (18) felsefenin kendisinden ve onun «*bulutumsu karışıklığından*» aşağısama ile söz ediyordu. Mehring ve «ortodoks»lar, Marx'ın ve Engels'in spekülatif (kurgusal) felsefenin sonu hakkındaki bazı formüllerini dar anlamda yorumlıyarak ve o formülleri kelime kelime ele alarak *artık felsefe diye bir şey olmadığını,* sonuç olarak da marksist bir felsefe bulunmadığını; marksizmin ve gelişmekte olan proletaryanın geleneksel klasik felsefeyi ve ayni zamanda her çeşit felsefeyi yok ettiğini, öne sürmekteydiler.

Bunun hayati bir önemi vardır, çünkü bu dönemden beri marksizmin her soysuzlaşması, her tatsızlaştırılması, onun devrimci şevkinin her «körletilmesi» felsefeye karşı bir umursamazlık, bir değerden düşürme, bir çözülme şeklinde belirmekteydi. Bu horgörme bazen bilinç dışı veya gizlenerek ortaya çıkmaktadır: örneğin Mehring'de olduğu gibi; felsefenin yerine felsefe tarihi getirilmekte ve bu yapılırken onun yerinin korunduğu sanılmaktadır. Bu anlamda Lenin, «ortodoks»lara karşı, marksist felsefenin ve felsefî marksizmin bir yenileştiricisi olarak görülmektedir.

Onlar «revizyonist»lere karşı diyalektiği koruyorlar ve hatta savunuyorlardı; ve fakat onu sadece bir *yöntem* olarak kavrıyorlardı; (bu yönte-

(18) *Zur Geschichte der Philosophie, Gesammelte Schriften,* VI, herausgegeben von A. Thalheimer, Berlin, 1933.

min özünü bir tarafa bırakarak veya azımsayarak onu felsefî kapsantılarından ayırarak, yani mantıktan — sur'i ve diyalektik —, bilgi teorisinden, dünya kavrayışından ayırarak ele alıyorlardı;) o derecede ki, Lenin marksizmin düşmanlarının marksizmin felsefî temellerini, yani materyalizmi ve diyalektiği «ortodoks»lardan daha iyi kavradıklarını not etmektedir. *(Leninski Sbornik,* 1929, XVIII, S: 53-54) (Lenin burada Benno Erdmann, Ernest Traeltzche vb. gibi almanlara değinmektedir.)

Doğa bilimlerinde, tam dev gelişmeler olduğu bu sıralarda, «ortodoks»lar bunlara karşı ilgisizlik duyuyor, diyalektiği bir tarih veya toplum felsefesine indirgiyorlardı; Lenin için metodoloji bilgi teorisinin ve diyalektiğin son derecede önemli ve fakat ast sıralı bir görünüşü iken, «ortodoks»lar için esas oluveriyordu; onlar bunu geçmişe uygulamağı yeğ tutuyorlar, çok ilginç ve fakat hayattan ve aktüaliteden, sınıf mücadelesinden ve politik tartışmalardan kopuk kitaplar yazıyorlardı, (örneğin Mehring'in *Lessing-Efsane*'si, veya Kautsky'nin «*Thomas Morus*» hakkındaki kitabı).

Bu şekilde özü boşaltılmış dialektik onlarda (kişisel hayat çapında yavaşça ve fakat tarihi çapta çok hızlı olarak) bir tür eklektizm (seçmecilik) ve sofistik (bilgicilik) haline gelmektedir. «Sentez», «zıtların birleşmesi» gibi kavramlar onların uzlaşma ve uzlaştırma teşebbüslerine olanak sağlıyordu, bu tutumlarını ise «diyalektik» ismiyle vaftiz ediyorlardı.

Almanyada o sıralarda «neo-hegelianizm» akımının belirmesiyle durum daha da karışıyordu. Da-

ha genel olarak o sıralarda Alman fikir hayatında irasyonalizm gelişmekte idi, marksistler bu akıma karşı etkili ve tutarlı bir şekilde savaşmalıydılar: «neo-hegelianizm» ise diyalektiği özünde irasyonel ve mistik olarak göstermekte idi. Halbuki, marksist diyalektiği şekilci bir tarzda savunan «ortodoks»lar bazen neo-hegelyanizm yüzünden, gözlerinden düşmüş olan Hegel'i bir tüm olarak reddediyorlar, bazen reviziyonizme karşı beraberce savaşmak bahanesiyle onlarla işbirliğinde bulunuyorlardı. Zaten Mehring de materyalizmi diyalektikten ayırarak, onu sadece vülger ve mekanist anlamda görerek ve diyalektiği doğa alanına iteliyerek, böyle yaptı; Marx'dan Engels'i, ve *diyalektik* materyalizmden, *tarihî* materyalizmi (19) ayırt etmeğe uğraştı. Bunu yapmakla reviziyonizmle savaştığını sandığı anda, onun kucağına düşüyordu. Aynı zamanda da irasyonalizm ve neo-hegelyanizm karşısında gerilemekte idi.

Felsefî eserlerinde Lenin bu konuların tümünü yeni baştan ele alacak ve Hegel, hegelyanizm, hegelci diyalektik ve bunların marksizm ile ilişkileri konularında derinlemesine bir «yerine oturtma» ya girişecektir.

«Ortodoks»lar böylece başından beri, eğilimleri billurlaşınca, marksizmi bir evrimciliğe indirgemeğe kalkışacaklardır; ve bunu, meziyetlerine, ihtilâlci iyi niyetlerine, koca kültürlerine ve bilgilerine karşın yapacaklardır.

Böylece politik kuramcı olarak «reformlar mı,

(19) Özellikle Bak. *Gesammelte Schiften*, VI, S. 247 ve 337.

veya ihtilâl mi?» sorusuna yeterli bir cevap bulmayı başaramıyacaklardır. Kavramları ayırmağa, karşıt tutmağa varacaklar, böylece konu bir açmaz haline gelecek ve sol hareketin bir sağ ve bir aşırıcı sol şeklinde bölünmesine varılacaktır. Halbuki Marx için bile (sadece burjuvazinin sınıf çıkarlarını örtmeğe yarayan veya yüzeysel, reformlar değil), hakiki ve önemli reformlar, sosyalizme doğru yürüyen proletaryanın devrimci eyleminin ikincil ve fakat yararlı sonuçlarıdır.

Bu «merkezci» kuramcılar böylece sol ile sağ arasında yalpalıyorlar ve tercihen sağa gidiyorlardı. Doğru ve sıkı olarak yürütülen ideolojik bir mücadelenin ta başından durduracağı eğilimlerin (örneğin Marx'ın fransız hayalcı sosyalistlerinin etkisi altında sapmasıyle Hegel'in ve Marx'ın tarihî evrimciliği kurduklarını söyleyen Sombart'ınki gibi eğilimlerin oluşmasına yol açıyorlardı.

Bu «merkezci»lerde ve «ortodoks»larda bilimin ve aynı zamanda diyalektiğin ve felsefenin açık ve sağlam, *ihtilâlcı* karakteri siliniyor. Onlar için fikrin partisi yoktur. «Ortodoks»lar tarafından yönetilen Alman sosyal-demokrâsisinin resmi organı *Die Neue Zeit*'in incelenmesi bunu göstermektedir. Hür tartışma bahanesiyle *Die Neue Zeit*'de marksizme karşı şiddetli hücumlar yayınlanmaktadır. Örneğin, *Die Neue Zeit*'in sütunlarında Konrad Schmidt, Kant'ın felsefesinin ne bakımdan ve neden Marx'ın keşfettiği şekliyle «ekonomik faktör» ile uzlaşamıyacağını, ve bu «ekonomik faktörün» Marx'ın ekonomik ve tarihî materyalizmi ile ne gibi bir ilişkisi olduğunu sormaktadır (20). Daha 1896'da Konrad Schmidt İm-

(20) Bak. *Neue Zeit*, XVII, 1, S. 334.

paratorluk yönetimine bağımlı, irasyonalizme doğru kayan, resmi, üniversite burjuva felsefesiyle bağlantılı olarak «*Zurück zu Kant*» (Kant'a dönüş) parolasını ortaya atmıştır, ve bu, sosyal-demokrasinin bağrında büyük bir yankı doğurmuştur. Ortodoksluğun liderlerinden geçinen Otto Bauer neo-kant'cı idi, marksizm ile kantcılık arasında bir «sentez» arayan Max Adler de öyle idi.

Lenin'in maskesini düşürdüğü, sözüm ona marksçı, «ekonomik faktör» teorisi bizi ortodoks fikrin son yanılgısına, son «*tek taraflı*» tutumuna vardırmaktadır.

Aralarından bir çokları marksizmi *ekonomik* bir teori olarak yorumlamakta idi. Onlara göre Marx herşeyden önce toplum tarihinde ekonomik faaliyetin, ekonomik hayatın, ekonomik faktörün önemini keşfetmişti. Böylece bunlar ekonomik olayı sosyal ve politikten ayırıyorlardı. Ekonomik'i (ekonomik faktörü) şişirerek ve tek başına bırakarak, ve toplumun «temelini» sadece ekonomik olayla tanımlayarak sosyal olayı azımsıyorlar ve sonunda «üst yapıları» az önemli olarak görmeğe varıyorlar veya aksine onları tek başlarına bırakıp ayrı olarak inceliyorlardı. Tarihî gelişmenin bu unsur ve görünüşleri arasındaki canlı ve diyalektik bağ siliniyordu. Zaten «ortodoks»ların ekonomi politik hakkında, her zaman açık seçik bir fikirleri olmadığı görülmektedir. Az veya çok bilinçli olarak, onu üretimin ve üretim güçlerinin incelenmesine indirgiyorlardı. Böylece üretim ilişkilerini, sosyal ilişkileri, yani gerçek sınıf mücadelelerini ve onların bir yönden ekonomi, diğer yönden politika üzerindeki etkilerini azımsamağa va-

rıyorlardı. Lenin'in derinlemesine eleştireceği bu «ekonomik determinizm»in baş sonucu şudur: *madem ki üretim güçleri sosyal ilişkileri ve politik üst yapıları tayin etmektedir, bırakalım işlerini görsünler.* Kapitalizmin çerçevesinde bunların gelişimine yardım edelim. Devrim kendiliğinden gelecektir. Bizim için olmazsa bile çocuklarımız veya torunlarımız için bu böyle olacaktır. Belirli bir seviyeye erişince devrim üretim güçlerinden kendiliğinden çıkacaktır. Politik, şartlar, üretim güçlerinin yüksek bir seviyesinin ifadesi olarak, burjuva demokrasisinin içinden, işçi sınıfının nitelik ve nicelik bakımından büyümesiyle birlikte, evrimle oluşacaklardır.

Başka bir temel sonuç: Geri kalmış bir memlekette ihtilâlci sosyalist bir olanak yoktur, olamaz. Bu yönde yapılacak her teşebbüs hatalıdır. Üretim güçlerinin gelişmesinin «objektif olarak» sosyal ve politik dönüşümün şartlarını yaratmasını beklemek gerekmektedir; sonuç olarak da, bu gelişmeye yardımcı olmak, ezilenlere sabırlı olmalarını öğütlemek, ve hatta fazlası, onların buna destek olmalarını kendilerinden istemek gerekir.

Marksist ortodoksluk böylece, Lenin'in *ekonomizm, ekonomik materyalizm, objektivizm* isimleriyle şiddetle yerdiği tutumlara erişmekteydi. Bu «objektif» bekleyiş tutumuna karşı Lenin, (Rus bolşeviklerini menşeviklerden ayırdedecek olan) devrimci davranışı güçlü, şiddetli bir şekilde savunacaktır.

c — *Aşırı tutum (sol sapma).*

Akımlar hakkında yaptığımız sınıflandırmanın, her sınıflamada olduğu gibi, yapmacık ve ba-

sitleştirilmiş bir yönü vardır. Bu sınıflama sadece leninist düşünce ve eleştirileri değil, üstelik akımları şiddetle birbirine düşüren sonraki tarihi olayları da, *olduktan sonra,* hesaba katmaktadır. Lenin'in düşünmeğe ve eyleme başladığı sıralarda durum aydınlık değildi. En büyük bir kesmekeş hakimdi. İkinci Enternasyonaldaki marksizmin soysuzlaşması yavaş yavaş, farkedilmez şekilde (kendisinde gün ışığına çıkan büyün akımlarda) gelişmekteydi. Engels bütün kavrayış gücü ile bunun nedenlerini sezip ortaya attığı halde, bu böyle olmuştur.

Mehring ve Kautsky gibi, eserleri hâlâ kısmen değer taşıyan, önemli kişiler sol kanatta bulunuyorlardı; ve fakat biz bugün onları «merkezci» olarak sınıflandırmak zorundayız. Liebknecht veya Roza Lüxemburg gibi «solcu»lara gelince, onlardan da daha «solcu»su daha aşırıları bulunmuştur. Lenin, *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabında parlamento eyleminin önemini kabul etmeyen aşırılara karşı, bu eylemin önemini kabul etmelerinden dolayı kendilerini (*) kutlamaktadır.

Roza Lüxemburg ve Karl Liebknecht büyük ihtilâlcılar, devrimin kahramanları olmuşlardır. Daha 4 Ağustos 1914'de R. Lüxemburg sosyalist Enternasyonalinin artık sadece «çürüyen bir kadavra» olduğunu ilân etmek cesaretinde bulundu. Lenin her zaman Roza Lüxemburg'a karşı büyük bir hayranlık duyuyor ve devrimci Alman solunun sınıf mücadelesini, politik mücadeleyi tavsatmadan yürüttüğünü kabul ediyordu.

(*) R. Lüxembourg ile K. Liebknecht'i. ç.

Roza Lüxemburg diyalektiğe karşı

Oysa Roza Lüxemburg hakiki bir çığır, marksist bir akım: lüksemburgculuk akımını kurmuştur. Onun fikirlerini bilmek gerekmektedir, çünkü leninizm kısmen lüksemburgculuğa karşı kurulmuştur.

Ekseri konularda bu iki akım karşı karşıya gelmişlerdi: Parti teşkilâtı devrimci taktik ve strateji - emperializm teorisi - milliyet ve sömürge sorunları vb.

Tartışma konusu bütün sorunlarda Roza Lüxemburg bir cins yenilenmiş blankiciliği, bolşevizm kurulur kurulmaz bolşeviklerin reddettiği bir «spontaneizm»i (kendinden-gelmeciliği) temsil etmekteydi. Bu tutum katastrofik bir tarih görüşü üzerine kuruluydu: kapitalizmin çöküşü görüşü üzerine. Roza ve Liebknecht hakkında «peygambercilik» veya «eskatoloji»den söz edilebilir; (bu deyimler tek ve kesin bir olayın haberini, tamamen yeni bir dünyanın gelişi ile, bir tarihin sonunun haberciliğini belirtmektedir); halbuki Marx ve Lenin için böyle bir şey söylenemez.

Roza sermaye birikimi teorisinde, bu birikimin kapitalizmin dışındaki sosyal zümrelerin, yani köylülerin, sömürge halklarının, feodalitenin, zararına yapıldığını iddia ediyordu. Ona göre ne burjuva toplumunun iç pazarı ne de proletaryanın sömürülmesi sermayenin *genişlemiş* birikimine (yani bütün toplum çapında ilk konan sermayeye üstün bir sermaye yatırımının yeniden üretimine imkân vermemektedir).

Sonuç: kapitalizmin dış pazarı tükendiğinde, bu kapitalizm son krizi içinde çökmek zorundadır.

Sömürülen proletarya kitlelerinin kendinden gelmeliği bu son krizi ihtilâl haline getirmeğe yetecektir. *Sübjektif* (öznel) etken, (yani politik *bilinç)* otomatik olarak, kendiliğinden *objektif* (nesnel) devrimci duruma eklenecektir. İhtilâldan başka çıkar yol olmıyacaktır. Yani, nesnel ile öznel arasında, kendinden gelmelik ile bilim arasında, kitleler ile devrimci politik parti arasında, diyalektik bir bağlantı yoktur. Yani, mademki ihtilâl, belirli bir anda, dünya çapında ve bir tüm olarak oluşacaktır, devrimci hareketi ilgilendiren köylü, sömürge, milliyet sorunları yoktur...

Roza'ya karşı, rus marksisti Plekhanov'a karşı olduğu derecede, Lenin ünlü bir vecize ile cevap vermiştir: Hegel'i okuyup anlamadan, onun dialektik metodunu hazmetmeden, *Kapital*'i hakikaten anlamak imkânsızdır.

Roza Lüxemburg, (onu *dialektik* olarak tahlil etmediğinden), kapitalizmin bir tüm halindeki oluşumunu, Marx'ın *Kapital*'de açıkladığı hareketini, kavramamıştır. Bir bütünün içinden bir görünüşü açığa çıkartan *bilimsel soyutlaştırmanın* rolunu Roza anlıyamamıştır; bu yol, soyut ve fakat gerçekliğe dayanan, kavram ve kategorileri formülleştirir ki, sonradan somuta doğru gidilebilsin ve onun sonsuzcasına karmaşık tümü içinde, görünüşler altında gizli hareketini ve kanunlarını kavramak olanakları doğsun.

Marx bu yoldan *değişim değeri* kavramı gibi çok soyut, çok ince, *görünürde* gerçek olaylardan

çok uzak kavramları açığa çıkarmıştır. Ondan sonra olaylara dönüyor, değerle fiat arasındaki ilişkiyi kuruyor, kapitalist toplumun tümünün içinde fiatların oluşumunu ve «gelir»lerin dağılımını inceliyor. Sözü geçen bu kapitalist toplumu yalıtıyor. Onu önce soyut olarak ele alıyor; proletarya ve burjuvaziye indirgiyor, (ve zaten derhal bu soyutlaşmayı, derebeylik ve köylülüğün bağrından proletaryanın ve burjuvazinin oluşumunun *tarihçesini* yapmakla düzeltiyor).

Ve ancak (tamamlanmamış) araştırmasının sonunda, sadece bir öz olarak alınan kapitalizmin içinde, emtıaların üretimini ve dolanımını tahlil etmekle kalmayıp, onun burjuvaziye ve proletaryaya indirgenemiyen sosyal zümreler ile ilişkilerini, tahlil ediyor: yani (derebey asıllı) toprak ağaları, köylüler, zanaatkârlar, tüccarlar vb..

Roza Lüxemburg soyutlama içinde kalıyor; bir mantık sorunu ortaya atıyor: «proletaryanın çalışmasından ve sömürülmesinden doğan üretim artığını kim tüketiyor; bu artığı ne proletarya, ne burjuvazi tüketebilir; tüketenler üçüncü kişilerdir» (21).

Kapitalizmin ve krizlerinin *iç* hareketini ve özellikle var olan sabit sermayenin bir kısmının değerden düşmesini, yok oluşunu, yani yenilenmesini — ki bu süreli bir şekilde olmakta ve fakat krizler ve savaşlar tarafından katmerlenmektedir —, bir

(21) Bak. *Die Akkumo des Kapit., Gesammelte Werke*, 1923, VI, S. 398 ve s. burada Rosa Marx'ı genişletilmiş birikim'in boş bir şemasını bırakmış olmakla suçlamaktadır.

tarafa bırakmaktadır. Böylece Roza *iç* zıtlıkların yerine bir *dış* zıtlık koymaktadır: ona göre kapitalizm sadece (kapitalizm-olmayanın) içinde ve onun tarafından yaşatılmaktadır. Roza'nın kapitalizmin kapitalist olmayan dış «ortam» ile ilişkisinde Katastrofik bir an olarak tanımladığı emperializm teorisi buradan çıkmaktadır. Böylece, sözü geçen emperializmi kapitalizmin yayılması ve *aynı zamanda* iç çözülmesi ve genel krizi olarak değil de, son krizin yakınlığı ve kaderi olarak değerlendirmektedir.

Oysa sol sapma, oportünizmi ve sağcı tutumu yaratmaktadır. Eğer kapitalizm çökmüyorsa, bunun nedeni dış pazarların hâlâ açılmasındadır. Böyle olunca sonu bekliyelim. Geri kalmış halkların, ezilen milletlerin, köylülerin, vb. nin durumunu somut olarak incelemiyelim.

Liebknecht veya ihtilâlcı hergâme

Karl Liebknecht bir teorisyenden çok, büyük bir eylemci olmuştur. Buna karşı, kuramsal yazılar bırakmamış değildir ve onun «sol revizyonizmi» devrimci düşünce için Bernstein'in «sağ reviziyonizm» inden daha az tehlikeli değildir.

Liebknecht için, örneğin, marksist değer teorisi, bir bilimsel teori, bir hakikat, bir bilgi değildir. Bu teoriyi o, sadece bir ideoloji, bir savaş aracı: bir «sınıf hakikatı» olarak görmekteydi.

Liebknecht'e göre Marx bir sıra ekonomik soruna sosyal bir cevap vermişti, «*eine soziale Antwort*»; ve değer teorisi bir «sınıfsal değer» temsil etmekteydi, (*«ein Klassenmässiger Wert»*, ve bu-

rada «değer» sözcüğünde bir nevi anlaşmazlık veya kelime oynu bulunuyordu). Marx böylece sınıf mücadelesinin belirli bir aşamasında, tarihî ve sosyal bir olguyu, politik bir olgu, bir sınıf hakikatı haline sokuyordu. Böylece Liebknecht için proletarya sorunu ekonomik olarak ortaya konmamaktaydı, ve onun durumu ekonomik kanunlar (kapitalizmin kanunları) ile değil ve fakat doğrudan doğruya politik alanda çözümleniyordu. İşçilik olgusunun izahı üretime, üretim ilişkilerine, kapitalist üretim tarzına bağlanmıyor ve fakat eninde sonunda ürünlerin dağılımına bağlanıyordu. Karl Liebknecht'in sosyolojisi, böylece politik bir sosyolojiye indirgeniyordu; onun sol sapması hiç olmazsa politik teori alanında, sağ oportünizmine varıyordu (22).

Felsefe konusunda Liebknecht, sol hareketteki sağcılar gibi, bir tür kantcılık kabul ediyordu; buna devrimci bir iradecilik (volontarisme), ile «bolşevik ötesi» bir hengâmecilik'le karışmaktaydı. Nedensellik ilkesini bir tür gereksiz yineleme (tautologie), «*düşüncenin gereksiz yinelemeli bir şekli*» olarak görüyordu. Doğanın kendisi, ona göre, duyulara tatbik edilen anlık (idrak) biçimlerinin sonucundan başka bir şey değildi, gerek zaman, gerek uzay, gerekse kanunlar için bu böyle idi.

Roza Lüxemburg ile birlikte kapitalizmin çöküşünü tam bir hengâme ve salt bir ara kesikliği şeklinde ilân ederek, bu tam kopmanın düşünüş şekillerinden, sosyal ve politik hayat şekillerine ka-

(22) Metinler: *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozial-politik*, Band 46, da bulunmaktadır.

dar herşeyi değiştirmesi gerektirdiğini sanmaktaydı. Liebknecht bazı yazılarında hengâme teorisini en aşırı sonuçlarına kadar götürüyordu; eski düşünüş şekileriyle birlikte felsefe, san'at ve eski bilim bile yok olacaktı. Onun görüşüne göre, ihtilâlden ne çıkacağını önceden kestirmek imkânsızdır. Mahkûm edilmiş şekileri kullanan her teşebbüsün bunların kurtarılmasına çaba göstermek gibi tek bir anlamı vardır.

Büyük politikayı *imkânsızlık san'atı* olarak tanımlamaktadır:

«*Die eigentliche und stärkste Politik, das ist die Kunst des Unmöglichen*» *(23).*

Hengâmenin bu «peyganbercesine» ve hatta kıyameti andırır teorisi, bu devrimciyi Nietzsche gibi irasyonalist'lere yaklaştırmakta. Onu bir marksist için şaşırtıcı bir tarih ve felsefe görüşüne vardırmaktadır. Liebknecht için Plotin, Giordano Bruno, Spinoza, Goethe'nin Marx kadar önemi vardır. Hegel söz konusu değildir. Mekanist materyalizme düşmemek bahanesiyle fikirleri ve ideolojileri ekonomik değişimlerin bazen nedenleri, bazen de sonuçları olarak görüyordu. Diyalektik karşılıklı etki ve tümlük teorisi böylece bir kesmekeş haline dönüyordu. Aslında Liebknecht için marksizm —bir döneme ait olan, bir mücadele aracı olan, bir bilimsel hakikat değil de bir sınıf hakikatı olan— bir ideolojiden başka bir şey olmadığından, devrimci hengâme içinde üst tarafı ile birlikte yok olmalıydı.

(23) *Reden und Aufsätze*, Hambourg, 1951, S. 358.

Bu yön ayrımları, bu tartışmalar hâlâ bizim için yoğun ideolojik ve teorik bir yaşantının belirtileridir. O kadar ki, o zamandan beri, elli yıldır marksizmin etrafında yapılan tartışmalardaki iddiaların çoğunu onlarda bulabiliriz.

Lenin II. Enternasyonalin lideri olan Alman sosyalistlerine aralarında bulunan fikir ayrıntılarından dolayı sitem etmemektedir. Aksine ona göre: eğilimlerin ve eğilim çatışmalarının derin bir anlamı, bir kapsamı, bir temeli vardır; bu ayrımlar zıtlaşan sorun ve çıkarlara, değişik sosyal sınıf ve tabakalara *karşılık teşkil* etmektedirler.

Lenin, «batılı» marksistlerin, özellikle tutumlarındaki içinden çıkılmaz kesmekeşi, sol sapmadan sağ davranışa düşüncesizce geçişlerini eleştirmektedir. Rusya'da, özellikle kendi etkisiyle, eğilimlerin ayrımı Batıda olduğundan çok daha seçik ve daha hızlı oluşacaktı.

II. Enternasyonal çözülüyor

Fakat şüphesiz, daha şiddetle eleştireceği ve hücum edeceği şey, bütün eğilimlerin somut ve acil sorunlara cevap bulmaktaki genel iktidarsızlıklarıdır. Bu iktidarsızlık Enternasyonalın savaş karşısındaki iktidarsızlığının, 1914 yılındaki çöküşünün habercisi idi. Enternasyonalin liderleri, onların fikirleri ve eylemleri bu korkunç politik başarısızlığın sadece nedeni değildir. Onlar, aynı zamanda onun sonucu, habercisiydiler.

Bu acizlik nereden geliyor? İnsanlardan, veya sadece insanlardan değil; *objektif gerçekten* geliyor. Lenin'e göre «batı» sosyalizmindeki eğilimler,

toplumun ve proletaryanın kendisinin bağrındaki farklılaşmaları, ve fakat aynı zamanda bu sanayileşmiş ve ileri memleketlerde devrimci bir krizin yokluğunu yansıtmaktadır.

Sosyal-demokrat Enternasyonal'inin liderlerinin çoğu, çok kabiliyetli, çok bilgili, çok faal insanlardı; — bunların çoğu içtenlikle devrime taraftar idiler — ancak devrimin mümkün olabileceği tarih şartları içinde fikir yürütmüyorlar, eylemde bulunmuyorlardı. Ve başka bir memlekette — Rusya gibi geri kalmış bir memlekette — ihtilâl patlayıverince, aynı liderler olayın çapını, onun tarihî derslerini ve sonuçlarını anlıyamıyacaklardı.

Bu kişiler, marksizmin doğuşunu ve daha sonra burjuvazinin zaferini ve gelişmesini ve liberal demokratik hareketin hâlâ işçi hareketine karıştığını izleyen 1848 devrimci dönemi ile; emperyalizm, dünya savaşları, kapitalizmin çözülüşü dönemi arasında, yarı yolda bulunuyorlardı. Böylece II. Enternasyonalın hayatını teşkil eden tartışmalar marksist düşüncenin bir parçalanması, bir soysuzlaşması ile beraberce gelmekteydi. Marksizm kendinden gelme bir yıpranmayla parça parça çözülüyordu; marksistler onun parçalarını paylaşıyorlardı, oysa bu parçalar sadece tümden ayrılmış olmalarından dolayı canlılıklarını kaybetmişlerdi.

Lenin hasımlarını veya hasmı haline gelen eski dostlarını anlıyabildiği ve yorumlayabildiği derecede daha da ısırıcı, ve bazen hakaret edici bir istihza ile bunu çok defa belirtmektedir. Halbuki onlar kendisini anlıyamamaktadırlar, onu yorumlamayı başaramamaktadırlar ve bir sapık olarak görmektedirler.

Leninizmin oluşumunu iyi kavrayabilmek için, marksist düşüncenin bozulmasının ve çözülmesinin nasıl birbiri ardına bilginin ve eylemin en değişik kollarına eriştiğini iyice kavrayabilmeliyiz; ve Lenin'in düşüncesinin bu dağınık parça yığınından, parçalanmış unsurları yeniden ele alarak, yeni bir tüm kurmak üzere nasıl fışkırdığını kavrıyabiliriz: leninizm budur.

Tekrarlıyalım; Lenin'in savaştığı insanlar marksizmi son derece iyi biliyorlardı; onların ağzında veya kalemlerinin ucunda sadece Marx'dan parlak cümleler vardı; bazıları bunları ezbere biliyordu. Lenin, 1902 yılında *Ne Yapmalı?* kitabında çok yetkili bir kişi olarak saydığı, Kautsky'nin kesin bir yazısını aktarıyor. Daha sonraları, toprak sorunu hakkındaki araştırmalarında, II. Enternasyonal'deki sosyal demokratlar arasında köylü sorununu inceleyen nadir kişilerden olan aynı Kautsky'nin *Agrarfrage* kitabından (1899) söz etmektedir. Daha da sonra, son büyük eseri olan *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabının başında Lenin ezici bir istihza ile Kautsky'nin eski bir yazısından parçalar verip onu kendisiyle çelişkiye düşürmektedir; o zamanlar Kautsky:

«*İhtilâlin merkezi batı'dan doğu'ya doğru kaymaktadır...*» demişti.

Kautsky'nin kabahatı, marksist metodu canlı bir şekilde yeni, somut, değişken duruma göre kavrayıp uygulamamasındadır; bu yeni durumun karşısında ilkelerin bırakılması ve revizyonu değil, «ortodoks» yönde saklanmaları değil, ve fakat ilkelerin, metodun, tüm olarak doktrinin, yeni bir tahlili ve derinleştirilmesi gerektirdiğini anlamamasındadır.

Eğilimlerin gerekliliği

Marksizm — marksizm tarafından yönetilen işçi sınıfı — tam dev bir politik güç olduğu anda, Marx'ın ve Engels'in verdiği şekli ile artık yeterli değildi. Büyük ileri kapitalist memleketlerde ihtilâlci hareketin gölgelendiği, yolundan saptığı veya bir an için, fakat tartışılmaz, bir şekilde dağıldığı anda, «geri kalmış» memleketlerin sahneye çıktığı anda, ilkeleri tekrar ele alıp onları doğrulamak ve geliştirmek gerekiyordu.

Bu şartlarda, eğilim çatışmaları, bölünmeler, sadece faydalı değil fakat kaçınılmaz ve gerekliydi (24).

Bu konudaki düşüncelerini 1 Mart 1919 tarihli yazısında özetliyen Lenin (25) şunları yazacaktı:

«İngiltere, Engels'in deyimine göre, burjuvazi tarafından burjuvalaştırılmış bir aristokrasinin yanıbaşında, proletaryanın en burjuvalaşmış üst tabakasının yaratıldığı tipik bir memlekettir. Böylece en ileri kapitalist memleket, proletaryanın devrimci mücadelesi yönünde onlarca yıl gecikmiş bulundu. Fransa, görünüşe göre, kahramanca ayaklanmalarla proletaryasının gücünü tüketmişe benziyor. Enternasyonal'in içinde işçi hareketinin eğemenliği 1870'e doğru Almanyaya geçti ,o sıralarda bu memleket ekonomik yönden İngiltere ve Fransadan gerideydi. Almanya ekonomik yönden bu iki memle-

(24) LENİN : *Seçme Eserler*, I, S. 730, vb.

(25) LENİN : *III'üncü Enternasyonal ve tarihteki yeri*, «Komünist Enternasyonalı» sayı 1'de yayınlanmıştır. *Seçme Eserler*, II, S. 570, vb.

keti aşınca, bütün dünya için örnek bir parti olan Almanya marksist işçi partisi, bir avuç kopuğun eline geçmiş oldu...»

Ve şunları ekliyordu

«Dünya tarihi proletarya diktatörlüğüne doğru dayanılmaz bir şekilde yol alıyor, ve fakat bu sonuca giderken hiç bir şekilde pürüzsüz, basit, düz yollardan geçilmemektedir... Bütün memleketlerin işçi kitleleri, içgüdüleriyle proletaryanın mücadele silâhı olarak ve proletarya devlet şekli olarak Sovyetlerin önemini kavradılar. Ve fakat oportünizmin sapıttırdığı «şefler» burjuva demokrasisine tapmağa devam ettiler ve ediyorlar, ona genel olarak «demokrasi» ismini takarak bunu yapıyorlar... Proletarya diktatörlüğünün gerçekleşmesinin herşeyden önce, Rusyanın geri kalmışlığı ile onun burjuva demokrasisini aşarak yaptığı sıçrayışın arasındaki çelişkiyi açığa vurmasına şaşmak gerekir mi? Tarih bizi yeni bir demokrasi şekli ile mükâfatlandırırken aynı zamanda bir sürü çelişkiler yaratılmaması garip olurdu... Çok defa bunu tekrarlamak fırsatını buldum: ileri memleketlere kıyasla Rusların büyük proletarya İhtilâlini başlatmaları daha kolaydı, ve fakat onu sürdürmek, onu kesin zafere kadar götürmek, onlar için daha güç olacaktır...»

Bu dikkate değer parçanın anlamlarının çoğulluğunu burada (daha zamanı gelmemiş olmakla beraber) ortaya çıkaralım.

Tarihin gelişiminin, bir anlamı, bir yönü ve kanunları olmakla beraber, birçok dolanbaçlar ve beklenmedik olaylar kapsamaktadır. Ekonomik,

sosyal ve politik gelişmede eşitsizlikler vardır. Ekonomik seviye (üretim güçlerinin gelişim derecesi), (marksist «ekonomist»lerin Marx'ın adına sandıkları şekilde), eylem halindeki sosyal güçleri ve politik şekileri kendiliğinden, mekanik olarak, otomatik olarak tayin etmemektedir. Fakat yeni politik şekiller, geri kalmış ekonomik bir temel üzerinde, (üretim güçlerinin zayıf bir gelişme seviyesi üzerinde) kurulduğu zaman, bu olgu güçlükler, sorunlar, çelişkiler yaratmaktadır. Buna karşı, bu yeni politik şekiller etkindirler, tarih ve dünya çapında önemlidirler. Çelişkileri çözmek için esas olan şey, kendilerini bilmek ve onlara hâkim olmaktır...

XIX. Yüzyılın Sonunda Rus Kapitalizmi

Proletarya diktatörlüğünün teorisyeni ve örgütleyicisi, emperyalizmin ve XX. yüzyılın başında açılan yeni tarih döneminin tahlilcisi Lenin, çar Rusyasında doğmuş, eylemde bulunmuş, düşünmüştür.

(Leninizm adına), görünürdeki bu garip aykırılık üzerinde, bir daha duralım; bu, aynı derecede yüzeyde kalan bir «ekonomizm»e, bir «tarihçiliğe», bir «sosyologluğa» indirgenen marksizmi yalanlamaktadır.

Rusya, örneğin İngiltere anlamında, büyük emperyalist bir memleket değildir. Daha doğrusu Rus çarlık emperyalizmi uzaklardan gelmektedir. Avrupada — ve Rusyada — kapitalizmin gelişmesinden önce Çarlık, Asyanın bir kısmının halklarını, milletlerini ezmekteydi. Bu «feodal-askeri bir

emperiyalizm idi» ve fakat Lenin'in 1917 de bu deyime verdiği seçik anlamda, finans kapitalinin egemenliği üzerine kurulu, sermaye ihracı vb. üzerine kurulu, bir emperyalizm değildi.

Nasıl ki, Rusya o zamanlarda büyük bir sanayi memleketi de değildi. Rusya, (devlet borçlanmaları, özel borçlanmalar ve yatırımlar şekliyle) sermaye ithal etmekteydi. Yabancı sermaye oraya girmektedir, sanayinin bazı kollarının tümüne sahiptir, bu arada ağır sanayie hakimdir, hükümetler elindedir.

Rus halkı, böylece, aynı zamanda kendi (feodal-askerî) devletinin emperiyalizminin ve yabancı (finans) emperiyalizminin boyunduruğu altındadır; halk kapitalist gelişmeden en küçük bir kırıntı, en küçük bir çıkar sağlamamaktadır. Rusyada ne burjuvalaşmış bir proletarya, ne bir proletarya aristokrasisi, hatta ne de Batıda olduğu gibi önemli bir orta sınıf vardır. Bu, şu anlama gelir ki, çarlık Rusyasında *çelişiler birikmektedir:* Geçmişten gelenler, yani derebeylikten, memleketin (ekonomik, sosyal, politik yönden) geri kalmış durumundan gelenler; ve bugünden, yani dış veya iç kapitalizmden gelenler.

Rus halkı çifte veya üçlü bir sömürüye katlanmakta idi: derebeyleri ve çar devleti tarafından, Rus burjuvazisi tarafından, Rusyaya sermaye yatıran ileri memleketlerin burjuvazisi tarafından sömürülüyordu. Böylece ekonomik gelişme engellenmiş bulunmaktadır, sosyal yapı ve üstyapılar kalıplaşmaktadır.

Bunun sonucu nedir? Şudur ki, üzerine dev

bir basınçın yüklendiği Rus proletaryası dünyanın en ihtilâlcı proletaryası haline gelmektedir, halkın tümü ve hele köylüler onu destekliyebilecek dudurumdadır ve desteklemektedirler...

Rus devriminin ve Bolşevik partisi resmi tarihinin Lenin'in gençliği sıralarındaki çarlık Rusyasını nasıl değerlendirdiğini görelim (26):

«Rusya kapitalist gelişme yoluna geç katılmıştır. 1860 yılına kadar Rusyada çok az fabrika vardır; feodal ekonomi hâkimdir; serflik rejimi devam ederken sanayi hakiki bir gelişme gösteremezdi. Hür olmayan serf çalışmasının verimi azdı. Kırım savaşı sıralarında askeri yenilginin ve köylülerin toprak ağalarına karşı ayaklanmalarının etkisi altında zayıflayan çarlık hükümeti serfliği kaldırmak zorunda kalmıştı.

Fakat serfliğin kaldırılmasından sonra bile toprak ağaları köylüleri ezmeğe devam ettiler. «Azat edilme» sırasında köylülerin zilliyetliklerindeki toprağın büyük bir kısmını ellerinden almışlardı. «Azat edilmeleri» için köylüler toprak sahiplerine iki milyar ruble kadar bir geriye satın alma (rachat) hakkı ödemek zorunda kalmışlardı.

---

(26) Stalin'in yönetiminde yayınlanmış bulunan bu «Sovyetler Birliği (bolşevik) Komünist Partisi Tarihi» sovyet tarihçileri tarafından yeniden gözden geçirilecektir. Aktarılan sahifeler hâlâ geçerli görünmektedir. (Temmuz 1956 tarihli not) Khruşçev döneminde yayınlanan yeni parti tarihi 826 sahifeden ibaret olup 1962 yılına kadar olan dönemi ve XXII. inci kongreyi kapsamaktadır. Ç.

Serflik kalktıktan sonra köylüler toprak ağalarının topraklarını en ağır şartlarla kira ile tutmak zorunda kalmışlardı. Para ile kiranın yanında, toprak sahipleri köylüleri çok defa kendi araç ve atlarıyla, beylerin arazisini karşılıksız işlemeğe zorluyorlardı; buna «angarya», «çalışma yükümü» adı takılmaktaydı. Çok defa, köylü ortakçı olarak toprak ağasına aynî olarak ürünün yarısını vermek zorundaydı.

Böylece, durum serflik devrindekinin az çok aynıydı, şu farkla ki artık köylü kişisel özgürlük kazanmıştı; o, bir eşya gibi ne satılabiliyordu, ne de satın alınabiliyordu.

Toprak ağaları geri kalmış köylü işletmelerini her cins soygunla, (kira-ortakcılık, ceza ile) kemiğine kadar sömürüyordu; ve toprak ağalarının köylülerin büyük kitlesi üzerine kurduğu boyunduruk onların işletmelerini geliştirmelerine engel oluyordu. Bu durum, tarımın geri kalmışlığını, çok defa kötü mahsulleri ve açlığı yaratıyordu.

Derebeyi ekonomisinin kalıntıları, ezici vergiler, toprak sahiplerine ödenen ve çok defa köylü işletmelerinin gelirini aşan, toprağı satın alma tazminatları, köylü kitlelerinin iflasına yol açıyordu, köylüleri köylerini bırakıp rızklarını başka yerde aramağa zorluyordu. Onlar, fabrikalarda ve imalathanelerde iş bulmağa gidiyorlardı. Fabrikatörler böylece ucuz bir el emeği buluyordu.

Çarı, kapitalistleri, toprak ağalarını emekçilere karşı, sömürülenlere karşı koruyan koca bir jandarma, polis, korucu ordusu, işçilerin ve köylülerin sırtına yüklenmişti. Dayak cezası gibi cezalar

1903 yılına kadar süregeldi. Serflik kalktığı halde, en küçük hatalara karşı, vergilerin ödenmemesi halinde, köylüler kamçılanıyordu. İşçiler, hele grevlerde, fabrikatörlerin zulmüne dayanamayıp işlerini bıraktıklarında, polis ve kazaklar tarafından toplanıyorlardı. Çarlık Rusya'sında işçilerin ve köylülerin hiç bir politik hakları yoktu.

Her cins haktan yoksun, Rus olmayan kalabalık milletler her cins hakaret ve küçük düşürücü muamelelere katlanıyordu. Çarlık hükümeti, Rus ahalisini milli bölgelerdeki yerli halka aşağı ırklar olarak bakmaya alıştırıyordu; onlara resmi olarak «allogene» adı takılıyordu, onlara karşı küçük görmelik ve kin aşılanıyordu. Çarlık hükümeti bilerek milli kinler körüklüyor, halkları birbirine karşı kışkırtıyor, Yahudilere karşı kargaşalıklar (pogrome), Kafkaslar ötesinde Tatar - Ermeni katliamları örgütlüyorlardı.

Rustan başka milletlerin bulunduğu bölgelerde, devlet memuriyetlerinin hepsi, veya ona yakın bir sayısı Rusların elindeydi. Bütün işlerde Rus dili kullanılıyordu. Milli dillerde gazeteler ve kitaplar yayınlamak yasaktı, öğretimde anadilin okullarda kullanılması yasaktı. Çarlık hükümetleri milli kültürlerin hertürlü belirtilerini boğmağa uğraşıyorlardı; Rus olmayan milliyetleri zorla «ruslaştırmak» politikası güdüyorlardı.

Serfliğin kaldırılmasından sonra, Sanayi kapitalizminin gelişmesi, ilerlemesini hâlâ frenleyen serflik kalıntılarına rağmen, Rusyada bir hayli hızlı olmuştur. Yirmibeş yılda, 1865'den 1890'a kadar, sade büyük fabrikalarda ve demiryollarındaki işçi sayısı 706.000'den 1.433.000'e geçmiştir, ya-

ni iki kattan çok artmıştır. Kapitalist büyük sanayi 1890 yıllarında daha da hızlı bir gelişmeye erişmiştir. Bu on yılın sonunda sadece Avrupa Rusyasının 50 eyaletinde büyük işletme ve fabrikalarda, maden endüstrisinde ve demiryollarında çalışan işçilerin sayısı 2.207.000'i bulmuştur, bu sayı bütün Rusya için 2.297.000 kadardır.

Bu modern bir sanayi porletaryası idi, serflik devrinin fabrika, işçisinden ve küçük zanaat vb. sanayi işçilerinden; gerek büyük kapitalist işletmelerde toplanması bakımından, gerek devrimci savaşçılığı bakımından tabandan değişik bir sınıftı.

1890 yıllarında sınayi gelişme, herşeyden önce, demiryollarının yoğun gelişmesine bağlıydı. Demiryollarının rayları, lokomotifleri, vagonları için dev ölçüde madene ihtiyaç vardı; bunlar gitgide büyüyen bir oranda taş kömürü ve petrol gibi yakıtlar tüketiyorlardı. Bu da, demir sanayii ile yakıt sanayiini geliştirdi.

İhtilâl öncesi Rusyasında, bütün kapitalist memleketlerde olduğu gibi, sanayide gelişme yıllarından sonra kriz ve durgunluk yılları gelmekteydi.

Serfliğin kaldırılmasından sonra Rusyada kapitalizmin gelişmesi bir hayli hızlı olmakla beraber, bu memleketin ekonomik gelişmesi öteki kapitalist memleketlere göre, elle tutulur şekilde gerideydi. Halkın ezici çoğunluğu hâlâ tarımla uğraşmaktaydı. Lenin, Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi *kitabında 1897 sayımından sayılar çıkartmıştır. Nüfusun 5/6 kadarı tarımda çalışıyordu, halbuki aşağı yukarı ancak 1/6'ı büyük ve küçük sanayi ile, ticaret, demiryolları ve deniz ulaşımı ile,*

inşaat şantiyeleri, orman işletmeleri vb. ile uğraşıyordu.

Bunun sonucu şudur ki, Rusyada kapitalizm gelişmekte olduğu halde, bu memleket bir küçük burjuva memleketi idi, yani hâlâ küçük mülkiyetin, düşük verimli kişisel küçük köylü işletmelerinin hakim olduğu bir memleketti.

Kapitalizm sadece şehirlerde değil ve fakat köylerde de gelişiyordu. İhtilâl öncesi Rusyasının en kalabalık sınıfı olan köylülük çözülüyor, farklılaşıyordu, köylülüğün en geçimi yerinde kısmından bir üst tabaka ayrılmaktaydı: kulaklar tabakası, köy burjuvazisi; öte yandan çok sayıda köylü iflas ediyordu; köylerde fakir köylülerin, proleterlerin ve yarı proleterlerin sayısının arttığı görülüyordu. Orta köylülere gelince, onların sayıları yıldan yıla azalıyordu.

1903 yılında Rusyada 10 milyon ocak vardı. Lenin «Fakir Köylülüğe» *broşüründe bunlardan hiç olmazsa üçbuçuk milyonunun atı olmadığını hesaplamıştı. Fakir köylülerin en çoğu önemsiz bir toprak parçası ekiyorlar, gerisini kulaklara kiralıyorlar ve kendileri rızklarını başka yerden bulmağa gidiyorlardı. Durumları dolayısıyla, fakir köylüler herkesten çok proletaryaya yakınlaşmaktaydılar. Lenin bunlara köy proletaryası veya yarı proletarya, diyordu.*

Diğer yandan 10 milyon köylü ocağı üzerinden, birbuçuk milyon zengin köylü ailesi, kulaklar, köylülerin bütün sürülebilir toprağının yarısını ele geçirmişlerdi. Bu köylü burjuvazisi zenginleşiyor, tarım kapitalisti haline dönüşüyordu.

1870 yıllarından beri ve hele geçen yüzyılın 1880 yıllarından beri, Rusya işçi sınıfı uyanıyor ve kapitalistlere karşı mücadeleye girişiyordu. Çarlık Rusyasında işçilerin durumu son derecede kötüydü. 1880'den 1890'a kadar, imalathane ve fabrikalarda işgünü en aşağı onikibuçuk saatlik idi, tekstil sanayiinde ise 14-15 saatı buluyordu. Kadın ve çocuk el emeği geniş şekilde sömürülüyordu. Çocukların iş saatları büyüklerinkinin aynı idi, fakat kadınlar gibi, onların da aldıkları gündelikler elle tutulur derecede aşağı idi. Gündelikler son derece düşüktü. İşçilerin büyük kısmı ayda 7-8 ruble kazanıyordu. En çok ücret alan işçiler maden sanayiinde ve dökümhanelerde çalışıyor ve fakat ayda 35 rubleden fazla kazanamıyorlardı. Hiç bir iş güvenliği yoktu, bu yüzden büyük sayıda sakatlanma ve ölümle sonuçlanan kaza oluyordu. İşçilerin sigortası yoktu, sağlık hizmeti paralıydı; konut şartları son derecede kötü idi; barakalarda 10 - 12 işçi yığılmaktaydı. Çok defa fabrikatörler fiatların üç kat pahalı olduğu patron pazarlarından işçilerini alışveriş yapmağa zorlamakla onları çalıyorlar, işçileri para cezaları altında ezerek soyuyorlardı.

İşçiler önce aralarında dayanışmaya başladılar, dayanılmaz durumlarının iyileşmesi için isteklerini patrona ortakca sunuyorlardı; işlerini bırakıp grev ilan ediyorlardı. 1870-1890 yıllarının ilk grevlerinin nedeni genel olarak ölçüsüz para cezaları; hırsızlık; haftalıkların ödendiği sıralarda işçilerin kurban edildiği sahtecilik ve de ücretlerin kısılması idi.

İlk grevler sırasında çileden çıkartılan işçile-

rin bazısı makineleri parçalıyor, fabrika binasının camlarını kırıyor, patronların dükkânlarını ve yazıhanelerini tahrip ediyorlardı.

Ve fakat ileri gelen işçiler kapitalistlere karşı verimli bir mücadele için örgütlenmenin gerektiğinin farkına varmağa başlıyorlardı. İşçi birlikleri oluşmağa başladı.

1875'de Odessa'da «Güney Rusya İşçileri Birliği» kuruldu. Bu ilk işçi örgüdü 8 - 9 yıl çalıştı, ondan sonra Çar hükümeti tarafından yok edildi. 1878 yılında Petersburg'da, «Kuzey Rusya İşçileri Birliği» kuruldu.

Birlik'de 2500 üye ve o kadar da sempatizan vardı. Birlik İşçi grevlerine katılmağa, onları yönetmeğe başladı. Çarlık hükümeti onu da yok etti.

Fakat işçi hareketinin gelişmesi devam ediyordu, git gide yeni bölgelere sıçrıyordu. 1880 yıllarında büyük sayıda grevler oldu. Beş yılda (1881 1886) 80 bin grevciyi kapsayan 48'den çok grev oldu.

1885 yılında Orekhovo-Zuevo'da Morozov fabrikasında patlak veren grevin ihtilâlci hareketin tarihi bakımından çok özel bir önemi olmuştur.

Grev silâhlı kuvvetler tarafından bastırıldı. 600'den çok işçi tutuklandı, onlarcası mahkemeye verildi.

1885 yılında buna benzer grevler İvanovo-Voznesensk fabrikalarında oluştu. Bir yıl sonra Çarlık hükümeti para cezaları hakkında bir kanun çıkartmak zorunda kaldı. Bu kanuna göre para ce-

zası olarak toplanan paraların işçilerin kendi ihtiyaçlarına harcanacağı belirtiliyordu...»

Bu dramatik tablodan devrimcilerin görevlerinin kolay olduğu, politik durumun basit olarak ortaya çıktığı; çarlık iktidarının bir mantar gibi sökülebileceği sonucu çıkartılmamalıdır. Hayır. Feodal-askerî devletin dev bir bürokratik örgüdü, büyük bir ordusu, faal bir polisi vardı ve bu devrimcilerin saflarına kadar sızmaktaydı; üstelik gerek memleketin içinde (asılzade sınıfıyla Ortodoks klisesi gibi), gerek dışardan, kapitalist memleketlerin yönetici çevreleri gibi etkili destekleyicileri vardı.

Rusyanın o anlarda, tarihi bakımdan imtiyazlı durumunun nedeni, çelişkilerin birikiminden geliyordu ki (*), bu da durumda aşırı bir karmaşıklık olduğunu göstermektedir.

(*) Karl Marx'ın Sorge'ye yazdığı 1 Eylül 1870 günlü mektubunda 1870 - 1871 Alman - Fransız Savaşı hakkında şu yorumda bulunuyordu:

«Nasıl ki 1866 savaşı Prusya ile Fransa arasındaki savaşı kaçınılmaz kıldıysa, şimdiki savaş da Almanya ile Rusya arasındaki bir savaşa yol açmaktadır; bunu Prusyalı eşekler görmüyorlar.

Savaştan Almanya için bekliyebileceğimiz en iyi sonuç budur. Hakiki «Prusyacılık» Rusyaya karşı uşakca bir bağlılıktan ve Rusya ile ittifaktan başka türlü var olmamıştır, olamaz da.

Öte taraftan böyle bir 2. numaralı savaş Rusyadaki kaçınılmaz sosyal ihtilâlin ebesi olacaktır.»

(F. Engels ve K. Marx ile başkalarının Mektupları, Sorge tarafından yayınlanmıştır, Costes yayınları, 1950, C. I, S. 25.). Çev.

Burada «Prusyacılık» Bismark'ın temsil ettiği Alman feodal militarizmi ve şovinizmidir.

Çarlık devleti herşeyden önce toprak ağalarına dayanmaktaydı. Buna karşıt, bu devlet, salt ekonomik gerilik içinde kalmak ve kendi devlet örgüdü için maddi olanaklar bulmamak, böylece yabancı sermayenin boyunduruğuna tam olarak düşmemek pahasına; kapitalizmin (ve bunun sonucu olarak burjuvazinin) gelişmesine engel olamazdı. Böylece burjuvaziye karşı taviz vermekten kaçınamazdı. (1905 - 1910 yıllarından ve Stolypin'den beri) iktidarın azçok bilinçli ve kabul edilen amacı, Rusyada Bonapartçı ve Bismarkcı tipte geniş bir teşebbüse geçmek; memleketin kapitalist gelişmesini ele almak; ekonomi ile ve bazı politik tavizlerle sınırlı yukarıdan bir devrim yapmak, asılzade sınıfının çıkarlarını sürdürmek ve bir nevi parlamentoculuğun legal işleyişi ile devlet idarî örgüdüne burjuvaziyi katmak şeklinde idi. Fakat Bismarck'dan beri durum değişmişti; tarih şartları iki defa tekrarlanmaz. Ve bu bize çok önemli bir şey göstermektedir ki, ne vakit yönetici bir sınıf veya sınıflar kendilerini «intibak ettirmeğe», eski üretim ilişkilerini ve politik kurumlarını veya üst yapılarını sürdürmekle beraber üretici güçlerini geliştirmeğe kalkışmışsa, bu «intibak» az sonra kendi sınırlarına erişir.

Çar iktidarının kabul ettiği, (ve çok defa «100 siyahlar» derebeyi karşı devrim örgüdü tarafından geri alının görünürdeki) tavizlere rağmen Rus burjuvazisi muhalefette kalmıştır. Burjuvazi çarlık istibdadına karşı savaşıyordu ve fakat (çeşitli) eğilimlere bölünmüştü; bir hizbi anayasaya bağlı bir krallık arzuluyordu, bir diğeri parlamanter bir cumhuriyet şeklinde batı tarzında demokrasi istiyordu. Başka deyimlerle, Rusyada burjuvazi Fransız İh-

tilâli tarzında bir burjuva devrimi hazırlıyordu, oysa Rusyanın içinde bulunduğu çelişkiler ve sorunların daha keskin olmaması imkânsızdı (27).

Fakat işçi sınıfı, büyük sınaî memleketlerdekine oranla daha küçük olmakla beraber 1789 ve hatta 1848 Fransız işçi sınıfından çok daha güçlü, daha yoğun ve daha faal idi. Tekrar edelim, durumlar hiç bir zaman iki defa tıpatıp aynı olarak tekrarlanmaz. Tarih ilerlemişti. Rus burjuvazisi proletarya olmadan birşey yapamazdı. Proletarya ise özgül, kendisine has birşey yapabilirmiydi? Burjuvaziyi sürükliyebilir, aşabilir miydi? politik sorun buydu.

Köylü kitlelerine gelince, onlar için için bir isyan mayası halindeydiler. «Halkcılar» (narodnik) yani Sosyalist İhtilâlciler köylülüğün isteklerini temsil ediyorlardı, yani derebeylerden toprağın alınmasını, toprağın millileşmesi veya sosyalleşmesini; (bu esas ilkelere, köy çerçevesi içinde antik köy komünasına dönüş yclu ile köy çerçevesinde bir köylü sosyalizminin uygulanmasını eklemekteydiler.)

Böylece Rus halkının bütün sosyal sınıf ve tabakalarının elden geldiği kadar berrak, açık, direkt politik ifadeleri: partileri vardı.

Bu kısa inceleme, burada, yeni bir ışık altında son derece önemli bir fikri yeniden bulmamıza imkân vermektedir.

---

(27) Bak. LENİN : *İki Taktik, Seçme Eserler*, I, S. 421.

Marx, aldandı mı?

«Ortodoks» marksizme göre, Rus durumu şaşırtıcıydı. Şüphesiz Marx sadece nitelik ve nicelik bakımından çok kudretli bir proletaryası olan, yüksek seviyedeki üretici güçleriyle, üstün teknikleriyle, ileri kapitalist memleketlerde bir proletarya devrimini ön görmüştü.

Halbuki geri kalmış bir memleket geniş bir devrimci hareketin odağı haline geliyordu; ve bu, daha ileri memleketlerde, o memleketlerde bunun açıkca farkına varılmadığı halde, hareketin zayıfladığı bir sırada olmaktaydı. Marksizmi bir yöntem olarak değil de bir nas (dogme) olarak kullanan «ortodoks» marksistler ne söyliyebilirlerdi? Rus ihtilâlinin 1789-1793 Fransız burjuva demokratik ihtilâline benzer bir devrim olması gerektiğini ve proletaryanın bu harekette burjuvaziye bir dayanak, bir yardımcı güç görevini yüklenmesi gerektiğini, Rusyanın burjuva yönetiminde büyük bir sınaî güç haline geleceği uzak günlerde proletaryanın saatının çalacağını, düşünüyorlardı.

Veya, eğer sonuç başka olursa, Marx ve Engels'in aldandıklarını kabul etmek; onlarınkinden değişik bir devrimci formül bulmak gerekiyordu, öz olarak Rus olan bir formül, halkçıların ve Sosyalist-İhtilâlcıların teklif ettiği formül gibi, öz olarak geri kalmış tarımsal karakterli memleketlere uyan bir formül.

Bunlara Lenin öz olarak şu cevabı vermiştir: «Hayır, Marx ve Engels yanılmadılar, geri kalmış memleketler için özel bir formül yoktur. Rusyada ve Asyada ve de öteki kıta'larda hazırlanan devri-

min rehberi marksizm, yönetici gücü proletarya olacaktır. Geri kalmış memleketlerde canlı, ve geri oldukları derecede daha da canlı olan köylü komüna geleneklerine doğru bir geriye dönüş hiç bir sorunu çözmez. Önce geriye dönüş hayalidir. Sonra, kurulabildiği çapta, çar Rusyasında derebeylik kalıntıları arasından güçlükle yol bulan kapitalizmden çok daha hızla gelişen, daha güçlü, bir kapitalizmin şartlarını sağlamış bulunur. Bu, toprak mülkiyetinin değil, özel mülkiyet halindeki üretim araçlarının — alet, hayvan vb. — temeli üzerinde, sömürme temeli üzerinde, köylere hakim olan bir kırsal burjuvazinin artan bir hızla kurulması ile sonuçlanır. Köylüler, köylülüğü teşkil eden tabakalara göre farklılaşmış; gerçek bir devrimci güçtür. Bununla beraber, *sonuna kadar* devrimci tek sınıf, proletarya gerçek sosyal bir dönüşümü canlandırabilir, ona yön verebilir, onu yönetebilir.»

«Ortodoks»lara Lenin yine şu cevabı verecekti: «Hayır, Marx ve Engels aldanmadılar, sadece şu var ki, demokratik devrim ile demokrasi zaman ve uzay dışında, tarih ve gerçek durumların dışında saf birer benliğe sahip değillerdir. Demokrasi ile sosyalizm arasında salt bir kesiklik, bir Çin seddi yoktur; ve fakat bir *aynıyet*, veya karışma veya basit ve sade bir süreklilik de yoktur. Demokratik burjuva devriminin sınırları vardır; ve fakat bu sınırlar önceden çizilmiş değillerdir. Bu sınırlar belirli olmakla beraber, mantıkca, soyut olarak belirli değillerdir. Demokratik burjuva devriminden çıkan ekonomik kapsam gibi politik şekil de, onu gerçekleştiren sosyal güçlere bağlıdır. Bu ihtilâl böylece az veya çok uzağa, az veya çok gerçek bir demokrasiye doğru iteklenebilir. Ve gerçek demok-

rasi yolunda — burjuva karakterli de olsa — ne kadar ileriye gidilirse, sosyal ve ekonomik ilişkilerin dönüşümüne doğru, yani sosyalizme doğru ve politik yönden de demokrasinin daha yüksek ve geniş bir şekline doğru geçiş o kadar kolay olur. Bu yüzden burjuva demokratik devriminden başlıyarak, işçi sınıfının kendi öz hedefleri, bağımsız eylemi, politik partisi ile ona el atması; o devrimde ağır basan yönetici bir rol oynaması gerekir; bu, köylülüğe ve onun bağrındaki sosyal güçlere karşı unutkanlık ve hor görmelik sonucuna varmamalıdır...»

Özet olarak, Rusyada hazırlanan ihtilâlin, burjuva demokrasisi sınırları içinde bile, esas gücü Rus proletaryasında olabilirdi ve öyle olmalıydı. Böylece bu devrim, en elverişli tarih şartları içinde, en az şiddet ve tahribat ile, Marx'ın ön gördüğü ve haber verdiği proletarya devrimi olabilirdi.

Oysa, şu kesin nokta üzerinde ısrar edelim: Rus proletaryasının *sınıf mücadelesi,* özlüğü ile alınan bu mücadelenin *pratiği,* «ortodoks» marksizm koşullarına göre eksiksizce yorumlanabilir ve yönetilebilirdi. Bu, demokratik devrim ile sosyalist devrimi ölü bir zaman ile ayırmağa varırdı ki karşı devrim bundan yararlanırdı veya biri diğerini sarmalıyormuş gibi onları karıştırmak, bir saymak da mümkündü. İki halde de rus proletaryası bağımsız olmayan, burjuvaziyi izleyen, onun oyununu oynayıp onun «parsayı toplamasına» izin veren bir destek güç oluvermekteydi.

Lenin'in Getirdikleri

Lenin'in getirdiği nedir? Rus toplumunun ve onun tarihi gelişiminin *tümünün teorik* bir tahlili — bu yeni Tahlil Lenin'i sonradan dünya durumunun kendisinin yeni bir tahliline vardıracaktır.

Marx sosyal ve tarihî gerçeklikdeki (réalite) *çelişkilerin* tahlilini ve de bu çelişkilerin içinden bir gerçeklikden diğerine karmaşık *geçişlerin* ve yol bulmaların tahlilini ön safhaya almışdı; kısacası Marx şimdiden toplumun hareketinin tamamına, hareketin tüm oluşumuna diyalektik metodu uygulamıştı. Lenin, bu yöntemi, hareketlerinin tümü, oluşumlarının tamamı içinde alınan yeni gerçekliklerin incelenmesine uygulamakla onu yeniliyor, derinleştiriyor.

Lenin'in Marksizmin özünü muhafaza ederek, harfi harfine alınan, nas içinde donmuş ve tarihin aştığı «ortodoks» marksizmden neden ve niçin ayrıldığı kavranabilmektedir. Bu, *marksizm-leninizmi* teşkil edecektir.

Rus devrimci Hareketinde Halkçılar ve Sosyalist - İhtilâlcılar sol sapmayı temsil ediyorlardı. Onlar (suikast ve sabotaj gibi) kişisel terörist yöntemler uyguluyorlardı. Onlar kapitalizmin Rusyada gelişmesinin olanaksız olduğunu ilân ediyorlardı; yani çarlığın, burjuvazinin, devletin, proletarya hareketinin aynı zamanda çökeceğini öne sürüyorlardı.

Sağ oportünizminin de «legal marksistler», «ekonomistler», Struve, vb., gibi, tanınmış sözcüleri vardı. Bunlar üretici güçlerin gelişimini kendiliği için onaylamaktaydılar.

«Ortodoks» merkezciliğe gelince, bunların liderlerinin en ünlüsü Plekhanov'du. Kendisine burada birkaç sahife ayırmalıyız. Kautsky gibi Plekhanov'un da tarihî bir rolü olmuştur, (ikisi de bir çok bakımdan biribirilerine benzerler; şu farkla ki, köylü sorunlarına aynı önemi vermemişlerdir. Kautsky bu konuda marksist yoldan incelemesini bir hayli ileri bir noktaya kadar yürütmüştür). Plekhanov marksizmin büyük kişilerinden biri olarak kalmaktadır; (kendinden önce Çernişesvky ve daha başkaları olduğuna göre) ilk büyük Rus devrimcisi olmamakla beraber, onun büyük yararlığı marksizmi Rusyaya sokmak, dikkate değer incelemeler yazmaktır ki, bunlar hâlâ kısmen geçerlidirler; ve de 1885'den sonra, Cenevrede sürgünde iken, ilk Rus marksist grubunu kurmaktır.

Halkçılıktan gelmiş, marksizme geçmiş olup, eski arkadaşlarına karşı aynı zamanda güclü ve bilimsel, objektif bakımdan doğru ve eyleme götüren bir eleştiri yapabilmiştir. Ve bunu da tam rus işçi sınıfının sosyal ve politik bir güç olmakta olduğu sıralarda, — halkcıların (narodnik) kendi kahramanları olan ve (kişisel cesaretleri inkâr edilemez olan teröristlerin tutumunu), kalabalıkların ve kitlelerin pasifliğine karşı koymaktan hoşlandıkları bir sırada yaptı. Onlar bu *moral* teori adına marksizmi reddediyorlardı.

Plekhanov «Sosyalist - İhtilâlcilerin» kendilerine taktıkları bu ismi yanlış buldu. Onlara karşı, kapitalizmin Rusyada bütün yönleri ile, pazarın, sınaî üretimin vb.nin genişlemesi ile, geliştiğini gösterdi. (Lenin bunu ispatlamaya devam edecektir). Böylece kapitalizm ile burjuvazinin ve prole-

taryanın sayı, etki, politik güç olarak büyüdüğünü gösterdi. Ahlâk konusunun özü ilgilendiren bir konu olmadığını, bu gelişimi durdurmanın imkânsız olduğunu gösterdi. Köylü komünasına veya köy komünasına, (mir)'e gelince, nasıl sosyalizmin temeli olurdu ki, kendisi tam bir çözülme halindeydi, ve şimdiden çarlığın idarî tedbirleri yüzünden, pazar üretimi ve köydeki burjuvazi tarafından derinlemesine değiştirilmişti?

Oysa, Plekhanov'un halkçıların köylülük hakkındaki hayalleri üzerine kurulu bu eleştirisi, kendisini ayrıca tarım sorunlarını azımsamaya götürecektir.

Hegel: bir düşünme ustası

Üstelik dialektiğin yöntem olarak ve objektif bilgi teorisi olarak önemini iyi anlıyamamıştır. Hegel'i azımsıyarak marksizmin pınarı olarak Feuerbach'ı abartmıştır. Mehring gibi, Marx ve Engels'in sadece bir «Feuerbach'cı dönem»den geçtiklerini düşünmekle kalmıyor, ki bukadarı bile bu filozofun etkisini abartmaktaydı, üstelik onların bu düzeyde kaldıklarını sanıyordu. Öte taraftan, Mehring natüralizmden arınmış bir tarih felsefesi ortaya atmağa uğraşırken, Plekhanov materyalizme bağlı kalmak istiyordu. Bu yüzden, 1900 yılına doğru, onunla Mehring arasında ünlü bir tartışma olmuştur. Biribirinin karşısına gelmekle beraber, bu iki marksist aynı yüzeyde yeralıyorlardı; marksizmi iki kısma ayrıştırmağa gayret ediyorlardı: bir taraftan bir doğa felsefesi, öte taraftan bir tarih felsefesi veya bir sosyoloji. Diyalektiği reddetmekle Plekhanov yalın, «vülger» bir

materyalizme ve bir sosyolojiye kendini kaptırıyordu.

Plekhanov Lenin'den önce gelmekle beraber, Lenin'i onun devamcısı ve öğretilisi olarak görmek hatalıdır. Lenin doğrudan doğruya Marx'a ve Engels'e, Hegel'e bağlanmaktadır.

Plekhanov ile Lenin arasındaki ayrılıklar çok erken, *Ne Yapmalı?* (1902) dan, ve Plekhanov'un 1902 yılında Rus Sosyal-Demokrat partisi için yazdığı programdan beri belirmekteydi. 1907'de Lenin *Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi* hakkındaki büyük incelemesinin 2. baskısında, Plekhanov'un yöntemine karşı önemli bir not yönetmiştir. *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* kitabında bu hücumunu yeniledi ,ve fakat en seçik açıklaması *Felsefe Defterlerinde* bulunmaktadır:

«*Plekhanov Hegel'in* Büyük Mantık'*ını (Mantığın Bilimini) azımsamış ve hor görmüştür. Felsefe hakkında binlerce sahife yazı yazmış ve fakat Hegel'in* Mantık'*ı hakkında bir şey yazmamıştır.*»

Marksist devrim ve salt şiddet

Burada Trotsky hakkında birkaç kelime eklememiz gerekiyor, çünkü «trotskizm» uzun süre devrimci düşünce ve eylemin bir akımını veya bir eğilimini temsil etmiştir. Trotsky Rus Sosyal-Demokrat Partisi kongrelerinde, aşağı yukarı Lenin'le aynı zamanlarda, 1903'e doğru, kişisel bir tutuma sahip olmağa başladı. (II. nci Kongre'de Lenin'in tutumuna uyanlar Bolşevik — veya çoğunlukta olanlar; ile Batı sosyalizmine yakın olan merkeziyetçi veya sağcı Menşevik'ler — yani azın-

lıkta olanlar, arasındaki yön ayrımının arttığı görüldü; fakat bu mukayesede bazı tedbirler almak gerekiyor, çünkü «ortodoks» Plekhanov o zamanlar Lenin'in yanında bulunuyordu...) O sıralarda leninizm daha kurulu bir doktrin bütünlüğü halinde değildi; ıraksamalar teorik sorunlara değinmekteydi (bunları Lenin *Ne Yapmalı?* kitabında ele almıştır), fakat aynı zamanda, ve hele, pratik örgüt ve tüzük sorunları hakkındaydılar. Lenin güçlü bir şekilde örgütlü ve disiplinli, sosyal yapısı çoğunlukla proleter asıllı olan ve fakat bilimsel sosyalizmi iyice sindirmiş insanlar tarafından yönetilen, ve — faal devrimciler — olan üyelerinin, parti programına dayanarak, en değişik dış örgütlerde militanlık edeceği bir Sosyal-Demokrat partisi istiyordu. Menşeviklere gelince, onlar militanların disiplinini ve görevlerini gevşetmek yoluyla, partiyi geniş olarak açmak eğilimindeydiler, ve de partiyi kendi kendine yeterli buluyorlardı.

Trotsky bu noktada orta bir tutum takındı, kendisi kelimenin marksist anlamında, eylem içinde bir devrimci olmak, yani devrimci işçi sınıfı safında bulunmak istiyordu. Fakat, Lenin'in yaptığı şekilde, köylü sorunlarına büyük bir önem vermeği reddediyordu. Köylülerin, hele sosyalist ve proleter devrimi sırasında, her türlü devrimci olanaklarını inkâr ediyordu.

Marx 1850 yılında, *Komünistler Birliğine Çağrı*'sında ünlü bir cümle yazmıştı:

«Çıkarlarımız ve görevlerimiz devrimi sürekli kılmakıan ibarettir.»

Kelime anlamıyla alınan bu cümleden, Trotsky sürekli devrim diye adlandırılan bir teori çıkart-

mıştır. Ona göre devrimci sınıf, dünyanın her noktasında, durmadan savaşmalıdır, bunu yaparken öteki sınıfları, ittifakları ve olagan tavizleri, yani somut durumları hesaba katmamalı veya en az derecede hesaba katmalıdır. Bu sürekli proletarya ihtilâli teorisi onu (hele Lenin'in ölümünden sonra), politik bir tavır takınmağa götürecekti. Oluşumunda tartışılmaz bir rol oynadığı Rus devrimini bu memlekette sosyalizmin kuruluşuna doğru bir yol olarak değil de bütün dünyaya sürekli ihtilâli götürecek olan, Kızıl Ordu'yu yaratmak üzere, bir araç ve bir üs olarak görmeğe kadar vardı. Stalin'in yönetimini ele aldığı Bolşevik partisiyle arasının açılması bundandır. O ana kadar (1926) Trotsky, hatta yeterince hızlı bulmadığı, Sovyetler Birliğinin sanayileşmesini kabul etmişti. Trotsky'nin ekonominin ve sendikaların askerileştirilmesi eğilimini Lenin frenlemişti. Ayrılık zorunlu olarak köylü sorunları üzerinde oldu. Trotsky için S.S.C.B. gibi bir memlekette hızlı sanayileşme, «sosyalist birikim», ancak yapılarını ve üretim ilişkilerini dönüştürmekten aciz köylü kitlelerinin zararına başarılabilirdi. Bu yüzden proletarya diktatörlüğü aynı zamanda bu kitlelere karşı da uygulanmalıydı ki onların bir kısmı sanayi proletaryasına katılsın ve diğeri bir birikim kaynağı olarak kullanılsın.

Böylece, şunu anlamamız gerekir ki, leninizm II. Enternalyonal döneminde sosyal demokrasinin bütün eğilimlerine *karşı* kurulmuştur, leninizm bu akımlardan sadece biri değildir; sol aşırılığı ile, sağ oportünizmine karşı gelen «merkezciliğin» bir türü değildir.

Bundan önceki sahifelerde, (ki bunlarda karmaşık bir dönem fazla kısa olarak özetlenmiştir), marksist ve sosyalist devrimci düşüncenin o dönemde, sağdan çok cüretkâr bir sola, oportünizmden aşırıcılığa giden geniş bir yelpaze halinde açıldığını gördük.

Hemen farkına varılır ki, sağ kanat anti-marksist burjuva düşüncesinin akım ve eğilimlerine, (idealizm, neo-kantizm, irasyonalizm, veya saf deneycilik, vb. ne) erişmektedir. Bu safta etkilerin değişime uğradığı ve karıştığı ortak bir bölge, (daha ağır konuşmak gerekiyorsa, ideolojik bir bataklık), ortaya çıkmaktadır. Burjuva düşüncesi marksist düşüncenin üzerine bir etkide bulunuyor, ve karşılık olarak marksist düşünce burjuva düşüncesinin üzerinde bir çekicilik ve cazibe şeklinde etkisini gösteriyordu. Sonuç olarak burjuva düşüncesi marksizme, bilimsel sosyalizme, komünist ufuklara karşı saldırılarını durdurmamakla beraber marksizmin bu veya şu tema'sını eline geçirmeğe ve kendi hesabına kullanmağa bakmaktadır.

Daha dikkatle bakarsak, aşırıcılığın o dönemin ve anın, burjuva düşüncesine tekrardan eriştiğinin farkına varırız — ki hâlâ da böyledir. Çark böylece kapanmaktadır. Liebknecht ihtilâlin bir kahramanı olmuştur; ve Nietzsche modern düşünceye şiir ve felsefeden hümanizm ve insanlara karşı o zamanlarda bile faşist diyebileceğimiz bir hor görüşcülükten oluşan, oynak ve tehlikeli bir karışım getirmiştir. Fakat Liebknecht'in hengâmeciliği, aşırı romantizmi ile Nietzsche'nin trajik kötümserliği arasında (niyette, eylemde ve kapsamdaki farklara rağmen) karanlık çağrışımlar

vardır (28). Lenin'in büyük fikirlerinin bir tanesi de, başlangıçta ister sağda, ister solda yer alsınlar, somut durumun yanlış bir tahlili üzerine kurulu ideolojik yersiz katkıların, hataların, ur'ların eninde sonunda birbirlerine eriştikleri şeklindedir.

Bundan önce ve bundan sonra da faaliyet halindeki kişilik ve fikirler üzerinde: felsefe üzerinde, kuvvetle ısrar ediyoruz. Bunu yapmak, faaliyet halindeki kişileri, (büyük insanları) kendi şartlarından, tarihin, kitlelerin veya sınıfların durumundan ve konjonktüründen ayırmak gerektiği anlamına gelmez; felsefeyi tayin edici olarak görmek gerektiği anlamına gelmez. Böyle olmakla beraber, herzaman somut bir durumun sarmaladığı çelişkiler düğümünün tahlili onu izliyen eylemi tayin etmektedir. Çelişkiler objektifdir, yani sorunlar gibi onlar da pratik içinde verilmektedir-

(28) Modern Fransız düşüncesinin daha ayrıntılı bir incelemesi bu tahlil taslağını doğrular sanırız. Örneğin Sorel'i alalım. Şiddet kuramcısı olup aşırı solda, «saf» ihtilâlcilikte yer aldığı sanılırdı. Felsefe yönünden fiilen Bergson'a bağlanmaktadır ve Musolini ile faşizmi doğrudan doğruya esinlemiştir. Bunun nedeni onun «saf» iradeye ve şiddete soyut olarak tapmasıdır, ve de (genel grev teorisi) gibi mit'lere usdışı olarak tapmasıdır. «Aşırı» ihtilâlcı sendikacılık aynı şekilde reformcu ve sağcı bir tutuma doğru dönüşmüştür.

Fransada birkaç yıldır olay yaratan tutumların, tartışmaların ve polemiklerin ekserisi II'nci Enternasyonal zamanında Almanya ve Rusyadaki kanıtları ve tutumları tekrarlamaktadır. Bunların ayrıntılı olarak incelenmesi herhalde çok yeni bir şey getirmez.

ler. Tahlil, düğümü çözer, yeni pratik eylemin içinden çıktığı yol gösterici izi verir. Felsefeye gelince, o — en yüksek bir seviyede — insanların düşünme ve eylem şeklini yoğunlaştırır.

Lenin, Burjuva Parlamentoculuğa Karşı

Daha önce, Lenin'in ağzından gösterdiğimiz gibi, II. Enternasyonal dönemi nisbî bir barışın, kapitalizmin nisbeten barışçı bir gelişmesinin, bu kapitalizmin emperialism haline gelişmesinin, yani gelecekteki patlamaların ve tarihin hızlanmasının, nisbeten yavaş olarak hazırlanması dönemi olmuştur. İdeolojik düşüncelerin, tutumların, eğilimlerin ve bunların çeşitliliği bir bakıma kadar bu nisbi rahatlığa tekabül etmektedir. Bu uzun «savaş öncesi» döneminde keskin sorunlar daha ortaya çıkmamıştı. Parlamento alanındaki politik mücadelenin yoğunluğuna rağmen, II. Enternasyonal, savaşın son vereceği hoş bir uyuşukluk içinde uyukluyordu. Onun düşünürleri seçmeciliğe (éclectisme), ve hatta özenciliğe (diletantisme) kapıldıklarından, derin sosyal güçleri ve temel sorunları gün ışığına getirmeğe, onları önceden görmeğe uğraşmıyorlardı. Bizans'vari tartışmalara girişiyorlardı. Bir örnek verelim: Sosyal-Demokrat parlamentoculuğunun teorisyenleri ve uygulayıcıları Marx'ın anlamında proletarya devrimini, aynı zamanda imkânsız ve istenmez bir şey olarak görmeğe varmaktaydılar. Marx'ın tahlillerinin aksine, onlar burjuva toplumunun hiçbir zaman bir büyük kapitalistler küçük azınlığı ile, bir dev proletarya kitlesinin baş-başa kalması şekline erişmiyeceğini; proletaryanın belki de hiç bir zaman, toplumda salt ço-

günluk haline gelmiyeceğini söylüyorlardı. Böylece Marx'ı iyi anlayamadıklarını, *Kapital*'in 3.ncü kısmını okumamış gibi davrandıklarını gösteriyorlardı. Bu söyledikleri doğruydu (*); fakat böylece sahte bir ikilem içinde kilitlenmekteydiler. *Ya* oyların % 51'ini alırız ve o zaman legal politik yoldan, sırf burjuva parlamentarizmi ile bir devrim yerine getirir, yani sosyal ilişkilerin bir dönüşümünü başarabiliriz. *Veya* oyların % 51'ine sahip değiliz, proletarya azınlıkta olduğundan devrimci bir eylemde bulunamaz, baştan yeniktir. Üstelik proletaryanın kadroları, teknisyenleri, kalifiye yöneticileri eksik bulunmaktadır. Kaldı ki parlamento mücadelesi, olanaklılık sınırları içinde, parlamento dışı eylemin yerini olumlu olarak tutabilir.

Lenin ve leninizm bu ikilemi kesin olarak reddetmektedir. Bu reddediş herşeyden önce ihtilâllerin tarihsel bir tahlili üzerine oturtulmaktadır. Bir sınıfın — veya bir an için birleşen bir çok sınıfların — sözcüleri olan devrimciler hiç bir zaman bir çoğunluğa sahip olmağı ve onu temsil etmeği beklememişlerdir; onlar için her zaman için yeterli olan şey, politik konjonktürün, yani belirli bir toplumda, tarihin belirli bir anında sınıflar ve güçler ilişkisinin tümünün kendilerine elverişli bulunmasıdır. 1789 burjuva ihtilâlcıları bu şekilde hareket etmişlerdir; o zamanki Fransada burjuvazi çoğunlukta mıydı? İhtilâlin öncüleri olan Cumhuriyetçilerin ve Demokratların arkalarında bilinçli bir çoğunluk var mıydı? Şüphesiz, hele devrimin başında, yoktu. Fakat, Fransanın üzerinde baskısını kuran, reformcu teşebbüslere rağmen, feodal

(*) Yani doğru olan, ara sınıfların yok olmıyacağı verisi idi. Marx'ın söylediklerinin yanlışlığı değil. Ç.

asıllı, ve **XVII.** Yüzyıl süresince derinlemesine «yeniden feodalleşmiş» bir devlet teşkilâtı vardı. Bu devlet köylüleri, zanaatkârların, işçilerin çoğunluğunu, başka başka nedenlerle kendisine karşı ayaklanacak hale getirmişti. Bu nedenler öz olarak burjuva nedenlerinden çok değişiktiler. Zaten o anda hiç kimse devrimci hareketin en derin, en objektif nedenlerini açık olarak bilmemekteydi, yani bunların, derebeylik artıklarının ekonomik ve sosyal gelişmeye getirdiği engeller olduklarını bilmiyordu. Bu objektif nedenler ideolojik olarak ifade edilmekteydi. Burjuvazi buna rağmen tarihi konjonktürü yakalamasını, ve her alanda, (ekonomik, sosyal, idarî, politik, kültürel) alanlarda ileri doğru dev bir devrimci adım atmasını bilmiştir. Eğer Jakobenler, — objektif olarak bu çoğunluğun çıkarlarının sözcülüğünü eden burjuvazinin — sübjektif olarak bilinçli bir çoğunluğu sınıf olarak temsil etmesini bekleselerdi, ne jakobenlik, ne Fransız İhtilâli, ne de demokrasi olurdu. Devlet iktidarı hareketi durdurur, ona engel olur, onu tesbit ederdi; (ekonomik) üretici güçleri ve sosyal güçleri hareketsiz hale getirirdi.

Bu söylediğimiz, Leninizmin, çoğunluk teorisi yerine, anarşiye kaçar veya «blankist» bir eylemci azınlık teorisi getirdiği anlamına gelmez. Hayır; Lenin'e göre en geniş kitlelerden kesik bir azınlık, acz içinde kalır .Lenin yukarıda açıkladığımız ikilemin yerine, genel tarih gelişmesinin intizamı içinde her defasında tek, her defasında yeni olan *ihtilâlci kriz* (devrimci bunalım) teorisini koymaktadır (29).

(29) Bak. Lenin'in son yazılarından birine: *Bizim ihtilâlimiz hakkında, Seçme Eserler*, II, S. 1023.

İtiraz ederek, diyeceklerdir ki: fakat modern proletaryanın durumu 1789 burjuvazisininkinden değişiktir, o ilerlemeyi getirse de, kendi öz sınıf çıkarları ile aynı zamanda bütün toplumun çıkarlarını bir an için temsil etse de, çoğunluk olamazdı; halbuki Marx'a göre proletarya kapitalist toplumda salt çoğunluk olabilir ve hatta olacaktır. Öyle ise, ya Marx haklıdır, ve o zaman elverişli anı bekliyelim. Veya Marx aldanmıştır, o zaman sosyal ilişkilerin devrimci dönüşümünü ve işçi sınıfının yararına ve onun tarafından yapılacak bir eylem şeklindeki bağımsız bir politika fikrini bırakalım.

Lenin, hayır diye cevap veriyor; zorba iktidar — feodal çarlığın veya burjuvazininki olsun —, sade proletaryayı değil ve fakat onun yanı başında arta kalan, ve hatta bir hayli belirsiz ayrımlarla ona karışmış bulunan (köylü, zanaatkâr, aydın, küçük ve orta memur, küçük tüccarlar vb.) gibi, sosyal sınıfları da kendisine karşı ayaklandırmaktadır. Zorba iktidar sonuna kadar devrimci tek sınıf olan ve fakat, tek sosyal devrimci güç olmayan proletarya dahil olmak üzere, tüm olarak halkı kendisine karşı ayaklandırmaktadır. Aynı zorba iktidar sömürge ve yarı sömürgelerin ezilen halklarını, yani tüm milletleri kendine karşı ayaklandırmaktır. Eğer politik raslantı (conjoncture) bu iktidarı sarsarsa, proletarya esas güç olarak müdahale etmeden, bu raslantının geçmesine izin verecek midir? Pasif kalacak mıdır? Lenin'e göre bu şekilde düşünen, sadece aciz biri, bir dar kafalı değildir; (kendisi açık olarak farkında değilse bile) «objektif olarak» karşı ihtilâlin hizmetine girmiş bulunmaktadır.

Lenin ve leninizm, çoğunluk veya azınlık, ihtilâp veya değişim, parlamento veya parlamento dışı eylem gibi ikilemleri politika bizanscılığı ve «filistinizm» (yani rahatına düşkün dar kafalılık) olarak bir kenara atar. Pratik ve politik hayatta bu tür ikilemler çok nadir olarak ortaya çıkar, hatta hiç bir zaman bulunmazlar. Bunlar sorunların kötü konuşunun sonuçlarıdır. Objektif olarak gerçek olan her sorunun bir çözümü vardır; çıkar yolu olmayan durum yoktur. Devrimci işçi sınıfı şartlara göre, peşi peşine bütün vasıtaları kullanır; ve fakat benzer şartlarda her zaman aynı araçları kullanmaz. Bunlar, sosyal üretim ilişkilerinin devrimci dönüşümü gibi tek bir sonuç hizmetindeki değişik vasıtalardır. Devrimciler dünyayı kabul etmek veya yorumlamak değil de onu değiştirmek istiyen kişiler olarak önceden bu veya şu formülün içinde kendilerini hapsetmezler; bunu politik bir deneycilik yararına bilgiyi reddettikleri için değil, aksine bilgi adına yaparlar çünkü bilgi her zaman hareket halinde olan somutluğun bilgisidir.

Tarih yönünden, bazı benzerliklere rağmen demokratik burjuva devrimiyle sosyalist proletarya devrimi arasında derin bir fark bulunduğu ayrıca doğrudur. (Ve bu noktada yeniden, daha çok defa karşılaşacağımız, bir sorunla karşı karşıya geliyoruz, demokrasi ile sosyalizm arasındaki *geçiş* ve gerçek ilişkiler sorunu). Burjuva devrimi Avrupada ve Fransada XVIII. Yüzyılda daha önce kısmen yerine getirilmiş ve daha önce derin olan sosyal ilişkilerin bir dönüşümünü onaylamaktadır. Onun kitlelerin yardımıyla asıl yapacağı iş negatif bir iştir (30). Halbuki Proletarya devrimi kapitalist

(30) LENİN: *Seçme Eserler*, II, S. 369.

üretim ilişkilerinin sosyalist üretim ilişkileri haline dönüşmesine imkân vermektedir ve politik olarak bu dönüşümden önce vuku bulmaktadır. Onun yapacağı iş pozitif bir iştir, bir gelişmenin örgütlenmesidir. Öyleyse, yönetici proletaryanın üretim güçlerini geliştirirken, tam faal nüfusun çoğunluğu haline girdiği anda, sosyalizmin içinde kendi kendini aşarak artık proletarya olmaktan çıkması mümkündür.

Hayatının sonunda Lenin, *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabında, ihtilâlin — dünya çapındaki — tarihî gereğini ve önemini göstererek, düşüncesini şu şekilde özetliyordu:

«Bolşevizm politik fikir akımı ve politik parti olarak 1905'den beri..., marksist teorinin sağlam temeli üzerinde mevcuttur. Bu devrimci teorinin — ve tek bu teorinin — doğruluğu sadece XIX yüzyılın evrensel tecrübesiyle değil ve fakat aynı zamanda ve özellikle Rusya'daki devrimci düşünüşün dalgalanmaları, duraksamaları, yanılmaları ve hayal kırıklıkları ile ispat olunmuştur... Rusya, gerçek tek doğru devrimci teori olan marksizmin bedelini yarım yüzyıl süren işidilmemiş acılar ve fedakârlıkları, eşsiz devrimci kahramanlıklar. inanılmaz enerji, pratik deneyler, hayal kırıklıkları, doğrulamalar, Avrupanın tecrübesiyle karşılaştırmalar ile ödemiştir... Bolşevizm 1903'den 1917'ye kadar tecrübelerinin zenginliği bakımından dünyada eşi olmayan 15 yıllık pratik bir tarih yaşamıştır.

Hiç bir memleket, kanunî veya illegal, barışçı veya fırtınalı, dar çevre veya kitle hareketlerine sahip, parlamentocu veya terorist şekilleriyle, devrimci tecrübe bakımından, hareketin en değişik şe-

killerinin biri birini izlemesindeki hız bakımından, bu kadar yoğun bir hayatı, uzaktan yaklaşık olarak bile yaşamamıştır. Hiç bir memleket, bu kadar kısa bir zaman süresi içinde, çağdaş toplumun bütün sınıflarının mücadelesinde bu kadar zengin bir şekil, ayrıntı, yöntem yoğunlaşması yaşamamıştır; bu mücadele memleketin geri kalmışlığı ve ezici çarlık boyunduruğu sonucu olarak özel bir hızla olgunlaşmaktaydı...»

Devrimin hazırlık yılları (1903-1905):

«Her yerde büyük fırtınanın yaklaştığı hissedilmektedir. Toplumun bütün sınıflarında mayalanma ve hazırlanma. Dış memleketlerde mülteci'lerin basını teorik yönden devrimin bütün esas sorunlarını ortaya atmaktadır. Üç temel sınıfın sözcüleri programlarının ve taktiklerinin karşı karşıya geldiği en sert bir mücadelede, gelecekteki devrimci mücadeleyi önceden yapıyor ve hazırlıyorlar...»

İhtilâl yılları (1905-1907):

«Bütün sınıflar açık olarak olumlanıyorlar (s'affirment)... 1905 genel provası olmasaydı Ekim 1917 zaferi imkânsız olurdu.»

Karşı-devrim yılları (1907-1910):

«Çarlık galip gelmiştir. Bütün devrim veya muhalefet partileri ezilmiştir. Çöküntü, moral kırıklığı, bölünmeler, dağılmalar, inkârlar, seks düşkünlüğü... Tasavvuf... Aynı zamanda da büyük yenilgi devrimci partilere ve sınıfa hakiki bir ders, bir tarih diyalektiği dersi vermektedir.»

Gelişme yılları (1910-1914)

Birinci Emperialist Dünya Savaşı (1914-1917).

İkinci Rus İhtilâli (Şubat 1917'den Ekime kadar) (31).

Lenin'e göre objektif ve subjektif

Bu giriş bölümünde, şimdiden, her halde bazı okuyucuları irkilten bir deyim kullandık: «objektif olarak» (nesnel olarak) deyimini.

Bu sözcük insanları ve fikirleri kesin ve dogmatik olarak değerlendirmek veya yorumlamak için bazen kötüye kullanılmıştır. Olagan kötüye kullanılışı dışında bile kişilerin niyet, duyu veya isteklerine bağımlı olarak değil de onların kişisel veya toplum halindeki davranışlarının *sonuçlarına* bağlı olarak hüküm vermenin üzücü bir tarafı vardır; burada kişinin onuruna, iç hayatına, özgürlüğüne karşı hakarete benzer bir şey vardır. Bunun nedeni, bir buçuk yüzyıllık bireycilik ve kantcı ahlâk alışkanlığımız dolayısıyla, «iyi niyete» saygı gösterme ve insanları kendileri hakkındaki düşündükleri ve söyledikleri; yani, niyetleri yönünden, değerlendirmek yatkınlığında bulunmamızdadır.

Oysa...

Oysa *her zaman,* pratikte, eylemde, başka bir düzeyde bulunmak, objektif bir ölçü kullanmak zorunda değilmiyiz? Derler ki, cehennemin kaldırımları iyi niyetlerden yapılıdır...

---

(31) LENİN : *Seçme Eserler,* II, S. 695 ve s.

Marksist tahlil yöntemine, onun materyalist temellerine bağlı bulunan «objektif» deyiminin kullanılışından, Lenin ve leninizmin sübjektif'i (öznel'i) azımsadıkları sonucunu çıkartmak yanlış olur; aksine Lenin her zaman bilinç ve bilgi üzerinde, onların rolleri hakkında ısrarla durmuştur. Kendisi onların üzerinde dururken, başka marksistler ve (hele «ekonomistler» ve «objektivistler») bu kavramları bir yana bırakıyorlardı.

Lenin diyor ki, gerçekliklerin ve durumların bilgisini derinleştirmeliyiz; ta ki, insanların, kitlelerin, halkların *sübjektif kuruntuları* dağıtılabilsin. Bunun açık nedeni sübjektif etken veya an'ın politik ve sosyal hayatta, devrimci krizde hayatî bir önemi olmasındadır.

Yönetici sınıfların ideolojilerinin köklü bir eleştirisiyle, «bilince erdirme»yi uyandırmak ve derinleştirmek gerekir; (ki bu eleştirici bilgi olmazsa her zaman uyuya kalmak veya karşı ihtilâlci ideolojilerin kucağına düşmek tehlikesi vardır). Başka bir deyimle, kendingelme veya pratik «bilinçlenme» gereklidir, fakat yeterli değildir. Kendi kendine yetmemektedir; çünkü hakikaten politik bilinç haline gelebilmesi için bir gıdaya, bilgiye ihtiyacı vardır; politik bir örgüt — parti — onu yönetmeli, ona yol göstermelidir; o, tekrar pratiğe ve eyleme doğru dönmelidir. Demek ki: «*devrimci teori olmazsa devrimci hareket olmaz*». Bütün görünüşleriyle bilinci ve sübjektif etkeni sarmalayan karmaşık şartlar olmazsa, (durumun bilinmesi ve tahlili — politik bilinç, örgütlenme, parti — ahlakî bilinç: fedakârlık, kitlelerin ve kişilerin devrimci kahramanlığı vb. olmazsa) devrimci durum olamaz.

Bir İhtilâl toplumun ta derinliklerine kadar, ve o zamana dek gizli bulunan derinliklerinden bilincin ve ideolojinin en ince şekillerine kadar altüst oluşunu ifade eden ve onu doğuran «tümlüğe sahip» bir olay, bir sosyal vakıadır. Her ihtilâl belirli bir memlekete, belirli bir döneme özgü, tekliği olan bir olaydır; hiç bir zaman tam olarak tekrarlanmayan bir rastlantının içinde oluşur. Oysa ki, Lenin, devrimlerin *kanunları* vardır iddiasındadır.

«*Bütün devrimlerin ve özellikle XX. yüzyılın üç rus devriminin (*) doğruladığı devrimlerin temel kanunu şudur: Bir devrimin olması için sömürülen ve ezilen kitlelerin eskiden olduğu gibi yaşamanın imkânsızlığının bilincine varmaları ve değişim istemeleri yeterli değildir; devrimin olması için, sömürenlerin eskiden olduğu gibi yaşıyamamaları ve hükümet edememeleri gerekir. Milli ölçüde genel bunalım olmadan devrim imkânsızdır* (32).»

Yani, bir durumun bilinmesi ve bilincine varılması bakımından sübjektif, öze değgindir. Onun kesin bir eylem haline dönüşmesi böylece ve o zaman olmaktadır. O, durumun bir unsuru veya bir an'ıdır, fakat sadece bir unsur ve bir an'dır. Objektif sübjektife dönüşüyor, ve bilmukabele. Esas olan objektiftir, ve fakat sübjektif objektifin üzerinde etkisini gösteriyor ve o da bir anlama objektif (gerçek) dir. Karşılıklı etki eşit olmayan iki te-

(*) 1905 Rus devrimi ile 1917 Şubat ve Kasım devrimleri.

(32) LENİN: *Seçme Eserler*, II, S. 751.

rim arasında oluyor, ki bunların aynı gerçekliği ve gelişme dereceleri yoktur, simetrik (bakışık) değillerdir. Zaten bundandır ki, objektif ile sübjektif zorunlu olarak aynı adımla, aynı tempo ile yürümemektedirler. Buradan bilincin ve bilginin gecikmeleri tehlikesi doğmaktadır, bu gecikme bir zorunluluk — bir kanun — değildir, fakat devrimcilerin teorik ve pratik faaliyetlerinde kendisine karşı korunmaları gereken bir tehlikedir. Böylece her durumda, durumun diğer unsur ve görünüşleri arasında, objektif-sübjektif (nesnel-öznel) ilişkisini incelemek gerekmektedir.

Objektif ile sübjektif arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı etkilerin ve çatışmaların bu diyalektik tahlili, insanların kendi tarihlerini oldukları ile (objektif şartlarla), ve düşündükleri ile (sorunlarını, onların vasıtasıyla ve onların içinden çözümlemeğe uğraştıkları fikirlerle) yaptıklarını belirtmekle marksist teoriyi derinleştirmektedir; yani bu şartların ve bu fikirlerin sınırları içinde, yani nihayet başka bir şekilde — bir dereceye kadar — onu yapmak istiyecekleri veya dileyeceklerinden değişik bir şekilde, yapmaktadırlar.

Alman İdeolojisi kitabında Marx: «*Gerçek insanlardan ve onların gerçek faaliyetinden hareket edilir*», iddiasında bulunuyordu.

Bunun sonucu olarak, *sübjektif bakımdan* gerici nedenlerle faaliyette bulunan bir insanın, örneğin geri kalmış bir memleketteki bir derebeyin, hiç olmazsa bir an için, *objektif* olarak devrimci bir rolü olabilir. Ve yine, *görünürde sübjektif bakımdan* devrimci bir tedbir, örneğin halkların birliği ve enternasyonalizm adına emperiyalist bir mem-

leket ile küçük bir halkın birleşmesi veya kapitalist memleketlerin arasında bir federasyon, vb. *objektif bakımdan* karşı-devrimci bir hareket olabilir...

Marx'ın diyalektik metodunun leninist gelişimini bulmağa başlıyoruz.

II

LENİN'İN HAYATI

Özel bir hayatı varmıydı

Onun eşsiz bir imtiyazı olmuştur, bu hiç olmazsa bizler gibi Paris'den, Lyon'dan, veya Bordeaux'dan zamanımızı anlamaya uğraşanlar için böyledir.

Lenin tarihe girerken, esatire girmiş bulundu. Ölümünden beri Moskovada görünür bir şekilde, tahnit edilmiş olarak içinde istirahat ettiği cam tabudun önünden, bütün memleketlerden gelen milyonlarca insan geçmiştir. Eski çarlık İmparatorluğundaki ezilen halklar yararına, bütün dünyadaki sömürge ve yarı sömürge memleketlerin yararına gerçekleştirdiği ihtilâlcı eylem, kendisine tarihî gelişmenin bütün dönemlerini temsil eden insan gruplarıyla ilişkiler sağladı; Asyanın hemen hemen ilkel yarı göçebelerinden, en modern proletaryaya ve «entelicensya»ya (aydınlara) kadar.

Sayısız dillerde yazılı türkülerden, şiirlerden, destanlardan meydana gelen dev bir leninist folklor vardır.

Fakat aynı zamanda Lenin tamamen çağdaş döneme aittir; yaşasaydı 1955 yılında, 85 yaşında olurdu; ve eğer Çuvaş'lar ve Kırgızlar onun için korolar, destanî şiirler meydana getirdilerse, Mayakovski de kendisine «aşırı-modern» şiirler sunmuştur. Onun fotografları alınmış, filimleri çekilmiş ve sesi tesbit edilmiştir. Hâlâ hayatta olan birçok kişi onu tanımış, kendisiyle konuşmuş, kendisini hatırlamaktadırlar, ve sadece Moskova'da değil, fakat Paris'de, Londra'da da bu böyledir; çünkü sürgünde bulunan Lenin bütün önemli dilleri biliyor, konuşuyor ve o dillerde yazıyordu, Avrupayı dolaşmıştı; kültürü böylece kelimenin en güçlü ve en değerli anlamında «Avrupa» kültürüydü (33).

Hayatı aşağı yukarı gün be gün bilinmektedir; daha sonra, ihtilâlin en trajik günlerinin tarihinden alınan bir metin, bunu gösterecektir. Fakat işin garibi, destan ile realite bazen karışmaktadır.

Örneğin «İtalyada» Kapri'de, adanın turistler tarafından daha istilâ edilmediği bir devirde Bolşeviklerin oraya gelip gizlice toplandıkları anlatılmaktadır; ve iddia edilmektedir ki ünlü Rus şarkıcısı Şaliyapin bu toplantılara Lenin'le beraber katılıyordu, ve her oturumun sonunda şarkı söylüyordu; bu yüzden de az sonra Kapri adasında şarkı söylemenin imkânsız hale geldiği, polisin

---

(33) *Felsefe Defterleri* gibi bazı metinlerde Rusca, Almanca, Fransızca, İngilizce, Latince ve eski Yunanca cümleler ve bu lisanlardan aktarmalar karışmış bulunduğundan bu metinlerin tercümanları için büyük güçlükler doğmaktadır!

şarkıcılardan gizli faaliyette bulunuyorlar diye şüphelendiği... anlatılmaktadır. (34)

Londra'da, az yıl önce, az çok sağır ihtiyar bir kütüphaneci Lenini hatırlamaktaydı: «bu köşede çalışmaya gelirdi, çok sakin bir beydi, bir yığın kitap ister ve kütphane kapanıncaya kadar yerinden kıpırdanmazdı. O zamandan sonra çok gürültü çıkardığını söylüyorlar...»

Pariste dahi, sade Marcel Cachin gibi politik kişiler değil, fakat yazarlar da Lenin'i hatırlamaktadırlar. Örneğin tanınmış şair Tristan Tzara Lenin ile 1917 de İsviçre'de rastlaştığını hatırlamaktadır. (O sıralarda Lenin Rus devriminin güçlerini toparlamaktaydı — ve genç şair aşırı bir şiir türünü «dadaizm»i ortaya atacaktı; bu, burjuva kültürünün anarşiye kaçar bir inkârından ibaretti, her halde Lenin bunu onaylamazdı). Yıkıcı şair ihtilâlcı devlet adamıyla santranç oynamış ve onu yenmiş, Tristan Tzara bunu anlatırken nükteli bir tarzda: «fakat Lenin daha Lenin değildi», diye eklemektedir.

Bütün tanıkların söylediği birbirini tutmakta ve Lenin'i, «sakın bir adam», görünürde çok «sı-

(34) Efsanenin doğuşunda gerçek tarihi bir olay bulunmaktadır. Uzun zaman bu İtalyan adasında oturan Gorki'nin etrafında «Otzovist» (Tanrı Yapıcıları) diye adlandırılan idealist felsefesine bağlı bir grup sosyal - demokrat toplanmaktaydı, bunlara birkaç bolşevik katılmıştı. Gorki ile dostane bir şekilde mektuplaşan Lenin, buna rağmen bu «Tanrı yapıcıları» mistik eğilimine karşı sert bir şekilde savaşıyordu. 1909 yılında bu grubun azalarından Paris'e kendisiyle görüşmeğe gelmelerini istedi.

radan» bir insan, kendisine çok hakim, sade, adeta silik, herkes gibi giyinen, sakin ve çalışkan bir yaşantıdan, kitapdan... ve oltayla balık tutmaktan hoşlanan biri olarak tanımlamaktadırlar.

Bu devrimci, romancıların kaleminden tanıdığımız Byron veya Garibaldi, veya halka onu ayaklandırmak için giden ve gizli terörcü örgütlerin üyeleri bulunan «halkçılar», aydın «halk dostları», yani eski Rus «nihilist»leri tarzında, resmedilmeğe elverişli devrimci bir tavır, bir kişilik takınmıyordu. Onun üslubu XIX. yüzyılın insanlarınınkinden kökünden değişikti.

Ve hatta onu Marx ile mukayese edersek, ki Marx'ın Jenny von Westphalen ile evliliklerinin son derecede heyecan verici, romantik ve romanesk bir yönü olmuştur, Lenin'in «özel» hayatı aşağı yukarı yok gibidir. Çalışma arkadaşı Krupskaiya onun eşi olmuş, sürgünde arkasından gitmiş ve 1894 yılından ölümüne kadar onunla yaşamıştır.

Oysa, devrimci Lenin'in ceket ve kasketli, Mogolumsu çekik gözlü, çehresini küçük bir bıyık ve bir sakalla süsleyen ve saati gelince dünyanın üzerine fırlatacağı devrimci düşüncesinin patlayıcı maddesini geniş alnının altında taşıyan bir bay olarak tanıtmak, kendisini küçültücü, alaylı bir şekilde tasvir etmek olur.

Tanıkların ve tarihcilerin, hiç olmazsa önemli dönemler bakımından, Lenin'in faaliyetini gün be gün, hatta saat be saat ortaya koyabildiklerini söylemiştik.

1917 Sonbaharı

Rus devriminin resmi tarihine göre Lenin'in 1917 yazını nasıl geçirdiğini görelim; bunda bir macera filiminin canlılığını görürüz; bu sahifeleri o durumun bir resmini vermek için buraya aktarıyoruz. Daha sonra Lenin'in hayatını başından beri, yeniden ele alacağız (35).

«1917 son baharı nihayetlenmekteydi; siperlerde çamur, rutubet hakimdi; cephede milyonlarca asker Geçici Hükûmete lanet okuyorlardı, kalpleri heyecandan burkulmuş, dördüncü bir kışı hakikaten burada geçirecekmiyiz, diye kendi kendilerine soruyorlardı. Gece köylerde gök yangın ışığı ile aydınlanıyordu; çanlar alarm işareti çalıyordu; çalışkan köylüler artık burjuva Geçici Hükûmetinden toprak alma umudunu yitirmiş, asillerin malikânelerini ateşe veriyor, bey topraklarını ellerine geçiriyor, ağır baş hayvanları paylaşıyorlardı. Şehirlerde işçi grevleri birbirini kovalıyor, kabaran bir çığ gibi durmadan artıyordu. Lenin'in önceden haber verdiği, beklediği, ve hazırladığı yeni bir ihtilâl yaklaşıyordu.

Temmuz 1917 gösterisine yaylım ateşi açıldıktan sonra, karşı-ihtilâlin yakından izlediği Lenin yer altı çalışmasına geçmişti. İlk günlerde Petrograd'da S. Alliluev adında eski bir bolşeviğin küçük lojmanında gizlendi: Rojdestvenskaia Sokak 10., No. 17 a. Bolşevik partisinin şefi dördüncü katta tek pencereli küçük bir odada oturuyordu.

---

(35) *Sovyetler Birliğinde İç Savaş Tarihi*, Cilt 2, Lenin'in ayaklanma çağrısı, S. 9 - 16, Moskova yabancı dil baskısı.

Geçici Hükûmet Lenin'i yakalayana ödül vaadetmişti. Polis hafiyeleri Vladimir İliç ile irtibatı sağlıyan bütün gözde militanları takip ediyordu, kolaylıkla izini bulabilirlerdi. 11 temmuz; Lenin şehrin dışında Sestroretsk'e yakın küçük bir kasabaya taşındı...

Lenin Razliv'e yerleşti; istasyonun yanında hangarlı küçük bir ev vardı, çatısında saman istif ediliyordu, oraya dik bir merdivenle çıkılırdı. Çatıya bir masa ile iki iskemle kondu. Lenin orada oturdu, fakat şehir dışında bile tehlike devam ediyordu. Etraflarda tatile çıkanlar, memurlar ve subaylar dolaşıyordu, bunlar kurnazca Lenin'in sözümona Almanyaya kaçtığı hakkında dedikodular yaymakta idiler. Bunun üzerine Vladimir İliç daha emin bir yerde, ormanda saklanmaya karar verdi, istasyonun arkasında, küçük bir gölün kenarında, bir mer'a vardı; yer bomboş, uzaktı, tatile gelenler azdı; civarda sadece orakçılar oturmaktaydı. Lenin buraya, Konstantin Petroviç İvanov adını taşıyan bir hüviyet belgesiyle, orakçı kılığında geldi. Koruluktaki bir açıklıkta bir saman yığınının içinde Lenin'in en yakın silâh arkadaşları bir nev'i huğ hazırladılar ve şeflerini oraya yerleştirdiler. Gazete ve mektupları oraya getiriyorlardı. Büyük bir çalılığın gölgesinde, üzerinde bir çay kabının kaynatıldığı bir saman ateşinin yanında, Lenin düzenli olarak Petrograd'a ulaştırılan makalelerini yazıyordu. Bazen, geceye doğru, kürek sesleri duyuluyordu; bunlar gölü aşarak Lenin'i görmeye gelen Merkez Komitesi sözcüleri idiler.

Bir gün, Sergo Ordjonikidze direktif almak

üzere Lenin'in yanına gitti; gölü aştı, sık bir fundalıktan geçti ve bir açıklığa vardı; bir saman yığınının arkasından orta boylu bir adam çıktı ve Ordjonikidze'yi selâmladı. Ziyaretçi yolundan gitmeye hazırlanırken, yabancı omuzuna vuruverdi:

— Ne o, arkadaş Sergo, beni tanımıyormusunuz?

Sakalsız ve bıyıksız Lenin tanınır halde değildi.

Sergo saatlerce Lenin'in huğ'unda kaldı ve kendisine Merkez Komitesinin faaliyetleri hakkında ayrıntılı haberler verdi.

Vladimir İliç, Ordjonikidze vasıtasıyla yapılacak işler hakkında bir sıra talimat yolladı.

Gizlendiği yerden, Lenin Bolşevik Partisinin VI Kongresinin çalışmalarını sürekli olarak yönetti.

Fakat orda, ormanda dahi İliç rahat yüzü görmedi. Hükümet ajanları etraflarda dolanıyor, işçi topluluklarında aramalar yapıyorlardı. Bir gece, çok yakınlarda patlayan silâh sesleri ile Lenin uyandı. Büyük gürültüyle patlamalar bir birini izliyordu; «izim bulundu» sonucuna varan Lenin huğ'yu terketti, çalılıklara daldı; bu yanlış bir alarm olmuştu; daha sonra öğrenildi ki Junkers'ler (subay adayları) Sestroretsk fabrikasını sarmış işçilere silâhlarını teslim etmeleri için ihtarda bulunmuşlardı.

Temmuz sonunda, Parti Merkez Komitesi Lenin'in Finlandiyaya gitmesine karar verdi. Ordjonikidze bu seyahati düzenlemekle görevlendirilmiş-

ti, yer altı çalışmalarında usta militanlar kendisine yardım ettiler.

Seferin planı hazırlandı. Lenin'in devamlı aranması onun naklini güçleştiriyordu. Önce Finlandiyaya yaya olarak geçmek düşünüldü; sınır boyunca bir keşif yapıldı; pasaportların her yerde sıkı bir şekilde kontrol edildiği görüldü. İlk plândan vazgeçmek zorunlu olmuştu, bunun üzerine sınırın bir banliyo treninin lokomotifi üzerinde geçilmesine karar verildi, bunda Finlandiya demir yolunda makinist olan Hugo Jalava yardımcı olacaktı. Tasarı Lenin'e bildirildi, o da kabul etti.

Tasarı şuydu: Razliv garına varmak; Petrogradın yakınlarındaki Udelnaya istasyonuna kadar trene binmek; ordan da, bu defa Finlandiya hattı üzerinde ateşçi yerine geçirilecek olan Lenin seyahatin üst tarafını lokomotifde yapacaktır; fakat son anda, yolu kısaltmak üzere Levaşovo istasyonuna kadar 12 kilometrelik yolun yaya olarak aşılmasına karar verildi. Ormandan geçmek gerekiyordu; dar, güç görülen bir patikadan birerle kol geçildi.

Gece bastırıyordu; karanlıkta yönünü güç bulan, şaşıran kafile bir orman yangını alanına vardı. Tutuşan turba idi ve boğucu bir yanık kokusu yayılıyordu. Arkadaşlar yanan turbada gömülmek tehlikesiyle karşı karşıya uzun zaman dolandılar; güç belâ ırmağa vardılar; ayakkabılarını çıkartarak dizlerine varan buz gibi suyun içinden geçtiler; fakat birden karanlıkları bir lokomotif düdüğü deldi. Sabahın birine geliyordu. İstasyonun yanına silâhlı subay adayları ve liseliler dolmuştu, peronu boğuk bir ışıkla aydınlatan bir fe-

ner vardı. Lenin hattın tümseğine gizlendi, yanındaki arkadaşları keşfe çıktılar, bir tanesi yakalandı; devriye hüviyetini sorup onu gara götürdü. İstasyonun muhafazasıyla görevli tecrübesiz gençler toplu halde onun arkasından gittiler. Peron boşalmıştı. O anda tren geliverdi. Lenin son vagona fırladı, onu izleyerek, Finlandiyalı bolşevik, arkadaşı Eino Rahja trene fırladı. Hüviyetler kontrol edildikten sonra Junkers'ler tutukluyu bıraktılar.

Gecenin geç saatinde, Lenin ve arkadaşı Udelnaya istasyonuna vardılar, çok yakında olan Petrogradın ışıkları göğün karanlığını aydınlatmaktaydı. Yolcular gecelerini tanıdık bir Finlandiyalıda geçirdiler. Ertesi günü, anlaşıldığı gibi, gara gittiler. Finlandiya treni yaklaştı. Makinist Javala lokomotifi sürmektedir. Katarı istasyonun ötesine, uzağa kadar götürüp bir yol geçidinde durduruyor. Lenin lokomotife tırmanıp küreği eline alıyor ve derhal ateşçilik görevine başlıyor.

Beloostrov sınır istasyonunda Geçici Hükûmetin milis askerleri treni beklemektedirler. Konvoyu, vagon vagon arıyorlar, belgeleri dikkatle kontrol ediyor ve yolculara bakıyorlar. Hükümetin hafiyeleri lokomotife iyice yaklaşmıştır. Bir dakika daha aynasızlar Lenin'i yakalıyacaklardır. Fakat makinist Jalava soğukkanlılığını elinden bırakmıyor, derhal lokomotifi çözüyor ve su ikmalini yapacağım diyor. Dakikalar, heyecan içinde geçmektedir. İkinci çan beklenmektedir. Kondüktör peronda çırpınıyor, sağa sola koşuyor, düdük çalıyor, lokomotif yok. Jalava ancak üçüncü çan çalınca lokomotifi son süratle geri getirdi. Tren

derhal hareket etti, ve Finlandıya sınırını geçti. Bu şekilde Kerenski'nin hafiyeleri lokomotifi aramak olanaklarını bulamadılar.

Lenin bir kaç zaman, Terijoki istasyonundan 12 kilometre uzakta, küçük Jakola köyünde kaldı, fakat oradan partinin merkez örgütleriyle bağlantının sağlanması güç oluyordu. Şehirde bir barınak bulmak şarttı. Helsingfors'da (*) emin bir yer bulundu, burası daha sonra polis müdürü olan, şehrin işçi milisi şefinin eviydi. O sırada görevi dolayısıyle kendisi polis müdürünün baş muavinliğine getirilmişti. Hükûmetin bu kadar yüksek bir memurunun Bolşeviklerin şefini gizlediğinden kim şüphelenebilirdi?

Ev sahibi Lenin'i sokakta karşıladı. Beraberce eve yaklaştılar. Vladimir İliç dikkatlice sokağı izledi. Kimsenin kendisini kontrol etmediğinden emin olunca girdi. Lenin her şeyden önce gazeteleri nasıl alacağını bilmek istedi. Petrogradın bütün gazetelerinin her gün kendisine getirilmesini ve mektuplarının düzenli olarak oraya yollanmasını istedi. Lenin, tap taze gazetelere daldı. Yorgun olan ev sahibi uyumuştu, fakat odanın sessizliğinde uzun zaman mürekkepli kalemin gıcırtısı ve gazetelerin hışırtısı duyuldu. Lenin'in önündeki defterin üzerinde şu başlık vardı *Devlet ve İhtilâl.* Vladimir İliç bolşevizmin en önemli belgelerinden biri olacak olan eserini yazıyordu...

Delikanlı

(1900 yıllarına doğru Lenin takma adını alan) Vladimir İliç Ulyanov bu gün Ulyanovsk ismini

(*) Helsinki'nin eski ismi. Ç.

taşıyan, Volga kenarındaki Simbirsk de 10 Nisan 1870 günü doğmuştur (36)

Babası matematik ve fizik öğretmenliğinde bulunmuş, sonra Simbirsk eyaletinde okulların müfettiş ve müdürlüğünü yapmış uzun ve meşakkatli bir üniversite meslek hayatından sonra asalet unvanını almıştı; 1886 başlarında vefat etti. Anası Marie Alexsandrovna Blank, bir doktorun kızı olup, çok kültürlü, çok lisan bilen, iyi müzisyen idi, çocuklarını pek iyi bir şekilde eğitti. Zaten hepsi devrimci olacaklardır.

Lenin Simbirsk lisesinde parlak bir şekilde okudu. Tatillerinde Volganın esas bakımdan köylü bölgeleri olan eyaletlerini dolaşıyordu. Orada köylülerin sefaletini ve Çarlığın, Tatar, Çuvaş vb. gibi bir çok milliyetleri nasıl ezdiğini inceleyebiliyordu. Lisede de düşünce cendere içine alınmıştı, bunu Lenin'in sonradan söyleyeceği gibi «halkı karartma vekaleti» örgütlemekteydi. Delikanlılığının başından beri «yasak edilmiş» yazarların eserlerini okudu: Dobroliubov, Pisarev ve hele Çernişevski, onun *Ne Yapmalı?* romanı kendisini çok etkilemiştir. Ağabeyi Aleksandr'ın da Vladimir İliç'in üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Petersburgda üniversite öğrencisi olup oradan *Kapital* (C.I) i getir-

(36) Marx- Engels-Lenin Enstitüsü (Moskova), belge ve yayınlarına göre. Notlar halinde Lenin'in yayınlarını tarih belirterek göstereceğiz. Hele daha sonra incelemiyeceğimiz önemli yazıları söz konusu olunca bunlara kısa bir özet ekliyeceğiz. Ve bunu, leninist eserlere ve düşüncesinin yönlerine girişeceğimiz zaman kendi kendimizi tekrarlamağı göze alarak yapacağız.

di ve Lenin bu eseri 1885 de, 15 yaşında okudu. 1887 yılında «halkçıların» terorist örgütünün üyesi olan ağabeysi tutuklanmış, mahkûm edilmiş ve 8 Mayıs günü idam edilmişti. Bu vesileyle şehrin bütün «liberal» sosyetesi Uliyanovları yalnız başlarına bıraktı, ve genç delikanlı demokrat ve Liberal «ihtilâlcilerin» acizliğini ve korkaklığını anladı. O da devrimci oldu, ve fakat «halkçılık» ve kişisel terorizm yolunda ağabeysinin izinden gitmedi. O andan itibaren, başka bir yol, başka politik araçlar sezinledi.

Liseden birincilik altın madalyası alarak çıkan Vladimir İliç, 13 Ağustos 1887'de Kazan Hukuk Fakültesine kaydoldu. Eskilerden daha da gerici yeni «Üniversite yönetmeliği» nin uygulanması sonucu olarak üniversite gençliğinde bir kaynaşma vardı. Geleceğin Lenin'i derhal «bozguncu» bir grubun merkezi haline geldi. 4 Aralık 1887 günü Kazan öğrencileri gürültülü bir gösteri yaptılar, ertesi gece polis genç Uliyanov'u tutukladı.

Sorgusunu yapan polis komiseri kendisine «karşınızda bir duvar varken ayaklanıyorsunuz», dedi.

Vladimir İliç, hor gören bir eda ile: «çürük bir duvar, bir itelerseniz, yerle bir olur.» cevabını verdi.

5 Aralık günü üniversiteden ihraç edildi ve iki gün sonra eyaletin Kokuşino köyüne emniyet kontrolunda sürgün edildi. Ablası Anna daha önce Sibiryaya sürgün edilip «af» a uğramıştı. Kardeşinin yanına yerleşti, o günden beri polis devamlı olarak Lenin'i ve ailesini kontrol edecektir. En basit

hareketleri ayrıntılı raporlara konu olacaktır; ve bunlardan bazıları arşivlerde saklandığından bu gün tarihçilerin araştırmalarına yaramaktadırlar.

Ekim 1888: Lenin'in Kazan şehrine dönmesine izin çıkmıştır, fakat ne üniversiteye kaydolabilmekte, ne de pasaport alabilmektedir. Lenin tekrar Marx'ı incelemeğe başlıyor, ve az sonra Sibirya'da sürgündeyken ölecek olan genç ve parlak bir marksistin, N. Fedossiev'in kurduğu çevreye katılıyor. Lenin ilk rus marksisti değilse de, ilk rus marksistlerindendir. O devirde rus aydınlarının çoğunluğuna hâlâ «halkçılık» etkiliydi ve terorizmin kahramanlarına karşı heyecan duyuyorlardı. Lenin diyor ki: «*onların bu kahramanlık geleneğinin çekiciliğinden kurtulabilmeleri için mücadele etmeleri, çok hürmet ettikleri kişilerle ilişkiyi kesmeleri gerekiyordu.*»

1889'da Vladimir İliç ailesi ile birlikte Samara'ya yerleşiyor; orada halkçı bir gruba giriyor, söz alıyor, halkçı yazarları ve bu arada Mikailovski'yi eleştiriyor, Marx'ın *Felsefenin Sefaleti* adlı kitabını anlatıyor; ve az sonra bu grubun üyelerinin büyük bir kısmı ve bu arada yöneticileri onun görüşlerini kabul ederek marksist oluyorlar.

«Halkçı» doktrin esas olarak, rus köylüsünün, köylü tarafından ve onun yararına yapılacak ihtilâlin, köylü komünası (mir) tarafından ve onun içinde kurulacak sosyalizmin, savunması olarak özetlenebilir. Görülüyor ki halkçılık teorisi Rusyaya, rus toplumuna, rus ihtilâline tam bir özellik tanımaktaydı. Bu bakıma marksizm ile uzlaşmazdı. O dönemde Lenin halkçılık sosyolojisini daha iyi eleştirebilmek için, bu gün sosyolojik

anketler diye adlandıracağımız araştırmalara girişiyor. Arka arkaya beş yaz, tatil döneminde, bölgenin köylerini inceliyor, marksizme geçen halkçılar kendisine yardım ediyorlar ve Vladimir İliç «ocak, ocak» (ev ev) yapılan bir «anket»in sonuçlarını fiş haline sokuyor. Bu araştırmalar kendi teorik açıklamalarının sonuçlarını doğrulamaktadır; bunun üzerine köylü sorunlarını inceleyen ilk yazısını yazıyor (37).

1890 yılında Petersburgda hukuk imtihanlarına girmesi için izin çıkıyor. Dört Üniversite öğrenim yılının programlarını hazırlamak için Vladimir İliç'in bir yılı vardır. O yaz Alakaevka köyünde bir sıra ıhlamur ağacı arasında dal ve otlardan bir çalışma odası yapıyor ve artık oradan ayrılmıyor. İmtihanlarını veriyor, bütün adaylar arasında en yüksek dereceyi alıyor. Halbuki tam bu devrede çok sevdiği küçük kız kardeşi Olga aniden ölmüş bulunmaktadır...

Ocak 1892'de Lenin Samara barosuna kaydoluyor ve zayıfların, fakirlerin, köylülerin avukatı oluyor. İlk müşterisi Çarın işleri iyi yürütmediğini söyliyerek böylece «Allaha, Meryeme ve teslise» hakaret etmekten sanık bir köylüdür...

---

(37) *Köylü hayatında yeni ekonomik süreçler*, 1893'de yazılmış, yayınlanmamış sonradan bulunmuştur. *«Orada açıklanan tezler makalede söylendiğinden çok daha uzağa gitmektedirler. Küçük üreticilerimizin farklılaşması bana şehirdeki kapitalizmimizi ve büyük kapitalizmimizi izah eden öze degin bir olay gibi görünüyor. Bu özel bir oluşumun efsanesini yıkmaktadır...»* (*Leninski Sbornik*, C. XXXIII, S. 15.)

İlk Teorik Araştırmalar

1893'de, Petersburga gidiyor ve orada önemli marksist gruplar buluyor, bu gruplarda işçi üyeler bulunmaktadır, fakat bu grupların aralarında bağları olmadığı gibi, işçi sınıfının haklarını elde etmek için giriştiği hareketlerle de ilişkileri yoktur. Bu gruplar soyut tartışmaların içine dalmış durumdadır. Vladimir Ulyanov onları «canlandırdı» (38). Marksist teorilerini Rus gerçeklerine, menfaat mücadelelerine, politik amaçlara «heyecan verici bir şekilde» bağlıyarak açıklıyordu. «Canlı bir marksizm fark edilmekteydi.» (N. Krupskaiya, *Eşinin Hatıraları, 1933*, S. 12 Rus baskısı).

Halkçıların bir doktorlar kongresi vesilesiyle hazırladıkları illegal bir gece toplantısı Moskovada uzun zaman hatırlardan çıkmadı. Vladimir Ulyanov buzdan bir sessizlik içinde söz aldı; konuşmasının sonunda toplantıdaki bütün gençler Halkçılıktan marksizme geçmişlerdi.

Vladimir İliç, Rusyadaki politik ve ekonomik durumu, git gide daha açık bir şekilde somut ola-

---

(38) İlk 1937 yılında yayınlanan, *Pazarlar Sorunu* hakkındaki makale. Halkcılar, kapitalizmin köylüleri iflas ettirmekle iç pazarı daralttığını sonuç olarak kendi gelişme şartlarını yok ettiğini iddia ediyorlardı. Lenin, onlara karşı, Marx'ın kapitalizmin gelişme süreci olarak doğal ekonominin ticarî ekonomi şekline — ve bunun da sınai kapitalizm şekline — dönüşmesi hakkındaki teorilerini yeniden eline almaktadır.

rak görmektedir (39). Sanayi kapitalizmi, burjuvazi, eski tabii köy ekonomisini yok ederek kendi objektif durumunu, yani pazar üretimini geliştirerek güçlenmektedir. Burjuvazi, devrimci olduğunu söylemektedir; fakat bu artık 1789 burjuvazisi değildir; iktidara geçmek istemektedir, fakat proletaryaya karşı gericilikle uzlaşmaya hazırdır. Hakikaten devrimci olan, tek proletaryadır; o, hakiki müttefiklerini liberal burjuvazi arasında değil köylülerde bulacaktır. Bununla beraber köylüler, halkçıların sandığı şekilde ne devrime can verebilirler, ne devrimi başartıp, onun politik amaçlarını saptayabilirler. İşçi sınıfı kendi kaderini kendi eline almalıdır, devrimi yönetmeli ve onu elden geldiği kadar uzağa götürmelidir, köylülerin geri kalmış veya burjuvalaşmış zümrelerini sürüklemelidirler. *İşçiler ile köylülerin ihtilâlci ittifakı* böylece gündeme girmektedir; ve fakat bunun başarılması ve yönetilmesi için, işçileri kendi öz amacı olan bağımsız politik bir güç halinde birleştiren marksist bir parti gerekmektedir: bu amaç sosyalizmdir. Marksist grupların üyesi olan sosyalistler, (aydın olsun veya olmasın), böylece bütün dikkatlerini ve faaliyetlerini işçi sınıfının üzerine yönetmelidirler.

---

(39) *Halk Dostları Nedirler?* (1894), yazısı hakkında Rusyada marksist ihtilâlcı partisinin manifestosu olduğu söylenebilmişti. Halkçılık zorunlu olarak soysuzlaşır, çünkü — ihtilâlcı görünüşü altında — hali vakti yerinde köylülerin (kulakların) çıkarlarının sözcülüğünü etmektedir, bunlar ise Komüna sosyalizminin nüvesi sanılan köylerin ekonomik hayatına hakim bulunmaktadırlar.

Lenin kendini bu pratik amaçlara, bu ihtilâlci örgütlenme çalışmasına verecektir; fakat bunu yaparken teorik, ekonomik, «sosyolojik», felsefî araştırmalarını bir tarafa bırakmamaktadır. Gitgide daha sağlam olarak marksist, yani materyalist ve diyalektikçi olmaktadır. Artık şu ünlü cümleyi yazacaktır:

«*Materyalizm bir parti davranışını kapsamaktadır, çünkü o, bizim her olayı değerlendirmemiz için açık ve seçik olarak belirli bir sosyal grubun görüşünü benimsememizi zorunlu kılmaktadır.* .»

Yani, sunduğumuz yazının devamından anlaşılacağı üzere, materyalizm — bilimsel olarak — *objektif bir şekilde* bu grubun çıkarlarını, eğilimlerini, *sosyal bir güç olarak* tahlil etmemizi gerektirmektedir.

1894 yılının sonunda, hayat arkadaşı olacak olan genç üniversite öğrencisi Krupskaiya ile tanıştı.

Bundan böyle Lenin, işçi toplantılarına katılıyor, grevlerde bildiriler yazıyor, istekleri somutlaştırıyor (40), işçi hayatının en basit en günlük olayları ile ilgileniyor.

1895'de sosyal demokrat çevre ve grupların sözcüleri bir konferans halinde toplanıyorlar. Bu toplantıda Lenin, işçi sınıfının isteklerini, günlük talepler ve ekonomik reformlarla sınırlamak istiyen «ekonomist»lere karşı mücadelesine başlıyor.

(40) *İşçi gündeliklerinden fabrikalarda kesilen cezalar hakkındaki kanun üzerine açıklama,* bu — marksist yönden — kanun hükümlerini yorumlayan bir broşürdür.

Konferans, İsviçrede faaliyette bulunan «Emeğin Kurtuluşu» marksist grubuyla temas kurmak üzere bir sözcü yollamak kararını alıyor. 25 Nisan 1895 günü Lenin yola çıkıyor; Plekhanov'la karşılaşıyor, ve daha o zaman bile bir çok noktada ona karşı geliyor, bunların arasında köylülük sorunu vardır; Plekhanov bu konuda işçi sınıfının, köylüleri değil de, (demokrat burjuva) liberalleri politik müttefik olarak alması gerektiğini düşünüyordu.

Lenin artık ağır hasta olan Engels'le karşılaşamıyor (41) Berlin ve Paris'de kalıp işçi hareketini inceliyor. 7 Eylül 1895 Rusyaya döndüğünde, Rus işçi ve sosyalist örgütlerinin zayıflığı ile, bunların tarihi ödevlerinin büyüklüğü arasındaki uçurum karşısında «*fiziki ızdırap derecesinde*» darbe yemişe döndü.

Bunun üzerine Peterzburg'daki (yirmi tane kadar) militan marksist çevrelerini çok güçlü bir disiplini olan bir «Mücadele Birliği» şeklinde birleştirmeyi başardı. «Birlik», sosyalist fikir ile işçi hareketi arasındaki kaynaşmayı başarmaktadır: bu, devrimci marksist bir partinin nüvesidir. «Birlik» etkisini hızla yaymış ve bir gazetenin yayınlanması hazırlıklarına girişmiştir (42).

(41) *Marx-Engels-Marksizm*, isimli derlemede Lenin'in Fransızca olarak yayınlanan makalesi; Ed. Sociales, Paris, S. 49 ve s.

Lenin'in ailesine mektupları, (Rus baskısı, 1934), birçok ayrıntı kapsamaktadır. Lenin'in Fransadaki hayatına ait *Lenin Paris*'de isimli bir broşür yayınlanmıştır.

(42) Lenin'in üç makalesi: 1. Engels hakkında 2. bir baş yazı: *Rus işçilerine* 3. bir yergi: *Vekillerimiz neler düşünüyorlar?*

8, 9 aralık 1895 gecesi polis Birliğin lokalini altüst etmiş ve Lenin'i tutuklamıştır.

Lenin hapishanede geçirdiği 14 ayda çalışabilmeyi başarmıştır (43). Okumasına izin verilen kitapların satırları arasında süt ile yazı yazmaktaydı. Kendisini yakalatmamak için, ekmek içi ile küçük hokkalar yoğuruyor ve en küçük bir tehlikede bu hokkaları yutuyordu. «Bu gün altı mürekkep hokkası yedim» diye bunu hoş bir şekilde anlatmıştır.

Sürgüne mahkûm edildiğinde, hareketinden önce, Birlik'ten arta kalanları zehirleyen «ekonomizm» akımına karşı tepki gösterebiliyor. «Eski» lere karşı çıkan «gençler» sırf sendikacılıkla uğraşan bir birlik arzuluyorlardı; «İşçi sandıkları» kurmak, dar bir kanunluluk içinde kalıp politik mücadeleyi bırakmak istiyorlardı. Lenin onları şiddetle eleştirdi.

Sibiryada Sürgün

4 Mart 1897 de, Lenin Sibirya'ya varıyor önce Kranoyarsk'a; (orada zengin liberal bir tüccar kendisine ödünç kitaplar veriyor) (44), sonra (Yenisey) de Şuşenskoye köyüne gidiyor, Sibirya ovasını dolaşıyor, köylülerin hayat şartlarını inceliyor ,hukukî bilgileriyle kendilerine yardım ediyor,

(43) *Sosyal-Demokrat Partisi program taslağı.*

(44) «Ekonomik romantizm» hakkındaki makale. Kendilerini orijinal sanan ve Rusyanın «Batı»ya göre özgün olduğuna kendilerini inandıran Halkçıların Sismondi'nin tezlerini aktardıklarını göstermektedir.

avlanıyor, fırsat buldukça satranç oynayıp patinajla vakit geçiriyordu. Aynı zamanda *Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi* hakkındaki kitabını orada tamamlayacaktır.

Büyük eser dışında o sıralarda otuzdan fazla inceleme ve makale yazmıştır (45), bunların arasında: *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri*, isimli önemli bir broşür bulunmaktadır. Broşürde kaçınılmaz olan ekonomik ve politik krizi, mutlakiyetçi polis rejiminin çöküşünü haber vermektedir (46).

Öte taraftan Helvetius, d'Holbach, Kant'ı okuyor, sonra da — hiddetlenerek — reviziyonistlerin (Bernstein), «ekonomist»lerin yazılarını okuyor. Bu sonuncuların etkisi (Mart 1898) Minsk kurucu kongresinin (*) hakiki bir politik parti meydana getirmesini engelliyor; Lenin onlara karşı şiddetli bir «ihtarname» yazıyor.

---

(45) *Hangi mirası inkâr ediyoruz? Köy ekonomisinde kapitalizm. Rusya Sosyal-Demokratlarının protestaları.* vb.

(46) «Rus Sosyal-Demokratları öyle hareket etmelidirler ki krach (batkı) olunca Rus proletaryası daha bilinçli, daha birleşmiş, görevlerinin anlamını kavramış, aşırı kârlar toplayan kapitalistler sınıfına karşılık verecek güçte, mutlakiyete karşı Rus demokrasisinin başında kesin bir mücadele yapacak güçte bulunsun.» *(Sosyal-Demokratların görevleri,* son satırlar.)

(*) Bu kongre Sovyetler Birliği Komünist Partisinin ilk kongresi sayılmaktadır. II. nci kongrede (1903), Bolşevik Menşevik (çoğunluk azınlık) ayrımı belirecektir. Bolşeviklerin kesin olarak ayrı parti kuruşları Petrograd'da 1917 yılında toplanan VI kongrede gerçekleşecektir. Çev.

Zaten o sıralardadır ki, Lenin Marx'ın ve Engels'in o zamana kadar yayınlanmış olan bütün eserlerini okuyarak ve tekrar okuyarak, yeni sorunlar vazetmeğe, yeni gereklilikleri, yeni düşmanları sezmeğe başlıyor; bu tarihin bir «dönemeci» dir.

«*Marx'ın teorisini tamamlanmış, değişmez bir bütün olarak görmüyoruz. Aksine olarak düşünüyoruz ki, bu teori sadece bilimin köşe taşlarını yerleştirmiştir; eğer sosyalistler hayatın kendilerini aşmasını istemiyorlarsa bu bilimi her yönden derinleştirmelidirler. Düşüncemize göre Rus sosyalistleri için Marx'ın teorisini bağımsızca iyice işlemek özel olarak zorunludur.*» (*Leninski Sbornik*, C. II, S. 492).

Rusya için, kapitalizmin ve proletarya diktatörlüğünün dışında ayrı tarihî bir yol yoksa da, enternasyonal işçi hareketinin teorisinin ve pratiğinin ona has bir tecrübesi, özgül bir hazırlanışı vardır. Oysaki, bu Rusyaya özgü özümleme (élaboration) Marx'ın en devrimci tezlerine dönüşü gerektirmektedir. Ekonomistler, oportünistler, revizyonistler Marx'ın *fakirleşme* hakkındaki teorisini bir tarafa attıkları halde, Lenin onu tekrar ön safhaya getiriyor. Sınıf mücadelesinin amaçlarını açık olarak saptamak gerekir: önce politik özgürlüğün kullanılması *(demokratik amaç)*, sonra sosyalizm (öz olarak *proletaryanın* amacı).

Bu devirdeki bir çok yazılar göstermektedir ki Lenin, onu daha tam olarak tahlil edip tanımlamadığı halde, yeni bir dönemin yükselişini görüyordu; Rusyanın ve onun devrimci proletaryasının ön planda yer alacakları ve sosyalizme doğru

yollarını bulacakları, fırtınalı, altüst edici bir dönem. Kapitalizmin (nisbeten) «sakin» gelişmesi son bulmaktaydı, aynı zamanda da burjuvazinin — devrimci burjuvazinin — hakim olduğu tarihî devre bitiyordu; Lenin *İskra*'da:

«*Son burjuva devrimci hareketlerinin dönemi, dizginsiz bir karşı devrimin ve bütün güçlerin aşırı gerilimlerinin devrimin arifesindeki dönemi açık seçik olarak fark edilmektedir*», diye iddia ediyordu. (C: V., S. 340, Rus baskısı).

Marx'ın sezinlediği gibi, dünya ihtilâlinin merkezi Doğuya doğru yer değiştiriyordu; sadece Rusya'ya doğru değil, daha da uzaklara:

«*Tarih bize bu an için bir görev vermektedir, görevlerin en devrimcisi... Avrupa karşı devriminin aynı zamanda da Asya karşı devriminin en kudretli kal'asının yıkılması, Rus proletaryasını enternasyonal devrimci proletaryanın öncüsü haline getirecektir...*»

Yıl 1900. Vladimir İliç, Krupskaiya'ya göre, eylemsizlikten o derecede acı çekiyordu ki, uyku uyuyamaz olmuştu; sürgünü terk etti; derhal politik bir gazete hazırlığına girişti; geleceğin «İskra»sı. (*).

Okhrananın elinde

Fakat polis onu tekrar tutukladı. Okhrana Şefi Albay Zubatov raporunda şunları yazmaktadır:

«*Devrimde Ulyanov'dan büyüğü yoktur... Bu gövdenin başı kesilmelidir.*» Tutuklandığında Lenin, bir faturanın üzerinde görünmez mürekkeple

(*) Kıvılcım. Ç.

yazılı, hayatî önemde bilgiler taşıyordu. Polis bu faturaya önem vermedi, delilsizlikten serbest bıraktılar. 16 Temmuz 1900 günü Rusyadan çıktı.

Lenin'in o sıralarda «hayatının eseri» olarak saydığı *İskra*'nın hazırlanışı kolay olmadı. Plekhanof ve öteki Rus marksistleri ile fikir ayrılıkları derinleşiyordu. Gazetenin çıkışını bildiren, Lenin'in yazdığı, bir not (Ekim 1900) İskranın :

«*Ekonomik kesmekeş ve ilkel teşkilât metodlarına karşı ekonomistlere, bernştaynculara ve revizyonistlere karşı zaaf'ı olmayan bir mücadelede bulunacağını...*» bildiriyordu. «*Birleşmeden önce ve birleşmemiz için, baştan sınırlarımızı belirtmeliyiz*», demekteydi.

İskra'nın birinci sayısı 11 Aralık 1900 günü yayınlandı. O günlerde Rusyada derin etkileri olan vahim bir ekonomik kriz başlamış bulunuyordu. Grevler, gösteriler, köylü hareketleri biri birini izledi. *İskra* ve Lenin'in yazıları önemli bir rol oynamaya başladı. *İskra*'nın 4 üncü sayısında 1901 Mayısında «*Ne Yapmalı?*» broşürünün taslağı olan «*Nerden Başlanmalı?*» yazısı çıktı, Lenin etkili bir şekilde halk kitlelerinin ve işçi sınıfının hareketlerini yönetebilecek nitelikte Marksist bir politik partinin gerekliliği hakkındaki tezlerini tekrar ele alıyor geliştiriyor ve derinleştiriyordu. Lenin teoriyle yetinmeyip bir bakıma devrimin eğitimcisi oluveriyordu, gelecekteki partinin kadrolarını yetiştiriyordu, Rusya'da kalmış bulunan bütün militanlarla mektuplaşıyor, örgütün tamamını eli altında bulunduruyordu. Stalin daha sonra diyebilmiştir ki, Lenin basit bir yönetici değil, fakat «*Partinin yaratıcısı olmuştur*».

Vladimir İliç Ulyanov o sıralarda Lenin takma adını seçti (47).

Rus Sosyal - Demokratlarının İkinci Kongresi

(Sadece Lenin'in fikrinde ve eyleminde var olan) bu Sosyal-Demokrat partisinin, ikinci bir kongresini toplamak kaçınılmaz hale gelmişti. Plekhanov'un yazdığı bir program taslağı dolaşmaktaydı. Lenin onu sert bir şekilde eleştirdi. Diyordu ki: ekonomik yönden Plekhanov'un programı sadece kapitalizmin dolaylı bir övgüsüdür, onun ekonomik gelişimi hakkındaki bir araştırma, bir el kitabıdır; gölgede bırakılan sosyal yön ise küçük üreticilerin iflası ve kitlelerin fakirleşmesi yönüdür. Politik yönden program, demokratik devrimde işçi sınıfının yönetici rolünü ve sosyalizme geçmek için proletarya diktatörlüğünü bir tarafa bırakmaktadır; Plekhanov'cu program işçi sınıfını ve onun kendine özgü amaçlarını «*emekçi kitleleri*» deyimi içinde «*eritmektedir*».

İşçi sınıfının politik mücadelesi ve onun diktatörlüğü üzerinde ısrarla durduğu sırada Lenin, liberallerle şartsız ittifaka hücum ediyordu; (bu ittifak Lenin'e göre, onların iktidara geçmelerini sağlarken, demokratik devrimin sosyalizme doğru ileri bir adım atılmadan gerçekleşmesi tehlikesini doğurmaktaydı); oysa Lenin köylülerle ittifak

(47) (Lenin): *Toprak sorunu ve Marx'ın eleştirileri* hakkında «*Zaria*» dergisinde 1901 yılında yayınlanan yazısının imzasıdır. Aynı dönemin başka makaleleri: *Rus Sosyal-Demokrasisinin programı* ve liberal burjuvaziye karşı yönelmiş: *Liberalizmin Anibal'leri'dir.*

tezlerini tekrar ele alıyordu. Bütün dünyadaki köylü sorunlarını inceliyor, bu konuda bol miktarda belge topluyor, bütün yayınları süzgeçten geçiriyordu (48).

Rus Sosyal Demokrasisinde bir bölünme oluşu zorunluydu ve hatta bir gün meselesi haline gelmekteydi; eski Halkçılığın bir devamı olan «Sosyalist-İhtilâlcı» partisinin kuruluşu (1902 başı), bu bölünmenin vadesini yaklaştırdı.

Münich'de sonradan da Londra'da bir süre kalan Lenin İngiltereden ayrılıp Nisan 1903'de Cenevre'ye gidiyor. (Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi) R.S.D.İ.P., II. Kongresi delegeleri orada toplanmaktaydılar. Kongre 17 Temmuz 1903 günü Brüksel'de açıldı, Belçika polisi müdahale etti, kongre Londra'ya taşındı; orada zıt kanaatlar, tezler karşılaştılar. Bir çok delege «*havayı ağır*» buldu. Lenin için aksine, mümkün olan eğilim ve politikaların karşılaştığı ve açıklığa kavuştuğu bu açık tartışma «*bir aydın laf ebeliğinden*» bambaşka bir anlam taşımaktaydı.

---

(48) Bunların arasında, yazılarında ve tarım programının hazırlanışında kullandığı Amerikan, Alman, Rus vb. istatistikleri de bulunmaktadır. Rus köylerinde iki sınıf mücadelesi vardır: Biri ırgatların köy burjuvazisine karşı olan mücadelesi, diğeri büyük çiftlik ağalarına (agrariens) karşı bütün köylülerin mücadelesi. Şimdilik en önemlisi budur. Köylüler derebeylik artıklarını sökmelidirler. «Latifundiyacı»ların istif ettikleri toprakların geri alınması istenmelidir. Fakat bu yeterli değildir: bir de toprağı millileştirip köylülere dağıtmak gerekir.

Kaldı ki, politik savaş, ekonomik tahlil veya politik program konularında olmaktan çok, *örgütlenme* sorunları üzerinde olmuştu. Bir kısmı, oportünistler, Martov etrafında kümelenmiş, parti programını kabul etmenin ve aidat ödemenin asıl üye sıfatının verilmesi için yeterli olduğu kanısındaydılar. Diğerleri, Lenin'in yönettiği «İskra»cılar ek bir şartı zorunlu sayıyorlardı: Parti üyesi bir Parti örgüdünde veya partinin yönettiği bir örgütte fiilen militanlık etmek zorunda olmalıydı.

Lenin'i izliyen çoğunluktakiler, *bolşevikler* ile azınlıktakiler, yani *menşevikler* bu pratik sorun üzerinde ayrıldılar. Önce «İskra»cıları ve Lenin'i destekleyen Plekhanov birden bire yön değiştirdi, *İskra'yı* o yönettiğinden Lenin yazı kurulundan çıkmak zorunda kaldı. «İskra'cılığın» kongrede tam zafer sağladığı ve «menşevizmi» yendiği sırada, menşevik bir «*İskra*» yayınlanmağa başladı. Bu büyük bir karışıklık ve Lenin için büyük güçlükler doğurdu. Çünkü isimlerinden de belli olduğu gibi azınlıkta bulunan «menşevikler» böylece sadece İskra'da değil, Merkez Komitesine de hakim oldular. II nci Enternasyonal onları destekliyordu.

Lenin bunun üzerine «bolşevik» çoğunluk adına azınlığa karşı mücadeleye girişti. Bolşevik delegelerini bir konferansta topladı, bunlar da Rusya'da bölge konferansları toplıyacaklardı. Bu konferanslar «bolşevik» eğilimini güçlendirmişlerdir. *Vperiod* (İleri) isimli bir gazete çıktı (Aralık 1904). Lenin: «*cesaret, yeniden doğuyoruz*» diye bir yazı yazdı.

1905 Devrimi - Taktikçi Lenin

Ocak 1905. İhtilâl — Paris komününden beri birincisi — Rusyada patlak veriyordu.

İhtilâlcı patlamadan birkaç gün önce Lenin *Vperiod*'da «*Port-Arthur*'ün *düşmesi çarlığın düşmesinin habercisidir*» (*) diyordu. Lenin, Avrupa basınını Cenevre'den inceleyerek Rusyadaki olayları güçlükle izlemektedir. Marx ve Engels'in silâhlı ayaklanma hakkındaki yazılarını tekrar ve tekrar okuyor; her ihtilâl günü, halka yıllarca süren evrimden fazlasını öğretmektedir, «*kaldı ki ihtilâle bir şeyler öğretmesini bilmemiz gerekiyor*», diyordu (49).

Nisan 1905'de Londrada R.S.D.İ.P.'nin III'üncü Kongresi açıldı. Lenin bir yazı dizisi ile kongreyi hazırlamıştı ve bolşevikler kongreye tamamen hakimdirler. Demokratik burjuva devriminin tam bir zafer sağlaması, genişlemesi, derinleşmesi için işçi sınıfının faal müdahalesi ve demokratik burjuva devriminin proletarya devrimi şekline dönüşümü gerekir, şeklindeki Leninist çizgiyi kongre onaylamıştır. (Bu, «kesintisiz ihtilâl» teorisidir ki, bunu «sürekli ihtilâlden» dikkatle ayırdetmek gerekir, oysa başlangıçta ikisi karışır gibi görünmüş-

---

(*) Rus - Japon savaşında Rusyanın yenilgisi. ç.

(49) *Yeni görevler ve yeni güçler*, makalesi, Şubat 1905. Çarlığı yıkacak olan *demokratik burjuva* devriminde proletaryanın «stratejik» parolası şudur: *proletaryanın ve köylülüğün demokratik* devrimci diktatörlüğü. Lenin Sosyal-Demokrat (bolşevik) militanları bu yönde en yüksek girişkenlik göstermeğe çağırmaktadır.

tür). Menşevikler ise, proletaryanın liberal burjuvaziyi desteklemesini, onun Rusyayı ekonomik yönden geliştirmesine yardım etmesini istiyorlardı, ta ki nicelik ve nitelik olarak büyüyen proletarya halkın çoğunluğu haline gelsin ve demokratik bir şekilde işlerin yönetimini eline geçirsin.

Daha önce *Ne Yapmalı?* da ifadesini bulan Lenin'in fikirleri, *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'de ve *İki Taktik*'de açıklık kazanıyorlar (Mayıs 1904 ve Ağustos 1905), Rus Menşevizminin ve «ekonomizm»in eleştirisi, tüm halinde II. nci Enternasyonalin eleştirisi şeklinde genişlemektedir. Lenin diyor ki: Enternasyonal işçi hareketini Liberal burjuva hareketinin peşine takıyor. Politik güç olarak daha önce zamanı geçmiş bulunan liberalizm, oportünizmde yeniden ortaya çıkmaktadır. Halbuki aksine, Rusyada olduğu gibi, demokratik (burjuva) devriminin hâlâ başarılmış bulunmadığı memleketlerde proletaryanın hâkim bir rol oynaması gerekmektedir. Bu ihtilâl, öz bakımından sosyalist olmamakla beraber, proletarya onda yönetici durumuna girmelidir. Pasif olarak burjuva - demokratların peşinden gitmektense onları faal olarak desteklemeli, fakat bunu yaparken onları ileriye doğru itelemeli, ve o anda bile derin köylü kitleleri ile bir ittifak kurarak onları aşmalı, kendilerini politik yönden tek başlarına bırakmalıdır, demektedir.

Bu teoriye «leninist» veya «marksist-leninist» adını verebiliriz, çünkü Marx'da ve Engels'de bunun unsurları, tohumları, temelleri bulunmakla beraber, marksist düşünce ve politikada bu görüş yeni gibi görünmektedir.

Eğer, o zamanlarda oyalama teşebbüslerinin ve görünen devrimlerin, (Birinci Duma veya «Buliğin Duması»'nın) Rus devrimci hareketi tarafından foyası meydana çıkartılmış, ötesine geçilmiş, bunlar aşılmış bulunuyorsa, bunu büyük çapta Lenin'in eylemine bağlamak gerekir. Ekim 1905'de ilk *Sovyetler* (işçi, köylü, asker sözcüleri şuraları) şeklinde kendinden-gelmelikle kuruldu. Lenin onların oynayabilecekleri rolü derhal sezmekte ve (o zamanlar yayınlanmamış ve fakat sonradan ortaya çıkan) bir yazısında Sovyetleri aynı zamanda devrimci bir hükümetin nüvesi, ayaklanmanın organı, *burjuva demokratik* devrimin programını başartmak gücünde, politik yönetimin ve devrimci diktatörlüğün merkezi, olarak tanımlamaktadır. Demokratik burjuva devrimi (tam politik özgürlük, genel oyla seçilmiş kurucu meclis, halkın silâhlandırılması, ezilen milliyetlerin kurtuluşu, işçiler için sekiz saatlik iş günü, köylülere toprak) anlamlarını taşımaktadır.

Kasım 1905. Lenin Rusyaya dönebiliyor. Legal *Novoia Jizn* gazetesinin yönetimini eline alıyor (50) ve (Finlandiya'da) Tammersfors'da bolşeviklerin ilk konferansını, (kurultayını) topluyor. Lenin bu toplantıda politik durumun tümü hakkkında bir rapor ile köy sorunu hakkında bir rapor sunuyor.

Ayaklanma başarı sağlıyamadı. Menşevikler Plekhanov'la birlikte «*silaha sarılmak doğru değildi*», diye ilan ettiler. Aksine, Lenin yenilen ihtilâlin, zafere erişecek olan ihtilâli hazırladığını ve

(50) *Partinin yeniden örgütlenmesi; Proletarya ve köylülük;* makaleleri.

onun «*genel provası*» olduğunu durmadan ileri sürmüştür (özellikle bak. *Uzaktan Mektuplar*, I, S. 889 vs.) Lenin *Cadet*'lere (Anayasacı Demokrat: K.D.) karşı şiddetli bir hücuma geçti, onları parlamentocu hayalleri ve yenilgi manevralarını dolayısıyla kısmen sorumlu saydığından kendilerini «ihtilâlin leş yeyicileri» olarak görmekteydi.

«*O andan beri Sovyetler hakkındaki tartışmalar diktatörlük sorununa bağlı idi.*» *(Leninski Sbornik*, C. XXV, S. 433 ve C. IX, S. 116-117.)

Yenilgi bir zaman için bolşeviklerle menşevikler arasındaki yön ayrımlarını arka plana attı. Kaldı ki, Tammersfors Bolşevik Konferansında bir birleşme kararı oylanmıştı. Nisan 1906'da Stokholm'da Birleşme Kongresi toplandı ise de bu birleşme şekilde kaldı. (*) Menşevikler toprak sorununda programlarında direndiler: (toprağın millileşmesi değil de belediyeleştirilmesini istiyorlar, bu bakıma halkcılığı ve «Sosyalist-İhtilâlci» fikirleri ileri sürdürüyorlardı). Ve hele çarlığın devlet Duma'sında verdiği liberal «reform»lara hâlâ güveniyor ve onlara umut bağlıyorlardı; bunları parlamentocu, yani demokratik bir ifade ve özgürleşme aracı olarak görüyorlardı. Hayalleri dağıtmak için «*Stolipin'ci karşı-devrim*» döneminin gelmesi gerekti. Şu noktayı da belirtelim ki (II. inci Duma diye adlandırılan) Meclisin seçimlerinden önce Lenin aynı zamanda hem boykota karşı geldi, hem de «Cadet» adaylarının desteklenmesine; (K.D. ler Meclise karşı sorumlu bir hükûmete ve bir Anayasaya taraftardılar). Lenin bolşeviklerin

(*) IV. üncü Kongre.

yer altı faaliyetini ve parti örgüdünü güçlendirmekle beraber, aynı zamanda legalitenin kullanılmasından, (yani seçim kampanyasının kullanılmasından), sosyal-demokrat adaylar gösterilmesinden ve «Cadet» (liberal burjuva) larla değil de, (küçük burjuva ve köylü demokratlar) «trudovik»lerle seçim bloku kurulmasından yana çıktı.

R.S.D.İ.P. nin V'inci. Kongresinde (Londra, Nisan-Mayıs 1907) Bolşevik eğilim her konuda başarı sağladı; Lenin'in söyledikleri gerçekleşiyordu. «İhtilâlci dalganın» alçalmasından ve ayaklanmanın yenilgisinden sonra, sözde reform ve taviz döneminden sonra, çarlık hükûmeti hunharca üste çıkıyordu. Stolipin'in «kara» karşı-devrimciliği başlıyordu. Duma dağıtıldı ve sosyal-demokrat millet vekilleri tutuklandı: (3 haziran hükûmet darbesi). Taarruz ve yenilgi dönemlerinden sonra devrimin savunmalı geri çekiliş dönemi gelmekteydi. Lenin Ağustos 1907'de Sosyalist Enternasyonalinin Stutgart Kongresine katıldı ve Kongrede Roza Lüxemburg ile birlikte, sosyalistlerin sadece savaşın patlak vermesine karşı mücadele etmelerinin yetmediğini, ve fakat savaş olunca onu ihtilâle dönüştürmeleri gerektiği şeklindeki bir kararı savundu; Finlandiya'ya döndükten sonra, polis takibinden dolayı yeniden yabancı memleketlere geçti; kendisini bekliyen sandala erişmek için buzun üzerinden yürümesi gerekiyordu, buzun ayaklarının altında çökmesi üzerine az kalsın ölüyordu...

15 Aralık 1907'de Lenin Cenevre'ye yerleşti; bundan sonra hayatının en sıkıntılı devresi başlamaktadır: tenkil, karşı-devrim, genel bıkkınlık, fikir ayrılıkları, ihanetler — ve sonra da savaş.

Lenin'e gelince, o «*kaya kadar sağlam*» dayatmaktadır. *(Len. Sbor.* C. **XII**, S. 126.) Bu zor dönem hayatının en verimli devrelerinden biri olacaktır; her yönden, ve yakınları tarafından bile, materyalizm, marksizm eleştirilmekte, saldırıya uğramaktadır. Bunlar marksizmi savunmak, geliştirmek, «modern» düşüncenin ve bilimin seviyesine çıkartmak bahanesi ile yapılıyordu. Bazı marksistler ve bolşevikler materyalist yöntemi reddediyor, idealist, hatta mistik oluyorlardı; örneğin: («Allahı Arayanlar»). Bu mistikler, «*dış dünyanın gerçekliliğine ve diyalektiğe inancın*» mistikdikten başka bir şey olmadığını ilan ettiler. Lenin Marx'ın ölümünün yirmibeşinci yıldönümü vesilesiyle *Marksizm ve Reviziyonizm* adlı önemli yazısıyla *(Seçme eserler,* I. S. 73 vs.) ve hele *Materyalizm ve Ampriokritisizm* felsefî eseriyle bunlara cevap verdi (ekim 1908'de tamamlanıp mayıs 1909'da yayınlanmıştır). Lenin, kendi sözlerine göre, o dönemde bir «*felsefî sarhoşluk*» devresi geçirmektedir (Gorki'ye mektup. Mart 1908, *Leniniski Sbornik,* C. **XII**, S. 189). Ondan sonra 1905 ihtilâlinin bilânçosunu inceden inceye yapıyor, ve bu bilânçoyu olumlu buluyor. Yanılmalar, hayaller, kusurlar eksik olmamıştır; özellikle işçilerle köylülerin arasındaki ittifak fiilî olmamıştır ve bunlar eylemlerini kendinden-gelmelikle, «*dağınık tarzda, örgütsüzce*» yürütmüşlerdir; «*işçi sınıfı kesin sonuçlu bir eylemde bulunamamıştır. Oysaki o, şimdiden hareketin içinde öncülüğü eline geçirmiştir; liberalizmden sıyrılmıştır; devrimci bir tarzda savaşmasını öğrenmiştir. Rus halkı artık 1905'den önceki halk değildir... Proletarya onu zafere götürecektir.*», diyor.

Bıkmadan Lenin köylü sorunlarına dönmektedir :

«*İhtilâlimizin milli özelliği, toprak sorunlarındadır.*» demektedir (51). Lenin'e göre, bu milli özelliğine rağmen Rus devriminin 1905'den beri, milletlerarası, tarihsel, dünya çapında, bir önemi vardır; Sosyalist Enternasyonalinin yöneticileri ise bunu kabul etmemekte inat etmekteydiler. Bu ihtilâl, yeni dönemin ilk devrimiydi. Lenin, 1908 ile 1912 arasında, demokratik burjuva devriminin objektif amaçlarına erişilememiştir, bu yüzden derin sosyal güçler hâlâ faaliyet halindedir; yeni bir devrim belirmektedir; bu devrimde daha güçlü, daha olgun bir proletarya — ve de köylüler bulunacaktır, demektedir (52).

Lenin stratejik geriye çekilişi yönettiği anda bile, kendisini yeni savaşlara hazırlamakta işçi sınıfını da hazırlamaktadır. Bu teorik temellere dayanarak hazırlığı sürdürmektedir. Birkaç yıl sonra durumu şu şekilde özetliyebildi

---

(51) Biri hariç, o zaman yayınlanmamış ve sonradan yeniden bulunmuş çeşitli makaleler. Toprak sorunu ve programı hakkındaki tümleyici kitap polis tarafından matbaada ele geçirilmiş ve yok edilmiştir.

(52) «Stolipinci reform»: köylüler köy birliğinden, «mir» den çekilebilirler. Kendilerine tek parselli toprak (khutor, otrub) verilmelidir. Önceki reformlardan nasıl ki «latifundiyacılar» yararlanmışlardı, bundan da kulak'lar yararlandı. Bir milyon küçük köylü parsellerini kulakların yararına kaybettiler (yani köy ortak mülkiyeti köylülere *bölününce* az sonra köy ağaları fakirlerin toprağını ele geçirdi. Çev. açıklayıcı notu)

«Bir yenilgiye uğrayan bütün devrimci veya muhalif partilerin içinden, en düzenli bir şekilde geriye çekilenler, ordularına en az kayıp verdirenler ,bolşevikler olmuştur..» (Leninski Sbornik. C. XXV, S. 177).

Lenin Paris'te

Paris Rus politik muhaceretinin merkezi haline girmişdi. Bu yüzden Lenin bütün «tasfiyecilere» karşı savaşını Paris'den yürütmüştür; orada tamamen düzenli bir hayat sürerek birçok yıl oturdu (53). Her sabah bisikletle Montsuri parkından Milli Kütüphaneye giderdi. Bir gün, ilk uçakların birinin havalanmasını seyretmek üzere Juvisy'ye gitti, dönüşte kendisine bir otomobil çarptı, arabanın altında kalan bisikletinden son anda atlayıp kurtuldu. 1911'de Longjumo'da marksist bir okul kurup orada özellikle toprak sorununu açıkladı. Sosyalist Enternasyonalinin başkanlık kurulunun toplantılarına düzenli olarak katılıp orada oportünizmle savaşmağa devam etti. Haberciler aracılığı ile Rusya ile ilişkilerini sürdürmekteydi, sonraları bunlardan bazıları, Ordjonikidze gibi, devletin yöneticileri arasına gireceklerdir.

Ocak 1912'de R.S.D.İ.P. nin VI. ncı «Prag Konferansı» toplandı. Lenin genel durum hakkındaki raporunda, Stolipin politikasının iflâsı ile devrimci hareketin yeniden canlanmasını incelemektedir. Örgüt konularını yeniden ön plana koyuyor: Rusyada gizli parti «hücre»lerinin kuruluşu — bu yeraltı örgüdün etrafına da elden geldiği kadar geniş legal örgütlerin kuruluşunu savunuyordu.

(53) «Otzovist»ler dahil. Ayrıcalıklar sözü geçen broşürdedir: *Lenin Paris'de.*

Lenin'in raporu devrimci akım ile reformist akım arasındaki mücadelenin artmakta olduğunu ve bu yüzden II nci Enternasyonal'in ve onun partilerinin parçalanacağını da göstermektedir.

Bolşevik Partisinin kuruluşunu Prag Kurultayından başlatabiliriz; o zamana kadar Lenin'in yönettiği bolşeviklik, milletlerarası sosyalizmin içinde sadece bir eğilim, bir akım olmakla kalmıştı. Prag'da bolşeviklik bir Parti haline girdi; öteki Rus eğilimlerinin ve tüme yakın bir şekilde Enternasyonal'ın, muhalefetine karşı Lenin başarı kazanıyor: «yeni tipte bir parti» yaratıyordu.

Nisan 1912'de Lena (Sibirya altın madenleri) işçileri çarlık polisi ve askerleri tarafından kitle halinde öldürüldü. 1 Mayıs günü yüzbinlerce Rus işçisi greve başlayıp gösterilerde bulundular. Bir defa daha, Lenin'in ileri görüşü doğru çıkıyordu. Lenin 1912 Nisan'ında kanuni olarak kurulan *Pravda'yı* daha iyi yönetmek için Paris'den Cracovi'ye gidip orada yerleşiyor; gazetede legal ve fakat çok kesin yazılar yayınlatmağı başarıyordu.

«İşçi sınıfı ölmez, fakat büyür, daha güçlü bir hale gelir, erkekleşir. Mücadelenin içinde saflarını sıklaştırır, eğitilir, ve yeniden çelikleşir. Serflik, kapitalizm ve küçük mülkiyet konularında kötümser kişileriz; fakat işçi hareketinin geleceği konusunda ateşli iyimserleriz.» (C. XVI, S. S. 498)

İhtilâlci gelişme» dönemi, ve IV'üncü Duma'nın seçimleri, bolşevik militanlarının bir toplantı yapmalarını gerektirmekte idi; bu toplantı Aralık 1912 sonlarında Cracovi şehrinde yapıldı. Lenin, eylemin «üç direği» diye adlandırdığı, o an

için geçerli üç şiarını ortaya attı: tam bir politik özgürlük içinde demokratik cumhuriyet — toprak ağalarının arazisinin ellerinden alınması — sekiz saatlik iş günü.

Kurultay tam bir başarı sağladı, fakat Rusya-ya dönüşlerinde en önemli yöneticiler (Stalin, Sverdlov) tutuklandılar. Bu çok ağır darbe Lenin'-in çalışmalarını sürdürmesini engellemedi. Bu ara-da Lenin, çarlık imparatorluğundaki milliyetler hakkında bir kanun tasarısını, toprak sorunu hak-kında bir demecin planını, yazdı. Kendisini görme-ğe gelen Duma'daki altı Bolşevik Milletvekiline bunları iletti; onlara durmadan şunu hatırlatıyor-du ki Meclis kendileri için sadece bir kürsüdür ve özle ilgili herhangi bir şeyi elde etmek için sözde demokratik kurumlara bel bağlanmamalıdır. *Mil-liyetler* sorunu o sıralarda ön plana geçmektedir, bunun nedeni Avrupada en azgın bir milliyetçili-ğin gemi azıya alması ve özellikle çarlık İmpara-torluğunda Büyük-Rus milliyetçiliğinin azgınlaş-masıdır. Bir nedeni de II. nci Enternasyonal'ın sol kanadının (Roza Lüxemburg), milliyetler sorunu-nu yok sayması ve sağ kanadının «kültürel milli özerklik» gibi ,Lenin'in kabul etmediği «çözüm»leri yaygın hale getirmesidir (54). Stalin o sıralarda Lenin'in onayladığı *Marksizm ve Milliyetler Soru-nu* kitabını yayınladı. *(Leninski Sbornik,* C.XVI, S. 328)

---

(54) *Milliyetler sorunu hakkında eleştirici gözlem* (1913). *Milletlerin kendi kaderlerine sahip olma hakkı* (Şubat 1914); mekaleleri.

Lenin İsviçre'de

1914 yılı. Avusturya polisi Lenin'i (Galiçyada) Nowy-Targa'da hapishaneye sokuyor, fakat Galiçyaya giren çar ordusunun peşinden gelmekte bulunan Okhrana (*) nın kendisini yakalamayı tasarladığı sırada onu serbest bırakıyorlar. Lenin İsviçreye geçip Zürich'e yerleşiyor; Eylül 1914 de Bern civarında, bir ormanda, savaş sırasındaki ilk bolşevik (illegal) toplantısı yapılıyor. Toplantıda «savaş hakkındaki tezler» kabul ediliyor. Lenin, savaştan önce gelen ve savaş hazırlığını maskelemekle beraber onu hazırlayan ideolojileri, hukuk dolambaşlarını, diplomatik manevraları bir tarafa bırakarak, savaşın *objektif* karakterlerini tanımlıyor. Clausewitz'in (**) ünlü tezlerini kullanıyor: savaş, barış politikasının sadece başka araçlarla sürdürülmesinden ibarettir. Savaş halindeki memleketler *emperyalist* memleketlerdir; ta barış döneminden beri, emperyalist genişleme politikaları çatışmaktaydı, öyle olunca savaş *emperyalist bir savaş,* emperyalizmler arasındaki bir savaş, emperyalist burjuvaziler arasındaki savaş olarak tanımlanır. II. nci Enternasyonel çökmektedir çünkü oportünizm ve parlamentoculuk kendisini kemirmişdir. İşçi hareketi burjuvaziyi kendi politikasında izlememeli aksine ona karşı koymalıdır; hem burjuva milliyetçiliğine, hem de sosyal-demokratların ihanetine karşı aynı zamanda savaşmalıdır. Özellikle, 1905'de olduğu gibi, Rus işçi sınıfı, 1914'de de Çarlığın yenilgisini arzulamalıdır

(*) Çarlık siyasi Polisi. Ç.

(**) Büyük Alman askeri dehası ve kuramcısı, general. Ç.

ve ne olursa olsun emperyalist savaşı Rus derebeylerine ve büyük burjuvazisine karşı bir savaş haline dönüştürmelidir. Böyle olunca Lenin «(burjuva) vatanın savunması» parolasına karşı emperyalist savaşın bir iç savaş haline dönüştürülmesi, parolasını ortaya atıyor (55).

İsviçrede, Lenin bazı sürgünleri etrafında topluyor. Aslında, aşağı yukarı tek olarak kalmıştır. Rus'ya ile ilişkisi kesilmiştir ,orada ise bütün bolşevik örgütü yok edilmiş, militanları hapis ve sürgün edilmişlerdir. Para yoktur. 1914 sonunda, (İsviçrede bile gizli olan) bir gazete yayınlamak için, Partinin kasasında sadece 160 Frank vardır (*), Lenin açlıkla karşı karşıyadır; beteri «memleketin tarafsızlığına karşı gelmiş olmak nedeni ile» sınır dışı edilmesini, Fransız ve Rus hükümetlerine teslim edilmesini beklemektedir. Oysa, 1 Kasım 1914'de *Sosyal-Demokrat,* sonra da 1915'de *Komünist* dergisi çıkabiliyor.

Lenin: «*Politik çalışmamız yüz defa daha zor olmuştur, oysaki onu sürdürüyoruz*», demektedir.

Bolşevik Partisinin (gizli) bir Başkanlık Bürosu Petersburg'da yeniden kurulabiliyor ve Lenin ile sürekli şekilde mektuplaşabiliyor; Şubat 1915'de Bern şehrinde gizli bir Parti kurultayı toplanıyor. Daha o zamanlarda Lenin bir Enternasyonal (III üncü Enternasyonalı) kurmayı tasarlamaktadır. Lenin büyük sayıda engellere rağmen,

---

(55) *Savaş hakkında tezler*, makalesi. *Savaş ve rus Sosyal - Demokrasisi*, manifesti. Bak. C. XVIII, S. 66. *Akıntıya Karşı* makaleler dizisi.

(*) Altın Frank. çev.

(Eylül 1914'de) Lugano'da bir İtalyan - Rus sosyalist Konferansı teşkilini, Mart 1915'de Sosyalist kadınlar Enternasyonalı Kurultayını toplamayı ve hatta, Şubat 1915'de Müttefik Devletler Sosyalist Partileri Kurultayında müdahalede bulunmayı başarıyor, bu müdahaleleri kendisine karşı azgın hiddetler doğurmaktadır.

«*Politik saçmalık ve yavanlığa karşı bir biri ardına savaş seferleri, işte benim kaderim! Ve bu 1893'den beri sürüyor... Bu kaderimi, bu gibi yavan kişilerle «barış» yapmak yoluyla değiştirmem.*» (İnes Armand'a mektup, Aralık 1916).

Zimmorvald Konferansı

Sonunda, 23 Ağustos 1915 günü İsviçrede, bütün Avrupa Sosyalist Partilerinin «sol» azınlıklarını kapsayan ünlü Zimmerwald konferansı toplandı. Bu konferansda da bir sağ ile, Lenin'in yönettiği bir sol kanat karşılaştı. «Zimmerwald'cı sol kanat» tutumunu, *Dünya Savaşı ve Sosyal-Demokrasinin görevleri* bildirisi ile saptadı, ve bir manifest taslağı hazırladı. Lenin «tek tek sayılabilecek kadarız, yakında milyonlar olacağız», dedi.

Lenin bütün bu dönem süresince, sayısız engellere karşı, teorik ve felsefî çalışmalarını sürdürmektedir (56). Savaşın başından Haziran 1916'ya

(56) Karl Marx hakkındaki Granat Ansiklopedisindeki makale. *Felsefe Defterleri. Clausewitz Hakkındaki Defter. Kapitalizmin tarımda gelişmesi kanunları hakkında yeni veriler*, bu tamamlanmamış bir eserdir, A.B.D. ile ilgili kısmı 1917'de yayınlandı, Emperializm hakkında 20 not defteri. «Avrupa Birleşik-Devletleri» hakkındaki mekale, vb.

kadar: *Emperyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması,* kitabını hazırlıyor; (kitap ancak 1917'de yayınlanmıştır). Tek bir memlekette proletarya ihtilâli olanağına, Lenin için gitgide daha açık olarak, bir tek memlekette sosyalizmi kurmak olanağı fikrini eklenmeğe başlıyor; bunun en gelişmiş memleket olması da zorunlu görünmemektedir...

İkinci Zimmerwald konferansında, ki bu konferans 1916 Mayısında küçük Kienthal köyünde toplandığından o ismi almıştır, Lenin'ci solun etkisi güçlenmiştir. Lenin için devrimci harekette, oportünistlerle «sosyal-şovenleri» ayıracak olan bölünme şarttır, bu konuda «*duraksıyanlar proletaryaya düşmandırlar.*» yazısını yazıyor. (Mart 1916). Lenin bunun üzerinde bazı solcu kişilerin barışçılıklarına karşı, onların derhal ve dünya çapında tam silâhsızlanma parolalarına karşı, mücadeleye girişerek: haklı ve haksız savaşlar arasında, emperyalist savaşlarla kurtuluş savaşları arasında fark vardır, diye bunlara cevap vermektedir. Kendilerini devrimci sanan salt barış taraftarları sadece hayalcıdır. Kapitalist rejimde emperyalistlerin egemenliği altında, savaşın yok edilebileceğini umuyorlar, böyle yapmakla proleterleri manevi ve pratik olarak silahsızlandırıyorlar (*).

«*Ezilen bir sınıf silâh kullanmasını öğrenmeğe ve silâh elde etmeğe uğraşmazsa kendi esaretini haketmiş olur.*» Hakim sınıf her zaman silahla-

(*) Romain Rolland vb. ilk günden savaşa karşı çıkmışlar, pasif olarak direnmişlerdi. Birinci dünya savaşı sonlarında ise «dayanın bu son savaş olacaktır, âdil bir barış kuracağız» yutturmacası hakim olmuştu. Bak. Wilson ilkeleri. ç.

nır. «*Bizim parolamız: burjuvaziyi yenmek, silahsızlaştırmak için, proletaryanın silâhlanması olacaktır.*» (C. I. S. 889 vs.)

Lenin, barışçılığa ve liberal hayallere hücum ederken, aynı zamanda da cumhuriyet, politik özgürlük, milletlerin kendi kaderlerini kendileri tayin etmeleri hakkı gibi *demokratik* şiar ve istekleri terkedenlere de hücumda bulunmaktadır. Dünya nüfusu — birkaç zorba millet ve bir sayısız ezilen halk gibi — iki eşit olmayan kısma bölünmüşken, milliyetler sorununu nasıl bir yana bırakabiliriz? Marx ve Engels kesin olarak:

«*Başka halkları ezen bir halk hür olamaz*» demişlerdi, cevabını verir.

Lenin, iki veya daha fazla cephe üzerinde durmadan sürdürdüğü mücadelesini, yeni bir şekilde, böylece devam ettirmektedir.

Bununla beraber «Zimmerwald» iflas etmektedir. Zimmerwald'cı sağ kanat «Sosyal- şovenliğe» yanaşmıştır. (Zimmerwald'ın «iflası» hakkında, bak. *Leniniski Sbornik,* C. XIX, 401-402) yine hemen hemen yalnız kalmış olan Lenin, hücumlarını katmerleştiriyor:

«*İğrenç Kautsky'ninki değil de, yeni bir sosyalizmin, gerçekten ihtilâlci olan bir marksizmin programı ve taktiği sorununun her yerde gündemde bulunduğunu en sağlam bir şekilde biliyorum.*», diyor.

1914'de olduğu gibi 1916 yılında da görünürde tek başına kalan Lenin, geleceğin kendisinin olduğu kanısındadır; kendisinin, yani devrimci mark-

sizmin. 1914'de şovenlik (azgın milliyetçilik) ve «sosyal- şovenlik» dalgası emperyalist hükûmetlerine hizmet etmiştir (*). 1916 yılında, savaşanların güçleri tükenmektedir; hoşnutsuzluk kabarmaktadır. «Sosyal-barışçılık» ise aynı hükûmetlere yardım etmektedir, bu akım «savaşların sonuncusu»na son veren «adaletli» bir barış umudunu pırıldatarak halkları yatıştırmaktadır, halbuki böyle bir barış, sadece emperyalistler arasında geçici bir uzlaşma anlamına gelmektedir.

Avrupa sosyalist hareketinin bu iki akımının fiilen birleştiği sırada, Lenin proletarya diktatörlüğü ve devlet sorununu yeniden gündeme sokmaktadır; Marx'ın ve Engels'in devlet hakkındaki bütün yazılarını okuyor ve yeniden ele alıyor; bu konudaki notları önceden sözü geçen, aynı döneme ait birçok not defterinden biri olan, «mavi kaplı defter»in içinde bulunmaktadır; bunlar *Devlet ve İhtilâl* kitabının ilk taslağı olacaklardır.

Mart 1917 Rus Devrimi

Lenin savaşın ihtilâli yaklaştırdığını ve («kutsal birlik» içinde en gerici unsurların etrafında «liberal» ve «sosyalist» unsurlarının da katıldıkları), savaş sırasında hunharlığı apaçık olan burjuvazi diktatörlüğünün, proletarya diktatörlüğünü her zamandan fazla zorunlu kıldığını, durmadan tekrarlamaktadır.

Ocak 1917'de Zürich işçi gençliğine yaptığı bir konuşmasında Lenin diyordu ki:

«*Avrupada bugün hakim olan ölüm suskunlu-*

(*) Bak. Milletlere karşı Milliyetçilik. H. Lefebvre. ç.

ğu bizi aldatamaz. Avrupa bir devrime gebedir.» (C. XIX, S. 357).

Lenin *Uzaktan Mektuplar* ve *Mart Tezleri* yazılarında Rusyadaki yeni olayları tahlil etmeğe başlıyor; son derecede sert bir şekilde Geçici «ihtilâlci» Hükûmeti yeriyor; onu öz bakımından emperyalist olan, ve çarlığın artık sürdüremediği savaşı iyi bir sonuca bağlamak istiyen, bir burjuva hükûmet olarak tanımlıyor. 1905 yılında olduğu gibi kendinden gelmelikle kurulmakta bulunan Sovyetleri «*bir işçi hükümetinin nüvesi*» olarak görüyor: elden geldiği kadar uzağa götürülen demokratik bir devrim — sonra da demokratik (burjuva) devrimin sosyalist bir devrim haline dönüşümü:

«*Partimizin bağımsızlığı ve özerkliği birer ültimatomdur.*» diyor.

Lenin, *İsviçreli İşçilere mektup*'unda Bolşeviklerin eyleminin ilk demokratik amaçlarını açıklıyor: derhal barışa gidilmesi, ezilen halkların kurtuluşu:

«*Emperyalist savaşın iç savaş haline dönüşümü oluşmaktadır. Yaşasın Avrupa proleter devrimi*» diyor. *(Leninski Sbornik,* S. 20, S. 70).

Nisan 1917, Lenin zor görüşmelerden sonra İsviçre'den ayrılabildi. Rusya ve Sosyal-Demokratların katıldığı Rus Geçici Hükûmeti müttefiklerin ortağı olduğu halde, İngiliz ve Fransız Hükûmetleri bolşeviklere geçit vermediler; bunun üzerine Lenin düşmanların aralarındaki çelişkilerden yararlanmak, taktik kuralına baş vurdu. Alman Hükûmeti («ince oyun oynayım» derken ve Rusyaya «bozucu» unsurlar sokmaktan memnun olarak)

transit iznini verdi, görüşmeleri İsviçreliler yürüttü, şartlar özel bir zabıtta saptandı: seyahat süresince diplomatik dokunulmazlıktan yararlanma, kilitli vagon, transit olarak geçecek muhacirlerin sayısına eş sayıda Rusyada esir edilen Almanların iadesi. Daha sonraları Lenin'e ve bolşevizme karşı bu kadar çok kullanılan namlı «lehimli vagon» olayı budur.

(Finlandya hattı) garında (*) dev bir kalabalık bolşevik liderini alkış ve sevgi gösterileriyle karşıladı. Menşeviklerin resmi temsilcileri de ordadır; gelmemezlik edememişlerdir, «ihtilâlci» hükûmet iktidardadır ve en geniş demokrasi hakimdir; onlar hoş geldin demeçleri vermeye başladılar. Lenin onları dinlemeyip bir tarafa iteliyor, gardan çıkıyor, zırhlı bir otomobilin üzerine binerek çarlık rejiminden kurtulan Rusyada ilk demecini veriyor: «*burjuva devriminin sosyalist devrim haline dönüşümü.*» Hep zırhlı otomobil üzerinde şehrin içinden geçerek bolşevik partisi merkezine gidiyor. Yolunu projektörler aydınlatmaktadır. Petrograd işçileri kafile boyunca kenetlenmişlerdir.

Nisan 1917 tezleri

Ertesi günü parti sorumluları Torid sarayında toplanıyorlar. Lenin *Nisan Tezlerini* sunuyor. Diyor ki, politik durumun özelliği çift bir iktidarın oluşundadır. Geçici Hükûmetin yanı başında başka bir iktidar, başka bir hükûmet vardır: Sovyetler. Birincisi burjuvazi diktatörlüğünün sözcü-

(*) Petersburg'da.

südür; diğerleri işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğünü temsil ediyorlar; (üzerinde durup noktalıyalım, bu proletarya diktatörlüğü değildir). Bu çift iktidar devam edemez:

«Rusyanın bu günkü durumundaki özellik — proletaryanın bilinç ve örgüt bakımından yetersizliği dolayısiyle — iktidarı burjuvaziye teslim eden devrimin birinci eriminden, iktidarı proletaryaya ve fakir köylülere verecek olan ikinci erimine geçişindedir.»

Nisan Tezlerinin aşağıdaki parolaları buradan çıkmaktadır: Devlet iktidarının sovyetlere geçişi — bir *Sovyet* Cumhuriyetinin kuruluşu. Lenin böylece olayların içinde, «kitlelerin kendinden-gelmeliği» içinde, kendine özgü bir politik şeklin taslağını bulmakta, onu ele almakta, kavramını formül haline sokmakta, ve bu şekilde kotarılmış olarak onu program olarak sunmaktadır. Zaten daha önce devrimin ve sosyalizmin tek bir memlekette kuruluşunun teorisi ile marksizmi geliştirmiş bulunuyordu. Burada, önceki marksizme yeni bir «buluş» katıyor. Sovyetler, bu kendine özgü politik şekil, Rusyada kapitalizmden sosyalizme geçişi sağlayan politik şekil olarak, proletarya diktatörlüğü ve proletarya demokrasisi şekli olarak, *parlamentocu* cumhuriyetin yerini alacaktır.

Nisan Tezlerinin (üzerinde burada durmamız gerekir, çünkü olayların gelişimi ve Lenin'in hayatı başka türlü anlaşılamaz); bu tezler Geçici Hükûmetin karakteri *burjuva* olduğundan, bu hükûmetin sürdürmekte olduğu savaşın, *emperialist* bir savaş olduğunu iddia etmektedir. Ancak devlet iktidarının proletaryaya geçmesi ve böylece ihti-

lâlin gerçek zaferlerinin savunulması halinde savaş devrimci bir savaş olabilirdi; zaten proletarya iktidarı bu durumda herşeyden önce savaşı demokratik bir barış ile sonuçlandırmayı amaç edinirdi. Sonuç: «*Geçici Hükümet hiç bir şekilde desteklenmiyecektir*». Oysa Nisan 1917'de onu devirmek söz konusu değildir. Neden? Çünkü var olan Sovyetler onu desteklemektedirler. Kendinden-gelmelikle doğan bu sovyetler hâlâ kendi hakiki politik doğal özelliklerini, görevlerini, kendileri ile Geçici Hükümet arasında olup ikisini karşı karşıya getiren *temel ikiliği*, bilmiyorlar. Bu yüzden menşeviklerin egemenliğinde bulunan bu Sovyetler, işçi ile köylülerin burjuvaziye karşı diktatörlüğünün nüvesi olarak başarısızlığa uğramak tehlikesindedirler. Bu yüzden de bolşeviklerin görevi: menşevikleri ve «Sosyalist-İhtilâlcıları» kitlelerden ayırıp tek başına bırakmak, sovyetlerde çoğunluğu sağlamak ve böylece onlarda yeni iktidarın filizini geliştirmekdir. *Program:* Derhal barış sağlamak; toprağı beylerin elinden almak; toprağı millileştirmek; bankaları Sovyetlerin kontrolunda tek bir banka halinde birleştirmek; üretim ve dağıtım üzerinde işçi kontrolunu kurmak, olacaktır.

Tezler oportünist ve parlamentocu «Sosyal-Demokrasi» ile bağları daha iyi kesebilmek üzere Partinin adını değiştirmeyi de teklif etmektedirler; Lenin Bolşevik partisinin, son amacının, komünizmin ismini alması gerektiğini düşünüyordu: «Komünist Partisi» ismi burdan gelmektedir. Aynı şekilde, tezler bu fikirleri sonuna kadar götürerek III. üncü bir Enternasyonal kurmayı teklif etmekteydi: Komünist Enternasyonalı.

Menşevikler Lenin zırvalıyor, zıvanadan çıkıyor diye ilân ettiler. O, aslında temkinli olarak ilerlemekteydi; Bolşevik Merkez Komitesinin karşısında hem hükûmetin derhal devrilmesini isteyenlere, hem de Rusyanın sosyalizm için olgunlaşmadığını söyleyenlere karşı gelmekteydi. Lenin Bolşevik partisinin Nisan Konferansı karşısında: bolşevikler hâlâ sovyetlérde azınlıkta oldukları halde «*bütün iktidar Sovyetlerindir*» parolasını savunmaya devam etti. İhtilâlin gelişeceğini, fakir köylülerin (köy burjuvazisi, «kulaklar» dahil) burjuvaziye karşı proletaryanın safına katılacağını, orta köylülerin genel olarak tarafsız hale sokulacağını delegelere gösterdi, çoğunluk onu destekledi.

Bu dönemde Lenin çok yoğun bir şekilde çalışmaktadır: her gün *Pravda*'da yazı yazmaktadır, fabrikalarda, asker mitinglerinde, Kongrelerde konuşmalar yapmaktadır. Rusya Sovyetleri I. inci Kongresinde, menşevik yöneticilerden Tseretelli sadece burjuva demokratlarla kurulacak bir koalisyon hükümetinin iktidarı sürdürebileceğini, liberal burjuvazi ile bu ittifak olmazsa Rus ihtilâlinin yok olacağını; bu şartların dışında hiç bir partinin iktidarın sorumluluğunu kabul edemiyeceğini, ilân etti. Oturduğu yerden, Lenin: «*Bu parti vardır*» dedi, ve bu söz «*berrak bir gökte yıldırım etkisi yarattı.*» (Bak. *Leninski Sbornik*, C. **XX**, S. 492).

Temmuz 1917'de geçici hükümet ağır bir sindirme hareketine geçecek kadar kendini güçlü sandı; bolşevik militanlara karşı, *Pravda*'ya ve Parti merkezine karşı, cezalandırma hücumları yapmaları için üst makamlar aşırı-gerici olan «Junker»

leri (subay adaylarını) kışkırttı. Yarı resmi olarak desteklenen «bolşevizmle mücadele birliği» kuruldu; ve bu dernek, Lenin'i öldürme kararını aldı. Lenin yeraltına geçti, birçok defa kıl payı ile peşine taktırılan Junkerlerin, resmi polisin, «gizli ajanların» elinden kurtuldu. Provokatörlerin tanıklığı sağlanarak kendisine karşı bir «vatan ihaneti» davası tertiplendi.

İhtilâl Tarihinde yazılı olup, daha önce aktardığımız olaylar burada yer almaktadır.

Proletarya Diktatörlüğüne Geçiş

Bu 1917 yazında politik durum çok değişik, bulanıktır. Mart (*) devrimi çürümektedir. Öte yandan bolşeviklerin etkisi yayılmakta, genişlemektedir. Her baskı veya suikast dev bir tepki yaratmaktadır. Askerlerin, işçilerin ve hattâ köylülerin devrimci hareketi gevşemiyor. Devrim hiç bir somut amacına ulaşılamamıştır, bu durum aynı zamanda bir durulma, ve yeni bir devrimci dalga olanağını yaratmaktadır. «Bütün iktidar Sovyetlerin» parolasına rağmen bolşevikler Sovyetlerde çoğunluğu sağlıyamamışlardır. İktidar ikiliği hükûmetin yararına sona ermiştir, hükûmet var olan Sovyetleri kendine katmıştır. Bu bakıma, Sovyetlerin objektif özleri, cinsleri değişmediği halde iktidarı ele geçirmeleri söz konusu değildir.

Bu yüzden ağustos'da Lenin «Bütün iktidar Sovyetlerindir» parolasından vazgeçilmesini teklif

(*) Takvim farkından dolayı «Şubat devrimi» Mart'ta, «Ekim devrimi» ise Kasımda vuku bulmuştur. Ç.

etmektedir, ancak bunu yaparken son derecede önemli bir açıklamada bulunmaktadır: Bu, Sovyetler iktidarını sağlamak için mücadeleden vazgeçilmesi anlamına gelmemektedir, demektedir.

«*Sovyetler yeni ihtilâlde ortaya çıkabilirler ve çıkmalıdırlar. Fakat bu günkü Sovyetler değil, bunlar burjuvazi ile uzlaşma organlarıdır. İktidarı Proletaryanın kendisi ele almalıdır.*» (C. XXI, S. 38), demektedir.

Lenin'in tahlili ve direktiflerine uygun olarak, Bolşevik Partisi Petrograd'da (ağustos 1917), yarı legal bir şekilde toplandı «bütün iktidar Sovyetlerin» parolasını geri aldı ve yerine: «Köylülerle ittifak kuran proletaryanın iktidara geçmesi», parolasını kabul etti.

Bolşevikler İktidarı Muhafaza Edebilecekler mi?, makalesinde Lenin, iktidar ele geçer geçmez yeni devleti politik yönden kurmak ve bu kuruluşu uygun ekonomik tedbirler üzerine inşa etmek için alınacak tedbirleri önceden gösteriyordu:

«*Eğer Bolşevikler sinmezlerse ve iktidarı ellerine geçirirlerse, onların bu iktidarı, evren sosyalist devriminin zaferine kadar, muhafaza etmelerini engelliyecek hiç bir güç dünyada yoktur.*»

En belirgin karşı-ihtilâl ağustos ayında saatinin geldiğini sandı: general Kornilov bir hükûmet darbesi teşebbüsünde bulundu. Eğer bolşevikler askerleri, bahriyelileri ve işçileri karşı koymağa çağırmasaydı, o zamandan zayıflamış ve gözden düşmüş bulunan Geçici Hükûmet buna dayanamazdı. Askeri karşı-ihtilâlin başarısız hükûmet darbesi Lenin'in beklediği «dönemece» sebep oldu. Kitleler,

özellikle orta köylüler, o güne kadar kararsız iken, artık menşeviklerden ve liberallerden ayrıldılar; Sovyetlerin en önemlileri (Petrograd ve Moskova Sovyetleri) Bolşeviklerin safına geçti. Vade yaklaşmaktadır. Lenin diyor ki: Mademki kitleler «*kendi deneyleri ile*» bolşevik şiarlarının doğruluğuna inanmışlardır, zafer teminat altına alınmıştır. *(Leninski Sbornik,* C. XXI, S. 193 den 197: *Merkez Komitesine Mektuplar.)* «*Bütün İktidar Sovyetlerin*» parolası yeniden ele alınıp ön safhaya konuldu.

Gizlendiği yerden Lenin durmadan engelleri, tehlikeleri, karşı ihtilâlin hazırlıklarını tahlil etmektedir. Oluşan hengâmenin belirtilerini — açlığı, ekonominin çözülmesini — görüyor ve buna engel olmak için yollar öneriyordu. *(Seçme Eserler,* II, S. 92. Vs.) Eylülde, Rus demokrasisi ve Sovyetler ihtilâlin barışçı gelişmesinin son fırsatını kaçırıyorlar. *(Seçme Eserler,* II, S. 149).

Lenin İktidarda

«*Kriz olgunlaşmıştır... Rus devriminin... Dünya Proletarya devriminin geleceği söz konusudur... Beklemek bir cinayettir... gündemde ayaklanma yazılıdır. Her gecikme ölüm demektedir*» *(Leninski Sbornik,* C.XXI. S. 239, 290, 293.)

Lenin o anda bunları yazmaktadır; düşman kuvvetlerinin her tertibatını incelemekte ve hem de ayaklanma hareketinin genel plânını çizmektedir; ayaklanmanın bir san'at — askerlik sanatının bir bölümü — olduğunu düşünmektedir. Ancak bunun bir tertip üzerine değil, bir parti üzerine bile

değil, ve fakat halkın devrimci gelişimi üzerine dayanması gerektiğini düşünmektedir.

«*Bahriyenin, işçilerin ve askerin birleşik bir hücumu ile Petrogradı sarmak ve bağını kesmek... her ne pahasına olursa olsun: telefon ve telgraf santrallarını — garları — köprüleri işgal etmek ve tutmak... Kararlı birlikler kurmak; onları, düşmanı geçirmedense son kişiye kadar ölmek parolası ile donatmak.*»

Hareketin komutasını arkadaşlarına, yöneticilere, Merkez Komitesi üyelerine bırakıyor.

24 Ekim (6 Kasım) günü hükümet, teşebbüsü eline geçirmek istedi. Partinin Merkez Gazetesini yasak etti ve emrin uygulanışını sağlamak üzere zırhlı birlikler yolladı. Askerler ve Kızıl Muhafızlar eyleme geçtiler. Saat 11 de «Rabotçi Part» ayaklanma çağrısıyla yayınlandı. Lenin, cepheden geriye acele olarak çağrılan hükûmete sadık birliklerin gelişini önlemek için, hareketi hızlandırdı.

Santraller, garlar ve köprüler ayaklanan bolşeviklerin eline geçti. Ertesi sabah saat onda Lenin'in yazdığı «*Rus vatandaşlarına...*», başlıklı mesajı yayınlandı, mesajda iktidarın Sovyetlere geçtiği bildiriliyordu. O günü Petrograd Sovyeti toplandı ve Lenin'i alkışladı. Akşam Sovyetlerin İkinci Kongresi açıldı. Geçici Hükûmetin bulunduğu Kışlık Saray o gece düştü, onun üzerine Lenin bir kaç dakika istirahat etmek istedi. Uyuyamadı, kalkıp toprağı köylülere veren kararnameyi yazdı, sonra rus işçilerine seslendi:

«*Devlet işlerini elinize geçiriniz. Devrimci düzeni kurunuz*».

Artık Bolşevik yöneticileri için artan bir faaliyet dönemi başlamış bulunmaktadır, çünkü sayısız ekonomik, politik, askerî, diplomatik, idarî, kültürel vb. sorunları çözümlemek geerkiyordu. Parti ve onun peşinden giden kitleler iktidar hakkında hiç bir tecrübeye sahip değillerdi ve bilgileri azdı. Lenin herşeye ve her şeyden cevap vermek zorundaydı. Bir gün önce yer altındayken, halk Komiserleri Şurası başkanı ve yöneticisi olmuştu, heyetleri karşılıyor; askeri durum hakkında haber alıyordu, hatta «Kerensky'ciler»'e karşı hareketin yönetimini şahsen eline aldı. Hayatını yazanlar onu en tehlikeli durumlarda dahi sakin ve her zaman güvenç içinde gösteriyorlar:

«Ancak halka inanan, halkın yaratıcı dehasının canlı pınarına dalan galip gelebilir,» (Leninski Sbornik, C. XXII, S. 48.)

Birkaç günde eski Rejim sosyal, ahlâki ve psikolojik bütün sonuçlarıyle değilse de objektif temelleri ve kurumlarıyla yok oldu: Serfliğin artıkları, asilerin toprak mülkiyeti, yarı derebeyi kastlar rejimi, erkekle kadının eşitsizliği, milli azınlıkların ezikliği, Kilisenin resmi olan imtiyazlı durumu, vb. Ortaçağ geçmişinin dev bir arıtılması ile aynı zamanda bankaların, demiryollarının, ağır sanayinin millîleştirilmesi sağlanıyor ve üretim ile dağıtım üzerinde işçi kontrolü kuruluyordu. Böylece iki devrim oluşmaktaydı: Fransada 1789-1793'de yapılan, feodaliteye karşı yönelmiş ihtilâle uyan demokratik burjuva devrimi, üstelik bu devrim son raddesine kadar güdülmekteydi — ve üretim sosyal ilişiklerinin sosyalist dönüşümünün başlangıcı, objektif önverisi, şartları ile, sosyalist devrim.

Burada çok daha eksiksiz bir araştırma — bir veya birkaç cilt — gerekirdi ki, Lenin'in aldığı tedbirleri, yazdığı, hazırladığı ve imzaladığı metinleri sunabilelim.

Bazılarını sayalım :

— Plancılığı hazırlamakla görevli Milli Ekonomi Yüksek Şurasının kurulması;

— Sanayinin millileştirilmesi kararnamesi (28 Haziran 1918);

— «Rusya halklarının hakları beyannamesi». ve milliyetler komiserliğinin kuruluşu (başında Stalin bulunacaktır);

— Karşı-ihtilâl ile savaşmak üzere olağanüstü bir komisyonun kurulması: («Çeka», Dzerjinski'nin yönetiminde);

— Kızıl orduyu kuran kararname;

— «Çalışan halkın hakları beyannamesi», bu bir Sovyet Anayasası taslağıdır;

— Savaş ve barışı ilgilendiren tedbirler.

Önemleri dolayısıyle, bunların üzerine bir an için duralım. Görünürde tutarsız bir şekilde, fakat aslında Lenin'in sorunları *diyalektik olarak* koyması tarzına uygun olarak, kendisi iki grup karar aldı. Bir yönden, iktidara geçişten beri, savaş ve barış sorununun yeni bir şekil aldığını söylüyordu:

«Bir savunma savaşı olmıyacağına inanmamamız gerekir. Buna bizi zorlıyabilirler... 25 Ekim 1917 den sonra Milli savunmanın taraftarıyız; Vatanı

savunmak hakkını kazandık... Sosyalist vatanın savunulmasına taraftarız... Sovyetler Cumhuriyetinin savunması için tek bir insanmış gibi dikileceğiz.» (Bak. *Len. Sb.*, C. **XXIII**, S. 13 den 34'e.)

Brestlitovsk Barış konferansı

Fakat ayni zamanda barış görüşmelerine girişti. Barış kararnamesi (26 Ekim - 8 Kasım)

«*Demokratik adil bir barış için derhal bütün halkları ve hükûmetleri görüşmelere başlamak üzere*», davet ediyordu.

9 (22) Kasım gecesi direkt telle Genel Kurmaya, ateş kes, ve mütareke görüşmelerine girişme emri verildi. Baş kumandan Dukhanin Halk Komiserleri Şurası başkanı Lenin'in emrini dinlemeyi reddetti. Güç bir andı bu: seferber olan 12 milyon kişi ne yapacaktı? Lenin merkez telsiz istasyonuna gitti, özel bir emirle baş kumandanı azletti, ve cephedeki askerlere doğrudan doğruya seslendi; kendi deyimi ile bu «*bilinmiyene bir sıçrayıştı*», başarıldı...

Bolşevik yöneticisi için, Brest-Litovsk görüşmeleri sırasında yeniden güç günler oldu. Alman Genel Kurmayının ve hükûmetinin ileri sürdüğü şartlar korkunçtu. O derecede ki, bir çokları (ve bu arada Brest-Litovsk'da Sovyet heyetinin başkanı olan Trotsky ve Buhharin) bu şartları kabul etmemek gerektiğini ve kıyasıya devrimci savaş ilân edilmesini istediler. Lenin, aksine, devrimi sağlamlaştırmak için, bu şartların ve hatta daha ağırlarının kabulü gerektiği kanısında idi:

«Sovyet iktidarını yaratmasını bilmiş bulunan bir halk ölemez.» (C. XXII, S. 401.) diyordu.

Kaldı ki o sıralarda Lenin hâlâ Rus hareketinin bütün Avrupaya yayılacağını ve ileri memleketlerde devrimin patlak vereceğini ümit etmekte idi.

28 Ocak 1918 (10 Şubat), Trotsky Barış taslağını imzalamayı reddediyor; bu tutumu onun «sürekli ihtilâl» teorisiyle çok mantıklı bir şekilde uyuşmaktaydı. Parti Merkez Komitesi, Lenin'in Muhalefetine rağmen, bu kararı onaylıyor. 18 Şubat günü Alman ordusu bütün cephede taarruza geçiyor. 18-19 gecesi direkt bir radyo mesajıyla Lenin Alman şartlarını kabul ediyor. Ve fakat aynı zamanda bir kaç gün içinde saldırganın önünde «yanık topraklar» çölünü yaratacak olan tedbirleri alıyor ve çarlık ordusunun kırıntılarıyla yeni «Kızıl Orduyu» kuruyor. 23 Şubat, Pskov ve Narva arasında Alman ordusu durduruluyor. İhtilâlci hükûmette, Bolşevik Partisi Merkez Komitesinde bir duraklama oluyor. Devrimci savaşa devam edilsin mi? Bir ay öncekinden daha da ağır olan, zorla kabulü istenilen şartları kabul etmek mi? Lenin, çok güçlük çekerek, barış politikasını kabul ettirebiliyor:

«Sırf gemi azıya almış bir devrimci lâf ebeliği bu günkü şartlarda Rusyayı savaşa itekleyebilir. Bana gelince, eğer palavra politikası üstünlük sağlasaydı ne hükûmette ne de Merkez komitesinde bir saniye bile kalmazdım...» (Pravda 23 Şubat, C. XXII, S. 276).

Böylece Lenin sadece karşı ihtilâlcilere, men-

şeviklere, (kendisine karşı az sonra yapılacak olan suikastı o zamanlardan hazırlayan) «sosyalist - ihtilâlciler»e karşı çıkmakla yetinemiyor — ve fakat kendi partisinde, Bolşevik partisinde durumun her «dönemecinde» çifte bir muhalefetle karşılaşıyordu: sağ muhalefet (Bukharin, Zinovyev, Kamenev) — sol muhalefet (Trotsky). Birileri menşeviklerle birlikte bir koalisyon hükûmetinin taraftarıydılar, yani menşevizm ve burjuvaziyle bir uzlaşmaya taraftardılar. Ötekiler macera taraftarıydılar: İhtilâlcı dünya savaşı istiyorlardı.

Partinin olağanüstü Kongresi (mart 1918) ve birkaç gün sonra da Olağanüstü Sovyetler Kongresi, Lenin'ci politikayı onayladılar:

«*Rusya Federal Cumhuriyeti soygun savaşlarını suçlıyarak, sosyalist vatanı savunmak hakkını ve görevini tanımaktadır... Kitlelerin görevi, memleketin savunma gücünü yeniden yaratmak ve artırmak için, onun askerî gücünü yeniden yaratmak için, bütün kuvvetlerini germelerinde bulunmaktadır.*» (Sovyetler Kongresince kabul edilen karar, C. XXII, S. 410-411.)

Mayıs-Haziran 1918'de, bir sorun hunharca ön safhaya erişmektedir: iaşe sorunu. Açlık tehlikesi yakınlaşmaktadır. Şehirler için, ordu için buğday bulmak gerekmektedir:

«*Buğday için savaş, sosyalizm için savaş demektir.*»

Fiilen, Lenin'in yönetiminde, bu vahim durum *devrimin* gelişmesine yardımcı oluyor. Buğday yok, çünkü «kulak»lar, (zengin köylüler) onu saklıyorlar ve ihtikâr yapıyorlar. Zaten devrimin gelişme-

si kulaklara karşı mücadeleyi gerektirmektedir, çünkü demokratik devrimden, yani genel olarak işçi ve köylülerin derebeyleri ve emperyalist devrimine, yani fakir köylülerin desteklediği işçilerin, bütün köy ve şehir burjuvazisine karşı mücadelesine geçilmelidir:

«*İşçi arkadaşlar, devrim vahim bir durumdadır. Tek siz devrimi kurtarabilirsiniz. Bizim için gerekli olan, kulaklara, karaborsacılara, ürün hırsızlarına, ihtilâscılara, karıştırıcılara karşı tunçtan bir güç yaratmak kabiliyetinde olan, rüşvetin cazibesine dayanacak, hırsızlık etmiyecek, kendisini sosyalizme adamış onbinlerce seçkin işçi, öncülük edecek işçidir; işte bize lâzım olan budur.*» (C. XXIII, S. 25.)

İşçi militanları köylere hareket ettiler, 11 haziran kararnamesi ile kurulan fakir köylü komitelerini örgütlediler. Kulaklar buğdayı gigizliyorlardı; onların buğdayları da, toprakları da alınacaktır:

«*Kulaklar sovyet devriminin azgın düşmanlarıdır! Onlara karşı amansızca savaş.*» (C. XXIII, S. 206-207).

Politik muhalefette, (az bir zaman bolşeviklerle beraber hükümette yer alan «köylü partisi» yani «Sol Sosyalist-İhtilâlciler») ile «sol komünistler» toplanmaktaydı. V. inci Sovyetler Kongresinde (temmuz 1918), muhalifler hem Bres-Litovsk barışının bozulmasını ve hem de kulaklara karşı mücadelenin bitmesini önermişlerdir. Lenin bunları reddediyor, ve kendileriyle şiddetli ve acı şekilde alay ediyor. Lenin Kongrede: onların dava-

sı halk karşısında kaybedilmiştir; onların isteri krizleri, proletarya diktatörlüğünü ve bu diktatörlüğün kulaklara karşı, fakir köylülerle ittifakını parçalayamıyacaktır, diyordu.

«Sol Sosyalist-İhtilâlcılar» 6 temmuz günü bir ayaklanma teşebbüsüne giriştiler. Savaşa sebep olmak amacıyla Alman elçisi Mirbach'ı öldürdüler. Bunun tek sonucu, gitgide her alanda kurulmakta olan diktatörlüğü güçlendirmek oldu. Lenin çok sert bir tepki gösterdi:

«Ayaklanmayı amansızca tasfiye edelim... Savaşa bir kıl payı mesafedeyiz... Karşı-ihtilâlin aleti olmuş bulunan bu sefil isterik maceracıları ezmek gerek.»

Eğer, elçiliklerini korumak bahanesiyle Moskovaya askerlerini sokmak istiyen Almanlar savaş açarlarsa; bu, amansız ihtilâlcı bir savaş olacaktır, kitlelerin son insana, son nefese kadar dikilişi sağlanacaktır. (C. XXIII, S. 143.)

O korkunç günlerde, Sovyetler Kongresi, Rusya Federatif Sosyalist Sovyet Cumhuriyetinin Anayasasını onaylıyordu.

Ve, Emperyalist Müttefiklerin müdahalesi başlamaktaydı; bunlar Çekoslovak askerlerini yeni cumhuriyete saldırtıyorlardı (*):

«Sınıf mücadelesi ve iç savaş halkın içlerine kadar erişmiştir... Burjuvazi bizi devirmek için bütün gayretini sarfetmektedir... Buna rağmen ta-

(*) Sibiryada esir bulunan Çek asıllı birlikler yurtlarına dönecekken demiryolunu işgal ettiler. Ç.

mamen eminiz ki, yenilmiş devrimlerin kaderini paylaşmıyacağız ve burjuvaziyi yeneceğiz.» (Clara Zetkin'e mektup, temmuz 1918, C. XXI, S. 249).

1918 yazı ve sonbaharında, Almanya çöküyor, fakat dış ve iç karşı-ihtilâl taarruza geçiyor. İngiltere, Fransa, Japonya, A.B.D. müdahalede bulunuyorlar. Memleketin dörtte üçü yabancıların veya adamlarının eline düşüyor. Sovyet yönetiminde kalan kısımlarda kulak isyanları patlak veriyor. Açlık genelleşiyor.

Lenin, «sosyalist vatan tehlikededir», diye ilân ediyor. Bütün politik faaliyetin merkezi olarak: «Herşey savaş için. Herşey cephe için. Herkes silâh başına.» parolalarını ileri sürüyor. Rus işçi sınıfının olağanüstü gerginliğini sürdürmek için, günde üç veya dört defa fabrikalarda söz alıyor; aynı zamanda da Halk Komiserliği Şurasının ve K. B. P. Merkez Komitesinin yönetimini elden bırakmıyor.

Kızıl Ordunun ve Sovyet Devletinin Örgütlenmesi

Kızıl ordu uzun bir savaş için örgütlenmektedir. Mecburi askerlik sistemi kuruluyor, askerî şeflerin silahlı halk tarafından seçilmesi ilkesi kaldırılıyor; kadro mektepleri işliyor; ordulardaki politik komiserler büyük bir önem kazanıyorlar. Kızıl ordu, sıkı bir disiplini olan, muntazam bir ordu haline giriyor, diğer ordulardan tek farkı gerçek politik karakteridir. Ekim 1918'de Lenin memlekete, Sovyetlere ve Partiye şu görevi veriyor: 1919 ilkbaharında üç milyon kişi silah altında buluna-

cak. Memlket ve işçi sınıfı için dev boyutlu olan bu program yerine getirilmiştir. Sovyetler Rusyası sarılmış bir kale haline gelmiştir. Ekonomik, sosyal, politik, kültürel hayatın artık tek bir amacı kalmıştır: savaşı kazanmak. Buna rağmen (ekonomik ve sosyal) ihtilâl gerilemiyor. Büyük sanayiden sonra, kontrol ve millileştirmeler orta ve hatta küçük sanayiye yayılıyor. Buğday ticareti tekeli kuruluyor, ve kanun gıda maddelerinin özel ticaretini yasaklıyor. Geniş bir çalışma hizmeti kuruluyor, ve tek buna katılma, iaşeye hak kazandırıyor. Rus burjuvazisi karşı-ihtilâl'den hiç bir şey kazanamıyacaktır. Aksine. Lenin'in değişmez fikri şudur: karşı-ihtilâle, ihtilâlin derinleşmesi ile cevap vermek. Bütün ipuçları, bütün komuta araçları elindedir, kendisi en önemli gördüğü sorunu daha özel olarak ele almaktadır; bu bazen iaşe sorunudur, bazen de askerî strateji sorunudur...

30 Ağustos 1918 günü, Lenin Basmanny mahallesi işçileri karşısında konuştu. Mitingden sonra, otomobiline doğru yol alırken, Sosyalist İhtilâlcılardan kadın terörist Dora Kaplan onun üzerine ateş etti, kurşunlar zehirli ve çintilmiş idi, iki tanesi Lenin'i yaraladı.

Dev bir heyecân dalgası kabardı. Beyaz teröre, kızıl terör cevap verdi. Ölüm tehlikesi ile karşı karşıya, Lenin yatağından faaliyete devam etmekteydi. Simbirsk'e hücum eden ve iyileşmesi dileği ile kendisine telgraf çeken Kızıl Ordu birliklerine: «*doğduğum şehrin alınması yaralarım için en iyi şifadır.*» cevabını verdirtti.

16 Ekim günü tekrar K. B. P. Merkez Komitesine katılabildi ve 17'sinde Halk Komiserleri Şu-

rasına başkanlık edebildi. İstirahat etmek üzere: *Proletarya İhtilâli ve Kautsky Döneği*, kitabını yazdı (Ekim 1918).

İhtilâlin ilk yıldönümünü kutlamak için ise onun bilançosunu ve gelişmelerini, işçi kontrolundan sanayinin işçiler tarafından yönetilmesine kadar, derebeylerinin mallarının kamulaştırılmasından ve köylülüğün genel olarak toprak için mücadelesinden fakir köylülerin kulaklara karşı örgütlenmesine kadar, eski ordudan ve kızıl muhafızlardan Kızıl Orduya kadar, ilk Sovyetlerden Sovyet Anayasasına kadar bilançosunu çiziyor. Lenin, bu bilanço hengâmevi askerî duruma rağmen, kıyaslanmaz derecede olumludur; parolamız, şiarımız hâlâ: «Zafer ya ölüm»'dür diyor. (C. XXIII, S. 275).

Ve en trajik anda durum birdenbire dönüveriyor. 1918 yılı sonunda Kızıl Ordu, Müttefiklerin desteklediği amiral Kolçak'a karşı taarruza geçiyor. 13 Kasım 1918 günü, Lenin, bütün Rusya halklarına ilettiği bir mesajla, «Rus ve Alman devrimci proleterlerinin darbeleri karşısında» Brest-Litovsk andlaşması yürürlükten kalkmıştır, müjdesini verebiliyor. Kızıl Ordu Ukraynayı, Beyaz Rusyayı, Baltık memleketlerini tekrar işgal ediyor.

III. üncü Enternasyonal

2 Mart 1919 günü Kremlin sarayında Komünist Enternasyonalı (57), yani «Komintern» in kurucu Kongresi açılıyor, onu K. B. P. VIII. nci Kongresi izliyor. Bu Kongrede Lenin bir daha köylü

(57) 1943'de (Stalin tarafından) kapatılmıştır.

sorununu ele alarak o anın temel parolasını ortaya atıyor:

«*Kulaklara karşı mücadeleden bir an için vazgeçmeden ve fakir köylüye sağlam olarak dayanarak, orta köylü ile bir anlaşmaya varmak.*» (C. XXIII, S. 294).

Hakikaten de, tam o anda memlekette güçlükler orta köylüden gelmektedir. Bunlar duraklıyorlar, yalpalıyorlar; kulaklara karşı alınan tedbirler onları korkutmaktadır. Fazlası da var: bu tedbirlerden yararlandıkları ölçüde, ve kulakların sırtından kendi mülklerini artırdıkça, kendileri de «kulaklaşıyorlar». Parti Kongresinde, sağ ve sol çift muhalefet gayretini bu konu üzerinde yoğunlaştırıyor. Sağcı muhalefet (Bukharin), orta köylü hakkındaki ve küçük pazar üretiminden hareket ederek kapitalizmin tekrar meydana gelmesi, hakkındaki, her sözü programdan sildirmek istiyor. Sol muhalefet (Trotsky) olsa olsa köy proletaryası (fakir köylü) ile ittifakı kabul etmekle beraber, orta köylünün sosyalizmin kuruluşuna katılması olanaklarını öngörmüyor; (bu böyle olunca Rusyada sosyalizmin kuruluşu olanakları kalmamaktaydı, çünkü büyük toprak sahipleri ve kulaklara karşı alınan kararlardan dolayı, gücü artan bu orta köylülerin önemi çok büyüktü). Askerî ve milletlerarası durumun iyiye gittiği anda; böylece, politik mücadelenin çapı büyümekteydi; Lenin yine ve her zaman çok cephe üzerinde savaşmaktadır.

«*Orta köylüye karşı, sağlam bir ittifak alanı üzerinde yer almalıyız.*»

Tarım üretim kooperatifleri ve birliklerinin,

«artel»lerin örgütlenmesi, kabullenme temeli üzerine oturmalıdır.

«Orta köylü ile ilişkilerimizde şiddet kadar saçma bir yol yoktur.»

Temel sorun tarım araçları ve makinalaşma sorunu olmaktadır.

Lenin *«Eğer yarın en iyi cinsten 100.000 traktör, yakıt ve araçları sağlıyabilseydik... orta köylü komünizmden yanayım derdi.»* (C. XXIV, S. 114, 168, 170.), diyordu.

Aynı Kongrenin karşısında, Lenin tekrar askerî konulara döndü:

«Dünya tarihinde ilk defa neden savaştığını bilen bir silâhlı kuvvet kurulmuştur.», dedi.

Kendisine göre Kızıl Ordunun ayırt edici yönü budur, onun görevi yenmek zorunda olduğu ordulardan daha disiplinli muntazam bir ordu halinde teşkilâtlanmaktır. Olaylar ve durum, silahlı millet, işçi milisi, şeflerini seçen ihtilâl ordusu gibi teorileri aşmıştır. Aylarca, ve özellikle Parti Kongresinde, Lenin bu aşılmış fikirlerde saplanan «askerî bir muhalefete» karşı savaşmak zorunda kaldı. Müttefikler amiral Kolçak'ı «Rusyanın yüksek kral naib'i» ilân edince; Kolçak tehlikeli bir şekilde karşı hücuma geçti. Lenin, her alanda demir gibi disiplin, askerî düzen, ihtilâlci düzen, diye cevap verdi. Gevşeyenler kurşuna dizilecektir:

«Her ne pahasına olursa olsun, derhal bu miting hastalığına son verilsin... Heryerde askerî disiplin kurulmalıdır.» diyordu.

1919 ortalarında, Kolçak Sibiryaya geri atıl-

dı, general Yudeniç'in ihtilâlin gerilerine — Petrograda — yaptığı akın kırıldı. *İşçilere ve Köylülere mektup* ile Lenin bu zaferlerden dersler çıkarmaktadır:

«*Güçlü bir Kızıl Ordumuz olmalıdır. Kızıl Orduya herkesin elinden gelen bütün yardımı yapması, bu her işçinin, her köylünün ilk, öz, esas görevidir... Devletin önemli buğday stokları yoksa Kızıl Ordu güçlü olamaz. Devrimci düzeni sağlamak gerekir... Kolçak'cı karşı devrimi kolaylaştıranlar menşevikler ve sosyalist-ihtilâlcılardır... Partileri sözlerine göre değil, eserlerine göre tartmak zamanı gelmiştir... Hahrolsun tereddüt edenler... Sermayeye karşı amansız savaş, çalışan köylüler ile işçi sınıfı arasında ittifak...*» (C. XXIV, S. 431, 436.)

Kolçak yenilince Müttefikler son bir teşebbüs, ihtilâle karşı son bir denemede bulundular.

Güneyden ilerleyen Denikin birlikleri Moskovayı tehdid ettiler.

Lenin şöyle yazmaktadır: «*Rusyanın şu özelliği vardır ki, en güç anlarda, her zaman, yedek kitleleri bulunur, eskileri tükenmeğe başlayınca yeni kuvvetler bulunmaktadır... Savaşta, zafer en çok yedeği olan, en çok maddî imkânı olan ve derin halk kitlelerinin en kararlı olduğu memleketindir.*» (C. XXIV, S. 176, 193.)

«*Savaş, her memleketin ekonomik gücü ve örgütlenme olanakları bakımından bir sınavdır. Yeneceğiz ve yenmeğe devam edeceğiz, çünkü gerilerimiz sağlamdır.*» (Aynı. S. 544.)

Lenin her cephe, her Kurmay heyeti ile direkt

telle sürekli olarak bağlantı halindedir; hareket planlarını incelemekte; fabrikaları gezmekte, işçilerle görüşmekte, onlara durumları sabırla açıklamaktadır...

Savaş devrimci orduların zaferiyle sonuçlanınca, Rusyada bolşevik partisinin etkisi kesin olarak yerleşmiş bulundu. Böylece burjuvazinin şiddetli karşı-saldırısı proletarya diktatörlüğünün, marksizme göre, yükleneceği ağır ve sert görevlerin başarılma dönemini hızlandırmaktan başka birşeye yaramamıştı. İç savaş sırasında, bu diktatörlük ancak sınırsız olarak ve her türlü kanunluluğu durdurarak sağlanabilirdi. Zaferin bedeli böyle ödenmekteydi: Çok merkezileşmiş bir devletin kuruluşu, silahlı halk, bürokrasinin yok olması, proletarya Devletinin kendi kendine yok olma yoluna girmesi, hakkındaki marksist ve leninist tezlerden vazgeçilmesi, iç savaşın sonuçlarını teşkil etmekteydi. (Bak. *Devlet ve İhtilâl,* C. II. S. 179, 195, v.s.) Lenin'e gelince onun, politik yönetici, ihtilâl kurmayı, iktisatçı, bilim ve eylem adamı olarak etkisi, bundan böyle Rusyanın sınırlarını aşmış ve dünya çapında yayılmıştı.

Bu karar yıllarındaki faaliyetinin tanıkları kendisini hem sorunların tümüne hakim olmak gücünde, hem de en küçük ayrıntılarla ilgilenip, onlarda tümü yeniden bulabilmek gücüne sahip kişi olarak göstermektedirler. O, devrimci şevki, pratik kavrayış ve «yararlılık» anlayışını birleştirmekteydi. Çalışması ve zamanı sıkı sıkıya planlanmıştı. Başkanlık ettiği veya yönettiği birçok şura veya komiteye gittiğinde oturum tam önceden belirtilen saatte açılırdı; oradaki çalışmalar tam ola-

rak hazırlanmış bulunurdu. Raportörlerden ve hatiplerden açıklık, somutluk, kısa ve açık teklifler istiyordu. Lenin hazır bulununca en vahim ve en karmaşık sorunlar bir mucize olmuşçasına çözümlenirdi. Sadece açıklık değil, fakat iyimserlik, güven ve bir nevi sıçrayıcı neşe onunla beraber geliyordu. Lenin'in başkanlık ettiği bir oturumda bulunan bir İngiliz: «*onun gülüşü kuvvetin gülüşüydü*», demiştir.

İç savaşın güçlükleri ve dertleri onun bilimsel konular hakkında düşünmesine ve bilginlerin kaderiyle ilgilenmesine engel değildi. Memleket açlık çekerken, Pavlof'un üzerlerinde deneyler yaptığı köpekler için tayınler ayırtmıştı.

Hasta militanlara, savaşın acılarını çekenlere kişisel mektuplar yazmağa vakit ayırabiliyordu. Kendisini görmek isteyen heyetlerle ve hele kadınların sözcüleriyle dostça konuşuyordu; çünkü kadınların devrime katılmasına ayrı bir önem vermekteydi; «milyonlarla kadın sosyalizmin ne olduğunu anladıkları ve kuruluşuna katıldıkları gün, devrimin tarihi görevleri başarı kazanacaktır», diyordu.

Savaşın en gergin döneminde bile felsefe ve felsefe tarihi kitapları okuyarak istirahat ediyordu. Sonradan bulunan bir kütüphane fişi üzerinde, kural dışı olarak, bir geceliğine Zeller ve Gomperz'in Yunan felsefesi hakkındaki kitaplarının kendisine verilmesini istediği görülmektedir.

İlk Komünist Cumartesi

Lenin, devrimci şevki yaratmak için kişi olarak müdahale etmesini bilirdi. Rus emekçilerinin

savaşın harabettiği sosyalist vatanı tekrar inşa etmek için bedelsiz olarak «Komünist Cumartesileri» şeklinde çalışmayı kabul etmelerine karşı en büyük bir sevinç göstermiştir «1919-1920». Lenin bunda yeni bir unsur görüyordu, sosyalist verimlilik, sosyalist iş disiplini, yeni sosyalist ekonomi ve yaşantı şartlarının yaratılması yönünde bir teşebbüs görüyordu. *(Büyük teşebbüs, Seçme Eserler* II, S. 579'dan 602'ye.)

1 Mayıs 1920 günü bütün memlekette merasimle bir «Komünist Cumartesi» yapıldı. Lenin Kremlin Meydanındaki kazı çalışmalarına katıldı.

Bir tanık diyor ki: *«Askerî Okul'un bayrağının yanında iş elbisesi giymiş kısa boylu bir adam gördük. Bu, Vladimir İliç idi. Orkestra Enternasyonali çalmaya başladı, toplar gürledi. Bunun üzerine Vladimir İliç ile birlikte çalışmaya koyulduk, meydanı dolduran molozları kaldırdık. Vladimir İliç omuzlarında kalaslar taşıdı, bir arabaya koşuldu, taşlar sürükledi.» (Bir Askeri Okul Öğrencisinin anlattıkları.)*

Sosyalizmin kurulması için, Lenin'e göre, «emek cephesi»nin, askerî cepheden daha az önemi yoktur ve iş kahramanlığı cesaret kadar hürmet edilir şeydir; hatta savaş sonuçlanıp kazanılınca, «emek cephesi» esas cephe haline geliyordu; «teslim olmakdansa ölmek» parolası bir cepheden diğer cepheye aktarılmış bulunuyordu. *(Leninski Sbornik,* C. XXV, S. 25) Bu an'a varılınca, Lenin yöntemine uygun olarak, sorunların ve erişilecek amaçların zincirini kurdu: önce nakliyatın yeniden düzenlenmesi, sonra iaşe sorunu, sonra memleketin elektrikleşmesi ve buna değgin plan-

cılık; fakat, ona göre, bu *ekonomik* sorunlar sosyal ilişkilerdeki dönüşümlerden ayrı olarak ele alınamazdı. İnatla şunları tekrarlıyordu:

«*Yeni bir iş disiplinini, insanlar arasında yeni sosyal ilişki şekillerini, işe katılmanın yeni şekil ve yöntemlerini yaratmak en asil, en yaratıcı görevdir. Bunun için yıllar, onlarca yıl gerekecektir.*» (C. XXV, S. 151)

Lenin, ekonominin kontroluna, devletin yönetimine kitlelerin kendilerinin katılmalarını, erişilecek amacı sarmalayan araç olarak, öngörmekteydi, onun direktifleriyle Devlet Kontrolu Komiserliği, İşçi ve Köylü Müfettişliği haline getirildi.

Lenin Stalin'e şöyle yazıyordu: «*amaç, çalışan kitlelerin ve hele kadınların denetime katılmalarını sağlamaktır.*» (1920)

Aynı yıl Komünist Enternasyonal'ının II. inci Kongresi toplandı. Kongreyi Lenin dikkatle hazırlamıştı, *(Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı*— Toprak Sorunu, Milliyet ve Sömürge Sorunu hakkındaki tezler, vb). Kongrede bir çok dilde söz aldı. Delegelerin Rus Devriminin derslerini iyice benimsemelerini içtenlikle istedi, bu devrimin tarihî bir anlamı ve enternasyonal bir değeri olduğuna her zamandan daha fazla inanıyordu... Karşılık olarak da, burjuvazinin Rus devrimine karşı el kaldırmasını önlemek için, Dünya devrimci hareketinin onun «*bileğini tutacağını*» düşünüyordu. (C. XXV, S. 405.)

Üst Yapı ve Taban

Kasım 1920 de Bolşeviklerin bir konferansı

toplandı, kurultayda Lenin dedi ki: «*savaşta zafer kazanan proletarya aynı zamanda Komünist düzen ve rejimi yaratabilecektir*».

Aralık 1920 de Sovyetlerin VIII. nci Kongresinde Lenin ekonominin yeniden teşkilâtlanması ve gelişmesi plânını açıklamıştır; bu plân önceliği ağır sanayie ve elektrikleşmeye vermekteydi; böylece tarımın makineleşmesi, gider ayak kollektifleşmesi gerçekleşebilecektir. Bu plan «G. O. E. L. R. O.», yani (Rusyanın Elektrikleşmesi için Devlet Plânı ismiyle anılıyordu. Lenin'in fiili başkanlığı altında çalışan bilimin ve üretimin bütün kollarındaki iki yüz uzman tarafından hazırlanmıştır.

«*Eğer Rusya sık bir elektrik santralı şebekesiyle ve kudretli teknik işletmelerle donatılırsa Komünist ekonomimizin inşası Avrupa ve Asya için bir örnek haline gelir...*» (C. XXVI, S. 48.)

Lenin Rus proleteryasına uzak amaçlar ve muazzam olduklarını bildiği görevler verirken, memleketinin ekonomik durumunu, onun geri kalmış halini, savaş sırasında birikmiş harebeleri gözden kaçırmıyordu. Fakat devrim, üretici güçlere ve diğer üretim ilişkilerine göre daha ilerde olan (ideolojik ve politik) *üst yapılar* ve bazı sosyal ilişkiler yaratmıştı. Bu yeni üst yapı ve sosyal ilişkiler, üretici güçler ve sosyal yapının tümü üzerine bir etkide bulunabilirdi. Bolşevik Partisinin yönetimi altında, engeller ve güçlüklere rağmen, yeni bir temel, yeni bir üretim tarzı yaratılabilir; üretici güçlerin gelişmesine olan engelleri yok etmekle, onların sınırsız gelişmelerine olanak hazırlamakla bu yapılabilirdi. Her ne olursa olsun, bir taraftan ye-

ni politik üst yapılar (Sovyetler iktidarı, proletarya diktatörlüğü) ile, diğer taraftan üretici güçlerin durumu ve eski üretim ilişkilerinin, eski temelin çeşitli uzantıları ve arta kalanları arasındaki çelişkiyi çözmek gerekiyordu. Ya Sovyet iktidarının çökmesi ile yeni üst yapılar yok olacaktır, veya Sovyet Devleti, Sovyet İktidarı, ve proletarya diktatörlüğü, sorunları çözümlemeğe ve tabanla üst yapılar arasındaki; üretici güçlerle sosyal ilişkiler arasındaki gerekli uzlaşmayı kurmayı başaracaklardır. Böylece, bu tecrübeye dayanarak, marksist *üst yapı* kavramı gelişmektedir.

Lenin ve Partide Eğilim Mücadelesi

Toplumun dönüşümlerini sadece çalışan kitlelerin, bütün halkın yaratıcı gücü mümkün kılabilir ve sağlıyabilir. Lenin'in düşünce ve eserinde çoktan beri var olan bu kavram durmadan açıklık kazanmaktadır. Kitleler, sosyal güçler bağırlarında yaratıcı güç yığınakları gizlemektedirler. Parti bilgi ile eylem arasında aracılık yapmak durumunda olup, onun görevi, sosyal güçlerin ve kitlelerin yerine geçmek değildir, onların enerjilerini ortaya çıkartmak onları yönetmektir. Proletarya ve fakir köylüler bilinç, devrimci ideale bağlılık ve özveri kabiliyetine sahiptirler. Bunları, parti onların olanaklarını hesaba katan bir programın doğrultusunda kendilerine inandırdığı andan itibaren gerçekleştirebilirler. Bilinç ve bilgi öncülerden derin kitlelere doğru yayılır, ve onlarda var olduğu sanılmayan güçleri yüzeye çıkarır. Bu gizli güçlerin politik bir yönleri olduğu gibi manevi bir yönleri de vardır. İşçi kontrolu, disip-

lin hissi, sorumluluk hissi beraberce yürür. Proletarya diktatörlüğünün tarihî anlamı sadece şu olabilir: proletaryanın yaratıcı faaliyetini meydana çıkartmak; ki bu faaliyeti kendi kendisini değiştirmesine, çalışmanın ve emekçinin pratik hayatının yüksek şekillerini yaratmasına imkân vermektedir. Eğer ihtilâl sürerse ve zafere ulaşırsa bunun şerefi öncülerin ve kitlelerin yüksek bilincine, onların fedakârlıklarına, kendilerine karşı olan hakimiyetlerine, fedakârlık ruhlarına, bir kelimeyle kahramanlıklarına aittir.

Burda da Lenin, sağdan ve soldan çifte muhalefetle karşılaştı. Sağ muhalefet «Goelro»'yu, sanayileşme ve elektrikleşme plânını fazla cüretkâr buluyordu; «sol komünistlere» gelince, onlar doğrudan doğruya sendikaları devletleştirmek, kitle ile onun öncüleri arasındaki bütün farkları silmek, kararnamelerle iş görmek istiyordu; «demokratik merkeziyetçilik» diye adlandırılan grup, sanayi ve ulaşımda yöneticilerin kişisel sorumluluk ilkesini kabul etmiyorlardı.

Proletarya diktatörlüğü döneminde Sendikaların rolü ve görevi hakkında büyük bir tartışma yapıldı. Lenin, yavaş yavaş bir doktrin şeklinde billurlaşan «troçkizm»in hücumlarına karşı, ilk defa için sert bir cevap vermiyordu; fakat şüphesiz ilk defa için tartışma çok şiddetli bir şekil aldı, çünkü — git gide daha açık olarak — çok büyük önemi olan acil pratik sorunlar söz konusu olmaktaydı. Bu tek bir memlekette, Rusyada, sosyalizmin kuruluşu konusuydu: Lenin kasım ve aralık 1920 de (Merkez Komitesi oturumu VIII. inci Sovyet Kongresinde Bolşevik delegeleri toplan-

tısı), troçkistleri Sendikaları askerîleştirmekle, yani proleterya kitlelerinin kendilerini, Partiden ayırmakla ve onları proletarya diktatörlüğüne karşı dikmekle suçladı. «Sağ eğilimi de, kitleleri kendi kendinden-gelmeliklerine, terketmekle, politik yönetimden vazgeçmekle, kendi tarzları uyarınca proletarya ile onun öncüleri arasındaki bağı kesmekle suçladı. Lenin, *Partinin Krizi* başlıklı bir yazısında ve *Daha bir Defa Sendikalar Hakkında (Seçme eserler,* II, S. 926 vs.) broşüründe sendikaların «*komünizmin okulları*» olarak rolünü belirtiyor, bunlar bir birlik ve dayanışma okulu, bir Devlet yönetimi ve ekonomik işletmecilik okuludur, diyor! aynı zamanda gösteriyordu ki, bu görevlerde hakiki çelişkiler bulunmaktadır, çünkü sendikalar aynı zamanda hem *işçilerin* günlük çıkarlarını savunmalıdırlar ve hem de *günlük olmıyan* çıkarları da hesaba katmalıdırlar: bunlar millî ekonominin tümünün gerekli kıldığı çıkarlardır. Bu sorunları çözümlemeye yetkili olan merci ancak Parti olabilir.

Sendikalar hakkındaki tartışma şimdiden Lenin'in düşüncesi hakkındaki bildiklerimizi doğrulamaktadır. O, her zaman teorik ve metedolojik ilkelerden, en iyi işlenmiş kavramlardan hareket ederek pratiğe doğru, somut durumlara doğru dönmekte, onları hesaba katmakta, ve kavramları geliştirmektedir. Bu tartışma sırasında Lenin, (sağ veya sol) muhalefetin her şeyden önce diyalektik bilmediğinden hataya düştüğünü gösteriyor. Sağcılar seçmeciliğe düşmektedirler, solcular ise dogmatizme. Bu arada Bukharin'e karşı yönetilen yazı, mantık ve diyalektik arasındaki ilişkiler hakkında parlak bir incelemedir, bu inceleme *Felsefe Defterleri*'ni tamamlamaktadır.

Lenin o vakit durumun esas veçhesi olarak *Parti birliğini* ön plâna alıyor. Ancak şu nokta üzerinde ne kadar çok dursak azdır: Parti içindeki azınlığın kendi «yön ve görüşlerini» kongreye ve partinin tümüne sunmalarını yasak etmek isteyen Riazanov'un önergesini Lenin X. ncu Kongre tarafından reddettirmiştir.

Parti *birliği* üzerinde ısrarla durmasının, nedeni, meydana çıkan *çelişkilerin* ortaya attığı sorunları çözümlemek için, ve hele Sovyet gerçekliliğinin kendi içinde bulunan «eski» ve «yeni» arasındaki çelişkileri halletmek için bu birliğin zorunlu olmasındandır.

Memleket savaş halinden, «savaş komünizminden» ekonomik gelişmeye, plancılığa, elektrikleşmeye geçmektedir...

Proletaryanın işçi kitleleriyle olan ilişkileri zorunlu olarak değişecektir, çünkü — sürdürülmesi gereken — ittifaklarının kapsamı değişmektedir. Önceleri büyük arazi sahipleriyle burjuvaziye *karşı* yönetilmiş bulunan bu ittifak, pozitif bir amaca, Sosyalizmin inşası amacına, *doğru* yönelmelidir.

N. E. P.

Böylece Lenin'in düşüncesine göre, **N. E. P.**'in (yeni ekonomik politika)'nın tek nedeni savaş ekonomisinden sosyalizmin kuruluşuna geçişin zorlukları olmamıştır, kapitalizme ödünler vermek zorunluğu olmamıştır. Daha derin olarak, N.E.P. in *politik* kapsamı işçi sınıfıyla köylü kitlelerinin sosyalizmin inşaası sürecinde *ekonomik* ittifa-

kı olmuştur. Ki bu, küçük pazar üretimine karşı ödünler kapsamaktaydı. («Savaş komünizmine» bağlı bir tedbir olan) «ürün fazlalıklarına el konması» yerine, üstelik azalan oranda, ürün üzerine bir vergi konmuştu. Bu, ticaret özgürlüğünü ve kapitalizmin kaçınılmaz olarak yeniden gelişmesini, tarımsal çalışmanın verimliliğinin artmasıyla aynı zamanda sağlamaktaydı. Fakat tarımın gelişmesi, devlet sanayiinin gelişmesini kolaylaştırmakla, bu sanayi yeniden kurulmak yoluna giren özel kapitalizmin ayağını kaydıracaktı. Böylece (sağ muhalefetin söylediklerinin aksine) sosyalist birikim süratli bir tempoyla başarılabilirdi; ve bu (sol muhalefetinin söylediklerinin aksine) köylülere yüklenmeden, bu birikimi onların sırtından başarmadan olabilirdi. (*).

N. E. P. böylece eski amaçlara göre stratejik bir geri çekilmeyi kapsıyordu. Komünizmin derhal veya hızlı bir şekilde meydana gelmesi fikri yerine uzun vadeli bir plan konuyordu. Lenin ve Bolşevik partisi bir dönemeç yapmaktaydılar, muhalefet bunu bir yenilgi ve hatta kesin bir başarısızlık olarak görüyordu. Aslında Lenin için, *Sol Sapma, Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabında kendisinin gösterdiği yönde, yaratıcı bir uzlaşma söz konusuydu. (Bak: *Aynî vergi, Seçme Eserler,* II, S. 580'den 887'ye).

(*) Bu bölüm bize mekanist bir yorum gibi görünüyor, Lenin'in Parti X. uncu Kongre demeci ile (17 Ekim 1921) Politik Eğitim Kongresindeki demeci N.E.P. i sınıf mücadelesi çerçevesi içinde diyalektik bir zorunluk olarak ele almakta, hatta geriye dönüş tehlikelerini belirtmektedir. Ve de bak: 21 Nisan 1918, *Aynı Vergi yazısı*. Çev.

Lenin için böylece N. E. P. in büyük tarihî ve teorik bir anlamı vardı. Bir anlamı da yönetici sınıf olmuş bulunan proletaryanın, her zaman yeni, derin çelişkiler karşısında bulunduğu idi. Proletaryanın bunları çözümleyecek araçları vardır. Bu gibi objektif şartlar içinde, Parti, bu araçların en önemlisi, en güçlüsü olarak belirmektedir. Bir bütün olarak ele alınan toplumun tutarlı olarak ve derece derece gelişmesi — üst yapılarla tabanın uzlaşması — buna rağmen bir çok sorunun çözümlenmesini geerktirir ve çatışmaların içinde oluşur. *Sübjektif etken*, yani aynı zamanda fikirler ve bilgiler, üst yapılar ve Devlet, bir kelimeyle *politik* unsur, tayin edici olurlar. Halbuki Parti bütün bu unsurları bir noktada toplar ve onlara hakim olur. Sorunlar ne kadar karmaşık olurlarsa çelişkiler ne kadar derinleşirlerse, Parti, — «sübjektif etken» ve objektif bilginin üst şekli olarak — o derecede önem kazanır; ve Parti birliği ile «Parti ruhu» o derecede kesin bir rol oynar. Leninizmin eleştiricileri (58) veya dar görüşlü «taraftarları» gibi, yüzeydeki yorumcuların düşündüğü şekilde de, Parti bir amaç, ve gereç arasında, fikir ile an arasında, bilgi ile kitleler arasında, kendinden- gelmelik ile bilgi edinmiş bilinç vb. arasında, aracı olarak kalmaktadır. Ancak, o, bu ulaşımın esas organı, kesin etkili etkeni olmaktadır.

N. E. P., — proletarya diktatörlüğü yönetimindeki Rusyada — amansız bir mücadeleyi sosyalizm

(58) Bak. H. Chambre'ın yeni ,çok değerli bilgiler kapsamakla beraber, çok taraf tutan *Sovyetler Birliğinde Marksizm* kitabı, Seuil yayınları, 1955. Özellikle Lenin, leninizm ve parti kavramı hakkında, S. 35-50.

ile kapitalizm arasında bir ölüm savaşını, içeriyordu. Lenin 1920'de sorunu vazetti: kim kazanacak? Sosyalizmin zaferi sağlaması için, partiye diktatörlüğü ve kendi temelini: işçilerle köylü kitlelerinin ittifakını, güçlendirmesi için çağrıda bulunuyordu. Ve hele Partiye ekonominin kumanda dizginlerini elinde tutup onları süratli ekonomik ve sosyal bir gelişme yönünde kullanmasını öneriyordu (Bak: C. XXVII, S: 231-238).

N. E. P.'in, işçi sınıfı ile köylü kitleleri arasındaki ittifakın tarihî şartlarının gerektirdiği devrimci bir uzlaşma olarak sorunlar ortaya attığını ve bunların er geç bütün memleketlerde, bütün devrimci partilerin karşısına çıkacağını gösteriyordu.

Lenin, «Bu, bütün sosyalistlerin karşısına çıkacak olan bir görevdir.», diyordu.

Ona göre, N. E. P. geçici bir geri çekiliş olarak, *«yakın bir gelecekte taarruz için daha geniş bir cephe»* sağlıyacaktır. Tarımın sosyalist dönüşümünü sağlıyacak olan bu yeni taarruzun ilk şartı, köylülere traktör, yakıt, gübre, vb. ni sağlıyabilecek üretici güçlerin gelişmesi ve bir ağır sanayinin kurulması ile sağlamaktı.

Lenin'in yönetiminde «Devlet Planı Komisyonu» (Gosplan), o sıralarda kuruldu, bunun amacı (Goelro) planını geliştirmek, onun ekonomi politiğin genel kanunlarına ve sosyalizmin kurulmasının şartlarına uygun olarak uygulamaktı.

Lenin elektrikleşme planının uygulanışını kendi eline aldı; (ilk inşa edilen santraller: Kaşira, Volkhov santralleri idi). Ekonomik gelişmeye ka-

tılmaları hakkındaki mahalli otoritelere talimatları: *(Savunma ve Çalışma Şurası Buyruğu)*'nu kendisi yazdı. Yukarıdan ilk hareketi veren Lenin, durmadan, aşağıdan gelen hareketlere, kitlelerin hislerine, isteklerine en büyük bir önem vermekteydi. İşçilerle, köylülerle görüşüyor, onlara şahsen yazıyor veya büyük bir dikkatle gözden geçirdiği bir çok mektup alıyordu. Kitleleri eğitirken, onların yanında kendimizi eğitmeliyiz diyordu:

«Ancak halkın bilincine vardığı şeyleri doğru olarak ifade edersek iktidarı uygulayabiliriz.» (59).

Lenin, Bürokratlara Karşı

Lenin, bürokrasiye, kırtasiyeciliğe karşı savaşıyor, yönetici örgütlerin *«bürokratik suçları»* mahkemelere sevketmelerini istiyordu. Kamu servetini boşuna harcayanlara veya bozanlara karşı, bunu yapanlar işçi dahi olsa, amansız davranıyordu. Girişim kabiliyetini bütün öteki meziyetlerden üstün sayıyordu. İnsanlar, proleterler ve Parti üyeleri de dahil olmak üzere, dünyayı değiştirmek için kendilerini değiştirmelidirler; bunun karşıdı da yapılmalıdır. Böylece devrimci düşüncesinin sonuna kadar gidiyordu. Ona göre, moral ve ideolojik değişim, sosyal ve pratik dönüşümün esaslı bir tarafıdır. Sosyalizm onun için, yeni bir dünya, yeni bir insan, yeni bir bilinç olarak tanımlanırdı.

«Nasıl toplantı yaptığımızı ve çalıştığımızı görmek, ihtiyar Oblomov'un hâlâ yaşadığını; ondan bir şey elde edebilmek için onu uzuncasına yıka-

(59) LENİN : *Toplu Eserler* Rusca baskı, 4'üncü baskı, C. XXVII. S. 256.

mak, sarsmak, kazımak gerektiğini, görmek için yeterlidir.» (60)

İnsanın kendisinin kendi şeklini değiştirmesinde, Parti de temelli bir rol oynamalıdır. Lenin şöyle diyordu: biz sadece üyelerimizin niceliğinden değil, nitelikleri hakkında kaygılanan dünyadaki tek iktidar partisiyiz. Onun direktiflerine uyularak üye kabulu şartları daha da ağırlaştı; uzun bir «*tüzüksel aday üyeliği*» devresi bütün Partiye girmek istiyenler için zorunlu kılındı, bu süre büyük sanayide on yıldan çok çalışmış olan işçiler için altı aya indirildi. Partideki «*bürokrat, ahlaksız, yumuşak*» unsurlar temizleme hareketleri ile ihraç olunmuşlardır. Lenin, bu temizlemeleri «*devrimin önemli zaferleri*», sayıyordu (61).

«*Bu Kongrede yeni olarak elde ettiğimiz şey; Partimizin ihtiyarladığını, fikir ve beden seyyaliyetini kaybettiğini tekrarlamakla, düşmanlarımızın aldandıklarının canlı isbatı olmuştur* (62).» diyordu.

Böyle olduğu halde, durmadan komünistlerin kültürlerinin, pratik sezilerinin, iş duyularının hâlâ eksik olduğunu tekrarlıyordu. Çünkü şehirler ile köyler arasındaki ticarî alışverişin geliştiği bu N. E. P. döneminde komünistler geniş bir işletme-

(60) LENİN: *Toplu Eserler:* Ç. XXIV, S. 484. Oblomov, romancı Gonşarov'un bir kişisidir. Eski Rusyanın «tipik» olumsuz temsilcisidir: Arazi sahibini, onun alaylılığını, tenbelliğini, dar hoşnutluğu'nu dile getirir.

(61) LENİN: *Toplu Eserler*, 4'üncü baskı, C. XXVII, S. 13.

(62) LENİN: Adı geçen eser, C. XXVII, S. 271.

cilik, muhasebecilik anlayışı gerektiren yeni şekillerle «*tüccarlık yapmak*» zorundaydılar. Çünkü (özgürce birleşmiş halkların federatif örgüdü) şeklindeki milliyetler politikasının uygulanışı Bolşevik Partisini, S. S. C. B. nin halkları arasındaki birliğin, plancılığın vb. nin «çimentosu» haline sokuyordu.

«*İnsanları denetlemek, görevlerin uygulanışını denetlemek, işte çalışmanın düğümü, politikanın düğümü buradadır* (63)» diyordu.

Lenin çok sağlam bir bedene sahipti, bu yüzden 1918 yılında aldığı yaralara rağmen yaşıyabildi ve çok yoğun olan çalışmalarına devam edebildi. Fakat, 1921 - 1922 kışında sıhhati kesin olarak bozuldu. Mayıs 1922'de sağ tarafının felci ile sonuçlanan ve konuşmasını zorlaştıran bir kriz geçirdi. 1922 yazında, kısmen iyileşerek bir dereceye kadar faaliyet gösterebildi.

31 Ekim 1922 günü Sovyetler Merkez İcra Komitesinde söz aldı. Yeni Rusyanın ileri kapitalist memleketlere göre ;ok daha düşük bir yüzeyden hareket ettiğini ve fakat onlara hızlı olarak yetişeceğini ve onları geçeceğini, söyledi.

18 Kasım günü, Enternasyonalin IV. üncü Kongresinde Lenin N. E. P. in bilançosunu yaptı:

«*İspat ettik ki, Devlet olarak emtianın dolaımını örgütleyebilir, tarımı da sanayii de geliştirebilir, ileri gidebiliriz.*»

Sovyet Devleti şimdiden on sekiz ayda, ağır

(63) LENİN : *Toplu Eserler*, C. XXVII, S. 179.

sanayinin gelişmesinde kullanılacak yirmi milyon altın Ruble biriktirebilmiştir, diye açıkladı.

«*Biliyoruz ki ağır sanayii kurtarmazsak hiç bir sanayii kuramayız ve bağımsız memleket olarak yaşıyamayız... İşçilerin adına iktidara geldik, önümüzde bir amacımız var: bu iktidara dayanarak sosyalist düzeni kurmak (64).*»

Lenin (Almanca olarak verdiği) bu demeci güçlükle bitirebildi.

Sekiz gün sonra, Moskova Sovyetinin karşısında, söz alıp dedi ki:

«*Sosyalizmi gündelik hayata soktuk, kendimizi onda bulabilmeliyiz. İşte bu günkü görevimiz, dönemimizin görevi.*»

Bu, Lenin'in halk arasına son çıkışı, son demeci oldu. 12 Aralık 1922 günü, son defa olarak Kremlindeki yazıhanesinde çalıştı. 1923'ün başında, buna rağmen, bir çok önemli makaleler dikte edebildi, *Not Defteri Sahifeleri* (65) — *İhtilâlimiz Hakkında — İşçi ve Köylü Denetimini Nasıl Örgütlemeli — Daha Az Olsun Fakat Daha İyi Olsun* (66).

Bu son yazılarında, Lenin ısrarla Sovyet toplumunu ve sosyalizmin kuruluşunu tehdid eden büyük tehlike, yani bürokrasi üzerinde duruyor

(64) LENİN: *Toplu Eserler*, C. XXVII, S. 350.
(65) LENİN: *Seçme Eserler*, Moskova yabancı dil baskısı, 1948, C. II, S. 1014 ve s.
(66) LENİN Aynı, Fransızca çevirisinin son sahifeleri.

(67), yeni sorunları not ediyordu.

«*Sosyalizm hakkındaki görüşümüz temelinden değişti. Eskiden ağırlık merkezini, politik mücadele, ihtilâl, iktidarın ele geçirilmesi üzerine oturtuyorduk. Bugün ağırlık merkezi yer değiştirdi, kültürel örgütlenme, barışçı çalışma konularına erişti... Bu kültür devrimi karşımıza inanılmaz güçlükler çıkartmaktadır (68).*»

«*Devlet makinemiz yönünden işler o kadar kötü gidiyor ki, (bu deyimi berbat olduklarını söylememek için kullanıyorum). önce bu kusurlarla nasıl savaşacağımızı ciddi olarak düşünmeliyiz... Başlangıç olarak hakiki bir burjuva kültürüne sahip bulunmamız; burjuva öncesi kültürlerin özellikle belirgin olan tiplerinden, yani bürokratik veya feodal kültürden, kurtulmasını bilmemiz yeterli olurdu (69).*» (*)

---

(67) LENİN : Aynı, C. II, S. 1013, 1031, ve s.

(68) LENİN : Aynı, C. II, S. 1020.

(69) LENİN Aynı, C. II, S. 1030.

(*) Bu kitap yazıldığı sırada, Lenin'in Aralık 1922, Mart 1923 döneminde yazdığı notlar daha resmen açıklanmamıştı. Lenin bunlarda subjektif etken: Politik Büro üyelerinin ve Genel Sekreterin Karakterlerinin niteliği üzerinde ve de ezilen milletlerin milliyetçiliği ile ezen millet milliyetçiliği, ve bu konudaki bürokratik sapma üzerinde durmakta; ölümünden sonra S.S.C.B. için en büyük önem kazanacak olan konular hakkında uyarılarda bulunmaktadır. (*Toplu Eserler*, C. XXXVI) Çev.

III

LENİN'İN FİLOZOFİK DÜŞÜNCESİ

A) SORUNLAR

Marksist Felsefede Karışıklık

Önceki bölümde görüldüğü gibi, yüzyılımızın başında devrimci düşüncenin ve marksist düşüncenin durumu son derecede karışıktı.

Bu karışıklığı artıran bir neden de marksizmin ve diyalektiğin savunucuları olan «ortodoks»-ların dogmatizm alanına saplanmış olmalarıdır. Onlar kendilerinin bu alanda sağlam olduklarını sanıyorlardı ve oraya kararlıca çengel atmışlardı. Bir Kautsky Marx'ı ve Engels'i ezbere biliyordu ve fakat — hayatla ve pratikle ilişkisi olmadığından — her yönde, bilimde, ekonomide, sosyal ve politik hayatta; *yeninin* ortaya çıktığını hissetmiyordu, bilmiyordu. Lenin, diyalektik teorisine göre doğa'-da ve toplumda sadece oluşum bulunduğundan dolayı diyalektikle açıkca aykırı olan bu marksist dogmatizmi yüzünden Kautsky'ye sert bir şekilde sitemde bulunacaktır.

«Ortodoks»lar doğa bilimlerindeki dev gelişmeler karşısında ilgisizlik duyuyorlardı; toplumdaki değişimler karşısında da tutumları aynı idi.

Bu günün (atom) çekirdeği fiziğini doğrudan doğruya hazırlayan buluşlar, (elektronik zerreler, vb.leri), marksistler olmadan ve onların araştırma ve incelemeleri dışında, gelişmekteydi. Halbuki bu buluşlar madde hakkındaki eski kavramları sarsmaktaydı. Marksistler arasında bir kısmı, XVIII. nci yüzyılı ve Feuerbach tarzı materyalizminde kalmışlardı; diğerleri materyalizmi terkediyorlardı; yine başkaları marksist diyalektiği tarih ve sosyoloji alanlarına uygulamakla yetinerek onu bu şekilde kurtarmağa uğraşıyorlardı... Böyle bir durum nasıl oluşabilmişti? Bunun, gerek bilimler tarihinde, gerekse toplumun ve devrimci hareketin tarihinde birçok nedenleri bulunmaktadır. Bazılarını saymıştık. Lenin bunları, birer birer, hiç bir tanesini ihmal etmeden, ayırd etmiş, incelemiş, eleştirmişti; (böylece diyalektiğin geliştirdiği Descartes'cı bir yöntem izlemişti).

Bunun en önemli nedenlerinden biri, Marx ve Engels'in kendi felsefeleri ve «dünya görüşleri»nin tümü hakkında, bir inceleme bırakmış olmamalarında aranmalıdır.

Bu dünya görüşü her gerçeklik gibi, her düşünce gibi *şekil bulmuş*, yavaşça şekillenmiştir, ve fakat bazen aniden, sıçrayışlarla gelişmiştir, (örneğin 1848'de, 1857'de ekonomik kriz sırasında, 1871'de, ves. de olduğu gibi).

Bundan önceki bir ciltte, *(Karl Marx, Hayatı ve Eserleri* (*), bu oluşumun kademelerini izleme-

(*) Anadolu Yayınları, Reşat Fuat çevirisi.

ğe uğraştık; fakat böyle bir uğraşın, eksik ve yeniden gözden geçirilir olduğunu gizlemeğe uğraşmıyoruz. Daha yeni olarak ele alınan birçok önemli nokta hakkındaki tartışmalar bunlara belki açıklık kazandıracaktır. Diyalektik materyalizmin filizleri Marx'ın ilk eserlerinde bile bulunmaktadır; ancak bunlar sadece filizlerdir. Öte yandan Marx «diyalektik materyalizm» deyimini hiç bir zaman açık olarak ele almamıştır. Bu fikrin oluşumunun kesin tarihi bulunabilir mi? Tarih olarak 1858 yılını alabileceğimizi sanıyoruz. Oysa, bundan önce de birçok metin, diyalektik materyalizme doğrudan doğruya bağlanabilir, (özellikle 1848 *Manifest*'inde), Marx'ın ilk çağ materyalizmi hakkındaki tezinde, (1841)'de bulunan ilk filizler geliştirilmemiş değildir. Fakat ancak o yıldır ki, diyalektik kesin olarak Marx tarafından *bilimsel* bir yöntem olarak tasarlanmış ve ekonomi politiğe, tarihe kesin şekilde uygulanmıştır, yani tarihî ve felsefî materyalizmle birleştirilmiştir.

Yeri açıkca burada bulunan Marx'ın söz konusu metnini sunalım; göreceğimiz gibi, marksizmin pınarına gitmek, diyalektik düşünceyi temelinden yeni baştan ele almak istiyen Lenin, aynı eseri Marx ile aynı kavrayış içinde ele alacaktır: *Hegelci Mantıktan* rasyonel (usa dayanan) mayasını, «çekirdeğini», veya ruhunu süzecek ve onu bilimsel bir yöntem haline sokacaktır. Marx diyorki:

«Güzel buluşlar yapıyorum. Bu güne kadar var olduğu şekliyle, kâr doktrinini yok ediverdim. Özümleme yöntemi yönünden bir raslantı bana çok yaradı: Freiligrath, Bakunin'in malı olan Hegel'in bir kaç kitabını bulup, onları bana yolladı. Böylece

Hegel'in Mantığını yeniden karıştırabildim. Durum bu cins çalışmaları yeniden yapmağa elverişli olunca, bir kaç düzine sahifede, Hegel'in bulduğu ve aynı zamanda sahteleştirdiği yönteminin rasyonel özünü herkesin erişebileceği şekle sokmak isterdim.» (14 Ocak 1858 günlü Marx'ın Engels'e mektubu, 1 Şubat ve 2 Nisan günlü ve de Engels'in 30 Nisan ve 14 Temmuz günlü mektuplarıyla tamamlandırılmalıdır.)

Marx'ın bu bir kaç düzine sahifeyi yazmamış bulunması marksist harekete şüphesiz büyük zarar vermiştir.

Engels'in bu konuda marksizme değgin sahip olduğumuz en eksiksiz incelemeleri, *(Anti-Dühring, Doğa'nın Diyalektiği)* eserlerini bıraktığı doğrudur. Ne yazıktır ki, tartışma ve doktrin öğretisi için yazılan bu incelemeler (örneğin mantık ile diyalektik arasındaki ilişkiler gibi bazı güç sorunların) köküne kadar erişmiyorlar. Lenin bunun farkına varmıştır: çok defa, objektif dünyanın ve düşüncenin ilkelerini ve kanunlarını açıkça yazmadansa, diyalektiğin ilkelerini anlatmak için örnekler vermekle yetinilmektedir; Engels de pedagojik bir amaçla böyle yapmıştır. Kaldı ki, Engels'in marksizmi halkça anlaşılır hale sokmak için yazdığı eserlerinde, bir çok parça felsefî bakımdan çok derine inmektedir; bunu belirtmemek haksızlık olurdu. (Bu arada bak: *Doğa'nın Diyalektiği* M. E. A. 1927, 151 - 152 vs.)

Lenin'in Düşüncesi

Lenin'in bu boşluğu doldurmayı düşündüğüne şüphe yoktur. Daha sonra söz konusu edeceğimiz

Felsefe Defterleri'nin en önemlilerini dolduran Hegel'in *Mantık*'ından alınan ayrıntılı notlar bunu göstermektedir. Ne yazıktır ki, bu taslak, profesyonel bir filozof olmayan okuyucuların güç kavrayacağı karalama ve notlar halinde kalmıştır. Bunlar bulundukları şekil ile bile Lenin'in üzerine ,eylemi üzerine, modern tarih üzerine ve genel olarak insanlığın bilgisi üzerine şimşekli ışıklar saçmaktadır.

Kaldı ki, Lenin *Felsefe Defterleri*'nde söz konusu olan boşluğu bir bakıma, şimdiden doldurmuş bulunduğunu belirtiyor. Felsefe bakımından yeterli bir seviyede; diyalektik yöntemi, bilgi teorisini ,mantığı ve onun diyalektik ile ilişkilerini gösteren tam bir incelemeye sahip değiliz.

Oysaki: «*Eğer Marx (büyük M harfi ile yazılacak) «bir Mantık» bırakmadıysa, bize* Kapital'*ın mantığını bırakmıştır; bu konuda, sözü geçen kitaptan derinlemesine yararlanılmalıdır.* Kapital'*de mantığı, diyalektiği, ve materyalist bilgi teorisini, (bu üç kelimeyi kullanmak gereksizdir, tek ve aynı şeyi göstermektedirler) belirli bir bilime uygulanmış olarak bulmaktayız. Böylelikle Marx, Hegel'den değeri olanı almış, onu kendine maletmiş ve ileri götürerek geliştirmiştir.*» (Lenin'in, *Felsefe Defterleri, Petite Logique* veya *Logique de l'Encyclopédie*'ye göre Hegel'in *Mantık*'ının planı, *Leninski Sbornik,* XII, 291, ve de IX, 139, 197, 303.)

Lenin'in *Kapital* için söylediklerini kendisinin esas eserleri için de söyliyebiliriz: bunlarda kendisinin felsefî düşüncesi, açık olarak değil ise de, sarmalanmış, ayırdedilmez olarak bulunmaktadır.

Engels'in felsefî eserlerinde, sorumluluğu hiç

bir şekilde yazara ait olmamakla beraber, başka bir kusur vardır. Onlar yazılalı beri durum değişmiştir. XIX'uncu yüzyılın sonunda ve XX.'inci yüzyılın başında marksist harekette, ne kadar çeşitli ideolojilerin ve filozofik tutumların geliştiğini, daha önce görmüştük. Bir çözülüşü maskeliyen bu çeşitlilikte Engels'in sorumluluğu olamaz, kaldı ki kendisi bu duruma karşı ölünceye kadar savaşmıştır, ve bütün «reviziyonistler», eksiksiz olarak Engels'in «natüralizmine», onun «doğa'nın diyalektiğine», yani diyalektiğin objektifliği ile evrenselliğine, saldırmak için Marx'dan Engels'i ayırt etmekle işe başlamışlardır. Oysa, Engels'in sözü edilen eserleri hakkında, bunların yeni sorunlara yeterli bir şekilde cevap vermedikleri sonucu çıkarılabilirdi. Halbuki bunların yanıbaşında yayınlanmamış olanlar vardı, (bunların bir kısmı, ve bu arada Doğa bilimlerine değgin olanlar, «hasır-altı» edilmişdi.) O sıralarda bazı yanlışlıkları ve sapmaları yasaklıyacak güç kendisinde yoktu veya kalmamıştı. Bu yüzden — daha o zamanlardan — Engels'in teori ve kavramlarının «eskimesinden» söz edilebiliyordu.

Yeni Sorunlar

Bu yeni sorunlar hangileriydi? Önce, doğa bilimlerinin gelişmesinin ortaya attığı sorunlar vardı. Oysa Engels'i yerenler, onun ünlü bir cümlesi ile çizdiği programı uygulamadansa, onun «natüralizmini» eleştirmeyi ve onu terketmeyi öngörüyorlardı. Engels demişti ki: «*Her büyük bilimsel buluş yapıldıkça, doğa bilimlerindeki her dönüşümde materyalizm yeniden ele alınmalı, derinleştiril-*

meli, onun temel kavramları doğrulanıp, geliştirilmelidir.»

Marksist olmayan düşünce ve felsefenin getirdiği sorunlar da vardı; oysa bu konudaki değişmeler önemliydi. Lenin bunları şöyle özetliyor:

«*Marx ve Engels, ister istemez en çok materyalist «gnoseoloji» üzerinde değil de, materyalist felsefenin tümlenişi, yani materyalist tarih anlayışı üzerinde özellikle duruyorlardı. Daha sonraları, diyalektik materyalizm hakkındaki eserlerinde* materyalizm'*den çok* diyalektik *üzerinde durdular, ve tarihi materyalizmi incelerken de* materyalist *yönden çok* tarihî *yön üzerinde ısrar ettiler*». («gnoseoloji» kelimesi bilgi teorisi ve metodoloji anlamına gelmektedir — altı çizik kelimeleri Lenin işaretlemiştir.)

Lenin sözlerine devam ederek diyor ki: Oysa «*tamamen değişik*» bir döneme girmiş bulunuyoruz, «*bu dönemde burjuva felsefesi daha çok gnoseoloji alanında araştırmalar yapmış, tek taraflı, bozulmuş bir şekli ile diyalektiği teşkil eden kısımların bazılarını (örneğin relativizmi) özümleyerek, yukarıdan idealizmin değil de, aşağıdan idealizmin savunulması veya yeniden kurulması üzerine dikkatini yoğunlaştırmıştır.*» *(Materyalizm ve Ampiriokritisizm,* S. 303. Bu son cümle önceki paragrafa değgindir, Lenine göre «*yukarıdan*» idealizm manevî veya dinî bir idealizmdir; «*aşağıdan*» idealizm ise, doğa'yı ve bilimi idealist ve metafizik bir tarzda ele almaktadır.)

Marksist düşüncenin böylece çift bir zaafından ıztırap çekiyordu. Marx ve Engels diyalektik

üzerinde ısrarla durdukları halde, mantık, metodoloji (yöntem bilimi), diyalektik hakkında bir inceleme eseri bırakmamışlardı. Materyalizmin açıklanmasının üzerine düşmemişler, onu derinleştirmemişlerdi. Oysa burjuva düşünürleri diyalektiği içetmek, ellerine geçirmek, kendilerine katmak gayretinde idiler; ve gayretlerini özellikle materyalizme karşı yöneltmişlerdi, ta ki, ya klasik idealizmi veya «*materyalizm taslayan*» yeni bir idealizm türünü «*aşağıdan*» yeniden kurmağı başarsınlar. (Lenin, aynı sahife, pozitivizm ve ampiriokritisizm veya Mach'ın doktrini hakkında) (70).

Bu çifte zaafın sonucu olarak genel bir gevşeme beliriyordu (ki bunun sonuçlarını ve ifadesini incelemiştik). «Ortodoksların» kendileri bile, tarih ve tarih felsefesi alanına doğru geriye çekiliyorlardı; doğa diyalektiğini, «aşağıdan» materyalizmi terkediyorlardı, bunun sonucu olarak da adım

(70) Az önce, elli kadar yıl evvel Almanyada ve Rusyadaki felsefi tartışmalar konusunda, bunların Fransada halen yapılmakta olan tartışmalarla benzerliklerini belirtmiştik.

Benzerlik burda da süregelmektedir: College de France Profesörü Bay Merleau-Ponty'de diyalektiği tek yönlü ve şekli bozulmuş olarak özümlemeğe, «aşağıdan» bir idealizmi yeniden kurmağa uğraşmaktadır. Anlaşılır şekilde, Lenin'i Marx ve Engels'in «natüralizm»ini yeniden ele alıp onu geliştirmiş olmakla suçlamaktadır. *(Diyalektiğin maceraları*, Paris, 1955, S. 89, vb.)

Şunu belirtelim ki Lenin *Doğa'nın Diyalektiği* kitabını göreydi Marx ve Engels'in felsefi eseri hakkındaki değerlendirmesini değiştirebilirdi. *(Doğa'nın Diyalektiği* kitabının ilk baskısı Lenin'in ölümünden sonra 1925 Moskova tarihlidir, Fransız baskısı önsözü. Çev.)

adım bütün diyalektik terkediliyor ve «reviziyonist» bir tasfiyeye uğruyordu.

Yüzyılımızın başındaki felsefenin bu durumunun tahlili, karşılarında her zaman sağlam, her zaman oturmuş, iyice tanımlanmış, iyite saptanmış bir doktrin bulacaklarını sananları — ister marksizme taraftar, ister düşman olsunlar — şaşırtacaktır. (71)

Oysa, dogmatik bir marksizmin böyle bir tasviri veya hayali o derecede yanlıştır ki, XX.'inci yüzyılın başında kendisini sağlam, değişmez, iyice belirgin sanan (ortodoks) dogmatizm, aksine marksist düşüncesini gevşeyişe doğru sürüklüyordu. Ne kadar tekrarlasak azdır, marksist düşünce Lenin ile, hem ortodoks hareketsizliğinden, ve hem de ilkeleri inkâra giden revizyonizmden ayrılmaktaydı.

Lenin bu sorunlar toplumuna cevap vermeğe girişti ,bu programı gerçekleştirebilmesi için, hem ilkelere ve kaynaklara dönmesi, ve hem de bir derinleştirmede ve geliştirmede bulunması gerekiyordu.

Lenin (yukarda aktardığımız metinden de görüldüğü gibi) görevinin öneminin, ivediliğinin, ve (marksist) devrimci düşüncesinin karşılaştığı tehlikelerin bilincine tamamen erişmişti; daha sonra bunun başka belirtilerini göreceğiz.

---

(71) Fransada yeni olarak ün kazanan Lukacs'ın *Gerchichte und Klassenbewusstein* (1923) eseri de bu döneme aittir ve dönemin en önemli tanıklarından biridir.

Bu yüzden her önemli eseri bu çifte kaygıyı ve bu çifte iç hareketi kapsamaktadır: marksizmin kuramsal ve yöntemsel ilkelerine dönmek, onları yeniden ele almak, onları bütün güçleri ile yeniden sunmak, ve onları pratiğin, hayatın açığa vurduğu yeni gerçeklik ve sorunlara, kendilerini çözümliyecek şekilde uygulamak.

Ne yazıktır ki, Marx ve Engels gibi Lenin de, bazı kesin felsefe sorunları hakkında ümit edebileceğimiz «ex professo» (*) açıklamalar yapmamıştır. Bütün eserlerinin içinde «felsefesi», (yani bilgi teorisi, mantık, diyalektik metodoloji bulunduğu halde, felsefeye ayırdığı yayınlanmış tek bir cildi vardır: *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* (1908) — bir de *Felsefe Defterleri* ismi ile tanılan çok değerli el defterleri.

Yansı Teorisi Basit Değildir

Lenin'in felsefi tezlerini açıklamamış olmasından bir takım sonuç, zorluk, karışıklıklar çıkmaktadır.

İki örnek verelim. Önce *yansı* (reflet) teorisi. O, şimdi Lenin'in adını taşımaktadır ve leninist yansı teorisinden söz edilmektedir. Bu teori daha önce Marx ve Engels'de fiilen bulunmaktaydı, fakat açıklanmış olarak değil. Apaçıkdır ki, Descartes'cı «Cogito» da olduğu gibi (düşünüyorum, öyleyse varım — düşüncemle düşünür özdeğe katılıyorum, «res cogitans») şeklinde, *materyalist* bir teoride bilinç ve fikir özerk gerçeklikler ve bağımsız «özdek»ler (substance) olarak verilemez.

(*) ex professo: Konuya tam hakim biri olarak. Çev.

Üstelik kesinlikle ve iyice bilinmektedir ki, idealist ve metafizik «düşünür-özdek» teorisi, bir dizi çözümlenmez sorunlar getirmektedir. Özellikle klasik bilgi sorununu: «düşünen-özdek» (ruh, salt fikir, az veya çok «deneyüstü» bilinç)ile duyulur ve maddi gerçekliğin ilişkisi ne olabilir? Onu nasıl tanıyabilir? Büyük klasik felsefe sistemleri, Hegel'inki dahil olmak üzere, bu sorunu boşuna çözümlemeğe uğraşmışlardır. Sonraki felsefe ise, idealizmi kurtarmak isteği ile, bilinci artık bir özdek olarak değil de, bir özdek hiçliği olarak görmeğe vardı: o olumsuz ve yıkıcı bir güç, saf bir «olumsuzluk», gerçek ve «varolan kişinin karşısında bir «varoluş» idi; bu çağdaş varoluşçulukdur veya hiç olmazsa onun eğilimlerinden ve ayrıntılarından bir tanesidir.

Marksist teori şu unlu formüllerin içinde içerilmiş bulunmaktadır:

İnsanların bilinçleri var oluşlarını tayin etmez, fakat aksine sosyal var oluşları bilinçlerini tayin eder... Kişileri tanımlayan hayatlarının belirtileridir (manifestation)» vb.

Öyle ise, bilinç, fikirler, insan ideolojileri, insanların ne olduklarını *yansıtır*. Teorinin ilkesi budur. Fikirlerin, ideolojilerin, genel olarak bilincin, özerk-olmaması, bağımsız-olmaması öncelikle ortaya konmaktadır.

Bu söylendikten sonra, sorunlar ve güçlükler başlamaktadır. Marx ve Engels *Alman İdeolojisi* eserinde daha önceden (ve bunun üzerinde durmak gerekir) bu «*yansı*»nın hiç bir zaman basit, araçsız, dolaysız olmadığı; ideolojilerin gerçekliğin

kırpık, tersine dönük, uzaklaşmış bir «yansı»sı olduğu üzerinde duruyorlardı. Böyle olmasaydı, bunlar ideolojiler olmaz, bilgiler, bilimler olurlardı. Yansının, yansıtılana bağlandığı şekilde, bilinci (gerçek) kişiye bağlıyan teori, böylece derhal klasik felsefeden miras kalan dev bir sorun ile: yanılma, yanılsama, görüntü sorunu ile, karşı karşıya kalır. Ancak klasik felsefe bu sorunu saltlık içinde inceliyordu, ve salt bir düşünceden, yani salt olarak doğru olan bir düşünceden (Tanrı, Ruh, Fikir)'den, görünüş ve yanılsamaların kurbanı, yanlış bir düşüncenin nasıl çıkabileceğini boş yere soruyordu. Marksizm için sorun tarih içinde bir anlam taşımaktadır. İdeolojiler nasıl doğar ve bilgi nasıl doğar? Bilim ideolojiden nasıl ayrılır? Yanlışdan doğru nasıl doğar, ve doğrudan yanlış nasıl doğar? Görünüş ile gerçeklik arasındaki ilişki nedir? Değişik eserlerinde ve özellikle *Alman İdeolojisinde* Marx ve Engels ideolojilerin sorununu çözümlemek için tutulacak yolu gösteriyorlardı. Bunları iş bölümüne, fikir işçiliği ile maddî işçiliğin ayrılmasına bağlıyorlardı: (aydının «gerçek ile, pratik ile ilişkisini kaybetmesine», vb.) bağlıyorlardı. Bunları, üretim tarzlarını ve sosyal yapıları (structures) kuran ve onlara hâkim olan değişik üretim rejim ve tarzlarına; ve toplumun sınıflara ayrılmasına; bu sınıfların çıkarlarını fikir, hakikat, dinî veya ahlâkî «değer»ler haline yükseltmelerine; sosyal pratikten, doğa üzerinde sağladıkları egemenlikten gelen gerçek bilgileri böylece kendi çıkarları yönünde kullanmalarına bağlamaktaydılar, (kaldı ki, bu sınıflar bunu yükseliş veya çöküş dönemlerinde değişik şekilde yapmaktaydılar).

Marx ve Engels sorunu tüketmiyorlardı. Eserlerinde çok sayıda somut tahliller bulunduğu halde, *tarih yönünden* ideolojilerin, dinlerin (örneğin hristiyanlığın), felsefelerin vb. nin doğuşunu onlardan sonra da, hâlâ yeniden bulmak gerekiyordu. Fakat *felsefe yönünde* de aynı zamanda daha büyük bir kesinlikle, yanılgı ve hakikat, görüngü (fenomen) ve gerçeklik, soyut ve somut vb. gibi düşüncenin büyük ulamları arasındaki ilişkileri belirtmek gerekiyordu. Marx ve Engels fikir çalışmasının nasıl zorunlu olarak soyutluk içinde oluştuğunu, bunu gerçeklikten uzaklaşarak sosyal hayatın tümünü gözden kaçırarak vs. yaptığını, göstermişlerdir. Fakat aynı zamanda bilimsel soyutlamanın şart olduğunu, sırf soyut bilgilerin (notion), kavramların (concept) ve ulamların (catégorie) somut gerçekliğin içine girilmesine, yani onu hakikaten *yansıtmaya* imkân verdiğini kendi yöntemlerini uygulıyarak gösteriyorlardı: (örneğin, *değer* ekonomik bilgi (notion) (*) veya kavramı için olduğu gibi, ki Marx bu kavramın, din - bilimsel bir incelikte (subtilité) olduğunu söylemektedir). Marx ve Engels böylece, taslağını yaptıkları, ideolojik yansımanın tarihsel teorisi ile — bilgi teorisi, gerçeğin *hakiki* yansıması teorisi — arasında bir nevi boşluk (hiatus) bıraktılar. İşte teoriyi bir bilgiler tarihine, bir ideolojiler tarihine, bir tarihcilik veya sosyologluğa indirgeyen (bazı) «marksistler» bu boşluktan sızmışlardır.

(*) «notion» ve «concept» arasındaki ayrım türkçemizde tam olarak ifade edilememektedir. ç.

Lenin'e göre yansıma

Halbuki Lenin sorunu gayet iyi görmüştür. Eğer marksist teorinin parçalanmasını istemiyorsak, ve bilim alanında tökezlemesini istemiyorsak, — eğer bilginin bütün kesimlerinin birbiri ardından elinden kaçmasını istemiyorsak — ideolojiler tarihinin, insanların cahillikten bilgiye geçişleri sürecine sıkıca (diyalektik olarak) karıştığını göstermek gerekir. Böylece *yansı*'nın *(veya yansımanın)* sadece sosyal yansı (ideolojik üst yapı) olmaması fakat üstelik ve aynı zamanda ve çelişkili olarak, gerçeğin ve dış dünyanın yansısı olması gerekmektedir. *Soyutlamanın* sadece iş (emek) bölümünün ürünü olarak görünmemesi, fakat bilgi aracı olarak görünmesi gerekmektedir. Böyle olunca marksizmin ilkelerini yeniden ele alıp, felsefî yönden yeniden vermek gerekmektedir; halbuki onlar o şekilde yorumlanmaktaydılar ki, «ortodoks»lar (iş bölümü gibi) ekonomik ulamlardan, ideolojilere geçmekteydiler, bunu yaparken de, özgül olarak felsefî kavram ve ulamları bir tarafa bırakıyorlardı (72).

Bu durum *yansı* teorisinin özümlenmesini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu olan duyular veya kavramlar — felsefe veya din — fizik veya hukuk, — genel olarak ideolojiler ve de bilim — san'at vs. olsa da bu terim tek yönlü bir anlama alına-

(72) «Ortodoks»ların bu hatası Plekhanov'da ve de iş bölümünün, ekonomik fetişizmin vb. nin önemini fazla önemseyen Plekhanov gibi bazen ekonomik ulamlardan ideolojiye, felsefeye, estetiğe geçen G. Lukacs'ın eserlerinin bir kısmında bulunmaktadır.

maz. Başka bir deyim ile yansı teorisi tutarlı bir felsefe teorisi halinde gelişmelidir.

Lenin *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* felsefî kitabında; (kant'cı şekilde doğa ile insan arasında bir perde olarak değil de, fakat onların arasında canlı bir bağlantı kuran sosyal pratiğin içinden, erişilen, ve bir «aracılık» (mèdiasyon) (*) olarak kavranan) marksist yansı teorisini dış dünyaya doğru geriye getiriyor. Diyor ki, «*madde*» kelimesi «*varlığı onlara bağımlı olmaksızın, onu kopya eden, fotoğrafını çeken, yansıtan duyuları içinden insana verilmiş objektif gerçekliği*» göstermektedir. (*Materyalizm ve Ampiriokritisizm*, S. 110.)

Lenin'in düşüncesi tamamen açıktır; eğer bilim, dış gerçekliğin bilimi ve bilgisi ise, onun kendisini zorla kabul ettirdiğini, zorunlu olduğunu söyliyebiliriz. Bilimin mümkün olması için duyularımızın bize nesnelerle gerçek ilişikler kurdurması: onları yansıtması gerekir. Bu olmazsa bilim, bilim olarak çöker ve bir yapıya, uyuşmalar (convention) toplamına indirgenir; saf rölativizme, şüpheciliğe, bilinmezciliğe veya öznelciliğe düşeriz.

Oysa, Lenin'in formülü kendi kendine yeterli değildir. Aynı eserinde, Engels'in düşüncesini açıklıyarak, insan bilgisinin izafî (rölatif) olduğunu ve fakat bunun arı ve basit bir rölativizm şeklinde olmadığını, çok ince ve son derece diyalektik bir şekilde göstermektedir. Her bilgi yaklaşık, geçici, gözden geçirilebilir, an'a bağlı bulunmaktadır —ve

(*) *Médiation:* Düşüncenin duyu verilerinden bir bilgi çıkartması süreci.

fakat salt bir şeyi sarmalamaktadır; bu sadece sonsuz uzak olan bir saltlık değil, fakat şimdiden varolan bir *kapsantı* (muhteva), gelişme sürecinin açığa çıkaracağı, yayacağı *bir hakikat zerresi*'dir. Hiç bir şey salt değildir, herşey izafîdir. Fakat saltlik ile izafîlik arasında diyalektik bir ilişki, bu çelişik iki terim arasında bir birlik vardır. Daha önce Hegel'in açıkladığı gibi, diyalektik relativizmin, yadsımanın (inkârın) ve şüpheciliğin an'larını kapsamaktadır, ve fakat rölativizme indirgenemez. Marx ve Engels'in diyalektik materyalizmi rölativizmi sarmaktadır ve fakat ona indirgenememektedir. *(Materyalizm ve Ampiriyokritisizm,* S. 117).

Oysa, izafî bir bilginin nasıl gerçek nesneyi bir fotoğraf veya bir kopya gibi yansıtan duyulardan hareket edebileceği hâlâ iyice görülmemektedir.

Duyuda (diyalektik) izafiyet olması için, duyunun içine dek görünüş bulunması gerekir; duyunun nesnenin basit bir kopyesi değil de bir olay (phénomene) olması gerekir. Nesnelerin duyu ve algılarının (perception) içine varıncaya kadar çelişki bulunması gerekir. Dolaysız'ın (immédiat), (duyu ve algı'nın) öyle bir tab'ı olması gerekir ki, o kadarla kalınılamasın ve (görünüş ile gerçek arasındaki, olay ile öz arasındaki) çelişki ancak daha yüksek bir (mediasyon) ile, soyut düşünce ile çözümlenebilsin. Bundan sonra da, gerçeği kaybetmiş olan, oysa dolaysızdan (immédiat) gerçeği daha derinlemesine nüfuz edebilen soyut düşünce durmadan gerçekliğe doğru yeniden dönmeli, böylece onu — olayların içinden — kavramalı ve ka-

nunlara, objektif öze erişmelidir. Böylece soyut düşünce ve *kavramlar* gerçekliği yansıtacaklardır, fakat bunu duyulardan başka şekilde yapacaklardır, görünüşü değil özü yansıtacaklardır.

Daha özümlenmiş bulunan bir *yansı* teorisi, (ki burada onun görünüşleri arasında bir tanesi verilmektedir), Lenin'in *Felsefe Defterleri*'nde bulunmaktadır. En ilginç metinlerinden birini verelim. Lenin diyor ki, insan zekâsı kişisel şeyi tanımak için, yani ondan imge (image) ve kavramlar çıkarmak için kendisine yanaşması: «*bu, basit, dolaysız, ölü bir davranış değildir; bir aynadaki yansı değildir, fakat karmaşık, ikiye bölünmüş, zikzaklayan, bir davranıştır; hayatın dışına imgeleyici (imaginatif) atılış olanağını kapsamakta; daha fazlası, soyut kavramın, fikrin (seçilmez, insanın bilincine varmadığı) bir değişimin olanığını, imgeli bir hevesi (son tahlilde: tanrı) içermektedir. Çünkü en basit genelleştirmede, en ilkel genel fikirde, (örneğin bir «masa» fikrinde), imgenin bir payı vardır.*» (*Felsefe Defterleri,* Aristo'nun metafiziği hakkında notlar.)

Bundan sonra Lenin yaratıcı rüya ile boş kuruntuyu ayırıyor. Aristodaki kavram teorisi hakkında Lenin, kavramın oluşması süresi üzerinde önceden durmuştu; duyulurdan ayrılması yüzünden, soyutlamalarla kendini yalıttığı, ve bir nesneyi veya bir dizi nesneyi yalıttığından dolayı, o çelişki ve ikiye bölünüşleri sarmalıyor ve sonuç olarak idealizmin olanaklarını yaratıyor.

Böyle olunca, burada *yansı*'nın çok derin ve diyalektik bir teorisinin unsurlarını bulmaktayız.

Bir olay dizisinin *kanununu, özünü* hakikaten

yansıtan sadece ***kavram***'dır. Bir o, sözün seçik anlamıyla *doğru* olabilir; bu demektir ki, sadece o *yanlış* (doğru olmayan) olabilir. Öte yandan, eğer, kapsamında — yansıttığı özde — o, şeklen yalıtılmış ve ayırtılmış soyutlama olarak doğru ise, aynı zamanda yanlıştır. Yani bir anlama aynı zamanda doğru ve yanlıştır. Üstelik soyutlama olmakla, bir nevi insan faaliyeti olan fikir faaliyetini de yansıtır ki, bunun pratik ve sosyal bir temeli vardır. Bu faaliyet, («özelleşmiş» faaliyet olarak), süreli tehlikeler yaratmaktadır. Gerçeğin içine girebilmek için ondan uzaklaşmak, dolaysızlığı terketmek gerekir. Bu gerekli ikiye bölünüş ideolojik hata olanaklarını doğurmaktadır. Yani, ideoloji sosyal ve tarihî şartları, fikir çalışması ile maddi (materiel) çalışmanın ayrılışını, sınıf durumlarını *yansıtmaktadır;* fakat *aynı zamanda* bilgi sürecinde koşul'u bulunmaktadır. O, ideolojik imge olarak iş görmektedir; ve dolaysızdan soyuta doğru giden çaba sırasında, her zaman olanağı bulunan bir makaslama hatası yüzünden, (kırpık, tersine dönük) hatalı bir yansı olarak iş görebilmektedir. Fakat yanılsamada bile birçok kısım ayırmak gerekmektedir: imgenin ve rüyanın, (ki bu yaratıcı olabilir) payı — boş kuruntu ve imgelemenin payı...

Dolaysız duyuya, kendinden gelme bilince gelince onlar aynı zamanda doğru ve yanlıştırlar. Bu demektir ki, ne doğrudurlar, ne de yanlış: herşey, doğru yansıya (kavrama) erişen yansımanın yansımalı bir dizi faaliyet (mediasyon) yoluyla dolaysız olay (fenomen) ve görünüşlerden ne çıkardığına bağlıdır.

Ne yazıkdır ki, (burada sadece taslağını yaptığımız ve sonradan üzerine döneceğimiz) bu son derecede karmaşık teori, bu bilgi teorisi *Defterlerde* dağınık olarak bulunmaktadır.

Bu yüzdendir ki, marksizmin düşmanları (ve bazen de marksistler...) yansı teorisini en basit şekli ile alabiliyorlar. Ve onu basitlikle yerebiliyorlar (73).

Oysa, organik olarak ortaya konmadığı halde, bu teori Lenin'in ilk eserinde altık (implicite) olarak bulunmaktadır.

Lenin, *Halk Dostları Nedirler* (1894) kitabında, bilim sıfatını taşımak istiyen her bilimin, bilimsel olmak istiyen her «sosyolojinin» metodolojisini oturtuyor. Her bilim öz ile görünüşü ve olayı, kanun ile tesadüfü ayırt edebilecek bir *ölçüte* (kıstas) sahip olmalıdır. Oysa, toplumda bilinç ideolojik sosyal ilişiklerde, üstyapılarda yer almaktadır. Bu yüzden bilinçten hareket ederek bilime erişmek olanaksızdır. Sadece olanaksız olmakla kalmamaktadır, bilinç ile objektif sosyal gerçeklik arasında bir cins çelişki vardır.

«*Hiç bir zaman toplumun üyeleri, ortasında yaşadıkları sosyal ilişkilerin tümünü iyice belirgin bir şey olarak öğrenmemişlerdir; — bu, eskiden de, bugün de böyledir.*»

---

(73) Bay Merleau-Ponty'nin değişik metinlerde ve özellikle *Diyalektiğin maceralarında* yaptığı gibi; S. 92: «*Bay H. Lefebvre*... faal yansı *bilmecesini okurlarına önermekle yetinmektedir.*»

Aksine, insanlar bu ilişkilere bilinç dışı uymaktadırlar ve onları kavramaktan o kadar uzakdırlar ki, örneğin:

«*Yüzyıllar boyunca insanların hayatlarını düzenliyen* (emtia ç.) *değişim (échange) ilişkilerinin açıklanışı ancak son zamanlarda yapılmıştır.*»

Burada açıkca, bilinç ile, onun neyin bilinçi olduğu arasında bir *çelişki* vardır.

«*Materyalizm tahlilini bu sosyal fikirlerin köküne kadar götürerek bu çelişkiyi yok etmiştir.*»

Marx, bir varsayımı, (tarihî materyalizmi) ortaya atmıştır. Lenin onu, sonuçları ile doğrulanmış, bilimsel olarak ispat edilmiş, yani aynı zamanda *ruhbilim* ve *sosyoloji* için değeri olan bir hakikat olarak görmektedir.

«*Şimdiye kadar sosyologlar, sosyal olayların karmaşık örgüsü içinde hangilerinin önemli olduğunu ve hangilerinin olmadığını ayırdetmede güçlük çekiyorlardı.*»

Onlar şekil bulmak için ve şekil bulmadan «*insanların bilincinden geçen*» sosyal ilişkilere bağlı kaldıkça, özü, kanunu bulamazlar. (Sosyolojide ve ruhbilimde) *özneciler* (subjectiviste) bu olaylara — bilince — takılı kaldıklarından «*sosyal olayların tasvirinden ve idealleri yönünden onların değerlendirilmesinden, titizlikle bilimsel bir tahlile,*» *geçemezler. (Halk Dostları Nedirler, Seçme eserler,* C. I., S. 91 ves. altı tarafımızdan çizilmiştir.)

O halde, Marx'ın varsayımı neden ibarettir? Bir yöntemden ve bir teoriden: toplumun ve onun üstyapılarının *materyalist* tahlilinden, ibarettir. Bu yöntem, doğa bilimlerinin metodolojisinden öz bakımından farklı değildir; şu farkla ki, o vakte kadar ifade edilmemiş ve tutarlı bir bilgi teorisi seviyesine daha yükseltilmemiş olan bu bilimlerin ilkelerine aydınlık kazandırmakta ve onları diyalektik bir şekilde ortaya atmaktadır. Lenin'in mücadele ettiği «sosyologların» (sübjektivistlerin) yorumlarının aksine, Marx ve Engels'in teorisi bir «ekonomik materyalizmden» değil; ve fakat toplumun tümünün, üstyapılarının, insanların kendi aralarındaki üretim ilişiklerinin, insanların maddî doğa ile ilişkilerinin *materyalist bir tahlilinden* ibarettir; ki bu tamamen değişiktir. Çünkü sübjektivist sosyologlar tarafından marksizm ile mücadele etmek için yaratılan «ekonomik materyalizm», örneğin ,toplumun biolojik temellerini, (aileyi, vb. lerini) azımsıyorlardı, hakiki *materyalist* yöntem ise, bunları sadece hesaba katmakla kalmıyor, tahlil ediyor ve onları bulduğu kanunların içine sokuyordu. Marx'ın yöntemi bilinci, üstyapıları inkâr etmiyor; aksine *tahlilleri* ile *kanuna* erişebilecek *olaylar* olarak onları inceliyordu.

Yani, doğa'da olduğu gibi toplumda da, olayların (phénomene) kanunları vardır. Olay kanun değildir; onu kapsar, fakat onu kıran ve rastlantıdan özü çıkartan objektif bir tahlil gereklidir. Olaylar görünüşde bir kesmekeş halindedirler, bilgi bunu çözmektedir. Bilim adamları doğa'da bu yöntemi keşfetmişlerdir, bunu ideolojilere karşı ve hatta onlarla çatışarak yapmışlardır; kaldı ki, ide-

olojiler ve uzmanlaşma kendi yöntem bilimlerinin materiyalist karakterini ve hele diyalektik karakterini görmelerini engelliyordu. Tek Marx, yöntemi, gerçekliğin ve bilginin tümü için ifade ederek, onu toplumun bilimine yaydı.

Doğa'da olduğu gibi toplumda da (dolaysız) bilinç olayların bir kısmını teşkil eder; bundan dolayı bir «katma olay» (epifenomen) değildir; o, toplumun kanunlarını bulmak için erişilmesi gereken ve sarmaladığı en öze değgin gerçekliklerin gösterisi ve olaya değgin *yansı* olarak gerçektir. Bilinç doğada olduğu gibi toplumda da keşmekeş halindedir, görünüşte kanunu yoktur, bunun da nedeni kanunlarını bulmak için onu tahlil etmek gerektiğindedir. Lenin, bilinci sosyolojik veya sosyal olarak — ve biolojik ve fizyolojik olarak ayırmamaktadır. *(T. Eserler,* I, S. 92, *Halk Dostları Nedirler.)* Birine değgin doğru olan diğeri için de doğrudur: *tarif etme* yeterli değildir, tarif çelişkili gösterilerin ve görünüşlerin keşmekeşinde, dolaysızda ve olaya-değgin de kalmaktadır...

Marx serbest rekabet dönemindeki kapitalist toplumu tahlil ederken rekabetten doğan bilinç şekillerini ve olayları, (bencilliği, yalnızlık duyusunu, ahlâk fikirlerini ve bireyciliği) tanımlamakla (ve eleştirmekle) yetinmemiştir; kaldı ki, bunu da canlı ve güçlü bir eleştiri ile yapmaktadır. O, bu toplumun objektif *özüne* erişmiştir, bu toplumun şekilsiz kişilerden ibaret bir toz (yığını) haline girmemesini, fakat oluş halinde bir bütün olmasını, bir tarihi v.b. olmasını sağlıyan *kanunlara* erişmiştir.

Lenin, materyalist bir bilgi teorisine ve diya-

lektik bir yöntem bilimine bağlı bulunan bu kuramsal varsayımları hayatının sonuna kadar uygulayacaktır. Emperyalizm hakkındaki, savaş hakkındaki, Devlet hakkındaki eserlerinde, her zaman, olayların keşmekeşi arasından onların kanunlarını, görünüşler arasından özlerini, yüzeysel çelişkilerin altında en derin çelişkileri arayacaktır. Fikir ve ideolojilerin, kurumların, programların (iyi veya kötü) insan niyetlerinin çetrefilliği içinden, gizleneni, onların nesnel kapsantısını, bulmak isteyecektir.

Her eseri, bu yöntem-bilimini (belirtmeden) sarmalayan çok somut işaretler kapsamaktadır. Bir örnek verelim:

«*Demiryollarının yapımı basit, demokratik, kültürel, uygarlaştırıcı bir girişim olarak gözükmektedir...Gerçekte, bu işletmeleri, genel olarak üretim araçlarının özel mülkiyetine bin ağla bitiştiren kapitalist ilişkiler bu inşaatı bir zulüm aracı haline getirmişlerdir...*» *(Emperyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması*'nın Fransız ve Alman baskısının önsözü.)

Fakat «ekonomik materyalizmi» materyalist tahlil yönteminin yerine, belirsizce de olsa, koymak hatalı olur. Tekrarlıyalım, bu yöntem ne bilinci, ne fikirleri, ne de onların etkenliğini reddetmektedir; sadece *olayların kanunla, kendi* kanunları ile birbirine karıştığını inkâr etmektedir.

Aksine, Lenin fikirlerin ve bilincin tarihî önemini, ve politik karşı devrim'in yönünde etkide bulunmadıkları anda, (mahkûm edilmiş üretim tarzının «üstyapıları» olmadıkları anda), hatta onlarda bir yanılsama payı olsa bile, onların olumlu rol-

lerini kabul etmesini bilmektedir.

Daha önceden biliyorduk ki, liberal burjuvalar ve «halkçılar» marksizme ve Rusyadaki proletarya ihtilâline karşı gelmekteydiler. Lenin, diyor ki:

«*Liberallerin hayalciliği kitlelerin demokratik bilincini bozmaktadır. Halkçıların hayalciliği, onların sosyalist bilincini bozmakla, demokratik gelişmelerinin yol arkadaşı, belirtisi, kısmen ifadesi olmaktadırlar. Tarihin diyalektiği şudur ki, halkçıların ve «trudovik»lerin* (ihtilâlci köylüler) *Rusyadaki tarım sorununda antikapitalist bir deva olarak, teklif ettikleri ve uyguladıkları şey son derecede oturaklı ve erkeli kapitalist bir tedbirdir.*» (*İki taktik,* Ekim 1912 - *Seçme eserler,* II, S. 664 - 665.)

Bu son derecede önemli tahlilden, 1917 yılında bolşeviklerle sosyalist - ihtilâlcıların, işçilerle köylülerin, politik ittifakının olanağı çıkmaktaydı. Böylece, şimdiden, leninist diyalektiğin aynı zamanda çok esnek ve çok kesin karakterini kavrayabiliriz.

Fakat bu, Marksist - Leninist teoride olay ile kanun, görünüş ile öz, belirti ile derin gerçeklik, dolaysız bilinç (olaya-değgin yansı) ile bilgi, şekil ile kapsantı, vb. arasındaki diyalektik ilişkinin ancak ilk bir toplu bakışından ibarettir.

Lenin'in *Felsefe Defteri* konusunda buna yeniden değineceğiz.

Şimdi, Lenin'in dünya görüşü olarak marksizmi (diyalektik materyalizmi) nasıl ve niçin tamamen yeniden yerine oturttuğunu göstermek yeterlidir.

B) DÜNYA GÖRÜŞÜ OLARAK MARKSİZM

Marksizm ve Dünya Görüşü

Lenin, Marx ve marksizm hakkında yazdığı bir yazı dizisinde, son bulmakta olan dönemin, (II. nci Enternasyonal döneminin), kuramcılarının ayrılmaya, dağılmaya, ve şekil bozulmasına terkettikleri, marksist dünya görüşünün parçalarını birleştirmiştir, diyebiliriz.

Lenin, Marx ve marksizme göre insanda, sosyal hayatta, kültürde ve toplumda herşeyin, *tarihsel* olduğunu göstermektedir. Gerçekten, herşey kazanılmış, herşey fethedilmiştir; insana değgin herşeyin — bilinç ve bilgiye varıncaya kadar — *oluşması* insan bildisi tarafından izlenebilir.

Oysaki, tarihî ve diyalektik materyalizm, bir «tarihcilik», bir «rölativizm» şeklinde tanımlanamaz. Doğa ile kültür, hayat ile toplum arasındaki ayrılışdan doğan sorunlar, diyalektik olmayan bir düşüncenin ürünleridir. Bu düşünce, (doğa ile kültür, vb.) arasındaki çatışmaları, çelişmeleri görerek, çelişikliklerin kendi mücadeleleri yolu ile ve onun içinde birliğe vardıklarını unutmaktadır; yani birleşmiş olanı ayırmaktadır.

Marx ve marksizme göre, insanların doğa (üretici güçler) üzerine uyguladıkları eylem, öz anlamda sosyal ilişkilerin (insanlar kendi aralarındaki ilişkilerinin: üretim tarzlarının), temeli ve nesnel şartıdır; ve bunların tümü fikirlerin, ideolojilerin, bilinç şekillerinin, üstyapılarının temelini teşkil etmektedir.

Böyle olunca sosyal ilişkilerin tarihle olan ilişkileri inkâr edilemez, fakat ne doğanın üzerine

uygulanan eylem, ne de bilgi bu tarihî oluşmanın dışında kalmaktadırlar; bunlar onun tümleyici ve etkin bir kısmıdırlar.

II. nci Enternasyonalın «düşünürleri», politikada oportünist, felsefede idealist veya vülger materyalist olup marksist dünya ve sosyal gerçeklik kavramını sakatlamışlardır; onu tarihcilik, ekonomizm, sosyolojizm şekline dönüştürmüşlerdir ki, bunlar tek yönlü, diyalektik olmayan kavramlardır ve bunların burjuva ideolopisine karşı koymak yetenekleri olmadığı gibi şimdiden onun baskısı altında yok olmaktadırlar.

Lenin'in, marksizmin tümlenişini yeniden kuran yazılarının arasında, *Marksizmin Üç Kaynağı ve Onu Meydana Getiren Üç Kısım* isimli ünlü makalesini ilk sıraya koymak gerekir. *(Seçme Eserler,* I, S. 63 ve s. 1913'de yayınlanmıştır.) Lenin:

«*Felsefe tarihi ve sosyal bilimin tarihi tam bir açıklıkla gösteriyor ki, marksizmin, kendi kendine çevrik ve kemikleşmiş, uygarlığın büyük gelişme yolunun berisinde oluşmuş olmak anlamında softalığa (sectarisme) benzer bir yönü yoktur.*» Marx «*ilerici insanlığın*» ortaya attığı sorunlara cevap vermiştir ve doktrini «*felsefenin, ekonomi-politiğin ve sosyalizmin en ünlü temsilcilerinin doktrinlerinin doğrudan doğruya ve dolaysız devamı*» olarak doğmuştur, diyor.

Yani marksizm bir felsefedir ve başka şeydir, bir felsefe olmaktan fazladır: toplumun bilimidir, bu bilim üzerine kurulu,geleceğe değgin bir programdır. Eski felsefelerden daha fazla tümlüğü vardır ve değişik bir tümlüğü bulunmaktadır, çünkü bilim ile, ve doğa ile, toplumun dönüştürülmesi ey-

lemi ile bağlantısı vardır. Onun üç kaynağı aynı zamanda, «*dünyanın tutarlı bir kavranışı*» şeklinde birleşmiş olup, kendisini meydan getiren üç unsurdan ibarettir; bu dünya görüşü yenidir ve insanlığın en iyi olarak yarattıklarının devamıdır.

«*Materyalizm marksizmin felsefesidir*» o, XVIII'inci yüzyılda oluşturulmuş, klasik felsefenin,Hegel'in ve diyalektiğin katkıları ile zenginleşmiş bulunmaktadır, yani o «*en tümlenmiş, en derin, en tek-taraflılıktan arınmış evrim teorisidir; sürekli gelişme halindeki maddenin imgesini bize sunan, insan bilgilerinin izafiyetinin teorisidir.*» Diyalektik ve tarihî materyalizm birbirinden ayrılmamaktadır. «*Nasıl ki, insanın bilgisi, kendisinden bağımsız olarak var olan doğa'yı yansıtıyorsa, aynı şekilde, insanın sosyal bilgisi toplumun ekonomik rejimini yansıtmaktadır.*»

Bu alanda — ekonomik rejimin incelenmesi alanında — Marx, Smith ve Rikardo'nun eserini devam ettirmiş ve değer (değer-emek) teorisine bilimsel bir temel verirken, aynı zamanda onun gelişmesini tamamlamıştır. Burjuva ekonomistlerin nesneler (emtia, para, sermaye) arasında ilişkiler gördükleri yerde, Marx *insanlar arasında ilişkiler* keşfetmiştir.

«*Artı-değer teorisi Marx'ın ekonomik teorisinin kilit taşıdır.*»

Ancak Marx'dan önceki sosyalizm, hayalcı sosyalizm, kapitalist toplumu daha önceden eleştirmekle ve mahkûm etmekle beraber hakiki çözümler gösteremiyordu:

«*Sınıf mücadelesi gelişmenin temeli ve itici gücüdür... İnsanlar ahlakî, dinî, politik ve sosyal*

cümlelerin, beyanatların, ve vaadların berisinde (gizlenen ç.) bu veya şu sınıfın çıkarlarını ayırt etmeği öğrenmedikçe, politikada her zaman, başkalarının ve kendilerinin saf kurbanları olmuşlardır ve olacaklardır.»

Ve şu temel fikre dönüyoruz:

«Ezilen sınıfların o zamana kadar içinde süründükleri tinsel esaretin içinden çıkmak için izlenecek yolu, tek Marx'ın felsefî materyalizmi, proletaryaya göstermiştir.»

Bu son yazıyı tamamlayan bir makalesinde Lenin «*Marx'ın doktrininin tarihî kaderi*»ni inceliyor (*T. Eserler* I, S. 69 vs., 1913'de yayınlanmıştır). Marksizmin özü proletaryanın dünya çapındaki tarihî rolünü ortaya koymasındadır, diyor. İlk dönemde Marx'ın doktrini sosyalizmin çok sayıdaki hizip veya eğilimlerinin sadece bir tanesidir. Sonra 1905'e, (ilk Rus ihtilâli'ne kadar), Marx'ın doktrini kazanıyor, ve «*genişlemesine yayılıyor... Tarihin diyalektiği öyledir ki, teori konusunda marksizmin zaferi onun düşmanlarını marksist kılığına girmeğe zorlamaktadır*». İhtiyar liberalizm sosyalist oportünizmi kılığına giriyor. Fakat o sırada ihtilâller dönemi geliyor, Rus ihtilâli Asya ihtilâllerinden önce geliyor:

«Asyanın peşinde, Avrupa kımıldanmağa başlıyor, ancak Asyanın tarzında değil... 1872-1904 barışçı dönemi geriye dönmemek üzere kapandı. Gözlerimizin önünde politik bir kriz gelişmektedir.. Açılmakta olan tarihî dönem, proletaryanın doktrini olan marksizme daha da parıltılı bir zafer sağlıyacaktır.»

C) MATERYALİZM VE AMPİRİOKRİTİSİZM

Marksizmin Krizi

Lenin'in 1908'de yayınlanan *Marksizm ve Reviziyonizm* makalesi bu ünlü eserin habercisi olmuştur; bu yazısında Lenin «*reviziyonizmin* ve *oportünizmin*» *bütün türlerini, onların teorik temellerini* (yani *felsefî temellerini)* eleştiriyor, onları birbirlerine bağlıyarak, hepsine şiddetle hücum ediyor.

Marksizm öncesi sosyalizmi yenilmiştir; mücadelesini artık kendi öz alanında değil de, revizyonizm olarak, marksizmin genel alanında sürdürüyor.

Reviziyonizmin özel koşulları ne olurlarsa olsun felsefî, politik, ekonomik yönde o, eskimiş liberal kavramları yeniden ele almaktadır.

Özü Bernstein'in «kanatlı» bir sözcüğüne sığmaktadır:

«*Son amaç hiçtir, hareket herşeydir.*»

Bu tutum, proletaryanın hayatî çıkarlarını, ve bir tüm olarak ele alınan kapitalist rejimin özünü bir tarafa bırakarak, davranışların sonsuzcasına değiştirilmesine olanaklar yaratmaktadır. «Son amaç», yani iktidar sorunu, aslında kademeleri ve araçları — yani hareketi — tayin etmede, ve aynı zamanda (politik ve felsefî)oportünizmi ve revizyonizmi de tayin etmektedir. Bu davranışların sosyal bir kökü vardır ki, bu oportünizmi ve revizionismi milletlerarası önemde, kapitalist toplumda kaçınılmaz olan ve millî özelliklerden ve kapitaliz-

min gelişme derecelerinden daha derin bir olay haline getirmektedir. Gerçekten proletaryanın yanı başında küçük burjuvazinin «geniş tabakalar» bulunmaktadır.

«*Küçük üretim durmadan kapitalizmi doğurmuş ve doğurmaktadır*»; ve diğer yönden, böylece yaratılan küçük üreticiler durmadan proletaryaya doğru geri itilmektedirler. Burada çelişkili olaylar bulunmaktadır. Küçük üretim, özellikle (tarım — ve de sanayi, vb.nde) bazı alanlarda tutunabilmektedir, oysa teknik ve bilimin her ileri adımı küçük üretimin temelini budamaktadır. Ekonomi bilimi bu sürecin karmaşık görünüşlerini tahlil etmektedir;oysa reviziyonistlerin düzmece bilimi kapitalist rejimin tümlüğü ile bağlantısı olmayan olayları art niyetli olarak genelleştirmektedir.

Lenin'e göre, Stolipinci karşı-devrim dönemi geçicidir ve «*ihtilâlcı marksizmin reviziyonizme karşı mücadelesi... tüm zafere doğru yürüyen*» proletaryanın büyük savaşlarının sadece habercisidir. (Bu makale 1908tarihlidir.)

O anda, Lenin (Kant'ın, Berkley'in, Hume'un, bilinçli veya bilinçsiz öğretilileri, yani idealist) neokantcı, neo-berkleyci, neo-hümcü «reviziyonist»lere karşı yönetilmiş basit bir broşürün haberini vermektedir. (Bak. *Seçme Eserler*, I, S. 75-76.)

Niçin haberi verilen broşür kalın bir cilt olmuştur? Çünkü reviziyonist eğilimler, ve burjuva ideolojilerinin basıncı, «marksizmin» hakiki bir «krizini» yaratmışdır.

Oysa, marksizmin bu krizinin yalnızca olumsuz bir görünüşü yoktu.Marksist düşüncenin yu-

muşayışı altından veya onun içinden daha derin başka olaylar sezilebiliyordu. 1905 devrimi, özellikle politik bilinç eksiği yüzünden zafer sağlıyamamıştı. «*Tarihî gelişmenin diyalektiği*» o şekilde idi ki, sonraki yıllarda devrimci tecrübeyi özümsemek gerekmekteydi.

«*Özellikle marksizm ölü bir nas, tamamlanmış, hazırlanmış, değişmez bir doktrin olmadığından, eylem için canlı bir rehber olduğundan, sosyal hayatın özellikle hızlı gelişen değişmesini yansıtmaması olanaksızdı. Bu değişmenin sonucu derin bir çözülüş, şaşkınlık, her cinsten dalgalanmalar, bir kelime ile: marksizmin vahim bir iç krizi oldu... Görevlerini ifade etmek için marksizmden beri kalamayan kitlelerin son derecede geniş tabakaları, önceki dönemde onu en tek yönlü, en şekli bozulmuş olarak özümlemişlerdi... Sosyal hayatın değişik alanlarındaki «bütün değerlerin revizyonu», marksizmin en soyut, en genel felsefî ilkelerinin «reviziyonuna» varmaktaydı.*»

Materyalizme Karşı Mach ve Öğretilileri

Böylece, burjuva felsefesinin (ve hele, aynı zamanda fizikçi ve filozof olan Ernst Mach tarafından Avusturyada işlenmiş bulunan epistemoloji veya bilim felsefesi'nin) etkisi marksistler arasına bir salgın şeklinde yayıldı:

«*Marksizmin ilkelerini savunmak için... yeniden güçlü bir eylem gündem konusu oldu.*» (*Seçme Eserler*, I, S. 577).

Böylece, Lenin'in eseri, belirli bir tarih dönemi sırasında, belirli *sosyal* şartların içinde, bu dö-

nemde ve bu şartların içinde yaşayan ve etraflarında olup bitenleri anlamağa uğraşan insanlar tarafından ortaya atılan sorunlara cevap vermektedir.

Ancak, iyi sezinlenmeyen (veya soruların, şüphelerin, kişisel olsun olmasın katmerli «krizlerin» içinden) sezinlenen bu tarihî mayalaşma ve değişme dönemi, Lenin'e göre yüzeysel tezahürlerin derin anlamını, — yani klasik kapitalizmden emperyalizme ve oportunizmden ihtilâller dönemine geçişi — gizlediği gibi bu dönem aynı zamanda da, doğa bilimlerinde *dahi* derin bir dönüşüme şahit olmaktadır.

Oysa düşünen insanlar kendi kendilerine, aynı zamanda doğa ve toplum üzerinde sorular sormaktadırlar; onlar zorunlu olarak bu iki dizi soruyu karıştırıyorlar, çünkü gerçekten bu sorunları ayırmak mümkün değildir. Böylece doğa'yı ilgilendiren buluşların yorumlanmasındaki güçlükler, tarihin ve toplumun kavranış şeklinin üzerinde tepkiler gösteriyor; ve bu karşılıklı olarak da oluyor.

Yirminci yüzyılın başında, sonsuzca küçüğün olağanüstü açımsamasına o sıralarda başlayan «modern» fizik, eski «madde» ve doğa kavramını sarsıyordu. Sadece atalet (süredurum), kütle, simge ve hareket, esneklik ile tanımlanmış bir madde kavramı nasıl sürdürülebilirdi? Enerjitik, elektronik teoriler bu materyalizmi o zamandan kavranmaz ve kabul edilmez hale sokmuştu. Felsefeciler ve «epistemologlar» (bilgi kuramcıları) «maddeyi», aykırı olarak, eskiden yapıldığı gibi bu duyuların gerisinde, değişmez olarak varsaymaktansa,

onu duyulur izlenimlere veya oynak duyulara yaklaştırmakta idiler. Ona nitelik, oynaklık izafiyet (relativite) atfediyorlardı, yani ona sadece olaya değgin (fenomenal) bir «varoluş» tanıyorlardı. Mach ve benzerleri ile beraber onlar; madde onu açığa çıkaran duyulardan fazla bir şey değildir; bizim dışımızda varoluşu bulunmamaktadır, diyorlardı. Nesne, şey — ve özne, düşünen «ben» — arasında *üçüncü bir düzen,* üçüncü bir varoluş şekli vardır; kendisine hiç bir katkı veya kendisinden kesinti yapılmasına yer olmayan, duyulur izlenim tarafından, ve onun içinden olay olarak verilen, ve eninde sonunda tek gerçek ve somut olan budur. Materyalizm ile tinselcilik veya idealizm arasında üçüncü bir yol vardır...

«En modern» fizik adına materyalizme karşı yapılan bu saldırının, sosyal ve tarihî bilimler alanında yankıda bulunması doğaldı. Reviziyonistler şüpyesiz bundan kanıt çıkartmaktaydılar. Yaptıkları tartışmaların bir amacı vardı: her alanda materyalizmin ve materyalist yöntemin bırakılmasını istiyorlardı.

Böylece, ya materyalizmi her alanda bırakmak gerekiyordu; veya onu yeniden gözden geçirmek ve (zaten Engels'in bildirdiği ve düşündüğü gibi), madde hakkındaki büyük keşiflerin gereğine göre onu derinleştirmek gerekiyordu.

Bu bilimsel keşiflerin — daha birçok nedenlerle — sadece «marksizmin bir krizini» ve bir politika-felsefe reviziyonizmini sürüklemekle kalmadı ve fakat bir «bilim krizini», fiziğin kendisinin krizini sürüklediğinden bu görev daha da önemli olmaktaydı.

Hakiki ilkelerin yıkımı, hakiki ilkelerin çözülmesi ile karşı karşıya bulunuyoruz.» (H. Poincaré, Lenin tarafında aktarılmıştır.)

Madde yok oluyor, o:

«*Onu gören veya duyan us'tan tamamen bağımsız bir gerçeklilik, olanaksız bir şeydir.*» (H. Poincaré, *Bilimin Değeri*, S. 9, Lenin tarafından aktarılmıştır.)

Artık sadece, (bir us yapısı), denklemler ve duyular «karmaşası»ndan başka bir şey kalmamıştır...

Lenin Mach'a Karşı

Lenin eserinde bu sözümona «bilim krizini» veya «modern fiziğin krizini» tahlil etmektedir.

Lenin'in incelediği, dev nicelikdeki belgelerin (1908) tarihini taşımalarına rağmen, elektron'lara değgin sadece ilk varsayımları bilmesine ve Plank'ın kuantalarını, Einstein'in izafiyetini (rölativitesini) vb.ni bilmemesine rağmen; (örneğin Langevin gibi) bilimsel yönden en parlak yargıçlar leninist tahlilin eskimiyecek bir önemi olduğu kanısındadırlar; bunlar bu tahlilin sonraki keşifler tarafından doğrulanmış olduğunu, yani fizikçiler tarafından olduğu gibi kabul edilebileceğini düşünüyorlar.

Lenin diyor ki: «*Maddenin yok olması (évanouissement), demek, maddeyi tanımamızdaki sınır yok oluyor ve bilgimiz derinleşiyor, demektir: eskiden bize sokuşmazlık (impenetrabilite), süredurum (inertie), kitle (masse) gibi salt, değişmez ilk*

sıralı olarak görünen özgüllükler yok oluyor; şimdi izafi (relative) olarak, maddenin sadece bazı hallerinin içinde oldukları kabul ediliyor.» (S: 238).

Başka türlü söylersek; bilimin, fiziğin sözümona «krizi», sadece çift bir gerçekliği, çift bir gerçek krizi örten bir görünüşden ibarettir: bu, diyalektik olmıyan, mekanik materyalizmin ve burjuva ideolojisinin krizidir.

Bilim adamları (fizikçiler) diyalektik materyalizmi keşfetmektedirler:

«*Eşyanın özü veya özdek (substance) dahi izafidir: bunların anlamı sadece insanın nesneler hakkındaki derinleşmiş bilgisidir: ve eğer bu bilgi dün atomun ötesine gitmiyor idiyse ve bugün eter veya elektronu aşmıyorsa, diyalektik materyalizm insan bilimi eliyle artan doğa bilgisinin bütün bu adımlarının geçişi, ifazi, yaklaşık karakteri üzerinde durmaktadır. Elektronun atom kadar tükenmezliği vardır, doğa sonsuzdur...*» (S. 239.)

Böylece, «*çağdaş fizik doğum sancıları çekmektedir; diyalektik materyalizmi doğurmaktadır,*» fakat bilim adamları bunu bilmiyorlar! Çünkü bir yönden diyalektiği bilmiyorlar, (kaldı ki onların filozofları onu şekli bozulmuş bir tarzda özümsemektedirler); ve diğer yönden kendi sınıf ideolojileri adına materyalizmden çekiniyorlar. Böylece diyalektik materyalizme doğru gidiyorlar; «kriz» devrimci bir krizdir, fizikte *devrimin* sözcüsüdür; fakat bu bilginler kendilerine rağmen zikzaklayarak veya hatta geri geri diyalektik materyalizme doğru gitmektedirler. Kendileri bunu kabul etmemektedirler; ve o anda idealizme düşüyorlar, çün-

kü örneğin fizikçilere kendini zorla kabul ettiren rölativizm «*diyalektiğin bilinmemesi ile birleştirilirse sonunda idealizme götürür*», yani insan düşüncesi ve bilincinden bağımsız olan bir doğa'nın, maddenin, dış dünyanın gerçekliğinin inkârına götürür. Gerçekten de (Marx tarafından felsefe ve sosyal bilimin alanında başarılan «modern devrim»i) doğa bilimlerinde uygulayanlar burjuva bilim adamları olmuştur. Bu büyük beyinlerle fizik ileriye doğru bir sıçrayış yaptı; ve bu, burjuva toplumunun çözülüş belirtilerine rağmen oldu — bu, burjuva ideolojilerinin savunma ideolojileri, gerçeğe aykırı sınıf yanılsamaları (illusions) olmalarına rağmen oldu. Bu toplumu yok olmağa doğru iten çelişkilerin arasında ideoloji ile bilim, ideoloji ile pratik, ideoloji ile gerçeklilik arasındaki çelişkiler bulunmaktadır.

Oysa bu fizikçiler «kendi bilimlerini düşünmek» ihtiyacındadırlar. Keşifleri, kendiliklerinden, fikirleri ile bağımlı değillerdir; bunlar burjuva toplumunun *üst yapıları* değillerdir; bunlar Lenin'in söylediği gibi gerçekliğin bir kısmını «*yansıtan*» bilgilerdir. Oysaki ne fizik, ne onun eriştiği kısmî bilgiler kendi kendilerine yeterli değillerdir ve yalıtılamazlar. Fizik özelleşmiş bir bilimdir; eriştiği bilgiler bölgülüdür. Fizikçi kendi bölgüsünde (ihtisasında) kalmaya, oraya kapanmağa uğraşmaktadır; fakat bu bölmelenmeyi düşünmek ve doğru göstermek için bile, onun bir felsefeye, bir ideolojiye (pozitivizme, deneyciliğe) ihtiyacı vardır. Bilim adamının bilimini düşünmeye ihtiyacı vardır; felsefe ve bilim ayırd edilemez. Öyle ise ne oluyor? Burjuva bilgin bilimini kendi sınıf fikirleri yönünden (idealizm, mistisizm, sübjektivizm vb.) düşün-

meye bakıyor. Kendinden gelmelikle, incelenmek üzere karşısında belirli bir nesne, bir maddî gerçeklik olduğunu kavrıyor. Fakat bilim adamının bu kendinden gelme, «safca» materyalizmi ve onun bağlandığı özelleşmiş bilim ve teknikler dahi, onun için yeterli değildir. Tutarlı bir felsefenin seviyesine varamamaktadır. Bu yüzden eğer kendini aydınlatırlarsa, eğer kendisine (dışarıdan) tutarlı bir bilgi teorisi getirilirse, diyalektik materyalizme doğru gelişebilir; fakat bilim adamı aynı şekilde idealizme, mistisizme, sübjektivizme de baş vurabilir. O zaman kendisini zor bir durumda hissetmektedir; onun bu felsefesi, felsefî özümlenişinden önceki kendindengelme, «safça» kanısı ile çatışma haline gelmektedir. Böylece, sınıfı toplumların ve sınıf mücadelesinin şartları içinde, aynı keşiflerin (birileri materyalist, diğerleri idealist veya karıştırmacı), çelişkili yorumları gerçekleşebiliyor. Zaten ideolojinin — bir dereceye kadar — yöntem bilimine, bilimsel kavram ve sorunların işlenişine karşı-tepki gösterilmemesi olanaksızdır. Bilim ile çelişki halinde bulunan burjuva ideolojisi, bu yüzden, bilimin bir «krizine» varmaktadır; (çünkü idealizm bilimin konusunu dahi, inkâr etmektedir: maddî doğa, hareket, maddî dayanağı olmayınca kavrantısız kalır). Tekrarlıyalım, bu kriz sadece sözümona bilimin bir iç krizidir; onun nedeni büyük ölçüde, bilim adamlarının kafasında burjuva toplumunun ideolojik üstyapıları ile, madde hakkındaki yeni bilgilerin kaçınılmaz olan karşılıklı etkilerinden doğmaktadır.

«*Fakat bu maddeden, ondan bahsetmeğe hakkınız varmıdır? Biz, özellikle size bu hakkı tanı-*

mıyoruz!» İşte Mach türünden «modern» bir filozof'un öncelikle burada yapacağı itiraz bu olurdu.

Madde, Felsefî bir Kavramdır

İşte burada, Lenin'in kanıtlaması felsefî yönden en büyük bir önem taşımaktadır. O gösteriyor ki, (görünüşleri veya unsurları ayrılamadığı ve tamamen ayırt edilmediği halde) madde kavramı incelenince ikiye bölünmektedir. Bir yandan maddenin *felsefî* kavram veya ulamı vardır, ve diğer yandan da bu veya şu bilime, örneğin fiziğe özgü, yani *özgül* madde kavramı vardır.

Felsefî yönden maddenin tek özlüğü, (ki bu özgülüğün kabulü felsefî materyalizmi tanımlamaktadır), «*objektif bir gerçeklilik olmak, bilinçimizin dışında varolmak*»*dır*. (S. 238.) Doğa sonsuzdur, sonsuz olarak vardır. İnsanın bilinç ve duyularının dışında maddenin varlığının bu «*salt, kesin*» kabullenişi, «*diyalektik materiyalizmi, bilinemezcilikden ve rölativist idealizmden ayırt etmektedir.*» (S. 234).

Başka bir deyimle, felsefî madde kavramı, (metafizik ile lekelenmiş) eski «*varoluş*» kavramına karşılık vermektedir; madde bilinçden önce, onun dışında «*olan*» dır. Bu kavram bize, ne olduğunu bildirmemektedir — sadece var olduğunu bildirmektedir. Felsefedeki madde kavramı aynı zamanda bütün kavramların en boş olanı, en soyutudur, çünkü belirgin hiç bir kapsantısı yoktur; — ve en zengini, en dolgunudur, çünkü sonsuz olan, birliği içinde sonsuzcasına derin ve katmerli olan doğayı belirtmektedir.

Bu felsefî kavram veya ulamın, (artık bu, metafizik saltlık olmamakla beraber) evrensel, *salt* bir karakteri vardır:

«*Eğer gerçeklik bize verilmiş ise, ona bir felsefî kavram yüklemek gerekir, oysa bu kavram çoktan beri yerleşmiş olan madde kavramıdır... Bu kavramın eskiyebileceğini söylemek, çocukca sayıklamak demektir.*» (S. 110.)

Bu felsefî ulamı dikkatle, (fizik dahil), bu veya şu bilimin elde ettiği izafî yaklaşık, geçici bilgilerden ayırt etmek gerekir. Bilgilerin bir bulunuş tarihleri vardır; hızlı olarak aşılırlar. *Fizik bilimi* anlamındaki maddenin süredurumu (inértie)si vardı, sonra erkesi (energie)si oldu; — bu, felsefî anlamda madde değildir, çünkü felsefî kavram mekanist olarak tanımlanan maddeye de, bir iç enerji ile tanımlanan maddeye de aynı derecede iyi uymaktadır. Oysa ikinci *fizik* kavramı birincisine göre gelişme halindedir ve doğa bilgimizin bir derinleşmesini temsil etmektedir.

Değişik özgül bilimlerin edindikleri bilgilerin *felsefî* kavrama erişmesi, onu tüketmesi veya istiyorsanız doldurması (bu sözcükler eğretilemelerdir), ancak *salt* bilgiye erişmeleri ile olur; yani *sonsuz* bir çaba ve emek sonunda olabilir.

Oysaki, bu sonsuz yolun üzerinde bütün izafî (rölatif) bilgiler, yavaş yavaş sonsuzcasına uzak olan vadeye yaklaşmaktadırlar: nasıl ki, matematik bir eğrinin üzerindeki noktalar bir sunuşmaza yaklaşırlar. *Her izafî* bilgide salt «bir hakikat zerresi» vardır. O *aynı zamanda izafî ve salttır*. Böylece salt hakikat ancak izafî hakikatların sonsuz geliş-

meleri ve toplamı olarak düşünülebilir. Öte yandan bu izafî hakikatler insan düşünüşünden bağımsız, objektif (nesnel) bir gerçekliğin git gide derinleşen bilgilerinden ibarettir. Her hakikatta, *izafîliğine rağmen,* salt hakikattan bir unsur veya bir zerre vardır: (Bak. *Materyalizm ve Ampiriokritisizm,* S. 283).

Materyalizm ve İdealizm

Lenin, Marx'ın ve hele Engels'in koyduğu sorunu bu şekilde yeniden eline almıştır. Felsefenin, — ve hele modern felsefenin — en yüksek sorunu, kişi ile düşünce, doğa ile tin arasındaki ilişkiye değgin sorundur. Hangisine öncelik tanınacaktır? ve hangisi ast sıralı ikincil unsurdur? (Bak. S. 82, 309, vb.)

Bu noktada Lenin Engels'in tezini yeniden ele alıyor: felsefeciler tarafından bu temel soruna — belirsizce olsun veya olmasın — verilen cevap onları iki büyük cepheye bölmektedir: materyalist, yahut idealist.

Burada felsefe sorunu bakımından, soruyu aydınlatmak için, onu XVIII'inci yüzyılın klasik filozofları: Berkeley'in, Diderot'nun koydukları gibi koymak gerekir. Bu, Berkeley'in Descartes'den veya Kant'dan daha büyük bir filozof olduğu anlamına gelir mi? Hayır. Fakat onun tarihî değeri *subjektif* idealizmi en aşırı sonuçlarına kadar itelemesindedir; maddenin ve dış evrenin, olduğu şekliyle, yadsımasındadır (inkârındadır) (74). Aynı

(74) Şüphe yoktur ki, Mach ve «modern» sübjektivizm gibi, Berkeley'de (zamanında) duyuları inkâr etmemekte idi.

şekilde XVIII'inci yüzyılın Fransız materyalizmi *materyalist konudunu* (postülasını) tam bir açıklık ile belirtmiştir.

Lenin, bu noktada, Engels'in düşüncesini geliştiriyor.

Materyalizm, idealizm gibi *felsefe yönünden* bir konuttur. Bu değim tanıtlanmaz, mantıkî kanıt olanağı olmayan ve fakat zorunlu olarak konması gereken bir olumluluk belirtmektedir. Olanağı olan iki konut vardır, başlangıçta eşit olan iki konut. Bunlar konut olarak, kesin olarak çatışkılıdırlar: materyalist konut, idealist konut. (S. 51, 55, 59, 107, vs.)

Hiç bir zaman mantık yönünden materyalizm de, idealizm de ispatlanamaz. Sadece zıt iki kavramı ifade etmek ve aykırılıklarını göstermek mümkündür. Böyle olunca bir Berkeley'in önemini kabul etmek ve idealist konutu nihayet ifade ettiğinden ona müteşekkir olmak gerekir; çünkü iki konut binlerce yıllıkdır, fakat bir sürü filozof konuyu karıştırmaya uğraşmışlardır ve uğraşmaktadırlar, üçüncü bir yol aramaktadırlar, (özellikle Mach'ın ampiriokritisizmi), bunlar duyuları veya «deneyleri» kabul etmekte ve fakat ne idealizmi, ne de materyalizmi öngörmektedirler...

Başka alanlarda diyalektik düşünce bir «evet ve hayır» ile tanımlamaya elverişlidir: bir anlama evet, diğerine hayır. Bu, o takdirde bir ulaşmayı bir geçişi, bir çelişkiden diğerine geçişi tahlil etmek çabasını göstermektedir (örneğin: hayat ve ölüm). Fakat burada bir *ikilem* söz konusudur. Çözüm bir «ya... veya» şeklini almaktadır. Ya idealizm veya materyalizm.

Netice: bu sorun felsefe yönünden temelli olmasına rağmen, sadece felsefe yoluyla, ve onun içinde, çözümü yoktur. Felsefe bize tarih boyunca — felsefede ve felsefe dışında — materyalizm ile idealizm arasında zorlu bir mücadele göstermektedir.

Felsefeye değgin mücadele (felsefede ve felsefen dışında) sınıf mücadelesine bağlanmaktadır. Felsefî tavır takınma *o andan* beri, açıkça veya içerik olarak, bir *taraf tutma,* Parti tutma anlamınadır. Parti dışı bir felsefe, insanlar arasındaki gerçek çatışmaların dışında: sınıflar dışında, felsefe yoktur.

Materyalizm özünden devrimcidir; o devrimci insan ve sınıfların felsefesidir, çünkü her zaman somut bir tahlilin unsurlarını sunmaktadır. İdealizm tümüyle gericidir: gerici insanların ve sınıfların felsefesi olarak kalmaktadır; çünkü o gerçek sorunların inkârını, firarı, kaçışı haklı göstermekte ve ona yol açmaktadır.

Pratiğin tek ölçütü, — devrimci pratik — felsefî tavır takınmanın yönünü böylece göstermeğe imkân vermektedir ve felsefî (materyalist ç.) konutu, sadece sonsuz bir tartışmanın içinde, idealist konuta boşuna karşıt olan bir konut olmaktan kurtarır. Marx'ın Feuerbach hakkındaki tezlerinde söylediği gibi felsefe sorunları pratik alanında çözümlenir.

Oysa, eğer pratik onları çözümlüyorsa, onlar pratiği aydınlatmak için gereklidirler. Çünkü hakikaten bizde, bizim için, düşünüp taşınmaya başladığımız zaman «*fiziksel ile ruhsal arasında bir*

çelişki vardır» (Lenin, S. 41) Temel felsefe sorununun hayatta gerçek bir temeli vardır, ve o basit bir görünüşden hareket etmemektedir. Lafla yok edilmesine hakkımız olmayan, canlı bir çelişki *felsefî kavramlarda* kendisini ifade etmektedir.

İdealizm, mantık yoluyla çürütülemez. (Lenin'in yaptığı gibi) onun her türlü pratikle ve hele ihtilâlcı pratikle çelişkiye girdiğini göstermek mümkündür. İdealizmin insanların ve bilginlerin «safca» kanılarına ne kadar karşı geldiği gösterilebilir. Onun sınıfsal yönü, zorba ideolojilerin nasıl idealist oldukları gösterilebilir. Onun tekbenciliğe (solipsizm), hatta tek «benliğin» sadece yaşanan anın varlığı fikrine vardığı gösterilerek olmazlığa indirgenebilir. (Bak. S. 67. 77). Böyle yapılmakla ona karşı mücadele edilir, fakat yokedilmez, çürütülmez. O her zaman yeni şekillerle yeniden doğar. Bir konut (postülat) nasıl çürütülsün, nasıl yok edilsin?

Karşıtlık olarak materyalizm de ispat edilemez, tanıtlanmaz. Materyalizm kendi tutumu için, partisi için mücadele eder. Materyalist eleştiri öz olarak seçmeciliklere, uzlaşmalara, kendinden «utanan», isimlerini taşımaktan korkan idealizm veya materyalizmlere karşı yönelmiştir. (Lenin der ki, «bizatihi şey»i (chose en soit) kabul eden Kant'ın doktrini «utanan» bir materyalizmdir — ve ampiriokritisizm utanan bir idealizmdir...).

Tekrar edelim: bu alanda, bu sorun'un çerçevesinde, Lenin için diyalektik — çelişkilerin mücadeleleri ve birliği — iki kavramın karşılıklı olarak kesin dışınlamaları içinde ifadesini bulmaktadır. İdealizm ve materyalizm biri diğeri ile tanımlanır,

biri diğerine karşı. Ve bundandır ki, sadece «*tam ortanın horgörünür partisi*» karmaşalıkta bulunmaktadır. Felsefî tutum, politik bir tutumdur.

Çelişki Ancak Bazı Sınırlar İçinde Salttır

Fakat bu noktada Lenin'in seyrek olarak yerine oturtulan bir teorisine erişmekteyiz.

Materyalizm ile idealizm, (madde ile bilinç veya düşünce) arasındaki zıtlık veya çelişki, ancak iyice belirgin bazı sınırların, bir çevrenin içinde *salttır:* bu ilk veya temel *felsefe* sorununun, temel felsefî kavram ve ulamların alanıdır.

Bu sınırların dışında onun sadece *izafî* (rölatif) bir çapı vardır. O dahi aynı zamanda salt ve izafîdir. (Bak. S. 125.)

Kavranması azıcık güç olan bu tezin anlamı nedir?

Bu, şu anlama gelir ki, Lenin için filozof dünyayı *tasarlamak* isteyince, bilgili insan dünyayı felsefî olarak düşünmek isteyince madde, tin — varlık, düşünce, vb. gibi aynı zamanda çok soyut ve çok somut olan kavramlardan beri kalamaz.

Bu yüzden (filozof. ç) *zorunlu olarak salt* ikilem'e erişmektedir. Oysa, gerçeklikte, madde ile bilinci, varlık ile düşünceyi (diyalektik) bir birlik içinde sıkıca karışmış olarak bulmaktayız. Böylece her birimiz — fakat bu çatışmasız olmamaktadır — aynı zamanda maddè ve düşünce, doğa ve insan

bilinci halinde bulunmaktayız (75).

Böyle olmasaydı *diyalektik* materyalizm var-olmazdı!

Çünkü, buraya kadar temel felsefe sorunu çerçevesinde, materyalizm ve idealizm, (onların *salt* kavramları, çelişkileri) söz konusu oldu, fakat daha *diyalektik* materyalizmden bahsedilmedi.

Diyalektik materyalizm bu sorunu çözümlerken onu aşmaktadır. Ne şekilde? (Diyalektik materyalizm ile tarihî materyalizm ayırt edilemiyeceğinden) azar azar insan bilincinin, düşüncesinin *oluşumunu* göstermekle bunu yapmaktadırlar.

Fakat tarihî ve diyalektik materyalizm bu görevi ancak yavaşça yerine getirmektedir, bunu fizikten veya yerbilimden, toplumun, bilgilerin, fikirlerin tarihine kadar bütün bilimlerin yardımına baş vurarak yapmaktadır. Bilinci, insanın doğal ve toplumsal varlığının *yansısı* veya *yansıması* olarak,

---

(75) Böylece Bay Merleau Ponty'nin Lenin'e karşı kullandığı kanıtlama işlememektedir. Bu filozof Lenin'in klasik felsefeyi devam ettirdiğini kabul etmektedir. *(Bak.* önceden sözü geçen *Diyalektiğin Maceraları,* S. 89) Ona göre bu bir hatadır; klasik felsefe yönünden «var olmak» kelimesinin iki anlamı vardır: eşya olarak, veya saf bilinç olarak (var olunabilir). Oysa tecrübe (cismin tecrübesi), «birkaç anlama çekilebilen» ne nesne, ne bilinç olan bir varoluş şeklini göstermektedir. (Bak. *Algının Fenomenolojisi, S. 231,* vb.) Fakat Lenin bu «birkaç anlama çekilebilen» cismin *olduğu gibi* düşünülebileceğini veya kendini düşünebileceğini kabul etmemektedir. Felsefenin yeri bilgi düzeyindedir, dolaysızlığın, birkaç anlama çekilmenin düzeyinde değil.

pratik ve toplumsal faaliyetinin yansısı olarak, yani duyulardan ve algıdan (idrakdan) bilgiye ve fikirlere yükselen karmaşık yansı olarak; yani yansının kendisinin faal olması şekliyle tanımlamaktadır.

Bu bilgi emeğinin tamamlanmasını düşünmek, bütün bilginin tamamlanmasını varsaymak olur. Bu, böylece sade sonsuzda bir sınır olarak kalmaktadır. Oysaki bu sınıra yaklaşılmaktadır.

Bu, şu anlama gelir ki, idealist konutun sızabileceği bütün fırsatlar, bütün vesileler, bütün kanıtlar, bütün boşluklar yok edilemez.

Bu, şu anlama gelir ki, materyalist konut (veya ilk konut olarak alınan materyalizm) bir defada yok edilemez — oysaki, konut olarak, o, bilim yoluyla yavaş yavaş aşılır, çünkü tek o, nesnel (objektif) bilgiye karşılık vermektedir ve onu mümkün kılmaktadır (76). Böyle olunca, diyalektik materyalizm, felsefe sorunlarına verilen diğerlerine benzer bir cevap değildir. (Bak. S. 74).

Böylece diyalektik materyalizm, hâlâ bir felsefedir, hatta o, modern düşüncede en keskin hale gelen temel soruna cevap verdiği derecede — ilk çağlardan kalan materyalist konutu yeniden ele aldığı, derinleştirdiği, zenginleştirdiği derecede — felsefeyi geliştirir, açar.

---

(76) Belki felsefî konut olarak materyalizm sonuna yaklaşıyor denebilir — fakat bu, onun felsefî yönden tüm anlamını kazanmasından sonra olur.
Burada bu sadece leninist düşüncenin bir yorumlamasından ibarettir...

Fakat felsefî sorunu (kelimenin geleneksel anlamıyla) çözümlediği derede, o, artık bir felsefe değildir. O, felsefeyi bilimlerle, eylem ve pratikle, tamamen bilinçli olarak taraf tutma ile bağlamaktadır. Yavaş yavaş idealizmin bütün temelini yok etmektedir.

Böylece, diyalektik materyalizm (geleneksel felsefeyi), *eskiyi* yeniden ele almakla, daha yüksek bir seviyeye eriştirmekle, yavaş yavaş aşmakla, *yenidir*. Bu şekildedir ki, artık bir ilk konuta bağımlı olmaktan kurtulacaktır. Yavaş yavaş toplumsal pratiğin, bilginin ve eylemin, parti (taraf) tutma dahil olmak üzere, hepsinin bütün alanını ve derinliğini kaplamaktadır. Bu sıfatla onun, kendi hakikatını ve kendi ispatını sarmalayan derinleşmiş bir nesnelliği vardır. Önce safça ileri sürülen, sonra özümlenen, zenginleşen materyalist konut, diyalektik materyalizm ile, ileriye doğru kesin bir sıçırayışta bulunmaktadır.

Felsefe Tarihi

Geçmişin felsefesine dönelim. Felsefeciler iki cepheye bölünürler. Eskiden ve bugün felsefede iki büyük akım: materyalizm, idealizm, vardı. Bu iki eğilim arasında zorlu bir mücadele vardı, (hâlâ da var). (Bak. S. 21, 82, vs.)

Lenin, her (felsefe .ç) «sistemi» üzerine bir yafta koyabileceğimizi mi söylemek istiyor? Yine burada da sorunun, *felsefe tarihi* sorununun, bir ikilem ile ve onun içinde ifade olunduğunu mu söylüyor? Her sistemin, *ya* materyalist, *veya* idealist olduğunu mu söylüyor? Hayır. İkilemin çer-

çevesinin dışına çıkmış bulunuyoruz. Aksine burada, bu çerçevenin içinde, çelişkilerin mücadelesi ve birliği çoğul olan karışımlarda, tarihî bağlantılarda, birinden diğerine geçişlerde belirmektedir; ve bu mücadele, aynı zamanda (bilginin imkânsız olduğunu savunan bilinemezlik (agnosticisme) teorisi gibi — veya sahteciliklerle: kendini materyalizm diye gösteren idealizm — veya hatalar ile: kendini idealizm diye tanıtan, «kendinden utanan» bir materyalizm gibi) her çeşit uzlaşma ile belirmektedir.

Mücadele felsefenin başlarından beri, bütün tarihi ve gelişmesi boyunca süregelmektedir. Çünkü felsefenin bir gelişmesi olmuştur; ve hatta idealizmin de en karmaşık ve en tutarlı şekillerine, Hegel'in idealist diyalektiğine varıncaya kadar bir gelişmesi olmuştur. Nihayet ve hele, felsefe tarihinde, materyalizmin bir gelişmesi, kısmen idealizme karşı mücadelesinde, kısmen doğa bilimlerinin ve maddî doğa üzerindeki insan eyleminin gelişmesi içinde ve onun yoluyla materyalizmin bir zenginleşmesi olmuştur.

(Engels'in görüşlerini tamamlayan) Lenin'e göre felsefenin tarihi budur.

Böylece felsefenin *üçüncü* sorununa geliyoruz. Lenin onu öncekilerden çok dikkatlıca ayırmaktadır, çünkü (bu sorunların .ç) her birinin çerçevesi, sınırları, birliği ve özgül çelişkileri bulunmaktadır; herbiri ötekinin içinde sarmalanmıştır ve oysa farklı bir alan tanımlamaktadır. Birincisi başta olan temel sorundu, «Materyalizm - İdealizm» kavramlarının ortaya attığı ikilemden ibaretti. İkincisi tarihî sorundu: felsefî kavram ve ulamla-

rın (catégories) oluşumu, onların çatışmaları, materyalizmin ve idealizmin tarihi sorunu idi. Üçüncüsü, asıl bilgi sorunudur; bizim kavramlarımız, bizim ulamlarımız, bizim fikirlerimiz dışta bulunan bir şeyin karşılığı mıdırlar? Dünya bilinebilir mi?

Aslına bakılırsa diyalektik materyalizmin temel sorunu nasıl çözümlediğini açıklamakla daha önceden bu alana girmiş bulunduk. Fakat burada çelişkili olan şeylerin mücadele ve birliğinin ne gibi yeni bir şekil aldığını açıkca belirtmeliyiz. Burada bilginin olanaklarını inkâr eden veya bilgiyi yok edecek olan sakıncalıklar koyan, deneyciliğe karşı bilinemezliğe karşı, pozitivizme karşı materyalizm mücadele etmektedir. Fakat burada, bu çevre içinde materyalizm bazı idealizmlerle özellikle Hegel'in nesnel idealizmi ile anlaşmaktadır. Kaldı ki bu, onun hegelci idealizmi idealizm olmakla eleştirmesine engel değildir. (Bak. S. 83 ve 310) *Felsefe Defterleri*'nde Lenin cevap verecek ve bu ilişkiyi derinleştirecektir.

Ur Olarak Alınan İdealizm

Demin idealizm sadece çürütülmez bir olmazlık olarak görünmekteydi, fakat bu rüya gibi bir olmazlık idi.

Şimdi idealizm bambaşka bir şekilde görünmektedir. Bunu *Materyalizm ve Ampiriokritisim*'in sonuna eklenip yayınlanan *Defter*'lerden aktarılma, dikkate değer bir metinde Lenin açıklamaktadır:

«Deyimin felsefî anlamına göre, idealizm, kaba ilkel, metafizik bir materyalizm bakımından budalalıktan başka bir şey değildir. Aksine, diyalektik tarafından disipline sokulan materializm bakımın-

dan, felsefî idealizm maddeden, tanrılaştırılmış doğadan ayrık, saltlığa abartılmış olarak varan bilginin tek taraflı bir gelişmesi, bir uru, yersiz bir katkısı, onun belirtilerinden biri veya bir façetasıdır». (Bak. S. 347.)

İdealizm bir urdur, bilginin bir *an*'ını irileştirir (Bak. 117.): ya duyuyu, ya kavramı ve soyutluğu, ya eleştirici şüphenin ve yargının geçici olarak askıya alınışının anını, vb., vb. nin (anını irileştirir. ç).

Böyle olunca her idealizmi ciddiye almak gerekmektedir, onu izlemek için değil, fakat köklerini sökmek için, çünkü onun kökleri vardır, — canlı ağaçtan, bilim ağacından besini sömüren kökleri vardır.

Bilgi bir dizi an ve gereklik içermektedir: duyu ve algı — olay ve vakıaların gözlemi ve betinlemesi — pratik eylem — düşüncenin müdahalesi, kavramların oluşumu — elde edilmiş bilginin eleştirisi, daha ileriye gitmek için, onun rölativitesinin bilinci — doğrulamak, uygulamak, derinleştirmek için pratiğe dönüş.

Bilgi, bütün bu anların içinden, cahillikten bilgiye giden tek ve tümlüğü olan bir sürecin bulunmasını; tükenmez bir gerçekliğin bilinmesinde gerçek bir ilerleyiş olmasını, içerir.

Bir an'ı, bir görünüşü, bir unsuru ayırın ve onu saltlığa götürün, metafizik idealizmin bir türünü elde edersiniz. Pratiği ayırın, pragmatizmi elde edersiniz. Duyuyu ve olayı sökün, onları özden ve ya bizatihî şeyden ayırınız, deneyciliği veya sansüalizm'i, bilinemezliği veya olguculuğu (positivizm) elde edersiniz. Bilim adamının faaliyetini ayırınız,

öznelciliği elde edersiniz. İzafiden, eleştiriden an'ı ayırınız ve onu şişiriniz, rölativizmi vb. ni elde edersiniz. Bilinçin kendisini ayırınız, genel olarak idealizmi elde edersiniz.

Böylece *her tür idealizm canlı süreci sakatlar ve durdurur.*

Aksine diyalektik materyalizm tüm süreç vasıtasıyla tanımlanır. O, bilginin canlı sürecinin kırpılmamış tümü ile tanımlanır, bilginin saf yöntemini kaplar. Fakat onu üst bir seviyeye yükseltir.

Diyalektik materyalizm bir bilincin teorisini içermektedir, *yansıma veya faal yansılar* pratik ve bilgi yoluyla sonsuz, tükenmez engin bir gerçeklik içine girmektedir. Ona yavaş yavaş hakim olarak, kör zorunluğu özgürlük haline sokarak bunu yapmaktadır.

Lenin 1908'de haber veriyordu: elektronun, zerrelerin en ufağının içinde sonsuz bir kapsam ve belirtme zenginliği bulunmaktadır.

Burada yeniden fiziğin «krizi» ile karşılaşıyoruz. Hem kriz vardır, hem de yoktur. Eğer materyalist gnoseoloji tutarlı bir şekilde uygulansaydı kriz olmazdı. Kriz vardır çünkü bilim yakışıksız olarak incelenmektedir. Çünkü eski mekanist fizik çökmektedir, ve doğa bilimi sıkıntılı bir şekilde diyalektik materyalizmi doğurmaktadır. Ancak kriz bilimin ortaya attığı sorunlardan gelmektedir.

Lenin'e göre «*Gerici teşebbüsler bilimin gelişmesinin kendisinden doğmaktadırlar*» (S. 282), bu demektir ki, bu sorunları en büyük bir ciddiyetle ele almak ve onları hor görmemek gerekir.

Bu düşünceler sadece doğa bilimleri için ge-

çerlidir; çünkü bu alanda modern devrim burjuva bilginlerinin eseri olarak oluşmaktadır. Toplum bilimleri alanında durum değişiktir, çünkü burada modern devrim Marx ve Engels tarafından başarılmıştır.

Doğa bilimleri alanında, tırnak içinde, «kriz» vardır. Toplum bilimleri alanında (tarihte, ruhbilimde, sosyolojide vb.nde) marksizmin dışında, tırnak içine alınmamış, bir kriz ile karşılaşırız: sürekli bir kriz vardır. Yöntemler birbirinin içine giriyor, çarpışıyor; burjuva ideolojisi için çelişkiler çözümsüzdür.

Lenin, *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'in son bölümünde bu sürekli krizi tahlil etmektedir.

Lenin'e göre bunun nedeni, bütün marksist olmayan bilginlerde: tarihci, ruhbilimci, sosyolog vb. lerinde, ortak olan idealist konuttadır (postüladadır). Bunların hepsi *sübjektivist* bir görüş açısından hareket ederler ve bilinci bağımsız, özerk bir gerçeklik haline sokarlar. Böyle olunca onun kanunlarını nasıl keşfedebilirler? Hatta, nasıl bu kanunları inkâr etmeğe varmazlar?

Her bilincin gerçekliği *yansıttığı verisi*, materyalizme gerekli olan, onu meydana getiren, ondan ayrılmaz bir olumlamadır:

«*Onun, sosyal bilinç, sosyal varoluşu yansıtır şeklindeki tarihî materyalizmin olumlamasına ne gibi dolaysız ve çözülmez bir bağ ile bağlandığını görmemek imkânsızdır... Nasıl ki, genel olarak varoluş ve bilinç özdeş değillerse, sosyal varoluş ve sosyal bilinç de ondan fazla özdeş değillerdir. İnsanların bilinçli kişiler olarak, birbirleri ile ilişki kurarak yaptıkları şeylerden, sosyal bilincin*

sosyal varoluşa özdeş olduğu sonucu hiç bir şekilde çıkartılamaz.» (S. 297.)

Yani, Lenin için, toplum bilimlerinde doğa bilimlerinde olduğu gibi ve fakat çok daha zorunlu bir şekilde, materyalizmin temel olumlamaları ile bilginin ve bilimin temel gereklikleri raslaşmaktadırlar (coïncident); onları formül haline sokmakta ve bilginin tutarlı bir teorisi seviyesine çıkartmaktadırlar.

D) FELSEFE DEFTERLERİ

Bunların tümü — Hegel'in *Mantık*'ı hakkındaki Defterlerden başka (77):

(77) Ocak 1939 tarihinde Gallimard yayınevinin «Büyük Felsefe Metinleri» koleksiyonunda Lenin'in Hegel'in Mantığı hakkındaki *Defteri*'nin bir çevirisi yayınlandı.
Bu çeviri birçok neden dolayısıyla kusurluydu. Bunlardan biri yayıncının aslına uygun bir baskı tekniğini fazla masraflı bulmasıydı. Bu yüzden Lenin'in «Defterlerde» kullandığı ok ve kaş işaretleri ve diğerleri yerine sahifelerin altına konan karışık, bir not ve notun notu sistemi, kullanıldı ve böylece metnin güçlüğü daha da arttırıldı.
Sözü caizse 1939 baskısının şansı olmamıştır. Önce diyebiliriz ki, Fransadaki marksist araştırmalara ve marksizmin etkisine göre erken çıkmıştır. En kesin bir ilgisizlikle karşılaştı; hakkında çok az makale ve not çıktı; çok az sayıda satış oldu.
Sonra hitlercilerin yasak ettiği ve toplattığı kitaplara değgin «Otto listesi»nde bulunmak şerefine — doğal olarak — hak kazandı. Bu uzun zamandır piyasada bulunmayan bir kitaptır. Bu çevirinin başında 100 sahifeyi aşkın uzun bir önsöz bulunmaktaydı önsöz bugün hâlâ değerini kaybetmemiştir. (Bu çeviriyi yapan kitabın yazarıdır. Çev.) Yeni olarak Fransada tam bir çeviri yayınlandı. Ed. Sociales, 1955.

a) Marx ve Engels'in: *Kutsal-Ailesi.*

b) L. Feuerbach'ın: *Dinin Özü Hakkında Dersler*'i.

c) Hegel'in: *Tarih Felsefesi Hakkında Dersler*'i.

d) Hegel'in: *Felsefe Tarihi.*

e) Lassale'ın: *Heraklit*'i.

f) Aristo'nun: *Metafizik*'i.

g) Abel Rey'in: *Modern Felsefe*'si.

h) Deborin'in: *Diyalektik Materyalizm*'i, ve az önemli diğer eserler hakkındaki notları kapsamaktadır. Ve yine:

i) *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'in halk baskısının eki olarak daha önce yayınlanan bir kısım, bunların arasında bulunmaktadır.

Hegel ve Marx

Bu, geniş olduğu kadar bağlantısız tümün içinden, Hegel hakkında, ve özellikle *Mantık* kitabı hakkındaki parçalar üzerinde, ilgi toplanmaktadır. Fakat bunları ayırt etmek şüphesiz büyük bir hata olurdu. Öteki parçalar, Lenin'in *Mantık* hakkındaki yazılarını hazırlamakta, açıklamakta veya derinleştirmektedirler, kendileri *diyalektik* ve materyalist bilgi teorisi hakkında — parçalı olmakla beraber — derin ve yaratıcı bir açıklama teşkil etmektedirler.

Önce *Kutsal-Aile* hakkındaki notları ele alalım. Lenin bu eserden, hegelci felsefeden sosyalizme geçişi gösterdiklerinden dolayı, kendisini ilgilendiren parçalar aktarmaktadır:

«Marx'ın neyi elde ettiği ve yeni bir kavrantıya doğru nasıl yöneldiği görülmektedir.» Bazı parçalar *«Marx'da o anda bile, proletaryanın devrimci rolu hakkında hemen hemen oluşmuş»* kavrantısını ortaya atmaktadır. Bu, sosyalist yazarların *«proleterleri tanrılaştırdığı»* anlamına gelmez. Bunun *«tersi daha doğrudur»*. Proletarya ve zenginlik karşıt şeylerdir. Böyle olmakla Marx ve Engels için bir bütün teşkil etmektedirler. Proletarya:

«karşıtlığın negatif yanıdır... Varlıklı sınıflar ve proletarya sınıfı, aynı şekilde insanîliğin elden alınışını temsil etmektedir. Fakat bu elden alınmada birincisi kendisini rahat, onanmış saymaktadır... ikincisi elden alınışın içinde kendisini yok olmuş duymaktadır. Doğrudur ki, ekonomik haraketin içinde, özel mülkiyet kendiliğinden kendi yok oluşuna doğru yol almaktadır, fakat bunu sadece kendisinden bağımsız, bilinçsiz, kendi iradesine karşı olarak ve eşyanın tabı tarafından şartlanmış olarak yapmaktadır: bunu sadece proletaryayı (proletarya olmakla, kendi sefaletinin bilincine varmış sefalet olmakla), yaradarak yapmaktadır... Proletarya, özel mülkiyetin proletaryayı yaratmakla kendi kendisinin hakkında verdiği hükmü, infaz etmektedir.»

Lenin'in bu not'ları kendisinin Marx ve marksizm hakkında en iyi tanınan yazılarına: *«Marksizmin Üç Kaynağı, Onu Meydana Getiren Üç Kısım»* makalesine *(Seçme Eserler,* C. I, S. 63 ve s., Fransızca baskı, Moskova, 1948), ve Granat Ansiklopedisindeki makalesine doğrudan doğruya bağlanmaktadır. Lenin *Kutsal-Aile'de* (*) marksizmin

(*) Marx ve Engels'in bu eserinde. Ç.

«insanlığın XIX. uncu yüzyılda yarattıklarının en iyisinin: Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği, Fransız sosyalizmi»'nin *(Seçme Eserler,* I. S. 64.) eleştirici aşanmasını yazarak nasıl oluştuğunu incelemiştir.

Gerçekten *Kutsal-Aile*'de klasik ekonominin bir eleştirisinin taslağı bulunmaktadır *(«ekonominin dili» her zaman «yabancılaşmanın dili» dir),* fakat orada yeni ekonomik bilim, klasik ekonominin hümanist eleştirisi ile, ancak filiz halinde bulunmaktadır.

Lenin Marx'ın Prudhon'a karşı tutumunu belirtmektedir; onu hegelci sol kanadın hücumlarına karşı *(«eleştirici-eleştiri»* ye karşı) savunmakta, fakat *«ekonomik yabancılaşmanın içinde ekonomik yabancılaşmayı»* yok etmek istemesini yermektedir.

Aynı şekilde Lenin fransız materyalizmi hakkındaki kitabın uzun bir parçası için, *«kitabın en değerli parçalarından biri»* diyerek onun önemi üzerinde duruyor. Bu parçada aynı zamanda övgü ve yermeler vardır, Fransız materyalizminin hem büyüklüğü, hem de sınırları gösterilmektedir.

Nihayet Lenin, *Hegel* ile ilgili olan ne varsa onu ayıklıyor ve notlarına aktarıyor.

Bir yönden Hegel, hele *Fenomenoloji*'sinde,

«kendisine bilinci, insanın, gerçek insanın ve buna göre, gerçek nesnel bir dünyada yaşayan ve onun tarafından şartlandırılmış insanın, kendisine bilinci (*) haline sokmadansa, insanı kendisine bilincin insanı haline sokuyor.»

(*) Consience de soi. Ç.

Böylece *Fenomenoloji* mantık yönünden, insanî gerçekliğin yerine *salt bilgiyi* koymağa varıyor. Hegel'in idealizmi «*dünyayı başaşağı koyuyor*».

Yani, Hegelde üç unsur vardır: Spinoza'cı özdek, Fihte'ci kendisine bilinç, ve zorunlu olarak çelişkili olan, ikisinin birliği: Hegel'ci *salt tin* (esprit). Strauss bunun ilk görünüşünü geliştirdi, Bauer «*eleştirici-eleştiri*» de ikincisini geliştirdi; bu demektir ki, bu hegelciler mantıklı ve sonurtulu olarak bu unsurların herbirini *tek yönlü* bir şekilde geliştirmişlerdir. Bunlar hegelciliğin ancak bir yanını temsil etmektedirler. İlk olarak tek Feuerbach

«*metafizik salt tin'i, doğa tabanı üzerindeki gerçek insan halinde halletmekle, Hegel'i hegelcilik yönünden tamamlamış ve eleştirmiştir.*»

Feuerbach «sistem»in esrarını açığa çıkartmıştır. Kavramlar diyalektiğini yok etmek, (Engels tarafından yazılan bir paragrafda kullandığı deyim) ile filozofların savaşını yok ettiği gibi tanrılarınkini de yok etmek ve eski karışık yığın yerine canlı *insanı* koymak, Feuerbach'ın başarısı olmuştur.

Fakat öte yandan, (gerçek yemişlerle karşılaştırılan Yemiş Fikri ünlü örneği ile) kurgusal (speculatif) felsefenin eleştirisi, Lenin'in *daha ilginç* bulduğu bir gözleme yol açıyor. Çok defa Hegel'in

«*kurgusal açıklamasının içinde eşyanın kendisini kavrayan (die Sache selbst) gerçek bir açıklamada bulunması*», görülmektedir.

Ve Lenin bu noktanın üzerine yeniden dön-

mekten, Marx'ın Hegel hakkındaki övücü parçalarının altını çizmekden kendini alamıyor. Hatta *(Mantık* kitabından çok daha idealist olan) *Fenomenoloji*'sinde bile Hegel öğretisinin, idealizminin aksine olarak, bazen insan ilişkilerinin gerçek bir belirtmesini vermektedir, halbuki Bauer ve (saf kendisine bilinç kuramcıları) sadece boş bir karikatür vermektedirler.

Burada şunu not edelim ki, Lenin Marx'ın bazı sahifeleri için ağır hükümler vermekten kaçınmıyor; bir yerde: «*mızıkçı ve can sıkıcı eleştiri*», veya yine: «Marx'ın köklü ve fakat ilinç olmayan gözlemleri», diyebiliyor.

Başka bir deyimle, Lenin yargı canlılığı ve güvenci ile bizim için bu eserin *özünü* ayırt etmiş ve onu açmıştır. Lenin temele değgin yargıyı, değerlendirmeyi veriyor: Marx temele değgin fikrine, üretimde sosyal ilişkilerin rolleri fikrine *yaklaşıyor,* diyor.

Lenin, Marx'ın gençlik eserlerinin çoğunu, özellikle 1844 yılının *Ekonomik-Felsefî El Yazmalarını* görmemiştir.

Oysaki değerlendirmesi, temele değgin olarak doğru görünmektedir ve bu gençlik eserleri hakkında beliren eğilimleri ayırt etmeğe olanak yaratmaktadır. Birileri bunları aşkın olarak değerlendirmekte ve bunlarda marksizmin en değerli tarafını bulmaktadır ve hatta, ilahe Minerv'in Jüpiter'in beyninden bir anda çıktığı gibi, birden mucizevi olarak fışkıran marksizmi bu yazmalarda bulmaktadırlar.

Diğerleri, aksine, bunları değerden düşürme-

ye, bunlarda sadece devam etmekte olan hegelciliği görmekte ve marksizmin birdenbire meydana çıkışını 1848'e kadar, *(Manifest'e)* kadar itelemektedirler.

Lenin, bunların *geçiş* eserleri olduğunu bize göstermektedir; fakat Lenin'in diyalektik kavrayışından özellikle şu sonuç çıkıyor ki, bir anlama hiç birşey geçişden (transition) dan daha zengin, daha yaratıcı, daha sıhhatlı, daha ilginç değildir: çünkü o çelişkili oluş ve süreçtir; çünkü netice oluşdan ayırt edilemez; çünkü kendisini yaratan bu oluştan, ayırt edilen sonuç, ölü bir sonuçtur.

Akıllı İdealizm yeğ'dir

Bu şekilde, Lenin'in kitap okurken aldığı notlar «en küçük *hakikat zerresini*» harikulade bir ciddiyet ve hoşgörürlük, cömertlik ve doktrin sağlamlığı karışımı ile ele geçirmektedir. Onun yargıları softa (sectaire) ve nasıcı (doğmatique) eğilimli marksistleri bazen hayrete düşürür.

Lenin, Hegel'in tarih hakkındaki derslerini tefsir ederken: «*Akıllı idealizm, akıllı materyalizme, aptal materyalizmden daha yakındır.*» diyor.

Örnek olarak, idealizmi ile tanınan bir filozofun durumunu, Leibniz'i alalım.

Marx daha önce, XVII'inci yüzyıl metafiziğinin (Descartes'in, Leibniz'in) hâlâ olumlu ve dinsel olmayan bir kapsantısı olduğunu işaret etmişti. Onlar matematikte, fizikte keşifler yapmaktaydılar. (Lenin'in aktardığı *Kutsal-Aile* metni, ve de 10 Mayıs 1870 günlü Engels'in mektubu).

Lenin, Feuerbach'ın Leibniz hakkındaki kitabı dolayısıyla konuyu yeniden ele alıyor. Cisme değgin özne Leibniz'de Descartes'de olduğu gibi sadece dışardan harekete geçirilen; yayılımı, süre durumu olan bir kütle olmayıp, kendisinde «*faal bir güç, hiç bir zaman istirahat halinde olmayan bir faaliyet ilkesi*» bulunmaktadır.

Böylece «*ilahiyat'ın içinden Leibniz madde ile hareket arasındaki çözülmez (ve evrensel, salt) bir bağ ilkesine yaklaşmaktadır*».

Monad (*) bir âlemdir ve dünyanın tümünü yansıtır veya temsil eder. Bölünmez olduğu halde; bütün öteki nesnelerle, öze değgin irtibatını kaybetmemekle beraber, onun bulanık veya açık sonsuzca çoğul algıları vardır, bunlar kişisel olarak özel değişimlerine doğru yönelikdirler.

Lenin, «*burada, (idealizme ve kliseciliğe rağmen) özel tipte bir diyalektik, ve hatta çok derin bir diyalektik bulunmaktadır*» diye not ediyor.

Ve Feuerbach ile beraber, felsefenin Leibniz'ci idealizmden, onun «*hayat dolu ve güçlü çok tanrıcılığından*», Kant'ın deneyüstü idealizmine geçmekle fakirleştiğini düşünebiliriz, demektedir.

Kaldı ki, Leibniz duyunun ve algının önemi üzerinde ısrarla durmaktadır: her halde bundandır ki, Feuerbach 1836 yılında Leibniz'i okudu ve

(*) «Monade»: Lebniz sisteminde, bütün varlıkları oluşturan; basit, faat, bölünmez özdek (substance). Ç.

açıkladı ve bu eleştirici tahlilden hareket ederek kendi materyalizmine vardı. Daha sonra 1847'de konunun üzerine yeniden döndü ve kitabına Leibniz idealizmine karşı en ağır sahifeleri ekledi. Oysa, bu ek sadece monadolojinin içindeki çelişkiyi daha güçlü olarak işaretlemektedir.

«*Leibniz* yarı yarıya *hristiyandır, o tanrıcı veya hristiyan ve doğacıdır (naturaliste). Allahın iyilik ve kudretini usculuk (sagesse) ile, anlık (entendement) ile sınırlamaktadır. Fakat bu anlık sadece bir doğa bilimlerine değgin maddeler dermesidir, sadece doğanın, evrenin tümünün, bağlantısının betimlemesidir. Böylece teoremini doğalcılık ile sınırlamaktadır, tanrıcılığı kendisini yok edenle doğrulamakta, savunmaktadır.*»

Lenin bu satırları kopye edip altlarını bir N. B. *(Nota bene)* (*) ile işaretlemektedir. Bu satırlar objektif bir kapsantı taşıyan idealist bir sistemin içinde, materyalizm ile idealizmin mücadelesini göstermektedir.

Feuerbach'ın kendisine gelince, Lenin onun düşüncesinin «*gerçek çekirdeğini*» büyük bir dikkatle aramış ve meydana çıkartmıştır: bu, hâlâ, yetersiz olan doğacılık, hümanizmdir.

Feuerbach için *duyulu* olan nedir? Bu sadece tek başına olay, ilkel duyu, örneğin mideden gelen duyu değildir. Duyulu olan (le sensible), maddî ile tinselin hakiki, gerçek birliğidir.

«*Us'un fiziksel ve durulmuş bağlantısı duyuların toplaşma yeri olan beyinde bulunmaktadır.*»

(*) İyice not edin. Ç.

Doğa, bilinçden yoksun varlık, onun için başlangıcı olmayan ebedi varlıktır, ilk varlıktır. Lenin «o doğa derken doğaüstü hariç herşeyi anlamaktadır», diye not ediyor ve yorumluyor:

«*Feuerbach aydınlıkdır, fakat derin değildir. Engels materyalizm ile idealizm arasındaki zıtlığı daha derin bir şekilde tanımlamaktadır.*»

Çünkü Feuerbach doğayı koymaktadır, fakat bilincin, onun şartlarının, tarihî gelişmesinin sorununu açık olarak koymuyor. Oysa, zaman ve uzayda objektif doğayı açık olarak tanımlamakla beraber, (ki Tanrı onun sübjektif olarak sunulan, doğadan ve insandan ayırd edilen, hayalî olarak doğaüstüne yansıtılan objektif özüdür), tin'in duyulur dünyaya ilişkisi sorununun, felsefenin temele değgin sorunu olduğunu belirtiyor. Varlık (l'être) ile düşünüş arasındaki kopma insanların, filozofların kafalarında bulunmaktadır; gerçeklikte bu çelişki çözümlenmiştir. Lenin «*çok iyi söylenmiş*», diye bunu onaylıyor. Din'in esrarı objektif ile sübjektifin birleşmesinden, özdeş kılınmasından ibarettir. Gerçek insan, duyulu dünyada, kendisi de duyulu olduğu halde, gereksinmelerle (ihtiyaçlarla) görünmektedir. Feuerbach bencilliği haklı göstermektedir; oysa bu sözcüğü burjuva bencilliği anlamına almamaktadır, fakat onu doğa'ya uygunluk ilkesi olarak, insanın kendisine ve kendisine benzer kişilere karşı aşkı olarak kullanmaktadır ki; bu, insanlar ve onların aşkları olmazsa hiç bir şey olmazdı. Lenin «*çok önemli*» diye not ediyor. Bu ilke adına Feuerbach; iğdiş, soyut, vücutsuz bir kişi olmayıp; tümlüğü olan bir insan şeklinde olan, insanî bir ülkü istemektedir.

Bu kendisini devrimci burjuva demokrasisi safına sokmaktadır; (öte taraftan Feuerbach bu tutumu dolaysız olarak insan usuna ve özüne uygun (conforme) görmektedir; bu formül Lenin'i güldürmektedir!) Buna karşıt, Feuerbach'ın eserinde tarihî materyalizmin nüvesi ve bir tür sosyalizm bulunmaktadır. Özellikle:

«*İnsanlığın şimdiki halde ezilen çoğunluğunun bencilliği de haklarını kabul ettirmelidir ve bunu yapacaktır, tarihin yeni bir dönemini kuracaktır. Herkes kültüre erişmelidir... Herkes mülkiyete ulaşmalıdır.*» derken bu belirmektedir.

Lenin, Feuerbach'ın bu satırları 1849-1851 yıllarında yazarken, Marx ve Engels'e göre *geç kaldığını* belirtmektedir. Bu tutumunu Çernişevski'ninkine benzetmektedir. Felsefede Feuerbach ve Çernişevski'nin kullandıkları «*insanbilim* (antropoloji) *ilkesi*» doğalcılık (natüralizm) gibi dardır; materyalizmin sadece doğru olmayan ve tatsızlaşmış bir çevirisini sunmaktadır.

Lenin, bu şekilde aynı zamanda Feuerbach'ı okuyor, altını çiziyor, «*hakikat zerreleri*» çıkartıyor, yargılıyor, taraf tutuyor ve onun kapsantısını felsefî ve politik tarihte yerine oturtuyor.

Lassalle ve Deborin

Feuerbach'a, veya hatta tarihî dürüstlüğünü, canlılığını, tazeliğini, (*«sevimli ve saf»* formüllerini beğendiği) Heraklite karşı hoşgörülü, anlayışlı, hatta cömert olan Lenin Lassalle veya Deborin'e karşı çok serttir.

Lenin'in gözünde Lassalle sadece geçkalmış

idealist bir hegelcidir. O Heraklit'i hegelcileştiriyor, onu sakatlıyor, Hegel'i tekrarlıyor, ve gevişini getiriyor, araştırmasını ukala ve gereksiz bir bilgiçlikle ağırlaştırıyor. Onun Heraklit kitabı, sadece Hegel'in yunan filozofu hakkında (söylediklerinin ç.) bir kopyesinden ibarettir. Halbuki Marx'da kitle halinde yeni şeyler bulunmaktadır, ve onu sadece

«*Hegel'in ve Feuerbach'ın idealist felsefesinin ötelerinde, diyalektik materyalizme doğru*» ileriye doğru, hareket ilgilendirmektedir.

Lassalle'ın kitabında ukala ve gereksiz gevelemelerle dolu katlanılmaz bölümler bulunmaktadır, öyleki onun okunmaması gerektiğini herkese söylemek için sayfalarını bir karıştırmak yeterlidir. Tek ilginç tarafı aktardığı metinlerdedir. Örneğin Heraklit'in düşüncesini özetleyen İskenderiyeli Clément'ın *Stromates* kitabındaki şu parça:

«*Dünya tek ve hep, hiç bir tanrı, ne de hiç bir insan tarafından yaratılmadı, fakat o bir kanuna göre yanan ve bir kanuna göre sönen ebedî olarak canlı bir ateş idi ve öyle olacaktır.*»

Oysa Lassalle, diyalektik materyalizmin ilkelerinin bu güzel açıklamasını çevirirken onu bozmağı başarıyor, şöyle ki:

«*Dünya... var olmaktan var olmamağa ve bundan var olmağa ara vermeden, fakat düzgünce geçen kesiksiz bir oluş idi, dır, ve olacaktır.*»

Lenin, yazık oldu diye üzülüyor ve:

«Aşırılık olmadan Heraklit, *diyalektik mater-*

yalizmin kurucularından biri olarak Heraklit, çok faydalı olurdu. Lassalle'ın 850 sahifesini 85 sahife halinde yoğunlaştırmak ve: Heraklit diyalektiğin kurucularından biri, başlığı ile onu Ruscaya çevirmek gerekir.»

Bunu yaparken de idealist Lassalle'ın, Heraklit'i Hegel'in tarafına çekmekle, onun materyalist eğilimlerini gölgede bıraktığını belirtmelidir, diyor.

Lassalle'ın yazısı dolayısıyla Heraklit'in keşiflerini genelleştiren Lenin, genel olarak bilgi tarihinin bir kısmı olarak alınan felsefe tarihinde yunan düşüncesinin getirdiklerini gösteriyor. Yunan felsefesi daha önceden aşağıdaki an'ları ve sorunları belirtmiştir:

— duyu organlarının fizyolojisi;

— ruhbilim;

— dilin incelenmesi;

— hayvanın ve çocuğun us'unun (akıl'ının) gelişmesi;

— özel bilimler; i.

Yani, bilgi teorisini ve diyalektiği teşkil edecek olan bilginin temel alanlarını belirtmiştir.

Lenin belirli bir şekilde, marksizmi halk için basitleştiren, üstelik kötü basitleştiren biri olarak saydığı Deborin için, aynı sertliği gösteriyor. Lassale'a yaptığı gibi onu da yeni bir şey getirmemekle suçluyordu. Engels'in açık olarak söylediklerini «saçma olarak» tekrarlayan bir kitabı yayınlamakta ne fayda vardır? Aktardığı parçaların, yan boşluklarında yazılı, çok ağır yargılar birbirini izli-

yor. Deborin'e göre, diyalektik materyalizm maddenin yapısı sorununa cevap vermektedir. Lenin, yargısını veriyor: yanlış, diyor. Felsefî bir ulam olan, yani evrensel olan, özel hiç bir bilim'e ne de bilgiye bağımlı olmayan, (yani diğerlerine olduğu gibi fiziğe de bağlı bulunmayan), fakat hepsi için zorunlu olup hepsine ışık saçan *madde* kavramını Deborin'in anlamadığı açıktır. Yazılarının en iyi kısımlarında Deborin bazı hakikatları gülünç bir şekilde süsliyerek ifade etmektedir. Gerçekten o şöyle yazmaktadır:

«*İçkin (immanent) gerçek objektif bir anlam kazandığı derecede, aşkın (transcendant) olmaktadır... Aşkın, öznenin öte tarafında olmakla, kendini bilinebilirin çevresi içinde ilan ettiği derecede içkin olmaktadır...*»

Lenin anlaşılmaz dil'i, boş lafı, «metaphenomenal» (olaya değgin, ötesi), «transcendantalisme» (deneyüstücülük) gibi kelimeleri sevmemektedir. İfadede açıklık, basitlik istemektedir ki, bu hiç bir şekilde derinliğe hatta zorluğa engel değildir. Bunu daha sonra *Hegel'in Mantığı Hakkındaki Defterler* dolayısıyla göreceğiz.

Lenin'in Deborin'e karşı özlü sertliğine, Sorbonne profesörlerinden çağdaş Fransız filozofu Abel Rey'in bir kitabı hakkındaki güleryüzlü yakınlığı karşıt teşkil etmektedir.

Lenin, Abel Rey'i eleştiriyor, ona değer veriyor

Lenin *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'de özellikle Abel Rey'in *Çağdaş Fizikçilerde Fizik Teorisi*

(Paris, Alcan, 1907) kitabından birçok defa aktarmalar yapıyor.

Onun materyalist bilgi teorisini bilmemesini ve materyalizme karşı açık hoşgörürlüğünü sert olarak yüzüne vuruyor.

«*Şunu söylemek bile gerekmez ki, Marx ve Engels gibi önemsiz kişiler, bu tarz bilim adamları için varsayılmamaktadır.*» (*Materyalizm ve Ampiriokritisizm*, S. 231.)

Öte yandan, Rey «çağdaş fiziğin krizi» ile ilgili kabarık yayınları dikkatlice ve özenle özetliyor; bu yüzden Lenin çok defa onun araştırmalarına başvuruyor.

Rey, fiziğin bu «krizinin» öz olarak fizikçilerin XIX'uncu yüzyılın son yarısına kadar kabullendikleri «*geleneksel mekanist görüşün*» krizi olduğunu sezinledi. Ne yazık ki Rey, diyalektiği ve de metafizik materyalizm ile diyalektik materyalizm arasındaki farkı, bilmemektedir. Hume'un bu öğretilisi için

«*materyalizm bir metafizik, bir nas, deneyin sınırları ötesine bir gezi, vb. şeklinde görünüyor.*»

Bu yüzden Rey, bu «krizin» anlamını, fiziğin (bocalamalar, zikzaklar arasından, ve hatta Lenin'in dediği gibi geri giderek), eski mekanist materyalizmden diyalektik materyalizme geçişini, açığa çıkartmayı beceremiyor. Oysa Rey, fizikdeki zorlukların «tanrıcı» yönden kullanılışını ve fizikte sadece pratik bir yararlığı olan simgeler, işaretler, düğüm noktaları gören ve böylece

«*bilincimizden bağımsız ve bilincimiz tarafın-*

dan yansıtılan objektif gerçekliğin varlığını» (Materyalizm ve Ampiriokritisizm S. 133.) inkâr eden yeni eğilimi açığa vuruyor.

Lenin, Abel Rey'in bu eleştirici tahlilinden şu sonucu çıkarıyor:

«Çağdaş fiziğin krizinin özü eski kanunların ve temel ilkelerin altüst oluşundan, bilincin dışında var olan objektif hakikatin reddinden, yani idealizmin ve bilinemezliğin materyalizmin yerine konuşundan ibarettir. Madde yokolmuştur (évanouie): krizi yaratan bazı özel sorunlar hakkındaki tipik, temelli zorluğu bu sözcüklerle ifade edebiliriz.»

Lenin Aristo'yu inceliyor

Lenin'in Aristo hakkındaki notlarının önemi şurdadır ki, onlar diyalektiğin (ve şüphesiz felsefenin) materyalist bir tarihinin ne olabileceğini göstermektedirler. Diyalektiğin bu tarihi, materyalizmin oluşumu ve materyalizmin idealizmle mücadelesine bağlı olacak, fakat onlarla karışmıyacaktır.

Karmaşık bir tarih. Çünkü materyalizm ile idealizm arasındaki mücadele hiç bir zaman *birbirinin dışında* olan iki karşıt arasındaki mücadele olmamıştır. Bu dogmatik taslak, yüzeyde kalan bir taslaktır; birliği ikiye bölmekle, çelişkileri ayırıp onları *zıt* ve ölü bütünlükler haline sokmaktadır. Oysa, diğer yönden, bu mücadelenin *amansızlığını* hiç bir şekilde bir tarafa bırakamayız. Çelişkilerin birliği soyut, farklaşmamış bir özdeşlik olarak anlaşılmamalıdır. Hatta mücadele son kertesine varmadığı ve çelişkinin zıtlık an'ında bu-

lunmadığı zaman, daha o zaman, ayrım çelişkiyi, belirli özgül çelişkiyi sarmalamıştır bile; ve o, zıtlık patlak verinceye kadar ve çelişki karşıtlıkların birinin zaferi ile çözümleninceye kadar gelişmektedir. Hakikatta, birlik veya özdeşlik şartlanmış, geçici, izafî'dir:

«*karşılıklı olarak birbirini yok eden ilkelerin mücadelesi salttır*», çünkü, çelişkinin an'ı salttır. *Esas olan* mücadeledir, çelişkidir.

Felsefe tarihî, (felsefî, mantıksal, bilginin çeşitli alanlarına özgü) kavramların ve ulamların ve onların çelişkilerinin tarihi olurdu. Bu tarih, bilgi teorisinin içinde, onların aynı zamanda tarihî (doğuşları, su yüzüne çıkışları ve özümlenmeleri), ve teorik *bağlantılarını* (iç bağlantılar) gösterirdi.

«*Nedenlerin zincirinin «herşeyin bağı» fikrinin doğuşundan beri binlerce yıl geçti. İnsan düşüncesinin tarihinde bu nedenleri kavramanın değişik şekillerinin karşılaştırılması, tartışılmaz şekilde tanıtlayıcı olarak bir bilgi teorisi verirdi.*» *(Heraklit Hakkında Defter.)*

Aristo bir anlama Yunan filozofları arasında en *anti-diyalektikçi* olanı idi; Heraklitin ve eflatuncu diyalektiğin karşıdıydı. Diyalektiğe karşı sert bir mücadele sürdürdü. Oysa, onda canlı, taze bir taraf olmuştur. Zaten (iskolastik) tanrıbilim «*Aristo'da canlı olanı öldürmüş, ölü olanı ölümsüzleştirmiştir.*»

Lenin'e göre, Aristo'da canlı olan neydi ki? Yunan filozoflarının ona yaklaşıp da kendisine hakim olamadıkları «*canlı düşünce tohumları, diyalektik arzular*» vardı. Aristo Mantığı'ndaki fikrin

talepleri, araştırma gayreti, Hegel'in Mantığına erişti.

Aristo'da *sübjektif* mantık, (düşüncenin sübjektif an'ı, sübjektif olarak ele alınan kavram), her yerde *objektif* mantık ile ayırdedilememektedir. Oysa, onda bilginin objektifliği hakkında hiç bir şüphe yoktur. «*Us'un gücüne değgin basit inancı*» aynı derecede saf, güçsüz ve acınır olan «*genelin ve özelin, kavramın ve duyuların algıladığı gerçekliğin, eşyanın ve olayın diyalektiğindeki*» bir bulanıklık ile karışmaktadır. Düşünür, çıkmazın içinde kendini kaybetmiştir.

Görüldüğü gibi Lenin, Aristo'yu ve eserini eleştirirken bile, veya özellikle o zaman, onu *canlı*, yakın görüyor; ve burada felsefe tarihcisi için son derecede önemli bir uyarmada bulunuyor: Yunan düşüncesinin ve doktrinlerinin sıralanışına, bir «*denemeler*» dizisi, bir sorunların *konuş* şekli olarak bakmak mümkündür, bu görüş ona

«*çok safca bir kanıt çeşitliliği şeklini vermektedir ki, Aristo bunları çok iyi belirtmektedir.*»

Aristo'da diyalektik materyalizm «*beklenmedik, savunulmamış, geliştirilmemiş, geçici şekilde*» belirmektedir. Örneğin matematikcilerin duyulurun içinde verilen (sıcaklık ve soğukluk, ağırlık ve hafiflik) gibi «zıt çifleri» bir yana bırakarak sadece niceliği ele aldıklarını söylerken böyle yapmaktadır. Aynı şekilde, her bilimin eşyanın, olayın, hayatın bir görünüşünü soyutlaştırdığını ve ayırdığını gösterirken de böyle yapmaktadır.

Aristo'nun hatası geneli, kavramı, fikri boşalt-

mış olmasındadır, ki bu, felsefede çok genel olan bir hatadır.

«*Bu, garip, çok şaşılacak, (en doğrusu çocukumsu), anlamsız görünür. Fakat modern idealizm, Kant, Hegel, Tanrı fikri, aynı türden değil midir?*»

Mantık ve Diyalektik

Bilmek için, cahillikten bilgiye gitmek için, tahlil etmek, soyutlamak gerekir; (düşüncenin içinde bulunmakla, sübjektif olarak, şeklî olarak alınan) kavramdan geçmek gerekir. Böylece, objektif diyalektiğe erişmekdense, her zaman kavramı yalıtmak, onu dondurmak mümkündür, kavramın sübjektif diyalektik hareketini yok etmek, onu *mantık* aşamasında durdurmak mümkündür. Aristo bunu yapmıştır.

Bilgi fiili gerçekten yüksek derecede karmaşıktır. Genel olarak ev'i kişisel evlerden ayırt etmek gerekir. *Yalıtılmış*, genel olarak ev hiçtir. Oysa, bu sözcük *kavram* tarafından erişilen kişisel evlerin *özünü* belirtmektedir.

Lenin, «*bilginin ikiye bölünüşü ve idealizmin olanakları*» en basit ilkel soyutlamada verilmiş bulunmaktadır, diyor. Yansı, *bir aynadaki yansı*, değildir; (bu temel formülü yeniden belirtelim). Us, her zaman kişisel olan, nesneye yanaştığı ve ondan imge ve kavram çıkardığı vakit,

«*bu basit, dolaysız, ölü bir fiil değildir.*»

Hayat her zaman sonsuzca zengin ve karmaşıktır; her zaman en değişik görünüşleri, yüzeysel olanı ve derini, olayı ve özü karıştırmaktadır. Bil-

mek fiili, «*karmaşık ikiye bölünmüş, zikzaklı olup, hayatın dışına hayalî bir uçuş olanağını kapsamaktadır*», ve daha fazlası, diye Lenin üsteliyor, «*soyut kavramın fikrin, (seçilmez olarak, bunun bilincine varılmadan), imgeli (hayalî) bir fantazi haline değişiminin olanaklarını*» kapsıyor, demektedir. Çünkü her soyutlamada, her genel fikirde, «ev» veya «masa» fikrinde bile olsa, «*bir imgeleme (hayal) payı bulunmaktadır.*»

Bu tahlil ile, diyalektik hakkındaki parça'da bulunan açıklamayı yaklaştırmak gerekir. Diyalektiğin incelenişi Mantık'dan başlamalıdır, fakat bu, Mantığın yalıtmak, saptamak gayretinde bulunduğu kavram ve yargılarda diyalektiğin taslağını göstermekle yapılabilir:

«*En basit, süre gelen bir cümlecik ile; bu ağacın yaprakları yeşildir, Jean bir insandır, Medor bir köpektir, vb. ile, başlansa bile; Hegel'in üstünde durduğu gibi, bunda diyalektik vardır: özel olan geneldir. Aristo Metafizik kitabında bunu daha önceden iddia etmekteydi, diyordu ki:* «Görebileceğimiz evlerden biri olmayan bir ev, EV, soyut olarak tasarlanamaz...» *Bunda doğa içinde bağlantının zorunluluğu, unsurları, tohumları, kavramları bulunmaktadır. Jean bir insandır, Medor bir köpektir, işte bir ağaç yaprağı, dendiği vakıt rastlantıdan gelenle zorunluktan olan, olay ve öz aynı zamanda bulunmaktadır. Çünkü o zaman birini diğerine karşıt kılarak olaganlıkları atıyoruz, özü tutuyoruz.*

Böylece, her cümlecikte, diyalektiğin tohumları olan unsurları, bir kimya «hücre»sinde olduğu gibi ayırt etmek mümkündür (ve bu yapılmalıdır),

böylece diyalektiğin bütün insan bilgisine uygulandığını tanıtlamış oluruz... Diyalektik öz bakımından (Hegel'den, Marksizme kadar) bilgi teorisidir: bu yön, (ki bu bir yön değil bir tabandır), *Plekhanov ve daha nice marksistler tarafından yeterli derecede incelenmemiştir.*»

Böylece surî (formel) Mantık aristocu iskolastikten kurtulmalıdır. O, diyalektikten ne ayrılabilmekte, ne de onunla bir sayılabilmektedir. Daha genel olarak pratikte, dilde, bütün insan hayatında, herşey *önceden* diyalektik kapsamaktadır. Oysa, diyalektik bu unsur ve filizler ile bir sayılamaz. Kendi içinde o, öze değgin olarak, çok üstün olan bir şeydir: teoridir ve bilgi teorisidir.

Bu bilgi teorisi, *önce* bilginin düz bir hat olarak gelişmediğini ve fakat birbirini sarmalayan, yavaş yavaş bir *sarmal*'a (spiral'e) yaklaşan eğriler, daireler, kürreler şeklinde yol aldığını gösteriyor. Bu ne bir doğrudur, ne de kapalı bir daire:

«*Bu eğrik çizginin bir parçası, ayrılarak göz önüne alınırsa — ve bir açıdan bir tek yönden — incelenirse, bir doğru çizgi olarak görünebilir.*» (Lenin.)

Ancak, eğer bu doğruyu uzatırsak, «*ele alınacak görünüşlerin çoğulluğu durmadan artacağından, canlı, poliskopik*» bilim olarak diyalektikten çıkmaktayız; idealizme, sübjektivizme, nihayet mistisizme doğru gideriz, bunlar «*bilginin yüzlerinden, façetalarından biri*», onun tek yönlü, gereksiz olarak eklenmiş, saltlığa götürülmüş yönleridir.

Mantıktan, (yargıdan, kavramdan, tümden

gelimden), hareket edelim, ancak bunu mantığa karşı kuşku duyarak yapalım, çünkü onun kesinliğinde değişmezlik vardır ve bu bizi bükülmez doğru bir çizgi üzerine, yani tek taraflılığa ve değişmezliğe sürükler.

Pratikten hareket edelim, fakat bunu yaparken bilelim ki, onun fazla zengin kapsantısı bize sadece diyalektik bilginin unsurlarını ve hareket noktasını verir; bu kapsantıdan çelişkileri veya çelişki ve zıddiyetlerin tomurcuklarını, objektif bağıntıları, *özü* çıkarabilen tahlilin araya girmesi gerekmektedir.

Hegel Hakkındaki Defterler

Böylece Lenin'in düşüncesini ve hegelcilik ile marksizm-leninizm arasındaki ilişkiyi anlamak için temele, öze değgin olan *Hegel Hakkındaki Defterlere,* geliyoruz.

Burada, bir taraftan *felsefe tarihi ve tarih felsefesi* haklarındaki iki dizi not'u ve diğer taraftan tartışmanın göbeğinde bulunan *Mantık Hakkındaki Defterleri*'ni ayırt etmemiz gerekir.

Hegel'in *tarih felsefesi* hakkındaki notlar kısalıkları ile göze batıyor. Lenin şu sonucu çıkarıyor:

«Tarih felsefesi çok az şey getirmektedir, bu doğaldır. Özellikle bu alandadır ki, Marx ve Engels ileriye doğru en büyük adamı attılar. Hegel'in en çok ihtiyarladığı yön budur...»

Bunun üzerine Lenin (tarihin nedeni) önsözünden bir sahifeyi kopya ediyor, diyor ki: burada

«*sorunun konması tarzı bakımından çok iyi şeyler bulunmaktadır*».

Gerçekten de Hegel kendi kendine soruyor: «*insan hayatının sonsuz tablosundan, en büyük şart çeşitliliği ile insanların faaliyetinden*» ne sonuç çıkmaktadır?

Bu olay ve olaycıklar, olgular ve davranışlar birçok tarzda ilgiyi çekiyorlar:

«*Bazen güzellik veya özgürlük, veya servet, bizi çekiyor; bazen enerji bizi etkiliyor, bazen sapıklığın (vice) kendisi hakim olmayı başarıyor... Heryerde en alacalı manzaradır bu*»

Tarihcinin doğrultusu ve görüşü, onun *ulamı* ne olacaktır? Tarih olabilmesi için tarihcinin

«*bütün bu hikâyelerde son bir amaç*» sezinlemesi, «*bu vitrinin gürültülü gümbürtüsünün gerisinde, bir eserin, içe dönük, sessiz, gizli bir eserin işlemesi ve ilerlemesi yokmudur, geçici bütün bu olayların esas gücünün içinde, süregelen bir şey yokmudur...*», demesi gerekmez mi?

Böylece kişisel fiil ve ihtirasların toplamının, çıkarlar, küçük güçler *kütlesinin*, sübjektif isteklerden bağımsız bir anlamı, bir yönü vardır. İnsanlar bilmeden bir amaca, insan özgürlüğü amacına doğru yönelmektedirler. Hegel tarihin bu yönünü idealist diline göre çevirmektedir:

«*Evren tarihi sadece özgürlük kavramının gelişmesinden ibarettir.*»

Bu eserde bazı tarihî materyalizm tomurcukları; vardır. Eninde sonunda az bir şeyler...

Buna karşı Lenin Hegel'in *Felsefe Tarihi Hakkındaki Derslerini* dikkatle inceliyor. Gerçekten burada temel soruna yaklaşıyoruz:

Hegel diyor ki: «*İddia ederim ki, bütün tarihteki felsefe sistemleri sırası, Fikrin kavramsal belirlemelerinin sırasının aynıdır.*» (Lenin aktarıp, N. B. değerlendirmesinde bulunmaktadır.) Felsefe tarihinin ve (diyalektik) Mantığın arasında bir karşılıklılık veya daha doğrusu (kendisi de diyalektik olan) bir birlik ortaya çıkıyor; ve bu

«*derin ve doğru, aslında materyalist bir fikirdir. (Gerçek tarih bilincin kaynak aldığı kaide, temel, varoluşdur)*» (Lenin).

Nasıl ki bilgi gitgide genişliyen daireler halinde, gitgide daha derin alanlar şeklinde yol alıyorsa, aynı şekilde felsefe tarihi çevresinde daha küçük daireleri: doktrinleri, «sistemleri» sarmalayan bir daire olarak görünmektedir. Filozofların eseri olan bu doktrinler de önceleri, (genel tarihteki ihtiraslar ve fiiller ve olaylar gibi) düzensizce biribiriyle mücadele ediyor, biribirine giriyor gibi görünmektedir. Bunlar kişisel eserler olarak görünüyorlar; bu yüzden ilişkilerinin ve art arda gelişlerinin incelenmesi çabucak usanç doğuruyor. Nihayet onlar kapalı, tamamlanmış, sistematik olarak görünürler. Oysa, hakiki tarihci onların içinden geçen yükseliş hareketini sezinler. Lenin Hegel'in «*derin ve hakiki*» benzetişini düzeltiyor: düşüncesinin her özel ifadesi insan düşüncesinin gelişimi *sarmal eğrisinin* üzerinde yer alır, diyor. Burada sarmal şeklinde gelişme kavramını yeniden bulmaktayız, Lenin ona öyle bir önem ver-

mektedir ki, onu evrensel bir kanunun ifadesi şeklinde görür gibi oluyor.

Felsefe tarihcisinin, eski folozoflara, kendilerinden sonra (ve bazen kendilerine dayanılarak) gelişmiş olanı, mal etmemek için ciddi bir yönteme ihtiyacı vardır. Oysa, filizleri, yaratıcı tohumları oldukları yerde bulmasını bilmeli; örneğin Pythagor'cularda

«*bilimsel usa vuruşun (*) filizlerinin fantazi ile karışımını.*» (Lenin.) ayırd etmeli.

Ele'li yunan filozofların incelenmesi diyalektiğin bir tanımlamasını mümkün kılmaktadır; (bu tanımlama daha sonraları yeniden ele alınacak, özümlenecek, tamamlanacak ve derinleştirilecektir). Hegel diyalektiğin iki belirlemesini ayırdetmektedir: kavramların içinde düşüncenin kendine özgü hareketi, (sübjektif olarak alınan diyalektik) — ve objektif özdeki hareket.

Lenin Hegel'den aldığı parçayı şöyle değiştirmektedir:

«*Genel olarak alınan diyalektik, kavramların içinde düşüncenin hareketinden ibarettir... İnsana değgin kavramlar hareketsiz değildirler, fakat ebedî olarak hareket halindedirler, birinden diğerine geçerler, biri diğeri içinde erirler. Böyle olmazsa onlar canlı hayatın yansısı değildirler... Daha özel olarak, diyalektik Kendin-De'nin (Ansich) (**) özün, dayanağın, özdeğin — olay'la «başka - biri - için - oluş» ile karşıtlığının incelenmesidir.*

(*) Usa vuruş! (raisonnement: muhakeme).
(**) En-Soi

(Burada da birinden diğerinin içine geçişi, kaynaşmayı görüyoruz: öz beliriyor, olay öz oluyor). İnsan düşüncesi görünüşden öze doğru, deyimi caiz ise, birinci derecedeki özden, ikinci derecedeki öze, vb... sınırsızca (indefiniment) *derinleşmektedir.*» (Lenin tarafından altı çizilmiştir.)

Fakat dikkat, bu daha ancak diyalektiğin birinci bir belirletilmesidir: bu, kavramlar içindeki, bilgi süreci içindeki, objektif gerçekliğin insan tarafından tahlili içindeki diyalektiktir. Daha yüksek, daha tam bir belirletilişe geçelim (ki bu öncekinden ayırt edilemez: ikisi bir tümlük teşkil ederler, bu tümlük diyalektiği tanımlamaktadır).

«*Öz anlamıyla diyalektik eşyanın kendi özündeki çelişkinin incelenmesi demektir: sade olaylar, geçici, oynak, akıcı, sadece keyfi sınırlar tarafından ayrılmış değildir; bütün bunlar eşyanın özü için de doğrudur.*»

Böylece, sadece gerçekte değil, fakat (gerçeği yansıtan) düşüncede de birbirini izleyen ve birbirine girmiş bulunan an'lar, çevreler, derinlikler vardır. Ve de çelişkiler vardır.

Diyalektik önce (nesneye göre) dışta, öznel, kavramsaldır. Nesneleri ele almanın, onlarda görünüşler bulmanın, «*sağlam bilineni sarsmanın.*» belirli bir tarzı, şimdiden diyalektikdir. Bu yönde ileri gidelim, fazla ileri gidelim, istihzaya, şüpheciliğe, sofistikliğe varırız. Bu demektir ki, *objektif diyalektiği,* eşyanın *içkin* özenli incelemesini terketmemek gerekir:

«*O, ön varsayımsız, peşin fikir olmadan, moral fikir olmadan, kendi için alınmaktadır... Şey'-*

in tam olarak içine girilmekte, nesne kendinde izlenmekte, o sahip bulunduğu belirtmelere göre ele alınmaktadır», (ki bunlar çelişkilidir). (Hegel, Lenin tarafından aktarılmıştır.)

Bugün herkes gelişme (développement) ve evrim ilkesini kabul etmektedir. Birden bu ilke bayağılaşıyor ve onun hakkında varılan uzlaşma beklenmedik, yüzeysel, düşüncesizce, dar kafalıca oluveriyor. Gelişme ilkesinin kendisinin de gelişmesi, herşeye ve bilgiye bile uygulanılması gerekir. Hele «*gelişmenin genel ilkesini evrenin, doğanın, hareketin, maddenin birliği genel ilkesi ile bağlamak, birleştirmek, bitiştirmek*» gerekir. (Lenin). Bu güç bir iştir ve «*objektif bir anlamı olan, bir kavramlar diyalektiği ve bir bilgi diyalektiği*» bulunduğunu varsaymağı gerektirir.

Lenin'in esas fikri açıkça belirmektedir; bu, Diyalektiğin *objektifliğidir.*

Güçlük nereden gelmektedir? düşüncenin kendisinden. Çünkü düşünce, gerçekliğin içinde bağlı bulunan nesnenin an'larını, *önce* tahlil eder, ayırır, soyutlaştırır, ayrılık içinde tutar. Şey'in kendi içine derhal gidip, onda yerleşemeyiz, onu kavrayıp tanıyamayız.

Lenin diyor ki: «*hareketi, onun devamlılığını durmadan, onu basitleştirmeden, onu zorlamadan, ayırmadan, onda canlı olanı çekmeden temsil edemeyiz, ifade edemeyiz, ölçemeyiz, betinliyemeyiz. Hareketin düşüncede temsil edilmesi her zaman onu dondurmak, parçalamak anlamına gelir, ve sadece düşüncede, haraket konusunda değil, ama bütün kavramlarda da böyle olmaktadır*».

Ve özellikle Ele'li Zenon'un harekete karşı ünlü kanıtları bunu göstermektedir. Fakat özellikle, kavramları canlandırmağa, oynaklaştırmağa, objektif hareketi (süreklilik ve süreksizlik, vb.) çelişkili olarak kavramağa zorlayan da budur.

«*Diyalektiğin özü bundan ibarettir.*» (Lenin.)

Böylece Yunanlılarda, bu taze ve saf diyalektikci filozoflarda, diyalektiğin *üç* belirtlemesini veya an'ını buluyoruz; kendileri de yokolan, biri diğeri haline dönüşen, biri diğeri üzerine tepki gösteren an'lar.

a) *Dış* diyalektik (yani tahlil eden, donduran, nesneleri, özgülükleri ve kavramları ayıran — fakat aynı zamanda bu sabitlikleri sarsan, ayrılmış kavramları eritmeğe yönelen ve ilişkiden ilişkiye ilerleyen, düşünce).

b) *Nesnenin diyalektiği,* nesneye *içkin* olan ve fakat daha öznenin düşüncesinde bulunan, (özne için olan, ve belki de daha nesnenin veya olayın basit görünüşünde olan) diyalektik.

c) Varolan herşeyin ilkesi olarak, *tamamiyle objektif (nesnel)* diyalektik.

Bu «*heraklitci objektifliktir*». (Hegel, Lenin N. B. diyor.)

Heraklitin doktrininin ve diyalektiğin an'larının incelenmesi, Lenin'i diyalektik ile bilimler arasındaki ilişkiler hakkında önemli düşüncelere vardırıyor. Bilginler kendiliklerinden ilk iki an'da kalmaktadırlar; üstelik bunu açık olarak bilmemektedirler.

«*Eğer onları dinlersek sadece gördüklerini söylediklerini iddia ederler, fakat bu sözleri doğru değildir, çünkü bilinçdışı olarak, gördüklerini kavramın yardımıyla derhal dönüştürüyorlar; ve tartışma gözlem ile salt kavram üzerinde olmuyor, fakat sınırlı, donmuş kavram ile salt kavram arasındaki çelişki üzerinde yapılıyor.*» (Hegel).

Saf deneycilik (empirisme) imkânsızdır, veya bilimin dışına düşmektedir. Engels, Hegel'den çok daha basit olarak: kavramlar olmayınca bilim olamaz diyordu; fakat kavramları kullanmak sanatı doğuştan gelmemektedir, çünkü o.

«*doğa bilimlerinin ve felsefenin ikibin yıl süresince gelişmesinin sonucudur.*» (Lenin; onun felsefenin gelişmesine verdiği önemin üzerinde duralım.)

Safca ve kötü kullanılan kavramlarıyla bilginler kendiliklerinden, tahlil ettikleri hareketleri ve dönüşümleri inkâra varıyorlar.

«*Bilginlerin dönüşüm hakkında çok dar bir fikirleri vardır ve onlar diyalektiği anlamamaktadırlar (78).*»

Fakat *o anda dahi* onlarda evrensellik, gereklilik, hakikat vardır. Bu, Heraklit gibi yunan filozofları veya yunan atomistleri (Lösip, Demokrit) için de böyledir.

---

(78) Bilginlerin yetersiz diyalektik bilgileri hakkında Bak: *Anti-Dühring* ve *Doğanın Diyalektiği*'nde birçok metin ve de Engels'in Marx'a yazdığı 30 Mayıs 1873 günlü ilginç mektup.

Okuyucu, Hegel'in bu filozoflar ve devamcıları üzerindeki yazılarının leninist açımlamaları izliyebilecektir. Gorgias hakkında, Sokrates hakkında, Eflatun hakkında, Aristo hakkında, vb.leri hakkındaki parçaların özel bir önemi vardır.

Genel Sonuçlar:

1. «*Hegel'in mantığı, ne olduğu şekilde uygulanabilir, ne de kesin bir veri olarak görülebilir Onu* fikirlerin mistiğinden (gizemciliğinden) *arıttıktan sonra, onun mantıksal taraflarını (gnoseolojiyi) muhafaza etmek gerekir.*» (Lenin).

2. Marksistler bu çabayı savsaklamışlardır. Örneğin, Plekhanov temel sorunlar hakkında çok şey yazmıştır, fakat:

«*Büyük Mantık hakkında hiç bir şey. Onun anlamı hakkında, (yani aslında, felsefî bilim anlamına diyalektik hakkında) hiç bir şey*» yazmamıştır.

3. Hegel büyük bir ciddiyetle felsefe olarak materyalizmin varolmadığını düşünüyordu. Felsefenin «*düşüncenin, evrenselliğin bilimi*» olmasından kavramın, Fikir'in varlığı sonucunu çıkarıyordu. Böylece, kendisinin «*kötü idealizm*» diye adlandırdığı bu sübjektif idealizme doğru sapıyordu. Fakat *aynı zamanda:*

«*objektif idealizm (ve ondan da fazla salt idealizm) zikzaklayarak (ve tekerlenerek) materyalizme değecek kadar yaklaşmıştır ve kısmen onun haline dönüşmüştür.*»

Diyalektikçi «*Hegel, maddeden harekete, maddeden bilince diyalektik geçişi, ve hele ikincisini, anlıyamamıştır. Marx gizemci'nin (*) hatasını (veya zaafını) düzeltmiştir*».

Hegel diyalektik materyalizmin tâ yakınlarına vardığında kaçıveriyor, Lenin (alçakca) diye üsteliyor. Ve hatta Hegel materyalizme iftira etmeğe varıyor.

Lenin'in çıkardığı bu sonuçları hatırlayacağız, çünkü *Mantık* kitabı hakkında onlarla yeniden karşılaşacağız. Lenin onları derinleştirerek, Engels'in (ve de Marx'ın) hegelci sistemin çelişkili karakteri hakkındaki tezlerini yeniden ele alıyor. Leninci tahlil bu iç çelişkinin koyduğu somut sorunların içlerine kadar giriyor. Bu kadar tartışmaya konu olan; hegelcilik ile marksizm arasındaki ilişkiler sorununun özüne varıyoruz. Görünürde aykırı olarak (paradoxalement), (fakat bu aykırılık ancak diyalektikci-olmayanları veya dogmatik marksistleri şaşırtır), Hegel *objektif* idealizminin en idealist yönüyle, *salt idealizm* yönüyle diyalektik materyalizme parmağı ile dokunacak derecede yaklaşmıştır; o şekilde ki, onun diyalektiği iyice burkulmuş, devrilmiş, başı aşağıda ters döndürülmüşdür, fakat bu *şimdiden* — bir anlama, bir noktaya kadar — materyalist, objektif diyalektikdir. Hegelcilik dönüşerek kısmen diyalektik materyalizme geçmektedir. Ve bu, salt idealizmin «kötü idealizmi» (sübjektif idealizmi) reddettiği derecededir; ve Hegel'in saltlıktan söz ettiğinde, bütün dogmatik felsefeye «*pozitif bir kapsantısı olduğu derecede*

(*) Gizlemci = mystique.

değil, fakat belirlenmiş bir şeyi salt olarak iddia ettiği derecede» ona hücum ettiği için, böyledir. (Lenin tarafından aktarılmış: Hegel).

Oysa, diyalektik materyalizm saltlığı reddetmemektedir, fakat düşüncenin onu yalıtmasını, izafiden ayırmasını, *belirtmesini* (yani sınırlamasını ve onu doğanın, bilginin dışına bırakmasını) reddetmektedir. Salt idealizm saltlık kavramını özümlediği ve eleştirdiği zaman, diyalektik materyalizme değmektedir! İdealist ve mistik no-hegelci yorumcuların — *Fenomenoloji* kitabından hareket ederek — anlaşılamaz bir «özne» olarak gösterdikleri hegelci saltlık, gerçekten sadece Evren'in «kendi-kendine-dinamik»liğinin (Selbsbewegung), yetersiz kalan bir ifadesidir. Ona «özne» ismi takılınca, hegelciliğin derin anlamının tersine, o belirtiliyor, sınırlatılıyor, yalıtılıyor.

Hegel doğa'yı, Fikrin doğası haline sokuyor. Hakikata değiyor: Fikir doğanın fikridir. Tezi tersine çevirmek yetmektedir.

E) HEGEL'İN MANTIĞI HAKKINDAKİ DEFTERLER

Lenin Hegel'i 1914'de okuyor

Lenin Bern şehrinde otururken, Eylül ve Aralık 1914 ayları arasında Hegel'in *Büyük Mantık (Wissenchaft der Logik)* kitabını okumuş ve özel kullanımı için bir miktar not, aktarma, ve bazen alaylı, bazen hayranlık ifade eden çok kez tek bir sözcük, bir ünlem veya bir sorudan ibaret, yorumlar kaydetmiştir.

Bu tarih ilginç görünebilir: «Nasıl oluyor da, 1914 sonbaharında, Dünya savaşının başında, sürgünde, Sosyal-Demokrat Enternasyonalının yıkılmasından sonra, tek başına kalmış iken; nasıl oluyor da Lenin, filozofların en *idealistini* ve onun diğerleri arasında en soyut eserini, *Mantık* kitabını yeniden okuyabiliyor?»

Gerçekten, Lenin Hegel'i kapitalist toplumun bütün çelişkilerinin, (hem de ne şiddetle!), gem'i azıya aldığı anda okuyor veya yeniden okuyor. Başkalarının başka bir hakka karşı, bir hak veya sadece kanlı bir hengâme gördükleri yerde Lenin patlayan *iç çelişkiler* görmektedir. Böylece, kendi çelişkiler teorisini doğrulamak, sınamak için diyalektik yöntemin kuramcısını yeniden ele alıyor. Hegelci teori ona, kopuş an'ının çelişkili unsurların çatışmasının çıkar yol göstermediği an'ın, aynı zamanda çözümün güngördüğü an olabileceğini göstermektedir; çünkü o zaman tarihî durum ve insan kitleleri — kişisel bilinçlerin eksikliği karşısında bile — o çözümü çağırmakta ve aramaktadırlar. Çelişkide birlik bazen çelişkili unsurların mücadelelerini maskelemektedir ve görünüş odur; bazen unsurların çatışması *öze değgin* derin güçleri maskeliyor. Bazen birlik bir görünüşdür, ve bazen de şiddetli kopuşun hengâmesidir. Lenin, Hegel'i yeniden okuyarak, kendisinin çok daha eski olan tezinin doğrulanışını aramaktadır; emperiyalizm ve dünya savaşları dönemi aynı zamanda ihtilâller dönemidir, (tezinin doğrulanmasını aramaktadır. ç.). 1914 sonbaharında, aşağı yukarı tek başına mücadeleye girecektir: kendi mücadelesine. «Akıntıya karşı» (79) gitmektedir, fakat bunu da-

(79) Lenin'in o dönemde yazdığı makaleler derlemesinin başlığı.

ha derin bir akıntıyı, devrimci akıntıyı *bildiği* için yapmaktadır.

O anda, 1914'de burjuva ve (sosyal-demokrat) düşüncesi kendi evrensellik, hakikat «değerlerini» terketmektedir. Milliyetçi yalıtmanın üzerine geriye çekiliyor ve savaşa hizmet ediyor. Lenin'in Hegel'in *Mantık*'ını okuduğu an'da başka bir «eylem adamı», Mussolini, saatının gelmekte olduğunu hissetmektedir. Sorel ve onun tarih faktörü olarak «saf» şiddeti öngören teorisi tarafından etkilenmiş bir «sosyalist» olan irasyonalist Mussolini enternasyonalizmden faşist milliyetçiliğine geçecektir. Faşist ideolojisi sonradan, *iş olup bittikten sonra,* politik maceracılar tarafından «kendi» filozoflarına ısmarlanarak gelecektir! O devrede, yalnız veya ona yakın bir durumda olan Lenin usçu (rasyonalist) bir dünya kavramını, bir yöntembilim ve bir mantığı savunmaktadır.

Bu *Defterlerin* neden olağanüstü bir önemi bulunduğu böylece anlaşılabilir. Bunlar marksist harekete kendinde eksik olanı getirmekteydiler: bu notlar Marx'ın özümlemeğe vakıt bulamadığı bir mantık ve yöntem bilimi inceleme-kitabı yerini tutuyorlardı.

Konu ile ilgilenen okuyucu için, Lenin okudukca her an tahlil etmek istediği tarihî durumu göz önünde tutmaktadır. Oysa, bu *Defterlerde* emperyalizm ve savaş söz konusu değildir; bilgi teorisi söz konusudur. Lenin Hegel'i ondan kendi malını almak için okuyor. Eleştirici okuma bir fiil haline geliyor. (İlk görüşde) ve en soyut olan cümleler, çok zaman işaret edilmediği halde, günlük, ivedi bir anlam kazanmaktadırlar. Örneğin Lenin

Hegel'den birkaç kelime kopya ediyor: «*Sınırların ötesine her geçiş bir özgürleşme değildir.*» Onun için bu kelimelerin anlamı nedir? Bunlar anlam değiştirmişlerdir. Bunlar romantizmin, hayalcılığın, boş düşlerin bir eleştirisini devam ettirmektedirler. Daha fazlası: kapitalist toplum hengâme ve oluk gibi akan kanın içinde kendi sınırlarını kırıyor; fakat bu hâlâ özgürleşme, ihtilâl demek değildir, anlamını taşımaktadırlar. Lenin'in okuyucusu, onun düşüncesini yeniden bulmalı ve bu özlü formüllerin anlamını — iyice düşünerek ve bazen de düş görerek — içlerinden çıkarmalıdır.

Mademki basit bir cümle olaylarla, Lenin'in düşüncesiyle, genel olarak felsefî düşünce ile ilişkisi kurulduğunda, böyle bir çağrışım uyandırabilmektedir, *Mantık Hakkındaki Defter*'lerin kapsamını nasıl açıklayabiliriz veya belletebiliriz? Sadece bazı «tema»ları ele alacağız: mantığın ve diyalektiğin esas *ulamları* (catégories) arasındaki ilişkileri, ve önce evvelden ele aldığımız (dolaysız olarak: *olay ve kanun* gibi başka ulamlara bağlı bulunan) *öz ve görünüş* arasındaki ilişkileri inceleyeceğiz.

Öz ve Görünüş

Şimdiden biliyoruz ki, tahlil öz'e erişmek için görünüşleri hesaba katmamalıdır. Bilimsel bilgi özün bilinmesi olarak tanımlanır (80). *Öz* kavramını kabul etmiyen bunu yapmakla *kanun* kav-

(80) Bazı filozoflar varoluşçuluğa karşıt olarak marksist-leninist teoriye «özdeğincilik» (essentialisme) ismini vermektedirler.

ramını kabul etmemektedir; ve karşılıklı olarak. Kendisini saf deneyciliğe, saf ve basit olayların gözlemciliğine adamaktadır ve görünüş kazayı olmayandan ayırt edememektedir.

Şimdiye kadar sadece bilimsel bilginin kendindengelme (pratik) gerekliliklerini ifade ettik; onları açık kavramlar, metodoloji haline yükselttik. Oysa, toplum bilimleri alanında onlara deneysel yoklayışları bilimsel bir yöntem halinde dönüştüren bir tümleç ekledik: bilinç ve kendinden-gelmelik olaylar, görünüşler yüzeyinde bulunmaktadır. Sübjektif olan öze değgin olan değildir.

Fakat diyalektik bilgi teorisi, diyalektik yöntem bilimi daha uzağa gitmektedir. Öz ile görünüş arasında daha derin diyalektik bir ilişki vardır, yani aynı zamanda birlik ve çatışma vardır.

Öz, olay veya görünüşün dışında değildir. Olay (phémomene) özünü kanununu kendi içinde kapsar. «*Bilgi, dolaysızda durmamaktadır*», ancak ast sıralı filozoflar, (Kant veya deneyciler), öz mü *veya* görünüş mü temel olarak alınmalıdır diye düşünürler. Hegel «*veya*»yı bir «*ve*» ile değiştirmektedir.

«*Görünüş özün belirtmelerinin birinin içinde, ilişkilerinin birinin içinde, an'larının birinin içinde bulunmaktadır.*» (Lenin.)

Görünüş özü *gizlemektedir* — ve bununla beraber onu kapsamaktadır, onu *açınlamaktadır*.

Öz görünüş'dür. Bu açıklama bütün erimi ile alınmalıdır. Bir olayı tahlil ederken, görünüşü (veya «görünmeyi») incelerken, bir öze erişiyoruz.

Bu öz, bu defa bizim için, bir olay oluveriyor: daha da derin başka bir özü kapsıyor, gizliyor, açığa çıkarıyor. Ve bu sonsuza dek böyle süregelmektedir...

Lenin'in verdiği örnek bir ırmağın hareketidir. Yukarıda köpük vardır, derin akıntılar aşağıdadır. Az veya çok derin akıntılar vardır, ırmağın yatağını kazan, yönelişini belirleyen ve geleceğini çizen akıntıya dek. (Onu tanımak için, daha da uzağa gitmek gerekir: zemini, jeolojik yapıyı vb. ini incelemek gerekir). Oysa «*köpük de özün ifadesidir*», gitgide daha derin akıntılara erişmek için, onu aynı zamanda hem incelemek, hem de hesaba katmamak gerekir. Irmakta damlalar da vardır, onların *herbirinin* durumu, diğerleri ile ilişkisi, diğerleri ile bağlantısı, yönü, vb. vardır (81).

Lenin'in bu *imgesi*, ulam ve kavram olarak sezilmesi güç, diyalektik kavramları duyulur ve açık bir şekilde «anlatmaktadır». Açıkca Lenin sosyal hayatı düşünmektedir: ideolojilerin köpüğü — tarihi oluşturan derin akıntılar. Tahlil üstyapılardan, olaylardan (bilinçten), ırmakta ara akıntılardan geçerek, hareketin özünü yapan şeye doğru gitmektedir...

Olay ve Kanun

İmge sorunumuzu tüketmiyor. Olaya dönelim. Gerçekliğin sonsuz derinliğini kapsayan, onu sarmalayan odur:

«*Görünüşün içine dünyanın bütün zenginliği-*

(81) *Hegel'in Mantığı hakkında Defterler*, Cilt II, Öz teorisi. Birinci bölüm, Gallimard, 1939, N. Guterman ve H. Lefebvre çev., S. 137 ve s.

ni sokuyorsunuz ve sonra görünüşün objektifliğini yok sanıyorsunuz», diye Lenin, Hegel'le birlikte, ekseri filozoflara sitemde bulunmaktadır.

Bunun sonucu şudur ki, kanun (ve öz), evrensel oluşumun birliğinin ve bağlantısının, karşılıklı bağımlılığının ve tümünün —insan tarafından— bilinişinin derecelerinin sadece bir tanesidir.

Lenin'in *politik* düşüncesini kavramak için önemli olan bu noktayı işaretliyelim: o, bilginin amacı olarak kanun (ve öz) kavramını sıkı bir şekilde koruyor — ve fakat «*kanun kavramının uknum'una (hypostase) karşı, onun basitleştirilmesine karşı, onun fetişlenmesine karşı*» geliyor.

Kanun bir saltlık değildir. Salt kanun yoktur. Her kanun yaklaşık, izafî (rölatif) dir. Sınırları vardır: dışına çıkınca yanlış olduğu bir alanı vardır. Kanun olayın sadece bir *kısmıdır:* onun en durgun kapsamıdır. Fakat olay *kanundan sonsuz ölçüde daha zengindir* (öz'den de); çünkü o kanunu kapsamaktadır. Ve üstelik oluşmanın tümü ile, (tüm evrenin hareketi ile) ilişkiyi kapsamaktadır.

Bu demektir ki, bilgi teorisi basit metodolojik tasalardan çok daha uzağa gitmektedir. Onları — zorunlu olarak — dünya kavramına bağlamaktadır. Bütün yönlerinde zaman, uzay, sarmalaşan «çevreler», art arda gelen özlerin yönleriyle, sonsuzca derin bir evren kavramına erişmektedir. Fakat evrenin tümlüğü doğanın ve toplumun en küçük zerresinde, en önemsiz olayında kendini belirtmektedir. Ne olayı, ne özü veya kanunu hor görmemek için bunu bilmek gerekir. Ve de bilginin (ve kavramın) yolunda: — herşey herşeyin

içinde bulunmaktadır — herşey herşeyin üzerine etki ve karşı etkide bulunur — herşey geçer. vb. gibi — eksik ve aldatıcı belirtmelerde takılmamak için (bunu bilmek gerekir. ç.) Neden ve sonuç kavramları, karşılıklı etki veya karşılıklı bağımlılık kavramları doğru kavramlardır; ancak bunlar tümlük olarak, (sonsuz derinlik ve aynı zamanda oluşum olarak) alınan evrenden ayırt edildikleri zaman, yetersiz ve boş kalırlar.

Lenin böylece, uzlaşmaz görünen iki kavramı beraberce bulundurmaktadır.

a) *Objektif* ve izafî olarak sabit kanunlar vardır. Bir olayda, olayın ne olduğu ve onun bütün evrenle ilişkileri verilince (izafî olarak) sabit kalan şey kanundur; (örneğin: ırmaktaki anafor, ırmağın dev hareketi içinde yaklaşık olarak aynı yeri tutar.) Kanun olayın, dünyanın tümü içinde ve onun tarafından — ve karşılıklı olarak — «*durgun yansısı*»dır. Böylece kanun kavramı bilginin *bir derecesi* (ve fakat sadece bir derecesidir.)

b) Hiç bir yerde, ne doğada, ne toplumda kesin ayrıntılar, (kelimenin alışılmış anlamıyla) sabit, katı «sınırlar» yoktur. Herşey oynaktır. Her gerçeklik (kendi sonuna doğru) bir *eğilim* olarak geçiş olarak, bir şeyden diğerine geçiş olarak tanımlanır. Oluşum beklenmediği kapsamaktadır. O, sonsuzcasına karmaşık, sonsuzcasına zengindir. En önemsiz olayın tamamlanmış, bitirilmiş tahlili hiçbir zaman olamaz.

Bu iddialara somut bir anlam vermek için *politik* eserlere dönelim. Lenin'in devrimci bir düşünür ve bir politikacı olduğunu unutmıyalım. Sözü

geçen iki noktayı somut olarak uygulayarak yeniden gözden geçirelim:

a) İhtilâl kanunsuz gibi *sanılan* şiddetli bir tarih ve toplum olayıdır. Onun, her kanunun yok olduğu — tamamen yeni kanunların eskilerinin yerine geçdiği bir an olduğu sanılabilir.

Oysa İhtilâl bu şekildeki salt bir süresizlik veya her nevi kanunun salt olarak askıya alınması değildir. *Kendisinin de kanunları* vardır. Önceden sözü geçen *Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabının ünlü bir cümlesi bunu açıklamaktadır: «*İşte, ihtilâllerin temel kanunu*»; ve Lenin nasıl sadece (ekonomik, sosyal) *objektif* bir krizin ve (kitlelerin bilinci ile yönetici sınıfların acizliği veya bilinçsizliği veya iktidarsızlığı) *sübjektif* unsurunun birleşiminin ihtilâlci bir kriz yarattığını gösteriyor.

b) Her İhtilâlin kendi (diyalektik) kanunları vardır. Oysa:

«*Tarih, ve daha özellikle ihtilâller tarihi en iyi partilerin, en ileri sınıfların en bilinçli öncü müfrezelerinin sandıklarından her zaman daha zengin kapsantılı, daha değişik şekil ve görüntülü daha canlı, daha «muzip» dir. Bu zaten anlaşılır bir şeydir, çünkü en iyi öncü müfrezeler onbinlerce insanın bilincini, iradesini, muhayyelesini ifade etmektedir. Halbuki ihtilâl bütün insan yetilerinin (melekelerinin) özel bir gerilim ve ululaması (éxaltation) anıdır; en buruk sınıf mücadelesinin kamcıladığı milyonlarca insanın bilincinin, iradesinin, ihtirasının, muhayyelesinin eseridir.*» (*Komünizmin Çocukluk Hastalığı, Seçme Eserler*, II, S. 761, 762)

Veya, yine başka bir örnek:

a) Sınıflar vardır, yani tarihî olarak belirtilmiş bir sosyal üretim sisteminde sahip oldukları yer dolayısile, — üretim araçlarına karşı ilişkileri ile, emeğin örgütlenmesindeki rolleri ile, hukukî mülkiyet ilişkileri ile, ellerindeki sosyal servet payını elde ediş vasıtaları ve ondaki payları ile — açık olarak belirlenmiş geniş insan grupları vardır.

Yani böylece, *öz bakımından* değişik olan sınıflar vardır, ve bunlar sınıf mücadelesinde az veya çok derinlemesine birbirlerine karşıttırlar. Proletarya tek devrimci sınıf değildir, fakat sonuna kadar devrimci olan tek sınıftır: *o, öz bakımından* devrimcidir.

b) Oysa sosyal gerçekliğin, onun «yapısının» basit bir tarafı yoktur:

«Eğer «saf» proletaryanın etrafında, proletaryadan, yarı-proletere (*), küçük köylüye (ve şehir ve köydeki küçük zanaatkâra ve küçük üreticiye, genel olarak küçük işletmeciye) ve küçük köylüden orta köylüye vb., geçişi sağlıyan son derece alacalı sosyal tipler bulunmasaydı, ve eğer proletaryanın kendisi de, az çok gelişmiş zümrelere, bölgesel, meslekî, bazen dinsel vb. tabakalar şeklinde bölünmeleri kapsamasaydı; kapitalizmin kendisi kapitalizm olmazdı...» (a.g.e., S. 741 - 742.) (**)

(*) emek gücünün satışından geçim vasıtalarını kısmen karşılayandan (*Aktarmada Lefebvre bu kısmı almamıştır.*)

(**) Çeviriyi Lenin'in eserinin aslından yaptık. (Seçme Eserler: III, 1962 baskısı. S: 463) Çev.

Sosyal ve politik tahlil böylece bu saçakları, bu kenarları, sınıfların birbirine karıştığı bu girişimi çoğul olan bölgeleri hesaba katmalıdır.

Lenin'in felsefe ile politika arasında kurduğu bağlantıyı bilmeyen okuyuculara garip görünebilen bir tarzda; o, «*doğada ve toplumda bütün sınırların oynak ve bir dereceye kadar yapma olduklarını bilmiyen*» (a.g.e.) kişileri yermektedir. Hangi konuda? (Politik) uzlaşmalar konusunda. Lenin iki cephe üzerinde mücadele etmektedir: öncelikle sekterlere ,fikir yobazlarına) karşı, sertleşmiş prensipli insanlara karşı — fakat aynı zamanda prensipsiz oportünistlere karşı (mücadele etmektedir). İhtilâlci, proletarya savaşçısı, hakiki politikacı ihanet uzlaşmaları ile zorunlu uzlaşmaları ayırt etmektedir. Oysa, bu ayrım çok şaşmaz bir düşünce yöntemi gerektirir. Bundandır ki (görünüm veya rastlantıyı öze değgin olandan ayırdeden) bütün bilgi teorisi, metodoloji politik doktrini desteklemek için burada müdahalede bulunur...

Bu diyalektik ulamlar (ve onlara tekabül eden onların yansıttığı gerçeklik) böylece bir bütün, (bir tümlük) teşkil eder. Fakat onlar birbiriyle karışmazlar. Aynı anda, aynı açıda, aynı görünüşde eş değildirler. Belirli bir anda, kanun (veya kanunun aranması) önemlidir. Başka bir anda hayatın, deneyin, olayların sınırsız zenginliği önemlidir...

Ve bu yüzdendir ki, ve bundandır ki, marksist düşünce — kendini yalanlamadan ve kendini içinden çökertmeden — bir nas olamaz. Lenin,

her zaman usanmadan, marksist düşünceyi bir rehber olarak tanımlamaktadır: dünyayı değiştiren, (devrimci) eylem için — hayatta ve oluşumda değişenin, *belirenin* ve fakat basit bir görünüş olmayıp, derin ve yeni bir gerçekliği ortaya çıkartanın gerçekliğinin tahlili için — (bir rehber olarak tanımlamaktadır... ç.)

Leninin işaretlediklerini, ve öz ile görünüşün, olay ile kanunun diyalektiğini tükettik mi? Ne münasebet. Olayın nasıl evrenin sonsuz derinliğini sarmaladığını — ve buna rağmen onun ancak bir zerresi, bir an'ı olduğunu — daha yakından göstermek gerekirdi. Öyle ki aynı zamanda «*herşey herşeyin içindedir.*» — ve «*herşey herşeyin içinde değildir*». Değişik bilimlerin olayları tahlil ederek onlarda kendi «çevrelerini», kanunlarını, özlerini, nasıl bulduklarını göstermek gerekirdi.

Örneğin, ekmek satın alan bir insanın en basit, en gündelik fiili, ekonomi politikle, fizyoloji ile, ruhbilimle vb. ile, ilişkilidir. Marx'ın büyüklüğü, en derin ve en bilimsel tahlil yöntemini «*en basit olan, en alışılmış olan, kitlelerde ve gündelik hayatta en çok tekrarlanan, her an rastlanan şeye, mübadele ilişkilerine*» uygulanmasında bulunmaktadır. Sosyal, insanî *somut* böyledir; dolayısızda bulunan, ancak dolaysızın içinden geçip *kavrama* varan bilgiye kendini göstermektedir. Kavram (ve tek o), somutu kapsar ve tanır.

Kanunların ve Özlerin alanı böylece çelişkili bir alandır. O alana girmek, onları kendi kendine yeterli saymak, Hegel'in «*özün çölü*» diye adlandırdığının içinde kendini kaybetmek demektir. Bu, kendisini yalıttıkları zaman, kavramın soyut yö-

nüdür, Kanunların ve Özlerin alanı sakin ve soğuktur. Hakiki somut, kesin bir tarzda değil de diyalektik tarzda alındığında kavramın kavradığı somut, tükenmez, — ve tükenmezcesine ilginçtir. Tükenmezdir fakat kavranılmaz değildir, çünkü bilgi bir özden, daha derin öze doğru gitmektedir.

Somutluk; Öz ve Pratik Eylem

Böylece «dünya» *zorunlu olarak* insan bilgisi için ve onun karşısında ikiye bölünür: soyut ve somut, düşünce ve gerçeklik, kavram ve dolaysız veri, olay ve kanun, öz ve görünüş, seçik belirtme ve (geçici) oluşum... Fakat bu iki «dünya» bir taneden ibarettir. Herbiri bir Bütün teşkil eder ve ikisi Tümlüğü (Evren'i), yani şu veya bu *derinlik* derecesinde, düşüncemiz tarafından kavranan evrensel hareketi teşkil eder. (Bak. *Defterler* Öz hakkında, son sahifeler.)

Leninist öz doktrinini özetliyelim ve sorunu aydınlatmak için *politik* bir uygulama sunalım.

Hegel için öz, belirtilerinin *tümü* ile: (özgülükler ilişkiler, karşılıklı etkilerle) tanımlanır. Yani öz her belirtinin (manifestation) berisindedir, fakat tümlerinin berisinde değildir. O her belirtinin veya görünüşün içindedir; fakat orada tükenmez. O, *varolma nedenidir.*

Lenin bu tanımlamayı yeniden ele alıyor. Her özgülükde öz bütün öteki özgülükleri sarmalayan şey olarak belirtilmektedir. Oysa, marksist ve leninist materyalizm için :

a) Düşünce özü inşa etmez, hiç bir zaman in-

şa edemez. Onu açığa çıkarır. Pratik kaçınılmaz bir *aracılıktır* (médiation) ve bir ölçüttür.

b) Hegelde öz ve belirti, sözün gelişi, mantıksal beraberce yaşama durumunda kalmaktadır. Marksizm-leninizm için bunlar karşılıklı etki halindeki, birbirini izliyen, *evre* veya an'lardır. Bütün belirtiler aynı şekilde öze değgin değildir. Bazen belirti tüm bir ifadedir, özlerin tâ içinde çelişkilerin patlamasıdır: (savaşlar, ihtilâller). Bazen öz, sözün gelişi, gizlenmiş kalır ve tükenir veya yavaşça, kerte kerte, sürelice belirtileri ile ve onların içinde pekişir. Özün ve görünüşün ilişkisi ve karşılıklı durumu her zaman tarihseldir, somuttur, (örneğin: kapitalist toplumun ve burjuva Devletin *özü* an'lara göre görünür veya gizlenir, güçlenir veya zayıflar, patlar veya gizli kalır; demokrasinin özü de aynı şekildedir ve karşılıklı olarak bağlantılıdır).

c) Yani, ilişkileri Hegel'in düşündüğünden daha da esnek ve karmaşıkdır. Örneğin Hegel, hataya (hata doğurucu görünüşe) hiç bir *objektif* temel tanımamaktadır. Hegel'de hata, az sonra aşılan, tek taraflılığa indirgenir; o, Fikrin önünde aklanır, ve böylece Fikir'in bir an'ı olarak doğru olur; o, aynı zamanda doğru ve yanlış'dır.

Oysa Marx, görünüşlerin ve yanılsamaların *objektif olarak* nasıl hata şeklinde geliştiklerini göstermiştir; ve Lenin durmadan bu tanıtlama üzerinde ısrar etmektedir. Ekonomik fetişizmde şey'ler olarak *görünen* emtia, para, sermaye, tahlilde belirli (tarihî) insan ilişkilerinin belirtileri (manifestations) olarak belirir. Bunlar somut emek, iş bölümü, maddî emeğin sömürülmesi, vb. gibi iliş-

kileri aynı zamanda sarmalarlar ve gizlerler. Oysa, bu görünüşler sert objektif gerçeklikler halinde dönüşürler. Bunlar, insanlardan bağımsız hale gelen, ve onlara hakim objektif gerçekliklerdir. O derecede ki, onların erkesini (kudretini) sarsmak ve yeni sosyal ilişkiler kurmak için, tarihî bir dönemi dolduran bir devrim, proletarya ihtilâli zorunlu olmaktadır.

Öz ile belirti, öze değgin çelişki ile onun aşılması, hegelci ilişki böylece soyut kalmaktadır; bunun nedeni tarihsel olmamasındadır. Öz, aşılmaya karşı koymaktadır (örneğin, karşı-devrim, karşı-ihtilâl).

Tersine, madem ki görünüşde şimdiden objektif bir gerçeklik vardır, eylemde görünüşler hesaba katılmalıdır (ihtilâlci *uzlaşma* teorisi buradan çıkmaktadır). Görünüş ve belirtiler üzerine ve onların eliyle eylemde bulunmak — bazen de — öze değgin dönüşüm amacıyla eylemde bulunmak demektir. Ve bazen, doğrudan doğruya özün üzerinde etkide bulunmak istemek, eylemin bir an'ını unutmak ve yenilgiye doğru koşmak demektir. (Böylece, 1905 yılında Rusyada, demokratik burjuva devriminden kaçınmak, ve proletarya devriminin derhal olmasını istemek, Lenin'e göre vahim bir politik hata idi. Bu, ters yöndeki hata kadar, yani burjuva liberalizmi desteklemek, burjuvazinin kısıtlı demokrasisini daha uzağa itmeden kabullenmek hatası kadar vahimdir. (Bak. *İki Taktik, Seçme Eserler*, I, S. 421 ve s.)

Demokratik burjuva ideolojisi, burjuva özgürlük teorisi, serbest rekabet dönemindeki kapitalizmin *özünden* doğmuştur. Bunlar, bu özü aynı za-

manda hem belirtiyorlar ve hem de gizliyorlardı.

Belirli bir anda; özellikle kapitalizmin kendisi değiştiği zaman, finans kapitali ve emperyalizm haline girdiği zaman; onun rolü değişebilir; çünkü o zaman kapitalizm kendi ideolojilerini ve eski politik şekillerini yok etmek eğilimindedir.

Böylelikle, görünüşler dev ve gerçek yutturmacalar yaratmışlardır. (Lenin'in, aynı zamanda dar, ve tam olmayan bir demokrasi, ve de sermaye ile burjuvazinin maskeli bir diktatörlüğü şekli olarak tanımladığı burjuva demokrasisi) bunlardandır. Fakat karşılıklı olarak, bu görünüşler belirttiklerinin aleyhine *dönebilirler* ve başka bir şeye doğru bir *geçiş* sağlıyabilirler. Bu yönden (burjuva) demokrasisi proletarya için çok değerlidir, onu kabul etmesi için değil, fakat kendi öz mücadelesini gütmesi için. Bu yüzden proletarya, bu demokrasiyi savunmalıdır ve hatta genişletilmesini istemelidir. (Bak. *Seçme Eserler,* II, S. 474: *Proletarya Devrimi ve Kautsky Döneği.)*

Dondurulmuş, put haline sokulmuş görünüş, ezeni, yutturmacalı bir gerçeklik haline gelir. Yayılmış, derinleştirilmiş olarak, üst kademenin hareket noktası haline gelebilir. Burjuva demokrasisi kapitalizmi sarmalıyor, maskeliyor, koruyor; fakat sınırına itilirse, kendi oyununa getirilirse, çelişki *açığa çıkar ve onun görünüş ile gerçeklik arasında çözümlenmesi gerekir.* Demokratik burjuva özgürlüğü, bu yüzden sadece proletarya örgütlerinin (sendika, parti vb. nin) legalitelerini sürdürmesi için bir ağaç değildir. Gerçek olarak, o sosyalizme doğru bir sıçrayışın ilkesi ve olanağı haline gelebilir. O zaman bu politik belirtinin; de-

mokrasinin içinden onun özü ve derin eğilimi olarak yeni bir toplum görünür (82).

Daha genel olarak, Devlet geçmiş olan toplumların hem görünüşü ve hem de gerçekliği olmuştur; sınıf şiddeti ile ve Devlet örgüdü ile, polisle, adliye ile vb. ile, onların gerçekliği, hakikatı olmuştur. Onların görünüşleri: aklanışları, ideolojileri olmuştur. Toplumların ve tarihin bilimi, düşüncenin bu görünüşleri kırmasını gerektirmektedir. *Devlet ve İhtilâl*'in anlamı budur.

Bilgide Salt ve Rölatif, Sonsuz ve Sınırlı

Rölatif (izafî) salta kendini kabul ettirir. İzafî bir bilgi, salt bir bilgiyi (veya salt bilgiyi) yok etmektedir. Oysa herşey izafîdir. Lenin bu formülü bütün çapı ve bütün ağırlığı içinde ele almaktadır.

Kendilerini marksist sananların yazdıkları birçok metinlerinde okunanın aksine, Kanunların (özlerin) bilgisini çifte bir rölativite etkilemektedir. Sadece kanunların bilinişi yaklaşık ve izafîdir de, Kanunlar salttır denemez. *Kanunların kendileri dahi* yaklaşık, izafîdir. Onların *sınırları* vardır ve ancak zamanın ve uzayın belirli bir «çevresi» içinde, bu sınırlar arasında, geçerli veya hakimdirler; doğa veya toplum kanunları için de bu böyledir. Kaldı ki, bu sınırlar kesin değildir, (hiç bir zaman salt bir ayrımları, sınırları yoktur!) Ve, onların soyut bir yönleri olduğu ,kendi çevrelerinde, alanlarında bile — az çok derin olan — başka

(82) Bu satırlar 1935 yılında yazılmıştır. Gallimard'da çıkan *Defterler'in* ön sözünde bulunmaktadırlar. Bak. S. 68 - 71.

bir şey her zaman Kanunlardan sıyrılmaktadır. Böylece, onlar hiç bir zaman değişmez, ebedî Kanunlar olarak kendilerini tanıtamazlar. Her gerçeklik, gibi kanunlar da doğarlar ve ölürler. Kendilerine yol açarlar, ilerlerler, sonra Kanunları oldukları olgularla beraber çözülürler. Oysa, (tekrar etmekden korkmayalım, çünkü bu fikirler ne basittir, ne de kolay!), oysa Kanunlar vardır.

Yaklaşık ve rölatif olan bilgimiz, (ki salt Kanunlar olaydı *zorunlu olarak yanlış olurlardı),* özellikle Kanun'ların kendilerinin de yaklaşık ve rölatif oluşundan dolayı, (yaklaşık ve rölatif olarak), *doğrudur.* Başka türlü söylersek, çifte (diyalektik) izafiyet, bir anlama ve bir dereceye kadar, saltlığı yeniden oturtuyor. Nasıl olduğunu göreceğiz.

Hegel diyor ki: «*Doğa mantıkî fikir olarak, tin olarak gelişir*»

Lenin'in yorumu şudur:

«*Mantık, bilgi teorisidir. Bilgi doğa'nın insan tarafından yansıtılmasıdır. Fakat bu basit, dolaysız, tüm bir yansı değildir. Bu süreç bütün bir dizi soyutlama, ifade ediliş, kavramlaşma, kanun vb. den ibarettir. Ve bu kavramlar, kanunlar, vb. leri dahi, ebedî olarak hareket halinde olan doğanın, evrensel kanunlarını rölatif olarak, yaklaşık olarak sarmaktadırlar. Gerçekten, objektif olarak üç uç vardır: 1. doğa; 2. bilgi...; 3. doğanın bilginin içine yansısının şekli. Bu şekil, kavramlar, kanunlar, ulamlardan ibarettir. İnsan, doğayı «dolaysız tümlüğü» içinde, bir tüm olarak kavrayamaz — yansıtamaz — yeniden üretemez; onun bütün*

yapabileceği soyutlamalarla, kavramlarla, kanunlarla, evren'in bilimsel bir tasvirini yaratarak ona sonsuza dek yaklaşmaktır.» (Defterler, Genel olarak kavram, sübjektif Mantık.)

Salt bilgi, (bunu önceden de biliyorduk), sonsuzdaki bir sınırdır.

Oysa, o şimdiden izafî bilginin *içinde* bulunmaktadır. Onu sadece sonsuz bir süreç olarak göstermek, ve sade bu sürecin ucunda bulunduğunu söylemek rölativizmin, şüpheciliğin hatası olmuştur. Hatta izafî bilginin sınırsızca salt bilgiye yaklaştığı gösterilirse, bu yeterli değildir. Saltlık izafînin, söz gelişi, tâ kalbindedir, bağrında bulunmaktadır. Onların çelişkileri bir birlik içermektedir.

Bizim bildiğimiz şey şimdiden, gelişmekte olan ve sonradan açığa çıkacak olan, salt'ın bir zerresidir. Temel formül buradan çıkmaktadır:

«Saltlık ve izafîlik, sınırlılık ve sonsuzluk tek ve aynı bir evrenin dereceleridir.» (Defterler, Varlık teorisi.)

Salt ve izafî (rölatif), «ölü, taşlaşmış» kavramlar veya şeyler değildir. Bunlar canlı, oynak ve fakat belirtilmiş «*birbirine dönüşen*» kavramlardır. (Tüm evrene bağlandıkları için şimdiden «başkaları» için olan »*bizatihî şeyler*») «*bizim için şeyler*» haline geldikleri derecede, bilginin içinde salt izafî oluyor. Ve her olayın bütün evreni sarmaladığı gibi, rölatif saltı sarmalıyor, tutukluyor, kapsıyor. «*Rölatifin içinde saltlık vardır.*»

Diyalektik olan, böylece «*zıtların özdeşliğine*

kadar» giden «*kavramların evrensel elastikiyeti*» ile tanımlanır. Bu düşünce esnekliği sübjektif olarak uygulanınca «*seçmecilik ve sofistik*» haline gelmektedir. *Objektif* olarak uygulanırsa, yani evreni, onun birliğini ve oluşumunu *yansıtırsa* bu, «*evrenin ebedî gelişmesinin doğru yansısı*» olan diyalektiğin kendisidir.

Bundan, önemli sonuçlar çıkmaktadır. İzafî (rölatif) (yükselen bir merdivenin üzerinde bir basamak, bir konak, bir «evre» anlamına) bir *derece* olunca, izafiliğin dereceleri vardır. Kanunlar, az ve ya çok derin bir çevreyi ve gerçeklik zerresini sarmalayarak, az veya çok izafîdirler. Böylece bunlar birileri diğerlerine ast sıralı bulunmaktadırlar. Diyalektik kanunları gibi saltlığa daha yakın olanlar, *Evrensel* kanunlar vardır. Aynı şekilde evrensel kavramlar vardır, bunlar saltlığa en yakın olanlarıdır. Bunlar felsefenin ulamlarıdır. Bir de, şu veya bu *özgül* alanda, şu veya bu bilimde, (fizik, tarih vb. nde) temel kanunlar ve ulamlar da vardır. Ve nihayet *özel* kanun ve kavramlar vardır. Lenin karşımıza çıkan zor sorunları, (örneğin doğada *mekanik* olan ile *kimyasal* arasındaki ilişkinin konusunu) noktalamakla yetiniyor. (Kavram teorisi, son sahifeler).

«*Sübjektivizmin diyalektikten farkı şudur ki, ona göre rölatif sadece rölatiftir ve saltlığı yok eder; oysa ki, objektif diyalektik için, rölatif ile saltın farkı rölatiftir (izafîdir).*»

Sınırlılık ve sonsuzluk sorunu, saltlık ve rölatiflik sorununa bağlanmaktadır. Sonsuz salt ile ve rölatif sınırlı ile rastlaşıkdırlar.

(Maddî) doğa kendini *sonsuz* olarak belirtir;

ve bu her anlamda, her yönde, bütün görünüşleriyle böyledir: zaman, uzay, özlerin derinliği ve «çevreler» aynı zamanda sarmalaşır ve dışınlaşır. Zaman sonsuzdur ve sonsuzca derindir; (objektiftir, fakat böyle olmakla bağdaşlık (homogéne) ve her zaman kendi kendine eş değildir; belirtilmiş ve hareket halinde nitelik olmazsa nicelik yoktur).

Sonsuz doğa böylece aynı zamanda sonsuz oluşum olmaktadır. Sonsuz ve tümlük olmakla doğa insan oluşumunu sarmalar. Dış dünya olarak alınan doğa, ve insanın faaliyeti ancak karşılıklı bir ilişki ile bağlı «*iki objektif süreç şekli*» olarak kavranabilirler; eğer «*insanın amaçları önce dünyaya yabancı gibi görünürse*», kavram veya en yüksek fikir, birliği yeniden kurar (kavram teorisi — ve hele Mantığın üçüncü bölümü: fikir, hakkında *Defterler*).

Doğanın her zerresi veya kısmı *sonsuzdur: atom* bir sonsuzu kapsar. Oysa, aynı zamanda, doğanın her zerresi *sınırlıdır*. Ve bunlardır ki, her zerre zaman, uzay ve gerçeklik içinde sınırlıdır. Her varlık başka bir şeyle ilişkilidir ve oluşur. «*Sınırlı? yani sonuna doğru hareket eden.*» (*Defterler*, Varlık teorisi.) Aynı zamanda dış ve içkin sınırı yönünden ele alınan — kendi içindeki sonsuzun kendisi olan ve kendisini iç çelişki yönünden kendi ötesine iten — bir «birşey», *sınırlı*'nın kendisidir.

Çelişkili olan, sonsuz ve sınırlı (*), böylece birbirinin içine girerler, objektif olarak biri ötekinde,

(*) İnfini et fini. Ç.

ve biri diğerine karşı mücadele ederler. Diyalektik hareketin yeri eşyanın kendi içindedir, doğanın kendi içindedir: gerçekliğin en derinindedir. Gerçekliğin içindeki, doğanın içindeki diyalektik, fikirlerin diyalektiğini doğurur, tersi doğru değildir.

Yansı ve Kavram Teorisi

Burada *Defterlerin* başka önemli felsefe ulamlarının ilişkileri hakkındaki belirlemelerini geliştirmek gerekirdi; örneğin (farklaşan, karşıtlaşan, çatışma haline giren ve oysa şekil kapsantıdan çıkarak ve onun üzerinde karşı - etkide bulunarak biri diğerine dönüşen) *şekil ve kapsantı* gibi ulamları ele almalıydık.

Onun berraklaşmasına devam etmek üzere yansı teorisini yeniden ele almakla yetinelim.

Bu teori, geliştirildiğinde, (sonradan ilişkilerini tayin etmek üzere) bizi aşağıdaki ayrıntılara vardırır: — canlı uzviyetin ortamı ile ilişkisinin yansısı olarak: *biolojik bilinç)*— beyin faaliyeti ile kişiliğin meydana gelişini sağlayan pratik sosyal ilişkilerin yansısı olarak: *ruhbilimsel* insan bilinci — sınıf çıkarlarının ve hakim sınıfların geçmişdeki yanılsamalarının (illusions) yansısı veya sosyal ideolojik bilinç — gerçek'in hareketinde şimdiden içerilmiş olduğu cihetle mümkün'ün yansısı — ve nihayet doğal ve sosyal gerçekliğin doğru, soyut ve somut yansısı olarak bilgi. Bu hakiki *yansıma* bilgi ve kavramlardan ibarettir.

Bilginin *başlamasının* gerekmesi büyük bir güçlük doğurmaktadır. Neyle başlıyacak? dolaysızdan mı, aştığı duyulurdan mı? Nesneden ve nesne

ile partik temasdan; fakat onu parçalıyarak, yalıtarak, (tümlük olarak alınan doğadaki nesnenin — verilmiş bütün olarak nesnenin, kendisi'nden) başlanılacaktır.

Başlangıç anlaşmazlıklar güçlükler doğuruyor.

Lenin diyor ki: «*İnsanlar bununla başlar, fakat hakikat başlangıçda değildir, onun sonundadır*» ve ekliyor: «*daha doğrusu onun devam ediş-indedir.*»

Şöyle okuyalım: (hakikat. ç.) tahlil eden, soyutlama ile dünyayı ve nesneyi parçalayan, donduran, hareketsiz bırakan — sonra tümü yeniden bulmaya uğraşan, düşüncenin *hareketindedir*. O halde, onun hareketi, her zaman eksik (yaklaşık, izafî) bir şekilde, ve fakat git gide daha derincesine gerçek hareketi yansıtır.

Bilgi soyutlamadan geçmelidir. Soyut düşünce bir tehlike ile karşı karşıyadır: gerçekten ayrılmak — ve incelediği gerçeği ayırmak. Böylece idealizmde, saltlığa götürülmüş olarak bulduğumuz, hayali, yararsız, ayrık, bir soyutlama vardır. Bir de bizi uzaklaştırmakla beraber, bizi gerçeğe yaklaştıran doğru, haklı bir soyutlama vardır.

Bu *kavramın* soyutlamasıdır, fakat dolu, kapsantı yönünden zengin bir soyutlamadır bu.

Arz ve talep kanunu, vülger ekonomi tarafından değişmez bir kanun olarak sayılmaktadır, tecrübeye, gerçeğe yakın görünür. «*Duyulur maddeden yoksun bir ulam*» olan *değer*, arz ve talep kanunundan *daha hakiki'dir*. Ve sosyal ilişki olarak emtianın tahlili, (görünüşde) çok ince ve çok soyut

bir kavram olan *değişim değeri*'nin içinden öze erişir.

Lenin özlü olarak ekliyor: «*Kapitalizmin tarihi, bu tarihi özetleyen kavramların tahlili.*»

Doğru kavramlar (objektif bir kapsantısı olanlar) pratiğe, tarihe karşı deneyüstü saf bir soyutlama alanında bulunmazlar. Onlar, milyarlar ve milyarlarca pratik deneyi ve insan fiilini özetlerler, yoğunlaştırırlar, envanterini çıkarırlar, hakikat aracı ve hakikat haline sokarlar. Şimdiden, ulamlar ve mantığın en soyut şekilleri, tasım (kıyas) ve tümdengelimli düşünce dahil olmak üzere, böyledirler. Faaliyet halindeki insan doğayı tanır, ve onu bilmekle kendisine hakim olduğundan, ondan sıyrılır:

«*Ulamlar bu sıyrılışın, yani evrenin bilinmesinin dereceleridir — onu tanımaya ve ona hakim olmaya imkân veren ağın düğüm noktalarıdır.*»

Yine de kavramların «*bilenmiş, işlenmiş, esnek, oynak, izafî, aralarında bağıntılı, karşıtlıklarda birleşik*» olması gerekir ki, evreni sarabilsinler, gerçekten yansıtabilsinler.

Kavramlar ne kadar önemli, ne kadar derin, ne kadar kesin olurlarsa olsunlar görüyoruz ki, kendilerinden daha derin olan bir şey vardır. Bu «birşey» ancak olanların içinde ve onların içinden belirir: bu kendilerini sürükleyen ve onların yakalamağa uğraştıkları *harekettir*. Kavramların öz hareketi, onların kendilerini kabul ettirme şekilleri, (bundandır ki Hegel kavramların bir nevi özerk hayatları olduğu duygusuna kapılmıştır) «kendikendilerine - dinamiklikleri», bu daha derin bir dinamiğ'e gidilmesini gerektirir ve onu adlandırır.

Diyalektiğin Tanımlanması

«*Hareket ve* iç hareket (N. B. bunu iyice notedin) *özerk, kendinden-gelme,* iç-zorunluklu *hareket; «değişim», «hayatın hareketi», «bütün iç hareketlerin ilkesi», harekete ve faaliyete içtepi (Trieb), — Ölü-olma'ya karşıtlık — bunun hegelciliğin, bu soyut ve çapraşık hegelciliğin özü olduğunu kim sanır? Bu özü anlamak, keşfetmek, kurtarmak, ayıklamak, arılaştırmak gerekiyordu ve Marx ile Engels'in yaptığı budur.» (Defterler,* Özün teorisi.)

Hegel'de, bu salt ilkenin ismi *Fikir*'dir. Marx için, ve daha da açık olarak Lenin için, bu salt, evrensel somut ilkenin ismi (maddî) *Doğa*'dır. Oysa, kendi idealist söyleyiş tarzı ile Doğa'ya Fikir ismini veren ve onu materyalist deyimlerle tanımlayan Hegel'e karşı Lenin yeter derecede övücü kelime bulamamaktadır:

«*Diyalektik, insan anlığında (entendement) değil, fakat fikirdedir, yani objektif (nesnel) gerçeklikte... Ebedi hayat = diyalektik*», Hegel'in kitabına yazdığı kenar notlarında Lenin böyle demektedir.

Diyalektiğin Dereceleri

Hegel'in idealizmi Fikir teorisinde bulunmamaktadır, fakat onun zaman kavramında yer almaktadır. O, zamanı sübjektif bir şekilde «tinsel» olarak görmektedir.

Lenin Hegel'e felsefe ve bilgi tarihindeki yerini iade ederken, şu sonuca varabiliyor:

«*Materyalist olarak tersine dönmüş Hegel...*

Hegel'in ve Marx'ın eserinin devamı, bilim, teknik, insan düşüncesi tarihinin, diyalektik özümlemesinden ibaret olmalıdır...»

(Hegelci) Fikir, «*süreç olarak alınan*» hakikattır; çünkü hakikat, hakiki bilgisi bulunduğu şeyler gibi süreçdir. Gelişmesinde üç derece kat etmektedir:

«*1) hayat; 2) bilgi süreci, ki bunda insanın* pratiği *ve teknik içe alınmaktadır; 3) salt Fikir derecesi, yani tüm hakikat.*»

Lenin'e göre, Hegel'in *Büyük Mantık* kitabında ve de *Küçük Mantık* (Ansiklopedi Mantığı) kitabında Fikir hakkındaki bölümleri, şüphesiz ki, «*diyalektik hakkındaki en iyi incelemedir*»; bunlar dahicesine tarih, bilgi ve onun teorisi, mantık ve diyalektik, arasındaki derin ilişkiyi göstermektedir.

Hegel şekilcilik ve seçmeciliğe (éclectisme) karşı gelmesini de bilmiştir: «*diyalektik ile oynamanın boşluğu*»na karşı (örneğin, tez, anti-tez, sentez «üçlülerinin» kullanılışına karşı gelmesini bilmiştir.)

Salt Fikir hakkındaki bu bölüm:

«*Aşağı yukarı hiçbir özgül idealizm kapsamamaktadır, fakat onun öz konusu* diyalektik yöntemdir. *Hegel'in Mantığının tümü ve özeti, son sözü ve özü diyalektik yöntemdir. Bu son derecede dikkat çekicidir. Bir de bu: Hegel'in en idealist eserinde, en az idealizm vardır. Bu çelişkilidir fakat bir gerçektir.*» *(Mantık Hakkındaki Defterlerin* son satırları).

Başka bir deyimle, Hegel diyalektikten yargı-

lanabilir: kendi diyalektiğinden. Çelişkilidir; Marx ve Engels çelişkiyi çözümlemişlerdir.

Diyalektik yöntemin felsefî olarak doğru bir açıklanması ancak çok derin ve yüksek bir yüzeyde düşünülebilir: bu somut evrensellik yüzeyidir, yani tümlük olarak — objektif çelişkilerin birliği olarak, sınırlı ve sonsuz, rölatif ve salt vb. olarak, doğanın yüzeyidir. Üstelik derhal bu formülü tersine çevirmek ve çelişkilerin her birliğinin «*şartlanmış, geçici, rölatif*» olduğunu belirtmek gerekir, halbuki saltlık onların çatışmasındadır, ve de bu çatışmadan doğan evrensel oluşumdadır. Diyalektik herşeyin özündeki çelişkinin bilinmesidir — çelişkinin salt olarak kabul edilmesindedir.

Böylece Lenin'e göre, diyalektiğin en yüksek tanımlanışının kapsamları

«*1. Kavramın kendi tarafından belirtilmesi; (şeyin kendisi, ilişkileri ve gelişmesi içinde ele alınmalıdır);*

2. Şeyin kendi içindeki çelişki, her olaydaki çelişkili güçler ve eğilimler;

3. Tahlilin ve sentezin birliği... Diyalektiğin unsurları bunlardır» *(83)*

Tüm açıklama (bu sözcüğün kullanılabildiği

(83) Lenin bu tanımlamayı da yeterli bulmamaktadır, onu onaltı maddede açmaktadır. Burada bu açındırmayı inceliyemiyoruz. Diyalektikle ilgilenen okuyucuların Lenin'in *Defterlerine* ve *Suri Mantık. Diyalektik Mantık* (H. Lefebvre, Ed. Sociales, Paris, 1947.) kitabına bakmaları rica edilir.

derecede), böylece bir bilgi teorisinden ve evrenden ayırt edilemez, yani bilginin, bilimin, ve felsefenin tüm tarihinden ayrılamaz. Bu, *mantıkla,* (eski Aristonun formel mantığı ile) diyalektiğin ilişkilerinin derinlemesine bir incelenişini içermektedir. Lenin «*bilginin hareketi*», işte öz budur, diyor. Bilginin bu hareketi, eylemin (aksyonun) hareketinden (pratikden) ayrılmamaktadır. Tarih ne göstermektedir? Pratiğin ölçütünün anlamı nedir? Hegel'in gördüğü gibi «fikir», ve hatta ideal, gerçeklik olarak dönüşüyorlar. İnsanın faaliyetinin amaçları ve erekleri kendisine objektif gerçekliğin, doğanın dışında görünüyor: bağımsız olarak «*dünyanın dışında alınmış*» gibi görünüyor ve özgürlük aldatıcı olarak bu şekilde tanımlanıyor. Hakikatte insan faaliyetinin amaçlarının da objektif bir anlamı vardır ve objektif bir süreç teşkil ederler. İnsan ancak doğanın içinde ve doğa ile gerçekleşir: bunu, doğaya malıymış gibi, sahip çıkmakla başarır.

«*İdealin gerçek haline dönüştürülmesi fikri* derindir: *tarih için çok önemlidir; ve de insanın kişisel hayatında, bunda büyük bir hakikat payı olduğu açıktır. Vülger materyalizme karşı.*» *(Defterler,* Varlık teorisi.)

İdeal ile gerçeğin ayrımı, o dahi, *izafîdir,* diye Lenin dikkati çekiyor.

Burada, Lenin'in kaleminden çıkan, özel bir güzelliği olan bazı formülleri, aktarmadan olamıyor, bunlarda hegelci felsefî düşünce yoğunlaşıyor, kavrayıcı ve insanî oluyor. Örneğin:

«*Fikrin kendisinde en şiddetli çelişki bulun-*

maktadır. İnsan düşüncesi için istirahat, onun ebedî olarak düşünce ile nesne arasındaki bu zıddiyeti yaratmasında ve onu ebedî olarak aşmasındaki güven ve güçlükden ibarettir.» *(Defterler,* Gallimard yayınevi, S. 185.)

Eğer diyalektiğin bu seviyede ve bu derinlikte açıklanması güçlük yaratmadan yapılamıyorsa — dev bilgiler gerektiriyorsa — buna rağmen *dereceleri vardır.* Daha önce, bilgi teorisinin yönteminin açıklanması konusunda, bu derece kavramını, ve onun anlamını gördük. Hatta, Lenin'e göre, herkesce anlaşılır şekilde ve «diyalektik» kelimesini kullanmadan, diyalektiğin ilkelerini anlatmak olanakları vardır. Ve bu, basitleşmeye sapmadan, örneklerle yetinmeden yapılabilir. (Bir insana, çocuğa) kavram kurması için yardım etmek ve kavramların nasıl gerçeğe uyduğunu ona göstermek, bu şimdiden diyalektikdir. Kavramların sabitliğini sarsmak, (yani kavramları ve eşyayı saptayan peşin yargıları sarsmak), olagelmiş mantığın «*ölü özdeşliğini*» ve duraganlığını sarsmak, şimdiden az daha yüksek bir yüzeyde diyalektik demektir. Bu şekilde eşyanın hareketinin içinde nicelik ve niteliğin objektif ilişkileri gösterilebilir.

Böylece («özne»nin düşünen insanın düşüncesinde, onun düşünüş ve kavramlarında) *sübjektif* olarak alınan diyalektikten, ebedi oluşumun *yansıması* olarak gitgide daha *objektif* bir şekilde görünen diyalektiğe giden, önce sözü geçen dereceleri, yeniden buluyoruz. (Bak. *Fikir Teorisi,* Gallimard yayınevi. S. 18 ve s.)

BİRİNCİ CİLDİN SONU

Lenin'in aile fotoğrafı: Annesi Maria Aleksandrova Ulyanova (1835-1916), babası Ilya Nikolayeviç Ulyanov (-1886), Lenin (kenarda oturan) ve kardeşleri.

Lenin yaşamının dört aşamasında.

Vladımır Iliç Ulyanov 1897'de

Lenin'in eşi Nadejda Konstantinovna Krupskaya (1869-1939)

Для правды

Письма изд далека

Письмо 2.

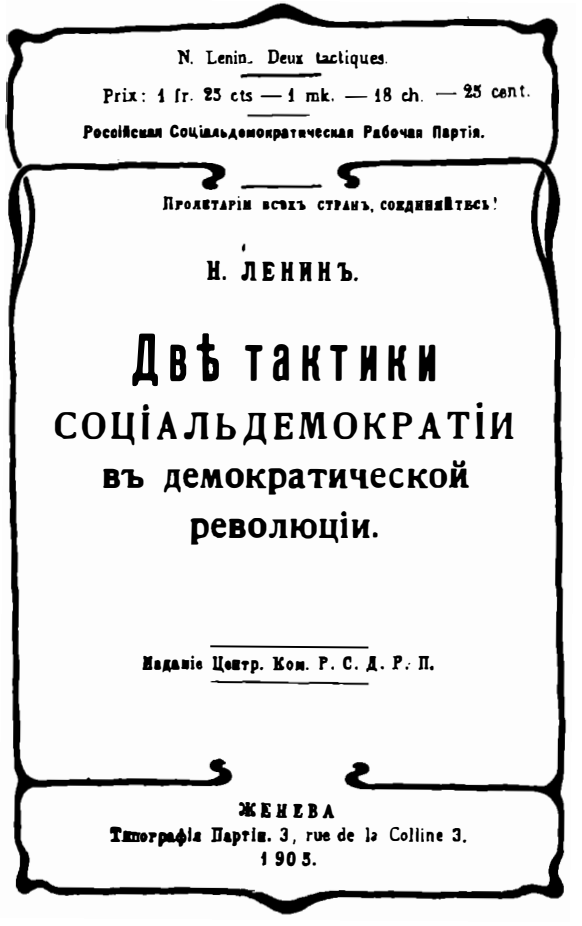
Новое правительство и пролетариат

Главный документ, которым я располагаю по сегодняшнее число (8/21 марта), это - номер английской консервативнейшей и буржуазнейшей газеты „Times" (Таймз) от 16/3 со сводкой сообщений о революции в России. Ясно, что перечитка, более благонравно — выражаясь мягко — настроенного к правительству Гучкова и Милюкова, крайне нелегка.

Корреспондент этой газеты сообщает из Петербурга от среды 1(14) марта, когда существовало еще только первое временное правительство т. е. думский Исполнительный Комитет из 13 человек, с Родзянкой во главе из Думы, по выражению газеты, „социалистами" Керенским и Чхеидзе в числе членов, - см. дальше.

„Группа из 22 выборных членов Гос. Совета, Гучков, Стахович, Трубецкой, проф. Васильев, Гримм, Вернадский и др., отправила вчера телеграмму царю", умоляя его для спасения „династии" и пр. и пр. сейчас же сдать и назначить главу правительства, пользующегося „доверием нации". Каково будет это решение, Императора, которого сегодня днем приветствовали, еще неизвестно в данный момент, — пишет корреспондент — но одна вещь совершенно несомненна. Если его Величество не удовлетворит немедленно желаний самых умеренных элементов

Lenin'in elyazısı "Uzaktan Mektuplar" (Mektup 2) "Yeni Hükümet ve Proletarya" (22/9 Mart 1917).

N. Lenin. Deux tactiques.

Prix: 1 fr. 25 cts — 1 mk. — 18 ch. — 25 cent.

Россійская Соціальдемократическая Рабочая Партія.

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Н. ЛЕНИНЪ.

Двѣ тактики

СОЦІАЛЬДЕМОКРАТІИ

въ демократической революціи.

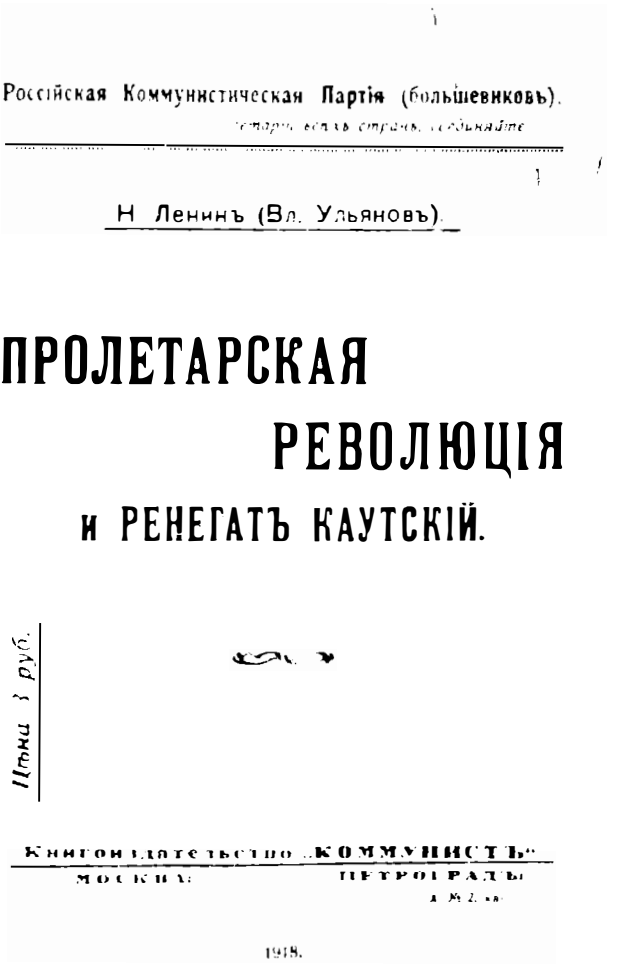
Изданіе Центр. Ком. Р. С. Д. Р. П.

ЖЕНЕВА

Типографія Партіи. 3, rue de la Colline 3.

1905.

Lenin'in "Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasinin Iki Taktiği" (Cenevre 1905)

Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky''nin kapağı. Elyazısı notlar Lenin'indir. (1918, Moskova-Petrograd).

РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЬ-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ

ИСКРА

„Изъ искры возгорится пламя!"
Отвѣтъ декабристовъ Пушкину

№ 1. ДЕКАБРЬ 1900 ГОДА. № 1

НАСУЩНЫЯ ЗАДАЧИ НАШЕГО ДВИЖЕНІЯ

ВИЛЬГЕЛЬМЪ ЛИБКНЕХТЪ

"Iskra" (Kıvılcım) gazetesinin 1. sayısı (Aralık 1900). İlk kez Lenin İmzası bu sayıdan 1 yıl sonra Iskra'da kullanılmıştır.

EN AVANT

Российская Социал-Демократическая Рабочая Партия

ВПЕРЕДЪ

№ 1 ЖЕНЕВА 4 ЯНВАРЯ (22 ДЕКАБРЯ) 1905 г.

Содержание и оглавление

"Vpriyod" (ileri) gazetesının ılk sayısı (4 Ocak 1905/22 Aralık 1904) Lenin'in Otokrasi ve Sosyalizm yazısı.

Lenin halka hitap ederken

Smolny Enstitüsü'nde devrim sırasında işçi nöbetçiler.

Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія.

ПРАВДА

ОРГАНЪ
Центральнаго Комитета
и
Петербургскаго Комитета
Р. С.-Д. Р. П.

Суббота, 6-го Іюня (24 мая ст. ст.) 1917 г. ЕЖЕДНЕВНАЯ ГАЗЕТА. Цѣна № 8 коп. № 64.

Цѣна отдѣльнаго № 8 коп.

Вниманію подписчиковъ.

Къ выборамъ.

НЕДѢЛЯ ВЫБОРОВЪ

Партія на выборахъ въ районныя Думы Петрограда.

Муниципальная комиссія.

''Pravda'' (Gerçek) gazetesinin 64. sayısı (6 Haziran-24 Mayıs 1917) Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi organı. Lenin'in yazısı ''Petrograd Çevresi Dumalar Seçimleri ve Partiler''

Temmuz 1917'de Petrograd'da sokak savaşı.

Lenin'in başkanlığında yapılan Komintern toplantısı.

СОЦІАЛИСТИЧЕСКОЕ ОТЕЧЕСТВО ВЪ ОПАСНОСТИ!

Чтобъ спасти изнуренную, истерзанную страну отъ новыхъ военныхъ испытаній, мы пошли на величайшую жертву и объявили нѣмцамъ о нашемъ согласіи подписать ихъ условія мира.

Наши парламентеры 20 (7) Февраля, вечеромъ, выѣхали изъ Рѣжицы въ Двинскъ и до сихъ поръ нѣтъ отвѣта.

Нѣмецкое правительство, очевидно, медлитъ отвѣтомъ. Оно явно и не хочетъ мира. Выполняя порученіе капиталистовъ всѣхъ странъ германскій милитаризмъ хочетъ задушить русскихъ и украинскихъ рабочихъ и крестьянъ, вернуть земли помѣщикамъ, Фабрики и заводы — банкирамъ, власть монархіи.

Германскіе генералы хотятъ установить свой „порядокъ" въ Петроградѣ и въ Кіевѣ

Соціалистическая Республика Совѣтовъ находится въ величайшей опасности.

До того момента, какъ поднимется и побѣдитъ пролетаріатъ Германіи, священнымъ долгомъ рабочихъ и крестьянъ Россіи является беззавѣтная защита Республики Совѣтовъ противъ полчищъ буржуазно-имперіалистской Германіи.

Совѣтъ Народныхъ Комиссаровъ постановляетъ:

1) Всѣ силы и средства страны цѣликомъ предоставляются на дѣло революціонной обороны.

2) Всѣмъ Совѣтамъ и Революціоннымъ организаціямъ вмѣняется въ обязанность защищать каждую позицію до послѣдней капли крови.

3) Желѣзнодорожные организаціи и связанные съ ними Совѣты обязаны всѣми силами воспрепятствовать врагу воспользоваться аппаратомъ путей сообщенія: при отступленіи уничтожать пути, взрывать и сжигать желѣзнодорожныя зданія; весь подвижной составъ — вагоны и паровозы, немедленно направлять на востокъ въ глубь страны.

4) Всѣ хлѣбные, и вообще продовольственные запасы, а равно всякое цѣнное имущество, которымъ грозитъ опасность попасть въ руки врага, должны подвергаться безусловному уничтоженію; наблюденіе за этимъ возлагается на мѣстные Совѣты подъ личной отвѣтственностью ихъ предсѣдателей.

5) Рабочіе и крестьяне Петрограда, Кіева, всѣхъ городовъ, мѣстечекъ, селъ и деревень по линіи новаго фронта должны мобилизовать батальоны для рытья окоповъ подъ руководствомъ военныхъ спеціалистовъ.

6) Въ эти батальоны должны быть включены всѣ работоспособные члены буржуазнаго класса мужчины и женщины подъ надзоромъ красногвардейцевъ: сопротивляющихся разстрѣливать.

7) Всѣ изданія, противодѣйствующія дѣлу революціонной обороны и становящіеся на сторону нѣмецкой буржуазіи, а также стремящіеся использовать нашествіе имперіалистическихъ полчищъ въ цѣляхъ свержения Совѣтской власти, закрываются, работоспособные редакторы и сотрудники этихъ изданій мобилизуются для рытья окоповъ и другихъ оборонительныхъ работъ.

8) Неприятельскіе агенты, спекулянты, громилы, хулиганы, контръ-революціонные агитаторы, германскіе шпіоны разстрѣливаются на мѣстѣ преступленія.

Соціалистическое отечество въ опасности. Да здравствуетъ соціалистическое отечество! Да здравствуетъ Международная Соціалистическая революція!

Совѣтъ Народныхъ Комиссаровъ.

21-го февраля. Петроградъ.

Lenin'in yazdığı kararname "Vatan Tehlikededir" İmza. Sovyet Halk Komiserliği (21 Şubat 1918).

Lenin (1918)

IV.

LENİN'İN EKONOMİK DÜŞÜNCESİ

«Kapitalist toplumda ileriye doğru atılan her adım, küçük üretimin temelini önüne geçilmez bir şekilde, amansızca baltalamaktadır. O halde, sosyalist ekonomi biliminin görevi çok kez karmaşık ve içiçe girmiş bulunan bu süreci bütün şekilleri ile tahlil etmektir.» (Lenin, Seçme Eserler, Yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 76-77, *Marksizm ve Revizyonizm.)*

A) EKONOMİK SOSYAL OLUŞUM

Lenin, ilk yazılarından biri olan *Halk Dostları Nedirler* eserinin başında, Marx'ın *Kapital*'ine dayanarak bu kavramı ortaya atmıştır.

Lenin o sıralarda (Nisan 1894) bilimsel ve politik hayata atılmaktaydı. Bu kitabın — tartışma yönü ile yapıcı tarafı şeklinde — iki yönlü bir amacı olduğunu önceden görmüştük.

Lenin iki grup hasma hücum etmektedir; ön-

ce *öznelcilere* (sübjektivistlere); (bunlar sosyal bilimlerdeki sorunları sadece bilinç, ideoloji, üstyapı ile orantılı olarak ele alan ve en ünlüleri Mihailovski olan, rus sosyologlarıdır); ve de *nesnelcilere* (objektivistlere): (bunlar genel olarak bilimin ve özel olarak da sosyal bilimlerin politika dışı karakterini savunuyorlardı). Ancak Lenin, objektivizme, «legal marksizme» ve «ekonomizme» karşı yaptığı tartışmayı az sonra sonuna kadar götürecektir. *Halk Dostları Nedirler* kitabında hücumunu daha çok sübjektivizme yönelterek, güdük, tek yönlü olan bu iki tutumun birbirine destek olduklarını, birbirini içerdiklerini, gerçeği tahrif ettikleri ve aynı sonuca, yani *bilgi teorisinin inkârına* — ve aynı zamanda da devrimin pratik olarak inkârına vardıklarını göstermektedir. Sadece materyalist yöntem objektiftir ve bunun karşılığı olarak da, objektif yöntem materyalizmi içerir; çünkü «*materyalizm, üretim ilişkilerini toplumun yapısı olaraktan ortaya çıkararak, ve bu ilişkilere genel bilimsel tekrarlanma ölçütünü uygulamak olanağını sınarak, objektif bir ölçüt vermiştir.*» (Lenin: *Eserler*, C. I, S. 92 ves.)

Böylece, tek bu yöntem, sosyal olaylardaki düzenlilikleri ve kanunları meydana çıkarmak ve çeşitli memleketlerde yapılabilecek gözlemleri genelleştirip (öze değgin olanı ortaya çıkartan) temel bir görüşe, *ekonomik - sosyal oluşuma* (*) erişmek, olanaklarını sağlamaktadır.

(*) La formation économique-sociale.

Marx'da Ekonomik - Sosyal oluşum

Ekonomik sosyal oluşum kavramı (notion) önceden Marx tarafından *Kapital*'in önsözünde ve de daha eski yazılarında açıklanmış bulunuyordu. Lenin 1894 yılında böylece, temeli, teorik ilkeleri ve objektif özü içinden, Marx'ın teorisini yeniden ele almaktadır. Neden? Bunu açık olarak görmemiz gerekir. Önce, bir yıl sonra ölecek olan Engels *Kapital*'in ikinci kitabını (1885'de) ve üçüncü kitabını (1894'de) yeni olarak yayınlamıştır. Bu dev bir çalışma idi, Lenin Engels'e övgü olaraktan, bunun bilimsel sosyalizmin kurucularının «*kolektif bir eseri*» olduğunu yazacaktır. Ancak dev eser tamamlanmış değildir. Özellikle, Marx'ın somut özellikleri ile, içerdiği çeşitli sınıflarla, kapitalist toplumun tüm olarak açıklanmasına, «sentezine» giriştiği anda durmaktadır. Oysa Lenin, Plekhanov'un başladığı ve fakat sonuçlandıramadığı görevle karşı karşıyadır: somut bir toplumu, kapitalizmin (Plekhanov'un gösterdiği gibi) geliştiği ve fakat köylülüğün, küçük burjuvazinin büyük çapta en kalabalık bulunduğu — hakim sınıfın burjuvazi değil de feodal asil sınıfının olduğu, rus toplumunu marksist yöntemle tahlil etmek durumundadır...

Lenin'in «*ekonomik-sosyal oluşum*» kavramını yeniden ele alışı, eğer onun düşünüşünü izlemek istiyorsak, dikkatimizi çekmelidir. Çünkü bu kavramın, metodolojik (yöntembilimsel) ve teorik olmak üzere, derin ve iki yönlü bir anlamı vardır. Kelimelerin her biri bütün güçleri ile ele alınmalıdır. «*Oluşum*» (formasion) derken: tarihî ve objektif bir şekilde, bir doğa gerçekliği olarak — dönüşen, gelişen ve değişen bir gerçeklik söz konu-

sudur. İnsanı doğa dışı gören, ve toplum ile tarihi tümünden «*sui generis*» (kendine özgü), kanunu olmayan, doğa kanunlarından kesin olarak değişik kanunları olan bir gerçeklik şeklinde gören, tarihbaz veya «sadece» sosyolog olan marksistlere karşı gelmek için Lenin, marksizmi yeniden, temelinden ele almaktadır.

«*Ekonomik Sosyal*»: *ekonomik* — (üretim güçleri, insan gruplarının doğa ile pratik ilişkileri); *sosyal* — (insanların kendi aralarındaki ilişkiler, üretim ilişkileri, sosyal sınıf ve güçler); yani ayrılmaması, karıştırılmaması gereken iki görünüşü olan (anlamına gelir. ç). Böyle olunca ekonomik ile sosyal olay arasındaki doğru ilişkiyi belirlemek sorunu ortaya çıkmaktadır.

Lenin, anti-marksistlerin ve «legal» marksistlerin getirdikleri karışıklığı (marksist görüşe göre, yani aynı zamanda bilimsel ve devrimci yönden) çözmek için yazmaktaydı; oysa bu karışıklık o günden beri durmadan artmıştır. Fikirlere açıklık kazandırmak için burada şunu belirtelim ki, deyimlerin halkın dilindeki olağan kullanılışı marksizmdeki anlamlarına tam olarak uymamaktadır. Eğer olağan kullanışa göre hareket edersek, ekonomistlerin ve ekonomi politiğin esas olarak «üretim güçlerini», üretimi, veya söylendiği şekliyle «ekonomik etken»i incelemeleri gerekir. Ekonomiden az çok belirgin bir şekilde ayırt edilen, veya bağı koparılan sosyolojiye gelince onun da sosyal ilişki ve bağıntıları incelemesi gerekirdi.

Oysa, marksizmde üretim güçlerinin incelenmesi ancak kısmen ekonomi politiğin işidir, esas olarak doğa bilimlerinin (fizik, kimya) — veya do-

ğa bilimlerine yakın olan bilimlerin (teknoloji, geoloji, iklimbilim, fiziksel ve insansal coğrafya) alanına girmektedir. Toplumun bilimine gelince, bu bilim tabiyatıyla insanlar arasındaki ilişkileri şartlandıran üretim güçlerinin gelişmesini hesaba katar; fakat öz olarak, esas olarak *üretim ilişkilerini* incelemektedir. Onları *tarihlerinin içinde* inceler. Buna şimdilik, ya «bilimsel ekonomi politik» — veya «bilimsel sosyoloji» — ya da, daha genel olarak, «tarihî maddecilik» adını takabiliriz. Bunu yaparken, örneğin, tarihcinin ve tarihin özel alanlarının ve onların ilişkilerinin ortaya koyduğu teorik ve yöntembilimsel sorunları (burada ve şimdilik) bir tarafa bırakabiliriz.

Bu, şu anlama gelir ki, terimsel bulanıklıklar öze değgin gerçek güçlükleri ve bulanıklıkları örtmektedir.

Marx'ın, en gelişmiş sınaî toplum olan (İngiltere'nin) incelenmesi için ve onun incelenmesiyle işlenmiş (özümlenmiş) olan yöntemini, Lenin daha az gelişmiş «geri kalmış», bir topluma uygulayacaktır. Yöntem ve öğreti bu kaydırılışa ve sınava dayanabilecek midir? Bunlar yaradıcı ve *hakiki* bir nitelik gösterebilecek midirler?

Bu alanda (farkedilen veya fark edilmeyen) bulanıklıklar ve zorluklar o niteliktedir ki, bu sorunları iyice anlatabilmek için, (Lenin'in yaptığı gibi) geriye, *Kapital'e* ve onun yöntembilimine dönmemiz şart görünmektedir.

Marx «*ekonomik-sosyal oluşumdan*» söz ederken bazen *bir toplum, bir oluşum* (örneğin kapitalist toplum) söz konusudur — bazen de, toplumun tarihinin ve gelişmesinin *tümü* söz konusu-

dur. Bu, tutarsızlık mıdır? Hayır. Marx ve marksizm için toplumun gelişmesi ve onun tarihi, bir *bütün,* (bir «tümlük») teşkil etmektedir; fakat tarihin her anı, her sosyal yapı (structure) her üretim rejimi veya tarzı dahi, kendisi için incelenmesi gereken, ve fakat tüm gelişmeden ayrılamıyacak bir birlik, bir *bütün* (veya bir «tümlük») teşkil eder.

Böyle olunca, bu «bütünlük» kavramı yöntembilimsel ve teorik yönden «en önemli» rolü oynamaktadır. Bunun nedenini biliyoruz. Doğada ve sosyal hayatta kavranması gereken gerçeklik her zaman bir *bütün* olarak karşımıza çıkar; düşünce (tahlil), tümü yeniden kurmadan önce, onu kavramak için parçalamak zorundadır. Hegel'den sonra ve Lenin'den önce, Marx bu güçlüğü belirtmekte, «*her bilimde başlangıç özellikle çetindir*», demektedir.

Bilgiden önce, ilk olarak onun konusu, «maddesi», bilinmeyen gerçeklik (réalité) bulunmaktadır.

Marx diyor ki: «*Maddeyi ayrıntıları ile özümlemek araştırmanın görevidir*».

Bir gelişmenin olgularını, şekillerini ve anlarını; onun görünüşlerini ayırd eden tahlil, aynı zamanda iç bağlantılarını belirliyerek sentezi hazırlamaktadır.

Ancak o zaman, bütün'ün, tüm'ün *açıklanmasına* sıra gelmektedir:

«*Bunda başarı sağlanabilirse, ve böylece maddenin yaşantısı, onun ideal olarak yeniden üredilişi içinde yansıtılırsa; bu serap deney öncesi (a priori) bir yapıtı andırabilir.*»

Böyle olunca, bilimsel düşünceye varılışın içinde bile bir yanılsamanın, bir görüntünün olanağı bulunmaktadır; bu onun başarısının kendisinden gelmekte: düşüncenin konusuna sahip çıkmasından doğmaktadır. Bu, bir yapıtı veya bir yeniden yapılışı andıracaktır. Böylece anti-marksistler, Marx'ın kapitalist toplumu kendi istediği şekilde ortaya çıkarttığını veya inşa ettiğini — bunu yaparken *diyalektiği* araç olarak kullandığını, onun (kanunlarıyla) verilmiş *somut bir bütünün* tahlil ve inceleme yöntemi olmadığını, inanır gibi görünmek istemektedirler. Aksine, diyalektikçi için sentez, açıklama bilgi sürecinde ayrı olarak belirirler, ancak bu şeklen olmaktadır. Tahlilin içerisinden, *o andan bile* — çelişkileri ile, çok yönlü görünüşleri ile, iç hareketi ile — bilgide yansıyan (yansıtılan) şey, verilmiş bulunan somut bütünlüktür.

Kapital'in Metodolojisi

Marx *Kapital*'ın hazırlanışı sırasında yazdığı metinlerde bu noktalarda çok açık bir şekilde açıklamalarda bulunmuştur.

Eğer belirli bir memleketi «ekonomi politik açısından» incelersek ilk bakışta, dolaysız olarak, ne buluruz? Bir *nüfus* buluruz. Önce (şehirler ve kırlarda, üretim kollarında, üretimde ve tüketimde, fiatlarda vb'deki) onun dağılımını inceliyebiliriz. Yöntembilimsel ve bilimsel olarak «*verilerde somut ve gerçek olandan*» *başlamanın*, yani toplumun «temel ve öznesi olan» nüfusdan başlamanın doğru olduğu sanılır. «*Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş*» eserinde, Marx: oysa, bu yanlıştır, çünkü böyle hareket etmekle tasvirde, istatistikde, dolaysızın alanında kalmış oluruz; *öze* gitmeğiz,

diyor. Çünkü onu teşkil eden *sınıflar* bir tarafa bırakılırsa «*nüfus bir soyutlamadır*»; fakat sınıfların kendileri bile, eğer üstüne dayandıkları unsurları, örneğin sermayeyi, gündelikçiliği bilmezsek — ki bunlar da, değiş dokuşu, iş bölümünü, metayı, parayı varsaymaktadırlar —, sınıfların kendileri bile *bir soyutlama olarak kalırlar.*

«*Böylece, eğer nüfustan başlasaydım, bu bütünün keşmekeş halindeki bir tasviri olurdu.*»

Aksine tahlil, gitgide soyut, fakat gitgide öze değgin olan *kavramlara* erişir. Bunlardan hareket ederek «*yolculuğu aksi yönde yeniden yapmak gerekir*» tâ ki, yeniden nüfusa erişelim, «*bu kez, bir bütünün keşmekeş halindeki bir tasviri ile değil, fakat çeşitli belirlemelerin ve ilişkilerin zengin bir tümlüğü ile*» nüfusa varılacaktır. «*Somutluk somuttur çünkü birçok belirlemenin sentezidir.*»

Sosyal ve tarihsel gerçeği, tahlil'in *görünürde* çok soyut ve gerçek'den uzak olan — ve fakat hakikatte bütüne erişmeği sağlıyan — *kavramlar* meydana çıkararak yanaştığı, sonsuzcasına karmaşık bir *bütün* olarak, açıkca göz önüne getirelim.

«*Geniş hatlarla çizildiğinde, asya, antik, feodal, modern burjuva üretim ilişkileri ekonomik-sosyal oluşumun birbirini izliyen dönemleri olarak tanımlanabilirler.*» *(*)*

(*) H. Lefebvre, Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş* eserinin ünlü önsözünden aldığı bu cümleyi yukarıdaki değişik şekliyle vermektedir, örneğin (üretim ilişkileri) dediği aslında (üretim tarzları) olmalıdır. (Bak: *Koperatifler*, 1945 kitabında aynı cümlenin fransızcasından yaptığım çevirisine, Marx (modes) demektedir, almanca aslı ile karşılaştırmakta yarar vardır. Çev.

Böylece, Marx'a göre *ekonomik-sosyal oluşum* hakikaten bir bütün, bir tümdür. Oluşum bir bütündür, bu o derecede böyledir ki, gelişmenin sonraki aşamaları (ve onların bilinmeleri olanağını sağlıyan *kavramlar*), önce gelen anlara ışık tutarlar. Her zaman, karanlık ve çözümlenmez başlangıç sorunlarına yol açan alışılmış evrimcilik görüşünden, marksizmin ve yönteminin ne kadar ayrı olduğunu belirten son derecede önemli bir fikirdir bu. Ayrıca bu fikir, Lenin'in rus toplumunun tahlilini, içindeki en uzak ekonomik-sosyal oluşum «anlarını» (örneğin, köy komünasını, hatta hayvancı göçebeliği, vb. ini), yeniden bularak rus toplumunun tahlilini nasıl yapabildiğini göstermektedir.

«*Burjuva toplum, üretimin en gelişmiş, en farklılaşmış tarihsel örgütlenişidir. Onun şartlarını ifade eden ulamlar (kategoriler), onun öz örgütlenişinin kavranışı, kendisini, harabeleri ve unsurları üzerinde kurulduğu ve hâlâ aşılmamış kalıntılarının kendi içinde sürüklendiği, oysa sadece işaret edilmiş bulunanın geliştiği ve tam anlamına ulaştığı, bütün yok olmuş toplumların örgütlenişini ve üretim ilişkilerini anlamağa elverişli hale sokmaktadır. Burjuva ekonomisi antik ves. ekonomilerin anahtarını vermektedir; ancak bu, asla tarihsel farkları silen ve bütün toplum biçimlerinde burjuva toplum biçimini gören ekonomistlerin yöntemine göre değildir. Toprak rantı kavrandığı zaman haraç, aşar (*) kavranabilir, fakat onları özdeş saymamak gerek.*

(*) Ondalık, ayni tarımsal vergi. Ç.

Burjuva toplumu ayrıca kendisi de zıtca bir gelişme biçimi olduğundan, örneğin komünal mülkiyet gibi önceki biçimlere ait bazı ilişkiler kendi içinde ancak tamamen körelmiş ve gizlenmiş olarak bulunacaklardır...

Ancak burjuva toplum kendi kendini eleştirmeğe başladığı vakıttır ki, burjuva ekonomisi feodal, antik, doğu toplumlarını kavramağa erişmiştir Burjuva ekonomisi esatirciliğe dalmadıkça ve kendini geçmişle bir saymadıkca, onun önceki topluma, — özellikle, hâlâ doğrudan doğruya mücadele etmesi gerektiği feodal topluma — karşı yaptığı eleştiri, hristiyanlığın paganizme karşı veya protestanlığın katolikliğe karşı yaptığı eleştiriye benzemiştir... Bütün üretimin ve bütün hayatın pınarı olan toprağa bağlı olduğundan, toprak rantından, toprak mülkiyetinden başlamak kadar doğal görünen bir şey yoktur... Oysa, bundan daha hatalı birşey olamaz. Bütün toplum biçimlerinde, bütün diğerlerinden üstün olan belirli bir üretim bulunur. Tarım gitgide sanayinin basit bir kolu halinde oluşmaktadır ve sermayenin hakimiyetine girmektedir. Toprak mülkiyetinin hakim olduğu bütün biçimlerde tabiyatla olan ilişki ağır basmaktadır. Sermayenin hakim olduğu biçimde tarihsel olarak meydana gelen sosyal unsur ağır basar. Sermaye olmadan toprak rantı kavranamaz, fakat sermaye, toprak rantı olmadan kavranır... Biri ve diğeri ayrı olarak incelendikten sonra, onların karşılıklı ilişkilerini incelemek gerekir.» (84)

---

(84) MARX: Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş Laura Lafargue çevirisi, Giard baskısı, S. 343-345.

Nadiren yerine oturtulan Marx'ın bu metni, bize kilit bir metin gibi gelmektedir. Bunda, kapitalist toplumun, sürüklediği kalıntılarla birlikte, tahlili ve (açıklanmış) sentezi olaraktan, yani *ekonomik-sosyal oluşum*'un açıklanışı olaraktan, *Kapital*'in programı ve planı bulunmaktadır.

Bu, aynı zamanda Lenin'in ekonomik eserinin planıdır. Daha da fazlası, bütün eserinin planıdır bu. «Arı olarak» kapitalist olmayan, feodalitenin hâlâ hakim bulunduğu bir toplum ile (Rus toplumu ile ve fakat sade onunla değil) karşılaştığından, bu toplumun «köklü» eleştiricisi olacaktır, böyle yapmakla da burjuva ve küçük burjuva liberal ve demokratlarının eleştirisini aşacaktır. Ekonomik yönden, Rusyada toprak mülkiyetinin nasıl şekil değiştirdiğini, ve ilkel'den (arkaik'den), (feodal ve «iştirakçi» olmaktan) nasıl sermayenin egemenliği altına düştüğünü ve fakat, kapitalist öncesi yönler muhafaza ettiğini gösterecektir. 1894 yılında yayınlanan *Kapital*'in son kısmından toprak rantı teorisini alacaktır, (sonradan bu teoriyi nasıl geliştirdiğini kısaca göreceğiz), ve onu, önceki mülkiyet ve toprak rantı şekillerinin, (Rusyadaki feodal ve hele yarı-feodal şekillerinin) incelemesinde uygulayacaktır. Lenin, Marx'a uygun olaraktan, yöntembilimsel ve teorik olarak tutarlı bir şekilde, *Kapital*'deki açıklamadan hareket ederek, bütün karmaşıklığı ile ele alınan bir kapitalist toplumun incelemesine varacaktır; bunda «arı olarak» sanayici ve kapitalist bir toplumun özümlemiş ve elemiş olacağı ekonomik-sosyal oluşumun anları içerilecektir. Marx'ınkinden daha engin ve daha karmaşık olan bu tahlilini Lenin iki aşa-

mada yapacaktır, önce *memleketinin, Rusyanın çapında* (1898) — ve sonra da emperyalizm teorisi ile *dünya çapında* (1917).

Öte taraftan biliyoruz ki, tamamlanmamış olan Marx'ın eseri programını tam olarak yerine getirmemişti.

Gerçeğin Karmaşıklığı

Önce, *Kapital*'da yapılan açıklama *görünürde* somuttan çok uzakta olan, başdöndürücü bir soyutlamadan hareket etmektedir. Tahlil *değer*'in kavramını, ulamını, veya «şekil»ini meydana çıkartmıştır, böylece değerin «*tanrı-bilimsel bir incelikte*» (*) olduğu açığa çıkmıştır — ayrıca değer sınaî kapitalizminde «*tufan öncesi bir yaşantı*» (*) sürdürmektedir; şu anlama ki, tecimsel değer kapitalizmden çok önce vardı. Oysa, ancak sınaî kapitalizminde, o, bütün genişliğine erişmektedir ve herşey emtia olmaktadır. Böylece, değerin şekli kapitalizmin «*hücresel şekli*»dir. Bu anlatış, bütünü kısımlarının toplamı olarak gören, zamanı geçmiş vülger bir materyalizm, bir mekanizm anlamına alınmamalıdır. Hücre organizma (uzviyet) dışında yaşamaz; tek canlı olan organizmadır. Ayrı olarak ele alınan hücrenin kendisi bir soyutlamadan ibarettir. Fakat bu gerçek bir soyutlamadır. (Anatomik ve fizyolojik) bilgi, ne hücreyi, ne onun tarihini, ne de bütüne, (bütünün tarihine) olan diyalektik ilişkisini bir tarafa bırakamaz.

Yani, *Kapital*'da diyalektik düşüncenin ilk bir haraketini bulmaktayız, bununla «verilmişi» tahlil edilerek olayların özü bulunmaktadır. Diyalektik

(*) Marx'ın değimi ile.

düşünce böylece *kavramlara* erişmektedir. Bu yapıldıktan sonra ikinci bir hareketle diyalektik düşünce, bu şekilde belirlenmiş olan soyut ve fakat objektif kavram ve ulamları (diyalektik bir şekilde) sıkıca kavrayarak yeniden somuta doğru gelmektedir. (Kullanma değeri ile değişim değeri olaraktan ikiye bölünmüş olan, böylece de emtıada oluşmakta olan çelişkilerle verilmekte olan değer'den) evrensel emtıaya, paraya vb. ine geçiyoruz.

Şimdiden, sentezi veya «açıklanışı» teşkil eden bu ikinci hareketde bir tümdengelim (dedüksyon) payı bulunmaktadır. Şimdiden biliyoruz ki, bazılarında bunun bir yapıt olduğu duyusu doğmaktadır. Oysa gerçekte, Marx için *tarihin* teorik temel çatısı söz konusudur, tarihi «kavranır» hale sokan (ve fakat hakikatte şimdiden ondan, onun tahlilinden gelen), budur. Marx, düşüncenin üçüncü bir haraketinde sosyal pratiğin tarih boyunca, kavramların (onları yansıtarak) kavradığı, gerçeklikleri nasıl yarattığını göstermektedir. Emtıanın «*antik toplumun mesamatında*» nasıl ortaya çıktığını — değer kanununun (Ortaçağda) ticarî kapitalizm döneminde nasıl ortaya çıktığını ve hakim olduğunu, tarihsel olarak göstermiştir. Değer kanunu bir kanundur, oysa onun tarihsel şartları, alanı, «çevresi» ve sınırları vardır. Burada Marx'ın tamamen aydınlatmadığı ince ve derin bir diyalektik vardır; fakat burada, bu anda önemli olan şey *Kapital*'de *ekonomik-sosyal-oluşum*'un tarihinin, bir yapıta veya basit bir «kavramsal» tümdengelime örnek vermek üzere, dıştan gelmediğini göstermektedir. Kavramların iç (diyalektik) hareketinin içinde kavradığı şey, hakiki olarak somut gerçekliktir.

Bu yüzdendir ki Lenin, *Halk Dostları Nedirler?* eserinde Marx'ın toplumun bir *ekonomik oluşumunu, emtıa* ekonomisi sistemini ele aldığını, ve bu ekonominin nasıl zorunlu olarak kapitalist ekonomisi şeklinde geliştiğini gösterdiğini, belirtmiştir. Lenin: fakat Marx sadece *ekonomik* teori ile yetinmemektedir, diye eklemektedir. *Ekonomik-sosyal oluşum*'un yapısını ve gelişimini tahlil ederken, sözügeçen kapitalist toplumda onun bütün sosyal ilişkilerini tahlil etmektedir. (Marx) okurlarına: «*gündelik hayatın olaylarıyla, üretim ilişkilerinden ayrılamıyacak olan sınıf hasımlıklarının somut sosyal belirtileriyle, kapitalistlerin sınıf egemenliklerini koruyan burjuva politik üst yapısıyla, burjuva özgürlük, eşitlik fikirleriyle, burjuva aile ilişkileriyle, bütün kapitalist sosyal oluşumu canlı bir nesne olarak*» açıklamaktadır; «*iskelet*» böylece «*et ve kan ile giydirilmiştir*», demektedir (85).

Böyle olunca Marx, yalıtılıp toplumun bir anatomicisi veya bir fizyologu olarak, bir ekonomist veya bir tarihci olarak veya bir sosyolog olarak tanımlanamaz. Onda içerilmiş bulunan objektif tahliller ve fikir haraketleri, kendinden daha az derine varanların ayırdığı bu görünüşleri, sarmalamaktadır. Üstelik, (Lenin'in işaret ettiği gibi), ekonomik-sosyal oluşumu bir tüm olarak bilimsel yönden incelemeğe ondan başka kimse teşebbüs etmemiştir. Yöntembilimsel ve teorik ilkeleriyle (ma-

(85) LENİN,*Seçilmiş Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 93.

teryalizmle - diyalektikle) marksist varsayım, böylece bilimsel olarak doğrulanmış sayılmalıdır (86).

Marx eserini bu sözlerle özetlemiştir:

«*Benim görüşüme göre, ekonomik-sosyal oluşumun gelişmesinde bir doğa bilimleri süreci görmekteyim.*» (Marx: Lenin tarafından aktarılmıştır, a.g.e., S. 88.)

Lenin, özellikle kitabının eleştirici kısmını sosyal olayların bilinçli olduklarından doğa bilimlerindekine benzer «objektif bir sürecin» içine sokulamayacakları kanısında olanlara karşı, marksist görüşü savunmağa ayırmıştır. Bu kanıtlamasını burada tekrarlamıyacağız: Bilinç, pratik ve sosyal gerçekliğin (sosyal insanın) bilinci ve yansısı olduğundan, kendine özgü kanunları olan veya kendine özgü kanun yokluğu bulunan «özdek» (subetance) rolunu takınamaz.

Yani, bu sürecin doğa bilimlerindeki süreçlere benzer *kanunları* vardır. Marx bu kanunları bulmuştur, fakat bunların kanun olaraktan karakterlerini tam olarak belirlememiştir, (bu da üzerinde durduğumuz ikinci noktadır).

Bunlar *doğa* kanunlarıdır, fakat böyle olmakla bunlar fizik veyahut kimya kanunları değillerdir. Öz bakımından bunlar insanın doğa ile ilişkisinden gelmektedirler, bu ilişkinin kendisi dahi insan için zorunlu ve öze değgindir, «özgül olarak» insana hasdır. İnsan doğanın üzerinde etkide bu-

(86) LENİN, *Seçilmiş Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 94.

lunmıyor; doğaya hakim olmakla beraber doğadaki bir varlık olarak kalıyor. Böyle olunca kanunları vardır ve bu kanunlar doğa kanunlarıyla benzerdir. Fazlası: onların uzantısıdırlar. İnsanlığın oluşum kanunları, tarihsel olmakla beraber, doğanın oluşum kanunlarından değişik değildirler.

Bunlar *objektif* (nesnel) kanunlardır. Marx ispat etmiştir ki, insanî (sosyal) ilişkiler şey, *nesne* kılığına: emtıa, para, sermaye, ekonomik *fetişler* haline, girerler. Aynı şekilde göstermiştir ki, bu objektifleşmenin kendisi de zorunludur, üretim kuvvetlerinin gelişmesine bağlıdır, yani kendisi de objektif kanunlara bağlıdır. Burada insanların ve onların tarihlerinin dışındaki bir zorunluk yoktur. Eğer bunun dıştan geldiğini varsayarsak; derhal insanlardan, onların ilişkilerinden, tarihlerinden geldiğini keşfederiz. Eğer bunun onların iradelerinden veya subjektif (öznel) bilinçlerinden veya onların cahilliklerinden, yanılmalarından ve yanılsamalarından geldiğine inanırsak; az sonra doğadan ve tarihten geldiğini, yani derinlemesine *objektif* olduğunu buluruz.

Marx'da ve Lenin'de Ekonomik Kanunlar

Bunlar eğilim, oluşum kanunlarıdır, (yani izafî (rölatif), ancak belirli bir çevrede, belirli sınırlar arasında değeri olan kanunlardır). *Eğilim* belirsiz, şüpheli, kararsız bir görüntü değildir, aksine oluşum olaraktan kanunun özünü sarmalayan odur. Örneğin kapitalist düzende — özgür rekabet kapitalizminde — bir ortalama kâr oranı kurulması eğilimi vardır ve bu ortalama kâr, sermayelerin rekabeti sonucunda azalma eğilimindedir.

Belirli bir çevrede sınırlanmış ve belirlenmiş bir *eğilim* kanunu böylece daha engin kanunlarla sarmalanmış bulunmaktadır. Öyleyse, kapitalist toplumun bütün kanunları bu toplumun hareketinin, (zirveye varışından sonra çöküşünün) kanunun kendisine bağımlıdır, ve bu kanunun kendisi dahi sosyal gelişimin tümünün, tarihin kanunlarına, bir tüm olarak alınan *ekonomik-sosyal oluşumun* kanunlarına bağımlıdır.

Bu kanunların *diyalektik* olduklarını ekliyelim: bunlar çelişkiler kapsayan bir oluşum kanunlarıdır ve karşılıklı olarak oluşum bu çelişkilerden doğmaktadır.

Marx'ın açıklamadığı ve Lenin'in yavaş yavaş ortaya çıkaracağı «ekonomik - sosyal oluşum» kavramında (concept) sarmalanmış bulunan kavramların (notion) tümü budur.

Her özgül, özel *ekonomik-sosyal oluşumun ekonomik - sosyal oluşumun* genel kanunlarına bağımlı kanunları vardır. Farklılıkların unuduluşu vahim sonuçlar doğurur, örneğin Roma emperyalizmi ile modern emperyalizm karşılaştırıldığı vakıt (bu durum belirgindir) (87).

En genel kanun sadece toplumun gelişmesinin üretici güçlerin gelişmesi ile şartlandığını — sosyal (insanî) ilişkilerin üretici güçlerin bu gelişmesine bağlı bulunduğunu kaydetmektedir.

---

(87) (Bak: LENİN, *Emperyalizm Kapitalizmin Son Aşaması, Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, 841) «Sovyet emperiyalizmi» değimini kullananlar bunu düşünmelidirler. çev.

Böyle olunca ekonomik - sosyal oluşumu özetlemek için bir bütün olarak ele alınan toplumun tarihi ve gelişimi söz konusudur, — ekonomik - sosyal oluşumları özetlemek için ise, ardarda gelen an'lar veya erimler, üretim tarzları, sosyal yapılar, rejimler, söz konusudur.

(Diyalektik) oluşumun *evrensel* kanunları vardır — (ekonomik - sosyal oluşumun) *genel* kanunları — ve nihayet her döneme, üretim tarzına, sosyal yapı veya rejimlere has *özgül* kanunlar vardır (88). Bu kanunlar karşılıklı olarak birbiri ile içiçe giriyor, karışıyor, birbirini sarmalıyor — veya aksine biribirini sınırlıyor ve biribirinin dışına çıkıyor. Fakat bunlar her seferinde oluşumun kanunlarıdır, oluşum *halindeki* kanunlardır, oluşumun *içindeki* kanunlardır. Böylece, zamandan bağımsız olan — sonsuz (ebedî), değişmez, salt «tabii kanunlar» yoktur. Bu metafizik (fizikötesi) kanun kavrayışı gerek doğa alanında, gerekse sosyal tarih ve gerçeklik alanında, Marx tarafından kesin olarak aşılmıştır. Sadece, *objektif (doğal)* süreçlerin iç kanunları vardır. Ve de kanunlar, kanunu oldukları süreçler gibi çözülür, ölür, — veya başkaları tarafından sarmalanır, yeniden ele alınır ve onun egemenliğine girerler. Onların objektif bir tarihleri vardır ve bir tarihin kanunlarıdırlar.

Lenin Marksist Kavramları derinleştiriyor

Şimdiden açıklığa kavuşmuş olan ekonomik - sosyal oluşum kavramına Lenin ne katmaktadır?

(88) Özellikle bak: LENİN, *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, C. I, S. 116 ves.

Onu sadece açıklamış ve uygulamış mıdır? Tartışmalar sırasında onu yeniden doğrulamış mıdır? daha 1894'de — onun politik ve devrimci anlamını, parti karakterini daha iyi göstermiş midir?

Bu yanlış bir değerlendirme olurdu. Burada, ekonomik alanda, felsefede veya politik alanda olduğu gibi, Lenin sadece marksizmi uygulamakla kalmamıştır. Onu «somutlaştırmış», geliştirmiş, derinleştirmiştir. Onu «*devrimci özünün içinde*» yeniden kavramıştır. Ve bunu sadece onun özündeki deha yönünden değil, fakat Rusyadaki devrimci durumla, kitlelerin ve politik militanların devrimci faaliyetleri ile ilişkili olarak yapmıştır.

Kapital gibi tamamlanmamış bir eserle silahlanmış olan Lenin, (bu eserin üçüncü kitabı Marx'ın somut bir toplumun, sadece burjuvazi ve proletaryanın varlığının varsayılması ile kısıtlanmadığı bir toplumun inceleyeceği zaman son bulmaktadır, bunu yeniden tekrarlayalım), Marx'ın incelemek için «konu» olarak seçtiği toplumdan değişik bir toplumun incelemesine girişmiştir (*). Rus toplumu İngilteredeki «tipik» kapitalist toplumdan değişikti, fakat bu değişiklik sadece bazı yönlerden

(*) Kapital'ın Üç kitabından başka, Kautsky'nin 1904'de yayınladığı Marx'ın «Artı - değer teorileri» Kapitalin dördüncü kitabı sayılır. Marx *Kapitali* hazırlarken Rusca öğrenmiş ve toprak rantı konusunda Rusyaya ait belgeleri incelemişti. Lenin'den başka Roza Lüksemburg da *Kapital*'in bazı kısımlarını geliştirmek istemiş, «Sermaye Birikimi» eserini yazmış ve «arı» bir Kapitalist düzenin var olamıyacağını savunmuştu. Çev.

gelmekteydi ve hele görünüşdeydi. Leninizmin tasası, önce bu görünüşlerin içinden sıyrılarak, bu iki toplumun *özlerinin* değişik olmadığını göstermek oldu. Bunu yapmak için, Rusyanın kökten kendine özgü olduğunu, marksizmin Rusyada faydasız ve etkisiz olacağını iddia edenlerin, halkçıların (narodniklerin) köklü bir eleştirisi gerekiyordu. Gördüğümüz gibi, Plekhanov'un parlak olarak başlattığı bu tartışmayı Lenin sonuca vardırmıştı.

Lenin olağanüstü bir çeşitliliği olan somut bir gerçeklik içinde bulunmaktadır. Şüphesiz kapitalizm (yani, proletarya ve burjuvazi) gelişmektedir; ancak bu, onun zamanında bizim için olduğu kadar açık değildi, çünkü biz altmış yıl sonra inandırıcı sayılara: — Lenin'in topladığı sayılara sahibiz. Marksizmin hasımları için fabrikalar, kapitalist işletmeler, büyük ve eski Rusya için olsa olsa yabancı, göz yumulan unsurlardı. Lenin'in herşeyden önce karşılaştığı şey, sınırsızca geniş bir küçük burjuvazi (zanaatkârlar, küçük üreticiler) idi; ve de toprak işletmeciliğinin, zilliyet ve mülkiyetinin, iştirakcilik artıklarından (antik köylü komunasının temeli üzerine XVIII'inci yüzyılın yarattığı idari düzen olan «mir»den) feodal malikâneye ve zengin kapitalist ağanın işletmesine varıncaya kadar, çok çeşitli şekiller idi.

«Ekonomik - sosyal oluşum» bu şekilde derin anlamına erişmektedir. İnsanların doğa ile ilişkileri — ve insanların kendi aralarındaki ilişkileri vardır. Ekonomik ile sosyal arasındaki karşılıklı - etkiden dopdolu anlamıyla bir *oluşum* çıkmaktadır; bu duragan bir «yapı» değildir, fakat canlı bir or-

ganizma gibi gelişen (üstelik özgül olarak insanî, tarihsel ve sosyal) bir gerçekliktir. Bu oluşum şimdiki hal'ini (modern sanayii) temsil eden yönünün yanında sınırsız bir geçmişi, ve sonunda da bütün tarihi sürüklemektedir; nasıl ki farklaşmış ve karmaşık bir organizma (uzviyet) içinde, gelişmesinin başlarından arta kalan dokular ve hücreler, ve de gelişmenin sonunda beliren dokular ve hücreleri içeriyorsa. Ekonomik - sosyal oluşum böylece bütün dönemlerden kalan bir tortu çökmesi (sedimantasyon); bir dizi, ardarda gelen tabaka göstermektedir: eski çağlar, feodallık ve yarı - feodallık, kapitalizm öncesi yapıları (zanaatkârlık, küçük üretim), orta ve ağır sanayi... Tahlilin ayırdettiği, iyice belirgin, bu yüzden de kesintili olan «sosyal yapılar», (büyük burjuvazi, büyük asılzadeler, proletarya), bir bakıma, her türlü geçiş, arayapı ile sarılmış bulunmaktadır. (Diyalektik yöntembilimindeki şu ilkeyi hatırlıyalım: her oluşumda kesiklik ve sürekkilik vardır, fakat rölatif (izafî) olarak, hiç bir zaman salt olarak değil...)

Yani, *Kapital*'deki (bilimsel ve fakat daha tamamlanmamış) soyutlamada belirtildiği gibi, tarihsel ve sosyal gelişme tek düzenli olarak ilerlemez. Somut oluşumun, Marx'ın gördüğünden daha da karmaşık ve daha çelişkili bir karakteri vardır, ve onu tahlil etmek için diyalektik yöntem kesin ve *salt olarak* zorunludur. Yüzeydeki ve görünürdeki olaylar özü maskeliyor, (örneğin: halkçılar Rus köyünün özgün (orijinal) yaşantısını öze değgin sayıyorlar; ve öte yönden dikkat çekici olan ve hesaba katılması gereken bu gerçeklik kendilerine daha derin olan gerçeklikleri maskeliyor). Yüzey-

sel görünüşler aynı zamanda rastlantılıdırlar. İzlenim betinleme yeterli değildir. Çözülmekte olan süreçler — kanunları ile birlikte — derin süreç ve akıntılara karışmaktadır ve onların kanunları yeni ve derin sürecinkilerine bağımlı hale gelmektedir.

Lenin Rusya'daki Kapitalizmi tahlil ediyor

Lenin, XIX. uncu yüzyılın sonunda, bu şekilde, rus toplumunun bilimsel incelemesine «esnek ve bilenmiş» kavramlarla girişiyor.

Eğer dünya durumunun Lenin tarafından tahlilinin hazırlanışı burada görünmeseydi, bunun artık sadece eskiye değgin ve tarihsel bir önemi olurdu. Gerçekten Rusya o zamanki büyük kapitalist memleketlere, (İngiltere, Fransa, Almanya'ya) göre, tam bir kapitalist gelişme içinde bulunan fakat daha ileri memleketlerin sermayesinin yatırıldığı ve onlara bağımlı olan «az gelişmiş» bir memleket durumundaydı. Fakat daha da derinlemesine, Lenin'in Rusyada incelediği *ekonomik - sosyal oluşum*'un dünya gerçekliliğine benzer ve hatta ona özdeş olduğu ortaya çıktı. Dünyanın tarihsel çapına göre «oluşum» kalıntıları, eski çağların artıkları, bir dizi tabaka ve tortu sürüklemektedir, hepsi de büyük sermayenin egemenliği altındadır.

«*Rusya'daki tarımsal ilişkilerin gelişmesi kapitalist yolu izlemektedir, bu hem büyük toprak sahiplerinin ekonomisinde — hem de tarımsal komünanın içinde böyledir.*»

Bu gelişme, geriye dönüş olanakları bırakmadan, Rusyanın tuttuğu yolu, kapitalizm yolunu

belirlemiştir. Eserin temel tezi budur. Lenin ikinci baskının önsözünde (1907) bunu belirtecektir:

«*Ekonomik belgelere ve istatistiklerin eleştirici incelenişine göre, Rusyadaki ekonomik - sosyal oluşumun ve sınıfsal yapının tahlili, (1905) Devrimi süresince bu sınıfların açık politik faaliyetlerinde doğrulanmış bulundu... Tarihî oluşum sırasında proleteryanın gücünün, üyelerinin halkın içindeki oranın belirttiğinden sonsuzcasına daha büyük olduğu aynı zamanda açıklanmış bulundu... Bu kitap, bu olayların ekonomik temelini göstermektedir.*»

Rusyanın 1898 yılındaki tablosu üzerinde daha fazla durmadan, Lenin'in ilk eserlerinden başlıyarak, getirmiş olduğu yeni fikirleri belirtelim, bunlar bazen ap açıkca, bazen tohum olarak bu eserlerinde bulunmaktadır.

Ancak emperiyalizm teorisinde bütün önemini kazanacak olan, büyük bir görüş ortaya çıkmaktadır. (Kapitalist ekonomik-sosyal oluşumda) büyük kapitalizm ile halen beraberce süregelen ve tarihte ardarda gelen, ekonomik-sosyal oluşumlar kapitalizmin dışında kalmamaktadırlar. Sadece sosyal organizmanın (uzviyetin) geçmişi söz konusu değildir; bu geçmiş doğrudan doğruya bütünde birleşmiş bulunmaktadır. Toprak zilliyet ve mülkiyetinin peşisıra aldığı şekiller, zanaatkârlık, küçük ticaret ve küçük üretim, yavaş yavaş kendilerini büyük sermayeye *bağımlılaşmış* olarak görmektedirler. Kapitalizmin gelişmesi tek bir tarzda olmamaktadır; o çok şekillidir, çok yönlüdür. Kapitalizm bazen («klasik» İngiltere örneğinde olduğu gibi) kendinden önce geleni silip süpürmüştür;

ister istemez kapitalist üretime, pazara katılmış bulunan bir halkın acılarının arasında, harap olmuş bir ortama hakim olarak yerleşmiştir; bazen (ve bu gitgide böyle olmaktadır) kapitalizm sinsice girer, yıkmaktan çok aşındırır; var olanı kendine bağımlılaştırır. Lenin böylece, nasıl ortak mülkiyet artıklarının, «mir»in işleyişinin ve toprakların yeniden bölünüşünün, üretim araçlarına ve gereçlerine, sapanlara, atlara vb.ne sahip olduklarından dolayı, şimdiden kapitalist olan köylülerin, *kulakların* yararına işlediğini, onların en iyi topraklara el koyduklarını göstermektedir. Çelişkili bir süreç içinde, bir yönden küçük üretimi, zanaatkârlığı, küçük ticareti yıkan kapitalizm; diğer yönden onları ayakta tutabilmekte veya hatta kısmen yeniden kurabilmektedir, fakat bu kez kendisine *bağımlı* olaraktan: (dağıtım acentaları, «büyük seri» gerektirmeyen ürünlerin üretimi vb. hallerinde olduğu gibi). Böylece, kapitalizmden önceki yapılar veya oluşumlar bazen onun karşısında yok olabiliyorlar; bazen de süregelebiliyorlar, fakat bu ancak *görünüşde* bir bağımsızlık olabilmektedir. Öze değgin gerçeklik bir kanunla açığa çıkarılmaktadır: kapitalizmden önceki yapı ve oluşumların kapitalizme *bağımlılaşmaları* derecesinde süregelmeleri kanunu (89).

---

(89) (Özellikle toprak sorunu ve toprak zilliyet ve mülkiyet şekilleri hakkında. Bak: *Leninski Sbornik*, C. XVI, S. 474 - 479 ve S. 531 - 533; C. XVII, S. 573 - 645 vb.)

Sosyal Yapılar ve Kalıntıları

Lenin'in ekonomik eserinin başından beri, öncekine sıkı ilişkileri olan önemli başka bir fikir belirmektedir. İngiliz tarihinden hareket ederek Marx, kapitalizmin er veya geç olarak nüfusun tümünü ve de üretimin tümünü içereceğini düşünüyordu. *Kapital*'in son kısmı «gelirin» (artı-değerin) büyük arazi sahipleri dahil, çeşitli sınıfların arasında, dağılımını tahlil etmekteydi, fakat Marx (büyük) toprak sahibini zamanı geçmiş olan sosyal bir tip olarak görmekteydi, (bunda haksız da değildi). Aynı şekilde Marx, kısa bir şekilde ortakcı köylünün durumunu tahlil ediyor, çiftçi ve küçük toprak sahibinin durumunun üzerinde daha uzun olarak duruyordu; fakat onların sosyal varlıklarını şimdiden tehlikeye düşmüş olarak görmekteydi. Engels bu kesimde İhtilâl sorununu somut olarak ortaya atmaktaydı ve proletaryanın eyleme geçmek için — ve de emekçi köylülüğün tümüne yardım etmek için — son bağımsız küçük toprak sahibinin yok olmasını beklememesini öğütlüyordu. Lenin daha uzağa gitmektedir. Lenin, *Kapitalizmin (eski rejimlerin ç.) kalıntılarını arıtmayı beceremiyeceğini,* nüfusun tümünü veya hatta çoğunluğunu kapitalist üretime katamıyacağını, meydana çıkarmıştır. Kapitalizm onları *bağımlı* hale getirmekle ve bu şekilde, az çok dolaylı olarak sömürmekle yetinecektir. Bu, neden böyledir? Nedeni şudur ki, burjuva toplumunda üretici güçlerin gelişmesine karşı gelen engeller, tamamen Marx'ın hesapladığı şekilde işlememektedir. Marx'a göre,

«*Maddî üretim güçleri, gelişmelerinin belirli*

bir derecesinde var olan üretim ilişkilerile çelişkiye düşerler... Bu ilişkiler üretici güçlerin gelişme şekilleri olmaktan (çıkıp) engeller haline gelirler..»

Ve bu, derinlemesine, *bilimsel olarak* doğru kalmaktadır. Fakat Marx sadece burjuvazinin kurmuş olduğu sosyal ilişkileri (ve onların hukukî ifadeleri olan mülkiyet ilişkilerini) gözönüne getiriyordu. Marx *(ekonomik)* üretici güçlerin gelişmelerinin, *sosyal oluşumunun* (veya ifadesinin) hangi diyalektik hareket ile, gelişmenin engeli ve sınırlanması haline dönüştüğünü inceliyordu; ancak (bunu yaparken ç.) özellikle kapitalizmin *iç* sınırlarını incelemekteydi. Oysa, Lenin *dış* sınırların da bulunduğunu ortaya çıkardı; bu sınırların sadece kapitalizmin ve burjuvazinin geçmiş ve şimdiden uzak olan tarihlerinde, onların feodal yapıların içine dühul etmelerinde ve onun bağrındaki mücadelelerinde incelenemiyeceğini ve meydana çıkartılamıyacağını, ve fakat bu sınırlara bugün de kapitalizmin *etrafında* rastlanabileceğini ortaya çıkardı. Bu *dış* sınırlanmalar *iç* sınırlanmalara eklenmektedir. Böylece diyalektik süreç, sadece bir iç süreç olmadansa *dış - iç* bir süreçtir. Kapitalizmden önceki sosyal yapılar (strüktürler) ona karşı direnç göstermektedirler: fakat bunu yapı olaraktan zayıf olarak yapabilmektedirler, çünkü kapitalizm içlerine sızmakla, onları yoketmediği vakıt kendisine bağımlı hale sokmakla kendilerini kısmaktadır; — (fakat), dolaysız veya dolaylı olarak sömürülen ve iflas ettirilen kitlelerin ayaklandıkları ölçüde, bu direniş daha güçlü olmaktadır. İşin özü şudur ki, kapitalizmde eskiden bulunan, ve kendisine önceki oluşumları (ekono-

mi dışı şiddete baş vurması gerekmeden bile, yani sırf ekonomik araçlarla) kırıp geçirmesini sağlayan, ve böylece bu şekilde «özgürleştirilen» kitleleri sonradan özümleme olanaklarını veren, bu arada da korkunç sonuçlar yaratan bu atılım kapitalizmde artık yoktur, olamaz da.

XIX. uncu yüzyılın sonunda ve XX.ci yüzyılın başında, Rusya gibi bir memlekette neler olmaktadır? Kapitalizm gelişmektedir; sanayileşme ilerlemektedir; proletarya sayı ve yoğunluk olarak çoğalmaktadır. Fakat, rus burjuvazisi kendi bağrındaki güçleri ile bu sanayileşmeyi sürdüremektedir; kendi karşısında fazla güçlükler, ekonomik ve sosyal engeller bulmaktadır. Bunun üzerine aristokrasinin (soylu sınıfın) ve Çarlık hükümetinin suç ortaklığı ile yabancı sermayeye başvurmak yolunu tutmaktadır. Ancak bu sefer de, kendi kâr'ının (yani rus proletaryasından koparılan artı-değerin) bir kısmı yabancı ülkelere gitmektedir; bu ölçüde de, birikim (sınayileşme) süreci frenlenmiş, engellenmiş bulunmaktadır. Tâ ki, başka yabancı sermayeler imdada çağırılsın. Bu bir kısır döngü teşkil etmektedir. Fakat, (kendi burjuvazisi tarafından, çarlık soylu sınıfı tarafından ve yabancı parababaları tarafından) çifte veya üçlü olarak sömrülen rus proletaryası bu çenberi (kısır döngüyü) kıracaktır. Ve ancak o zaman memleketin gelişmesi serbescesine sürdürülebilecektir.

Marksist teori Rusyadaki devrimci durumla bağlantılı olarak gelişmektedir. Kapitalizmin gelişmesine karşı salt, metafizik (veya surî mantık) anlamlarında «*sınır yoktur*»; diyalektikci olan Le-

nin'in mantıktaki bu «sınır» kavramını ne dereceye kadar eleştirdiğini ve onun yerine esnek bir kavram getirdiğini biliyoruz. Kapitalizmin önünde ne *engel* — ne de salt bir iç sınır, yani çöküş vardır. Başka marksist eğilimlere (Roza Lüksemburg ve diğerlerine) karşı, bütün leninist tartışmasının anlamı burada bulunmaktadır. Oysa, dış ve iç sınırlar vardır, yani kapitalizmin karşısında git gide artan güçlükler, çözümlenmesi git gide güçleşen sorunlar bulunmaktadır. Ve bu güçlükler aynı zamanda ekonomik ve sosyaldırlar; bu demektir ki, kapitalizm kendisini yenecek direnişler — sosyal güçler — ortaya çıkartmaktadır.

Böyle olunca, Marx'ın kapitalizmin *iç* sınırlarının sonucu sezinlediği «*sosyal ihtilâl dönemi*», *geri kalmış* bir memlekette ortaya çıkabilmektedir. Proletarya devrimini ilk olarak, üstün ekonomik gelişme tarafından «şartlandırılmış» bulunan en gelişmiş memleketin proletaryasının başarması zorunlu değildir. Rusya gibi geri kalmış bir memlekette, sadece ihtilâlin oluşturduğu bir iktidar, üretici güçlerin gelişmesini sürdürebilir, yani sosyal ilişkileri (kapitalist öncesi döneme ait olanlar dahil, bütün sosyal ilişkileri), modern üretici güçlerle uyarlık içine sokabilir. Oysa bu engeller, bu artan çelişkiler, ne bir yıkılış ile, hatta ne de gelişmenin anı bir duruşu ile ortaya çıkar, fakat devrimci bir durum şeklinde belirir. Bu raslantıda halkın, *bütün* sınıf ve zümrelerinin arasındaki ilişkiler etkide bulunur... (*).

(*) Bak: Sahife C. I, S. 65 daki çevirenin dip notu.

Sosyal İlişkilerin Diyalektiği

Daha önce, Lenin'deki «ekonomik - sosyal» değiminin çok güçlü bir anlamda kavranması gerektiğini, bunun nedeninin Lenin'in bu değimi bu şekilde kavrayışında bulunduğunu, diyor ve tekrarlıyorduk. *Sosyal* ilişkilerin *ekonomik* şartlanışı basit, dolaysız, doğrudan doğruya değildir; derinlemesine *diyalektiktir*. Ekonomizm ve sosyologculuk derin ve fakat çelişkili bir bütünü parçalamaktadırlar. Ekonomiğin ve sosyalin zorunlu uzlaşması veya karşılıklı «şartlanışı» kanunu bir oluşum kanunu, diyalektik bir kanundur. Bu, sosyal gelişmenin en genel kanunudur, ancak bunların bütünlüğü (ünitesi), süreli bir çelişki eğilimi içermektedir. Bu çelişki, Marx'ın gördüğünden daha derin ve daha karmaşık mıdır? Bir bakıma evet; kaldı ki Marx yazılarında birçok yerde, çelişkilerin genişliğini (vüsatını) ve çok yönlülüğünü bildiği görülmektedir (90).

Böylece, Leninist ekonomik - sosyal oluşum teorisinde, *sosyal* üzerinde durulmaktadır. Sosyal unsur yani (insanlar arasındaki ilişkiler), ondan ayırt edilemiyen *politik unsur* dahil olmak üzere; ekonomik unsur üzerine derinlemesine karşı-tepkide bulunmaktadır (91). Ekonomik geliş-

(90) MARX *Ekonomi - Politiğin Eleştirisine Giriş*: «*Kavramlar diyalektiği. Üretim güçleri (üretim araçları) ve üretim ilişkileri, diyalektiğinin sınırlarını belirlemek gerekmektedir...*».

(91) Leninist düşünceyi anlamak için üstyapıların temel üzerine karşı tepkide bulunduğunu söylemek yeterli değildir. Bu formül eksiktir. *Sınıf* ilişkileri, üretim ilişkilerinin, sosyal ilişkilerin, yani temelin içindedirler. Sosyal ilişkilerin hukuki ifade-

meğe karşı gelen engellerden, yani ekonomik unsur ile sosyal unsur arasındaki karşılıklı etkilerden ve çelişkilerden, bu çelişkileri çözümliyebilecek *sosyal güçler* de doğmaktadır.

Lenin sosyal ilişkilere en büyük önemi verdiğinden; önce bu sosyal ilişkileri ayrı olarak ele alan, yalıtan, şeklini değiştiren ve «öznelleştiren» sosyologlara karşı tartışmaya girişmiştir (92). Ondan sonra da, *ekonomist*'lere veya daha doğrusu *ekonomizm* (eğilimine) karşı hücuma geçecektir (93). Çar Rusyasının *ekonomik* gerçekliğini, kendisinden önce de, sonra da, hiç bir kimsenin yapmadığı bir şekilde incelediği halde bunu yapmıştır.

Sübjektivist (öznelci) sosyolog için diyalektik yöntem yabancı bir konudur. O gerçekten, *sosyal* bir oluşumu tahlil etmesini bilmemekte; toplumun gelişmesinin bir anında, ona canlı organik bir bütün olarak bakmasını beceremektedir. Toprak zilliyetliğinin çiftci tarafından «sarsıldığını» izlemek, onu kendi idealine aykırıdır diye mahkûm etmesi için yeterli gelmiştir; o (*) bu olayı tek başına ele almış ve «*onu başka bir üretim araçları sisteminin unsuru olarak tanımlamaya bakmamıştır*».

(92) LENİN: *Halk Dostları Nedirler?* Özellikle bak: *Seçme Eserler*, C. I, S. 140 ves.

(93) LENİN: *Ne Yapmalı?* Özellikle bak: *Seçme Eserler*, C. I, S. 186 - 187.

(*) Öznelci sosyolog.

leri ve üstyapılar bir temeli pekiştirirler; ancak üretici güçlerin gelişmelerine karşı gelen *bizatihi* üstyapılar değildir de, bu üstyapılar tarafından desteklenen ve onlardan ilham alan bazı *sosyal güçlerdir.*

Bir olayı not etmiştir, kitlelerin iflası olayını, ancak bunu başka bir olayı: bir azınlığın zenginleşmesini bir tarafa bırakarak yapmıştır. «*Değişik sosyal oluşumlardan kimi unsurları*» zırvalarcasına koparak teorisini uydurmuştur; ve bu şekilde inşa edilen hayalcılık — halkçı (narodnik) hayalcılığı — gerçek hayatla çatışmaktadır, çünkü «*buradan ve şuradan aktarma unsurlardan kurulu sosyal bir rejimde değil de; köylü ile kulak, zanaatkâr ile toptancı tüccar, işçi ile fabrika (sahibi) arasındaki ilişkileri belirleyen bir rejim içinde*» yaşamak gerekmektedir. Hayalcılar anlamamışlardır ki, «*ekonomik niteliği dolayısıyla bütün Rusya emekçi halkını sömüren burjuvazinin sömürüsü altında bulunan*» proletarya aynı zamanda yeni bir sosyal güçdür. Kapitalizm, en önemli sanayi kollarını makineleşmiş büyük endüstri aşamasına eriştirerek, yeni bir rejimin (ekonomik) şartlarını yaratmıştır; ve şimdiden kapitalizm tarafından «sosyallaştırılmış» bulunan üretim güçlerini, üretim vasıtalarını özel mülkiyetinin elinden almağa muktedir sosyal gücü doğurmuştur. (94).

Sınıf Mücadelesi

Ekonomizme gelince, bu «son derecede orijinal bir hadise olmuştur» (95). Çarlık sansürü sade halkçıları devrimci olarak saydığından ve burjuvaziyi sevmediğinden, 1890 ile 1895 arasında büyük sayıda marksist makalenin; özellikle ekonomik incelemelerin geçmesine göz yummuştur. «Legal

(94) LENİN: *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 140 - 141.
(95) LENİN: a.g.e. C. I, S. 184.

marksizm» buradan çıkmıştır. Legal (kanunî) marksistler sonradan revizyonizme, (Struve gibi) liberalizme geçmişlerdir; bu herşeyden önce marksizme ve devrimci sosyal-demokrasiye karşı yönelmiş bir «eleştiri özgürlüğü» bayrağı altında yapılmaktaydı. Oysa, bu «legal eleştiri» «yeraltı» marksistlerin kendilerine bile erişmiş ve onlar da kendilerini «ekonomizme» kaptırmışlardır. Ard arda bulaşmalar neticesinde, — ekonomi bilimi adına — «*sosyal zıddiyetlerin törpülenişi teorisi*» vaazları yapılmaya başlanılmış, ve «*sosyal devrim ile sınıf mücadelesi* «*trade-ünionizm*»*e* (sendikacılığa), küçük reformlar uğruna «gerçekçi» mücadeleye indirgenmiştir (96). Böylece, Lenin'e göre, sosyal unsurdan ayırt edilen ekonomizm liberal veya reformcu yavanlığa, bulanık bir ilericiliğe, ekonomik oldu bittinin gözlemciliğine varmaktadır. Sonunda «*seçmecilik ve ilke yokluğu*» (97) anlamını taşımakta ve ekonomik gerçekliğin kendisini, oluşumunu, kanunlarını maskelemektedir.

Lenin «*sosyalist ve demokratik faaliyetin ekonomik ve politik sorunlarının bir bütün olarak, PROLETARYANIN TEK BİR SINIF MÜCADELESİ OLARAK birleşmesinin demokratik haraketi ve politik mücadeleyi zayıflatmaktan uzak olup onu güçlendirdiğini*» kavrayamadıklarından dolayı hasımlarına siteminde bulunmaktadır. (Lenin, *Seçme Eserler*, C. I, S. 162. *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri*, 1898'de yayınlanmıştır.)

Ekonomik unsur, sosyal unsur, politik unsur

(96) LENİN: a.g.e. C. I, S. 186.
(97) LENİN : a.g.a.e C. I, S. 191.

bir bütün teşkil etmektedir. Oysa, «*Sosyal - demokrasi tarafından yönetilen proletaryanın sınıf mücadelesinde rus demokrasisinin öncü mücahidi olduğunu ispat ettiğimiz zaman, son derecede yaygın ve çok garip bir kanı ile karşılaşıyoruz, buna göre sosyal-demokrasi politik sorunları ve politik mücadeleyi arka plana itelemektedir.*» (Lenin, a.g.e C. I, S. 161.)

Gerçekten de rus sosyal-demokrasisi çok gençtir. Öyle bir «ilk gelişme çağından» çıkmaktadır ki (zaten tam olarak oturtulmamış olup, soyut kalan) teorik sorunlar ağır basan bir yer tutmaktadırlar.

Rus sosyal - demokrasisi «*pratik faaliyetini ancak geliştirmeğe başlamıştır.*» (Lenin, a.g.e. C. I, S. 162) ve *örgütlenme* sorunları ivedilik kazanmaktadırlar:

«*Proletarya ordusu gevşeklik göstermeden güçlü bir sosyal - demokrat örgütünün yönetimi altında mücadele edeceği vakit... (ve) ancak o zaman, mutlakiyet yönetimine karşı indirilecek kesin darbe göz önüne getirilebilecektir.*» (Lenin, a.g.e. C. I, S. 170.)

Özetliyelim. Ekonomik gerçekliğin incelenmesi Lenin'i ekonomizme karşı savaşınağa ve toplumsal ile politik unsuru, devrimci, somut politik mücadeleyi, ilk plana alınağa götürüyor. Bu durum kendisinin bulduğu ekonomik *kanunları* gölgede bırakmamalıdır; çünkü politik mücadeleyi haklı gösteren, açıklayan, şartlayan şey özellikle bu kanunlardır. Önceden, Lenin'in ortaya çıkardığı bu kanunların birincisi ile karşılaştık ve onu ifade et-

tik: Bu, önceki zilliyetlik, mülkiyet, insanın insan tarafından sömürülme şekillerinin (ilkel, feodal ve yarı-feodal, zanaatcı, tecimsel şekillerin) kapitalizme, kapitalist mülkiyet ve sömürüsüne *bağımlılı* hale girmesi kanunudur.

Kapitalizm ve Toprak Mülkiyeti

Başka kanunları da vardır. Bir örnek verelim: Marx İngiltere'de toprak rantını incelerken, bunun bir tekelden geldiğini göstermiştir: bu, feodal asıllı «landlord» (toprak lordları) sınıfının arazi mülkiyeti üzerindeki tekelidir. Lenin, bir dizi araştırma ile, kapitalistlerin tarımda iki şekilde sermaye yatırdıklarını göstermiştir: biri sahibi bulunmadıkları bir toprağın *işletmeciliği* şeklidir, (bu durumda, kapitalist çiftçinin kiraladığı toprak herhangi bir mal sahibine, feodal'e, burjuva'ya, küçük köylü'ye, köy ortak mülkiyetine, Devlet'e vb. ne ait olabilir,) — diğeri toprak mülkiyeti şeklidir, çünkü burjuvazi toprak da satın almaktadır. Oysa burjuvazinin (feodal veya köylü) eski toprak sahiplerinin mülkünü eline geçirmesi şekliyle beliren bu toprak alım satımı *öze değgin* ve yeni bir olay değildir. Kapitalist üretimin tarımsal sektöre yayılışını belirleyen kendine özgü olay, *işletmeciliğin* gitgide *mülkiyetten* ayrılması olayıdır. Artık toprağın ve tarımsal emeğin kapitalist sömürüsünün, feodal sömürüsünün aksine, mülkiyet hakkına ihtiyacı yoktur. O, bütün diğer mülkiyet ve zilliyet şekillerini kendi buyruğu altına, (yani sermayenin buyruğu altına) alıyor. Bu nedenledir ki, kapitalist işletmecilik, toprağın millileştirilmesi veya sosyalleşmesi ile uzlaşabilir (bu,

İhtilâlcı - Sosyalist'lerin önerdiği yoldur), ve hatta burjuvazi bir toprak reformunda bile teşvik edici bir etki bulabilir. Bunun sonucu olarak, kapitalizm yolunda, feodal mülkiyet tekelinin yanında ikinci bir tekel, kapitalist işletmeciliğinin tekeli kurulmaktadır. Bu iki tekelin arasında karmaşık ilişkiler kurulmaktadır; ancak kapitalist işletmeciliği tekelinin gelişmesinin kendine özgü, derin, (kapitalist öncesi bir sektör olan tarıma, kapitalizmin sızması sürecine içerilmiş bulunan), bir gereksinmesi vardır. Burada hakiki bir kanun bulunmaktadır, yani bir dizi sonuç kapsayan zorunlu bir süreç vardır: tarımın özel durumu, bu alandaki çelişkiler vb. gibi. Hakikaten bir kanun, yeni bir kanun söz konusudur, daha geniş olan kapitalist gelişme ve yoğunlaşma kanununa bağımlı bir kanundur bu. Oysa bu *zorunlu* yoğunlaşmanın önceki sosyal oluşumu, feodal (veya feodal kökenli) mülkiyeti yok etmesi zorunluluğu yoktur. Bazen onu yıkıyor ve eritiyor — bazen de onu kendine bağlantılı hale sokarak sürdürüyor. Böylece bazen tarımda burjuvazi ile feodaller (derebeyleri) arasında sınıf çatışması ve mücadelesi vardır. Bazen de, (ve hatta git gide yaygın olarak) bu iki tekel arasında uzlaşma, andlaşma eğilimi beliriyor. Politik olaylar öze değgin ekonomik gerçekliği örtmekte, içermekte ve ortaya çıkartmaktadır.

Bu, Lenin'in tarımsal sektörde yaptığı buluşların en önemlilerinden biridir; politik yönden (bu kanun bazen burjuvazi veya burjuvazinin bir zümresi ile itifakı — bazen de feodallerle burjuvaziye karşı iki cepheli mücadeleyi) içermektedir.

B) GELİŞMENİN EŞİTSİZLİĞİ KANUNU

Eşit olmayan Gelişme Fikri

Bundan önceki bölümde sözü edilen kanunlar bir bakıma ikincil kanunlardır. Buna karşı, *gelişmenin eşitsizliği kanununun* gerek kendinden, gerekse sonuçları yönünden büyük bir önemi vardır. Bu kanunda Lenin'in ekonomik alandaki en önemli buluşunu görmek gerekir: bu ekonomik - sosyal oluşumun büyük kanunudur.

Eşit - olmayan bir gelişme fikri Marx'da nüve olarak bulunmaktadır, özellikle önceden gördüğümüz *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş* kitabının bir yerinde bu fikir bulunmaktadır:

«... *6 — Maddî üretimin gelişmesi ile örneğin artistik üretim arasındaki eşit olmayan ilişki. Genel olarak gelişme kavramı alışılmış olan soyutlama ile kavranmamalıdır.*» (Bak: *Sam'dan Seçmeler,* Gallimard yayınları, S. 129 - 130) (*).

Görüldüğü gibi bu basit bir işaretdir. Hatta Marx'ın, gelişme eşitsizliği kavramını sade üstyapılara, sanat'a, hukuka ayırdığı sanılabilir; oysa, şöyle ilave etmektedir:

«*Güç olan taraf... üretim ilişkilerinin, hukukî ilişkilerde olduğu gibi, nasıl eşit olmayan bir gelişmeleri bulunduğunu bilmektir.*»

Bu soru güçlüğü derecesinde karanlık olarak ifade edilmiştir. Kapitalizm, *Kapital* eserinin so-

(*) Aslında: Karl Marx: *Seçilmiş Parçalar,* Gallimard, 1934, olmalı Çev.

yut şemasına göre, kapitalist memleketlerin iç farklılıkları dışında, bir bütün olarak ele alınmaktadır, kaldı ki Marx bu farklılıkları sürelice hesaba katmaktadır; (yine de tekrarlıyalım bu soyutlama bilimsel ve zorunlu bulunmaktadır). Önemi olan genel çizgilerdir.

Gelişme eşitsizliği teorisi ve kanunu Lenin'in eserinde yavaş yavaş belirmektedir, fakat bu teori ve bu kanun eserinin *başından beri belirmektedir*. Yeniden *Halk Dostları Nedirler?* eserini ele alalım. Bu eserde Lenin, Marx'ın ekonomik ve sosyal olaylardaki tekrarlanışı ve düzenliliği keşfettiğini; toplumun kişilerin mekanik olarak bir araya gelişi şekline indirgenmesi kavramına son verdiğini, aynı şekilde de toplumun, her kavmin töreleri ve alışkanlıklarına bağlı imiş gibi gösterilmesine son verdiğini göstermiş — ve Marx'ın «*bir kapitalist memleketi diğerinden ayırt edenin ne olduğunu*» ortaya çıkarttığını, «*hepsine ortak olan yönlerin ne olduğunu*» tahlil etmiş bulunduğunu belirtmiştir (98).

Marksist yöntem, birliği kavrarken farklılıkları — ve de farklılıkları ele alırken birliği, bir tarafa bırakmamaktadır. Marx'ın tahlil ettiği ekonomik - sosyal oluşum böylece gerçekten «kapitalizm» veya «burjuva toplumu»dur. Ancak, sermayenin gelişme kanunları, kendilerine özgü olarak ortaya çıkartıldıktan sonra; sırf kapitalistlerle proleterlere indirgenemiyen; birbirine dolanmış kalıntıları ve geçişleri kapsayan bir topluma yeniden dönmek gerekmektedir!

(98) LENİN : *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 92.

Böylece, Lenin tarafından yeniden ele alınıp derinleştirilen *ekonomik - sosyal oluşum* kavramı *gelişmenin eşitsizliği* kavramını sarmalamaktadır; Ve aynı şekilde kapitalist yapının (strüktürün) içinde bulunan önceki oluşum ve yapıların *kalıntılarını* da sarmalamaktadır.

Oysa Lenin — bilimsel ve politik bir ağır başlılık — nedeniyle aşırı bir yavaşlıkla olayların çapını (vüsatını) ve kendilerinde taşıdıkları kanunun önemini sezinlemektedir.

Çünkü, bu kanunun sonuçları son derecede önemlidir. Şüphesiz Marx ve Engels (tüm olarak kapitalizmin) *eşit* gelişmesi şemanın soyut karakterini bilmekle birlikte onu öze değgin saymaktaydılar. Farklar onlara daha az önemli gibi geliyordu. Bunun sonucu olarak da devrim bütün *gelişmiş* memleketlerde, (aynı bir genel veya son (nihaî) kriz sırasında, aynı zamanda veya ona yakın olarak) oluşabilirdi ve oluşmalıydı; ve de sosyalizmin kuruluşu (oluşması) bütün bu gelişmiş memleketlerde, en kalabalık, en faal, en bilgili olan proletaryanın eylemi ile meydana getirilecekti. (*). Oysa gelişmenin eşitsizliği teorisi ve kanunu çok daha engebeli bir tarihî oluşum sezdirmektedir. Büyük kapitalist memleketler iyice düzenlenmiş bir yürüyüşle, aynı safta ve seviyede, aynı adımlarla ilerlememektedirler. Aksine, tarihin, (ekono-

(*) Marx ve Engels'in söz konusu ettikleri devrimci oluşum şekli enperiyalizm öncesi kapitalizmi ilgilendiriyordu. Örneğin 1848 devrimci atılımları bu şekilde oluşmuştu. Kaldı ki, en zayıf halka teorisini oluşturan, Lenin de devrimin Almanyaya ve diğer memleketlere yayılacağı kanısında idi. Çev.

mik - sosyal oluşumun) aynı anında, kapitalizmin doğduğu memleketler olduğu gibi, onun büyük bir gelişmeye eriştiği memleketler de bulunmaktadır. Ve bu memleketler aynı (dünyanın) içindedirler, yani çok somut olarak, aynı emtia ve sermaye dünya pazarında bulunmaktadırlar. Ve eğer, tarih ve dünya çapındaki çok değişik gelişme yüzeyleri beraberce süregelmekteyse, aynı farklılıklar (az veya çok belirgin olarak) herbir kapitalist memlekette, ve bazen üretimin her kolunda da rastlanmaktadır.

Bunun sonucu olarak, Lenin, «gelişmiş» kapitalist memleketler arasında — gelişmiş memleketlerle daha az gelişmiş veya gelişmemiş memleketler arasında — üretimin kolları ve sektörleri arasında, son derecede girift ilişkiler tesbit etmektedir.

Bir anlama Lenin'in tüm eseri bu eşitsizlikleri tahlil etmektedir; örneğin toprak sorunu hakkındaki araştırmaları aynı zamanda kapitalizmin tarıma sızışını, ve tarımın sanayiye göre gerikalmışlığını, tarıma özgü gelişme eşitsizliklerini meydana çıkartmaktadır. Marx'ın yetişmediği yeni olaylar dolayısıyla gelişme eşitsizliği kavramı gitgide artan, bir derinliğe erişmektedir. Bu kavram öze değgin, temele değgin, evrensel hale gelmektedir. Memleketlere, bölgelere, sanayi kollarına, sınıflara yayılmaktadır. Bir kanun haline gelmektedir: kapitalizmin (karşılaştığı) zorlukların, krizinin kanunu haline gelmektedir. Gerçekten kim «eşit olmayan» derse, sademeli, darbeli, çırpınmalı, zikzaklı demektedir. Böyle olunca bü-

tün dünyada sosyalizmin aynı zamanda veya ona yakın olarak kuruluşu fikri muhafaza edilebilir mi? Bütün «gelişmiş» memleketleri aynı zamanda etkiliyen *politik* bir kriz fikri muhafaza edilebilir mi? Dünyayı saran, aynı zamanda oluşan — ve zorunlu olarak en ileri, en gelişmiş memleketten başlayan — ve bu gelişme tarafından şartlandırılmış bir proletarya devrimi fikri muhafaza edilebilir mi? (hareketin) bu şekilde çırpıntılı ve eşit olmayan, tümdeki bu veya şu sektörde oluşan kendine özgü bir rastlantı tarafından şartlanmıyacağı söylenebilir mi?

Eşit Olmayan Gelişme

Gelişmenin eşitsizliği kavramı genelleşince, *kanun* haline girince, marksizmin devrimci ilkelerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektiriyor. Bu bir revizyon değil, bir derinleştirilmedir.

Lenin'in (tâ yüzyılımızın başında kendisi tarafından sezinlenen) yeni oluşların çapını kavraması için emperiyalizmin gelişmesi ve savaş gerekecektir. Onun araştırmalar yapması, el yordamıyla araması gerekmiştir. Emperiyalizm hakkındaki tartışmalar uzun, güç ve heyecanlı olmuştur. Modern, çağdaş anlamıyla bu değimi, emperiyalizmi yaratan Lenin olmamıştır. Bu değim, olgunun kanununu tanımlamak istediklerinde, liberal veya sosyalist teorisyenlerin (Hobson veya Hilferding'lerin) çalışmalarından fışkırmıştır. Kavram ispanyol - amerikan savaşından (1898), ve ingiliz - boer savaşından (1902) kalmadır. Lenin kitabını ancak 1917 yılında yayınlayacaktır.

Kaldı ki, olaylar ve durumlar o kadar karmaşık, o kadar girifttir ki, *Emperiyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması* kitabının yayınlanması bile tartışmaları, ne de Lenin'in araştırmalarını durdurmamaktadır. Emperiyalizm değimi, modern «gelişmiş» kapitalizmin ve onun (özellikle de en «faal» ve aynı zamanda en asalaklaşmış kısmı olan *finans* kapitalinin daha az gelişmiş memleketlerle, ve de öteki kapitalist memleketle olan ilişkilerini tanımlamaktadır. Emperiyalizmle birlikte yeni bir millî ekonomi oluşmaktadır (99). Bu böyle iken, 1919 yılında Rusyada emperiyalizm, finans kapitali yok olmuşlardır. Ve hatta galip memleketlerde ve fakat tam bir kriz içerisinde «*çağdaş kapitalizmin dev ölçüde bir yıkımı gelişmektedir*» (100)'

Bukharin bu olaylardan hareket ederek kapitalizmin yıkılmakta olduğunu — ve hele *Rusyada* finans kapitali ve emperiyalizmle birlikte yıkıldığını, yok olduğunu iddia etmiştir.

Lenin kendisine, sorunu yanlış oturttuğu cevabını vermektedir. Böyle yapmakla «*kapitalizmin ve emperiyalizmin yokoluşunun genel tablosunu çizemiyeceğini*» hatırlatmaktadır.

Rusyaya gelince orada:

«*bir çok alanda kapitalizmin yeniden doğuşunu, ilk aşamasının geliştiğini izlemekteyiz*», yani kapitalizmin ilkel fakat *öze değgin* olaylarını; emtia üretimini izlemekteyiz. 1919 yılında bu üreti-

(99) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I., S. 806.

(100) LENİN, *Seçme Eserler*, C. II, S. 523, *Program hakkında rapor, 1919*'da yazılmıştır.

min «*en ilkel*», dolayısıyla en kökleşmiş şekilleri Almanyada ve başka yerlerde olduğu gibi Rusya'da da yeniden belirmektedir. Örneğin gezgincilerin, seyyar tüccar ve spekülatörlerin yeniden türediğini görmekteyiz (101).

«*Bu üzücü gerçeklikten, iyice perdahlanmış ve iyice yeknesak bir program yaratarak çıkmak istemek, boşluğa fırlamak demektir... Bukharin'deki somutluk sadece finans kapitalizminin kitabî bir açıklamasıdır.*»

Gerçek şartlara bakınca, (1919 yılında, proletaya ihtilâlinden sonra) en yeni en «modern» kapitalizmin yanıbaşında, iş bankalarının ve finans kapitalinin, tekellerin ve tröstlerin yanıbaşında, hâlâ özellikle pazar için köylü üretimi, küçük üretim, rekabet vb.i önceki oluşumlar veya onların kalıntıları varlıklarını sürdürmektedirler. *Gelişme eşitsizliği emperiyalizmin «modern» kapitalizmin içinde işlemektedir.* Ve proletarya devrimi ilk eylemleriyle, finans kapitalini emperiyalizmi ve onları ifade eden kurumları yıkınca, özellikle, (hiç olmazsa 1919 Rusyasında), kapitalizmin temelleri ile karşı karşıya kalınır. Ve bu hayatın, pratiğin içinde emperiyalizm hakkında derin olan, yeni olan birşeyi ortaya çıkartmaktadır.

Böylece emperiyalizm ve gelişme eşitsizliği hakkındaki açıklamamıza Lenin'in temele değgin, fakat daha sonraki bir metninden başlıyacağız, bu metni daha sonra yine inceliyeceğiz.

Bu metin proletarya devriminin (proletarya

(101) LENİN, *Seçme Eserler*, C. II, S. 524.

diktatörlüğünün) ekonomik görevlerini belirtmekle — ve *Emperializm Kapitalizmin Son Aşaması* kitabında leninist tanımlamaları ve de gelişme eşitsizliği kanununu aydınlatmakla temele değgin bir nitelik taşımaktadır.

Emperiyalizmin Tanımlanması

«Emperyalizm ve finans kapitali eski kapitalizmin üstyapılarıdır. Onun üst kısmını yıkın, o zaman eski kapitalizm ortaya çıkacaktır. Sözüm ona, eski kapitalizm olmadan tümlenmiş bir emperiyalizmin var olduğu görüşü ile yetinmek, kendi isteklerini hakikat olarak almak demektir.

Bu, doğal ve içine kolaylıkla düşülecek bir hatadır. Eğer karşımızda tümlenmiş bir emperiyalizm olaydı ve o kapitalizmi tam olarak yeniden yoğurmuş bulunsaydı görevimiz yüz kerre daha kolay olurdu. Önümüzde, herşeyin tek finans kapitalizmine bağımlı bulunduğu bir sistem bulunurdu. Artık sadece binanın üst tarafını yoketmek ve arta kalanı proletaryaya emanet etmekten başka görevimiz olmazdı. Bu son derece hoş olurdu, fakat gerçeklikte böyle bir durum yoktur. Gerçekten gelişme o şekildedir ki, banbaşka bir tarzda hareket etmemiz gerekir. EMPERİYALİZM KAPİTALİZMİN BİR ÜSTYAPISIDIR. O çöküverince üst kısmın çöküşüne ve temellerin açığa çıkışına şahit oluruz... Eski kapitalizmden yapılı dev ölçülü bir bodrum bulunmaktadır. Savaşı getiren bu emperiyalist üst yapı, ve de savaşdan doğan proletarya diktatörlüğü bulunmaktadır. Bu aşamadan çıkamıyacaksınız. Bu olay proletarya devriminin gelişmesinin öz temposunu tanımlamaktadır, ve uzun

yıllar boyunca bir olay olarak kalacaktır... Geçiş döneminde, bu birbirine benzemez parçalardan yapılı... mozaikimsi gerçeklikten çıkamıyacağız.»

Bu kadar açık olan, devrimci ve politik pratikle bu kadar bağlantılı bulunan bu metin bazı yorumlama güçlükleri doğurmaktadır. Bu, özellikle *üstyapıları* ideolojilere ve kurumlara indirgemeğe uğraşan marksistler için böyledir. Lenin ekonomik - sosyal oluşum teorisinde, her zaman çok sık bir şekilde, ekonomik ile sosyal arasındaki, sosyal ilişkilerle üretici güçler arasındaki (diyalektik) karşılıklı etkileri incelemektedir. Lenin'de hukukî ve politik kurumlar, ideolojiler, fikirler, *üstyapılar,* sosyal ilişkilerin (insanlar arasındaki ilişkilerin, üretim ilişkilerinin) tümünden ayırt edilmez.

Emperiyalizmin ve finans kapitalinin *üstyapı* olarak tanımlanması ne anlama gelmektedir? Bu önce şu anlama gelmektedir ki, finans kapitali öz bakımından genel anlamıyla sermayden başka bir şey değildir. Bu «ulam»ın (kategori)'nin içinde bulunmaktadır. O, (klasik sınaî) kapitalizminden değişik bir dönem tanımlamamaktadır, fakat bu kapitalizmin son dönemini, son aşamasını, çözülüşünü belirtmektedir. Kapitalizm sürebilmek için bütün çarelerini, bütün «üstyapıya değgin» olanaklarını kullanmaktadır, ve özellikle bunu yapmakla çözülmektedir. Bir «üstyapı» olmakla emperiyalizm kapitalist temel üzerinde kurulu bir politikadır. Emperiyalizmde politik ekonomik unsurdan önde gelmektedir; fakat onu içermektedir; bu yüzden emperiyalizm kapitalizmin bir şekli olmakla

beraber (ekonomik unsur) burjuvazinin sınıf faaliyetinin bir şeklidir (sosyal unsur), ve de bir Devlet şeklidir (politik unsur), bütün bunlar ayrılmaz bir tümdür.

Bunu daha iyi anlıyabilmek için bu metni Marx ve Lenin'in başka metinleri ile karşılaştıralım.

Marx, («*Ekonomik Doktrinler Tarihi*» adı ile yayınlanan) *Kapital*'in 4. üncü kitabının birçok yerinde, o zamandan finans kapitalini, o sırada tanıyabildiği kadarıyla incelemekteydi. Marx için finans kapitali sermayenin en soyut ve en korkunç şekilde faal olan şeklidir. Finans kapitalinde sermaye, söz gelişi, kendi kendine üremeğe veya yeniden üremeğe uğraşmaktadır, örneğin Borsa'da, paraya değgin hava oyunlarında (spekülasyon) veya işlemlerde olduğu gibi. Para, sermaye bu gerçek soyutlamalar, «otomatik fetişler» olmakta veya en doğrusu olmaya uğraşmaktadırlar. Bunlar kendilerine özgü bir özerkik ve bir «öz erek» (espri) sahibi gibi görünerek bu özerklik doğrultusunda bir atılımda bulunmaktadırlar, sanki kendi tablarından, geçmişlerinden yani sınaî, tecimsel üretimden azat olmak istiyormuşcasına (yani onları kullanan kişiler bunu istiyormuşcasına) bir atılım yapmağa uğraşmaktadırlar. Bunu yapamamaktadırlar. Bu şartlara, geçmişlere dönmeleri, oraya kendilerini «kapatmaları» ve onlara hakim olmaları gerekmektedir. Bu yapılmazsa üst aşamasındaki kapitalizm, üstün olarak soyut ve üstün olarak çözücü ve fetişleşmiş kapitalizm, çökerdi.

İşte Lenin'in kitabında söyledikleri :

«*Kapitalizmin gelişmesi öyle bir noktaya erişmiştir ki, emtia üretimi hakim olmağa ve ekonominin temeli olarak sayılmağa devam etmekle beraber fiilen sarsılmış bulunmaktadır. Kârın en önemli kısmı finans oyunları «deha»larının payına düşmektedir*» *(102).*

Sermayenin en yeni ve en gelişmiş şekli, kendi kökeni üzerine ve kendi durumu üzerine karşı tepkide bulunmaktadır. Onu sarsmaktadır, oysa tüm olarak hakim olacağı yeni bir oluşum kurarak, onsuz yaşayamamaktadır. Tümün çözülüşü bundandır. Burada çok derin — Marx'a göre yeni — bir anlamda, kapitalist ekonomik - sosyal oluşumunun içinde, gelişmedeki eşitsizlik kanununu yeniden bulmaktayız.

Şimdi kitabın kendisini inceliyelim. Lenin diyor ki, Marx «*teorik ve tarihsel bir tahlille*» serbest rekabetin, üretimin merkezleşmesini doğurduğunu, bunun da «*gelişmesinin belirli bir derecesinde tekel'e (inhisara) vardığını*» ispat etmiştir (103). Fakat Marx, XX. nci yüzyılın başında eski kapitalizmin — «klasik» kapitalizmin, serbest rekabet kapitalizminin — yerine geçen bu tekeller kapitalizminin, *yeni* kapitalizmin bütün koşullarını önceden sezememişti. Marx, sonradan olacak olanların nüvesi niteliğindeki bazı tekel örnekleri içeren

(102) LENİN: *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 788.

(103) LENİN, *Seçme Eserler*, C. I, S. 782.

«*serbest rekabet kapitalizminin en zirve noktası*»nı teşkil eden 1860 - 1880 yılları kapitalizmini tanımış ve tahlil etmiştir. Fakat daha sonraları, hele yoğunlaşmayı hızlandıran 1900 - 1903 devrî ekonomik krizinden sonra, tekellerin sayısı artıyor ve niteliksel bir değişme oluyor. Aynı zamanda üretici güçlerin gelişmesi devam etmektedir. (Elektrik, kimya ve benzeri konulardaki yeni bilgilere bağlı olan) çok güçlü yeni teknikler ortaya çıkmaktadır. Üretim Marx'ın haber verdiği şekilde, gitgide sosyallaşıyor, oysa üretim araçlarının mülkiyeti özel olarak kalmaktadır. Bu durumda yeni olan nedir: krizlerin yok olması mı? kapitalizmin «*iç*» örgütlenmesi mi, tutarlı bir süperkapitalizm mi? Hiç de öyle değil. Bunlar, reformistlerin ve oportünistlerin (ve onlara katılıp burjuvazinin en azgın, en tehlikeli «sosyal destekleyicisi» oluveren eski ortodoks - marksist Kautsky'nin) bel bağladıkları «ültraemperiyalizm» derecesinde birer hayalden ibarettir.

Lenin, XX.nci yüzyılın başındaki bu «dönemeç» den beri yeni olan şey, genel olarak kapitalizmin hakimiyetinin yerini alan finans kapitalizminin hakimiyetidir, demektedir (104). Fakat finans kapital nedir? Lenin diyor ki: bu kapitalizmin bütün unsurlarını kavramalıyız, yani sadece banka kapitalini ve onun sanayiciler tarafından kullanılmasını değil (ki bu tanımlama Hilferding'e aittir ve Lenin'e göre eksiktir, S. 808), fakat (onun) *tekel unsurunu*, tekellerin birleşmesini (örneğin büyük bankacıların tekeli ile sınaî şehirlerinde arsa

(104) LENİN, *Seçme Eserler*, C. I, S. 807.

spekülasyonu konusunda toprak rantı tekelinin birleşmesi gibi, (S. 817) ele alınmalıdır. Çünkü bu tekel bir defa oluştu mu, sosyal hayatın bütün alanlarına *nüfuz eder*, girer (105). Kapitalizm sermayenin mülkiyeti ile onun yatırılışını, ödünç veren-sermaye ve üretici sermayeyi, gelir (rant) sahibini ve sanayiciyi ayırmaktadır. Emperiyalizmin, yani finans kapitalinin hakimiyetinde bu ayrılış «*dev nisbetlere erişmektedir*», fakat bu, tarafların birinin yararına ve diğerinin üzerine tam bir hakimiyet kuruluşuna erişmektedir (106). Finans kapitali «*tekelci bazı büyük bankaların tekelci sanayici gruplarla kaynaşması*» neticesinde doğar (107).

Emperiyalizm'in içindeki Çelişkiler

Lenin emperiyalizm hakkında söylediklerini bu şekilde özetlemekte ve bilançoyu vermektedir. Emperiyalizm kapitalizmin *öze değgin* hassalarının gelişmesi ve doğrudan doğruya devamı olarak ortaya çıkmıştır. Fakat kapitalizm ancak gelişmesinin belirli — çok yüksek — bir aşamasında ve kendisindeki öze değgin bazı niteliklerin çelişkili (çatışkılı - antinomik) nitelikler haline dönüşmeğe başladığı zaman ve de «BÜTÜN SAF BOYUNCA KAPİTALİZMDEN ÜSTÜN BİR EKONOMİK YAPIYA GEÇİŞİN UNSURLARI OLUŞUP MEYDANA ÇIKINCA» emperiyalizm haline dönüşmüştür (108).

---

(105) LENİN, a.g.e, C. I, S. 818.

(106) LENİN: a.g.e., C. I, S. 819 - 822.

(107) LENİN: a.g.e. C. I, S. 847.

(108) LENİN, *Seçme Eserler*, C. I, S. 846.

Çünkü bu gelişmiş kapitalizmde üretici güçler fazlalaşmıştır; daha fazlası, üretim ilişkilerinde büyük değişimler olmuştur: Lenin'in dediği gibi «*üretimin bir sosyalleşmesi ile karşı karşıya bulunmaktayız*», öyle ki, artık (üretim araçlarının) özel mülkiyeti, kapsamına uygun düşmeyen bir şekil, bir zarfdır (109). Küçük, çoğul ve dağınık işletmeleri ile görülegelen serbest rekabet kapitalizminden hareket ederek sosyalizmi inşa etmek zor hatta olanaksız olurdu. Böylece tekeller kapitalizmi tarihsel bir *geçişi* temsil etmektedir; şekil ile kapsantı arasındaki, sosyal ilişkiler ile üretici güçler arasındaki, sosyal ilişkilerin kendi aralarındaki keskin çelişkileri ile aynı zamanda kapitalizmin sonunu ve sosyalizmin başlangıcını temsil etmektedir. Lenin, bu yüzden, burada dikkat gerekir diye üsteliyor. Bu geçiş karakteri, onu (yücelten) oportünistleri ve (üzüntüsünü duyup geriye dönüş istiyen) liberalleri aldatmaktadır. Birileri de, diğerleri de kendilerini şimdiden sosyalizmin içinde sanmaktadırlar. Fakat gerçekten sözü geçen şekiller ve üstyapılar güçlü etkilerde bulunmaktadır. Bir geçit dönemi olmakla, klasik kapitalizmin çelişkilerine yeni ve daha şiddetli çelişkiler katmakla, tekeller kapitalizmi ve emperiyalizm bu çelişkileri çözmemektedir, bunları ağırlaştırmaktadır (110).

Ekonomik bakımdan bu süreçte öze değgin taraf, tekellerin serbest rekabetin yerini alması olarak tanımlanmaktadır, (kaldı ki bu «görüş tarzı» eksiktir ve bildiğimiz gibi ekonomik-sosyal oluşu-

(109) LENİN: a.g.e, C. I, S. 884.

(110) LENİN: a.g.e., C. I, S. 880 - 881.

mun ancak bir görünşünü kapsamaktadır), bunların birincisi diğerinin tam tersi olmakta ve fakat zorunlu diyalektik bir süreç içinde kaçınılmaz bir şekilde (ondan) doğmaktadır. (Lenin bu diyalektik haraket üzerinde durmamakta ve değimi bile kullanmamaktadır, kitabı: *Vulgarizasyon Denemesi* olarak adlandırılıp — dikkate değer bir şekilde — çok basit bir dille ifade edilmektedir) (*)

Oysa tekeller, içinden doğdukları serbest rekabeti yok etmemektedirler: «*onun üstünde ve yanıbaşında var olup, böylece son derecede şiddetli çelişkiler yaratmaktadırlar*» (111). Lenin, sayılar ve istatistiklerle göstermektedir ki, sanayi kollarının «kartelleşmesi» ve tröstleşmesi iç bir zorunluğun güçlülüğü ve yaygınlığı ile süregelmektedir, — ancak bu değişik sanayi kollarına göre *eşit olmayan* ve üstelik nadiren tam olarak oluşan (bir harekettir). Bu şekilde, tekeller «*kapitalist üretimin tümünde içerilmiş bulunan kesmekeşi*» ve özellikle güçlü bir şekilde donanmış ve kartelleşmiş ağır sanayi ile sanayinin geri kalan kısmı arasındaki eşitsizliği ve nisbetsizliği — kapitalizme özgü olan sanayi ile tarım arasındaki eşitsizliği yok etmemekte, aksine onları vahimleştirmektedir (112). Böyle olunca karteller, tröstler tekeller krizleri nasıl yok edebilirler?

Lenin der ki, bir tanımlama, gelişme halinde olan bir olayın bütün görünüşlerini, ilişkilerini ve

---

(*) Söz konusu, *Emperiyalizm* kitabı çarlık sansüründen geçebilmek için bu şekilde yazılmıştı. Çev.

(111) LENİN: a.g.e., C. I, S. 847.

(112) LENİN: a.g.e. C. I, S. 790.

karşılıklı etkilerini kavrayamaz ve formülleştiremez. Leninist tanımlama, bu olgunun, emperiyalizmin beş temelli karakteri üzerinde durmaktadır:

1 — Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması. Bunda kesin unsur: tekelleşmedir.

2 — Banka sermayesi ile sınaî sermayesinin kaynaşması; bir finans oligarşisinin kurulması.

3 — Sermayelerin ihraç edilişi, (yani artık sadece emtianın ihracı ile yetinilmemesi).

4 — Uluslararası tekelci birliklerin kuruluşu; bunların dünyayı etki alanlarına bölmeleri.

5 — Büyük kapitalist güçlerin (devletlerin) dünya arazisini aralarında bölüşmelerinin tamamlanışı (113).

Emperiyalizm, bu İhtiyar

Bu tanımlama gerçekten, dikkate değer bazı karakterleri bir yana bırakmaktadır. Lenin aynı zamanda finans kapitalizminin *asalak* yönü üzerinde durmaktadır. Sermayenin ihraç edilişi gerçekte ihraç eden memleketin *zararına* oluşmaktadır. Kapitalistler bu memleketin işçilerinin yarattığı artı-değerin bir kısmını bu memleketdeki yatırımdan alakoymaktadırlar, ki bu yatırımlar veya yeniden yatırımlar klasik kapitalizmin büyüklüğünün, temposunun işaretiydi. Uluslararası (tekelci) kapitalist örgütlerin ulusararası karakterlerine rağmen, her zaman belirli bir memlekette dayanakları, temelleri bulunmaktadır. Bu mem-

(113) LENİN : *Seçme Eserler*, C. I, S. 847.

leket sermayelerinin ihracı nedeniyle gönençli (müreffeh), ileri görünür. Aslında ekonomik yönden duralamak, ihtiyarlamak eğilimindedir. «Yeni», sömürge veya yarısömürge memleketlerinin sınaileşmesi bir yönden eksik olarak oluşmaktadır, bu oluşum diğer yönden ise kapitalist memleketin emekçi halkının tümünün zararına ve (fakat), uzakta iş alanları, ham madde kaynakları, pazarlar, yatırım ve ucuz elemeği alanları arayan bu memleketler burjuvazisinin çıkarları yönünde olmaktadır. Bu şekilde üretilen ve biriktirilen dev ölçüdeki zenginliklerin bazı kırıntılarının kapitalist memleketlerin işçilerine eriştiği doğrudur. Böylece duralamaya ve *ekonomik* ihtiyarlayışa bir sosyal çürüme eklenmektedir. Elde edilen kârlardan yararlanarak burjuva yöneticileri burjuvalaşmış bir işçi tabakası (işçi aristokrasisi) meydana getirebilmekte ve proletaryanın bazı şeflerini satın alabilmektedir. Böylece, kapitalist memleketlerdeki (büyük kitleler için hayalî olarak, bir azınlık için ise gerçekten) halkın tümü emperiyalizmin içine sürüklendirilebilir ve bu sermayeciliğin asalak karakterini bir zaman için kabul edecek veya ona katılacak duruma girer; Lenin özellikle Fransız emperiyalizminin sermaye ödünç vermekle tefeci bir emperiyalizm olduğunu belirtmektedir (114).

Daha genel olarak emperiyalizm para-sermayeyi küçük sayıda memlekette biriktirmektedir.

---

(114) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 824. Açıkdır ki, Lenin'in bu incelemesi bazı noktaları bu gün için yeniden gözden geçirilmelidir.

Bunun sonucu olarak da, üretimle ilişkisi olmayan, yani (derebeyleri gibi) asalak olan, iratla geçinen bir sınıf «veya daha doğrusu tabaka» var olmaktadır; ve de Devletin geçindirdiği dev bürokratik, polis ve askerî örgüdüyle, irat yiyen memleketlerin varlığı meydana gelmektedir.

Rantiye - Devlet (*) asalaklaşmış, çürümekte olan kapitalizmin Devletidir; ve bu durum memleketin genel olarak sosyal ve politik şartlarını etkilemekten beri kalamaz, özel olarak da işçi hareketinin iki temel eğilimini etkilemektedir» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 860), yani devrimci eğilimi ve bu memleketlerde özellikle güçlü bulunan oportünist eğilimi etkilemektedir, ki bu eğilim gerektiği zaman Avrupa Birleşik-Devletleri gibi görünürde sosyalist olan şiarlarla da, burjuvazinin emperiyalist politikasını desteklemekte ve onun başlıca *sosyal* desteği olmaktadır (115).

Özellikle en gelişmiş bulunan kapitalizmin (nisbî) durgunluğu, ekonomik ve sosyal yönden çürümesi, *gelişmesinin eşitsizliği* kanununa verilecek anlamı tamamlamaktadır.

«*Değişik memleketlerde işletmelerin, sanayilerin eşit olmayan ve sademeli gelişmesi kapitalist rejimde kaçınılmaz bir şeydir... Gelişmesindeki eşitsizlik, kitlelerin yarı aç durumu, bu üretim tarzının esas ve ilk şartıdır*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 821-822), ve yine:

«*Kapitalizm eskisinden çok daha hızlı olarak*

(*) İratla geçinen devlet. ç.

(115) LENİN *Seçme Eserler*, C. I, S. 862.

gelişmektedir; genel olarak, bu gelişme sadece daha eşitsizce olmamaktadır; bu eşitsizlik sermaye yönünden en zengin olan memleketlerin (İngiltere'nin) çürümesinde belirmektedir» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 881 - 882).

Durmadan değişen bu eşitsizlikler sonucunda, sadece genel güçlükler doğmamaktadır, fakat büyük tekelci örgütler arasındaki, büyük kapitalist memleketler arasındaki güç dengelerinde sert ve anî değişiklikleri yaratılmaktadır.

«*Güç dengesi değişmiş bulununca, kapitalist rejimde çelişkilerin çözümü kuvvette değilse nerede bulunabilir?*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 855).

Şiddet haraketleri ve savaşlar buradan doğmaktadır.

Böyle olunca, *politik yönden* (kaldı ki politik yön sosyal yönden ayırt edilemez), emperiyalizm eskiden devrimci veya «ilerici» olan burjuvazinin karşı-devrime doğru dönüşmesini sağlamaktadır. Burjuvazi — geliştirdiği, içine sızdığı, ve yönettiği Devlet örgüdünün gücünü kullanarak; ve bir aldatmaca düzeyi ile — emperiyalist ufuklar yararına genel bir tutku yaratmağa uğraşmaktadır ve gerçekte de bunu yaratabilmektedir. Hatta «*öteki sınıflardan bir Çin seddi ile ayrılmış bulunmayan*» işçi sınıfına emperiyalizmi kabul ettirmeği başarmaktadır (116).

Lenin Kautsky'ye Karşı

Kautsky'nin sözümona marksist teorisi bu sızmayı yansıtmakta ve ona hizmet etmektedir. Kau-

(116) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 967.

tsky'nin verdiği emperiyalizm tanımlaması şöyledir: «*yüksek derecede gelişmiş sınaî kapitalizminin ürünü... Her sınayici milletin tarımsal bölgeler ilhak etmek ve sağlamak eğilimi...*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 849).

Görünüşde marksist olan bu tanımlama tek yönlü kalmakta, özü gizlemektedir ve marksizmle ortak hiç bir yönü bulunmamaktadır. Kautsky *finans* kapitalini ve sermaye ihracatını bir tarafa bırakmaktadır. Emperiyalizm çıkarlarına göre tarımsal bölgelere göz koyduğu gibi (örneğin Alman emperiyalizminin Lorraine için yaptığı şekilde) sınaî bölgelerine de göz koymaktadır (*). Onun için önemli olan, Lenin'in dediği gibi kendi hegemonyasıdır.

Kautsky böylece politik unsur ile ekonomik unsuru ayrı olarak ele almaktadır. Tekelleri emperiyalist ilhak politikasından ayırarak şu sonuca varmaktadır: «*ekonomideki tekeller; politikada ne tekelci, ne şiddet taraflısı, ne fetihci olan bir tutumla bağdaşabilirler*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 851, de sözü geçer. ç.).

Çelişkileri derinliğine ortaya çıkartmadansa onları atlıyor, törpülüyor. Ve bu tutum kendisini *ültra-emperiyalizm* teorisine vardırıyor. Ona göre karteller ve tekeller kapitalizmin soysuzlaşmasını belirtmekdense, onun örgütlenme şekilleri ha-

(*) Almanya 1871 yılında Fransa'dan Alzas-Loren vilayetlerini almış ve Birinci Dünya Savaşı sonunda (1918) Fransa yeniden bu zengin maden ve sanayi bölgesini ele geçirmiştir. Çev.

line gelmektedirler. Evrensel barışa varmaktadırlar. Lenin tiksinerek: «*ölü bir soyutlama*», «*aptalımsı küçük masal*», «*ürkmüş küçük burjuvanın karşı devrimci girişimi*» demektedir.

Çünkü Lenin için aksine, ihtilâller dönemi başlamaktadır. Tarihsel ve sosyal gelişme yine sıçramalarla oluşacaktır: fakat bunlar *ihtilâlcı sıçrayışlar* olacaktır. Azgın mücadeleler, dünya kapitalist örgütleri arasında o güne kadar görülmemiş çapta rekabet, çırpınışlar, şiddetler, krizler, savaşlar «*emperiyalist cephenin kopmasının*» olanaklarını hazırlıyacaktır, fakat bu kopma (cephenin) *en zayıf olacağı yerde*, zincirin kopan halkasında olacaktır.

Gelişmenin eşitsizliği kanunu (bütün çapı ile ele alındığı vakıt) Marx'ın ve Engels'in sosyalizmin zaferinin kapitalist memleketlerinin tümünde aynı zamanda oluşacak bir proletarya ihtilâlinden başka türlü olması olanaklarının bulunmadığı hakkındaki tutumunu iyice aşmaktadır.

Bu kesin nokta hakkında, Lenin'in düşüncesi «*Avrupa Birleşik - Devletleri Parolası Hakkında*» başlıklı, 1915 de yayınlanan makalesinde bile açık olarak ifade olunmaktaydı.

Kapitalist (emperiyalist) rejimde, Avrupa Birleşik-Devletleri sadece sömürgelerin paylaşılması için bir anlaşmadan ibaret kalırdı.

«*Oysa, kapitalist rejimde, bölüşmenin kuvvetten, güçden başka temeli, başka ilkesi olamaz*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 754).

Bu şiar aynı zamanda hayalcı ve karşı dev-

rimcidir. Kapitalistler arasında, Devletler arasında, ancak *geçişi* uzlaşmalar mümkündür. Bu anlama Avrupa Birleşik-Devletleri, bütün devrimci haraketleri boğmak için, (Amerika Birleşik Devletleri, Japonya gibi) başka emperiyalizmlerin tehdit ettiği sömürgelerini savunmak ve Avrupa'da karşı-devrimi örgütlemek için «Avrupa» kapitalistleri arasında geçici bir uzlaşma olarak mümkündür.

«*Ekonomik ve politik gelişmedeki eşitsizlik kapitalizmin salt bir kanunudur. Bunun sonucu olarak, başlangıçta sosyalizmin zaferi küçük sayıdaki kapitalist memlekette veya hatta ayrı olarak alınan bir tek kapitalist memlekette olabilir... Milletlerin sosyalizmin bağrında özgürce birleşişi Sosyalist Cumhuriyetlerin geç kalmış Devletlere karşı az veya çok uzun süreli, inatlı bir mücadele olmadan mümkün değildir.*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 755.) (*).

Proletarya İhtilalinin Askeri Programı makalesinde (1916) aynı fikir bulunmaktadır:

««*Biz Avrupalıların kendimize özgü olan tiksinti verici şovenliğimizle* sömürge savaşları *diye adlandırdığımız şey çok defa millî savaşlar, ezilen*

(*) Lefebvre kitabında bu cümleyi «Sosyalist Cumhuriyetlerin geri kalmış Devletlere karşı» şeklinde yazmıştır, bu yazılış anlamsızdır ve nedeni Lenin'in *Seçilmiş Eserleri*'nin 1948 baskısını kullanmasındadır. Aynı eserin 1962 baskısı (S. 776) retardatalres=geç kalmış, kelimesini kullanmakta ve cümlenin anlamı yerine oturmaktadır. Çev.

halkların millî ayaklanmalarıdır. Emperiyalizmin temel özelliklerinden biri geri kalmış memleketlerde kapitalizmin gelişmesini hızlandırmasıdır... Kapitalizmin gelişmesi son derece eşitsizce oluşmaktadır... Buradan şu sonuç zorunlu olarak çıkmaktadır: sosyalizm bütün memleketlerde aynı anda galip gelemez. Önce birtek veya birçok memlekette galip gelecektir, oysa diğerleri daha bir süre için burjuva veya burjuva öncesi memleketler olarak kalacaklardır. Bu durum sürtüşmelere yol açacaktır...» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 789).

Bunun sonucu olarak, proletaryanın ve sosyalizmin bu veya şu memleketteki (veya memleket grubundaki) zaferi, güçlükleri ve politik sorunları, ne de savaşları (ister iş savaş, millî savaş veya emperiyalist savaş olsun) «ipso facto» (bu oluşumun kendiliğinden) ortadan kaldırmıyacaktır. Bu zafer işçi sınıfını yeni bir sorunlar tümü içine sürükliyecektir, buna askerî sorunlar dahildir. Bu, dünya çapındaki sınıf mücadelesinde yeni bir unsur olacak, fakat bütün çelişkilerin aynı zamanda çözülmesi şeklinde sınıf mücadelesinin yok olması anlamına gelmiyecektir...

Eşit olmayan Gelişme bir Kilit Kavramdır

Böyle olunca, *ekonomik-sosyal oluşumun* tarihî bir döneminin, bir «an»ının kanunu olarak alınan *gelişmenin eşitsizliği kanunu*'nun önemine aşkın bir değer vermek olanaksızdır. Sadece ekonomik veya sosyal bir kanun söz konusu değildir. Bu kanun, politik ve kültürel üstyapılar dahil olmak üzere, bütün alanları sarmalamaktadır. Belirli bir süre için öteki kanunları kendi buyruğu al-

tına alır. Bu, kapitalizmden sosyalizme *geçiş* döneminin temel kanunudur, bu dönemde sosyal (ve politik) unsur, bizatihi ekonomik unsura göre öncelik kazanmaktadır.

Yine de, bu kanunun içerdiklerini ve sonuçlarını ortaya çıkartabilmek için, onu genelleştirmek için bazı tedbirler almak gerekir.

Kültürel alandaki anlamı şudur ki, yeni şekillerin elde edilişi, kazanılışı, yaradılışı veya eski şekillerin yeniden ele alınışı (zaten önceki dönemlerde de olduğu gibi), artistik üretimin bütün alanlarında aynı tempo ile yürümemektedir. Bu şekilde konulursa kanun geçerlidir, hemen hemen apaçıktır. Bazı marksist kuramcılar kanunu kendi sınırlarının dışına itmişlerdir, örneğin ekonomik ve sosyal yönden daha gelişmiş olan bir toplumun, estetik yönden daha aşağı bir yüzeyde kalabileceğini savunmuşlardır. Bu tarzdaki bir genelleştirme aşırıdır. Sınırlarının içine sokarsak, sadece şunu diyebiliriz ki, ekonomik ve sosyal yönden üstün olan bir toplum kendine özgü san'at şekilleri yaratır ve onlarda üstündür, fakat bu üstünlük önceki sosyal oluşumlardan aktarılan (san'at) şekilleri için zorunlu olarak geçerli değildir, sadece böyle olması olanakları da yok değildir. Bir açıklama yaparak diyelim ki, sovyet sosyal yapısının kendisini sinemada daha iyi belirtmesi, ve bunu epik şiirde aynı derecede yapmaması doğaldır.

Eşit olmayan Gelişme ve Mânâları

Daha özel olarak, bazı kuramcılar (117) leni-

(117) Yugoslavya'da.

nist kanunu yeni bir şekilde genelleştirerek bir «*sosyalist gelişmedeki eşitsizlik kanunu*» ortaya atmışlardır. Bu ilginç teşebbüs bazı itirazlara yol açmaktadır. Sosyalizmin eşit olmayan bir şekilde gelişmesi bir *olaydır;* Yugoslavya, Çin, Halk Demokrasileri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği aynı noktada, aynı seviyede değildirler. Fakat bu bir kanun mudur? (Sıçıramaları, sarsıntıları ve benzeri ile) sonuçları ile ele alınan gelişmedeki eşitsizlik kanunu bu mudur? Aksine sosyalizmin gelişme kanunu, tümü sarsan krizlerin bulunmadığı, süreli bir gelişme kanunu değil midir? (*«eksik-üretim»*in yarattığı güçlükler, kapitalist toplumu sarsan fazla-üretim krizleri ile kıyaslanamaz), öyleki «geri kalmış» memleketler gerikalmışlıklarını aşabilirler ve aşmalıdırlar (*). Gelişmedeki eşitsizlik kanunu gibi bir kanun, planlanmamış, kör kanunların boyunduruğu altında bulunan bütün ekonomik sosyal kuruluşların kanunu, sosyalizmde ancak bilinen, elegeçirilmiş bir kanun olarak yeniden belirebilir; ki bu artık tam olarak gelişmedeki eşitsizlik kanunu değildir. Söz konusu olabilecek şey kapitalizmden kalan gelişmedeki eşitsizliğin izleri, kalıntılarıdır, sosyalizm bunlara hakim olabilir ve olmalıdır da. Nihayet, güçlü İşçi Partisi ile İngiltere — güçlü sendika haraketleri ile Amerika Birleşik Devletleri — bu eşitsiz gelişmenin içine girerler mi? Belki, fakat ancak daha derinliğine giden bir tahlil bizi bu konuda inandırabilir (**).

(*) Kitap 1955 yılında yazılmıştır. Çev.

(**) Yugoslavya kuramcılarına değgin kullanılan bu cümle, bu şekli ile yazarın önceden yazdıkları ile çelişki halinde görünmektedir. Çev.

Fakat yine de, leninist kanunun içerdikleri ve sonurguları hâlâ gerçektir, her zamandan çok derindir ve tam olarak açıklanmış olmaktan uzaktır.

Gelişmedeki eşitsizlik kanunu kapitalizmin bugünkü yapısını açıklamaktadır, ve de onun krizlerinin (daha doğrusu: genel krizinin) aldığı şekli belirtmektedir.

Sektörler arasındaki eşitsizlikler derinleşmektedir. Özellikle aynı bir memleketin içindeki coğrafya bölgeleri arasında (bu böyledir ç.). Fransa'nın Güney bölgesinin, Kuzey bölgesine göre büyük çapta ve git gide artan bir şekilde daha geride bulunması bugün bilinen ve kabul edilen bir olaydır. Memleketin Kuzeyi ve Kuzey-Doğusu ağır endüstriyi kapsamaktadır; Güney bölgesi bir tarım bölgesi olarak kalmış bulunmaktadır, hatta orada tarım bile büyük çapta eşit olmayan bir şekilde gelişmiş bulunmaktadır ve ilkel kısımları vardır. İtalya'da benzer bir durum görünmektedir, kaldıki bunun tarihî nedenleri çok değişiktir. Bu gelişmiş bir kapitalist memleketteki gelişme eşitsizliğinin kolay izlenebilecek bir örneğidir.

Devletin müdahalesine gelince (ki Lenin onu önceden görmüş ve kapitalist Devlet örgüdü ile tekelci burjuvazinin tekvücut olacağını bildirmişti), bu müdahale gerçektir; hatta etkindir de; ve bu müdahale sermaye veya emtıa pazarına, spekülasyona veb.ne hakim olmak amacını taşıyan «teknik» tedbirlerden çok, silah siparişleri yoluyla oluşmaktadır. Uzmanlar ve teknisyenler elde edilen sonuçlardan biribirlerini kutlamakta ve krizlerin «önüne geçtiklerini» sanmaktadırlar. As-

lında, yakından incelersek, Devletin müdahalesi gelişmedeki eşitsizlikleri artırmakta ve ağırlaştırmaktadır. Silah siparişleri zorunlu olarak büyük sanayii ve onun bulunduğu bölgeleri kayırmaktadır. Eğer Devlet veya Devlet Bankası enflasyonu önlemek amacıyla faiz ve iskonto hadları ile oynarsa, bundan tüketim zarar görür. Kapitalist Devlet, istediği takdirde bile, kanunu «bilmesi» halinde bile, ona hakim olmak olanaklarına sahip değildir. Gelişmedeki eşitsizlik, üretim ilişkileri (hukukî ve politik «ifadeleri» ile sosyal ilişkiler) ile üretici güçler arasındaki çelişkilerin aldığı şekillerden bir tanesini temsil etmektedir. Ekonomik eşitsizlik yayılıyor, derinleşiyor, git gide daha önemli sosyal eşitsizlikleri peşinde sürüklüyor.

Özetlersek, gelişmedeki eşitsizlik kanununun anlamları ve uygulamaları çoğuldur.

Bu kanun, bir çok memlekette aynı zamanda oluşmayan, fakat bunların her birine özgü bir raslantının sonucu olan bir kriz süresince, hakim hale gelen işçi sınıfının bir (veya birçok) memlekette iktidarı ele alması neticesinde sosyalizmin olanağı anlamına gelmektedir.

Bu kanun, üretici güçlerin, sosyal ilişkilerin, (politik, kültürel) üstyapıların eşitcesine, aynı zamanda, aynı tarihsel tempo ile gelişmediği; bundan dolayı da ekonomik, sosyal, kültürel (artistik, bilimsel, felsefî ves.) hayatın bölüm bölüm tahlili gerektiği anlamına gelmektedir.

Bu kanun, kapitalizmin, aşılmış ekonomik-sosyal oluşumların (esirciliğin, feodalizmin vb.nin) zararlı yönlerini ve kalıntılarını arkasında ve için-

de sürüklediği ve sürükliyeceği ve onları yoketmeği başaramadığı; bu ölü sikletin onun öteki çelişkilerine eklenip kapitalizmi (izafî, rölatif) bir durgunluğa ve kendi sonuna götürdüğünü; gelişmedeki eşitsizliğin sadece memleketlere değil de bölgelere ve de sanayi kollarına ve hatta (geri tekniklerle modern tekniklerin yanyana bulunuşu ile) işletmelerin içerisine kadar yayıldığı ve yayılacağı anlamına gelmektedir.

Bu kanun, tarım ve sanayi için sosyalizme doğru — bağımlı olmakla beraber değişik olduğu açık olan — sadece iki yol bulunduğunu; böylece sosyalizme doğru bir yol çoğulluğu bulunduğu anlamına gelmektedir; ve fakat her memleketin, her halkın — insanlarla ülke arasındaki, tarım ve köylü meselesi arasındaki ilişkide son temeline erişen milli bir gerçekliğe bağımlı olan — kendi yollarını bulmak zorunda olduğunu; burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisine, sosyalizme, onun (son aşamasına) geçişinin kademeleri olan aşamaların bulunduğu, (bunun sonucu olarak gecikmelere, ileriye doğru sıçırayışlara, güçlüklere olanaklar bulunduğunu ve fakat çözümlenmez zıddiyetler bulunmadığını) göstermektedir.

Bu kanun nihayet, (son aşamağa doğru) yol alan tarihsel dünya haraketinin karmaşıklığı ve zenginliği mânâsını taşımaktadır.

Bu leninist kanunu, bugünkü mânâsını, kısaca da olsa, açıklamadan vermek güç bir şeydi...

C) LENİN'İN EKONOMİK DÜŞÜNCESİ VE DEVRİM

Ekonomi ve Politika, Sorunlar

Kolaylıkla kavranılabileceği gibi, Proletarya Devrimi, iktidarı ele geçirme, Lenin için, «kendi için elde edilecek bir sonuç» değildi, fakat öncelikle üretim güçlerinin gelişmesi ile nitelendirilebilecek yeni bir dönemin olanağı ve başlangıcıydı.

Bu noktanın üzerinde durulmasının nedeni, demokratik burjuva devrimi ile proletarya devrimi arasında (gerçek olan, fakat sadece bazı sınırlar arasında gerçekliği bulunan) benzeyişden dolayı bir haylı bulanıklığın kalmış bulunmasındandır.

Klasik burjuva devrimi — Fransız Devrimi — burjuvaziye özgü sosyal ilişkilerin gelişmesini yerine oturtmaktaydı. Bu devrim son engelleri yok etmekteydi; fakat uzun süreden, (yüzyıllardan beri, Fransada hele XVIII.inci yüzyıl süresince) bu sosyal ilişkiler meydana geliyor, güçleniyor, kapitalist öncesi (feodal) yapıları ve üstyapıları yavaşça kemiriyordu.

Üstelik Demokratik Burjuva Devrimi kendini, kendi kendine yeterli olarak tanımlıyordu. Bir anda, padişahların, müstebitlerin hakimiyetinin yerine özgürlüğün, insanın hakimiyetini kuruyordu. Ve bu *bir dereceye kadar* doğruydu. Ve de aynı zamanda yanlış ve yanıltıcıydı; bu yanılsama Akıl ve Özgürlük adı altında sert tarihsel olayı, burjuvazinin iktidarı alışını, örtüyor ve gizliyordu.

Proletaryanın durumu (Lenin'in durmadan tekrarladığı gibi, ve bu onun politik düşüncesinin önemli bir yanıdır), devrimci burjuvazinin durumundan son derece farklıdır.

Rusyada proletarya, söz gelişi olarak zincirin iki ucunu eline geçirmiştir: bir yönden (üretici emeğin daha o zamandan kollektif «sosyalleşmiş» bulunduğu) modern üretici güçler, büyük sanayi, ve diğer yönden politik iktidar, yeni Devlet örgüdü. Böyle olunca (proletaryanın ç.) elinde yeni sosyal ilişkileri yaratmak için gereken bütün araçlar bulunmaktadır, fakat bunları yaratmak gerekmektedir. Devrimci proletaryanın görevleri devrimle sonuçlanmamaktadır. Aksine bu görevler devrimle başlamaktadır. Hele ekonomik alanda bu böyledir. Gelişmeyi engelleyen unsurlar yok olmuştur; fakat bu gelişmeyi ele almak, onu ortaya çıkartmak (oysaki, çalışacak olanlar insanlardır), yönetmek, ona hakim olmak, onu «planlamak» gerekmektedir. Sorunlar ve güçlükler yığılmaktadır. Proletaryanın ve bütün sanayinin yanı başında dev ölçüde bir küçük üretim ve küçük üreticiler (köylü, zanaatkâr, üstelik küçük esnaf vb.) kitlesi varlığını sürdürmektedir. Ayrıca ağır sanayi, ne kadar önemli, ne kadar yoğun olursa olsun, hâlâ zayıf, yetersizce donatılmış bulunmaktadır. Ve Devrimin millete ve yeni Devlete malettiği işletmelerin proletaryasının özünde bile, eski eşya ve insan düzeninin uzantısı olan «alışkanlıklar» süregelmektedir...

Bolşevik Partisinin kurucusu hiç bir zaman bu konuların üzerinde düşünmekten geri kalmamıştır. Fakat onun gözünde, herşey zamanında

gelmektedir, sorunlar «öz bakımından» belirgin bir anda olgunlaşmakta ve ortaya çıkmaktadır, bu an şartların kendilerinin değiştiği ve aynı zamanda bu sorunları çözümliyecek (sosyal) güçlerin, insanların olgunlaştığı anın kendisidir.

1917 yılında devrimci durum ekonomik bir felaket ile beraberce gelmektedir: ihtilâlcı olaylardan önce (ve şüphesiz onlara sebebiyet veren) üretimin düşüşü, fiatların artışı, genel bir düzensizlik, açlık tehditleri görülmektedir. Mart ihtilâli ile Oktobre (Ekim) ihtilâli arasında durum gitgide ağırlaşmaktadır.

Lenin felaketi engelliyebilecek tedbirler tasarlamaktadır. «*Ekonomik Felaket ve onu Geçiştirmek Çareleri*» isimli broşüründe «ekonomik bir tasarı» (platform) hazırlamaktadır. Çarlık istibdadı ve burjuvazi Rusyayı felakete sürüklemektedir. Memleket sadece devrimci eylem ve tedbirlerle kurtarılabilir: üretim ve dağıtımda işçi kontrolu — bankalatın millîleştirilmesi ve bir Devlet bankası şeklinde birleştirilmeleri — bütük kapitalist örgütlerin ve işletmelerin millîleştirilmesi ve düzenlendirilmesi — ticaret sırlarının kaldırılması ve geniş tüketim koperativlerinin kurulması. Bunlar sosyalizm yolundaki ilk adımları teşkil eder. Lenin: bu tedbirler memleketi yeniden canlandıracaktır, diye yazmaktadır.

«*Devrim, politik rejim alanında, Rusya'nın ileri memleketlere birkaç ayda yetişmesine imkân vermiştir. Fakat bu yeterli değildir... Ya yok olunacaktır veya ileri memleketlere ekonomik alanda da erişilecek ve onlar aşılacaktır. Yok olmak veya tam istimle ileriye doğru fırlamak, tarih sorunu bu*

şekilde oturtmaktadır» (Lenin: *Toplu Eserler*, Rusca 4. üncü baskı, C. XXII, S. 376).

Böylece, Rusyanın üretici güçlerinin gelişmesinin (ekonomik gelişmenin) iki anlamı vardır: bir sosyal anlamı, (sosyalizmin kuruluşu), ve bir millî anlamı, (sosyalizmi kuran memleketin bağımsızlığının objektif şartlarının yaratılışı).

Oktobre (ekim) ihtilâlinden, ve bu devrimin en önemli sonuçlarından biri olan Brest-Litovsk barışından hemen sonra, Lenin ekonomik sorunları yeniden ön plana almakta Rus halkına hakiki bir çağrı olan *Günümüzün Başlıca Görevi* yazısını yayınlamaktadır. Bu görev ekonomik onarım ve gelişmedir.

Sosyalizmde ve Kapitalizmde Kanunlar

«Kendi kendimizi aldatmıyalım; acı hakikatın yüzüne iyice bakmak cesaretinde bulunalım. Bizi içine düşürttükleri bozgun, düzensizlik, kölelik, aşağılaşma çukurunu ölçmek, onu dibine kadar yoklamak gerekir. Durumu ne kadar açıkca farkedersek, irademiz o derecede sağlam ve tav edilmiş, çelikleşmiş olacaktır. Güçlü ve müreffeh bir Rusya yaratmak için bütün gerekli olanlara — doğal servetlere, insan gücü ihtiyatlarına ve ihtilâl'in halkın dehasına kattığı harika atılım'a — sahibiz... Rusyayı zenginlerin sırtından fakirler yararına ele geçirdik. Artık onu yönetmemiz gerekmektedir» (Lenin: *Toplu Eserler.*, C. XXII, S. 441).

Ürünlerin üretim ve dağıtımı üzerindeki halk kontroluna, iş veriminin elden geldiği kadar artırılması ve sıkı bir sosyalist iş disiplini eklemek

gerekir. Bunlar sosyalist yarışmayı ve de gevşeklik, savrukluk, tembellik, spekülasyon gibi kalıntılara karşı savaşı içermektedir. Kapitalist disiplin kendisini zorla kabul ettiriyordu. Sosyalist disiplinini emekçilerin kendileri pratikte, arkadaşlık ve yaratıcı çalışmanın zevki üzerine kuracaklardır.

«*Hesaplarını kendin tut, savrukluk yapma, çalma, kendini tembelliğe kaptırma... Burjuvalar sınıf hakimiyetlerini maskelemek için bu tür sözler sarfettiklerinde devrimci proletarya haklı olarak bunlarla alay ederdi — bu gün, burjuvazinin devrilmesinden sonra, bunlar artık günün en önemli şiarları haline gelmektedir...*» (Lenin: *Toplu Eserler*, C. **XXII**, S. 443).

Belirli bir anda ekonomik sorunların çözümlenmesinin «üstyapıların» etkisini gerektirdiğini ve sadece politik bir üstyapının (Devletin) değil de fakat ve hele fikirlerin, idealin, törenin etkisini gerektirdiği daha güzel bir şekilde söylenebilir mi? Lenin Hegel'le ilgili *Felsefe Defterlerinde*'ki bir notunda, fikrin gerçek haline dönüşmesinin büyük bir önemi bulunduğunu belirtiyor.

Şüphesiz sırf *ideal* üzerine dayanmak söz konusu değildir. Aynı dönemde, Lenin sosyalizmin kuruluşunun *planını* kurmak için çalışmaktadır. Lenin'in ünlü tanımlaması bilinmektedir: «*sosyalizm = Sovyet iktidarı + elektrikleşme*». Bu formül güçlü bir sadeleştirme kapsamaktadır. Gerçekte, Lenin karmaşık bir plan hazırlamaktadır, bu plana göre makine sanayii (yani Marx'ın sermaye birikiminin objektif şartlarını ve kanunlarını incelediği *Kapital*'in ikinci kitabında «üretim araçlarının üretimi», üretimin I. inci sektörü diye

adlandırdığı kesimi) birinci plana almaktadır. Böylece Lenin Marx'ın ekonomik düşüncesini doğrudan doğruya sürdürmektedir. Büyük sanayi sınaîleşmenin temelidir. Daha fazlası: genişletilmiş birikimin *kanunları* vardır, bunlar sınaî (ve tarımsal) üretimin sektörleri arasındaki orantıları belirlemektedir. Bu orantılar temel unsur olan ve zaten en faal ve en esnek unsur bulunan: üretici güçlerden ve özellikle büyük sanayiden, üretim araçlarının üretiminden, haraket ederek saptanır. Kapitalist (rejimde ç.) bu kanunlar objektif olarak ve körcesine etkide bulunurlar. Ekonomik kriz (rakip veya tekelci) kapitalistlerin üretim kolları arasında yarattıkları oransızlıkları ortaya çıkartmaktaydı. Sosyalizmin ekonomisi, üretimin sosyal ilişkilerini üretim güçleri ile bağdaştırmak için, önce birikimin kanunlarını bilmeli ve onlara hakim olmalıdır. Bu kanunlar ast sıralı kanunlardır, bunların alanı «uygunluk zorunluluğu» büyük genel kanununkinden daha dardır. Bunlar kapitalist ekonominin *özgül* kanunları değildirler, oysa alanları sosyalizmin kurulmasına kadar yayılmaktadır.

Bu yüzden Lenin, ağır sanayi'ye öncelik tanıyan bir planlama projesi hazırlamıştır. Marx'dan alınan nedenlere yeni nedenler eklemektedir. Rusya «*kendi olanakları ile bütün temel ham madde ve üretim çeşitlerini sağlıyabilmelidir*» (118).

Emperiyalizme karşı millî bağımsızlığın temele değgin şartı, ekonomik temeli budur.

Planlı ekonominin gelişmesinin başarısını sağ-

(118) LENİN: *Eserler*, Rusca baskı, C. XXII, S. 434, 4. baskı.

lamak için, «*irade birliği gerekir; her pratik sorun karşısında herkesin tek bir insan gibi haraket etmesi gerekir... Ne demiryolları, ne ulaşım, ne büyük makinalar ve işletmeler irade birliği olmazsa önemli bir şekilde işliyebilirler*» (119).

Sosyalist Devletin, Devlet planının, Sovyet iktidarının ve de Partinin rolu budur.

«*Bize düşen dev görev... ekonomik mekanizmanın tek büyük bir makina haline getirilmesi, bu mekanizmanın bir uzviyet haline getirilmesidir*» (120).

Fakat bu noktada Lenin'in ekonomik eseri onun politik eseri ve düşüncesinin etkisi altına girmekte, onun bütünleyici bir parçası olmaktadır. Böylece daha ileride, bu politik düşünceyi açıklarken ona yeniden rastlıyacağız.

(119) LENİN: *Toplu Eserler*, C. XXII, S. 420; C. XXV, S. 143.

(120) LENİN: Partinin VIII.nci Kongresindeki bildirisi. Mart 1918.

V

LENİN'İN POLİTİK DÜŞÜNCESİ

Politika Ekonomiye Hakimdir

«*Her ihtilâl'in temel sorunu Devlet içindeki iktidarın sorunudur.*» (Lenin: *İktidarın ikiliği hakkında, Seçme Eserler,* Yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. II, S. 13.)

«*Politika aritmetikten çok cebire ve de basit matematikten çok yüksek matematiğe yakındır.*» (Lenin: *Komünizmin Çocukluk Hastalığı,* a.g.e., C. II, S. 768.)

Birçok defa işaret ettiğimiz gibi, Lenin'de hiç bir zaman politik (politik unsur) sosyal unsurdan ve ekonomik unsurdan yalıtılamaz. Bunları hiç bir «Çin seddi» ayırmaz. Lenin'in düşüncesi her zaman onların çok yönlü karşılıklı etkilerini ve onun doğurduğu haraketi aramaktadır. Tahlilin parçaladığı bu tümlük, bu bütün, ve tek o Lenin'i ilgilendirmektedir. Bir dereceye kadar sakin olan dönemlerde ekonomik unsur sosyal ve politik unsura göre başta gelmektedir, onları belirlemektedir. Uzun veya kısa — kriz dönemi gelince, o zaman iş

tersinedir (121). Politik unsur temelin sarsılması ve krizi olarak kriz tarafından belirlenmiş olup, o da ekonomik unsuru belirlemektedir. O anda politik unsur ekonomik-sosyal oluşumda öze değin bir değer kazanmaktadır. O, kriz ister devrimci bir şekilde çözümlensin veya (görünürde, ve az çok) geriye dönüş olsun, (çünkü hiç bir zaman tam olarak geriye dönülmez) politik unsur onun tarihine içerilmektedir.

Defter'lerden aktaracağımız felsefî bir değişle: politik unsur bir belirti, bir olay: bir «yansı» ve bir üstyapıdır. İnsanlar üstyapıların arasından sorunların, çatışmaların bilincine varır ve onları çözümlerine doğru götürürler. Fakat olay görüntüler, (yanılsamalar, vs. içermekle beraber bir görüntüye indirgenemez. Olay (phénoméne) hatta bir bakıma özü, temeli olan ekonomik unsurdan daha da zengindir. Ve çok defa daha gerçekdir de. Kriz anında politik olayların — politik üstyapıların — bu zenginliği ve bu gerçekliği kelimenin en güçlü anlamında patlamaktadır. O zamana kadar gözden, kendinden-gelme bilinçten gizlenmiş bulunan «temel» beliriyor ve politik olayların içinden görünüyor. Bunlar ekonomik-sosyal oluşumun derinliklerini, üretimin sosyal ilişkilerini ve üretici güçlerin gerektirdiklerini, onları ifade eden ve sürdüren sosyal güçleri, sınıf ilişkilerini ve kurumları (üstyapıları) meydana çıkartıyorlar. Artık o zamana kadar gizlenmiş bulunan özü ve daha fazlasını, oluşumu, olanakları kapsamaktadırlar. Bunun nedeni, kriz anlarında ekonomik ve politik unsurlar

(121) LENİN : *Seçme Eserler*, C. I, S. 643; C. II, S. 77 ves.

arasında hakiki diyalektik bir tersine dönüşün bulunmasındadır. Bu iki unsurun arasındaki daimî ilişki aynı zamanda daimî olarak değişmektedir. Politik unsur bazen bağımlı unsurdur, bazen en yüksek, karar verdirici, diğer unsurları içeren ve onları en yüksek bilince yücelten unsurdur.

Daha önce, emperiyalizm teorisi söz konusu iken, Lenin'in üstyapıları sosyal güçlere ve tabana, marksizmin öteki yorumcularından çok daha fazla yaklaştırdığını görmüştük (122). (Ekonomik bir temeli ve kanunları olan) emperiyalizmi böylece bir *üstyapı* olarak tanımlamaktadır. Burada yine «üstyapı» kavramının bu uygulanışının ortaya çıkarttığı sorunları bir tarafa bırakalım. Bunları bir tarafa bırakalım, ancak şunu da belirtelim ki, özellikle bir kriz dönemi söz konusudur, kapitalizm emperiyalizmle kendi soysuzlaşma ve genel krizi (dönemine ç.) girmektedir — emperiyalizm sosyalizme doğru (devrimci) geçişin tarihsel anı olarak da tanımlanabilir. Böylece, o anında politik unsur ekonomik unsur üzerine az veya çok uzun bir dönem süresince egemenliğini kurmaktadır; politik unsur gerek kapitalistlerde, gerekse onların hasmı olan devrimcilerde, onun en yüksek bilincini teşkil etmektedir. Bu bilincin içine, kapitalistlerde bol miktarda sınıf yanılsaması, cahillik veya sahte bilim ve fakat aynı zamanda da kapitalizmin uzatılmasına yönelen bir cins pratik, ve bir cins bilgi girmektedir. Başka tarih dö-

(122) Bak. LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 575: «*Üstyapıdaki bu değişikliklerin ekonomik sosyal tabanı Rus toplumunun bütün sınıflarının kitle halindeki eylemlerinde bulunmaktadır.*»

nemlerinde üstyapıların başka nitelikleri olmuş olabilir; — belki başka bazı dönemlerde — onları daha çok ideolojiler olarak, veya tabanı «ifade» etmekle ve onu sağlamlaştırmağa uğraşmakla beraber ondan (nisbeten) uzaklaşmış kurumlar olarak tasarlayabiliriz.

Devamlı olarak Lenin'in politik düşüncesi ile karşılaştık; ancak onu tüketmiş olmaktan uzaktayız.

Lenin'in düşünüşünü, onu İngiliz deneyciliği veya Fransız rasyonalizmi ile yetişmiş Devlet adamlarınki ile kıyaslarsak, şaşırtıcı, garip şekilde aykırı birşey farkedilir. Lenin'in politik düşüncesi aynı zamanda son derecede sağlamdır ve de olağanüstü bir esnekliğe sahiptir: ilkelerde sağlam, serttir — uygulamada esnektir.

Bu sertlik ve esneklik bileşiminin diyalektik düşüncenin özelliği olduğu hatırlanırsa, o zaman Lenin'in düşüncesi daha iyi kavranır. Diyalektiğin kişi olarak bir insan tarafından özümlenmesi, kendi özü haline getirilmesi ve bu yoldan eylem yaratır ve canlı hale sokulması derecesinde — bu, diyalektik düşüncenin bir tanımlanışıdır.

Lenin'in politik ilkeleri mi? bunlar önce materyalizmin ve diyalektiğin ilkeleridir.

Lenin'in politik düşüncesi (bir *ilkeler* politikası olup, ve yöntembilimsel, felsefî ve bilimsel ilkelere — bir dünya görüşüne doğrudan doğruya bağlı bulunup) böylece Lenin'in ömrü süresince durmadan kesinleşmiş ve olgunlaşmıştır. Ve bu bir yönden pratik yoluyla ve pratik üzerinde düşünmek-

le (*) — fakat aynı zamanda ilkeler üzerinde düşünmekle (**) (olmuştur). Bu yüzden, onun politik düşüncesini ilk eserlerinde olduğu kadar ve daha da fazla olarak son eserlerinde bulacağız.

Salt politik ilke, salt temel: *proletarya*'dır. Neden? Daha önce Marx tarafından ortaya çıkartılan nedenlerden dolayı. Sosyal sınıf olarak proletarya hakim karşı sınıf burjuvazi ile aynı zamanda güçlenmektedir. Proletarya burjuva toplumunun bağrında taşıdığı yadsıma, (olumsuzluk)dur. Bu, devrim rüzgarının veya fikir nefesinin proletaryanın üzerinde süreklice estiği anlamına gelmez; proleterlerin tanrılaşmasından dolayı da değil. Bunun nedenleri çok daha gösterişsiz ve pratiktir, ancak öze değindirler, nedenleri proletaryanın ezilmiş, hakimiyet altına alınmış, sömürülmüş olmasındadır. Proletarya bu yüzden «*son kertesine kadar*» devrimci olan tek sınıftır (123).

Proletaryadaki farklılıklar

Bu salt ilke, yerine oturtulunca, izafiyet alanına giriyoruz. Proletarya nedir? Bu ne bir kendilik (zatiyet), ne de verilmiş kolektif bir «ruh» veya bir bilinç değildir. Onun bir tarihi vardır, çift yönlü bir tarih: (kapitalizmin gelişmesine bağlı olan) *sosyal yönü* ve (proletaryanın bu veya şu memlekette oluşmasına, özgül karakterleri, gelenekleri, çevresel veya genel mücadele vs.'ye bağlı olan) *milli yönü*.

Proletarya proleterlerden, yani (kelimenin

(*) méditasyon.

(**) réfexlon.

(123) LENİN: *İki Taktik, Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 418.

burjuva anlamına tam olarak alınmamakla beraber) kişilerden meydana gelmektedir. Kişiler, iş ve işin örgütlenişi tarafından sosyal yönden birleşmiş bulunmakla beraber, bazı yönlerden rakip, karşıt, peşin yargılar yüzünden ayrılmış, (vs. bulunmaktadırlar. Proletarya farklaşmamış bir kitle ve tek kalıplı bir toplum olarak görünmemektedir.

Ekonomik üretimdeki görevi ve sosyal durumu yönünden ekonomik-sosyal oluşum içinde tamamen belirlenmiş bir sınıf teşkil etmekle birlikte proletarya türdeş (mütecanis) bir sınıf değildir. Üstelik (önceden *Sol Sapma Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabındaki metinleri aktarırken gösterdiğimiz gibi) proletarya ile öteki sınıflar, zanaatkârlar, köylülük, küçük burjuvazi arasında açık (sarih) sınırlar bulunmamaktadır. Onun ile, toplumun üst tarafı arasında, her cins geçiş ve ara kademe bulunmaktadır. Bu durum, bilinmesi, yani incelenmesi gereken büyük sayıda «*sosyal tipler*» belirlemektedir. Sınıfların içinde, sınıfların arasında «sosyal tabakalar» bulunmaktadır. Lenin, sınıfların varlığını inkâr etmek için bir zafer kazanmışcasına berber-çırağı veya köylü-işçi örneklerini (124) ortaya atan, bu tür «sınır-durumu» maniyaklarının, sübjektivist «sosyologlarının» kanıtlarını gayet iyi bilmektedir. Onun yöntembilimi dolayısıyla, bildiğimiz gibi, aynı zamanda «işçi sı-

(124) Bu konuda bak: *Proletaryanın Sosyal Çevresi İle İlişkileri* a.g.e, C. I, S. 154, ve de bak: S. 537, burada şehir-köy, proletarya-köylülük ilişkileri hakkında hakiki «sosyolojik bir anket» planı bulunmaktadır.

nıfı» şeklinde bir kendilik (zatiyet) yaratıp — geçişleri ve iç farklılıkları yok sayanlara — karşı, ve sosyal sınıfların ve özellikle de proletaryanın derin özünü, gerçekliğini yok sayanlara karşı savaşmaktadır. Birileri — yöntembilimsel olarak konunca — mantıkcılar, sekterler (yobazlar), sol sapma taraftarlarıdır; diğerleri bilgiciler (sofistler), seçmeciler, mizaç bakımından oportünistlerdir.

Böyle olunca bu proletaryayı olduğu gibi ele alalım: kişileri, meslekler ve zanaatlar, mıntıka, bölge ve milletleri arasındaki bütün iç farklılıkları ile, alacalı, karma (olarak ele alalım ç.) Proletaryayı, onu saran, etkiliyen, kendi içine öteki sınıfların ve hele küçük burjuvazinin alışkınlıklarını, peşin yargılarını, ahlakını ve ideolojilerini sızdıran, ve sanki içinde yüzdüğü, onu sarmalayan ve kendisi de onun bir kısmı olduğu toplumun içinde ele alalım.

O, olduğu şekliyle, modern dünyanın kesin sosyal gücünü temsil etmektedir.

Fakat bu sosyal kuvvet nasıl işlemektedir? kendi bilincine nasıl ulaşmaktadır? nasıl ve ne zaman harakete geçer? nasıl zafer kazanabilir? İşte Lenin'in sabırla, objektif bir şekilde, verilmiş vakıaların içinden ve tarihsel tecrübenin tümünün içinden, incelediği konu budur.

Bir bütün olarak ve sosyal pratikten, (üretimdeki rolünden) haraket ederek ele alınan proletaryanın «*bir sınıf içgüdüsü*» vardır ve hatta bu güçlü bir içgüdüdür (125). Kaldı ki tek başına de-

(125) LENİN : Bak. a.g.e., C. I, S. 365 ves.

ğildir. Özellikle büyük politik mücadele dönemlerinde, (iktidardaki) hükûmetlerin her yandan bir destek aradıkları ve mücadelenin çetinliğinin boş cümleleri bir tarafa fırlattığı zamanlarda,

«*partiler bütün güçlerini germektedirler, halk kitlelerine çağrıda bulunmaktadırlar, şaşmaz içgüdüleri tarafından yönetilen, açık mücadelenin tecrübesiyle aydınlatılan (bu kitleler) bu veya şu sınıfın çıkarlarını temsil eden partilerin arkasından giderler*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 643; *Rusyada Siyasi Partiler*).

Köylülerin, küçük burjuvazinin, kısaca bütün sınıfların içgüdüleri vardır.

Oysa, «*sınıf içgüdüsü*» önemsenmemelidir, yanılmaz sayılmamalıdır. Bu şekilde haraket etmek «halkçılar» tarzında politik romantiklik olurdu, materyalizm, marksizm değil. Sınıf içgüdüsü kendinden-gelme bilinç seviyesinde, yani gerçek bir kapsantısı olan, fakat onu sarmalayan, gizliyen ve her zaman aldatmacalar sürükliyebilecek olan olayların, görüntülerin, yüzeysel «yankı'ların» seviyesinde kalmaktadır. Politik sübjektivizmin, idealizmin ve romantizmin bilinci kendisi için ve kendisinden göklere çıkartması bir rastlantı (tesadüf) değildir. Sanki kendilerine hakikatı açıklıyormuşcasına kendi bilinçlerine inanan kişiler veya gruplar aynı zamanda öteki kişilerin ve grupların bilincine, ve o halde de sözlerine inanırlar. Oysa politikadaki ölçek objektiftir, materyalisttir — zaten bütün alanlardaki ölçek de böyledir. Hiç bir zaman, ve hele politikada, kişilerin sözlerine bilgi toplamadan inanmamak; fakat her zaman partilerin tarihini incelemek, onların, «*ne yaptıklarını, sınıfların*

hayatî çıkarlarını ilgilendiren sorunlarda nasıl davrandıklarını» incelemek gerekir (Lenin: a.g.e.).

Kendinden-gelmelik bilince erişmez

Kendinden-gelme bir unsur, bir proletarya kendinden-gelmeliği vardır. Bu kendinden-gelmeliğin kendisi bile tarihî harakete göre rölatif (izafî) ve değişkendir: işçilerin makineleri kırdığı ayaklanmalarla, 1890 yılları sırasındaki «kendinden-gelme» grevler mukayese edilemez. Oysa, onların tahlili kendinden-gelmelik unsurunun, politik bilincin sadece *ilkel şeklini* temsil ettiğini göstermektedir. 1860-1870 yıllarında umutsuzluk gösterileri söz konusudur. 1890'a doğru «bilinç şimşekleri» sezilmektedir, fakat grevler hâlâ «treyd-ünyon»cuların (*) tarzındaki mücadelelerden ibaretti.

İşçilerin hâlâ tam olarak gelişmiş bir bilinci, politik, sosyalist bir bilinci olamazdı. Neden?

«Çünkü bu bilinç onlara ancak dışarıdan gelebilirdi. Bütün memleketlerin tarihi, şuna tanıklık eder ki kendi güçlerine teslim edilen işçi sınıfı ancak treyd-ünyoncu bilince, yani sendikalar şeklinde birleşmek, patronlara karşı mücadele etmek hükûmetten bu veya şu kanunları istemek gerektiği inancına erişebilmektedir...» (Lenin: *Ne Yapmalı?*, a.g.e., C. I, S. 197).

Başka türlü söylersek, işçi sınıfı kendi öz güçü ile, içgüdüsü ile, kendinden-gelmeliği ile ve kendinden-gelme mücadeleleriyle kendi çıkarlarının burjuvazinin çıkarlarıyla objektif, derin, bağdaşmaz çelişkisinin bilincine yükselemez. Sınıf mücadelesinin ilkel, iptidai bir aşamasını aşamaz. Hakiki

(*) İngiliz sendikaları.

sınıf bilincine: bilincin üst şekli olan *politik* bilince erişemez.

Bu noktanın üzerinde duralım, leninizmi anlamak için bu son derecede önemlidir. Çünkü bu konuda Lenin, sadece Rus tecrübesinden değil, fakat işçi sınıfının özellikle İngiltere'deki tecrübesinden devrimci öğretiler çıkartmaktadır.

Politik bilinç proletaryaya ancak *dışarıdan:* bir doktrinden, bir teoriden, bir *bilgiden* gelebilir. «*Sosyalist doktrin hakim sınıfların bilgili temsilcileri olan aydınlar tarafından hazırlanan felsefî, tarihî, ekonomik teorilerden doğmuştur. Çağdaş bilimsel sosyalizmin kurucularının kendileri, sosyal durumları bakımından burjuva aydınları idiler*» (Lenin: a.g.e., S. 197 - 198).

Rusyada 1895 yılından sonra aynı zamanda işçi kitlelerinin kendinden-gelme bir uyanışı ve marksist teori ile donatılmış bir devrimci gençlik var olmuştur. Bu genç devrimciler ekonomik alanda şevkle kışkırtmalara girişiyorlardı, aynı zamanda da Rus sosyal-demokrasisini en yüce tarihî görevlere: Çarlık istibdadının devrilişi görevine davet ediyorlardı. Nasıl olsa, başka yerlerde olduğu gibi, Rusyada da, «*sosyal-demokrasinin teorik doktrini işçi haraketinin kendinden-gelme gelişmesinden tamamen bağımsız bir şekilde ortaya çıkmıştır; o sosyalist devrimci aydınlardaki düşüncenin gelişmesinin tabii, kaçınılmaz sonucu olmuştur*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 198).

Ancak daha sonradır ki, bu aydınların hazırlanışındaki eksikliğin, ve işçi sınıfı ile gerçek bir bağın olmayışının, tenkilin vb. inin sebep ol-

duğu güç bir dönem gelmiştir, (Lenin kendini bu aydınlardan saymaktadır) (bak: S. 199). Başarısızlıklar ilk başta nisbî bir zarar olmuştur, çünkü devrimci tecrübe ve örgütleyici faaliyet «otokritiği» geliştirmek şartıyla kazanılabilir; devrimcilik konusunda kendi kusurlarının bilincine varmak, daha o anda yarısını düzeltmek demektir.

Kendinden - gelmeliğe tapınağa karşı

Kabahatları meziyet haline yükseltmeğe, yani teorik olarak, teorisizliği ve teorilerin faydasızlığını haklı göstermeğe: kendinden-gelmeliğe boyun eğişi öğütlemeğe, *kendinden-gelmeliğe tapmaya* hazır kişiler türeyince nisbî zarar büyük bir kusur haline erişti. Bu insanlar neydiler? Bunlar *ekonomizm*'in savunucuları, «legal» marksistlerdi. Bu kişiler güzel formuller kullanıyorlar: (olağan-üstü işçiyi değil de orta işçiyi hesaba katmak — veya «*politik unsur ekonomik unsuru izler*») gibi; bunlar görünürde çok marksist formülerdi. Bu yüzden başarı kazandılar. Ve bu «*bilincin, kendinden-gelmelik tarafından ezilişi oldu*». Ciddi «ekonomistlerden» ve «kanunî» marksistlerden bunları işittikten sonra, işçiler biribirine: ruble başına bir kopek (*) sağlamanın sosyalizmden daha faydalı olduğunu; ve de gelecek nesiller için değil, kendileri ile çocukları için mücadele ettiklerini tekrarladılar.

«*Bilincin kendinden-gelmelik tarafından ezilişi kendinden-gelme bir şekilde oluverdi. Bu bir kelime oyununa benzemektedir, fakat ne yazıktır ki, acı hakikat budur!*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 203).

(*) Temsili olarak lira başına bir kuruş için. ç.

Haraketin «salt bir işçi haraketi» olmasına ve «*proletarya mücadelesi ile dar organik bir bağlantı*» kurulmasına taraftar olanlar «*sosyalist aydınlar da olsalar*» aydınlara karşı demagogcasına savaşıyorlardı. Anlamak istemiyorlardı ki, kendinden-gelmeliğe tapış ve teorinin (teorik bilimin) gözden düşürülmesi «*istesinler veya istemesinler bir fark etmez*» — burjuva ideolojisinin işçiler üzerindeki etkisinin artması anlamına gelmektedir. «*İdeolojiye aşkın bir değer biçilmesini*» yerenler salt işçi haraketinin kendiliğinden, bağımsız bir ideoloji özümlemek kabiliyetinde olduğunu sanırlar. Oysa bu «*derin bir hatadır*» (126). İşçi kitlelerinin haraketleri sırasında (burjuvaziden) bağımsız olarak hazırlayacakları bir ideoloji söz konusu olamaz. Karşı karşıya bulunan sade iki ideoloji vardır: burjuva ideolojisi ve de — sosyalist ideoloji (yani marksist teori, bilimsel sosyalizm). Bunun ortası, başka bir yol, üçüncü bir ideoloji bulunmamaktadır.

Lenin bir notunda bunun üzerinde duruyor Eğer işçiler sosyalist teorinin hazırlanışına katılıyorlarsa bunu işçi olarak yapmamaktadırlar:

«*Zamanlarının bilgisini, az çok kusursuz olarak elde edebildikleri ve onu artırabildikleri ölçüde ona katılmaktadırlar*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 206'daki not).

Ve Lenin, (yıl 1902) onlara katılarak, Kautsky'den şu satırları aktarmaktadır:

«*Doktrin olarak şüphesiz sosyalizmin kökleri*

(126) LENİN a.g.e., C. I, S. 204.

proletaryanın sınıf mücadelesi ile aynı derecede, çağdaş ekonomik ilişkilere dayanmaktadır; (proletarya) kadar kapitalizmin yarattığı kitlelerin fakirliğine ve sefaletine karşı mücadeleden haraket etmektedir. Fakat sosyalizm ve sınıf mücadelesi paralel olarak ortaya çıkmaktadırlar, ve biribirini yaratmamaktadırlar; bunlar değişik başlangıçlardan gelmektedirler. Günümüzün sosyalist bilinci ancak derin bir bilimsel bilginin temelinin üzerinden fışkırabilir... Bilimi taşıyanlar proletarya değil, fakat burjuva aydınlarıdır... Sosyalist bilinç proletaryanın sınıf mücadelesinde dışarıdan ithal edilen bir unsurdur, kendinden-gelmelikle ortaya çıkan birşey değildir.» (Kautsky: Lenin tarafından *Ne Yapmalı?* kitabında aktarılmıştır; a.g.e., C. I, S. 205).

Ne Yapmalı? kitabındaki bu metinleri Lenin'in Marx ve Engels hakkında yazdığı makalelerle karşılaştırabiliriz. 1845 yılında Almanyada proletarya *hariç* herkes azçok komünist idi (127). Artık bu duygusal komünizmi, hayallerinden (yanılsamasından) kurtarmak ve onu bilimsel kılmak — ve de proletaryaya iletmek kalıyordu! Tek, proletaryanın aydın yöneticiler olan Marx ve Engels bu görevin bilincine eriştiler.

Lenin devam ederek diyor ki, işçi haraketinin *kendinden-gelme* gelişmesi «*onu doğrudan doğruya burjuvazinin ideolojisinin buyruğu altına sokmağa varmaktadır*» (128). Neden? Çünkü bu ideoloji «*sosyalist ideolojiden daha eskidir, bütün şekilleri*

(127) Bak: *Marx - Engels - marksizm* derlemesi, S. 64.
(128) LENİN: a.g.e., C. I, S. 206.

ile daha tamamlanmış bulunmaktadır, ve sonsuzcasına fazla yayın olanaklarına sahiptir» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 207).

Kitleler devrimci bir teori beklemektedir.

Bütün söylenilebilecek şudur ki, işçiler sosyalist teoriyi kolaylıkla, burjuva ideolojisinden daha kolay olarak özümsemektedirler, çünkü bu teori kendilerine kendi durumlarını anlatmaktadır ve dertlerinin nedenini belirtmektedir. Bunun da şartı teorinin «*kendinden-gelmelik karşısında boyun eğmemesidir*» (129).

«Ekonomistler» (yüzeysel «marksizt» tezleriyle) politik unsurun uysalca ekonomik unsuru izlediğini iddia ettiklerinde, bilinçsizliğin önünde eğilmektedirler. «*Sosyalizmin genel görevlerine ve günümüzün Rusyasının şartlarına cevap veren» özgül* devrimci bir politika hazırlamayı reddediyorlar. (Lenin: a.g.e., C. I, S. 209)

Bu «ekonomistler» Marx'ın ve Engels'in bazı tezlerini onların eğilimlerine ve doktrinlerinin tümüne aykırı bir şekilde kullanıyorlardı.

«*Ekonomik çıkarların kesin bir rol oynayışından ekonomik (=meslekî) mücadelenin öncelik taşıyan bir önemi olduğu* sonucu hiç de çıkattılamaz, *çünkü sınıfların en temele değgin, «kesin» çıkarları genel olarak* ancak *köklü* politik *dönüşümlerle sağlanabilir*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 212'deki not).

Gereken nedir? Önce :

«*bu veya şu sınıfı, tabakayı, zümreyi, milleti*

(129) LENİN: a.g.e., C. I, S. 208'deki not.

ve millet grubunu veb.ni yaratan veya pekleştiren, batıran veya zayıflatan, bunu yapmakla da; bu veya şu milletlerarası politik güç gruplaşmasını, devrimci partilerin bu veya şu tutumunu belirleyen (130)» objektif gelişmenin bilinmesi gerekmektedir.

Politik bilinç tümüyle, bütünüyle (burjuva) toplumunun tanınmasını — bütün sınıfların kendi aralarında ve Devletle olan ilişkilerinin bilinmesini ve bunun da dünya çapında olmasını böylece içermekte ve varsaymaktadır. Kendinden-gelmeliğin önünde baş eğenler haraketi geriye doğru çekmektedirler. Onun kuyruğunda sürüklenmektedirler (131). Halbuki kitlelerin kendinden-gelmeliği yüksek bir bilinç istemekte ve beklemektedir.

«*Kitlelerin kendinden-gelme atılımı o kadar hızlı olmuştur (ve hâlâ olmaktadır ki), sosyal-demokrat gençlik bu dev görevleri başarmakta aciz kalmıştır*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 216).

Bu durumda, devrimciler harakete göre geç kalmaktadırlar...

Ekonomizme karşı mücadele

İşçi hayatının şartlarını araştırmak, onları açığa çıkartmak, fabrikalardaki bunaltıcı çalışmalarını belirtmek yetmemektedir. «Açığa vurma edebiyatının» (132) bir rolu bir etkisi olabilir, fakat bu yeterli değildir. Çünkü sosyal-demokrasi işçi sınıfının mücadelesini sadece islahat için — «*emek gücünün satışında elverişli şartlar*» (133) sağlamak

(130) LENİN: *Marx - Engels - marksizm*, C. I, S. 215.
(131) LENİN: bak. a.g.e., C. I, S. 216.
(132) LENİN: a.g.e., C. I, S. 218.
(133) LENİN: a.g.e., C. I, S. 219.

için yönetmemektedir — fakat aynı zamanda da üretim araçlarına sahip olanların bu emek gücünü satın almasını içeren sosyal düzenin kaldırılması için de (mücadele etmektedir ç.).

«*Sosyal-demokrasi işçi sınıfını sadece belirli bir işveren grubu ile olan ilişkilerinde değil de, çağdaş toplumun bütün sınıfları ile, örgütlü politik güç olarak Devlet ile ilişkilerinde temsil etmektedir.*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 220).

Böyle olunca politik eğitim ne anlama gelir?

«*İşçilere politik ezikliklerini* anlatmak *yetmez.. Bu baskının her somut belirtisi karşısında kışkırtmada* (*) *bulunmak gerekir... Oysa bu baskı toplumun en değişik sınıflarının üzerine tatbik edilmektedir; meslekî, medenî, özel, ailevî, dinî, bilimsel hayatın ve faaliyetlerin bütün alanlarında belirmektedir.*» (Lenin: a.g.e.)

Baskıyı ve keyfî hareketleri açığa vuracak olan geniş bir kampanya, sadece ekonomik hayatla ilişkili olanları değil de, bütün bu belirtileri hedef almalıdır. Ekonomik yönden olanlar diğerlerine göre «*az sayıdadırlar*» (134).

Bazı oportünist ekonomistlerin: «*ekonomik mücadelenin kendisine dahi politik bir karakter vermek*», şeklindeki sözleri derin ve son derece devrimci bir görüntünün berisinde, bilincin kendinden-gelmelik seviyesine düşürülmesini gizlemektedir. Aslında sosyal-demokrasi, «*reformlar için mücadeleyi, kısmın tüme olacağı şekilde, özgürlük ve sosyalizm için devrimci mücadeleye*» göre ikincil

(*) Kışkırtma = agitation.

(134) LENİN: a.g.e., C. I, S. 222.

bir duruma sokmaktadır ve sokması gerekmektedir. (Lenin: a.g.e. C. I, S. 224).

Kendi yöntembilimine uyarlı olarak, Lenin görünürü ve gerçeği, daha çok veya daha az özlüyü, dikkatli bir şekilde sıralıyor ve dikkatlice kademeleştiriyor, (ve biz bu aynı belirlemeye başka bir politik sorunda, millî meselede yeniden rastlıyacağız). Dolaysız, ekonomik (meslekî, sendikal) talepler en geniş şekilde hesaba katılmalıdır, fakat bunlar tüme ve tümün bilgisine, *astsıralı* sayılmalıdır. İki cephede mücadele eden Lenin, aynı zamanda ekonomik unsuru azımsayanları ve onu bir saltlık haline getirenleri eleştirmektedir. Üstçülük, haraketin ve onun amaçlarının tümü — bütünü, gerçek, canlı ve yararlı bir şey olarak belirlenmektedir. Mücadelede önce ekonomik bir «aşama» ve onu izleyen — daha sonra gelen politik bir «aşama» yoktur. Bu ayrım hatalıdır. Eğer taktik objektif haraketi hesaba katmalıysa bu, şu şekilde olmamalıdır. (Objektif) bir anlamda bir «plan - taktiği» veya bir «süreç-taktiği», yani mücadelenin bir gelişimi varsa da, oportünist (aşamalar veya süreç teorisi) haraketi devrimci yönünden yoksun bırakmaktadır (özellikle bak: Lenin, S. 226 ve s.).

Teori dışarıdan geliyor

«İşçi sosyal-demokrat olmak için, büyük toprak sahibinin ve papazın, eşrafın ve köylünün, öğrencinin ve serserinin ekonomik niteliğini, politik ve sosyal görünüşünü açık seçik olarak kavrayabilmeli, onların güçlü ve zayıf yönlerini tanımalı, her sınıfın ve her sosyal tabakının bencil iştahlarını ve hakiki «tabiyatını» örtmek için kullandığı geçerli

formüllerin ve her cins bilgiçliğin anlamını çözümlemesini bilmelidir... Bütün alanları sarmalayan bu politik açınlamalar kitleleri, devrimci eylemleri yönünde yetiştirilmesi için gerekli, ve temele değgin şartı teşkil eder.» (Lenin: a.g.e. C. I, S. 230).

Bu yüzden sosyalist teorisyenin işçi kitlelerinin karşısında burjuva toplumunun esrarlarını ve gizli taraflarını açıklaması, onların karışık mekanizmasını çözmesi; açık olarak, herkezin gözü önünde (onların ç.) karanlık bir şekilde giriftleşmiş süreçlerini ve de entrikalarını ve manevralarını tahlil etmesi gerekmektedir. Bunlar, aydınların kendileri için elde edebilecekleri *bilgiler* olmayıp işçilere, kitlelere, bütün halka açıklamak için edinecekleri bilgilerdir. Ve bu, cansıkıcı makale veya broşürler şeklinde yapılmayıp hayatın bütün alanlarında canlı açıklamalar şeklinde ele alınmalıdır (135). Bu şekilde işçi sınıfının en acil ihtiyacına, susuzluğuna cevap vereceklerdir: politik bilgi ve politik eğitim ihtiyaçlarını karşılıyacaklardır. Bu, onların ekonomik mücadelelerinin «içinden», (sadece veya esas olarak) bu mücadeleden haraket ederek başarılamaz.

«*Politik sınıf bilinci işçilere ancak dışardan getirilebilir, yani ekonomik mücadelenin dışından, işçi ile patron ilişikleri alanının dışından getirilebilir. Bu bilginin elde edilebileceği tek alan bütün sınıf ve halk tabakaların Devlet ve hükûmet ile ilişkilerinin alanıdır...*» (Lenin: a.g.e. C. I, S. 238).

Lenin ile birlikte söylediklerimizi tekrarlamaktan korkmıyalım, çünkü Lenin ancak görünürde

(135) LENİN: a.g.e., C. I, S. 234.

kendini tekrarlamaktadır. Onun düşüncesi ilerlemektedir.

«İşçilere *politik bilgiyi getirmek için sosyal-demokratlar* halkın bütün sınıflarına *gitmelidirler*» (Altını çizen Lenin'dir) (136).

İşçilerle «ilişkileri» olan, fabrikalardaki suistimallerin, hükûmetin kapitalistlerin yararına taraf tutuşunun, polisin zorbalığının kırbaçlandığı dergi ve beyannameler yayınlayan en yaygın sosyal-demokrat tipi ile, Lenin alay etmeğe kadar varmaktadır. Bunlar sadece işçilerin gündelik tartışmalarını, tecrübelerini tekrarlamaktadır, ve işçiye birşey vermemektedirler. Devrimci hareketin tarihini iç veya dış genel politikayı, ekonomik ve sosyal durumu incelemekten kaçınmaktadırlar...

Lenin'e göre, sosyalist olan, işçi sınıfının politik bilincini geliştirmeğe çalışırken, herşey hakkında bilgi edinmektedir ve halkın bütün sınıflarının içine girmektedir. Bunu yapmakla sınıf «noktaî nazarını», işçi sınıfının görüşünü terketmekte midir? Sorunu *politik yönden* iyi oturtmak şartıyla, hayır. Bütün sınıflara giderek, onlara seslenerek, marksist (sosyal-demokrat), özgül olarak demokratca hareket etmektedir. *Genel demokratik görevleri* ortaya atmada ve onları noktalamaktadır, bunu yaparken de *sosyalist* kanaatlarını gizlemesi gerekmemektedir.

«*Oysa pratik yönden bütün genel demokratik sorunları* ilk olarak *ortaya atmak, onları bilemek ve çözümlemek görevinde olduğunu unutan,*

(136) LENİN: a.g.e.

sosyal-demokrat değildir» (Bu kelimelerin altı Lenin tarafından çizilmiştir) (Lenin: a.g.e. C. I, S. 242).

Halkın bütün sınıflarında faaliyette bulunmak olanakları var mıdır?

«*Bu hususu görmiyenler bilinçlerinin kitlelerin kendinden-gelme atılımına kıyasla geride kaldığını göstermektedirler.*» (Lenin: a.g.e. C. I, S. 245).

Memnuniyetsizlik, umutlar, (çarlık) istibdat rejiminin süremiyeceği hissi, her yönden belirmektedir. (Devrimci) bir *politikacı* en küçük protesto unsurlarını hesaba katmalıdır. Demokratik özleyişlerin sözcüsü konuşabilirse ve — konuşmak ister ise — her yerde dinleyici bulacaktır. En iyi dinleyici kitlesini işçi sınıfında, onun «*geniş ve canlı politik bilgi*» ihtiyacında bulacaktır (137). En iyi kürsü ise ancak «*bütün Rusyayı ilgilendiren*» bir gazete olabilir (Aynı eser). Böyle bir gazetenin politik açıklamaları (ifşaatları) kendiliklerinden «*karşı rejimi çözmek*» onun mütefiklerini elinden almak, iktidara katılanlar arasında hasımlık veya kuşku yaratmak «*için güçlü bir araçtır*» (Aynı Eser). Politik ifşaat iktidara karşı bir savaş ilânı demektir, ve bu savaşı ilân eden sınıfın daha kalabalık ve daha kararlı sınıf olduğu ölçüde daha da önemli ve etkili olmaktadır.

«*Tek*, bütün halkı ilgilendiren *ifşaatı* ortaya atan *parti günümüzde devrimci güçlerin öncüsü olabilecektir* (Aynı Eser).»

---

(137) LENİN: a.g.e., C. I, S. 246.

Oysa, bir öncü olmak için — başta işçi sınıfı — bütün sınıfları sürüklemek, ve herkesin gözünde *politik bir güç* olmak gerekmektedir (138).

Devrimci düşünce

«Ekonomizme» ve kendinden-gelmeliğe tapanlar arasındaki bu tartışma çok kez «*proletarya mücadelesi ile dar*» bir bağlantının «*delicesine gayretkeş*» taraftarlarına karşı hücuma varmaktadır (Aynı Eser) (*). Fakat bu, proletaryayı devrimci yönden eğitmek içindir:

«*Hareketimizin sınıf karakteri ne ile belirecektir? İşte, bu ifşaatın hazırlanışının bizim, sosyal-demokratların eseri olmasında; kışkırtma (**) sırasında ortaya çıkarılan bütün sorunların sürelice sosyal-demokrat bir ruh ile aydınlatılmasında ve marksizmin bilerek veya bilmiyerek tahrif edilişine karşı en küçük taviz verilmemesinde; bu geniş politik kışkırtmanın bütün halkın adına hükûmete karşı taarruzu, proletaryanın devrimci eğitimini ve aynı zamanda politik özgürlüğün savunulmasını, işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin yönetilişini, onun sömürücüleri ile kendinden-gelme çatışmalarının kullanılışını ayırdedilmez bir bütün şeklinde birleştiren bir parti tarafından yönetilmesinde, belirecektir...* (a.g.e.)»

Sözü geçen «*delice gayretkeş*» partizanlara gelince, onlar *İskra*'yı (yani Lenin'i), örneğin *İskra*'nın çarlığa karşı üniversiteli gençlik haraketini desteklediği zaman, sınıf noktayı nazarını terketmek, sınıf zıtlıklarını maskelemekle suçlamaya ka-

(138) LENİN : a.g.e. C. I, S. 247.

(*) Kitapta aynen böyledir.

(**) agitation = kışkırtma.

dar varmaktadırlar. Bu sataşma, onu yapanların «*sosyal-demokrasinin politik görevleri hakkında çok bulanık bir fikirleri olduğunu*» göstermektedir (139). Bu da Lenin'i, yine ve her zaman köylülere, köylerdeki sınıf mücadelesine değgin bazı sorular sormağa vardırmaktadır (140). Bu tutumda proletaryanın sınıf bilincinin bir karartılışını — ve liberalizmle bir uzlaşmayı — görmek; özellikle bütün konulara el atmaktan vazgeçmek ve her fırsatta sosyal-demokrat davranışı ve çözümü belirtmekten sakınmak, liberalizmin karşısında silinmek anlamına gelir. Bu teslimiyetin bilincine vardıklarında, «ekonomizmin» etkilediği kişiler terorist yollara dönmektedirler!

Böylece ekonomizm ve «kendinden-gelmecilik» bağnaz (sekter) tutum ile oportünist tutum arasında, sol sapma ile sağ sapma arasında yalpalamaktadır.

Lenin'de, ilk politik yazılarından başlıyarak bu temel fikre, rastlamaktayız. Politik, (yani tarihsel ve sosyal olarak öze değgin) bir sorun ortaya çıkınca birçok davranış olanağı vardır. Birçok çözüm öne sürülebilir. Tek bir tanesi iyi, doğru, *gerçekdir*, ve bu objektif bir tahlil ile gösterilebilir. Böyle olmakla beraber, bütün çözümler, (onları teklif eden kişiler), iyi kanıtlarla, sürü ile parlak nedenlerle ortaya atılırlar. Böylece görüntü ve imge gerçeğe öyle karışmaktadır ki, yöntemsel tahlil her zaman kendi çözümlerini kabul ettirememektedir. İnsanların — kitlelerin — kendi deneyle-

(139) LENİN: a.g.e. C. I, S. 250.
(140) LENİN: Bak a.g.e., S. 251.

rini yapmaları gerekmektedir. Olayların devamlılığı, yani *tarih*, ve tek o, kararı vermektedir. Üstelik, objektif tahlil bir zincir halkasını, bir unsuru kaçırmış olabilir. Bunun sonucunda yeni birşey ortaya çıkıp sorunların verilerini değiştirebilir. Politika böylece aynı zamanda bilimsel ve bellisizdir. Tek, mühendislerin büyük bir köprü veya yeni (tipte) bir lokomotif yapmalarını izlemiyenler buna şaşarlar; en ince hesaplar bocalama, deney, dayanıklılık veya hız testlerini gereksiz kılmaz.

Daha açıkcası, her «dönemeçte», yani *devrimci* politikanın her güç durumunda, birçok eğilimin birçok tutum veya kanaatın ortaya çıkıp savunulduğu görülmektedir. Bunlar birçok politik olanağa tekabül etmektedirler; bunlar saf «kanaatlar» değildir, ve durum her zaman bu tutumların çoğulluğuna olanak verecek kadar karmaşık ve akıcıdır. *Çözümü* nasıl tanımlamak gerekir? Çözüm sağcı tutum, yani uzlaşma, gevşeme — ile aşırı tutum «sol sapma» arasında tam orta yolu tutmakla mı bulunmaktadır? Böyle bir yorum, Lenin'in politik düşüncesinin yüzeysel bir yorumu olurdu. Lenin'in tezinin özüne erişilirse o, şu şekilde tanımlanabilir: sol sapma ile oportünizm arasındaki fark ve ıraksama bir anlama görüntüden ibarettir. Onlar gerçek çözümün yanından geçmekle, aslında biribirleri ile anlaşmaktadırlar. Onlar biribirini doğurmakta ve herbiri diğerine erişmekte, onu desteklemekte — sürdürmektedir. Onların ittifakı derin özlerinden dolayı zorunludur. Politik yönden böylece aşırılar «*biribirine erişmektedir*» (141). Lenin'in sürdürdüğü tartışma, her-

(141) LENİN: Bak. *Ne Yapmalı? Seçme Eserler*, C. I, S. 287.

zaman devrimci düşüncenin ve pratiğin hatalarının, («sapma»larını), bu ortak özlü tab'ını ortaya çıkarmak amacını gütmektedir. Şimdiden de, aynı zamanda bu tartışmanın, leninist politik yöntembiliminin ve onun olaylar tarafından doğrulanışının örneklerini bulduk (142).

Profesyonel Devrimciler ve Parti

Rusya'daki devrimci haraketin «*ilkelliğine*» son vermek için ne yapmalı?, bu ilkelliği birilerinin tavizleri ve diğerlerinin güzel cümleleri beslemektedir. Haraketin hastalığını nasıl geçirtmeli? bu, bir gelişme hastalığıdır, çöküş hastalığı değil (143).

Kitle haraketinin içine sosyalist düşünceyi sokmak istiyen devrimci aydınlar polisin eline düşmektedir. Bu nedenle onların acemiliği ile alay mı edilmelidir? Veya kitleleri mi suçlamalıdır? Hayır.

Olaylar sadece, daha yüksek bir eylem ve örgüt seviyesine geçilmesi gerektiğini göstermektedir.

«*İşçiler bir grevde, polis ve askere karşı bir sokak çatışmasında dev bir enerji ve fedakârlık gösterebilmektedirler; haraketimizin bütününün neticesini sağlamaya muktedirdirler (ve tek onlar bunu yapabilirler), fakat işte siyasî polise karşı mücadele özel meziyetler gerektirmektedir: profesyonel devrimciler gerektirmektedir.*» (Lenin: a.g.e., S. 263.)

(142) Özellikle iktidarı ele geçirişden sonra, savaş sorununda, «orta» köylü sorununda, ve benzerinde.

(143) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 253.

İşte Lenin'in öngördüğü çözüm: (çarlık) polisine karşı mücadele etmek için, yeni partinin çekirdeğini, iskeletini, örgüsünü teşkil edecek olan bir «profesyonel devrimci» müfrezesi teşkil etmek.

Onların müdahalesi ekonomik, kendinden-gelme alanda, örneğin bir grev süresince polise karşı mücadele ile, grevin ilgisizlik veya kasdi haberler aracı ile boğuntuya getirilmesine karşı mücadeleyi yönetmekle, onun yararlılığını çoğaltabilirler. Ancak ilke yönünden, devrimcilerin örgütlenişi, işçilerin ekonomik mücadelesi için örgütlenmesinden köklü olarak değişiktir. Ekonomik örgütleme meslekten, zanaattan haraket ederek elden geldiği kadar geniş ve açık olarak oluşmalıdır. Aksine, (ekonomik mücadeleden çok daha geniş ve karmaşık politik görevleri olan) devrimcilerin örgüdü «*esas olarak meslekleri devrimci eylem olan kişileri kapsamalıdır.*»

Bu örgüdün birçok ayırtedici karakteri olacaktır.

Önce, ortak görev ve sorumluluklarının karşısında *işçi ile aydın arasındaki her türlü ayrıcalık silinecektir*», ve bu kişilerin asıllarından, örgüde girmeden önce yürüttükleri mesleklerden, zanaatlardan doğan ayrıcalıklar haydı haydı silinecektir.

Bu şekilde yetenekli kişiler yetişecektir, böyleleri (nadirdir çünkü «*yetenekler yüzlerle ortaya çıkmaz*») (144), ve üstelik bunlar «*sınanmış, uzun bir pratik ile profesyonel yönden hazırlanmış ve*

(144) LENİN: a.g.e., C. I, S. 273.

eğitilmiş, aralarında tamamen uyuşan» kişiler olacaktır.

Bu gibi politik şefler ve yöneticiler olmazsa modern toplumun hiç bir sınıfı kararlı bir şekilde mücadelesini sürdüremez. Madem ki, polis sosyal-demokrasinin ve işçi sınıfının yöneticilerini hapsettirmekte ve öldürmektedir, onları yetiştirmek ve korumak için özel tedbirler zorunludur.

Teorik bilgileri özümlemiş olacak olan ve onları pratiğe katacak olan bu kişiler, işçi sınıfına kendisinde eksik bulunan «dış tahriki» getirecektir (145). Bunlar düşüncenin ve eylemin, sosyalizmin ve işçi haraketinin, bilginin ve kitle haraketinin kaynaşmasını somut olarak, pratik olarak başaracaklardır.

İkinci olarak, ve bunun sonucu olarak, örgütleri yeraltında, gizli, yani dar olacaktır. Geniş bir örgüt kararlı ve süreli bir şekilde hükûmete karşı mücadelenin şart koştuğu gizlilik karakterine sahip olamaz (146). Bu durum, hiç bir şekilde, ne kitlelerin örgütleme gerekliliğini (sendika ve benzeri), ne de kitle eylemlerinin gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Aksine:

«*devrimcilerin örgüdü tarafından en gizli görevlerin merkezleştirilmesi büyük kitlelere hitab edecek bir sürü başka örgütlerin eylemini zayıflatmak şöyle dursun, onları zenginleştirecek ve yayacaktır.*» (Lenin: a.g.e. S. 277).

Devrimci çekirdek ile kitlelerin, karşılıklı etki-

(145) LENİN: a.g.e., C. I, S. 274.
(146) LENİN: a.g.e., S. 276.

leri yoluyla yürütülen haraket, karşı konmaz hale gelecektir. Bunlar çekirdeği, örgüt kadrosunu sürelice besliyecektir, çünkü — işçi sınıfında ve diğer sınıflarda — birçok kişi eylemde bulunmak ateşi ile tutuşmaktadır. Üstelik polis böyle bir örgüdü hiçbir zaman ele geçiremez. Nihayet, karşılıklı olarak, devrimciler bir mayadan çok fazlası, haraketin teşkilatcıları olacaklardır.

Lenin'e göre, sadece demagoji yapanlar böyle bir örgüdün anti-demokratik bir karakteri olduğunu iddia edeceklerdir.

«*Demagogların işçi sınıfının en büyük düşmanları olduğunu tekrarlamaktan hiç bir zaman bıkmıyacağım.*» (Lenin: a.g.e., S. 275.)

Soyutluk içinde, işçi sınıfının eğitilmesi vaazında bulunup işçi ve köylüğe doğru *eğilenlere* gelince, bunlar devrimciler değil, pedagoglardır.

«*Ciddî konular hakkında söz söylemek için doğrulunuz ve pedagojiyi eğiticilere bırakınız, politikacılara, teşkilatçılara değil.*» (Lenin: a.g.e., S 282).

Politik sorunlar korkunç derecede ciddidir. Hakiki «eğitimcilik» sorunu işçi devrimcilerinin yetiştirilmesi sorunudur ki, onlar *Parti içindeki eylemleri yönünden* devrimci aydınların seviyesine erişmektedirler (ta ki daha güç olan, acelesi daha az olan ve fakat gerekli bulunan şekilde, öteki yönlerden de aynı seviyeye erişsinler). Böylece, kabiliyetleri bakımından dikkate değer bir işçi, kabiliyetlerini geliştirmek ve uygulamak için, etki alanını ve bilgilerini genişletmek için, gerekli şartla-

rı bulabilmelidir. Kabiliyetli bir işçi günde onbir saatını fabrikada geçirmemelidir.

«*Onun partinin parasıyla yaşamasını, gerektiği zaman yeraltı eyleme geçmesini, yer değiştirmesini sağlıyabilmeliyiz; aksi halde büyük bir tecrübe kazanamıyacaktır, ufkunu genişletemiyecektir, kolluk kuvvetlerine karşı bir kaç yıl bile dayanamıyacaktır.*» (Lenin: a.g.e. S. 284).

Söz konusu olan bir *fesat* (conspiration) örgüdü müdür?

Hayır, söz konusu olan proletaryanın ve kitlelerin kendinden-gelme mücadelesini hakiki bir sınıf mücadelesi seviyesine yükseltmektir (147).

Lenin israr ederek diyor ki, demokratlığa gelince aynı insanlar patavatsızlıklardan şikâyet ederler, katı bir gizlilik ve parti üyelerinin ayıklanışını savunurlar — ve aynı zamanda devrimci parti konusunda geniş anlamda demokratik açıklığı ve bütün görevler için (mantıklı bir tarzda: aleni, açık) seçimi savunurlar. Bunun sonucu, bu seçimin çarlık jandarmaları tarafından yapılmasından başka bir şey değildir (148).

«*Haraketimizin militanları için örgütlenme yönünden tek ciddi ilke şöyle olmalıdır: kesin gizlilik, üyelerin sıkı bir şekilde seçimi, profesyonel devrimcilerin yetiştirilmesi. Bu nicelikler toplanmış bulununca, demokratçılıktan daha fazlasını sağlamış bulunuruz: devrimciler arasında tam kardeşçe bir inanç.*» (Lenin: a.g.e., S. 291).

Diğer üyelere ve kitlelere karşı olan sorumlu-

(147) LENİN: a.g.e., S. 286.
(148) LENİN: a.g.e., S. 290.

luklar, demagogların ve safların «ilkel» demokratcılığının yerine daha hakiki bir demokratlık meydana getirecektir. (149).

Politik İnsan ve Gerçek

Böylece, bütün sorunların (basınınki, ekonomik mücadeleninki dahil olmak üzere) ağırlık merkezi mahalî alandan millî çapa aktarılacaktır. Diplomatik, askerî, dinsel, belediye ile ilgili, malî büyük ve küçük işlerin istihbaratına sahip insanlardan oluşan bir «kurmay heyyeti» kurulabilecektir (150). Bu şekilde *bütün Rusya için* (ki bu, kitabın son bölümünün başlığıdır) büyük politik bir gazetenin redaksyonu ve yayımı mümkün olacaktır, bu «*devrime varan yolların çoğulluğunun* hepsinde» insanları ilerlemeğe istekli kılacak tek çaredir (altı Lenin tarafından çizilmiştir, S. 311). Bu gazete «*sınıf mücadelesinin ve halk hoşnutsuzluğunun her kıvılcımını*» körükleyip «*ondan dev bir yangın fışkırmasını sağlıyacak*» dev bir dökümhane körüğü şeklinde işliyecektir, «*işte bunun hayalini görmeliyiz*», çünkü hayale dalmak gerekmektedir ve hayalla gerçek arasındaki uyuşmazlıkta, eğer hayal gören insan hayaline inanıyorsa, hayatı inceliyorsa, hayalinin gerçekleşmesi için çalışıyorsa, bunda safca bir yön yoktur (151).

Rus sosyal-demokrasisinin tarihi şimdiden birçok dönemden (doğuş, gelişme, kriz), dönemlerinden geçmiştir.

(149) LENİN: a.g.e., S. 292.

(150) LENİN : a.g.e., S. 299.

(151) LENİN: *Seçme Eserler*, Lenin tarafından *Ne Yapmalı?* da Plssarev'den S. 314'de aktarılmıştır. Aynı zamanda bak. *Felsefe Defterleri*, «yankı» hakkında önceden aktarılan kısım.

«Kesin olarak inanıyoruz ki, dördüncü dönem militan marksizmi pekiştirmeğe varacaktır; rus sosyal-demokrasisi bu krizden güçlenmiş ve daha yiğitleşmiş olarak çıkacaktır; oportünistlerin artçılarının yerine en devrimci sınıfın gerçek öncüleri geçecektir.»

Böylece, politik sorun — yüzeyseli değil, öze değgin olanı — dev bir karmaşıklığı olan terimler halinde verilmektedir. Bunlar sürelice biribirinin üzerine karşılıklı tepkide bulunmaktadırlar. *Bilinç*, diğerlerinden daha az izafî ve değişken olmayan bu terimlerden biridir. Bilincin, bilginin örgütlenişin derecesi, onun içinde belirdiği durumu değiştirmektedir. Haraket halinde ve farklılaşmış bir kitle (işçi sınıfı, diğer emekçi sınıflar, halk) daha da geniş bir toplumun bütünleyici kısmı olmaktadır. Kısım bütün üzerinde ve bütün de kısım üzerinde karşı tepkide bulunmaktadır; fakat bütün ile kısım arasındaki ilişki basit, mantıklı, aritmetik toplama değgin bir ilişki değildir. Daha doğrusu biz dev bir karmaşıklığı olan tefazülî ve tamamî (diferansyel ve enteğral) hesap sorunları karşısında bulunuyoruz. Leninist anlamdaki — politik kişi, bu sorunların karşısında geriliyecek midir? Bunları çözümlenmez mi ilan edecektir? Başkaları için politika bir tekniğe, bir deneyciliğe, akla aykırılığa, hatta basit bir başarı avcılığına indirgenecektir. Yine başkaları için o basit, aritmetik (çoğunluk sorunları) gibi ilkelere takılmaktadır. Bir mühendisin düzenlemek, sınırlamak, yönetmek istediği kaynaşan, çoğul akıntıları, çok sayıda anaforları ve menderesleri olan dev bir nehirin karşısına geçtiği şekilde; Lenin ekonomik-

sosyal oluşumun ve tarihin karşısında yerini alıyor. O inşa etmek istediği köprü, bent veya baraj için en ince hesap şekillerinden yararlamaktadır; bu kendisini yer, su, inşaat malzemeleri ile pratik temastan alıkoymamaktadır. Aksine.

«*Politika aritmetikden çok cebire ve de basit matematikden çok yüksek matematiğe yakındır.*» (152).

Bunu Sosyalist Enternasyonalinin yöneticileri kavrıyamamışlardır. XX. Yüzyılın başından itibaren, işçi haraketinde, dünyada, enternasyonal durumda yeni olan tarafı görememişlerdir.

«*Onlar kendilerini eski şekillerin içine hapsetmişlerdir ve yeni kapsamı onun içine hapsetmek istemişlerdir. Beliren objektif ilişkileri tahlil etmemişler, üç ikiden büyüktür gibisinden eski mantık bedahatlarını (apaçıklıklarını) tekrarlamakla yetinmişlerdir.*» (Lenin: *Toplu Eserler*, C. XXV.)

Sonuna kadar devrimci tek sınıf olan, (önce sosyal yapıyı — ve sonra, üretici güçlerin sınırsız gelişmesi ile verilmiş, maddî dünyayı değiştirmeğe) muktedir olan proletaryanın sınıf çıkarları ve tarihsel görevi vardır. Zorunlu olarak bir politika ve de bilincin en yüksek şekli olan bir *parti* onu temsil etmektedir. İşçi sınıfının politikası bütün diğer sınıfların politikasından ve hele hakim sınıfların politikasından *bağımsız* olmalıdır ve öyledir de. Tarihi süresince ve kendinden-gelmeliğinin kendisinden, işçi haraketi bağımsızlığını ortaya çıkartıyor ve belirtiyordu. Marx ve Engels «*süresi sırasında burjuva demokrasisinin bağrın-*

(152) LENİN: *Toplu Eserler*, 4. Rus baskısı, C. XXV, S. 291.

dan işçi sınıfının ayrıldığı, proletaryanın taktiğinin ve politikasının temellerinin saptandığı» bu dönemi görmüş ve kavramışlardır (153).

Proletarya ve Müttefikleri

Proletaryanın içinde bulunduğu ekonomik durum onu kaçınılmaz bir şekilde ileriye doğru itmektedir ve kendisinin tüm, kesin azat edilişi için, ve aynı zamanda da bütün toplumun tümden azat edilişi için onu zorlamaktadır.

Bu saptanınca, proletaryanın *tek başına* birşey yapamıyacağını (belirtelim. ç.) Proletaryanın bilgi ve bilim olmadan, burjuva toplumunun tümünü tahlil eden ve onun gelişmesinin, gerilemesinin ve şekil değiştirmesinin kanunlarını keşfeden «aydın rehberleri» olan büyük teorisyenler olmadan birşey yapamıyacağını görmüştük.

Fakat *sosyal bir güç* olarak bile, ve kendisinde en yüksek politik bilincin olduğu varsayılsa — sosyalizm işçi sınıfının politik mücadelesinin amacı haline gelişinden dolayı bir güç oluverince — (bile) proletarya *tek başına* birşey yapamaz. Neden? Çünkü o hiç bir zaman nüfusun tümü ve hatta çoğunluğu olmamıştır, olmıyacaktır da. Çünkü kendi karşısında kendinden daha güçlü hakim sınıflar bulmaktadır (ve iktidara geldiği zaman bile bu böyle olacaktır!). Çünkü etrafında küçük burjuvazinin, köylü, zanaatkâr, küçük üretici gibi dev kitleleri var olmakta devam etmektedirler. Marx ve Engels proletaryaya dünyayı değiştirmek

(153) *Marx, Engels, marksizm* derlemesinde Marx ile Engels arasındaki mektuplaşma hakkındaki makale, Ed. Sociales, S. 71.

görevini verirlerken herşeyden önce burjuva dünyasını, burjuvaziyi göz önüne alıyorlardı. Fakat proletaryanın görevi daha da dev bir çap kazanmaktadır; küçük burjuvayı değiştirmek gibi ağır ve tehlikeli bir şeref ona yüklenmektedir...

Proletaryanın *mütefiklere* ihtiyacı vardır. Hangileri? Burada sorun nezaket kazanmaktadır, ve tek sınıf ilişkilerinin *objektif* tahlili cevap verme olanaklarını getirmektedir.

Proletarya demokrasiden ayrılamaz. Mücadele etmek için onun demokratik özgürlüklere ihtiyacı vardır, ve o demokrasinin genişletilmesi ve derinleştirilmesi için mücadele etmektedir. Çünkü demokrasi verilmiş, sabit ve taşlanmış birşey: bir tümlük değildir. Demokrasi haraket halindeki birşeydir, ve her gerçeklik gibi az veya çok belirgin, az veya çok derin — ve az veya çok çelişkili birşeydir! Proletaryanın mümkün olan en derin bir demokrasiye ihtiyacı vardır. Oysa, burjuvazi demokrasiyi, veya bir cins demokrasiyi istemektedir.

Bunu da eşit olarak istememektedir. Burjuvazinin bazı hizip veya tabakaları (Çarlık Rusyasında «Cadet»ler) bir asgari ile, (derebeyleri ve yarı-derebeyleri, büyük toprak sahipleri; Rusyada «Cent-Noirs»lar, «Oktobristler», büyük-Rus milliyetcileri) gibi kendilerinden daha da gerici sınıfların otoritesine denge teşkil edebilecek bir anayasa ile yetinmektedirler. Fakat burjuvazide kendilerine «liberal» diyen ve de öyle olan, hatta «ilerici» olan kısım ve gruplar vardır (154). Proletarya liberal burjuvazinin içinden mütefikler arayacak mıdır?

(154) LENİN: *İki Taktik*, a.g.e., C. I, S. 518.

Marx'ın ve Engels'in döneminde ve daha önce fransız burjuva demokratik devriminde bunun cevabı hâlâ ortadaydı. «Evet» diye cevap verilebilirdi. Ve özellikle sosyal-demokrat oportünizm, menşeviklik bu yolu seçtiler. Lenin, «hayır» diye cevap vermektedir. Şimdiden biliyoruz ki, bu leninizmin kendine özgü bir yanıdır. Demokratik burjuvazinin partileri ve hizipleri ile, hiç olmazsa en ilerici olanları ile «Trudovik'lerle» geçici *seçimsel* ittifakları reddetmek gerekmez. Ancak bunlar *politik* müttefikler değildir. Ne için? Çünkü onların politik *amaçları* proletaryanın amaçlarından «objektif olarak» köklü bir şekilde değişiktir.

İhtilâlci Burjuvazinin İnhitatı

«*Demokratik devrimin burjuva karakterini özellikle oluşturan yön, özel mülkiyeti ve pazar ekonomisini tamamiyle kabul eden ve bu çerçeveden çıkmaktan aciz olan çeşitli sınıfların, çeşitli sosyal grup ve çevrelerin, olayların zorunluluğu ile isdibdadın ve feodal rejimin aczini kabul etmeğe varmalarıdır.*» Oysa «*tutarsız ve açgözlü olan bu burjuvazi özgürlük şiarlarını ancak kısmen ve ikiyüzlülükle kabul ederler.*» (Lenin, a.g.e.)

Böylece, *burjuva* demokrasisi için verilen mücadeleden başlıyarak, özgürlük için işçilerle burjuvazinin mücadelesi arasındaki, proleter demokratcılığı ile liberal demokratcılığı arasındaki köklü fark apaçık olarak ortaya çıkmaktadır.

«*İşçi sınıfı ve onun bilinçli temsilcileri, bu mücadeleyi sonuna kadar götürmekten korkmıyarak, ve hatta demokratik devrimin en uzak amacını*

aşmayı dahi arzulayarak ilerlemekte ve mücadeleyi ileriye doğru itelemektedirler.» (Lenin, a.g.e.)

Burjuvazi, liberaller dahil olmak üzere, ne istiyorlar?, onlar halkdan, proletaryadan yararlanmak — çarlığı devirmek için onu kullanmak — ve sonra da, «onları maşa olarak kullandıktan sonra» iktidarın azamisini ellerine almak, işçi sınıfına elden geldiği kadar azını bırakmak istemektedirler. Ve de kapitalizmi geliştirmek (istiyorlar ç.) (155). Oysa, burjuva demokratik devrimin proletaryanın çıkarlarını ifade etmediği fikri anlamsızdır, çünkü (çarlık) Rusyasında kapitalizmden çok, işçi sınıfı onun az gelişmiş bulunmasından zarar görmektedir (156).

Devrimin tamamlanması, yani burjuvazinin dahi yararlanmasını bileceği bir geçmişin tasfiyesi, neye bağlıdır? Şuna: iktidar kimin eline geçmektedir! (157). Rus burjuvazi egemenliği istiyor, işçi sınıfına ise, muhalefette bulunmak özgürlüğünü bırakmaktadır... Burjuvazi devriminden hemen sonra (gerici güçlerle) ittifakını kurmakda acele edecektir (Aynı Eser).

«*1789 fransız burjuvazisi kendi müttefiklerini, köylüleri bir an bile terketmedi. Biliyordu ki, kendi hakimiyetinin temelinde, kırsal bölgede feodalitenin yok edilişi, hür bir mal sahibi köylü sınıfının yaradılışı, bulunmaktadır.*

1848 alman burjuvazisi, hiç çekinmeden en ta-

---

(155) LENİN: a.g.e., S. 447.
(156) LENİN: a.g.e., S. 448.
(157) LENİN: a.g.e., S. 526.

bii müttefikleri bulunan köylülere ihanet etti.. Feodal hakların devamı, toprağın hayalî bir satın alınışı görüntüsü altında haklarının tanınması; işte 1848 alman devriminin sonucu. Dağ bir fare doğurdu.» (158).

Burjuvazi, faal, devrimci bir sınıf olma niteliği bakımından **XIX**. uncu yüzyılda zayıflamaktadır, ve bu tarihsel olay onun tamamen ölüşünün habercisi olmaktadır (159).

Proletarya böyle olunca müttefiklerini «halkın» tümü içinde bulacak mıdır? — Oysa halk, proletarya gibi, ayrıntıları olmayan bir kitle değildir. Hatta, bizzatihi halkın içinde *sınıf mücadeleleri* bulunmaktadır. Ve de Marx, «halk»ın birliği hakkındaki yanılsamalara karşı her zaman savaşmıştır. Bu deyim farklılaşmaları silememekte ve bazıları sınırlı devrimci eylem yapabilecek olan, diğerleri — tek proleterler — tam ihtilâlcı eylemde bulunabilecek olan, halkı teşkil eden unsurların tahlilinin yerine geçememektedir.

Tamamlanmış burjuva demokratik devriminin klasik örneği olan fransız ihtilâlinin tahlilinden çıkan sonuç, — burjuvazinin can verdiği ve yönettiği — köylülerin sınıf savaşının ve de kırlardaki sosyal ilişkiler ile, mülkiyet ilişkilerinin dönüştürülmesinin öze değgin bir önemi olduğudur.

---

(158) MARX: Lenin tarafından a.g.e. de aktarılan (S. 527), *Nouvelle Gazete Rhénane*'da çıkan yazısından.

(159) LENİN: *İhtilaf konusu sorunlar*, a.g.e., S. 610.

Böylece rus proletaryası bir ikilem ile karşı karşıyadır.

Ya, burjuvazinin yönetimi altında, tamamlanmamış, sonuçlanmamış, yüzeysel kalacak olan; feodalleri ve onların mülkiyet ilişkilerini tam olarak tasfiye etmeyen, burjuvaziye eski efendilerle bir uzlaşma halinde iktidarı veren, kapitalizmin gelişmesini sağlayan ve işçi sınıfı için şüpheli ve süratle geri alınacak olan bir politik özgürlükten başka birşey getirmeyen bir burjuva demokratik devrimine katılmak.

Veya, burjuva demokratik devrimde, temel güç olarak burjuvazinin kendisinin yerine geçmek; köylülere karşı burjuvazinin devrimci olarak hareket ettiği zamanlardaki rolünü almak; sadece politik kurumların (üstyapıların) değil de, sosyal ilişkilerin ve mülkiyet ilişkilerinin dönüşümünü elden geldiği kadar ileri götürmek.

Böylece, Lenin liberal burjuvazi ile ittifak yerine, köylülerle ittifakı ön görmektedir.

Bu, kesin bir politik yön ve şiar değişikliğini içermektedir. Fransız devrimci burjuvazisi (jakoben'lerin) feodallere karşı diktatörlüğünü köylülerin yararına ve kendi yararına gerçekleştirmişti. Liberaller ve onların oportünist ve menşevik müttefikleri, proletaryaya ve köylü kitlesine karşı feodallerle uzlaşan burjuvazinin bir diktatörlüğü ile sonuçlanacak olan demokratik bir anayasa istemektedirler. Lenin'e göre, *burjuva* demokratik devrimi, *proletaryanın* ve *köylülüğün*, feodallere karşı

ve burjuvaziye karşı *(demokratik) bir diktatörlüğünden* ibaret olmalıdır.

Bu şiar o dönemin «ortodoks» marksistleri tarafından şaşırtıcı bir rezalet olarak nitelendirilmişti — oysa bu, sınıf ilişkilerinin marksist tahlilinin sonucuydu.

Köylüler ne istiyor? Toprak. Onu köylülere vermek, feodallerden kopartmak için bir tedbir zorunludur, bu da toprağın millîleştirilmesidir. Köylüler taleplerini bulanık olarak müşterek toprak hatıraları ile, toprağın «sosyalleşmesi» veya «belediyeleşmesi» ile karıştırarak toprak istiyorlardı.

Oysa, toprağın millîleştirilmesi objektif olarak demokratik *burjuva* bir tedbirdir. Marx bunu göstermiştir; ingiliz ekonomistleri ve «radikalleri» de aynı şeyi yapmışlardır, ve bunu talep etmişlerdir. Toprağın millîleştirilmesi hiç bir şekilde pazar üretimini, ne de kapitalizmin şartlarını yok etmemektedir. Aksine: kapitalizmin bu gelişmesinin engellerini yok etmektedir; onu hızlandırmaktadır. Oysa, hakim sınıfların tüm yapısını ve mülkiyet ilişkilerini sarsmaktadır. Feodallerin iktidarının temelinin özünü yok etmektedir ve onların burjuvazi ile uzlaşmalarını tehlikeye düşürmektedir. Toprağın millîleştirilmesi demokratik devrimin tam zaferine bağlıdır.

Halkçıların, sosyalist-ihtilâlcıların (ve menşeviklerin) toprağın sosyalleşmesi veya belediyeleşmesi şiarları bulanık, aldatıcı ve objektif olarak yanlıştır. Bunlar, demokratik devrimin son sınırı olan şeyi sosyalizm olarak yutturuyorlar. Köy çapında, müreffeh köylünün (kırsal burjuvazinin) hakimiyetini sağlıyorlar.

Toprağın Millileştirilmesi

Lenin bu konuda şu politik sonuca varmaktadır:

«*Bütün faaliyetimizde, hatta sadece şehir proletaryası ile ilgilendiğimizde, köy sorununu gözden uzak tutmamalıyız... Biz, toprağa el koymaları dahil olmak üzere, köylü ayaklanışını destekliyoruz, ve fakat her türlü küçük burjuva projeleri dahil olmak üzere onları hiçbir şekilde desteklemiyoruz. Biz köylü haraketini devrimci, demokratik olduğu ölçüde destekliyoruz. Gerici ve proletarya düşmanı olacağı andan itibaren (derhal, süre tanımadan) onunla mücadele etmeğe hazırlanıyoruz. Marksizmin özü bu çift amaçta yer almaktadır, sadece marksizmden birşey anlamıyanlar, bunu basit ve tek bir amaç haline getirecek şekilde basitleştirmek, yassılaştırmak istiyebilirler... (160)*»

Ya sonrası? Ya toprağın bölünmesinin koşulları? Zamanı gelmeden proje yapılmaz.

«*Esas olan, köylülüğün eski rejimin devrimci yıkılışının (gereğini ç.) kavraması ve onu yürütmesidir.*» (Aynı Eser)

Önemli olan devrimci köylü komiteleridir. Ya sonrası? görürüz; fakat öz olarak göreceğimiz şey, kırsal bölgede sınıf mücadelesinin gelişmesi olacaktır. Eski rejime ve feodallere karşı birleşmiş bulunan köylülük farklaşmamış sayılamaz. (Millileştirmeler gibi) demokratik girişimler bu farkları, yani tarım işçilerinin ve köylülerin bir kısmının, köy burjuvazisine karşı mücadelesini artıracaktır.

(160) LENİN: a.g.e., C. I, S. 539-340, Sosyal-Demokrasinin işçi haraketine karşı tutumu.

«Biz kırsal proletarya ile birlikte yürüyeceğiz... Demokratik devrim başarılınca, derhal — ve gücümüzün olanakları dahilinde, bilinçli ve örgütlenmiş proletaryanın gücünün olanakları dahilinde — sosyalist devrim yolunu tutacağız. Biz kesintisiz devrime taraftarız.» (Aynı Eser).

Böylece, proletaryanın mücadelesi, demokratik mücadele *«köylülüğün derinliklerinde olgunlaşan* (161)» yeni sınıf mücadelesini «meydana çıkartmaktadır». Öncelikle, böylece ortaya çıkacak olanı saptamadan ve incelemeden önce yapılan projeler hayalîdir, ve demokratik unsur ile sosyalist unsuru, proletaryayı ve köylülüğü, yani ayırt edilmesi gereken unsurları, karıştırmaktadır.

Demek ki o anda, (1905) de ne orta köylünün sorunu — hatta ne de tarım reformunun şartları somut olarak ortaya konmamaktadır. Sadece teorik millîleştirme kavramı öteki projelerin içinden belirmeğe başlamaktadır.

«Toprağın millîleştirilmesi» şiarı, çok daha belirgin olarak — (önceden gördüğümüz gibi) Lenin'in «yukarıdan devrim» olarak nitelendirdiği — «Stolipin karşı-devrimi» sırasında ilk plana geçecektir.

Stolipin sadece fiziksel kuvvetle değil de, *«ekonomik gelişmenin en acil ihtiyacını çok iyi anladığı için* (162)», galip gelmiştir. Yani *«tarımsal kapitalizmin önündeki yolu açmak için»* (163) köy

(161) LENİN: a.g.e., C. I, S. 541.
(162) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I.
(163) LENİN: a.g.e. C. I, S. 569-570.

komunasını (mir)'i ve eski toprak mülkiyeti şeklini yıkmanın emredici zorunluluğunu (anladığı için galip gelmiştir ç.). İhtilâl (ve yenilgisi) bu yön değişikliği ile sonuçlandı: önceden ortaçağ kalıntılarına dayanan istibdat idaresi, onları telaşlı bir hızla yıkmaktadır. «*Rus ihtilâlini herşeyden fazla açıklayan çelişkiyi: toprak mülkiyetinin en köhnemiş şekillerini, en bakımsız kırsal alanı, en ileri sınaî ve malî kapitalizmi*» çözümlemeğe gayret etmesi gerektiğini çarlık anlamıştı. (Lenin, a.g.e., C. I, S. 570, Politik Notlar.)

Lenin, bu notlarının karşısındakileri hayretler içinde bırakacağını bilmektedir. Böyle ise, siz Stolipin'in tarımsal kanunlarına taraftar mısınız? diyeceklerdir.

«*Rahatlayınız. Biz, beylerin olsun, parsellenmiş bulunsun, Rusya'daki bütün eski toprak mülkiyeti şekillerinin hepsine kesinlikle karşıyız.*» (Aynı Eser)

Stolipin ne yapmaktadır? Toprak mülkiyetini kapitalizme *uyar şekle sokuyor*, köylü kitlelerini iflas ettiriyor, köylü mülklerini (onlar da «adapte» olmak isteyen) eski feodallarla ittifak kuran kırsal kapitalizm leyhine ele geçiriyor. Aynı zamanda Stolipin ortak mülkiyet kalıntılarını ve bu kalıntılara bağlı hayalleri yıkıyor. Bu inanılmaz çelişkiler keşmekeşinden — herşeyi düzeltmek, herşeyi uzlaştırmak istiyen — liberaller hiç çıkamamaktadırlar. Karşı-devrim ve proletarya aynı şeyi istemektedir.

«*Rus burjuva devriminin şu özelliği vardır ki, devrimin temel sorunu olan toprak meselesinde,*

devrimci politikayı gerçekleştirenler aşırı karşı-devrimciler ve köylüler ile işçilerdir.» (Lenin, *Toplu Eserler*, C. I, S. 570, Politik Notlar.)

Ancak bu aynı yoldan değildir. Birileri, eski mülkiyet şekillerinin köylülüğün yararına tamamen yeniden değiştirilmesini istiyorlar — diğerleri ise, bu mülkiyet şekillerinin hâkim sınıfların yararına yeniden düzenlenmelerini istemektedirler. Birileri köylülerin mülkünü almaktadırlar, ve diğerleri mülk sahiplerinin mülklerini istimlâk etmek istemektedirler.

«*Biz toprağın burjuva millîleştirilmesinden yanayız, bu burjuva devriminin tek tutarlı şiarıdır, tarihî olarak gerekli olan bu yıkımı büyük toprak sahiplerine karşı yönelten tek pratik tedbir budur..*» (Aynı Eser)

Diktatörlük ve Demokrasi Karşıt mıdır?

«*Demokratik diktatörlük*», dar görüşlü kişileri bangır bangır bağırtan ve hoplatan bu kelimelerin altını (Lenin bir çok kerre istihza ile çiziyor).

Kavramları kullanmağa alışık olmadıklarından veya daha doğrusu onları mantıklı bir şekilde kullanmağa ve ayırmağa alışık olduklarından, onlar için diktatörlük demokrasiye doğrudan doğruya karşıttır.

«*Basit burjuva görüşüne göre diktatörlük ve demokrasi birbirini yok eder. Diktatörlük kişisel iktidara indirgenir; bir sınıfın diktatörlüğü ile bir kişinin diktatörlüğü, demokratik diktatörlük ile (proletaryanın) sosyalist diktatörlüğü arasındaki*

farkı görmezler.» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. I, S. 522 ve sonrakiler, *İki Taktik.)*

Böylece bunlar ayrı iki şeydir, bunları özenle ayırdetmek ve ayırmak gerekir.

Şüphesiz, diktatörlük ve demokrasi karşıttırlar, (ve bu, mantıksal davranış yönünden doğrudur, ve de diyalektik mantığı yok etmez). «Saf» diktatörlük, «saf» demokrasi ile uyuşmazlık durumundadır. Oysa, daha yakından bakalım; kapsantıyı göz önüne alalım; kavramları ve onların kapsadığı, yani onlarda kapsanmış bulunan iç çelişkileri tahlil edelim. Salt bir özgürlük olarak tanımlanan «saf» (arı) demokrasi, bir Devlet'in varlığını olanaksız kılar, yani «saf» demokrasi bir olanaksızlıkdır. Sınırda kavram patlayıverir ve anlamını yitirir. Aynı şekilde, «saf» diktatörlük — saf ve basit şiddet, saf olarak kişisel ve hiç bir temeli olmayan iktidar — olanaksız görülmektedir. Örneğin, Roma İmparatorlarının kişisel diktatörlükleri, esirci «latifundia» (*) sahiplerinin diktatörlüklerinin bir uzantısı idi ve onu sağlamlaştırmağa uğraşıyordu. Hükûmet ve idare organı olarak (Senato vb. gibi) cumhuriyetçi kurumları şeklen sürdürülüyordu.

Böyle olunca, kavramları geçerlik çerçevelerinin içinde inceliyelim. Görürüz ki, çelişkili iki kavram olan «demokrasi» ve «diktatörlük» birleşmektedir, ve tek bir kavramın iki görünüşünü teşkil etmektedir: bu iktidar kavramıdır, iktidar herzaman bir sınıf iktidarıdır, *bir veya birçok sınıf ta-*

(*) Esir emeği ile az işlenmiş büyük roma malikâneleri. Çev.

rafından, bir veya birçok sınıfa karşı uygulanmaktadır. Bundan, şu sınıf için özgürlük ve demokrasi olması ve diğer sınıf üzerine diktatörlük kurulması neticesi çıkmaktadır.

Demokratik diktatörlüğün ünlü bir örneğini bulmak için tarihte çok uzaklara gitmek gerekmez; önceden onunla karşılaştık: fransız ihtilâlcıları (toplumun tümünün «Tier-Eta»nın (*), köylülüğün ve burjuvazinin çıkarına, bu yüzden de bu sınıfların tümü tarafından desteklenen) *demokratik bir diktatörlüğü* feodallere ve müttefiklerine karşı uyguladılar. Karşı devrimci tarihcilerin kullandığı, ihtilâlciler arasındaki zıtlaşmaları, Gironden'ler veya Jakoben'lerin temsil ettiği burjuvazi hiziplerini, köylü isyanlarını, şuanri'leri (**), şiddetleri, yani görüntüleri, ikincil veya tesadüfî olayları bir tarafa bırakalım. Burjuva demokratik devrimin özü kalır: feodaliteyi ve artıklarını kökünden sökmek için, onu sürdüregelen Devlet makinesini yıkmak için, yeniden bir Devlet kurmak için, feodallerin topraklarını ellerinden almak için, onların haklarını lağvetmek için vs. vs., için, zorunlu olan diktatörlük kalır.

Aynı şekilde çarlığa karşı kesin bir zafer zorunlu olarak bu diktatörlük gerektirecektir:

«... *O, zorunlu olarak, «kanunen, barışçı yoldan» kurulan, bu veya şu kurumlarla değil de,*

(*) Tiers-Etat: Fransa'da krallık döneminde asiller ve papazlar dışındaki halk.

(**) Chouannerie = ihtilâl döneminde batı Fransa'da oluşan kralcı ayaklanmalar.

silâhlı kuvvete, kitlelerin silahlanmasına, ayaklanmaya dayanacaktır. Bu bir diktatörlükten başka birşey olamaz, çünkü proletarya ve köylülük için kesin olarak ve derhal yapılması gerekli olan dönüşümler, çiftlik sahipleri, büyük burjuvalar ve Çarlık tarafından ümitsizce bir mukavemet yaratacaktır. Bir diktatörlük olmazsa, bu mukavemeti kırmak, karşı-ihtilâl'ın taarruzlarını defetmek olanağı yoktur. Oysa bu, şüphe yok ki, sosyalist bir diktatörlük olmayıp, demokratik bir diktatörlük olacaktır.» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. I, S. 454.)

Demokratik bir Diktatörlüğe doğru

Burjuva demokratik devriminde, *burjuvaziye* karşı bir diktatörlük uygulamak şeklindeki leninist teoride (görünürde) bir aykırılık (bir paradoks) bulunmaktadır. Lenin, evet diye cevap veriyor, ancak bu çelişki olayların kendilerinden doğmaktadır: sosyal ilişkilerin, sınıf ilişkilerinin, politik amaçların objektif tahlilinden ve bu kavramların kapsamından doğmaktadır. Bunu çarlık mutlakiyetinin sınıfsal niteliği izah etmektedir. *Tüm sosyal gelişmenin çıkarı için* onu devirmek gerekir. Oysa, özellikle Stolipin'den beri çarlık büyük burjuvaziyi kendine ortak ediyor ve büyük burjuvazi (onunla ç.) bir uzlaşmaya varmak eğilimindedir.

«*Vahim bir hataya düşmeden, önemli sosyal grupları politik eğilimlerine göre sıralarken, ihtilâlci ve cumhuriyetçi demokrasiyi köylülerin kitlesi ile özdeş sayabiliriz...*» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. I, S. 445.)

Çünkü, bu gün için, kararsızlığına ve iç farklılıklarına rağmen, köylülük mülkiyetin *salt olarak* muhafazasından çok, bu mülkiyetin (bir) *şekli* olan asilzade topraklarının müsaderesi ile ilgilenmektedir.

Demokratik diktatörlük sosyal gelişmenin tümünün çıkarlarını, çok ince bir tabakaya (arazi sahiplerine, büyük burjuvaziye) karşı temsil ettiğinden; «en iyi durumda» toprak mülkiyetini köylülerin leyhine yeniden dağıtabilecek; cumhuriyetin ilanı dahil olmak üzere tutarlı bir demokratcılığı sonuna kadar tatbik edebilecek; kırlardan ve aynı zamanda fabrikalardan asya müstebitliğinin kalıntılarını yok edebilecek, işçilerin durumunu iyileştirebilecek; hayat seviyesini yükseltebilecek ve «last but not least» (*), Avrupa'yı ve dünyayı alevlendirebilecektir.

«*Bu zafer, hiç bir şekilde bizim burjuva devrimimizi şimdilik sosyalist bir devrim haline sokmıyacaktır; demokratik devrim sosyal ve ekonomik burjuva ilişkileri çerçevesinden doğrudan doğruya çıkmıyacaktır.*» (Lenin, a.g.e., S. 455.)

Oysa, toplumun köhnemiş «üstyapıları» ile zinde kuvvetler arasındaki derin zıddiyete son verecektir. Bolşevikler, yeni bir program, yeni şiarlar, yeni yöntemlerle Rus devriminin (164) Jakobenleri olmakla yükümlüdürler. Menşeviklere gelince onlar devrimin Gironden'leridirler ve olacaklardır da (165).

(*) Sonuncusu fakat en önemsizi değil. Çev.

(164) LENİN: a.g.e., S. 457.

(165) LENİN: a.g.e., S. 383, vs.

Proletaryanın ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün bir geçmişi ve bir geleceği olacaktır. Geçmişi: istibdat, serflik, imtiyazlar, krallıktır. Geleceği: küçük burjuva demokratik cumhuriyetten sosyalizme giden yol üzerinde, sosyalizm için mücadeledir.

«*Asla, hiç bir zaman, sosyal-demokrat proletaryanın — ne kadar demokrat, ne kadar cumhuriyetçi olurlarsa olsunlar — burjuvazi ve küçük burjuvaziye karşı, sosyalizm için kaçınılmaz mücadelesini unutmamalıdır.*» (Lenin, a.g.e., S. 483.)

Ayrı ve özgür, kesin olarak sınıf fikri ile yoğrulmuş, fakat somut bir ortam içinde somut politik görevler yerine getiren bir sosyal-demokrat partinin zorunluğu buradan çıkmaktadır. Çarlığın sonundan sonra, «*proletaryanın sosyalist diktatörlüğünü düşünürüz*»; ancak bugün öncü sınıfın Partisi demokratik devrimci diktatörlük yoluyla, çarlığa karşı kesin zafer yönünde faaliyette bulunmamazlık edemez (166).

Merkeziyet ve Demokrasi

«Menşevik»lerle «bolşevik»ler arasındaki politik savaş *örgüt* sorunları üzerinde verildi. (Her parti üyesi fiilen militanlık etmeli midir, veya sadece aidat mı ödemelidir?) Ve şüphe yoktur ki, bu pratik sorun temele değgin idi. Oysa, bu sorun derinleşecek olan derin *teorik* ıraksamaları sarmalıyor — ve bir dereceye kadar onları gizliyordu.

Lenin, *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* broşürün-

(166) LENİN: a.g.e., S. 483-484.

de bunları belirtmektedir (167). Kongredeki olaylar gizli ıraksamaları ortaya çıkartmaktadır. Bunlar sadece tarım sorununda değil, fakat diktatörlük sorununda da belirmektedir. Birileri, demokratik ilkelere *salt* bir önem tanımak eğilimindedirler; diğerleri, («İskra»cılar, leninist'ler, ve o anda Plekhanov onlarla birliktedir) demokratçılığın soyut tefsirine karşı gelmekteydiler. Demokratik ilkeler, sosyalist, proleter devrimin çıkarlarına göre ast sıralı olmalıdırlar. Onların salt değil, nisbî bir değerleri vardır. Sorunlar sadece genel politik hayatta değil, fakat partinin içinde de ortaya çıkmaktaydı. Menşevik eğilim, soyut bir demokratçılık adına Parti içi disiplinine karşı, politik bir yönetimin, varlığı için zorunlu olan merkeziyetçiliğe karşı gelmekteydi. *Demokrasi* ile *merkeziyetçiliği* karşıt sayıyordu. Ve bunu, (herzaman olduğu gibi), görünürde derin, devrimci, proleterce sahte kanıtlarla yapmaktaydı. Menşeviklerden biri (168): mademki sosyal-demokrat partisi işçi sınıfının partisidir, sınıfı kendi dışında bırakamaz; sınıfın partili olan kişileri ile, partili olmayan kişileri arasında bir fark gözetilemez, demektedir. Lenin buna cevap veriyor: sınıfın içindeki, bilinç ve faaliyet dereceleri farklarının hesaba katılmasının gerektiğini; sosyal-demokrasiyi işçi sınıfının partisi olarak tanımlamanın, sınıfın partinin yönetimi altında faaliyette bulunacağı anlamına geldiği,

(167) *İki Taktik*'den önce yazılmıştır. (Açıklanışı daha tükenmemiş bulunan) diktatörlüğün sunulmasındaki kolaylık nedenleriyle tarih sırasını değiştirmiş bulunduk.

(168) Axelrod.

(onun öncü müfrezesi olan) partinin sınıfla karıştığı, onun içinde eridiği anlamına gelemiyeceğini, söylüyor. Kapitalizm döneminde işçi sınıfının kendi öncü müfrezesinin bilinç ve faaliyet derecesine erişebileceğini düşünmek vahim bir hayal olurdu. Oysa ki, en ilkel, en erişilir bir sendika örgüdü bile işçi sınıfını sarmalayamamaktadır.

«*Görevlerin muazzamlığı karşısında gözlerini yummak; öncü birliği ile, onun etrafında yer alan kitlelerin arasındaki farkı unutmak; öncü birliğinin git gide daha geniş tabakaları bu ileri mertebeye yüceltmesi zorunluluğunu unutmak, kendi kendini aldatmak demek olurdu* (169).»

Menşeviklik böylece, örgütsel çözülüşü, örgütsellikle örgüdün çözülüşü arasındaki bulanıklığı haklı göstermek için sınıfı ve sınıf partisini hafife almaktadır.

Böylece, şimdiden söz konusu olan şey, işçi sınıfının sosyalizm için mücadelesinde — proletarya diktatörlüğünün uygulanışında, Partinin rolü sorunudur. Menşeviklik «*proletarya diktatörlüğünden çekinmektedir* (170), ve bu yüzden demokrasiyi bir saltlık ve «saf» bir soyutlama haline sokmaktadır.

Menşeviklerin Sosyal Tipi — Örgüt sorunu

Menşevik eğilimin ideolojik temelinde, yine ve herzaman sübjektivizm yatmaktadır. Onların nazarında, kendisini sosyalist hissetmek, düşünmek,

(169) LENİN: a.g.e., S. 355 *Bir adım ileri, iki adım geri.*
(170) LENİN: a.g.e., S. 385.

sanmak veya iddia etmek sosyal-demokrat sıfatına sahip olmak için yeterlidir. Onlara: «*Pratik-Eylem!*» diye cevap verilmektedir; onlar: öyle ise her grevci Parti üyesidir, diye üsteliyorlar. Bu, her grevi tarihî objektif sürecin tam olarak bilinçli — bilgisine varılmış — saymağa varır; yani burjuva toplumunun bir darbe ile — kâğıt üzerinde — hesabı görülecek şekilde, parti ile işçi sınıfını özdeş saymağa gelir! Aslında menşeviklik ile bolşeviklik felsefî yönden de, politik yönden de, değişik lisanlarda konuşmaktadırlar! (171).

Böylece Lenin, bu küçük kitabında, Marx ve Engels'in verdikleri işaretlerden esinlenerek, işçi sınıfının devrimci, merkezîleşmiş ve disiplinli Partisinin doktrinini sunmuştur.

Parti ile sınıf arasında farklılık, birlik, süreli karşılıklı etki bulunmaktadır. Marksist parti, teori, sosyal gelişimin ve dönüşümün kanunlarının bilgisi şeklindeki öze değgin bir silahla silahlanmış olan işçi sınıfının bir bölümü — ve onun öncü müfrezesidir. Partinin içinden, teori — bilgi — işçi mücadelelerine yol gösteriyor ve onu yönetiyor. Parti sınıf olmadan birşey yapamaz, ve de sınıf, Parti olmadan pek bir şey yapamaz. Ancak, partinin sınıfa olan ilişkisi deneysel olarak tayin edilmez: o, kendinden-gelme bilinç ile bilgi tarafından yoğurulmuş bilincin — sınıf içgüdüsü ile bilimin ilişkisi olarak diyalektik bir şekilde belirlenmektedir.

Öncü müfrezesi olan Parti'nin, bütün üyele-

(171) LENİN: a.g.e., S. 387-388, *şekil* ile *kapsant* arasındaki tartışma.

ri için bağlayıcı olan, kendi disiplini olmalıdır. Parti hakkında, (devrimci olsalar bile) halk kitleleri veya sınıflar söz konusu olduğu zaman anlamları bulunmayan deyimler olan: irade birliği, doktrin birliği, disiplin birliği deyimlerini kullanmak zorunludur. Bu birliğin harcı çifttir ve tektir: bilgi, işçi sınıfını ve tüm toplumu özgürlüğe kavuşturmak iradesi.

Partinin etrafında, elden geldiği kadar çok sayıda ve geniş, birileri devrimci, diğerleri devrimci olmayan örgütler vardır, olmalıdır. Hatta Parti'yi izleyen örgütlenmemiş kitleler bulunmaktadır. Ancak Parti'nin sınırları belirsiz olarak kalmamalıdır. Aksi halde, devrimci teori ve devrimci haraketin deneyleri ile silahlanmış en üst örgüt *şekli* olmak rolünü yitirir (172). Ve de, bu şeklin kapsantısı sosyalizmin tarihî şartlarıdır; menşeviklerin, kapsamdan daha az önemli olan şekil hakkındaki felsefî gevezelikleri bunu gizlemektedir. *Psikolojik alanda,* menşevik liberal veya burjuva radikal bir aydın olarak kalmaktadır (173); hatta ve hele pratik ve kapsantı hakkında demeç verirken onun «sosyal tipi» budur. O marksizmi iyi özümliyememektedir. Oysa, pratik tecrübesi ile proleter, fabrikanın sömürücü ve ezici tarafı olan (zorla kabul ettirilen, açlıktan ölmek korkusu üzerine kurulu disiplin) ile — onun örgütleyici yönü (yüksek bir tekniğin sonucu olan, ortakca çalışma üzerine kurulu disiplin) arasındaki farkı çok iyi ve çok çabuk kavramaktadır. Böylece, mark-

(172) LENİN: a.g.e., S. 358 ve devamı.
(173) LENİN: a.g.e., S. 392..

sizmle birlikte parti disiplinini ve örgüt duyusunu özümleyebilmektedir.

«*Bilinçli işçi, sosyal-demokrat aydınlarda bulduğu bu daha zengin bilgi yükünü, bu geniş politik ufku değerlendirmesini bilmektedir. Ancak bizde* hakiki *bir Parti oluşdukca, bilinçli işçi proletarya ordusu savaşçısı ile, en anarşist cümleleri sergiliyen burjuva aydının psikolojisini ayırt etmesini öğrenmelidir* (174).»

Böylece, Lenin bu eserinde, «aydın rehberlerin», marksistlerin haklarını verdikten sonra; işçilere, işçi militanlarına seslenmekte ve pratikte aciz olan ve bu yüzden hakiki devrimci teoriden uzaklaşan, lafla devrimcilik yapan, «aydın zümresini» (entelicensiyayı) eleştiriyor.

Oportünizmin, örgüt konularındaki karakteri ve bunun sonuçları: (kişinin ve yöresel grubun, bağlı bulunduğu çevrenin «özerkliği» — liberal burjuvaziye nazaran «kuyrukçuluk» — büyük asilzade anarşizmi ve lafebeliği «girondenlik») ile uluslararası çapta izlenmektedir (175).

Demokratik merkeziyetçilik ilkelerine göre örgütlenmiş olan Parti'nin tek bir tüzüğü, tek bir disiplini, tek bir yönetici kurumu olmalıdır; tartışmadan ve karardan sonra azınlık çoğunluğa ve taban örgütleri yönetici kurumlara boyun eyme-

(174) LENİN: a.g.e., S. 396.

(175) LENİN: a.g.e., S. 398. Lenin, fabrikada işçiler ile çalışmış olan, ve alman oportünizmin «kahramanı» haline giren eski rahip Göhre'yi örnek olarak vermektedir. Aynı zamanda Jaurès'i eleştiren Kautsky'yi zikrediyor, S. 410.

lidir. Aynı disiplin herkes için zorunludur: «lider» lere de, sıradan üyelere de.

Lenin, dar kafalı aydınlara bir diyalektik dersi verdikten sonra (176), kitabını aşağıdaki ünlü cümlelerle sonuçlandırıyor:

«*Proletaryanın iktidar mücadelesinde örgütlenmeden başka bir silahı yoktur. Burjuva dünyasına hâkim olan anarşik rekabet yüzünden bölünmüş bulunan, sermaye yararına uşakca bir emeğin yükü altında, sürelice kara sefaletin, vahşi bir kültürsüzlüğün ve soysuzlaşmanın «çirkefine» yuvarlandırılan proletarya yenilmez bir güç haline girebilir ve — kaçınılmaz olarak girecektir — bunun tek nedeni marksizm temelinin üzerine oturtulmuş olan onun ideolojik birliğinin milyonlarca emekçinin bir işçi sınıfı ordusu halinde toparlayan örgüdün maddî birliği tarafından perçinlenmiş olmasındadır.*» (Lenin, a.g.e., S. 414.)

Devrimci Stateji ve Taktik

Önceki sahifelerde görünebildiği gibi Lenin, çok defa *askerî* benzetmelere baş vurmaktadır. Proletarya bir ordudur veya bir ordu olmaktadır. Marksist (bolşevik) Partisi bu ordunun bir «birliğini» temsil etmektedir, onun «öncü kıtasıdır», bu kıt'a esas kuvvetin önünden gitmektedir ve esas kuvvet onu izliyecektir.

Bunlar sadece (edebî ç.) benzetmeler midir?

---

(176) LENİN: a.g.e., S. 410, «*Diyalektik hakkında birkaç söz*»: «*diyalcktiğin temele değgin ilkesi, hakikatın her zaman somut olmasıdır.*»

Hayır. Politik ihtilâl'in temel sorunu iktidar sorunu olduğundan askerî terimlerle konulmaktadır. Söz konusu olan bir savaştır. Ve eğer bunu proletarya, eğer devrimciler unuturlarsa, mevcut iktidar — polisi ile, ordusu ile — hafızalarını tazelemeği üzerilerine alırlar. Bir savaş söz konusudur, ayaklanma, iç savaş ve (özellikle uluslararası alanda) bunları izleyen güçlükler sadece bunun keskin ve en kanlı bölümleridir.

Eğer Lenin *Ne Yapmalı?*'dan başlıyarak denenmiş devrimcilerden kurulu güçlü bir örgüt istiyorsa, bunu herşeyden önce bu sessiz veya parıltılı savaşı yönetmek için istemektedir: bunu onun Kurmayı olmak için istemektedir.

«*Böyle bir örgütle, partinin gücüne duyulan inanç bu örgüt ne kadar gizli olursa o derecede sağlamlaşacak, ve yayılacaktır; oysa, savaşta, bilindiği gibi herşeyden çok önemli olan, sadece kendi ordusuna kendi gücünün inancını aşılamak değil de, aynı zamanda düşmana ve bütün tarafsız unsurlara bunu kabul ettirmektir...*» (Lenin, a.g.e., S. 281.)

Lenin'in mücadele ettiği ve aşmak istediği «ilkellik», «*sapanını yeni terkedip basit bir sopa ile savaşa giden mujiğin (rus köylüsünün).*» *(177)* davranışıdır. Marksist gruplar, marksistlerin zanaatkârcasına emeği, sadece polisin kolayca ezebildiği bir ordu nüvesi meydana getirebilmekteydi.

«*Bu savaşı, modern bir orduya karşı, sopa ile silahlanmış bir köylü kalabalığının yürüyüşüne*

(177) LENİN: a.g.e., S. 255.

benzetmekten kendimizi alamıyoruz. Ve mücahitlerde de hiç bir hazırlık olmamasına rağmen büyüyen, yayılan ve zaferler kazanan bir haraketin hayatiyetinden hayret etmemek olanaksızdır.» (Lenin, a.g.e., C. I, S. 256).

Sadece Lenin'in talep ettiği örgütleniş şekli, savaş için zorunlu olan *esnekliğe* (değimin altını kendisi çizmiştir) olanak verecektir, yani mücadelenin en çeşitli ve hızla değişen şartlarına derhal uymak olanağını verebilecektir, «*bir taraftan, bir noktada güçlerinin yığınağını yapan, sayı üstünlüğüne sahip bir düşmana karşı savaş vermekten kaçınmayı, ve öte taraftan, düşmanın manevra kabiliyetinin eksikliğinden yararlanarak ona en beklenmedik yerde ve anda saldırmak olanağını verecektir* (178)».

Devam ederek diyor ki, Partiyi inşa ederken sadece patlayışları, sokak savaşlarını — veya karanlık ve gündelik mücadelenin gelişerek yürütülmesini, hesaba katmak vahim bir hata olurdu. Her duruma, önceden kestirilmesi güç olan patlama ve duralama dönemlerine hazırlanmak gerekir, çünkü mutlakiyet (rejimindeki ç.) bir memlekette durum günbirliği ile değişebilir. Bazen bir «yeniçeri» (*) hücumu yeterlidir.

«*Hatta ihtilâl'in kendisi bile tek bir fiil şeklinde (...) tasavvur edilemez: ihtilâl, az veya çok derin sakinlik dönemleri ile ard arda gelen, az ve-*

---

(178) LENİN, *İskra*'daki: *Nereden Başlamalı* (Sayı: 4) mekalesini zikretmektedir.

(*) Metinde «janissaires» = yeniçeri, diye yazılıdır.

ya çok şiddetli patlamaların sıralanışı şeklinde olacaktır.» (Lenin, a.g.e., C. I, S. 319).

Başka bir değimle, sınıf mücadelesi bir savaş, uzun bir savaş olarak ortaya çıkmaktadır, bunda belirtisiz ve yatışmış şiddet, açık şiddetle peşpeşe gelmektedir. Bu savaş alışılmış savaşlardan sadece şu bakıma farklıdır ki, kendisi Devletler arasındaki en amansız savaşlara kıyasla «*yüz kerre daha müşkül, daha uzun, daha karmaşık*»dır (179).

Başka bir değimle, bütün şekilleri ile bir savaş demek olan politik mücadelede proletarya için bir *strateji* ve bir *taktik* gerekmektedir. Lenin'in politik düşüncesi bu değimleri anlamlarının, kesinliklerinin ve güçlerinin tümü ile ele almaktadır. Bu, sözgelişi, seçimsel, parlamentocu anlamı ile bir «taktik» değildir. En güçlü anlamıyla — askerî anlamda, dünya savaşlarının yeni çapında — bir stratejinin ilkelerine bağımlı, en güçlü anlamıyla bir taktik söz konusudur.

Lenin'in *Clausevitz* (180) hakkındaki notlarının yüzeysel yorumcuları, kendisinin bunlardan sadece ayaklanma taktiği hakkında dersler aldığını sanırlar.

Hakikatte, Lenin'in Clausevitz'i okumasında-

(179) LENİN: a.g.e., C. II, S. 737.

(180) 1831 yılında ölmüş olan bu alman generalin ölümünden sonra yayınlanan ve Napoleon'un savaşlarından dersler çıkartan *(De la guerre)*: («topyekün» savaş'ın teorisi, savaşta milletin ve politik yapının — ve bunların strateji üzerindeki etkilerinin, rolü) kitabı. Naville tarafından yeni fransızca baskısı.

ki önem çok daha uzaklara ulaşmaktadır. Kendisi alman yazarı okurken diyalektiğin şu tezini doğrulamaktadır: ne salt ara kesikliği (discontinuité), ne de salt sürelilik (continuité) vardır. Barış ile savaş arasında bir birlik; oysa da, derin bir farklılık ve çelişki bulunmaktadır. Politika sadece Devletler arasındaki savaşta, ve Devletler arasındaki ilişkilerde kalem yerine kılıç kullanmaz. Bu veri sınıf mücadelesi için de doğrudur. Lenin tarafından politik olarak düşünülen bu mücadele *stratejik terimlerle* düşünülmektedir. Ve ona göre, sadece bu şekilde, onlar da stratejik olan, karşı sınıfın girişimleri, taarruzları ve gerçek amaçları tanınabilir ve açığa çıkarılabilir. Üstelik, milletler, Devletler ve halklar arasındaki savaşların da bir sınıfsal kapsantıları vardır (örneğin, bir baskı Devleti, bir sınıf Devleti iç güçlüklerle ve güçlü bir muhalefetle karşı karşıya kaldığı zaman klasikleşmiş kaçamağına, savaşa baş vurur. Örnek: Fransa'da III. Napoleon — veya 1905'de ve 1914'de Rus Çarı).

Lenin için, sınıf mücadelesini stratejik olarak düşünmek, onu dünya çapında, tarih çapında düşünmek anlamına gelmektedir. İki ordunun tüm halindeki haraketleri, durgun bölgeleri, birinin veya diğerinin yumuşamaları, taarruz ve savunmalar bu çaptaki bir düşünüşle kavranır. Bu savaşta salt barış yoktur; olsa olsa sakinlik anları, mütarekeler söz konusudur. Sınıf mücadelesi de, barış ve savaş dönemleri ile eşit-olmayan gelişme kanununa boyun eğmektedir.

Sınıf mücadelesinin amacı, herzaman, sınıfların biri veya diğeri için, taarruza geçebilecek ve

onu sonuca bağlıyabilecek olanı için, hasmın yok edilişidir. Bu, son ferdine kadar fiziksel yok ediş demek değildir — bunun hiç bir mânâsı olamaz — (söz konusu olan ç.) örgütlü bir güç olarak *politik* anlamda yok edilişdir.

Ordu olarak ele alınan proletarya — başlangıçta — hasmından her zaman daha güçsüzdür. Hasmının, hakim olan sınıfın, örgütlü olmak, iktidarın ve komutanın tecrübesine sahip olmak, silah gibi üstünlükleri vardır. Lenin diyor ki, buna rağmen proletarya yenecektir, çünkü kendisinde iki güç vardır: dev kitlelerin, proletaryanın ve müttefiklerinin, (bu kelimenin bir mânâsı olması derecesinde) sınırsız fedakârlıkları — ve de, bilgisi (vardır). Buna hasımlarını tanıması, onların imkânlarının, objektif olanaklarının, objektif şartların kendilerine kabul ettirdiği stratejinin bilgisi dahildir. Oysa, hasımları proletaryanın olanaklarını, öz yöntemlerini gerçekten bilemezler ve bilmemektedirler.

Böyle olunca, sınıflar stratejisinde ayaklanmalar (ve de bastırılışlar) sadece safhalar teşkil etmektedir. Savunma ve de taarruz için durum aynıdır. Savunmanın taarruz kadar önemi vardır. Zaferi hazırlayan savunmalar vardır. (Ve hatırlarız ki Lenin, 1905'den sonra bolşevikleri, asgarî zaiyat vererek ve geleceğe umut bağlıyarak, düzenli stratejik geri çekilişlerinden dolayı tebrik etmekteydi).

Lenin'in son eserlerinin birinde bulunan bu metni yeniden ele alalım. 1907 ve 1910 arasındaki durumu özetleyen Lenin, yenilginin devrimci sınıflara ve partilere bir «*tarihsel diyalektik*» dersi verdiğini, kendilerine «*politik mücadeleyi sürdürmek*

san'atı» dersini kavrattığını, yazmaktadır.

«*Devrimci partiler öğrenimlerini en ince noktasına kadar tamamlamalıdırlar. Taarruz etmesini öğrendiler. Şimdi anlamalıdırlar ki, bu bilimi, kurallarına göre yürütülen geriye çekiliş bilimi ile tamamlamak zorunluluğu vardır* (181).»

Bu yazı 1920 tarihlidir. Sol-sapma'ya karşı yönetilen bir eserde, Lenin sınıf mücadelesinin stratejik kavranışını hiç bir şekilde terk etmemektedir. Aksine, onu geliştirmektedir. Rus deneyini bütün dünyaya genişlettirmektedir.

«*Proletaryanın öncü kesimini komünizme kazanmak söz konusu olduğu zamanlarda (ve bunun hâlâ böyle olduğu ölçüde) propaganda ön planda yer aldı; bu yüzden küçük propaganda çevreleri bile, hatalarına rağmen faydalı ve verimlidir. Ancak kitlelerin pratik eylemi, — böyle bir ifade kullanmam caizse — milyonlarca kişilik orduların düzenlenişi, kesin ve son bir savaş uğruna belirli bir toplumun bütün sınıfsal güçlerinin yeralışı söz konusu olunca, sırf propaganda yöntemleri ile, «arı» komünizmin hakikatlerini sadece tekrarlamakla, hiç birşey yapılamaz. Burada, daha kitleleri yönetmemiş olan bir grubun üyesi olan propagandacının aslında yaptığı gibi, bine kadar saymak gerekmez; burada, milyonlarla, on milyonlarla saymak gerekir. Devrimci sınıfın öncü kesimini ikna ettik mi diye kendi kendimize sormak yetmez; aynı zamanda, bütün sınıfların, istisnasızca, salt olarak bütün sınıfların, tarihsel olarak faal güç-*

(181) LENİN: a.g.e., C. II, S. 697, *Komünizmin Çocukluk Hastalığı.*

lerinin kesin asvaşın tam olarak hazırlanmış bulunacağı şekilde yerlerini alıp almadıklarını bilmek gerekir — o şekilde ki: 1 bize hasım olan bütün sınıfsal güçler yeterli derecede güç durumda bulunsunlar, birbirini yeteri kadar hırpalamış bulunsunlar, olanaklarını aşan bir mücadele sonunda yeteri kadar zayıflamış olsunlar; 2 değişken, sendeleyen, kararsız karakterli olan bütün ara sınıflar — küçük burjuvazi, burjuvaziye karşıt olarak alınan küçük burjuva demokrasisi — halkın karşısında yeteri kadar maskelerini indirmiş bulunsunlar, pratik iflasları ile yeteri kadar şerefsizleşmiş olsunlar; 3 proletaryanın bağrında güçlü bir kamuoyu, burjuvaziye karşı en kesin, en kararlı olarak cüretkâr ve ihtilâlcı bir eylem yönünde ortaya çıkmış bulunsun. İhtilâl o zaman olgunlaşmış bulunur...» (Lenin, a.g.e., C. I, S. 760.)

Daha önce verdiğimiz metinden *(Ne Yapmalı?* dan *Nereden Başlanmalı)* görüleceği gibi Lenin'in düşüncesi genişlemiş, fakat değişmemiştir. Clausevitz'i okuması kendi fikirlerini, kendisi için belirtmesine, ifade etmesine olanak sağlamıştır. Onu etkilememiştir (182).

Taktik ve strateji *diyalektik olarak* düşünülür. Bu iddia ne anlama gelir? Pratikde, gerçek mücadelede, «arazi üzerinde» sorunlar, *taktik* sorunlardır. Taktik, somutluk olarak, dolaysızlık olarak,

---

(182) Ayrıca a.g.e. C. I, S. 543 ved. bak: *Moskova ayaklanmasının dersleri*, özellikle S. 548, *Askeri taktik, askeri tekniğe bağlıdır*, ve C. II'de özellikle S. 140, *Marksizm ve ayaklanma*, ve S. 152, *Olmayan birinin öğütleri*.

veya olay olarak tanımlanır. Somutlukta, olayda herzaman beklenmedik bir unsur vardır. Ancak olay kanunu içermektedir. Taktik, stratejinin içinden ve onun yoluyla düşünülür ve ona göre ast sıralıdır. Durum, kanunun içinden ve onun yoluyla düşünülür. Taktik, stratejiyi az fazlası veya eksiği ile uygular. Aksi halde olay, somut durum, özü maskeler ve gizler. Strateji özün kendisidir. Oportünizm, olayın, veya daha doğrusu olayda bulunan görüntünün ve yüzeyselliğin seviyesinde kalır. Oysa, sert kafalılar, yobazlar, sol sapmacılar ilkelerle, kanunla, özle yetinirler (183).

Uzlaşma teorisi buradan çıkmaktadır. Uzlaşmalar, taktik yönden, aşağı yukarı her anda zorunlu olurlar. Tek başına kalırsa proletarya yenilir. Onun manevra yapması, müttefikler bulması, bu veya şu hasmını yalıtması, bunu veya şunu yenmesi, veya daha iyisi birini diğeri tarafından yendirmesi, yani hasımlardaki çelişkileri kullanması gerekmektedir. Böylece, (bir zaman için) haydutlarla, en büyük hasımlarla, hatta şeytanla uzlaşmalara varılabilinir, yeter ki bu, nihaî amaçlara, proletaryaya ve devrime yararlı olsun (184).

Devrim yararına «somut» uzlaşma, ihanet uzlaşması ile karşıttır. Bu sonuncusu bazen «taktik bakımdan» doğru olarak ortaya çıkar. Ancak stratejik yönden bu nitelikte değildir. Doğru taktik uzlaşmanın ilkelerle olan çelişkilerine gelince, bunlar sadece görünürde mevcuttur ve daha geniş,

(183) C. I, S. 422'de Taktiğin tanımlanması.

(184) LENİN: Bak: C. II, S. 705 ve., *Komünizmin Çocukluk Hastalığı.*

stratejik açıdan, başka bir çapta çözümlenirler (185).

Haklı ve Haksız Savaş

Önceden gördüğümüz gibi, Lenin için bir savaşın karakteri, onun «amaçlarını» (savaş amaçlarını) ve aynı zamanda oluşumunu, stratejisini tesbit eden objektif kapsamına bağlıdır.

Bir savaşın bahaneleri ve ideolojik mazeretleri ne olursa olsun, hatta bunlar insanları öldürmeğe, ve ölmeğe sevkedecek kadar güçlü iseler de, onları amansızca eleştirmek, görüntüleri gidermek, tertipçilerin maskelerini indirmek, onların manevralarını boşa çıkartmak, savaşın «sınıfsal köklerini» açığa çıkartmak gerekir. Tarihsel ve sosyal bir olay olan savaş hiç bir şekilde objektif teorik tahlilden kaçamaz.

Haklı savaş, kökten, muhtevası bakımından, haksız savaştan ayrıdır.

Haksız savaş hakim sınıfın (veya İngilteredeki gibi feodallerin ve burjuvazinin bir uzlaşmayı başardıkları durumda birleşmiş hakim sınıfların)

---

(185) İkincil açıklamalar:

a) Lenin devrimci uzlaşma teorisini uygulamıştır, örneğin: Brest-Litovsk barışı; N.E.P. (yeni ekonomik politika, pazar ekonomisine ve kapitalizme tavizler içermekteydi).

b) Stalin *Leninizmin İlkeleri*'nde strateji, taktik, uzlaşma sorunlarını uzunlamasına yeniden ele almıştır.

c) Lenin Enternasyonal'e dünya çapında devrimin stratejisi ve taktiği Kurmay Heyyeti rolünü tanımaktaydı.

hakimiyeti ve de imtiyazları ve çıkarları sürdürmek, genişletmek ve artırmak için kendi yararlarına verdikleri bir sınıf savaşıdır.

Haklı savaş, hakimiyet altında bulunan sınıfların ve özellikle proletaryanın, katlanılan hakimiyeti ve sömürüyü sarsmak veya yıkmak için kendi yararlarına verdikleri bir sınıf savaşıdır.

İhtilâlcı savaş ile haklı savaş özdeş değildir. İhtilâlcı savaş sadece haklı savaşın en hat örneğidir. Gericilerin (örneğin feodallerin) veya demokratik bir burjuvazinin yönettiği bir *millî savaşda* haklı savaş karakteri bulunabilir. Bu durumda devrimci proletarya ve onu izleyen kitleler bu savaşı desteklemelidirler, ve şüphesiz bunu yaparken olanağı olduğu anda kendi politik şartlarını ileriye sürmelidirler: bu savaşı proletarya ve emekçi kitlelerinin yararına azami derecede millî bağımsızlık ve demokratik özgürlüğe yönelik bir hale getirmelidirler.

Devrimci Kriz olmadan Devrim olmaz

Devrimci kriz teorisi, strateji ile taktik arasındaki ilişkiler teorisinden ayırtedilemez.

Bu teoriye Lenin'in ilk eserlerinden itibaren rastlanmaktadır (186). Bunu, en tam açıklaması olan *(Komünizmin Çocukluk Hastalığı)*'na kadar durmadan açıklamış ve derinleştirmiştir.

Proletarya, nasıl ki ihtilâlini tek başına yapamazsa, herhangi bir anda da bunu başaramaz. İhtilâlin *şartları* vardır: (bu da) devrimci krizdir.

(186) LENİN: Bak: C. I, S. 468.

Bu şartlar iki çeşittir: objektif ve sübjektif (bunlar değişiktir, bazen çelişikdirler, ancak ayrılmaları olanak dışıdır, sübjektif objektifden doğmaktadır fakat onun üzerine tepkide bulunmaktadır, ve bu karşılıklı olarak oluşmaktadır). Gerçekten de, devrimci kriz tüm halindeki bir krizdir, mevcut toplumu temelinden üstyapılarına kadar, üretimin sosyal ilişkilerinden hukukî kurumlara ve ideolojilere kadar sarsar. Bu, herşeyden önce «*derin ve güçlü bir halk haraketidir*» (187).

«*Her ihtilâl halk kitlelerinin hayatlarında ani bir dönemeci işaretler. Bu dönemece varılmadıkca, hakiki bir ihtilâl gerçekleşemez. Bir halkın hayatının ani dönemecinde... çeşitli sosyal sınıfların izledikleri amaçlar, sahip oldukları güçler farkedilmektedir*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 77.)

Bu kriz aynı zamanda ekonomik bir kriz ve politik bir kriz olarak belirmektedir (bunları hiç bir «Çin seddi» ayırmamaktadır). İhtiyar üstyapı «*her yönden çatırdamaktadır*»; yeni üst yapıyı inşa etmek isteyen sınıfların ve kitlelerin politik eylemi sahneye çıkar (188). Ekonomik ve politik durumun meydana çıkardığı sorunlar, hakim sınıfların yöneticileri için çözümlenmesi (kesin olarak olanaksızdır demiyelim), gitgide güçleşmektedir. Sınıf hakimiyetine ve ekonomik yapıya olanak sağlayan mevcut Devletin temelleri (ekonomik-sosyal oluşum) kaymaktadır. Kitlelerin faaliyeti gelişmekte, açıklık kazanmakta, belirginleşmektedir. Önceden sözünü ettiğimiz, devrimci kriz

(187) LENİN: a.g.e., C. II, S. 391.
(188) LENİN: Bak: C. I, S. 468: *İki Taktik.*

tanımlaması, onun gerek ekonomideki, gerek üstyapıların sarsılmasındaki, gerek kitlelerin bilincinde ve faaliyetindeki *(subjektif* etkendeki), gerekse hakim sınıflardaki, çok yönlü şartları ile belirmektedir. Devrimci kriz politik hayatın olduğu kadar gündelik hayatın bir krizi olarak tanımlanmaktadır: insanlar aynı şekilde yaşamağa devam etmeği artık beceremezler ve istemezler. «Aşağıdakiler» bunu istememektedirler; «yukarıdakiler» bunu beceremektedirler... (189). Sadece romantiklik, (gizli bir oportünizmi ihtilâlci cümlelerin görüntüsü altında gizleyen) (devrimci ç.) yobazlık, ihtilâlcı durumun dışında ihtilâlin olabileceğini sanmaktadır.

«Her hakiki ihtilâlin... başlıca özelliklerinin biri, politik hayata katılmağa başlayan kişilerin olağanüstü artışıdır.» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 21.)

Ancak, bilinç ve bilgi krizin kesin unsurlarıdır. (Kriz) geliştikçe sübjektif etkenin önemi artar. Kriz «olgunlaşır» ve bu olgunlaşma objektif ile sübjektifin karşılıklı etkisini içerir. Belirlenmiş olan sübjektif unsur, o vakıt belirleyici hale gelir. Bilgi tarafından şekillenen bilinç irade haline girer.

Partinin kriz içindeki rolü üzerinde duralım. Ona bu rol'u kazandıran kendisinin (proletaryanın, kitlelerin) haraketine kazandırdığı bilgiden ve de merkezileştirdiği ve yönettiği örgütten gelmektedir.

Partinin faaliyeti de, objektif olarak gerçek hale gelen ve olayların gidişini değiştiren subjektif etken olarak belirlenmektedir. Stratejik yön-

(189) LENİN: *Çocukluk Hastalığı*, C. II, S. 751.

den Parti kendini devrimci kriz için hazırlar ve de onu hazırlar. Taktik yönden, haraketin her anını, her karşılıklı etkisini, yükselişlerini ve düşüşlerini, sıçırayışlarını ve yenilgilerini vs.yi hesaba katar. Anın durumuna uygun olan şiarlar, krizin olgunlaşması amacını güderler ve her alanda: ekonomik, sosyal, politik, kültürel, vs. (alanlarda) devrimci çözümler sunarlar. Ancak şiarlar yeterli değildir. Askerlerin söyledikleri gibi, sadece, mücadelenin her alanda örgütlenişi kararı koparabilir...

Görülebileceği gibi, Lenini için devrimci krizin bir diyalektiği vardır. Veya, isterseniz, devrimci kriz diyalektik tahlil'in kapsamına girer.

Anti-marksistler ve diyalektikçi olmayanlar için sosyal ve politik olayları irasyonel alana iteleyen, sübjektif unsur ile objektif unsurun karşılıklı etkisi, Lenin için aksine sosyal yapının çelişkilerini, hemen hemen «çözümlenmez» hâle girdikleri anda, devrimci olarak çözümleme olanağını temsil etmektedir.

Devrimci krizde bir zorunluk ve kanunlar bulunmaktadır. Ve fakat, önceden kestirilemeyen bir unsur da bulunmaktadır. Sübjektif etken gerekli yüzeye erişecek midir? Örgüt görevlerinin ve sorumluluklarının seviyesinde olacak mıdır? Kişiler sorunları çözümlemeği bilecek midirler?

Böylece, Parti ihtilâlin diyalektiğinde öze değgin bir unsur olarak yer almaktadır.

Durum ne kadar vahim olursa, olaylar ve onların gelişmesi o dereceye kadar ona bağlı bulunur. Onda ve onun içinden bilinç, bilgi, «fikir»

fiil, pratik yararlılık haline girerler. O, (yani yöneticiler, ve durumun tahlili) vakıaların ve şekillerin düğümünün içinden, tümün gelmesi için kendine doğru çekmesi gereken işaret ipini veya zincir halkasını belirlemek görevindedir. Kriz öyle bir yola girer ki, bir savaşta olduğu gibi, elverişli bir an, bir yer, bir durum oluşur. Dün fazla erkendi; yarın, fazla geç kalınacaktır.

Böylece, (ekonomik, tarihsel) *zorunluluk* kapsantısı ile, kanunları ile, yeni üstyapılar yaratmak eğiliminde olan (fakat sadece eğiliminde olan) derin haraketi ile, kavranacak olayın, anın, durumun şeklini almaktadır. Olay her zaman kanundan daha karmaşıktır. Oysa, kanunlar vardır!...

Millî Mesele

Millî mesele Lenin için birinci derecede önemli bir sorundur; kendisi ast sıralı olmakla beraber, bu veya şu anda öze değgin bir duruma gelebilir. Demokratik burjuva devrimine bağlı bir sorun olmaktan, proletarya devriminin oluşturucu bir unsuru haline girebilmektedir.

Millî mesele, millî Devlet ve onun bağımsızlığı sorunu kendi özünden *demokratik burjuva* devrimine bağlanmaktadır. Oysa ap açıktır ki, proletaryanın kendi bağımsızlığına egemenliği kazandığı ve sosyalizmi inşa edebileceği memleketin bağımsızlığına — ihtiyacı vardır, kendisi için bu gerçek anlamda bir millî mesele değildir. Bu sorun, kendi özü bakımından; ezilen, sömürge, ve yarı sömürge memleketlerinde, burjuvazinin hâlâ halk ile birlikte dünya karşı-devrimine ve emperi-

yalizme karşı mücadele ettiği memleketlerde var olmaktadır (190).

Lenin, sosyal-demokrasiyi tezlerinin doğruluğu ve millî meselenin önemi hakkında ikna etmek için çok büyük bir güçlük çekti. Lenin'in, politik sorun olaraktan bu sorunu inkâr eden solcu muhalefeti (Roza Lüksemburg) ile — ve de, (ezilen milletler tarafından, eraziye, ekonomik hayata, ve politik Devlete bağımlı olmayan, kültürel korporasyonların örgütlenişi şeklindeki kültürel bir özerklik öneren Avusturya sosyalistleri gibi), yetersiz «çözümler» getiren, politik sorunları başından savan sağcı muhalefeti şeklindeki çifte bir muhalefetle savaşması gerekti (191).

Bilindiği gibi, burjuvazi uzun zamanlar halkların (milletlerin) kendi kaderlerini tayin etmesi hakkını ileri sürmüştü. Sonra, ikinci bir dönemde, devrimci karakterini yitiren burjuvazi gitgide bu ilkeyi kendi sınıf çıkarları, manevraları yönünde kullandı; onu ilke olaraktan yok etti ve ancak ondan oyalama yoluyla ve aksi yönde bir pratiği gizlemek için söz etti: özgürlüğün ve halkların haklarının yokluğu, emperiyalist baskı ve baskısını (gizlemek için kullanıldı).

Marksizm millî isteklerin ve haraketlerin objektif kapsamını, bulundukları aşamayı tahlil etmekle işe başlamaktadır. Çünkü bu haraketler eşit olmayan aşamalarda yer almaktadır. Demokratik burjuva dönüşümlerin tamamlandığı — ve daha tamamlanmadıkları memleketler arasında ilk bir

(190) LENİN: *Geri Avrupa, ileri Asya*, C. I, S. 668.

(191) Bak: LENİN, C. I, S. 674.

ayırım yapmak zorunlu olmaktadır. Sorunun özü burada bulunmaktadır.

Büyük-Rus hakimiyetinin kalabalık çevre halkları üzerine ve bazen ekonomik ve sosyal gelişmenin, merkezinkine nazaran aşkın olduğu bölgelerin üzerine uygulandığı Rusya gibi bir memlekette, hiç bir şüphe bulunmamaktadır: «*Rusya'daki millî meselenin somut tarihî özellikleri, bizde milletlerin kendi haklarına sahip olmaları hakkının tanınmasına çok büyük bir ivedilik kazandırmaktadır.*»

Bu ivediliği artıran bir etken de, komşu asya Devletlerinde, (çarlık) Rusyasındakilerle hısımlığı bulunan ve içinde yer alan milliyetleri kısmen sarmalayan bir demokratik (burjuva) devrimi ve bir millî haraket döneminin açılmakta bulunmasındadır.

Şüphe yoktur ki, millî meselede proletaryanın politikası burjuvaziyi ancak belirli bir yönde desteklemektedir ve onunki ile uyum halinde değildir.

Proletarya, halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı konusunda burjuvaziye karşı bir *ilke* politikası koymakta — ve burjuvaziyi ancak *şartlı olarak* desteklemektedir (192).

«*Burjuvazi her zaman kendi millî taleplerini ön plana alır. Onları kesin bir şekilde ifade eder. Proletarya için bunlar sınıf mücadelesinin menfaatlerine göre ast sıralıdırlar.*»

---

(192) Altı Lenin tarafından çizilmiştir, C. I, S. 685.

Proletarya ve sosyalist devrim için, halkların kendi kaderlerini tayin hakkı dahil olmak üzere, bazı demokratik talepler, burjuvazi için olduğu şekilde salt bir unsur, «kendiliğinden bir sonuç» değildir. Bunlar, dünya demokratik ve sosyalist haraketinin tümünün ancak bir *parsel*'inden ibarettir. Böylece proletarya, (burjuvazi tarzında, *bu* millete verip de diğerinden esirgemek, değil de), bütün milletlerin hakkını tanıyarak, bir millete diğerinin zararına birşey vermek taahhüdünde bulunmadığı gibi, bir milliyete herşeyi sağlamak yolunu da tutmaz. Bu çelişkili bir tutum mudur? Hayır: önemli olan *iki* eğilimi veya politik olanağı açığa vurmaktır.

«*Ezilen milletin burjuvazisi ezen millete karşı mücadele ettiği ölçüde, o ölçüde leyhindeyiz, çünkü biz baskının en cüretkâr ve en kararlı düşmanıyız. Ezilen milletin burjuvazisi kendi burjuva milliyetçiliğinin leyhinde oldu ölçüde, biz ona karşıyız...*»

Ezilen bir milletin millî burjuva haraketinde, demokratik bir kapsantı bulunmaktadır, «*biz bu kapsantıyı şartsız olarak destekleriz*». Örnek verelim: polonyalı burjuvanın yahudiyi ezmek eğilimine karşı mücadele etmekle beraber polonya burjuvazisini desteklemek gerekir (*).

Halkların eşitliğini ve millî bir Devlet kurma hakkını tanımakla, proletarya bütün milletlerin proleterlerinin ittifakını herşeyden üstün tutar.

(*) Polonya o dönemde Rusya, Almanya ve Avusturya tarafından bölünmüş bulunmaktaydı. Çev.

Böylece, her millî talebi sınıf mücadelesi *açısından* değerlendirir.

Baskıda bulunan bir millette, halkın — bu halkın özgürlüğünün — çıkarları baskıya karşı mücadeleyi gerektirir. Başka halkları ezen bir halk özgür olamaz (Marx). Örnek verelim: büyük-rus (*) proletaryası, büyük-rus milletinin millî özerk bir devlet kurmak imtiyazını bizzatihi olarak savunamaz; ve fakat, Ukrayna'nın bağımsız bir Devlet kurması hakkını savunur. Marksistler kitlelerı bu yönde eğitirler: bu hakkın tanınması, bütün imtiyazlar gibi Devlet imtiyazlarının reddi. Bu Ukrayna'nın mutlaka Rusyadan ayrılması anlamına mı gelir? Konu somut bir duruma, bir sınıf ilişkileri tümüne bağlıdır. Devrimci bir Ukrayna, çarcı veya burjuva kalmış bulunan bir Büyük-Rusyadan ayrılır; tersi de doğrudur; ancak proletarya ihtilâli ikisinde de başarı kazanırsa, iki millet özgürce bağlı kalır. Lenin'in tutumunun anlamı budur, ve kendisi şöyle yazabilmektedir:

«*Milletlerin kendi kaderlerini tayin etmesi özgürlüğünün taraftarlarını... bölücülük ile suçlamak; boşanma özgürlüğü taraftarlarını aile bağlarını yıkmakla suçlamak kadar saçma ve o kadar ikiyüzlü bir davranış olur.*» (Lenin, C. I, S. 698.)

Burjuva evlilik kavramının dayandığı imtiyazların ve maddî çıkarların savunucuları boşanmaya karşı gelmektedirler. Aynı şekilde: «*kapitalist*

(*) Çarlık Rusyasında ve de S.S.C.B. nde slav unsur özellikle üç ayrı millet oluşturmaktadır, bunlar: Büyük-Ruslar, Beyaz Ruslar ve Ukraynalılardır. Çev

bir Devlette milletlerin kendi kaderlerine sahip olma özgürlüğünü, yani ayrılma hakkını inkâr etmek, sadece hakim milletin imtiyazlarını ve polis yönetim yöntemlerini demokratik yöntemlerin zararına savunmak anlamına gelir.» (Lenin, a.g.e.)

Bir milletin proletaryası tarafından kendi millî burjuvazisinin imtiyazlarına karşı yapılan en küçük destek, öteki milletin işçilerinin kuşkusunu uyandırır — uluslararası sınıf dayanışmasını zayıflatır — proletarya haraketinin birliğini zayıflatır. Proletarya, özellikle kendi burjuvazisinden kurtulmak ve kendi milletini kazanmak için, her türlü milliyetçilikten arınmalıdır. Böylece, proletarya politikasını ilgilendiren şey, «*milletlerin dahilinde proletaryanın özgür haraket olanağıdır*».

Lenin, önemi azımsanmıyacak olan teorik kanıtlamasını bu makalesinde (193), İsveç'in, Norveç'in, İrlanda'nın, ve de Polonya'nın, Ukrayna'nın Macaristan'ın, Bohemya'nın (Çeklerin), veb.inin durumlarının tahlili ile tamamlamaktadır. Lenin, Marx'ın daha o zamandan, işçi sınıfının millî meseleyi en az «putlaştırabilecek» sınıf olduğunu, ve bu konuyu objektif olarak en iyi şekilde inceleyebilecek, yani millî haraketlerde en *ilerici* olan unsuru desteklemek kabiliyetinde olan sınıf olduğunu, belirttiği yazılarını (194) sunmaktadır. Böyle

---

(193) Bu makale Stalin'in *Marksizm ve Millî Mesele* kitabı ile aşağı yukarı aynı zamanda yayınlanmıştır. Böylece, S.S.C.B. ndeki bütün milliyetler politikasını kapsadığı gibi, Asya'da vs.de halkların ve milletlerin haraketleri hakkındaki en genel fikirleri de kapsamaktadır.

(194) LENİN: a.g.e., C. I, S. 712.

olunca, emperiyalizme karşı sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin mücadelesini, onları burjuvazi yönettiği hallerde bile desteklemek gerekir.

«*Bütün milletlerin eşitliği, milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı, bütün ülkelerin işçilerinin birliği; marksizmin işçilere öğrettiği millî program budur.*» (Lenin, C. I, S. 729.)

Proletaryanın şiarı: «Bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz», olarak kalmaktadır.

Leninist diyalektik, millî meesle hakkındaki bu kısa, yoğun incelemede, özellikle dikkat çekicidir. *Sınıf* ile *millet* arasında çelişkiye kadar varabilecek olan birlik ve farklılık vardır. Bunlar tarihsel sürecin iki görünüşüdür, ve bunda sınıf esas role sahiptir. Böylelikle, Lenin öze değgin olan ile rastlantıyı, kapsam ile şekli, oluşma ile onun «an»larını, ayırmamakla birlikte onların farklılıklarını belirtiyor, somut bir durum içinde tahlil ediyor. Lenin bunu yaparken, bir yönden, belirli ve ast sıralı bir haraket olarak alınan ve fakat bir aşamasında öze değgin hâle gelebilen *millî* kavramla, öte yandan işçi sınıfının temele değgin *enternasyonalizmini* — objektif olarak, tarihsel haraketin ve proletaryanın sınıf menfaatlarının çerçevesinde — birleştiriyor. Millî haraketin *iki eğilimi,* ve proletaryanın *iki görevi* vardır: milliyetçiliğe karşı, halkların hakları için mücadele etmek — ve bunu özellikle milliyetçiliğe karşı mücadelede başarı sağlamak için (yapmak), «*proletarya mücadelesinin ve proletarya örgütlerinin birliğini sağlamak*» gibi «*çift veya daha doğrusu iki yönlü*» bir amaçtır. (Lenin, a.g.e.)

Kafa yormayanlar, diyalektik olarak düşünmeyenler, *ezen* milletlerin sosyal-demokratlarının *ayrılma* özgürlüğü üzerinde — ve *ezilen* milletlerin (sosyal-demokratlarının ç.) *birlik* üzerinde israr etmek istemelerinin «çelişkili» olduğunu sanmaktadırlar. Oysa, enternasyonalizm için ve halkların kaynaşması için başka bir yol yoktur.

Tek Memlekette Devrim

Tek bir memlekette ihtilâl ve sosyalizmin inşası sorunu, leninizmde millî meselenin önemi ile bağlantılıdır. Bu olanak, özgürce karar verme hakkının (eskiden burjuvazinin hakimiyeti altında olan) milletle devrimci bir şekilde özdeşleşen proletaryaya yayılışını temsil etmektedir. Millî gerçeğin demokratik kapsamının bir sıçırayış (politik ihtilâl) içinden, derinleşmesini temsil etmektedir. Proletarya ihtilâli gelişmenin belirli bir anında ortaya çıkan çelişkiyi çözümlemektedir: her milletin içinde iki millet bulunmaktadır, proletarya ve burjuvazi. Proletarya, milletin ve burjuva milliyetçiliğinin «putlaşmasını» yok etmekle milleti yenilemektedir. Burjuva dileklerinin eleştirici özümlenişi bu gelişmeğe erişmektedir. Ve bu özellikle, daha çok eleştirici yönünü gördüğümüz, millî meselenin tahlilinin olumlu yanıdır.

Böylece — bir tek memlekette devrim — leninist teorisine ilk defa için millî mesele hakkındaki bir makalede rastlamaktayız. Bu çok kısa metnin (195) büyük bir önemi vardır. Lenin «Avrupa

(195) LENİN: *Avrupa Birleşik-Devletleri şiarı hakkında*, C. I, S. 752-755.

cumhuriyetçi Birleşik-Devletleri» şiarını tahlil etmektedir. Bu şiarın politik olarak geçerli bir anlamı olduğunu, ancak bu anlamın iyice belirgin *sınırların içinde* var olduğunu göstermektedir: bunun, başta çarlık olmak üzere, Avrupanın çok-milletli ve emperiyalist krallıkların aleyhine yönelik bir şiar olarak geçerliliği bulunmaktadır:

«*Demokratik kapsamlı politik dönüşümler, hatta politik devrimler sosyalist devrim şiarını, şartlar ne olursa olsun, ne gölgede bırakabilir, ne zayıflatabilir. Aksine, tabanını genişleterek, küçük burjuvazinin ve yarı-proleter kitlelerin yeni tabakalarını sosyalist mücadeleye sürükleyerek onu yaklaştırmaktadırlar. Öte taraftan sosyalist devrimin süreci içinde politik devrimlerin yer alması kaçınılmazdır; ona tek bir fiil olarak değil de, fırtınalı ekonomik ve politik olaylar zinciri, çok keskin sınıf mücadeleleri, iç savaş, ihtilâl ve karşı ihtilâl dönemi olarak bakmak gerekir.*»

Oysa, eğer «Avrupa Birleşik-Devletleri» şiarının *ekonomik* kapsantısını tahlil edersek, yukarıda saptanan *sınırların dışında* kendisinin karşıdevrimci ve emperiyalist bir şiar haline dönüştüğünü iddia etmeğe varırız. Çünkü, Avrupa Birleşik Devletleri sadece, emperiyalistlerin dünyanın geri kalanını bölmek, ona hakim olmak, ve onu sömürmek için (o an için) oluşturdukları bir koalisyon, geçici bir uzlaşma temsil ettiğini görürüz. Şimdiden biliyoruz ki, bu uzlaşma ve anlaşma geçicidir: sorunlar ancak güç ile çözümlenebilir. Japonya gibi kapitalist ve emperiyalist bir ülke artan bir hızla gelişmektedir. Böyle bir emperiyalizm ile Avrupa Birleşik-Devletleri arasındaki bir

savaş (bu birliğin savaştan önce çözülmediği kabul edilirse) zorunlu olurdu. Gelişme eşitsizliği kanunu bu tür politik yapıların dayanıksızlığını ve tehlikesini meydana çıkartmaktadır (çünkü kapitalist rejimde değişik ekonomiler ve değişik Devletler arasındaki *eşit* gelişme imkânsızdır).

Bu yönde kabul edilebilir tek şiar: «dünya Birleşik-Devletleri» şeklinde ifade edilebilir. Ve bu, komünizmin tümden zafere erişmesini, Devletin, demokratik Devlet dahil, kesin yok oluşunu beklersek, olanak dahilindedir. Kaldı ki, şiar olarak bu formülün büyük bir önemi yoktur çünkü sosyalizm ile eşdeğerdir. Üstelik sosyalizmin bir tek memlekette zaferi olanağını gölgede bırakmaktadır.

Lenin tezini böylece oturtmaktadır ve onu özellikle eşit olmayan gelişme kanununa bağlamaktadır:

«*Ekonomik ve politik gelişmenin eşit olmayışı kapitalizmin kesin bir kanunudur. Bundan dolayı, başlangıçta sosyalizmin zaferi küçük sayıda kapitalist memlekette veya hatta bir tanesinde mümkündür.*»

«*Burjuvaziyi devirerek proletaryanın zafere ulaştığı toplumun politik şekli demokratik Cumhuriyet olacaktır... Ezilen sınıfın diktatörlüğü olmadan sınıfların kaldırılması olanaksızdır.*»

Böylece burada temel sorun ile yeniden karşılaşmaktayız: diktatörlük ve onun demokrasi ile ilişkisi. Bu, burada eşit-olmayan gelişme kanununa bağlanmaktadır. Lenin'e göre, her ülke demokrasi döneminden, demokratik diktatörlük döneminden geçecektir ve geçmelidir; ancak bu, ay-

nı anda ve aynı şekilde olmıyacaktır. Böylece herbiri, saatı gelince, kendi tarzında, ve tarihî duruma göre, az veya çok uzun bir süre için sosyal ilişkilerin devrimci bir dönüşümü döneminden geçecektir. Çünkü proletarya devriminin tek görevi, (tek işi) burjuvaziyi devirmek değildir, fakat aynı zamanda ve hele bütün sınıfların ve de proletaryanın kendisinin sosyal dönüşümünü: sınıfların kaldırılmasını sağlamakdır.

Devlet ve Devrim

Onu derinleştirmek için yeniden leninist Devlet ve diktatörlük teorisine dönmeden önce, (şüphesiz, özel olarak marksizm-leninizm ile ilgilenenler dışında) az bilinen bir olguyu hatırlatalım. Neden rus sosyal-demokrat partisi, veya daha doğrusu onun «bolşevik» kanadı, resmî adını değiştirdi? Neden marksist-leninist partiler «komünist partisi» diye adlanıyorlar? Bunun nedeni, bazılarının sandığı gibi, onların sosyalizmden geçmeden derhal komünizmi kurmak istemeleri midir?

Lenin, «sosyal-demokrat» tanımlaması *bilimsel olarak* yanlışdır, diye yazmıştır. Toplum, kapitalizmden sadece sosyalizme geçebilir. Demokrasi sosyal bir yapıyı veya ekonomik bir rejimi (bir üretim tarzını) temsil etmemektedir; üretim araçlarının (sosyal) kollektif mülkiyeti ve ürünlerin herkese (niteliksel ve niceliksel) emeklerine göre dağıtımı, olarak tarif edilen tek sosyalizm bu niteliğe sahiptir.

Sosyalizmin kendisi dahi, «herkesten olanaklarına göre, herkese ihtiyaçlarına göre» formülü ile tanımlanan komünizme doğru bir geçişden iba-

rettir. Bu yüzden «sosyal-demokrat» değiminin belirli marksist bir anlamı yoktur. Üstelik: «*bu tanımlamanın ikinci kısmı bilimsel olarak da doğru değildir. Demokrasi Devletin bir şeklidir. Oysa, (biz) marksistler her türlü Devletin düşmanıyız.*»

Böylece, tarihsel amacın, yani insan özgürlüğünün dopdolu oluşmasının, doğanın ve toplumun kanunlarına hakimiyetin, ifadesi olan *komünist* parti tanımlaması, aynı zamanda Devletin yok oluşunu, marksist düşünce tarafından her türlü Devlet'in reddini belirlemektedir.

Oysa marksizm, sosyalizme geçiş için bir Devletin zorunlu olduğunu tanımakla, anarşizmden ayrılmaktadır. Bu, burjuva parlamentocu demokrasisi tipinde bir Devlet değildir — aksine bu, Paris Komünü veya 1905 ve 1917 Sovyetleri tipinde yeni bir Devlet (şeklidir). Kendilerine «sosyal-demokrat» adını veren işçiler *sübjektif olarak* kitlelerin rehberleri ve mücahitlerdir. Ancak, «*sübjektifi objektifden ayırt etmenin zamanı gelmiştir*»; *objektif olarak,* bilimsel olarak tanımlama yanlıştır. Yanılsamalara ve sahteciliğe olanak sağlar. Bu yüzden onu değiştirmek gerekir.

Lenin, demokrasiyi, politik olarak nasıl tanımlamaktadır? Ap açık bir şekilde şu tanımlamayı yapmaktadır: *(demokrasi ç) «politik sorunların halkın kitlesi tarafından çözümlenmesi»* demektir. Böylece bu, klasik burjuva formülü uyarınca «halkın, halk tarafından, halk için» (*) iktidarı anlamına gelir, ancak şu şartla ki, bu iktidar fiili,

(*) Amerikan Cumhurbaşkanı Abraham Lincoln (1809 - 1865)'un tanımlaması.

gerçek olsun. Bu anlama, (ve de bunu önceden biliyorduk), demokrasi kavramı bizzatihi iç bir çelişkiyi sarmalamaktadır; demokrasi, bir Devlet olmakla zoru, polisi, orduyu, silahlanmayı içermektedir. Tam bir demokrasi artık demokrasi olmaktan çıkar; çünkü demokrasi halkın eğemenliği demektir, oysa halk kendi kendine karşı egemenlik uygulayamaz, kendi kendine karşı silâhlanamaz.

Böyle olunca, politik kavramların bu çelişkilerinin içinden bir ışık seçmeğe uğraşalım. Bunlar içerik, somut, gerçek, objektif, mevcut'durlar — ve diyalektik tahlil alanına girerler. Bunları tanımak için, Devletin kendisinin niteliğini saptamak ve sonuna kadar incelemek gerekir. Lenin bu amaçla Marx'ın ve Engels'in Devlet hakkındaki yazılarını (tam 1917'de ihtilâlcı döneminin içinde yazılan *Devlet ve İhtilâl* kitabında) yeniden ele alıyor, ve köreltilmiş anlamlarını onlara yeniden kazandırıyor, onları derinleştiriyor.

Devletin yokoluşuna doğru

Devlet, her gerçeklik gibi, doğar, gelişir, çözülür ve yok olur. Onun, diyalektiğin evrensel kanunları tarafından yönetilen bir tarihi vardır. Devlet, toplumun — belirli bir toplumun, yapının veya üretim tarzının — üstyapısı olup, onda bir yanılsama ve görüntü tarafı vardır (ideolojiler), ve bir etken gerçeklik tarafı vardır (kurumlar-müesseseler).

Eğer Devlet bu şekilde çelişkiler sarmalıyorsa (ve eğer politik iktidar kavramının kendisi dahi çelişkiler sarmalıyorsa), bunun nedeni Devletin

toplumdaki çelişkilerin ortaya attığı sorunlara cevap vermesinde ve onları çözümlemeğe uğraşmasında bulunmaktadır.

«Devlet, uzlaşmaz sınıf ziddiyetlerinin ürünü ve belirtisinden ibarettir.»

Devlet, bu sınıf çelişkilerinin çözümlenemediği ve uzlaştırılamadığı anda ve ölçüde ortaya çıkmaktadır. Aksi yönden de, Devlet sınıfların uzlaşmaz sınıf çelişkilerini ortaya çıkartmaktadır.

Ancak, Devlet bütün toplumun üstüne yükseliyor, ve böylece *görünürde* sınıfların üstünde yer alıyor. Tarihçiler, politikacılar, sosyologlar, ahlakçılar, genel olarak Devlete, ve özellikle demokratik Devlete bir uzlaştırıcı, bir hakem rolü verenler görünüşlerin tuzağına düşmektedirler. Eğer Devletin gerçek kapsantısı incelenirse; onun aksine kendi «düzen»ini, belirli bir sınıfın egemenliğine tekabül eden düzeni: feodal düzeni, burjuva düzeni, vesayi, kurmağa ve oturtmağa katkıda bulunduğu (görülür). O, bugüne kadar sınıf ihtilaflarını yok edememiş, onları ılımlaştırarak sömürüyü ve baskıyı kanunlaştırmış ve sağlamlaştırmıştır. Böylece o, bir sınıfın diğer sınıfa karşı hakim olması aracıdır. Kendisini toplumun üzerine oturtsun ve hatta, Kautsky'nin oportünist bir anlamda ele aldığı Engels'in formülü uyarınca, «gitgide toplumdan uzaklaşsın», bu onun niteliklerini hiç bir şekilde yok etmez, ve hakim sınıfın yarattığı Devlet örgüdünün devrimci yönden yok edilişi zorunluluğunu kaldırmaz.

Kim Devlet derse, baskı ve özgürlük yokluğu der. Kim Devlet derse kuvvet ve silahlı kuvvet

der: polis ve sürekli ordu der. Bu silahlı güç o toplumun mahvına — veya devrimci dönüşümüne— yol açacak olan düşman sınıfların silahlı mücadelesini engeller. Hatta bazı hallerde Devlet, ekonomik çıkarları yönünde güçlerini suiistimal etmeğe hazır zorbalara karşı ezilen sınıfları koruyabilir. Devletin aynı zamanda idarî görevleri ile kültürel görevleri de vardır. Bunlar onun sınıfsal özünü maskelerler. Oysa, bu görevlerinin kendilerini dahi, «genel menfaat», «düzen», ve «sosyal barış» maskesi altında, bir sınıf doğrultusunda uygulamaktadır. Büdce mi? sınıf büdcesi. Eğitim mi? hakim sınıfların ideolojisi veya onlara hizmet eden ideoloji ile yoğrulmuştur.

Paranın, servetin, kapitalizmin, burjuvazinin salt kudreti «*demokratik cumhuriyette daha güven altındadır, çünkü kapitalizmin kötü bir politik kalıbına bağlı değildir (*). Demokratik cumhuriyet kapitalizmin en güzel kalıbıdır*». (Lenin, C. II, S. 170.)

Çünkü kapitalizmin ekonomik kanunlarının işlemesine olanak verir, veya sonuçları kapitalizme karşı dönünce bu kanunların sonuçlarına karşı mücadele eder. Çünkü bu (yönetim) şekli burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak iktidar takımlarının seçimine ve değiştirilmesine olanak sağlar. Çünkü onun iç çelişkileri, çıkar zıtlıkları, gruplaşmaları ve onların mücadeleleri, toplumun tümünü ve kapitalist üretim tarzını sarsmadan veya elden geldiği kadar az sarsarak oluşmaktadır.

Genel seçime gelince işçi sınıfının politik ol-

(*) Örneğin faşizme Ç.

gunlaşmasına ve bu olgunlaşmanın ölçülmesine olanak sağlıyor. Bugünkü Devlet daha fazlasını sağlıyamaz (196).

Sınıflarla beraber doğan Devlet, sınıflarla ve onların zıddiyetleri ile birlikte yok olacaktır. Komünist toplum «Devlet makinesini antikalar müzesinde çıkrığın ve tunç baltanın yanıbaşında hakkı olan yere yollayacaktır (Engels)». Devlet *yavaş yavaş sönecektir*. İhtilâl'in tâ başından proletarya tarafından yok edilmiyecektir (anarşist tez). Varlığının objektif şartları ile beraber yavaş yavaş sönecektir. Proletarya önce burjuvazinin Devletini yok eder veya onu dönüştürür, kendi Devletini, kendine özgü baskı gücünü (diktatörlüğünü) burjuva baskı şeklinin yerine oturturur. İhtilâl aniden burjuva Devletini yok eder. Demokrasiye gelince, o, — sosyalist demokraside oluştuktan ve geliştikten sonra — uzun bir tarihsel süreç zarfında yavaş yavaş sönecektir. Bu, «*kapitalist rejimde proletarya için en elverişli Devlet şekli olan cumhuriyeti desteklememize*» mani değildir; şunu da unutmayız ki, en demokratik burjuva cumhuriyetinde bile gündelikçilik (proletaryanın ç.) kaderi olarak kalmaktadır.

Burjuva Devleti konusu

Marx'ın ve Engels'in her tür Devletin zorlayıcı ve şiddetli karakteri hakkındaki; bir yönden burjuva devlet örgüdünün devrilişi ve proletarya diktatörlüğü — ve diğer yönden demokrasi, onun

(196) ENGELS, Lenin, *Seçme Eserler*, C. II, S. 170'de aktarılmıştır.

gelişmesi ve yavaş yavaş sönüşü hakkındaki tezlerini diyalektik bir şekilde kavramalıyız. Yorumcuların çoğu meselenin bazen bir görünüşünü, bazen diğerini ele alarak eklektik (seçmeci) bir şekilde haraket etmektedir. Böylece, oportünizmi haklı göstermek için seçmecilik objektif ve somut diyalektiğin yerini almaktadır. Sürecin diyalektik birliğini kavramak gerekir.

«*Şiddetli ihtilâl olmaksızın burjuva Devletinin yerine proletarya Devleti getirilemez. Proletarya Devletinin, yani hertürlü Devletin yokedilişi ancak yavaş yavaş sönüş (dépérissement) yoluyla mümkündür.*» (Lenin, a.g.e., S. 177)

Proletarya Devleti, *hakim sınıf olarak örgütlenmiş* bulunan proletarya demektir.

«*Devlet kuvvetin özel bir örgütlenişidir. Belirli bir sınıfı sindirmek için şiddetin örgütlenmesi demektir. Proletaryanın sindirmesi gerektiği sınıf hangisidir? Apaçıktır ki bu, tek sömürücü sınıf olan burjuvazidir.*» (Lenin, a.g.e., S. 179).

Proletaryanın devrimci rolü proletarya diktatörlüğüne varır. O, burjuva toplumun ve onun merkezileşmiş Devlet iktidarının karakteristik kurumlarını yok eder (*).

Özellikle Paris Komününün (1871 ç.) manası budur. Fransa'da burjuvazinin feodaliteye karşı, sonra da proletaryanın burjuvaziye karşı sınıf mü-

---

(*) Burada 22 kelimeyi Anayasa Mahkemesinin 26.9.1965 gün ve 1965/40 sayılı kararının Bilimsel eserlerde suç olamıyacağını saptamasına rağmen kestik (Anadolu Yayınları Ltd. Şti)

cadelesi klasik arı bir niteliğe bürünmüştür. Fransa, tarihî sınıf mücadelesinin, kararlı olarak sonuna kadar götürüldüğü ülkedir (Engels).

Lenin yorumda bulunarak diyor ki: «*Bu iddia eskimiş bulunmaktadır çünkü 1871'den beri fransız proletaryasının devrimci mücadelesinde bir kesiklik olmuştur. Oysa, bu duralama ne kadar uzun olursa olsun, Fransanın yarınki proletarya ihtilâlinde sınıf mücadelesinin klasik memleketi olarak kendini göstermesi olanağını hiç bir şekilde yok etmez.*» (Lenin, a.g.e., S. 185).

Proletarya diktatörlüğü sadece burjuvaziyi devirmek için değil, kapitalizm ile komünizmi ayıran tarihsel dönem için de zorunludur. Kaldı ki bu, büyük sayıda ve çeşitlikteki politik biçimlerle gerçekleşecektir. Ancak zorunlu olarak özleri tek olacaktır: proletarya diktatörlüğü. Nasıl ki, burjuva devletin şekilleri çok değişiktir, ancak özleri birdir: burjuvazinin diktatörlüğü.

Proletarya burjuva parlamentoculuğunu yok edebilir, fakat temsili kurumları yok edemez. Aksine onları geliştirir; onları halkın (işçi sınıfı ile birleşmiş bulunan köylülüğün) ve özellikle proletaryanın çıkarlarını daha somut olarak temsil edecek şekle sokar. Ekonomik iktidarı ve örgütlenişi merkezleştirir, ve bunu bürokratik burjuva merkeziyetçiliği şeklinde yapmaz, fakat halk örgütlerini bir bütün olarak özgürce birleştirerek sağlar. Millî birliği bir federalizm şeklinde, bir yöresel örgütler çokluğu olarak dağıtmadansa; böylece burjuvaziden daha somut olarak, gerçek bir demokratik merkeziyetçilik yoluyla millî birliği örgütler. Devlet asalaklığını veb.ini yok eder.

Böylece proletarya diktatörlüğü, burjuvaziye karşı diktatörlük, kitleler için, halk için, daha özel olarak işçi sınıfı için demokrasiyi temsil etmektedir. Oysa burjuva demokrasisi, burjuvazi için (nisbî) özgürlüğü ve demokrasiyi temsil etmekte idi, ve fakat halk kitlelerine ve özellikle proletaryaya karşı diktatörlük söz konusu idi. Böylece demokrasinin derinleştirilmesi onu proletarya diktatörlüğü şekline dönüştürür. Bu onun çelişkili karakterinin bir sonucudur. Burjuva demokrasisinin devrimci dönüşümü demokrasiyi gerçekleştiriyor, ancak bu yapılırken onun Devlet, yani baskı karakteri kaybolmuyor, bu yönü sadece daha sonra yavaş yavaş yok olacaktır.

Devletin gerekli olmayacağı dönem

«*Demokrasiyi* sonuna kadar *geliştirmek... sosyal İhtilâl'in esas görevlerinden bir tanesidir. Tek başına alınırsa, demokratçılığın hiç bir türü sosyalizmi gerçekleştirmez, ancak hayatta demokratçılık hiç bir zaman «ayrı olarak ele alınmaz», o, «tümün içinde ele alınır»; aynı zamanda ekonominin üzerine de bir etkide bulunur, onun dönüşümünü dürtükler; ekonomik gelişmenin etkisi altında kalır, ves. Canlı tarihin diyalektiği böyledir.*» (Lenin, a.g.e., S. 225.)

Burjuva demokrasisi ise, ancak «*çok küçük bir azınlık için, zenginler için demokrasi*» demektir. O, burjuvazinin yararına işleyen bir mekanizma gibidir, demokrasiciliği onun ihtiyaçlarına göre kısmaktadır (örneğin: basının örgütlenişi). Demokrasi olaraktan kapitalist demokrasisi «*dar, fakirleri sinsice geriye atan, özünden ikiyüzlü*» (bir

düzendir ç). O, çatışma olmadan — süreklilikte bir kesinti olmadan — sosyalizme ve komünizme doğru gidişi sağlıyamaz. Proletarya burjuva demokrasisinin bir genişletilmesi ile yetinemez bile. Bu, sadece politik meselenin bir görünüşünden ibarettir. Proletarya, *ilk defa* için halk için demokrasi haline gelen demokrasinin genişletilmesi ile birlikte, kendi Devlet örgüdünü burjuvaziye karşı yöneltmeli, zalimlerin özgürlüklerini kısmalıdır.

«*Proletaryanın hâlâ bir Devlete ihtiyacı olduğu sürece, bu özgürlük için değildir, hasımlarını bastırmak içindir; özgürlükten söz etmek olanağının doğduğu gün, Devlet Devlet olaraktan artık mevcut değildir.*» *(197).*

Oysa, proletarya diktatörlüğü halkın ezici çoğunluğu için demokrasiyi kapsıyor ve sarmalıyor — aynı zamanda da baskı yapanlara karşı demokrasi olmamasını gerektiriyor. Kapitalizmden komünizme doğru *geçişde* demokrasinin uğradığı değişme budur. Ancak gerçekten bu ikincisinde özgürlükten söz edilebilecektir. Ayrıcalık olmaksızın, tam bir demokrasi olanak haline gelecektir. Ancak bu, artık demokrasi olmıyacaktır: «*tek komünizm tam bir demokrasi sağlamak olanağındadır; ne kadar tümlenirse, o kadar süratle gereksiz olacak ve kendi kendine yavaş yavaş yok olacaktır.*» (Lenin, a.g.e., S. 234.)

Zaten bu yolun üzerinde bazı kurumlar — örneğin silahlı kuvvetler, Devlet örgüdü veya bürokrasi — bu yokoluşa olanak sağlayan objektif ve

(197) ENGELS: Lenin tarafından *Seçme Eserler*, C. I, S. 233'de zikredilmiştir.

somut şartların içinde öncelikle yavaş yavaş sönüp gidecektir. Burada şu nokta üzerinde durmalıyız ki, gerçek pratik sorunlarla — teorinin ve kendi saptadığı genel çizginin uygulanışıyla karşılaşan Lenin, somut bir durum karşısında önemli fikirler ve tezler terketmek zorunda kalmıştır. *Devlet ve İhtilâl* kitabında (1917) diyordu ki:

«*Halkın çoğunluğunun kendisini ezenleri kendisi bastırdığı anda özel bir tenkil gücü gerekmez. Bu anlamadır ki, Devlet yavaş yavaş yok olmağa başlar. İmtiyazlı kurumlar yerine, imtiyazlı bir azınlık (imtiyazlı memurlar, sürekli ordu şefleri) yerine, çoğunluğun kendisi bu görevleri üstlenebilir. Halkın tümü, Devlet iktidarının görevlerinin ne kadar fazlasını kendisi uygularsa, bu iktidar o kadar gereksiz olur.*» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. II, S. 194-195.)

Lenin hayatta iken, rus devriminin somut şartları nedeniyle, (iç savaş, memleketin uçsuz bucaksızlığı, milliyetlerin çokluğu, üretici güçlerin geri kalmışlığı) nedeniyle, Devletin ve onun örgüdünün, beklenen yavaş yavaş sönüşü yerine güçlenmesi gerçekleşti. Lenin bu gelişmeye kaygı duyarak şahit oldu; onu yönetmeğe, ona hakim olmaya uğraştı; onun tehlikelerini gördü. Bu, bir bakıma Lenin'in son yıllarının politik dramı olmuştur.

Devlet böylece «*proletaryanın mirasına konduğu bir musibettir*» (Engels). Devletin yok edilişi aynı zamanda demokrasinin yok edilişi demektir; çünkü demokrasi «*azınlığın çoğunluğa boyun eğişini, bir sınıfın diğer bir sınıf üzerine sistemli olarak uyguladığı şiddetin örgütlenişini tanıyan Dev-*

let (198)» demektir Son amaç? Devletin, sistemli ve ve örgütlenmiş şiddetin, insanlara karşı uygulanan her türlü şiddetin yok oluşudur: Bu ancak, insanların kendi aralarındaki ilişkileri ve sosyal pratik değişince, kendilerinin *şiddet olmaksızın ve boyun eğmeksizin* sosyal yaşantının şartlarını uygulamağa alışacakları zaman olanak dahiline girecektir (Aynı Eser).

Şüphesiz, marksistler hayalci olmadıklarından, hatta komünist toplumda bile, *kişisel* aşırılıkların olanak dahilinde olduğunu, hatta kaçınılmaz olduklarını inkâr etmezler. Bununla beraber, *sınıfsal* anlamda «bastırılacak kimse» bulunmıyacaktır. Kişisel aşırılıklar için, özel bir mekanizma, bir Devlet örgüdü gereği duyulmıyacaktır. Kişiler bu görevi üsteliyeceklerdir, nasıl ki, bugün dahi (toplumca) bir kadına kötü muamelede bulunulmasına mani olunuyorsa. Aşırılıkların, sosyal yaşantının kurallarına karşı gelişlerin, derin sosyal nedenleri kitlelerin durumunda — sömürüde, sefalette, karşılanmamış ihtiyaçlarda — bulunduğundan, bu aşırılıkların kendileri dahi yavaş yavaş yok olacaklardır.

Devletin yok oluşu böylece ekonomik ve sosyal objektif temeller gerektirmektedir. Ve herşeyden önce, ekonomik yönden üretici güçlerin büyük ölçüde gelişmelerini gerektirmektedir.

Sosyalizm döneminde, yani komünizmin ilk aşamasında, adalet ve eşitlik daha gerçekleşemiyecektir. Toplum, *sadece* üretim araçlarının özel mül-

---

(198) LENİN: a.g.e., S. 228.

kiyetinin teşkil ettiği bu temel «haksızlığı» yok etmiş olacaktır. Hâlâ öteki haksızlığı: tüketim eşyalarının eşitsizce, sunulan emek karşılığında dağıtılışını yok edemiyecektir. Artık, üretim araçlarının: toprağın, makinelerin, işletmelerin «özel» olarak ele geçirilmesi olanağı olmıyacağından insanın insan tarafından sömürülmesi kalkacağı halde, haksız farklılıklar süregelecektir. O zaman, geçmişin kalıntısı burjuva hukuku ancak kısmen, üretim araçlarının özel mülkiyetinin tanınması olaraktan yok olmaktadır. Artık kapitalist bulunmaması yüzünden Devlet yok olmağa başlamaktadır. Yok olmuyor, çünkü burjuva hukuktan arta kalan «üretmeyen tüketmez; eşit emek miktarına karşılık, eşit ürün miktarı» ilkelerine dayanarak, emek ürünlerinin dağılımınındaki fiili eşitsizliğin himayesi devam etmektedir.

Devletin yok oluşunun ekonomik temeli, komünizmin fikir emeği ile el emeği arasındaki çelişkiyi yok edebileceği, en yüksek bir aşamaya varışında bulunmaktadır. Buna bir tarih saptamak olanak dışıdır. Kapitalistlerin istimlâki verimliliğin dev ölçüde gelişmesini sağladıktan sonra, toplumun «herkesten olanaklarına göre, herkese ihtiyaçlarına göre» ilkesini gerçekleştirebileceği zaman, artık Devletin varoluş nedeni kalmıyacaktır.

Demokrasi ve Devlet sorunu

Demokrasi o zaman yeni bir ışık altında belirmektedir. Bu, feodaliteden kapitalizme, ve kapitalizmden komünizme doğru giden yolun üzerindeki bir aşamadır. Demokrasi, eşitlik manasına gelmek-

tedir. Ancak bu sadece *şeklî* bir eşitliktir. Önce toplumun fertleri arasındaki hukukî ve politik eşitsizliklerle ilgili konularda eşitlik sağlanıyor, sonra üretim araçlarının mülkiyeti ile ilgili konularda; sonra da tüketim mallarının dağıtımı ile ilgili olarak sağlanıyor. O zaman demokrasinin aynı zamanda olan pratik eşitlik, somut eşitlik gerçekleşir.

«Önemli olan, sosyalizmin ölü, donmuş, kesin olarak verilmiş birşey olduğu hakkındaki alışılmış burjuva fikrinin ne kadar aldatıcı olduğunu bilmektir. Oysa gerçekte, ancak sosyalizm ile sosyal ve özel hayatın bütün alanlarında, önce halkın çoğunluğunun, sonra tümünün katılacağı... hızlı bir ilerleyiş haraketi başlıyacaktır.» (Lenin ,a.g.e., S. 243.)

Demokrasinin iki görünüşü vardır: Devlet şekli olaraktan bir baskı karakteri — fakat aynı zamanda eşitliğin, ve herkesin eşit olarak bu Devlet şeklini tayin etmesini, kapsamaktadır. Böylece demokrasi gelişmesinin belirli bir derecesinde proletaryanın birleşmesine, burjuva Devlet makinesini paramparça etmesine, yok etmesine onun yerine, yine de bir Devlet makinesi olmakla beraber, *daha* demokratik bir Devlet makinesi oturtmasına olanak sağlamaktadır.

Bu aşamada *«demokratcılık burjuva toplumunun çerçevesini aşmaktadır* (199).» Bu toplum ve kapitalizmin kendisi bu gelişmeye, demokrasinin bu niteliksel sıçrayışına olanak hazırlamış olurlar. Ve bunu şeklî demokrasiyi ilan etmekle, eme-

(199) LENİN: a.g.e., S. 244.

ğin zaten kollektifleştiği geniş işletmelere emeğin disiplinini ve kontrolunu, sayımı, banka muhasebeciliğini ves.yi sokmakla oluşturmuştur.

Oportünistler (Kautsky, veb.leri), *(halk için olmayan* demokrasi ile, *halka karşı* olan bürokrasiyi birleştiren) burjuva parlamentoculuğu ile — bürokratçılığın köklerini yok edecek olan, proletarya demokratçılığının arasındaki farkı anlamamışlardır.

Oportünistler için ve de anarşistler için proletaryanın «diktatörlüğü» demokrasi ile çelişki halindedir. Çelişkileri tahlil etmedense onlar bu terimlerin birini diğerinin dışında ele alırlar. Çelişkiyi, uyumsuzluk, bir terimin diğeri tarafından salt olarak dışınlanışı olarak görürler.

Sosyalzmin, iş gününü azaltabileceği zaman; herkese örgütleme, yönetim, «kamu görevlerini» yerine getirmek olanağını sağlıyacak olan yeni bir hayata kitleleri yükseletebileceği zaman — en basit kadının, ev kadınının bu kabiliyete eriştiği zaman — Devlet yok olacaktır. Özetlersek, Lenin kavramları ve aşamaları, demokrasiyi ve diktatörlüğü — kapitalizmi, sosyalizmi, komünizmi —, güçlü bir şekilde ayırt ettikten sonra, ara kesikliklerin arasından bir süreliliği, ilerleyen, gelişen tarihsel bir haraketi belirtmektedir.

Daha sonra Kautsky'ye karşı tartışmayı yenileyen Lenin, diktatörlük konusunda daha fazla israr edecektir:

«Diktatörlük şiddet üzerine kurulu olan ve hiçbir kanuna bağlı olmayan bir iktidardır. Proletar-

ya diktatörlüğü şiddet tarafından elde edilen ve sürdürülen, proletaryanın burjuvaziye karşı uyguladığı ve hiç bir kanuna bağlı olmayan bir iktidardır.»

Devlet ve İhtilâl kitabı ihtilâlden önce, proletaryanın ve bolşevik partinin iktidarı ele geçirmelerinden önce yazılmıştı. *Proletarya İhtilâli ve Kautsky Döneği* ve de *Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitaplarının biri ihtilâlcı deney sırasında yazılmış, diğeri ise az sonra. Lenin burada diktatörlük hakkındaki formüllerini daha da keskinleştiriyor. Lenin, ilk eserde hasım olarak aldığı «ortodoks» marksist Kautsky'nin ihanetini, adlatmacalarla, mahçup kanıtlarla, bulanıklıklarla ve sistemli olarak sürdürülen anlayışsızlıkla gizlediğini söylemektedir. O, «hükûmet şekli» ile «Devlet»i karıştırmaktadır, oysa (İngiltere'de, ve daha açık olarak Marx'ın döneminin ve liberal kapitalizmin İngiltere'sinde) *militarizm*'i ve *bürokrasisi* olmayan krallıklar olmuştur ve olabilir. Nasıl ki, militarizmli ve bürokrasili cumhuriyetler varsa. Burjuvazinin kurduğu Devlette, onun hizmetindeki bürokratik ve militarist örgüdün varlığı şiddetin uygulanışını zorunlu kılar. Barış içinde bir devrim düşünülebilir, ancak bunun olabilmesi için bu karakterlerin olmaması gerekir. Kautsky şiddetli ihtilâlden sıyrılmak için ve liberalizmden (burjuvaziden) yana dönüşünü maskelemek için, tekel öncesi (liberal) kapitalizm hakkındaki Marx'ın yazılarını ele alarak, ve Marx ile Engels'in diktatörlük ve özellikle (Paris) Komünü hakkındaki metinlerini tahrif ederek, Marx'ı basit bir (liberal) haline sokmaktadır.

«Saf demokrasi» mi? bir liberalin sahteci cümlesi. Sadece, bir sınıf demokrasisi vardır, bir sınıf için ve onun tarafından bir sınıfa karşı (uygulanan ç) bir demokrasi vardır.

«*Tarih feodalitenin yerini alan burjuva demokrasisini ve burjuva demokrasisinin yerini alan proletarya demokrasisini tanır*» (bu sonuncusu proletarya diktatörlüğü ile eşdeğerlidir). (Lenin, a.g.e., C. II, S. 438).

Lenin, önce ele aldığımız Engels'in yazılarını yeniden ele almaktadır. «Özgür bir Devletten» söz etmek saçmadır. Bu konuda diyalektik çelişki alanına değil, mantıksal çelişkiye düşeriz. Burjuva demokrasisinde «özgür bir Devlet»e uyan hiçbir taraf yoktur.

«*Bilgiç Bay Kautsky'nin, demokrasinin ne kadar güçlü olarak gelişirse, Borsa'nın ve bankacıların o derecede burjuva Parlamentoyu egemenlikleri altına aldıklarını hiç bir zaman işitmediğini kabul edebilir miyiz?*»

Kautsky burjuva parlamenter demokrasinın *sınırlı, nisbî, tarihsel* karakterini unudarak onu bir saltlık «saf» demokrasi, «özgür» devlet haline getirmektedir! (200)

Sovyetler Demokrasi ve Diktatörlük

«*Şekillerinden biri Sovyet iktidarı olan proletarya demokrasisi, demokrasiyi geliştirmiş ve genişletmiştir... Sovyetler çalışan kitlelerin direkt örgütüdürler... Sovyet örgütlenişi bütün emekçilerin*

(200) LENİN: a.g.e., C. II, S. 441.

ve sömürülenlerin, öncü kıtası olan proletaryanın etrafında birleşmelerini kolaylaştırmaktadır.»

Servetin, sosyal durumun, ilişkilerin imtiyazları böylece elenmektedir; kitleler matbaaları, kâhıdı ellerinde bulundurduklarından basın özgürlüğü bir kelime olmaktan çıkar. Toplantı özgürlüğü için de böyledir, çünkü saraylar, beylerin ikametgâhları kitlelerin emrindedir.

«*Proletarya demokrasisi herhangi bir burjuva demokrasiden bir milyon kerre daha demokratiktir*». (Lenin, a.g.e., S. 443.)

Sovyetler memurların yerini alır, veya onların üzerinde yer alırlar. Sovyetler hakimleri seçer. Seçimsel temsil kontrollu, emredici, geçici vs. dir.

Aynı zamanda bu demokrasi diktatörlüğü uygular. Önemli bir memlekette, bir defada bütün toprak sahipleri, bütün büyük kapitalistler istimlâk edilemez.

«*Hukukî veya politik bir fiil olaraktan istimlâk (zoralım) sorunu çözümlemekten uzaktır*», çünkü büyük arazi sahiplerini ve kapitalistleri *işlerinden almak* ve onların yerine başka bir yönetim koymak gerekmektedir.

«*Uzun nesiller boyunca, eğitimleri ile, zengin yaşantılarının şartları ile, ve elde edilen alışkanlıklarla sivrilmiş bulunan sömürücüler ile — en ileri burjuva cumhuriyetinde bile kitle halinde ezik, kültürsüz, cahil, ürkek, bölünmüş bulunan sömürülenler arasında eşitlik olamaz. İhtilâldan uzun zaman sonra bile sömürücüler zorunlu olarak bir*

sürü gerçek avantaja sahiptirler; onlarda (bir anda yok edilmesi olanaksız olan) para, çok kez büyük sayıda gayrımenkul, ilişkiler, yönetim ve işletme alışkanlıkları, idare kurumlarının bütün «sırları» hakkında bilgi... daha derin bir eğitim... askerî san'at bakımından sonsuzcasına üstün bir tecrübe ves. kalmıştır.

Eğer sömürücüler sadece birtek ülkede yenilmiş iseler — ve genel durum budur, çünkü aynı zamanda birçok ülkede ihtilâl olması nadir bir istisnadır, (o zaman ç.) sömürülenlerden daha güçlü kalırlar...» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 448.)

Böyle olunca, bütün köklü ihtilâllerde, hakim sınıflar yıllarca büyük avantajlar muhafaza ederler ve *uzun, inatcı, ümitsiz* bir mukavemet gösterirler (altlarını Lenin tarafından çizilmiştir). Kapitalizmden komünizme geçiş tarihsel bir dönem doldurmaktadır, bu dönem süresince (eski ç.) hâkim sınıflar her zaman bir geriye dönüş umudunu sürdüreceklerdir, bu umut «*kat kat artan bir enerji ile, delice bir ihtirasla, yüz kat artan bir kinle kaybolmuş cenneti yeniden fethetmek için*» kalkışmalar şekline dönüşecektir. Ve arkalarından gidecek olan küçük burjuvazinin kararsız kitleleri, ve hatta geri kalmış sömürülenlerin bir kısmı (örneğin köylüler) bulunabilecektir.

Bundan Lenin şu sonucu çıkartmaktadır.

«*Diktatörlüğün zorunlu işareti, kesin şartı,* sınıf olaraktan *sömürücülerin* şiddetle *bastırılması, ve netice olarak, bu* sınıfa *karşı «saf» demokrasinin, yani eşitliğin ve özgürlüğün* ayak altına alınması *demektir.*» (Lenin, a.g.e., S. 451.)

Önceleri mücadele organı olan Sovyetler, proletarya diktatörlüğünün organları haline, Devlet örgüdü şekline dönüşmüşlerdir. Ve bu Sovyetleri burjuva devletine bağımlı hale sokmak isteyen, onları «sınıf» örgüdü haline indirgemek isteyen ve Devleti (kendilerince ve kendi elleriyle) sınıfların dışındaki ve üstündeki bir tümlük sayan menşeviklerin teorik ve pratik muhalefetine karşı olmuştur (201).

Devrim karşısında Köylülük

Bu kitabın son kısımlarında Lenin Kautsky'ye karşı, emternasyonalizmin, «ekonomizm»in ve ekonomik etken ile politik etken arasındaki ilişkilerin eski tartışmalarını yeniden ele alıyor. Birkaç satır ile, o sıralarda (1918) süregelen devrimci süreci özetliyor ve yoğunlaştırıyor:

«Önce, *krallığa karşı, büyük arazi sahiplerine karşı, feodaliteye karşı, (ve bu kadarıyla, devrim burjuva, demokratik burjuva olarak kalmaktadır) bütün köylülük ile birlikte.* Sonra, *zengin köylüler, kulaklar, vurguncular dahil olmak üzere* kapitalizme karşı *(ve devrim bu kadarıyla* sosyalist *olmaktadır), fakir köylülükle, yarı-proleterlerle, bütün sömürülmüşlerle birlikte. Biri ve diğeri arasında sun'i olarak bir Çin seddi dikmek istemek, onları, proletaryanın hazırlık derecesinden ve onun fakir köylülerle birliği derecesinden* başka bir şekilde *ayırmak istemek, marksizmi olabildiğine soysuzlaştırmak demektir..*»
(Lenin, a.g.e., S. 493.)

(201) LENİN: a.g.e., C. II, S. 456 vs.

Eğer büyük sınaî merkezlerinin bolşevik proletaryası kırlardaki fakirleri kendi etrafında toparlayamasaydı ve onları zengin köylülere karşı ayaklandıramasaydı, «*Rusya'nın sosyalist devrim için olgun hale gelmediğinin ispatı yapılmış olurdu.*»

Köylülük bir tüm olarak kalırdı, yani burjuvazinin ekonomik, politik ve manevî egemenliği altında olurdu. Ve ihtilâl demokratik burjuva çerçevesinden çıkmazdı. Bu demek değildir ki, proletarya burjuva demokratik devrimi sonuna kadar götürmek, demokratik ve proleter uluslararası haraketi dürtüklemek, kendi Devletini kurmak vs. için iktidarı eline geçirmemeliydi (202). Diğer taraftan, eğer ekim-kasım (1917)'de zafere erişen proletarya kırsal bölgede sınıf farklılaşmasını beklemeden, hazırlamadan ve uygulamadan, sosyalizmin kuruluşunu «ilân» etseydi — eğer köylülerle politik ittifak kurmaktan kaçınsaydı ve orta köylüye tavizler vermeseydi —, bu marksizm değil blankizm (*) olurdu. Bu bir azınlığın girişimi ve köylü ihtilâlinin hâlâ bir burjuva ihtilâli olduğu olgusunu anlamamak — ve fakat, *bir dizi geçiş ve geçiş kademesi* olmadan geri kalmış bir ülkede bu burjuva ihtilâlini bir sosyalist ihtilâli haline dönüştürmenin olanak dışı olduğunu anlamamak demek olurdu.

(Ortodoks Kautsky'nin tümden anlamadığı ve yozlaştırdığı) tarım programı ve onun iki kademesi buradan çıkmaktadır:

---

(202) Bak: LENİN: a.g.e., S. 497.

(*) Blanqui (1805 - 1881), fransız devrimcisi ve sosyalisti; sosyal ihtilâlleri bilinçli bir azınlığın darbesine indirgemekteydi.

1 — Toprağın dağıtılışı (toprak reformu) ve toprağın millîleştirilmesi.

2 — Ortaklaşa (kooperatif) işletmecilik yoluyla parçalanmış küçük işletmecilikten büyük kollektif işletmeciliğe geçiş.

Birinci şiar, birinci madde sosyalist değildir. Ancak köylülerin taleplerine karşılık vermektedir. Üstelik bu demokratik-burjuva eşitliğinin devrimci bir ereği vardır. Zoralımı toprağın dağıtılımını örgütleyen, ve fakat teknik olarak ileri olan işletmeleri muhafaza eden, birliklere, ortaklıklara (artellere) ayrıcalık tanıyan; tarım sorunu hakkındaki kararname (203) buradan çıkmaktadır.

Kautsky'ye karşı yönelik kitapta Lenin'in eski bir fikri doğrulanmaktadır: proletarya diktatörlüğünü zorunlu kılan proletaryanın gücü değil, güçsüzlüğüdür. Ve aynı zamanda (bunu zorunlu kılan ç.) proletaryanın karşılaştığı görevlerin dev çapıdır, çünkü sosyal ilişkileri dönüştürmesi gerekmektedir, ve özellikle bunu, içinde müttefikler bulması gereken bu küçük burjuva kitlesi içinde: köylülüğün içinde gerçekleştirmelidir. Bu fikirler, o dönemin yazılarında, durmadan açıklık kazanan bir şekilde ifade edilmektedir.

«*Rusya bir küçük-burjuva ülkesidir. Ancak küçük burjuvazi proletaryaya katılırsa devrimin, barışın, ve özgürlüğün zaferi barış ve sükûn içinde kolayca ve hızla sağlanabilecektir.*» (Lenin, *Devrimin Görevleri,* ekim 1917.)

---

(203) LENİN: Aynı zamanda bak: C. II, S. 146, 275 ve sonrakiler, ve 286 ile sonrakiler, S. 650 ve sonrakiler vs.

Oysa, küçük burjuva, köylü kitlelerinin tereddütleri eksik olamaz.

Proletarya devriminin görevleri demokratik burjuva devriminin görevlerinden değişiktir. Bu sonuncusunun daha çok *olumsuz, yıkıcı* bir karakteri vardı: feodalizmi (derebeyliği) yoketmek. Olumlu örgütleniş çalışmasına gelince, burjuvazi bunu sağlam bir temele oturtulmuş olarak üstelemekteydi: (bu temel) zaten varolan millî ve uluslararası pazardı.

Aksine, proletaryanın görevi, onlarca milyon kişi için, ürünlerin üretimini ve dağıtımını sarmalayan karmaşık bir (sosyal) ilişkiler sistemini oluşturmaktan ibarettir.

«Böyle bir devrim, ancak halkın çoğunluğunun ve herşeyden önce emekçilerin çoğunluğunun yaratıcı, tarihsel bir faaliyet göstermesi şartıyla başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilir. Eğer proletarya ile fakir köylüler kendilerinde yeteri kadar bilinç, ideallerine bağlılık, feragat, kararlılık bulurlarsa, ancak o zaman sosyalist devrimin zaferi sağlanmış olur (204).»

Kitlelerin bu yaratıcı faaliyeti aynı zamanda, yeni Devletin, sovyetler aracılığı ile halkın katıldığı sovyet Devletinin — ve diktatörlüğün, ekonomik alanda etkili olmak için (üretimi ve dağıtımı sıkı bir şekilde kontrol etmek — verimi ve emeğin verimliliğini artırmak — *üretimi gerçekten sosyalleştirmek)* için, kısıtlanmamış bir iktidar getirmektedir.

---

(204) **LENİN**: a.g.e., C. II, S. 370, *Sovyet İktidarının Önündeki Görevleri.*

Çünkü politik devrim uzun ve müşkül ekonomik ve sosyal dönüşümün (yeni bir «ekonomik-sosyal oluşumun», veya isterseniz, ekonomik-sosyal oluşumun yeni bir aşamasının) yaradılışının sadece birinci sahnesini teşkil etmektedir.

Bunun sonucu olarak şiarlar derhal tersine çevrilmektedir, dönüştürülmektedir. Örneğin: verimi ve emeğin verimliliğini artırmak, sıkı bir disiplin (istenmektedir ç). Bunlar iktidarı ele geçirmeden önce burjuvaziye doğrudan doğruya yarar sağlardı (205). Oysa sosyalizm, bu verimlilik artışını *kendi tarzında,* kendine özgü *sovyetce* yöntemleriyle sürdürmelidir (206).

«Sınıf olarak ele alınan proletarya için politik iktidarın ele geçirilmesi, ileriye doğru atılan dev bir adımdır (207).»

Sol - Sapma'ya karşı

Ancak bu bir adımdan ibarettir! «Sol-sapma» (*) tarihsel bir dönemin üstünden atlanılabileceğini ve kararnamelerle paranın, pazarın, emtiaların ves.nin kaldırılabileceğini sanmaktadır. «Sol-sapma» ekonomik alanda olduğu gibi politik alanda da her türlü uzlaşmayı reddediyor. Ortaya çıkmamaları olanaksız olan çok vahim sorunları görmeği reddediyor. Örneğin bunlardan bazıları sen-

(205) LENİN: Bak: C. II, S. 373.
(206) LENİN: C. II, S. 377.
(207) LENİN: *Komünizmin Çocukluk Hastalığı, Seçme Eserler*, C. II, S. 719.
(*) «Gauchisme»'e karşılık sol-sapma değimini kullanıyoruz Ç.

dikalardaki gerici bir düşünce tarzından doğmaktadırlar; bu, proletarya diktatörlüğü döneminde kaçınılmaz birşeydir çünkü sendikaların içine meslekî, korporatif vb. düşünce tarzı işlemiştir (Aynı Eser). Sosyalizm «*hayalî insan malzemesi*» ile değil de oldukları biçimdeki insanlarla inşa edilir: onların peşin yargıları, dar kafalılıkları, emeğin işbölümünden, alışkanlıklarından vs. den doğan (nitelikleri hesaba katılmalıdır ç.)

Sınıfları yok etmek, sadece büyük emlâk sahiplerini ve kapitalistlerini yok etmek anlamına gelmez. Bu aynı zamanda (bizzatihi) küçük üreticileri yoketmek demektir. Oysa bunları ezmek, kovmak olanak dışıdır. Uzun ve dikkatli bir örgütleme çalışması ile onları değiştirmek, yeniden eğitmek gerekir.

«*Bunlar proletaryayı her yönden bir küçük burjuva hava ile sarmalamaktadırlar.*»

Proletarya Devriminin özü

Buradan proletarya için, eğer *temel* rolünü, *örgütleme* rolünü zaferle yerine getirmek istiyorsa, sıkı bir disiplin zorunluluğu doğmaktadır. Proletarya Partisinin görevi bu disiplini, önce kendi bağrında kabul ettirmektir.

«*Proletarya diktatörlüğü, eski toplumun güçlerine ve geleneklerine karşı verilen kanlı ve kansız, askerî ve ekonomik, eğitici ve idarî inatlı bir mücadeledir. Milyonlarca ve on milyonlarca insandaki alışkanlık gücü en korkunç bir kuvvettir. Mücadele içinde çelikleşmiş bir parti olmazsa, sözü geçen sınıfta bütün namuslu olanların güvenini*

kazanmış bir parti olmazsa, kitlenin durumunu izlemesini bilen ve onun üzerine etkide bulunabilen bir parti olmazsa, bu mücadeleyi başarı ile yürütmek olanağı yoktur. Merkezileşmiş büyük burjuvaziyi yenmek, milyonlar ve milyonlarca küçük patronu «yenmekten» (dönüştürmekten) *bin defa daha kolaydır. Oysa bunlar, gündelik, görünmez, kavranamaz, gevşedici faaliyetleri ile burjuvazi için gerekli olan, burjuvaziyi yeniden canlandıran, sonuçların kendilerini sağlamaktadır.*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 713.)

Rus proletaryasının zaferi, sınaî yönden daha gelişmiş bulunan büyük memleketlerin (proletaryasınınkinden ç) daha kolay olmuştur. Ancak, ihtilâlin amaçlarının gerçekleşmesi daha güç, gerçekleşmeleri daha uzun süreli olacaktır.

«*Proletarya diktatörlüğü, yeni sınıfın, kendinden* daha güçlü *bir düşmana, burjuvaziye karşı, en kahramanca, en amansızca verdiği bir savaştır; (burjuvazinin) mukavemeti (bir tek memlekette olsa bile) devrilişi yüzünden on defa artmıştır; onun gücü sadece uluslararası kapitalizmin gücünde, burjuvazinin uluslararası bağlarının gücü ve sağlamlığında bulunmamaktadır, fakat üstelik* alışkanlığın kuvvetinde, küçük üretimin *gücünde bulunmaktadır... küçük üretim kapitalizmi ve burjuvaziyi sürelice, hergün, her saat, kendinden-gelmelikle ve geniş çapta doğurmaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı, proletarya diktatörlüğü şarttır...*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 693).

Proletarya burjuvaziye karşı (yani sadece sınıf olarak burjuvaziye değil de, fakat onu destekleyen, durmadan onu yeniden oluşturan) sosyal

ilişkilere karşı, ancak amansız, umutsuz, kendi kendine hakim olmayı, disiplini, metaneti, sarsılmaz ve tek bir iradeyi gerektiren bir mücadele — bir savaş — vererek zafer kazanabilir.

Bu yüzden, sol-sapma ile mücadele ettiği bu kitapta Lenin proletarya diktatörlüğü konusunda geriye dönmüyor; ancak (o zamana kadar esas olarak oportünizme karşı savaştığını, fakat oportünizmle sol-sapma arasındaki derin ve gizli birlik hakkındaki tezini akıldan çıkartmıyalım). Aksine onu doğruluyor, genişletiyor ve sözü caizse onu daha keskin, daha kesin hale getiriyor. İktidarın deneyi, sadece ayaklanmanın değil, sadece iç savaşın değil, fakat sosyal ilişkilerin dönüştürülmesini (deneyi) bu neticeye varmaktadır. Her zamandan çok, proletarya diktatörlüğü ve yeni demokratik bir organizmanın (Sovyetlerin) yaradılışı kendisine son derecede önemli geliyor. Oysa, daha önceki ve aynı önemdeki bazı iddialarından hiçbir zaman vazgeçmemiştir:

«*Proletarya diktatörlüğünün temeli sadece şiddet, ne de özellikle şiddet değildir. Onun esas özü proletaryanın... örgütleniş ve disiplin kavrayışında bulunmaktadır.*» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. II, S. 575.)

Ve de:

«*Proletarya diktatörlüğü, sadece sömürücülere karşı uygulanan şiddet ve hatta temel olarak alınan şiddet değildir. Bu devrimci şiddetin ekonomik temeli... proletaryanın, kapitalizme oranla emeğin sosyal örgütlenişinin üstün bir tipini sunmasında ve gerçekleştirmesinde bulunmaktadır.*»

(Lenin, a.g.e., C. II, S. 587.)

Politik eylemin merkezîleşmesinin, kesin disiplinin, yani diktatörlüğün üst organı Parti'den başka birşey değildir. Parti devrimci mücadeleyi, yani iktidarın proletarya tarafından ele geçirilişi için verilen mücadeleyi yönetmektedir, fakat aynı zamanda, yüzyıllar boyunca kökleşmiş, alışkanlıklar haline gelmiş bulunan sosyal ilişkileri yenmek için de mücadele etmektedir. Parti, bilginin — tarihin, sosyal yapının, onların kanunlarının — adına stratejiyi ve taktiği saptamaktadır.

Ancak Parti kitle, proletarya ve halk olmayınca birşey yapamaz. Leninizm sol-sapmanın, bütün şekilleri ile reddini içermektedir. Bazen sol-sapma propaganda ve kışkırtmaca ile yetinmektedir: kitlelerin kıpırdaması, devrimci eyleme geçmesi, ve sınırsız yaratıcı kabiliyetlerini kullanmaları için politik bir tecrübeye sahip olmaları gerektiğini anlamamaktadır. Bazen sol-sapma ihtilâlci laflarla yetinmekte ve tekbaşlarına kalacak olan ihtilâlci güçlerin savaşı kaybedecekleri durumlarda her türlü geri çekilişi, savunmayı, uzlaşmayı reddetmektedirler. Bazen de, tarihsel bir dönemin üzerinden atlamak, geçişlerin üzerinden atlamak ve sosyalizmi kararname ile gerçekleştirmek, parayı, pazarı yoketmek istemektedir.

Devrimci Eylem

Bolşevik Partisine tarihsel rolünü gerçekleştirmek olanağını sağlayan nedir?

«Tek, doğuşundan bugüne kadar ele alınan bolşevikliğin tarihinin tümü, proletaryanın zaferi

için gerekli olan çelik disiplini en güç şartlarda neden özümleyebildiğini ve sürdürebildiğini doyurucu bir şekilde açıklıyabilir.» (Lenin, a.g.e.)

Teoride ve pratikte bu disiplini, bu birliği perçinleyen nedir? Onu kontrol eden ve sağlamlaştıran nedir? Bu herşeyden önce proletarya öncü müfrezesinin bilinci, onun devrime bağlılığı, kendine hakim oluşu, fedakârlık ruhu, kahramanlığıdır. Ancak öncü müfreze de yeterli değildir. İkinci olarak, partinin eylemine olanak hazırlayan şey, «*onun proletarya kitlesi ile,* fakat aynı zamanda proleter olmayan *emekçi kitlesi ile de bağ kurmasında, yakınlaşmasında, ve, isterseniz, bir dereceye kadar onlarla beraber kaynaşmasındaki kabiliyetidir.*» (altı Lenin tarafından çizilmiştir) (208).

Sonra, üçüncü olarak, «*bu öncü kıtasının gerçekleştirdiği politik yönetimin doğruluğu, onun politik stratejisinin ve taktiğinin doğruluğu*» gelmektedir, «*o şartla ki, en büyük kitleler bunların doğruluğuna* kendi deneyleri ile *kani olsunlar.*» (altı Lenin tarafından çizilmiştir) (Lenin, a.g.e.)

Rusyaya gelince, marksizmin özümlenmesi, ve onun doğruluğunun, doğru (ve tek doğru olan) devrimci teori olarak kabul edilişi «*yarım yüzyıllık inanılmaz ızdırabın ve fedakârlığın, örneği olmayan devrimci kahramanlığın, inanılmaz enerjinin, araştırmalarındaki gönül tokluğunun, pratik tecrübelerin incelenmesinin, hayal kırıklığının, doğrulamanın, Avrupa'daki tecrübelerle karşılaştırmaların*» ürünü olmuştur. (Lenin, a.g.e., C. II, S. 695.)

---

(208) LENİN: a.g.e., C. II, S. 694.

Böylelikle, marksist bir Parti'nin kitleleri kendi deneyleri ile eğiterek, (sol-sapmacı lafebeliğinin önemsemediği veya bilmediği) gerçekliğin bütün sorunlarını, bütün görünüşlerini, (her millete, her devlete özgü olan görünüşler dahil olmak üzere), hesaba katarak Devrime eriştirmesi gerekmektedir.

Bolşevikliğin oportünisme karşı olan yanı önceden bilindiği için, Lenin öteki görünüşün, sol-sapmanın aleyhinde israr ediyor.

«*Yabancı memleketlerde bolşevizmin, anarşizme çalan bir havası bulunan bu* küçük-burjuva devrimbazlığına *karşı uzun yıllar süren mücadelelerde geliştiğini, kurulduğunu ve sertleştiğini hâlâ yeteri kadar bilinmemektedir...*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 700.)

(Lenin, halkcılık (populisme) kadar, «sosyalist-ihtilâlci» partisi kadar, daha önce tarım sorunu veya savaş konularında somut olarak mücadele ettiği, ve daha «trotskizm» ismini taşımayan «sol komünizm»i hedef olarak almaktadır). Kapitalist rejimde süreli bir baskıdan, ve kendi hayat şartlarının âni olarak kötüleşmesinden ıztırap çeken küçük-burjuva, «*kolaylıkla aşırı bir ihtilâlcılığa erişmektedir, fakat tutarlı, örgütlü, disiplinli ve kararlı haraket etmekten acizdir.*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 701.)

Modern tarihte Lenin ilk defa için, şu ilginç sosyal olayı tahlil etmektedir: küçük-burjuvazinin kapitalizme karşı (şüphesiz belirli şartlar dahilinde) çileden çıkışını ve aynı zamanda kararsızlığını, isyanını kolaylıkla bu veya şu burjuva eğilimi-

ne karşı «kudurgun bir hayranlığa» dönüştürmesini, (incelemektedir ç). Aşırı-solculuk (sol-sapma) «*işçi haraketinin oportünist günahlarına karşı bir nevi kefareti*» olarak belirmektedir (aynı eser).

Sol-sapma oportünizmle alay eder, ve (örneğin tarım sorununda — veya proletarya diktatörlüğü konusunda) aşırı-oportünistleri taklit eder!

Devrimci (komünist) partilerinin stratejisi ve taktiği en büyük keskinlik ile en aşırı esnekliği birleştirmelidir. Onlar, şartlar ve durumlara göre bütün mücadele olanaklarını uygulamalıdırlar: kanunî veya illegal, barışçı veya şiddetli, parlamentocu veya isyancı, ekonomik ve politik bütün olanakları. Sırası geldikçe taarruz sanatı ile teşkilatlı geriçekilişi ve birinden diğerine süratli geçişi uygulamalıdırlar. Uzlaşmaları, şeytanla bile olsun (geçici) ittifakları uygulayıp karşı cephedeki ıraksamalarla çelişkileri kullanmalıdırlar.

«*Uluslararası burjuvaziyi devirmek için savaşmak, (ki bu savaş Devletler arasındaki en amansız olagan savaşlardan yüz kerre daha zor, daha uzun, daha karışıktır), ve başlarken yalpalamayı, — geçici de olsalar — düşmanlarımızı bölen menfaat zıtlıklarını kullanmayı, (geçici, az emin, sendeler, şartlı da olsalar) olanak dahilindeki müttefiklerle anlaşmalara ve uzlaşmalara varmayı reddetmek, en gülünç bir davranış değil midir? Bu davranış, keşfedilmemiş ve o güne kadar erişilemez olan bir dağa zor bir tırmanış yaparken, bazen zikzaklayarak yürümeği, bazen geriye dönmeği, bir defa için seçilmiş olan bir yönden vazgeçip değişik yönler denemeği önceden reddetmek gibi birşey olmaz mı?...*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 737)

Her zaman somut olan durumlarda, böylece ilkeleri terketmeden yön bulmak gerekir. Buradan, süreli bir bilgi, bir yön, tahlillerin ve emirlerin bir ulaşımı sorunu çıkmaktadır.

«*Ancak hayatın bütün şartları için, önceden tamamen kotarılmış çözümlerin işçilere bir reçete halinde sunulacağını hayal etmek isteyen kişi, veya devrimci proletaryanın politikasında hiçbir zaman zorluklara, ne de karışık durumlara rastlanmıyacağını temin eden kişi, sadece bir şarlatandır (bir sahtekârdır)*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 706-707.)

Böylece, Lenin'in son politik öğretisi, sürelice fikir ile eylemi, teori ile pratiği, bilgi ile yaşantıyı karşılaştıran karmaşık bir diyalektik belirtmektedir. Teorik düşünce sıkı bir şekilde devrimci politikanın ilkelerini korumaktadır, ve hele «*herhangi politik bir eyleme girişmeden önce, kesin bir objektiflikle, sınıfsal güçleri ve bu güçlerin ilişkilerini hesaba katmadaki zorunluluk*» ilkesini korumaktadır. (Lenin, a.g.e., C. II, S. 702.)

Sosyalizmin yolları

Böylece, eylem her zaman somut olan tarihi durumu aynı zamanda hesaba katmaktadır. Bunu yaparken, düşünce ve eylem birleşik olarak kalırlar ve hiçbir zaman *objektifliğin* sağlam alanını terketmezler. Kesin ilkeleri doğrulayan ve «somutlayan» bu tecrübe, Lenin'e göre dünya çapındadır.

«*Deney kanıtlamıştır ki, proletarya devriminin son derecede öze değgin bazı sorunlarında kaçınılmaz olarak* bütün *ülkeler Rusya'nın geçtiği*

yoldan geçeceklerdir.» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 699.)

Yöneticilerin, partilerin, — ve kitlelerin — devrimci düşüncesinde ve eyleminde yanılmamazlık niteliği bulunmamaktadır. Onlar aldanabilirler, ve aldanmanın vahim sonuçları olur. Devrimci düşünce ve eylem böylece gerçekten yeni ve üstün bir bilinç şeklini: özeleştiriyi, meydana çıkartıyor.

«*Politik bir partinin hataları karşısındaki davranışı, bu partinin ciddi olduğunu ve kendi* sınıfına *ve emekçi kitlelere karşı görevlerini,* gerçek olarak *yerine getirip getirmediğini değerlendirmek için en sağlam ölçeklerden biridir. Açık gönüllülükle hatasını kabul etmek, onun nedenlerini bulmak, onu meydana getiren şartları tahlil etmek, hatasını tamir etme olanaklarını dikkatle incelemek, işte ciddi bir partinin özelliği.*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 725.)

Parti ne kitlelerin gerisinde yer almalıdır, ne de fazla ilerilerinde; bu da sol-sapmanın bir türüdür. Onun görevi kitlelerin önünde yürümektir, ancak onlarla irtibatını kesmemelidir; bizim için vaktı geçmiş olanın bütün bir sınıf için, kitle için vaktı geçmiş olduğu sanılmamalıdır (örneğin parlamentoculuk...). Tarih ve toplum bilgisi, ki bu politik bilimle rastlaşmaktadır, bütün ülkelerin deneylerinden yararlanılmasını gerektirir; «*politikayı sadece birtek grubun veya partinin arzularına, kanaatlarına, bilinç derecesine ve mücadeleye hazır oluşuna göre saptamadansa, memlekette faaliyette bulunan bütün güçlerin, bütün grupların, partilerin, sınıfların, kitlelerin*» hesaba katılması ile saptanmasını gerektirir.

Böylece, Lenin bu temel konuda «*Ne Yapma-*

li?»dan, «*Komünizmin Çocukluk Hastalığı*»na kadar (1902'den, 1920'ye kadar) kanaatını değiştirmemiştir. Politika bilimi bütün toplumun bilinmesini gerektirir. Politika bilimi sadece tarihin genel kanunları üzerne değil de, devrimlerin kanunları üzerine de oturtulur. Genel ile özgülü, öze değgin le somut farklılıkları birleştirir (*).

Eşit olmayan gelişme kanunu ve bir memlekette — sonra bu veya şu memlekette — sosyalizmin kurulması olanağı, sosyalizme doğru giden yolların çeşitliliğini içermektedir. 1919'dan itibaren Lenin bolşeviklere başka memleketlerde «*olayların bizde olduğundan farklı olarak gelişeceğini* (209)» bildiriyordu.

Burada sonuçlarının çoğulluğu ile, Lenin'in *eşit-olmayan gelişme* kanununu yeniden bulmaktayız; aynı zamanda da; olayın, kanunu (veya bir kanun toplamını) kapsamakla beraber, her kanundan daha zengin olduğu, önemli fikrini de bulmaktayız...

Lenin'in Batı komünistleri için ortaya attığı «*yeni, alışılmamış, anti-oportünist, mevki avcılığı kapsamayan bir parlamentoculuk yaratın*» politik ögüdü buradan esinlenmektedir.

Fakat aynı zamanda, nerede bulunurlarsa en sefillerinden en gerikalmış olanlara kadar kitlelere

---

(*) Burada 28 kelimeyi, Anayasa Mahkemesinin 26.9.1965 gün, ve 1969/40 sayılı Kararının Bilimsel eserlerde suç olamıyacağını saptamasına rağmen kestik (Anadolu Yayınları Ltd. Şti.)

(209) LENİN: *Seçme Eserler*, C. II, S. 764.

gitmek ve heryerde «düşünceyi uyandırmak», burjuvaziyi kendi oyununa düşürmek, onun politik yönetimini, sadece öncü kıtasını değil de, uyuşuk ve uyukulu kitleleri devrimci partinin mevzilerine eriştirmek için kullanmak... Bir öncü kıtasının kuruluşu sadece oportünizmin tasfiyesi yoluyla erişilecek olan bir erektir. Daha da öze değgin ikinci hedefe, kitlelerin uyanışına ise, ancak aynı zamanda ve beraberce sol-sapmayı da tasfiye etmekle erişilebilir:

«*Patlayıcı maddeler birikiyor, sınıf mücadelesinin vahimleşme, kriz, çatışma nedenleri çoğalıyor. Bugün her memlekette, dünya ekonomik krizinin etkisi altında fışkıran kıvılcımlar kitlesi içinden hangi kıvılcımın yangını ateşliyebileceğini bilemeyiz... Fransız burjuvazisi bolşevizmi seçim kışkırtmasının ekseni haline getirip, bolşevik diye adlandırdıkları nisbeten ılımlı veya kararsız sosyalistleri hakaret yağmuruna tutunca... bizim, bay kapitalistleri selamlamamız ve onlara teşekkür etmemiz gerekir. Onlar bizim için çalışmaktadırlar...*» Lenin, a.g.e., C. II, S. 764.)

Fakat bu burjuvazi bolşevizmin ancak bir görünüşünü, ayaklanmayı, şiddeti, terör'ü görmektedir; bilmemektedir ki «*komünizm harfi harfine sosyal yaşantının bütün mesamatından fışkırmaktadır; tomurcukları harfi harfine heryerde mevcuttur... Hayat galip gelecektir* (210).»

(210) LENİN: *Seçme Eserler*, C. II, S. 800.

SONUÇLAR

Şimdi, önceki incelememize bir tüm olarak bakarsak, yetersizliklerini kolaylıkla farkedebiliriz.

Araştırmamızın ilk hatası Lenin'in düşüncesini (ve eserini) birçok bölüm halinde getirerek onu: ekonomik düşünce, politik düşünce, filozofik düşünce halinde parçalamasındadır. Leninizmdeki birliğin, canlı haraketin, ve somut durumların sürelice üzerine durulmasına rağmen bu parçalamanın hatası yok olmamaktadır.

Ancak bu, canlı ve haraket halindeki bir düşünceyi *açıklamak*, yani tanımlamak, tasnif ve tahlil etmek için yapılacak bütün girişimlere bağlı bulunan kaçınılmaz bir engel değil midir? Marksist düşünce bu önemli sakıncayı bilmekte ve kabul etmektedir. Ona bilgi teorisinin içinde yer vermektedir; Marx'dan sonra Lenin'in nasıl aynı zamanda tahlilin gerekliliğini, karakterinin zorunlu olarak soyut olduğunu ve sonuç olaraktan da tahlilin haraketin tümlüğü içerisinde tümlenişini açığa vurduğunu biliyoruz. Zorunluluğu bilmek ona hakim olma olanağını verir, ancak onu yoketmez. Ve marksistlerin çözümlemeğe uğraştıkları ve fakat zorluk çekmeden çözümleyemedikleri şey, mark-

sizmde içerik bulunan bir çelişkidir: kapsantı, somutluk, diyalektik haraket ile tanımlanan bir yöntemi ve bir kavrantıyı, şeklen tutarlı, yani soyut, eğitimsel bir şekilde açıklamak (zorunluğudur). Diyalektik hakkında yeterli olan bu kadar az açıklamanın bulunmasının bir nedeni veya esas nedeni bu değil midir?

Lenin ve cinsel sorunlar

Üstelik incelememiz Lenin'in düşüncesinin ve eyleminin çok önemli birçok yanını bir tarafa bırakmıştır.

Örneğin *ahlâk* konusundaki müdahalelerini.

Anarşiye kaçar fransız (kadın militanı) İnés Arnand serbest aşkı öğütlüyordu. 1915'de Lenin ona dostca ve fakat kesin iki mektup yazdı (211). Lenin, bu öneri proletaryaya değil burjuvaziye aittir, diyordu. Söz konusu olan sübjektif arzular, tercihler veya istekler değildir de, aşkta sınıf ilişkilerinin *objektif mantığıdır* (212). Genel olarak alınan evlenmenin, karşısına «tutku»yu — yani aynı zamanda geçici bağları — getirmedense; aşksız kirli ve aşağılık evlilik yerine, evliliği kirleten burjuva çıkarlardan arınmış, proletarya tipi evliliği karşıt olarak almak daha iyi olmaz mı? Evlilikte kirli ve tutkuda «temiz» olan öpüşmeler konusu, bir roman konusudur (çünkü bir romanda kişisel durumların, karakter tahlillerinin, *verilmiş* tiplerin psikolojisinin tasviri söz konusudur); oysa halk

(211) Bak: *Kadın ve komünizm*, Editions Soclales, 1950. S. 216 ve devamı, J. Fréville derlemesi.

(212) 27 ocak 1975 günlü mektup.

kitlelerine yönelik bir broşür, sınıfsal tipleri ve kurumların kapsantısını ortaya çıkartmalıdır.

«*Arkadaş Lenin kadın sorunu hakkında benimle çok defa konuşmuştur. Kendisi buna büyük bir önem veriyordu, çünkü ona göre kadın sorunu kitle haraketini oluşturan ve bazı durumlarda kesin etkisi olan bir unsurdur. Pek tabiidir ki, kadının kesin sosyal eşitliğini komünizmin tartışılmaz bir ilkesi olarak görmekteydi. Bu konudaki ilk görüşmemiz 1920 sonbaharında vuku buldu... — Mutlaka açık seçik ve belirli teorik bir temel üzerine oturtulmuş güçlü bir uluslararası kadın haraketi oluşturmalıyız, diye söze başladı... Apaçıktır ki, marksist teori olmadan iyi bir pratik olamaz. Biz komünistler bu konuda ilkelerimizi bütün arılıklarıyla uygulamalıyız. Bütün öteki partilerden açık bir şekilde ayrılmalıyız...*»

Alman militanı Clara Zetkin'in Lenin'le yaptığı görüşmeler hakkındaki notları böyle başlamaktadır (213). Lenin aynı zamanda keşişliğe karşı ve zamparalığa karşı geliyor, (*«ne keşiş, ne don Jüan, ne dar kafalılık»*), diyordu. Seksüel fiilin fizyolojik bir ihtiyacı karşıladığını, ve susandığı zaman bir bardak su içmekten daha fazla önemi olmadığını, iddia eden ve o sıralarda özgürlükçü diye sanılan anarşistimsi teoriyi şiddetle eleştiriyordu.

«*Su bardağı teorisini anti-marksist ve anti-sosyal olarak görüyorum.*», diyordu.

Burjuva ikiyüzlülüğüne karşı protestoda bu-

(213) Aynı derleme, S. 193-207.

lunmanın sıhatli bir kökü bulunmaktadır, ancak bu kök seksüel aşırılıkla kurumaktadır.

Seksüel konuya aşırı bir değer vermek bizzatıhi ideolojik, politik, ve ahlâkî bir hatadır. Freud'ün teorisi mi? O bir modadır:

«Sürelice ve inatlıca seks sorunları ile ilgilenenlere karşı kuşku duyarım... Seks ve evlilik sorunları asıl sosyal meselenin kısımları olarak ele alınmamaktadır, fakat aksine büyük sosyal meselenin kendisi seksüel meselenin bir parçası, bir uzantısı olarak gösterilmektedir.»

Lenin diyordu ki, burada bir kriz ve devrimci dönüşüm olayı bulunmaktadır; ancak bu, krizin sadece olumsuz yanıdır. Eski ideolojik değerler yıkılmaktadır ve yenileri ancak yavaşlıkla billurlaşmaktadır. Erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler hakkındaki fikirler altüst olmuştur. Kişinin yeni hakları ve görevleri sınırlanmaktadır. *«Bu ağır ve çok kez ızdıraplı bir yok oluş ve doğum sürecidir.»*

Bu sözler, seksüel ilişkiler, evlilik ve aile alanında, burjuvazinin bayalılığının ve ikiyüzlülüğünün en iyi kişileri — hele kadınları ve gençleri — iğrenti hisleri ile taşırdığı bu alanda dahi doğrudur. Ancak seksüel ilişki iki insan arasındaki bir ilişkidir. Bundan bir üçüncüsü doğmaktadır, ve bu anda topluma karşı görev meydana gelmektedir. Üstelik, bu günkü günde ihtilâl, kitlelerin de, kişilerin de, enerjisinin gerilimini gerektirmektedir. *«Sefahat hallerine göz yumamaz... Seksüel hayattaki aşırılıklar burjuvazinin çözülüşünün bir işaretidir.»*

Böylece, pratik yaşantının en somut sorunla-

rına kadar — ahlâk konularına kadar — Lenin müdahale etmekte ve tavır takınmaktaydı. Bunu aynı zamanda sol-sapmaya karşı ve uzlaşmacı, oportünist «sağcı» davranışa karşı yapmaktaydı.

Ayrıca, Lenin'in eleştirisini ne derecede dostca bir samimiyetle yürüttüğünü ve (sırf *olumsuz* olsalar dahi) bir davranışın nedenlerini her zaman nasıl anlamağa uğraştığını gördük.

Sağ Eleştiri ve Sol Eleştiri

Leninist düşünce *sağdan eleştiri ve soldan eleştiri* arasında temel bir ayrım gerçekleştirmiştir. Bu ayrım sağcı davranış veya solcu davranış ile rastlaşmamaktadır. Fakat iki ayrımın arasında belirli bir ilişki bulunmaktadır.

Bir olay, bir kurum, bir fikir — her zaman karmaşık ve çelişkili bir karaktere sahip olduğundan — genellikle iki eleştiriye konu teşkil eder. Sol eleştiri ilerici, devrimci bir eleştiridir, bu yüzden, köklü eleştirinin olumsuz anının içinden, olumlu ve yapıcıdır. Karşılık olarak, sağ eleştiri gerici bir eleştiridir, günümüze karşı geçmişi savunur.

Örneğin, burjuvazi, burjuva demokrasisi (ve kapitalizm) bir yönden feodal kalıntılar veya hatıralar adına — ve diğer yönden Marx, marksizm ve devrimciler tarafından eleştirilmiştir.

Bu düşünce ap açık gibi görünür; ve bunu ifade ederken veya hatırlatırken açık kapılar zorlanmış gibi olur. Oysa, bu iki eleştirinin karış-

tığı ve birleştiği vakidir (214), bu yüzden onları, çok açık olarak ayırtetmek zorunluluğu doğar. Feodal bir sosyalizm (Rodbertus'ün ki), cüretkâr, ileri ve hatta devrimci sanılabilmiştir.

Böylece hakikaten cüretkâr, ileri ve hatta devrimci olmak için eleştirmek yeterli değildir. Eleştirinin kapsantısını, mânâsını ve onun içerdiği ve belirttiği (parti) davranışını göz önüne almak gerekir.

Sağcı eleştirinin yönünde ılımlı olarak yürüyün, (ki gericiler bunu en aşırı sonuçlarına kadar itelemektedir); işçi ve devrimci harakette oportünist davranışı doğrularsınız. Aksine, sihatlı, objektif olarak doğru olan solcu eleştiriyi aşırı olarak ve sınırlarının ötesine kadar iteleyin aşırılığa, sol-sapmaya erişirsiniz. Olumsuz an veya unsur saltlığa erişir, ve eleştirinin yapıcı ve olumlu karakteri yok olur. Üstelik, bu sol-sapma, er veya geç, (insanı) yeniden sağcı davranışa döndürür veya onu kanıtlamağa yarar. Böylelikle, geçmişin yüzyıllar boyunca elde edilen kültürün, geleneklerin salt olaraktan reddedilişi, er veya geç bu geçmişin kayıtsız şartsız kabulüne dönüşür. Veya, yine, ailenin, vatanın, Devletin salt, anarşistce red-

(214) Fransız edebiyatında, ve özellikle Balzac'da iki eleştirinin daha ayrılmadığı zamanlarda böyle idi. Daha sonra, demokratik müesseselerin aşırı - gerici eleştirisi (Fransa'da Maurras) devrimci sanılabildi; faşizmin o kadar yararlandığı, «milli - ihtilâl» sahte-kavramı buradan çıkmıştır. Tersine olaraktan da, anarşistimsi eleştirici davranışın (Fransa'da Céline), gerici olduğu meydana çıkmıştır, vb.

dedilişi, er veya geç burjuva ailenin, burjuva milliyetçiliğinin, burjuva Devletinin kabullenişi haline dönüşür. Çünkü gerçek durumların, tarihsel geçişlerin üzerinden atlanılamaz.

Hakiki eleştiri (aynı zamanda olumsuz ve olumlu olanı, göçmekte olana karşı yıkıcı ve olanak dahiline girene karşı yapıcı olanı) dikkatlice sürdürülmeli ve hele o, bilgi ve bilim üzerine kurulmalıdır.

Lenin'in düşüncesinin derin haraketinin, onun yönteminin, sahip olduğu ayrımın aydınlatıcı mânâsı ve genel önemi budur.

Lenin ve Kültür

Bu şekilde Lenin'in militanlık yaşantısı süresinde ele aldığı ahlâk sorunlarından kültür sorunlarına geçmekteyiz.

Lenin'in kültür sorunlarındaki davranışı, önce sözünü ettiğimiz, *soldan eleştiri ile sağdan eleştiri* arasındaki — *sol sapmacı* tutum ile *sağcı tutum* arasındaki, çifte ayrımdan haraket edilerek aydınlığa kavuşur. Burada da, Lenin'in doğru ve *hakiki* bir tutumu belirlemek için iki cepheli bir mücadele sürdürmüş olmasından kendisinin merkezci bir tavır takındığı, sağduyuya uygun bir tür «ortalama»ya vardığı sonucu çıkartılmamalıdır. Hakikatte onun araştırması her zaman esneklik ile kesinliğin birliği şeklinde belirlenir. Böyle olduğundan o, kesinliği katılığa kadar iteleyenlere karşı, — ve esnekliği ilke yokluğuna kadar iteleyenlere karşı belirlenmektedir. Ve her zaman, genel yön-

tem ve dünya görüşü ile uyum halinde olan tutarlı bir tutum leyhinde bulunmaktadır.

Kültür alanında sağcılar, geçmişin büyüklüğü, vaktını tamamlamış bulunan dönemlerdeki san'atın zenginliği ve çok yönlülüğü; kısacası bugüne kadar hakim olan sınıfların ve özellikle burjuvazinin kültürü etkisi altında kalırlar. Bu davranışa karşı Lenin, *soldan eleştirinin* gerekliliğini ve taleplerini, çözülüş halindeki hakim sınıfların ahlâkî veya estetik «değer»lerinin köklü bir eleştirisinin gereğini belirtmektedir.

Buna karşı «sol-sapma»cılar geçmişin bütün kültürünü yoketmek ve onu «tarihin çöplüğüne» atmak istemektedirler: buna san'atı, bilimi, millî gelenekleri vb.ini dahil etmektedirler. Proletaryanın kendi kültürünü, edebiyatını, bilimini yaratmasını ve bunu tam olarak, yeni baştan ve kendisinin köklü olarak devrimci olan rolünü yansıtarak yapmasını istemektedirler.

Sol-sapmaya karşı Lenin, geçmişte elde edilen sanatın, felsefenin, bilgilerin (eleştirici, ancak o derecede daha derinlemesine olarak) özümlenişinin zorunluluğunu göstermektedir. Proletarya silbaştan etmez. Eğer, o geçmiş ile bağını kopartıyorsa bu salt bir kesiklik, eskinin yokedilişi yönünde değildir. Aksine: kendi sırası geldiğinden onu zenginleştirmek için özünü muhafaza ettiği dev bir gelişmenin zenginliğinin içine faal ve yeni bir unsur olarak katılmaktadır.

Bu yüzden, Lenin kendine «Proletkult» (proletarya kültürü) adını takan örgüde ve onun yöneticilerine karşı ağır bir polemik yürütmüştür.

Proletkültcülüğün kuramcısı ve örgüdün başkanı Bogdanov'u Lenin önceden *Materiyalizm ve Ampiriokritisizm* kitabında eleştirmişti. Bogdanov fikirlerin, *(sınıf* fikirlerinin) maddî ve sosyal dünyayı örgütlediğine inanıyordu. Böylece felsefî yönden idealist, sübjektivist, «ampiriokritisist» idi. Bolşevik partisinin önemli bir üyesi olarak kalmış, 1920'-ye doğru milyonlarca üyesi olan ve büyük olanak ve araçlara sahip bulunan bu örgüdü, Proletkült'ü kurmuştu. Bogdanov örneği, sol-sapma ile sağcı davranış arasındaki karşılıklı etkiyi ve karışımı yeniden belirtmektedir. Bogdanov idealizminden, objektif gerçekliğin ve diyalektiğin inkârından bir teori çıkartmaktaydı: proletaryanın düşünceleri, onun sınıfsal düşünceleri yeni dünyayı örgütlemektedir, yeni kültürü teşkil etmektedir. Bu teorinin adına, bazı «proletkültcüler» müzeleri yıkmayı, geçmişin san'at eserlerini yakmayı önermeye kadar vardılar. San'at üretici emekle rastlaşacaktır diyorlardı. Kişi toplum içinde eriyecektir. Gerçekte, pratikte, bu şekilde yöneltilen kültür örgütleri, yeni hiç birşey getirmeden, özellikle geçmişe doğru yöneliyorlardı. En iyi durumlarda — yeni kültürün laboratuarları olmak iddiasında olan — proletarya kulüpleri, klasik tiyatro piyesleri oynatmaktaydı...

Lenin, sınıflara bölünmüş bulunan her millette, iki millet bulunmaktadır, diyordu. Sınıflara bölünmüş olan toplumda, işçi sınıfının, hakim sınıfların ve burjuvazinin kültüründen değişik olan kendi kültürü vardır. Ancak bu kültür tohum halinde bulunmaktadır. Bogdurulmuş bu tohumları geliştirmek gerekir; oysa, bu gelişme yalıtılmış ve

özgül olarak alınan bir proletarya kültürü adına gerçekleştirilemez. Zaten bu tezin bir anlamı yoktur, çünkü proletarya yeni kültürü ancak proletarya olaraktan yok olmakla, bütün toplumu ve önce kendini değiştirmekle, kendisini aşmakla gerçekleştirmektedir. Böylece yeni kültürün zorunlu olarak *evrensel* bir anlamı bulunmaktadır. O, *aynı zamanda,* burjuva kültüründe içerilmiş bulunan ve onun tarafından terkedilmiş veya boğulmuş olan evrensellik tohumlarını geliştirmektedir. Yeni kültür, ancak elde edilmiş olanı yenileştirmek için, yeniden ele aldığı ölçüde yenidir. O, aynı zamanda proletaryaya aitdir ve evrenseldir, millîdir ve evrenseldir. Bu, aynı zamanda böyledir, ancak statik bir şekilde değil, aynı açıdan ve aynı görünüşden değildir. Yeni kültürün *millî* görünüşü veya unsuru, onun uluslararası, evrensel görünüşüne göre ast sıralı olacaktır. Oysa, burjuva düşünüşünde bunun tersi olmuştu. Proletaryanın kendini aşarak yaratacağı kültür, burjuva kültüründen, onun en iyi taraflarından, böylece, daha gerçek olarak evrensel olacaktır.

Bu anlamda, ve kendinden-gelme «sol-sapma» lıklarına karşı, Lenin 1920 yılında Komünist Gençlikler Kongresine hitap ederek, onlara *bütün* geçmişin kültürünü özümlemeleri için öğütte bulunmuştur. İnsanın gelişmesi sırasında *bütün* yarattıklarının bilgisi ile hafızanızı zenginleştirmeden, komünist olamazsınız, diye onlara hitap etti.

«*Ancak insanlığın bütün gelişmesinin yarattığı kültürün tam olarak bilinişinin, ancak bu kültürün özümlenişinin, proletarya kültürünün kuruluşuna olanak sağladığını apaçık olarak kavraya-*

mazsak, bunu kavrayamazsak bu sorunu çözümlemeği başaramayız. Proletarya kültürü, proletarya kültürü konusunda uzman kişiler tarafından icat edilmiş olarak ortaya çıkmadı. Bütün bu, sadece bir saçmalıktır...» (Lenin, bak: *Seçme Eserler*, C. II, S. 808.)

Proletkültçülere hitap ederek, onlara daha kesin olarak diyor ki:

«Sosyalist Rusya'nın kuruluşu eserinin, bilmem hangi yeni insanlar tarafından oluşturulabileceğini sanan hayalciler değiliz. Eski dünyanın bize bıraktığı malzemeyi kullanacağız. Sosyalizmi, bugünden, kapitalizmin bize bıraktığı malzemelerle kurmak istiyoruz; bu küçük oyunla eğlenerek, fanus altında hazırlanmış insanlarla değil... Kapitalizmin bize bıraktığı bütün kültürü almak ve sosyalizmi onunla inşa etmek gerekir... Bu bilim, bu teknik, bu san'at uzmanların ellerinde ve beyinlerinde bulunmaktadır... En saçma yapmacıklar yeni birşeymiş gibi sunuldu, ve sırf proletaryaya ait san'at ve proletarya kültürü bahanesi ile bize inanılmaz ve anlamsız birşey verildi... Bundan sıyrılacağız... (215)»

Bulanık bir inkârcılık ve kültürel öncülük karışımı ile, geçmişi yıkmak şöyle dursun, devrim kültürün bütün insanların malı olması için gerekli şartları yaratmak durumundaydı.

---

(215) LENİN: *Edebiyat ve san'at hakkında*, - ve 7 mart ve 6 mayıs 1919 günleri verilen demeçler. Bu metinleri J. Fréville, toplamış ve yayınlamıştır: Editions Sociales İnternationales, 1933, S. 102.

Bu tutumla uyum halinde olan Lenin, Tolstoy'un romanlarında, rus köylü kitlelerindeki devrimci mayalaşmanın sadık yansısını, aynasını göstermekteydi. Ve bu, büyük yazarın kişisel özel fikirlerine rağmen — mistik idealizmine rağmen — (doğruydu ç).

Kültür ve Parti tutumu

Lenin'in kültür sorunlarındaki tutumu bir merkezcilik, sağ ve sol sapma arasındaki bir ara yol olarak tanımlanamaz. O, *parti tutumu* olarak tanımlanır.

Yazar, kültür ile uğraşan kişi, filozof gibi taraf tutmalıdır (*). Ve bu elden geldiği kadar, içtenlikle, açıklıkla, sonuna vardırılarak yapılmalıdır. Böylece (bu kişiler ç) burjuvazinin ve feodalitenin kalıntılarına *karşı*, işçi sınıfı *leyhine* taraf tutmağa varırlar. Yani, işçi sınıfının partisi *ile* ve hatta partinin *içinde*, bu partinin mevzilerinde, yolunda yürümeğe varır.

Filozof, bugün açıkca materiyalizm *için*, ve idealizme *karşı* (veya tersine) taraf tutmak zorundadır. Ve sadece içtenlikle ve açıklıkla taraf tutmakla, — bulanıklıkları ve belirsizlikleri yoketmekle — bilgide ilerlemek ve bilgiyi ilerletmek ola-

(*) Prendre parti = karar vermek, taraf tutmak, demektir; ayrıca parti (politik parti, fırka) anlamına da gelmektedir, bunların aralarındaki bağ açıktır. Parti'nin, *kısım, parça* mânası ile Osmanlıcası olan Fırka'nın *fark*'dan geldiği unutulmamalıdır. Değişik dillerde aynı çağrışımlar meydana gelmemekte, anlam zarar görmektedir. Çev.

nağı bulunmaktadır. Felsefede partiler vardır.

«Marx ve Engels, felsefe alanında, baştan sonuna kadar, partili kişiler olmuşlardır.»

Ve bu şekilde, ve ancak bu şekilde, yarım yüzyıla yakın bir süre boyunca, materiyalizmi geliştirmeğe, yerinde saymıyarak, uzlaşmaları, bulanıklıkları ve sapmaları ortaya çıkararak, felsefenin temele değgin bir eğilimini ilerletmeğe çalışmışlardır (216).

Aynı şekilde, Lenin edebiyatta parti tutumu ilkesini, kesin olarak taraf (parti) tutan devrimci bir edebiyatın ilkesini oturtmaktadır.

«Edebiyat proletaryanın genel davasının bir parçası... sosyal-demokrat Partisinin örgütlü, yöntemsel, ve birleşik çalışmasının tümleyici bir parçası haline gelmelidir (217).»

Ancak burada, Lenin'in bu metinlerini doğru olarak anlamak için en büyük bir dikkat gerekmektedir. En küçük bir ek, en küçük abartma veya gereksiz ilave, geniş ve açık bir tutumu bir yobazlık haline sokabilir.

Materyalizm ve Ampiriokritisizm'de Lenin, varoluşundan beri bütün felsefenin, doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak, bilinçli veya bilinç dışı, bulanık veya uyanıkca, dolaysız veya dolaylı, bir taraf veya parti tutmayı içerdiğini gösterir. Parti

(216) Bak. LENİN: *Materiyalizm ve Ampiriokritisizm*, S. 309 ve sonrakiler.

(217) LENİN: *Toplu Eserler*, C. VIII, S. 386 vs. 1905 *Novaïa Jizn*. Lenin daha sonra bu soruyu yeniden ele almamıştır.

tutumu (taraf tutma ç) böylece felsefenin *objektif* bir unsurudur. Ve iki esas akım: idealizm ve materiyalizm böylece çarpışmış — ve karışmıştır. Çelişkilerinin ve mücadelelerinin süresi içinde felsefenin büyük kavramları böylece oluşmuşlardır. Böylelikle, felsefenin var olduğu günden beri — felsefe eğilimlerinin mücadelesi aynı zamanda, sınıf mücadelelerini ve sosyal yaşantının şartlarını ve dünyanın tutarlı bir kavranışını ve elde edilmiş dağınık bilgilerin en yüksek bir örgütlenişini ve nihayet cahillikten bilgiye giden süresi belirlemiştir. Lenin'in açıkladığı ilke, felsefe tarihinin özellikle iki temel konudunu (postulat) yı, idealist konut ile materyalist konudu, açıkseçik olarak ifade etmesi sonucuna vardığı anlamını taşır. Yani felsefe sorununu açık olarak ifade ettirir, bu da bugün filozofları taraf tutmağa zorlar.

Taraf ve parti tutmak ilkesi böylece bütün felsefe tarihine yeni bir ışık tutmaktadır. Düşüncenin çalışışı ve tarihi hakkında o vakte kadar gölgede bırakılmış bulunan *objektif*, gerçek ve hatta öze değgin bir görünüşü bilgi seviyesine yükseltiyor, gün ışığına çıkartıyor.

Lenin'e göre böylece, parti tutumu taraf tutan bir «sübjektivizm» oturtmadansa, derinleştirilmiş bir objektifliği sarmalamaktadır.

Edebiyatta ve san'atta durum aynıdır. Kendine, yenilik getirici ve devrimci olarak bakan yazardan veya san'atkârdan içtenlikle tavır takınmasını isteyen Lenin, diyor ki:

«*Edebiyat herşeyden daha az olarak, mihaniki bir eşitliğe, bir tesfiyeye, çoğunluğun azınlık üze-*

rine hakimiyet kurmasına elverişli bulunmaktadır. Şüphe yoktur ki, bu alanda kişisel girişime, eğilimlere, hayal gücüne, şekle ve kapsantıya en geniş bir yer sağlamak gerekir... Katı bir sistem önermekten veya konuyu birkaç nizamname ile çözümlemeği istemekten uzağız. Hayır, bu alanda, hiç bir şekilde basitleşmelere gitmek söz konusu olamaz...»

Parti, programı ve disiplini olan özgür ve iradî bir ortaklıktır. Kesin, salt özgürlüğe gelince, o paranın kudreti üzerine kurulu bir toplumda var olamaz. Yazar burjuva yayıncısına karşı, burjuva okuyucularına karşı özgür değildir. Onun özgürlüğü sadece maskelenmiş bir bağımlılıktır. Sınıfların ve sınıf mücadelelerinin dışında bulunan bir edebiyat ve bir san'at ancak sınıfsız bir toplumda olanak dahiline girecektir!

Lenin'e göre parti tutumu, sahte bağımsızlıktan daha yüksek bir özgürlük düzeyi içermektedir. Ve yazarın veya artistin (sanatkârın) özgürlüğü, bütün özgürlükler gibi gerçekliğin bilinişi ve onun kanunlarına hakim oluş olarak tanımlanmaktadır. O, burada da, derinleştirilmiş objektifliği içermektedir.

Bu tarzda tarif edilen parti tutumu yobazlığı yokeder.

«Komünistlerin yapabilecekleri en büyük ve en tehlikeli hatalardan biri... devrimcilerin tek başına ihtilâli gerçekleştirebileceklerini sanmaktır. Aksine, her ciddi ihtilâlcı eylemin başarısını sağlamak için, ihtilâlcıların sadece sınıfın bir öncü müfrezesi rolünü oynayabilecekleri fikrini anlamak ve

onu pratik olarak uygulamasını bilmek gerekir... Öncü müfreze ancak kitleden kopmazsa, ve de bütün kitleyi ilerletmesini bilirse görevini yerine getirebilir. Faaliyetin bütün alanlarında komünist - olmayanlar ile bir ittifak olmazsa, komünist toplumu inşa etmek söz konusu olamaz.»

Politik cephe hakkında, politika alanında doğru olan, aynı zamanda ideolojik cephe hakkında, kültür alanında da doğrudur.

Materyalist militan: (yazar, sanatkâr, filozof), aydınlar «enteligensya» arasında bir öncü rolü oynamaktadır.

Geçmiş zamanların kültürünü incelemek ve özümlemek, ondaki canlı unsurları ayırdetmek gerekir, yani İlk Çağın ve XVIII. inci yüzyılın felsefî ve artistik mirasını, materyalist filozoflarını incelemek gerekir. Aynı zamanda çeşitli bilim kolları ile — veya san'atın çeşitli alanlarındaki san'atkârlarla canlı bir ilişki sürdürülmelidir. Onların çalışmalarının ve eserlerinin incelenmesi de zorunludur. Materyalist olmayan komünistler — ve komünist olmayan materiyalistler vardır, uscular (rasyonalistler) vardır, az veya çok bön olan, veya uyanık olan veya hakiki idealistler vardır. Bilimsel veya artistik çalışmaları sırasında — gerçeklikle temas halinde iken — kendindengelmelikle materiyalist bir davranış takınan, ve onu araştırmalarının dışında terkedenler var, ves.

Parti tutumu ve parti tutumu olaraktan diyalektik materiyalizm kendilerini yalıtamazlar ve yalıtmamalıdırlar. Onların «enteligensyaya» (aydınlara) karşı bilgi ve kültür alanındaki durumu,

Partinin — ekonomik, sosyal ve politik alanlarda — proletaryaya ve kitlelere karşı durumuna uymaktadır. Kaçınılmaz olan ittifaklar harakete ve onun amaçlarının tümüne oranlı olarak yönelmeli ve sonuçlanmalıdır. Bir yönden, materiyalizm ve parti tutumu kendiliklerinden, ayrı olarak birşeye varamazlar. Diğer yönden, tek onlar gerici idealizmin ayrıntılarına ve burjuva ideolojisine karşı tutarlı ve başarılı bir şekilde savaşabilirler.

Böylece, bilgi alanında canlı bir çalışmayı — güçlükleri ve sorunlarıyla, çelişkileriyle — sürdürmek söz konusudur. Durumun *bütün* görünüşlerini, oldukları şekilde *bütün* insanları, bilgi sürecinin bütün unsurlarını hesaba katarak, dogmatizme kaçmadan (bu yapılmalıdır). Fakat aynı zamanda bu, ilkeleri gölgelemeden, oportünizme ve sağcı davranışa düşmeden (yapılmalıdır). Özet olarak amaç, felsefe ve kültür alanında diyalektik materiyalizmin yönetici rolunu fiilen gerçekleştirmektir. Aynı şekilde, politik alanda amaç, öncü müfrezesinin yönetici rolünü, partiyi fiilen gerçekleştirmektir.

Lenin, ideolojik vasiyetnamesi diye adlandırılan metinde «*Bu görevlerin gerçekleşmesi militan materiyalizmi tanımlar*», diye yazmıştır (218).

Leninizm'in Özü

Burada Lenin'in bütün fikirlerini tarihsel ve sosyal gelişmenin ortaya attığı sayısız meselelere getirdiği veya telkin ettiği bütün çözümleri hatır-

(218) LENİN: *Toplu Eserler*, C. XXVII, S. 180 ve devamı. (Mart 1922'de, *Unter dem Banner des Marxismus* alman dergisi için yazılan mekale.)

latmak söz konusu değildir. Bunlar, Rusya'da devrimci süreç sırasında ortaya çıkan, fakat hepsinde genel bir mânâ bulunan, tümü somut sorunlardır.

Burada Lenin'in düşüncesini ve eylemini izlemek olanağını veren (ölçeği) sunmağa: onu anlamağa, gayret ediyoruz. Hele onun «üslubunu», eserinin ilhamını veya canlı, devrimci «ruhunu» tanımlamağa uğraşıyoruz.

Bu incelememizin başında Stalin'in leninist üslup hakkında yaptığı tanımlamayı hatırlatmıştık: rus devrimci heyecanının ve amerikan pratik duyusunun birliği. Bu, bir politik kişinin, Devlet adamının tanımlaması idi. Biz burada daha felsefî bir tanımlama önereceğiz. Bize öyle geliyor ki, leninist «üslup», (hiç bir zaman pratikçiliğe, deneyciliğe düşmeden), herşeyden önce, pratikte, eylemde belirli bir yaşam şekli olarak belirlenmektedir. Lenin «hayattan» esinlenmeyi biliyordu, ancak bu kelimeler hiç bir zaman onun için «olmuş bulunan»ın bir haklı gösterilişi, belirsiz, bulanık bir tümlük anlamına gelmemekte idi. «Hayat üstün gelecektir», yani kanun ile beklenilmeyenin, düzenlilik ile yeniliğin diyalektik birliği (kazanacaktır).

Aynı zamanda bir özelliği de, soyutluğun içinde kalmadan, en soyut kavram ve ulamları kullanış tarzındadır, soyutun içinden geçerek somuta — dolaysıza değil, gerçek somuta — doğru dönmesinde, onu derinlemesine kavramasındadır. Hakikat her zaman somuttur; ancak somut olan hakikat (bilgi)'dir!

Lenin bize öğretiyor ki, pratik ile teorinin bi-

tişmesi, verilmiş, yakalanması kolay, prefabrike «birşey» temsil etmemektedir. Bu aksine belirlenmiş olmakla beraber, haraket halinde, dolanbaçlı bir çizgidir. Bizim kanımıza göre leninist düşüncenin hayat noktası budur. Diyalektik yöntem bir reçete listesine, düşünmek ve eylemde bulunmak için düzenlenmiş bazı kurallara indirgenmez. Bu, rasyonel ve eğitimci rolünü kaybetmiyerek, yaşayan ve eylemde bulunan bir insanın düşüncesi haline girmektedir. Onunla, onun bilinci ile, onun eylemi ile tümleşmektedir.

Leninizmin ufku

Lenin'in Rusyada karşılaştığı ve tahlil ettiği tipten ihtilâlci bir durumu, tarihin yeniden meydana getireceği belli değildir; Rusyadaki durumun özellikleri, (üretici güçler tarafından belirlenmiş oldukları apaçık olmakla beraber) bu üretici güçlerden daha ileri bir düzeyde bulunan sosyal güçlerin (bulunmasındadır ç): (ekonomik olarak geri kalmış bir memlekette, az kalabalık, ustalığı az olan, fakat çok yoğunlaşmış, çok devrimci bir proletarya — işçi sınıfı yönetiminde harakete geçmek yeteneğinde olan ve büyük sosyal bir güç temsil eden köylülük).

Gelecekte (eşit-olmayan gelişme kanunu alanında yer almakla birlikte) çok değişik durumların meydana gelmesi olağandır.

Bu açıdan, ve geçici olarak — *bilimsel bir varsayım* olarak — modern tarihin şu şekilde bir «dönemleştirilişini» öneriyoruz:

a) *Marksist öncesi dönem:* burjuvazinin ha-

kim bir rol oynadığı, burjuva demokratik haraketleri dönemi. Bu dönemde millî mesele sosyal meseleye hakimdir.

Hayalî sosyalizmin — hegel felsefesinin — ingiliz ekonomi politiğinin dönemi. (*)

b) *Marx'ın tahlil ettiği dönem:* demokratik burjuva haraketinden, proleter ve sosyalist harakete geçiş dönemi.

Burjuvazi ihtilâlci sosyal güç olaraktan (sahneden çekiliyor). Liberalizme ve daha o zamandan, kısmen politik ve kültürel karşı devrimciliğe geçiyor.

Burjuvazinin politikası tarafından ele geçirilen, yolundan saptırılan, kullanılan — millî mesele — sosyal mesele karşısında ikinci plana geçiyor.

Devrimci proletarya esas faal güç haline giriyor. Marx, *gelişmiş büyük kapitalist memleketlerde* politik bir devrim ve onu izleyecek olan, (üretici güçlerle üretimin sosyal ilişkilerinin uyum haline sokulacağı) üretim ilişkilerinin devrimci bir dönüşümünü haber veriyor, önceden görüyor. Uzun zaman kabul ediyor ki, bazı durumlarda ve bazı memleketlerde (özellikle İngiltere'de) ve devrimci dönüşüm barışçı, demokratik, parlamentocu bir yoldan, Devlet örgüdünün şiddetli bir kesintisi olmadan gerçekleşebilir. Ancak yavaş yavaş bu (Devlet ç) örgüdünün kudretinin ortaya çıkarttığı so-

---

(*) Bu tanımlama marksizmin üç kökenini belirtmesi bakımından önemlidir.

runlarla, ve, «proletarya-burjuvazi» çiftine indirgenemeyen, üstelik kalıntıların yükünü sürükleyen, bir toplumda üretim ilişkilerini dönüştürmenin güçlüğü ile karşılaşıyor. Bir kelime ile Marx ve Engels proletarya diktatörlüğü sorunları ile karşı karşıya geliyorlar.

c) *Lenin'in tahlil ettiği dönem:* Tarih ve toplumun gelişmesi, — Marx'ın keşfettiği kanunları yalanlamadan, marksizmi yıkmadan; aksine onu doğrulayarak — Marx'ın tahlil ettiği gerçekliklere nazaran yenilikler getirmektedir.

İhtilâl, ileri kapitalist memleketlerde olmadı. Bunlar emperiyalist memleketler haline dönüştüler. Dünya devriminin odağı böylece, tarımın ağır bastığı, «geri-kalmış» memleketlere kaydı. Bu devrimde köylüler yönetici olmamakla birlikte, öze değgin sosyal bir güç haline girdiler. Proletarya, marksizm, sosyalist devrim teorisi ağır basan rollerini sürdürüyorlar.

Lenin'ci (daha doğrusu: marksist-leninist) tahlil, başlangıçta beklenmeyen, «ortodoks» marksizmin tamamen bilmemezlikten geldiği, ancak Lenin tarafından sezinlenen ve tahmin edilen bir verimlilik gösterdi. Devrim «geri-kalmış» memleketlerde yayıldı; emperiyalizmin çöktüğü yerlerde, onun bütün dünyanın etrafına sardığı zincirin en zayıf halkalarının bulunduğu yerlerde (Çin'de, Yugoslavya'da veb.de), devrim oluştu.

Millî mesele, sosyalist devriminkine göre ba-

ğımlı olmakla beraber, yeniden temel bir önem kazandı (219).

d) Böylelikle bugün açılmakta olan döneme erişiyoruz. Dünyanın «geri-kalmış» kısmı, kırsal üretimin ağır bastığı, sömürge ve yarı-sömürge memleketlerinin tümü, harakete geçmektedir. Fe-

---

(219) Stalin Lenin'in eserini devam ettiriyor ve onu gerçekleştiriyor (bir memlekette sosyalizmin kuruluşu, ağır sanayiye öncelik tanıyarak Sovyet Rusyasının sınaîleştirilmesi, plancılık veb.).

Ancak Stalin Devlet örgüdünün ve bürokrasinin güçlenmesini gerektiren iç —özellikle sanayi ile tarım arasında— çelişkiler ile karşılaşmaktadır. Bunlar dış çelişkiler ile (savaş tehditleri) ile aynı yönde gitmekte, ordunun ves.nin güçlendirilmesini gerektirmektedirler. Üstelik Stalin, hele gelişmiş kapitalist memleketlerdeki haraketi (kelimenin stratejik anlamıyla) Rus devriminin zayıf cephelerini korumak için «setir (örtme) haraketleri» için kullanmaktadır. Bu nedenle, hatta, bu haraketleri azımsamağa varıyor, onlarla çelişkiye düşen diplomatik bir faaliyette bulunuyor, hatta «geri-kalmış» memleketlere varıncaya dek, devrimci durumları azımsıyor.

Başka türlü ifade edersek, trotskistler yanıldılar. Onların süreli devrim teorileri, köylü sorunlarını hor görüşleri dünya çapında hengâmeler yaratırdı; onların yönetiminde haraket ,kesin yenilgilere uğrardı.

Oysa, stalinci politikanın bir nevi objektif ve tarihsel gerekliliğinden bu politikanın haklı gösterilişi sonucuna varılamaz.

«Kişiye tapma» teorisi, bir politik olaylar tümlüğünü, sadece ideolojik bir eleştiri alanına giren, ideolojik bir olaya indirgenmektedir. Kişisel iktidar ve onun suiistimalleri, otoriter ve bürokratik idare yöntemleri, demokrasinin işleyişindeki yetersizlikler, ve benzerleri, politik olaylardır. Bunlar ancak (tahlili yeni olarak başlayan) özgül çelişkilerin temeli üzerinden doğabilmişlerdir. (Temmuz 1956'da kitaba eklenmiştir.)

odal veya burjuva hakimiyeti altında olan memleketler bile, ileriye doğru gitmek, bağımsızlıklarını kazanmak, demokratik tedbirlere başvurmak, sosyalist tedbirler tasarlamak (Hindistan, Endonezya, ves.) (*) zorundadırlar.

Devrimci alev dünyanın etrafını doladıktan sonra, başlangıç noktasına: «ileri», çok sınaîleşmiş, proletaryası kalabalık memleketlere, doğru yeniden dönmektedir.

Bu memleketlerde, haraket mutlaka kendi üzerine baskıda bulunan çeşitli ipotek ve tazikler-den kurtulabilecektir (bunlar: devrimciler ile oportünistler arasındaki bölünmeler — emperiyalizm'in ve sömürgeciliğin vs.nin baskılarıdır). Ancak devrimci durumların yeni tipte olmaları; bu memleketlerin proletaryalarının ve halklarının kendi çelişkilerini ve özgül meselelerini çözümlemek için kendi yollarını bulmak zorunda olacakları; böylece yeni eylem, mücadele ve örgüt şekilleri keşfetmeleri, olanak dahilindedir, hatta kaçınılmazdır. Böylece yeni dönem — bir dereceye kadar — Marx'ın tahlil ettiği dönemin ve doğrultunun uzantısı olmaktadır. Buna yeni unsurlar ve görünüşler katılmaktadır.

Söz konusu olan, Lenin'in üstünden Marx'a dönüş müdür? Kesinlikle hayır. Hatta Marx'da yeni durumların tahlili için unsurlar bulunabilse de, marksist doktrinin leninist geliştirilişi bu gelişmede kesin bir şekilde içerilmektedir. Marksizm ve leninizm artık ayrılamaz, hatta ve hele eğer

(*) Kitap 1955 yılında yazılmıştır. Ç.

Marx (...) canlı bir düşünce ve eylem pınarı olarak kalıyorsa bu böyledir.

(Örneğin, eşolmayan gelişme durmadan yeni olaylar ve sonuçlar doğurmaktadır, bunların tahlili ve açıklanışı tek Lenin tarafından bulunan kanun yoluyla mümkündür; bu kanun bilimsel bilginin bir parçasıdır.)

Belki burada, bu inceleme süresince o kadar çok sözünü ettiğimiz *Komünizmin Çocukluk Hastalığının* son sahifesini hatırlatabiliriz:

«*Sağcı doktrincilik sadece eski şekilleri kabul etmekte ısrar etti ve tam bir iflas haline girdi. Yani kapsantıyı görmediği için Solcu doktrincilik eski şekillerin salt inkârında ısrar etti, yeni kapsantının her türlü şekillerin arasından yolunu açtığını görmedi...*»

Bu yeni kapsantı o kadar güçlü, o kadar kudretlidir ki, «*dönüştürebileceği, yenebileceği, kendine tâbi kılabileceği, ve dönüştürmesi gerektiği, yenmesi gerektiği, kendine tabi kılması gerektiği eski veya yeni herhangi bir oluşumun içinden*» belirebilir ve belirmelidir (*).

(*) Bu kitap bilimsel bir inceleme eseridir. Kitaptaki fikirler, Sovyet devriminin lideri Lenin'in fikirleridir. H. Lefebvre şimdiden kırk cildi aşan Lenin'in Toplu Eserlerinden, onlarda yer alan Seçme Eserler ciltlerinden ve de konu hakkındaki geniş bir bibliografyadan yararlanmış bu incelemeyi yazmıştır. Sayın Profesör H. Lefebvre'in kitabını Türkiye fikir hayatındaki bir boşluğu doldurmak amacı ile yayınlarken kitaptaki fikir ve yorumlara yayınevi olarak katılmamız veya katılmamamız söz konusu olamaz. Şu kadarını söylemekle yetinelim ki, bu eser, yazarın ve Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi Kararının belirttiği gibi dünyanın bir çok ülkesinde, bu arada İtal-

ya'da yayınlanmakta, üniversitelerde okutulmaktadır, Türkiye üniversitelerinde de yardımcı kitap olarak tavsiye edilmiş bulunmaktadır. Örneğin bak: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, No: 271. Profesör Mümtaz Sosyal, «*Anayasaya Giriş*» ilaveli İkinci Baskı - Ankara.

Kitabı yayınlarken 12 Mart dönemînde Türkiye'de fikir özgürlüğü için mücadele eden Bilirkişilere, merhum Profesör Sayın Mustafa Akdağ'a, Sayın Profesör Besim Üstünel'e, Sayın Ceza Doçenti Dr. Eralp Özgen'e, feragatla Kitabı savunan Sayın Halit Çelenk'e teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

Kitabın iadesi kararı ve kitabın BERAAT'ı Türkiye'deki fikir özgürlüğü mücadelesi yolunda olumlu bir adım teşkil etmektedir.

DÂVÂ DOSYASI

ALEYHTEKİ BİLİRKİŞİ RAPORU

Dr. Orhan Aldıkaçtı
Anayasa Hukuku Prof.
Hukuk Fakültesi

İstanbul, 7 Şubat 1969
968/4286

BİLİRKİŞİ RAPORU

T.C. İstanbul Savcılığı
Basın Bürosu

Ankara C. Savcılığından gönderilen V.İ. Lenin'in Hayatı ve Eserleri isimli kitabın,

1 — Yayın yolu ile komünizm propagandası veya komünist rejimin övülmesi,
2 — Kanunlara karşı gelmeye halkı teşvik etmek,
3 — Bir suç işlemeye alenî olarak tahrik etmek,
4 — Kanunların memnu saydığı bir fiili açıkça övmek veya halkı kanuna itaatsızlığı tahrik etmek suçları unsurlarını ihtiva edip etmediği hususlarını tetkik için memuriyetinizce re'sen bilirkişi seçilmem üzerine adı geçen eseri inceleyerek şu sonuçlara vardım:

Eser: Eser, aslında, Fransa'da Nanterre Üniversitesi profesörlerinden H. Lefevbre'e aittir. Rasih Nuri İleri tarafından dilimize çevrilmiş, Ankara Anadolu Yayınları Ltd. Şirketince Ankara Başnur matbaasında bastırılarak yayınlanmıştır. Kitap 15.00 değerinde, portakal renkli, Henri Lefevbre, V.İ. Lenin'in Hayatı ve Eserleri ve Anadolu Yayınları ibarelerini taşıyan bir kapak içinde 280 sayfadır.

Eserin Amacı: Eserde güdülen amaç, Lenin'in düşüncelerini (s. 9), kendisini onun hakkında bilgi edinmek isteyen okurların erişebilecekleri bir şekilde özetlemektir. (S. 10). Yazar, doğal olarak, bu yolda 1917 ihtilâlinin yapılmasını ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasını da anlatmaktadır. (Çeviren, T.C.K.nu ihlâl etmemek amacıyla olacak, yumuşak bir deyim olan «devrim» kelimesini çok daha fazla kullanmaktadır. «Devrim»i «ihtilal» diye okumak lâzımdır. Çünkü Lenin'in düşüncelerinin özellik kazanması, onun 1917 ihtilâlinin lideri olması, ihtilâli hazırlaması ve gerçekleştirmesidir. Nitekim çeviren, bütün dikkatine rağmen, proletarya ihtilâli (S. 66), Leninizmi proletarya diktatörlüğünün teorisi ve pratiği olarak (S. 15), proletarya diktatörlüğü (S. 16, S. 46 ve S. 117) deyimlerini kullanmakta, bazan da 124. sayfada olduğu gibi, Lenin'in 1917 yaz aylarında gizli olarak yazdığı yazılarda «kriz olgunlaşmıştır. Rus devriminin, Dünya proletarya devriminin geleceği söz konusudur.. gündemde ayaklanma yazılıdır...» diyerek bazan eş anlamda kullanmaktadır. Bk.: S. 74: İhtilâl Yılları (1905 - 1907), İkinci Rus Devrimi (Şubat 1917'den Ekim'e kadar)

Yazarın Kimliği ve Üslubu: Yazar Fransa'da Marx'çı felsefeye bağlılığı ile tanınmıştır. (Bak: André Piéttré «Paris Hk. Fak. ve Siyasal Bilgiler Fak. Prof. «Marx ve Marxizm «Marx et Marxisme, Paris 1962» adlı eserinde H. Lefevbre'i Marx'a bağlı düşünürler arasında zikretmektedir.) Bu bağlılık eseri tamamen etkilemekte ve zaman zaman yazarı heyecanlandırmakta, bazan aşırı değerlendirmelere bazan da mübalâğalara sevketmektedir. Özellikle İhtilâl dönemindeki Lenin'in tasviri romantik, dirik gençleri etkileyecek, şevklendirecek bir üslupla yapılmıştır. Örnekler: «Dizlerine kadar varan *buz gibi suyun* içinden geçtiler» (S. 87); Finlandiya garında *dev* bir kalabalık bolşevik lideri alkış ve sevgi gösterilerile karşıladı.» (S. 118) «Fakat odanın sessizliğinde uzun zaman mürekkep kalemin gıcırtısı ve gazetelerin hışırtısı duyuldu.» (S. 89) «Vladimir Ulyanof, *buzdan bir sessizlik içinde* söz aldı, konuşmasının sonunda toplantıdaki *bütün gençler* marksizme geçmişlerdi. (S. 93) «Lenin, tarihe girerken esatire girmiş bulundu.» (S. 80) Nihayet «Lenin hazır bulununca en vakur ve en karışık sorunlar bir mucize olmuşcasına çözülürlerdi. (S. 140).

Yazar, İhtilâli o kadar benimsemiştir ki, terrörü, gerektiğine inandığı zaman tasvib de etmektedir.

«Dev bir heyecan dalgası kabardı. Beyaz terröre kızıl terrör cevap verdi.» (S. 135)

Lenin Kimdir ve Eseri Nedir? Lenin, Marx'ta var olan tarım sorununun teorisini geliştirmiş (S. 13), Marx'ın tamamlanmamış eserinden hareket etmiş ve tam olarak Marx'ın onu bıraktığı yerden

almıştır. (S. 13). Diğer bir açıdan «yani Lenin Marx'taki *proletarya diktatörlüğü* fikrini tekrar ele almış, onu geliştirmiş ve iktidarın ele geçirilmesinde ve bu iktidarın kullanılmasında politik bir strateji ve bir *taktik* meydana getirerek onu uygulamıştır. (S. 16).

Eserin Mahiyeti: Böylece kitabın Marxçılığa ve dolayısile *İhtilâle inanmış bir düşünürün,* ihtilâli gerçekleştiren liderin hayatı ve düşünceleri hakkında bir *incelemesinden* ibaret olduğu anlaşılır.

Eserin plânı:

(Baştaki «İçindekiler», yani fihrist)

Eserin Tahlili: Lenin, Marx'ın «ispat ettiğini» ileri sürdüğü *sınıflar arasındaki mücadelenin* (S. 115, 61, 181-182, 247) proletarya diktatörlüğüne varacağı fikrini ele almış (S. 15), ve bu fikri geliştirerek iktidarın ele geçirilmesinde ve iktidarın kullanılmasında politik bir strateji ve bir taktik meydana getirmiştir. (S. 16, 157-159). «*İşçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğü*» (S. 16, 59-60, 94, 104, 123), proleterya diktatörlüğüne geçiş şekillerinden biridir. Bu, diktatörlüğün sanayice gelişmiş memleketlerde gerçekleşeceğini söyleyen *Marx'ın aldandığını göstermez* (S. 58-59); Lenin, sadece, Marx'ı tamamlamıştır. (S. 12) ve bundan dolayı da *Leninizm sadece Rusyaya özgü değildir.* (S. 11 - 15)

Leninizmin taktiğini tesbit edebilmek için her şeyden önce, «*parlamento yolu ile sosyalizme varma hayalinden*» (S. 26) kurtulmak lâzımdır; Meclis kendileri (Bolşevik Milletvekilleri B.K. — Tabii

Çarlık Rusyasında —) için sadece bir kürsüdür ve özle ilgili *herhangi bir şeyi elde etmek için sözde demokratik kanunlara bel bağlanmamalıdır.* (S. 111) «Dünya tarihi proletarya diktatörlüğüne doğru dayanılmaz bir şekilde yol alıyor ve fakat bu sonuca giderken hiçbir şekilde pürüssüz, basit, düz yollardan geçilmemektedir.» (S. 46) Ancak, «bir sınıfın — bir an için birleşen bir çok sınıfların sözcüleri olan *devrimciler hiçbir zaman bir çoğunluğa sahip olmayı beklememişlerdir.* Onlar için her zaman yeterli olan şey, politik konjonktürün (S. 16), yani belirli bir toplumda tarihin belirli bir anında sınıflar ve güçler ilişkisinin tümünün kendilerine elverişli olmasıdır.» (S. 70) Lenin bu ortama «ihtilâlci kriz» (S. 71) ortamına varabilmek için «gizli parti hücreleri» ve bu yeraltı örgütlerinin etrafında elden geldiği kadar geniş legal örgütleri temel alan bir marksist politik partinin gerekli olduğunu savunmaktadır. (S. 109). «Rusyada olduğu gibi, demokratik burjuva devriminin halâ başarılmış bulunmadığı memleketlerde proletaryanın hâkim bir rol oynaması gerekmektedir. Bu *ihtilâl öz bakımından sosyalist olmamakla* beraber *proletarya onda yönetici durumuna girmelidir.* Pasif olarak burjuva demokratların peşinden gitmektense onları faal olarak desteklemeli, fakat bunu yaparken onları ileriye doğru itelemeli, ve o anda bile derin köylü kitleleri ile bir ittifak kurarak onları aşmalı, kendilerini politik yönden tek başlarına bırakmalıdır.» demektedir (S. 104).

Bu ihtilâl krizinin hazırlanmasında Lenin, işçi sınıfını, vatanları aleyhine de çağırmayı geçerli görmektedir. Çünkü bu vatan «burjuva vatandır» (S. 112); ancak «sosyalist vatanın savu-

nulması» (S. 128) gereklidir. Nihayet «... kriz olgunlaşmıştır. Rus devriminin... *Dünya proleter devriminin geleceği söz konusudur*... beklemek bir cinayettir... *gündemde ayaklanma* yazılıdır... (S. 124 - 125). İhtilâlle gerçekleşen rejim nedir? Bu soruyu da Lenin, birkaç sene sonra cevaplandırmaktadır: «Bolşevizm politik fikir akımı ve politik fikir olarak, 1905'den beri..., marksist teorinin sağlam temeli üzerinde, vardır... Rusya, gerçek tek doğru devrimci teori olan marksizmin bedelini yarım yüzyıl süren işitilmemiş acılar ve fedakârlıklar, eşsiz devrimci kahramanlıklar, inanılmaz enerji, pratik deneyler, hayal kırıklıkları, doğrulamalar, Avrupanın tecrübesi ile karşılaştırmalar ile ödemiştir... (S. 71)».

Eserin Değerlendirilmesi: Görüldüğü gibi, Lenin'in Hayatı ve Eserlerinin incelendiği eserde, tanınmış bir Marx'çı olan yazar Marx'ın dünya görüşünün temel unsurlarından biri olan proletarya ihtilâlinin ve proletarya diktatörlüğünün Çarlık Rusyasında yapılış ve gerçeklenişini anlatmaktadır. Eserde Marksizm, artık *tartışılması gerekmeyen bir veri* olarak ele alınmakta, Marx'ın bıraktığı yerden hareketle Marksizme yeni katkılarda bulunan Lenin'in de Marx'çı felsefenin bütün sorunlarını tamamlamış olduğu (S. 163) açıklanmaktadır. Böylece marksizm, *bilimsel değeri hakkında tartışma kabul etmeyen* fakat gelişmesine katkılarda bulunulması mümkün ve hatta, henüz tamamlanmadığına göre, gerekli bir dünya görüşü olarak kabul edilmektedir. Eserde (B.K.) (*)

(*) B.K.: bilirkişi

marksizm bir veri olarak ele alındıktan sonra marksçılık içindeki mücadele anlatılmaktadır.

Yazarın bir üniversite öğretim üyesi olması, eserin bilimsel niteliği haiz olduğunu düşündürebilir. Bir bilim adamının herşeyden önce bilimsel ve objektif ölçülere göre sonuçlara varması gerekir. Halbuki üst paragrafta belirtildiği gibi, yazar, Marxçı dünya görüşünü bir veri, gerçekleşmesi zorunlu ve gerekli bir nesne gibi kabul etmekte ve okuyucuya böyle sunmaktadır. Neticede H. Lefebvre'i Marx'çı felsefeye inanarak bağlanmış bir düşünür olarak bibliyografyasında zikreden A. Piéttré'nin ikazının yerindeliği anlaşılmaktadır. Gerçekten Lenin'in marksizme gerekli katkılarda bulunan ve ihtilâlle proleterya diktatörlüğünü kuran lider olduğu şevk ve heyecanla anlatılmaktadır. Yazar, yukarıda belirtildiği gibi kendisini bu görüşe o kadar kaptırmış, 1917 ihtilâlinden sonraki olayları o kadar benimsemiştir ki «beyaz terrör»e karşı «kızıl terrör»ün çıkma olayını anlatırken, faili kim olursa olsun, insana saygı prensibine inanmış ve eylemlerini bu inanca göre düzenleyebilenlerce hiç olmazsa üzüntü ile karşılanması gereken «terrör»ün «kızıl»ının nedenini, hoşuna giden büyük olayları nitelendirirken kullandığı «dev» kelimesi ile değerlendirmektedir.

Böylece Prof. H. Lefevbre için marxçı felsefeye uygun eylemlerin kutsal olduğu, dolayısile, incelenmesini tarafsız ve objektif kalarak yapmasının mümkün olmadığı anlaşılır.

Bu ruh haleti içinde yazılan kitapta «oluşum»da Marx'ın bıraktığı yerden hareket eden Lenin'in gerçekleştirdikleri ve düşünceleri anlatıl-

maktadır. *Gerçekleştirilen, proletarya diktatörlüğüdür*. Proletarya diktatörlüğünü kurabilmek için gerekli olan İhtilâl ve İhtilâle nasıl varılması gerektiği, Lenin'in hayatı ile ilgili bölümde etraflıca, yol gösterici bilgiler olarak okuyucuya sunulmaktadır. Diğer taraftan Lenin'in Marx'ın düşüncesini ve düşüncesinin gerektirdiği eylemleri gerçekleştiren lider addettiği ve sadece Rusyaya özgü olmadığı 11. sayfada açıklanmaktadır.

Leninin düşünce ve eylemlerinin özü de yukarıda kısmen nakledilen 74. sayfada bulunmaktadır: «tek doğru devrimci teori olan marksizm...»

SONUÇ

Lenin'in Hayatı ve Eserleri başlığını taşıyan kitapta sınıfları birbirine düşman gören marksizmin ihtilâl ve proletarya diktatörlüğünün zorunlu ve gerekli oldukları teması temel alınmakta ve bu temel üstünde ihtilâli hazırlayan ve gerçekleştiren lider, Lenin'in Hayatı ve Eserleri incelemektedir.

Kitapta yer yer T.C.K.nun men ettiği fiiller övülmekte, geçerli olarak gösterilmektedir. (Örnek: İhtilâl ve gizli hücreler) Ancak bu fiillerden her biri proletarya diktatörlüğünün kurulmasını amaç edinmiş olan leninizmi meydana getiren unsurların bir kısmını teşkil etmektedir. Bundan dolayı da stratejinin tümünü dikkate alarak değerlendirmek lâzımdır. Kitapta İhtilâlin geçerli ve zorunlu görülmesi, bu ihtilâlin gerçekleşmesi için gerekli olan stratejinin salık verilmesi ve TCK.nun men ettiği bir fiili gerçekleştiren liderin methedilmesi ile leninizmin, ve marksizmin tek doğru dev-

rimci teori olarak Lenin'in ağzından ilân edilmesi ile de marksizmin propagandası yapıldığı ve dolayısile T.C.K. 142/1 maddesinin ihlâl edildiği kanısında bulunduğumu saygılarımla arzederim.

Bilirkişi
(imza)
Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı

LEYHTEKİ BİLİRKİŞİ RAPORU

3. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı
Sayın Makamına

A N K A R A

Özü: Bilirkişi raporudur
Dosya No: 969/115

Bilirkişilere verilen görev :

Muhterem mahkemenizce resen bilirkişi tayin olunmuş ve Henri Lefebvre tarafından yazılıp, M. Rasih Nuri İleri tarafından Türkçeleştirilmiş bulunan Aralık 1968 tarihinde Ankara'da «Anadolu Yayınları» arasında yayınlanmış bulunan 276 sahifeden ibaret «V.İ. Lenin, Hayatı ve Eserleri» isimli kitapta Komünizm propagandası veya övmesi suçunun unsurlarının mevcut olup olmadığını tetkikle görevlendirilmiş bulunuyoruz.

Yapılan İnceleme :

Komünist propagandası veya övmesi cürümleri TCK.nun 142.nci maddesinin 1 ve 4.ncü bentle-

rinde hükme bağlanmış bulunmaktadır. Kanun maddesinde bu suç, «Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak veya memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek...» şeklinde ifade olunmuştur. Bu suç bir «tehlike suçu»dur. Bu türlü propaganda veya övme fiillerinin işlenmesini kanun yapıcı Türk toplumu için tehlikeli gördüğü için, bunu suç saymıştır. Bunun sonucu şu olmaktadır ki, bu suçun teşekkülü için propaganda veya övmenin Türkiye için ve istikbale muzaf olarak yapılması gerekmektedir.

Bu kanunî unsurlar açısından kitap tetkik edildiğinde: İnceleme konusu kitapta Lenin ele alınmakta, ilk başta Leninizm'in ne olduğu açıklanmakta, bunun tarihi şartları gözden geçirilmekte, daha sonra Lenin'in hayatı incelenerek, Lenin'in gerçekleştirmiş bulunduğu Rus ihtilâli (devrimi) söz konusu edilmekte ve daha sonra da Lenin ile diğer bazı sosyalistler arasında geçen felsefî münakaşalar yer almaktadır.

Kitap bütünü itibarıyla bir «tarih» kitabı niteliğindedir. Tarihen yaşamış bir insan, fikirleri ile birlikte anlatılmakta ve yine tarihen bu insanın gerçekleştirdikleri izah olunmaktadır. Kitap bu genel mahiyeti bakımından düşünülmek gerekir.

Kitabın hiç bir yerinde istikbâle ait telkinlerde bulunulmamış, hele Türkiye ve Lenin'in fikirlerinin Türkiye'de gerçekleştirilmesi konusunda sarih veya zımnî bir propagandada bulunulmamıştır.

TCK.nun 142. nci maddesi Komünizm propagandası veya övmesi suçunda, yukarıda arzettiğimiz üzere, Türkiye'de bu rejimi gerçekleştirmek için yapılacak propaganda veya övmeyi «tehlikeli» sayarak cezalandırmıştır. Ancak T.C.K. hiç bir şekilde, Türk vatandaşının Lenin'in kim olduğunu, fikirlerinin neler olduğunu, tarihen (doğru veya yanlış) ne gibi işler yapmış olduğunu öğrenme hakkını ortadan kaldırma gayesini gütmüş değildir. Bu sebeple inceleme konusu kitap, sadece tarihî açıdan Türk vatandaşlarına bu bilgileri sunan bir kitap mahiyetindedir.

Kitabın içinde zımnî veya sarih olarak Türkiye'de aynı uygulamayı öngören sözler bulunmadıkca, hayatı anlatılan kişinin fikirlerinin veya kitabı yazan kişinin fikirlerinin şu veya bu olmasının, suç unsurları açısından bir değeri yoktur.

İnceleme konusu kitapta ise, arzolunan şekilde zımnî veya sarih bir propaganda veya övmenin bulunmadığını, kitabın sadece tarikî açıdan bir şahsı ve bu şahsın hayatı ile yaptıklarının anlattığını arzetmiş bulunuyoruz.

SONUÇ

Yukarıda arzolunan sebeplerle inceleme konusu «Anadolu Yayınları» arasında neşrolunmuş bulunan, Henri Lefebvre'in yazdığı, M. Rasih Nuri İleri'nin dilimize çevirdiği «V.İ. Lenin, Hayatı ve Eserleri» isimli kitapta, TCK.nun 142. nci maddesinin 1. ve 4. ncü bendinde öngörülen suç unsurlarının mevcut bulunmadığı kanaatına oybirliği ile varılmıştır.

Saygı ile sunulur, 25 Haziran 1971.

BİLİRKİŞİ
Prof. Dr. Mustafa Akdağ

BİLİRKİŞİ
Prof. Dr. Besim Üstünel

BİLİRKİŞİ
Doç. Dr. Eralp Özgen

Not: (Tensip zaptından).

Besim Üstünel, İktisatçı S.B.F. Prof.

Eralp Özgen, Ankara Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Doçenti.

Mustafa Akdağ, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Devrim Tarihi Profesörü.

RASİH NURİ İLERİ'NİN SAVUNMASI

Ankara Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına

Dosya No. 1969/115

Özeti: *Esas Hakkında Yazılı Savunma.*

Sayın Yargıçlar, Avukatım Esas hakkındaki Hukukî savunmamı Mahkemenize sunmuş bulunmaktadır. Ben ise dava konusu eser hakkındaki iddiaları bilimsel yönden eleştirmek, çürütmek ve böylece Paris'in Nanterre Üniversitesi Profesörlerinden ve de *Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırmalar Millî Merkez araştırma sorumlusu»* (Maitre de Recherches au Centre Nationnal de la Recherche Scientifique) Sayın Prof. Henri Lefebvre'in ve eserinin, İddia Makamının dayandığı Orhan Aldıkaçtının raporundaki sübjektif isnatların ötesinde bulunduğunu göstermek gereğini duymaktayım.

Sayın Mahkemeniz dava savunma kademesine erişmişken 10 Eylül 1969 günlü celsede bir ara kararı vererek biri Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde Devrim Tarihi Profesörü, diğerleri Siyasal Bilgiler Fakültesinde İktisat Profesörü ve Ankara

Hukuk Fakültesinde Ceza Hukuku Doçentinden müteşekkil yeni bir bilirkişi heyyeti seçmişti. Gerçekten de dosyada yer alan aleyhimizdeki rapor usul yönünden geçersiz, ihtisas yönünden yetersiz, bilimsel yönden de göstereceğim gibi tamamen çürük bulunmaktadır. Rapor usul bakımından geçersizdir, çünkü davamızı ilgilendiren konuda bilirkişi tayini, münhasıran yetkili yargıç tarafından yapılabilir, oysa Ankara'da bilirkişi yokmuşcasına İstanbul'dan bilirkişi seçen yargıç değil, savcıdır. İhtisas yönünden ise tarih, iktisadî doktrinler ve ceza hukuku yönünden mütaleada bulunmak söz konusu olan davamızda, bu konulardan ancak bir tanesinde bilgi sahibi olması düşünülebilecek bir bilirkişinin tayini ve hale bu kişinin böyle bir görevi kabulü en azından gayrı ciddidir; örneğin bilgisi ne kadar geniş olursa olsun bir nisaiyeci doktordan hasta bir kadının göz ameliyatı konusunda rapor istenemez, kazaen istenirse ciddi bir doktor bu konuda rapor vermez, olsa olsa gerekli görürse bir konsültasyon gerektiğini belirtir.

Bilirkişi seçimi konusunda Yargıtay iştihatları da bu eğilimlidir. Halbuki Sayın İddia Makamı son mütalealarında münhasıran işbu rapora dayanmaktadırlar. İşte bu nedenlerledir ki, savunmamda sözü geçen raporun bilimsel mesnetsizliğini, hatta tahriflerini ve şahsi bir husumetten doğan kasdi ve sübjektif değer yargılarını çürütmek zorunda bulunmaktayım, ne yazık ki, bu rapor en kötü bir edebiyat nümunesi olarak kalacaktır.

Sayın mahkemenizin işbu rapora itibar etmiyerek üç ayrı ihtisas kolundan seçilen bir bilirki-

şi heyyetine başvurmuş bulunması karşısında, ben usulsuz olarak dosyada yer alan işbu rapordan söz etmiyebilirdim. Ancak yine de, hiç olmazsa şahsî husumet konusunu açıklamam gerekirdi; ben, genellikle İstanbul Üniversitesinden seçilmiş bazı bilirkişilerin aleyhine çok sert iki konferans vermiştim. 1967 yılında epeyi tepki ile karşılaşan bu konferanslarda ismen Sulhi Dönmezer, Selçuk Özçelik, Orhan Aldıkaçtı, Recai Okandan, Hıfzı Timur, Selahettin Zaim, Ayhan Önder, Sahir Erman zikredilmiş bulunuyorlardı. Nitekim sonradan Yargıtay da aynı yönde iştihadını çok kesin ifadelerle belirtmiştir. 30 Eylül 1970 günü kesinleşen ve Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen Esas 1968/83 sayılı basın davasındaki bidayet kararını Yargıtay ezcümle bu bilirkişilerin bana olan husumeti hakkındaki müdafaam üzerine bozmuştu, dava Beraatimle sonuçlandı. Aynı şekilde 12 Mayıs 1971 günü Beraatimle sonuçlanan İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesinin Esas 1969/212 sayılı davasında Sulhi Dönmezer'in lehime verdiği tutarsız raporunu bile, bu prensip nedeni ile reddetmiştim.

Sayın İddia makamının sırf bir öğretim üyesi olduğundan raporuna itibar ettiği görülen mütalealarında sadece bu rapora dayandığından bu kişinin verdiği raporun bilimsel ve hukukî boşluğunu ve içindeki tahrifatı açığa vurmak zorunda bulunuyorum.

1945 yılında Prof. Suphi Nuri'nin asistanı iken kendileri ile müştereken yayınladığımız İktisat ve Ticaret Yüksek Mektebi ders kitaplarından «*Kooperatifler*» eseri ile bilimsel araştırmalara başla-

mıştım, az sonra bu kitabın ilk bölümlerini «*Ekonomik Dotrinler*» adı ile *1946* yılında çıkartmıştım, bu risalem Türkiye Gıda-İş sendikası tarafından «*Sosyal Terimler Seminerı*» adı altında 1968'de tedrisat ve yayın konusu olacak derecede, geçen yıllara rağmen değerini kaybetmemiştir. O gün, bu gün çeşitli araştırmalarım yayınlanmıştır, sonuncusu 1970 yılında çıkan «*Atatürk*» konulu incelemem kısa bir zamanda Mahmut Goloğlu'nun «Cumhuriyete Doğru» eserinde, Taner Timur'un «Türk Devrimi ve Sonrası», Dr. Muzaffer Sencer'in «Türkiye'de Siyasi Partilerin Sosyal Temelleri» eserlerinde ve Tarık Zafer Tunaya ile diğer Üniversite öğretim üyelerinin yazı ve derslerinde mehaz olarak gösterilmiş, eleştirilerde «el kitabı» olarak vasıflandırılmıştır. Hatta daha geriye gidersek Servetifünün dergisinde 1933 yılında çıkan ilk yazılarımdan bu güne kadar *40 yıla yaklaşan bir yazı hayatım bulunmaktadır*. Çeviri yönünde dava konusu kitaptan başka hiçbiri takibata uğramamış birçok çalışmam olmuştur. Bunları açıklamanın nedeni Orhan Aldıkaçtı'nın «bilirkişi» raporunu incelerken bunu yetkili bir bilim adamı sıfatıyla yaptığımı hatırlatmak içindir.

Sayın İddia makamının iddianamelerinde ve son mütalealarında esas olarak ele aldıkları Orhan Aldıkaçtı'nın raporuna gelelim:

Orhan Aldıkaçtı eserin amacının Lenin'in Hayatı ve Eseri olduğunu belirttikten sonra (Yazarın Kimliği ve Üslubu) diye bir bölüm açarak tamamen sübjektifliğe kaçmıştır, çünkü söz ve dava konusu olan yazar ve kişiliği değildir *çevirilen eserdir*. Orhan Aldıkaçtı yazarı marksist bir düşünür

olarak nitelendirdikten ve bunu «bağlılık» olarak değerlendirdikten hemen sonra: «*bu bağlılık... zaman zaman yazarı heyecanlandırmakta*»dır demektedir, bu bilimserlikten uzak ve üstelik yanlış değerlendirmeğe az sonra değineceğiz. Bay Orhan Aldıkaçtı yazarın «*romantik, lirik*» üslubundan söz etmekte ve iyiki bunun isbatı için raporunda örnekler vermektedir, şöyle ki:

«DİZLERİNE KADAR VARAN BUZ GİBİ SUYUN İÇİNDEN GEÇTİLER», halbuki bu sözler olsa olsa bir gerçeği tasvir etmektedir, kutup dairesi bölgesinin içinde vuku bulan bir firarın güçlüklerini anlatmaktadır, bunda ne romantizm, ne lirizm, ve hele ne komünist övgüsü ve propagandası söz konusudur. Yine Orhan Aldıkaçtı'ya göre, Lenin'in Şubat İhtilalinden sonra sürgünden dönüşünü anlatırken «FİNLANDİYA GARINDA DEV BİR KALABALIK BOLŞEVİK LİDERİ ALKIŞ VE SEVGİ GÖSTERİLERİ İLE KARŞILADI» cümlesinin kullanılması suç karinesi olarak gösterilmektedir. Bu cümle aynı konudaki leyh ve aleyhte bütün kitaplarda yer alan o zamanki halet'i ruhiyeyi yansıtmaktadır, zaten o dönemde öyle bir hava yaratılmasaydı Lenin'in kocaman bir memleketin başına geçmesi düşünülemezdi bile, objektif tarihçi böylece kendi hislerini değil, yazdığı dönemin olgularını anlatmak durumundadır. Yine Orhan Aldıkaçtı'nın delillerine bakalım: «LENİN'İN SAKLANDIĞI ODADA SESSİZLİK İÇİNDE ÇALIŞTIĞI» ve «BİR TOPLANTIDA YAPTIĞI BİR KONUŞMADAN SONRA HAZIR BULUNANLARIN KENDİ SAFINA GEÇTİĞİ» şeklindeki iki olayın zikrini suç ve tarafgirlik delili sayan Aldıkaçtı Lenin'in kendi

halkı arasında «ESATİRE GİRMİŞ BULUNMASI» ve de «EN VAHİM VE KARIŞIK SORUNLARI» çözümliyebilmesini de suç unsuru olarak görüyor. Bu tutum tamamen gayrı ciddi, gayrı bilimseldir. Eğer Lenin'de bazı önemli kabiliyetler olmazsa idi büyük bir tarih olayının lideri olması herhalde söz konusu olamazdı. Bu çaptaki bütün sosyal ve tarihi olayların liderlerinde, akideleri ne olursa olsun, tabiidir ki, müstesna kabiliyetlerin, insanları yönetmek ve sürüklemek olanaklarının bulunması şarttır, aksini düşünmek bile abesdir. Bir devlet adamında bu gibi tarafların bulunduğunu gayet kısa olarak ve değer hükmü vermeden belirtmek ise ne romantizm, ne lirizm, ne bağlılık, ne övgü ve ne de propagandadır, belki sadece gerçekçi olarak tarih yazmak, objektif olarak olayları vermektir bu. Bu konuya tekrar değineceğiz.

Orhan Aldıkaçtı raporunda: «*Yazar ihtilâli o kadar benimsemiştir ki, terörü, gerektiğine inandığı zaman tasvip de etmektedir*» diyebilmekte ve bu mücerret, mesnetsiz yargısına şu ilişiksiz cümleyi örnek olarak vermektedir: «DEV BİR HEYECAN DALGASI KABARDI, BEYAZ TERÖR'E KIZIL TERÖR CEVAP VERDİ». Orhan Aldıkaçtı bu örneği vermekle ne kadar zoraki bir tarafgirlik ve gayretkeşlik içinde bulunduğunu iyice göstermektedir. Bir Devlet başkanının suikaste uğrıyarak kurşunla yaralanması halkı heyecanlandırırsa ve suikastı tertip eden «Sosyalist İhtilalciler», yani anarşistler şiddetle tenkil edilirse, bu müşahhas durumun kitapta ifade edilmiş bulunması «benimseme» veya «tasvip» kelimeleri ile hiç bir şekilde değerlendirilemez, kitapta olay raporda aktarılan *on kelime* ile özetlenmiştir ve *olay hakkın-*

da hiç bir değer hükmü verilmemiştir, Orhan Aldıkaçtı'nın zikrettiği cümlede ne benimseme, ne de tasvip bulunmaktadır sadece bir olayın müşahedesi vardır, kaldı ki aksi varit olaydı yine de övme veya propagandanın unsurlarının bulunması ve belirtilmesi gerekirdi.

Beğenilsin, beğenilmesin Sovyet Devrimi dünyayı sarsacak nitelikte önemli bir sosyal ve tarihî olaydır, neticeleri bugün hâlâ kendilerini dünya çapında hissettirmektedirler, yazar bu devrimin liderinin hayatını ve eserlerini gayet objektif olarak özetlemiş ve bir bilim adamı ciddiyeti ile sunmuştur. Bu gibi devrim ve savaş dönemlerinde heyecanın ve hislerin çok gergin olacağı tabiidir, bu gibi olaylar sırasında halk kitlelerin haraketleri tabiidir ki, *dev* çapta, olağanüstü bir nitelik taşıyacaktır, devrim ve karşı devrim taraftarları nihaî zafere kadar çarpışacaklar ve iki taraf da zora, teröre baş vuracaktır, gerçek budur. Bu konuda hissi ve tamamen sübjektif ölçülere göre haraket eden Orhan Aldıkaçtı'nın kendisidir, kendisi yazarın değer hükmü vermeden, olayı objektif olarak anlatmasını bir türlü kabul edememektedir, halbuki tarihçinin, objektif tarih yazarının rolu budur. Raporda yazarın objektiflikten ayrıldığını belgelemek için sadece bu «DEV» kelimesi üzerinde durulmaktadır, halbuki bu kelime sadece olayın vüs'atını, çapını gösterir niteliktedir. Bir devrimin lideri ve Devletin başkanı silahla yaralanınca halkın galeyana gelmesi ve suikastcıların ezilmesi olayı on kelime ile aktarılmış, hiç bir şekilde taraf tutulmamış, ihsası reyde bulunulmamıştır, tutulaydı yine de bu davranış övme anlamını taşımıyabilirdi. Or-

han Aldıkaçtı ise raporunun bu bölümünden aşağıdaki sonuçları çıkartmaktadır:

(Kitap) *ihtilale inanmış bir düşünürün,* ihtilâli gerçekleştiren liderin hayatı ve düşünceleri hakkında *bir incelemeden* ibarettir. Aldıkaçtı'nın bu değer hükmü ilginçtir, sanki davası görülen somut bir kitap değil de, yazarının sübjektif kişiliği ve düşüncesidir, bu ise hiç bir bilimsel ölçüye sığmamaktadır. Henri Lefebvre'in inançları hakkında kesin bir fikrim yoktur, olsaydı da bunlar ne beni, ne de bilirkişiyi ilgilendirebilirler. Bir yazarın kanaat ve akideleri hakkında fikir yürütüp bir çeviri hakkında sonuç çıkartmak ne mantığa, ne de objektik hukuk kurallarına uyar, böyle bir davranış Anayasamıza da aykırıdır, dava konusu H. Lefebvre'in düşünceleri değil, yazarın «Lenin'in Hayatı ve Eserleri» adı altında münteşir eseridir. Bu kitap ünlü bir bilim adamı tarafından yazılmış bir inceleme, bir biyografya mıdır, yoksa bir propaganda risalesi midir? Orhan Aldıkaçtı bu hususda cevap vermek zorundaydı, Anayasa mahkemesinin iştihadı bu yoldadır, halbuki Orhan Aldıkaçtı bu somut konuda bocalayıp durmaktadır, yine de bir yerde hakikatı ağzından istemiyerek kaçırmaktadır, raporun (Eserin mahiyeti) bölümünde, kitabın Lenin'in «*hayatı ve düşüncesi hakkında bir incelemeden ibaret olduğu*»nu açıkca itiraf etmektedir. Bu bilimsel itirafın başında H. Lefebvre hakkında yer alan sübjektif iddialar eserle ilişkisiz, tamamen sübjektif, dava ile de ilişkisizdir üstelik yukarıda gösterdiğimiz gibi yanlıştır.

Eserin Orhan Aldıkaçtı tarafından tahlili:

Orhan Aldıkaçtı raporunda eserin sahifelerini ve fikrî gelişmesini durmadan karıştırmaktadır, Aldıkaçtı eserin üçte biri hakkında hiç bir fikir yürütmemekte ve üstelik bazı paragraflara kasten yanlış sahife numaraları vermektedir. Bu açık tahrifat hakkında bazı açık örnekler verip Orhan Aldıkaçtı'nın ne denli bilimsel çalıştığını ve de öze değgin hatalarını gösterelim:

Raporda kitabın aşağıdaki cümlesi aktarılmıştır: «*devrimciler hiç bir zaman bir çoğunluğa sahip olmayı beklememişlerdir* (Sahife 16)» oysa ki, bu ibare eserin 70'inci sahifesinde bulunmaktadır. Tarafgir bilirkişi bu tahrifatı aktarılan sözlerin neden ve kime karşı söylendiklerini gizlemek için irtikâp etmiştir, nitekim (Sahife 69) da Sosyal-Demokratlar proletaryanın (yani işçi sınıfının) belki hiç bir zaman (nüfusa oranla) mutlak çoğunluk haline gelmiyeceklerini söylüyorlardı» denmektedir ve Lenin yukarıdaki cümleyi onların bu iddiasına cevap olarak kullanmıştır. Lenin kendisine karşı olan bu grubun yukarıdaki açmazına karşı, memlekette işçi sınıfının çoğunlukta olması şart değildir: «*her zaman yeterli olan şey politik konjonktürün, yani belirli bir toplumda, tarihin belirli bir anında sınıflar ve güçler ilişkisinin tümünün kendilerine elverişli olmasıdır* (Sahife 70)» cevabını vermektedir. Nitekim her yerde bütün siyasi partiler, örneğin seçimlere, sadece menfaatlerini savundukları sınıf ve zümrelere değil de, programlarını ve propagandalarını benimseyen bütün vatandaşlara dayanarak girerler ve iktidarı kazanmak yolunu böylece tutarlar. Lenin yukarı-

daki sözleri ile «cunta» veya «mürettep darbe» kavramı ile «sosyal devrim» kavramı arasındaki farkı belirtmektedir, iktidara ancak «*belirli bir anda*» tüm milletin çoğunluğunu sağlıyarak gelinebileceği tezini savunmaktadır, halbuki Orhan Aldıkaçtı, hem de sahife tahrifatı yaparak, kitapta aksi tezin savunulduğunu iddia etmektedir, böylece açık ve kasdi bir tahrifat yapmaktadır.

Yine raporda aktarılan Lenin'in fikrine göre: «*Rusyada olduğu gibi, demokratik burjuva devriminin hâlâ başarılmış bulunmadığı memleketlerde proletaryanın hakim bir rol oynaması gerekmektedir. Bu ihtilâl öz bakımından sosyalist olmamakla beraber proletarya onda yönetici duruma girmelidir. Pasif olarak burjuva demokratların peşinden gitmektense onları faal olarak desteklemeli, fakat bunu yaparken onları ileriye doğru itelemeli, ve o anda bile derin köylü kitleleri ile bir ittifak kurarak onları aşmalı, kendilerini politik yönden tek başlarına bırakmalıdır* (Sahife 104)» Görüldüğü gibi, bu, Lenin'in planı, taktiğidir. Çarlık istibdadı çerçevesinde bu mücadelenin şekil olarak gizli olması ise kaçınılmaz bir zorunluktur, ancak mücadele öz olarak demokratik bir mücadeledir. Bunlar açıkca tarihe mal olmuş bir mücadele ve taktikdir, Henri Lefebvre sadece objektif bir tarihçi olarak bu tezi aktarmıştır, fakat tezi ne savunmuş, ne de övmüştür.

Tarafgir raporcu Orhan Aldıkaçtı: «*Lenin işçi sınıfını, vatanları aleyhine de çağırmayı geçerli görmektedir*» demekte, böylece yine tahrifat yapmaktadır. Nitekim az sonra aynı raporda burjuva vatanın yerine «*sosyalist vatanın savunması*» ge-

rektiği belirtilerek çelişkiye düşülmektedir. Nitekim Atatürk «*Osmanlı vatanın savunucusu*» emperiyalist uşağı bir Anzavur'a karşı koymuş ve fakat Misak'ı Millî vatanının savunması için bütün halkı örgütlemiştir. Aynı mantıkla Atatürk'ü suçlamak gerekirdi, işte bilirkişinin düştüğü çelişki. Kaldı ki Lenin çelişkiye düşseydi, ve de Henri Lefebvre bunu belirtseydi, yine de bunda hiç suç unsuru olmazdı.

Aynı bölümün sonunda buna benzer bir tahrifata yine rastlanmaktadır, kitapta yer alan «politik parti» değimi yerine Orhan Aldıkaçtı «politik fikir» değimini raporuna aktarmış ve cümlenin orta kısmını atlamıştır.

Bütün bunlar en azından Orhan Aldıkaçtı'nın yetersizliğini, kendi ihtisası dışındaki konularda bocaladığını ve sadece mücerret suç isnadı amacını güttüğünü göstermektedir.

Eserin Değerlendirilmesi:

Raporun esas kısmı olması gereken bu bölümde Orhan Aldıkaçtı daha da tarafgir ve bilimden, bilgiden yoksun duruma düşmektedir.

Marx'cı felsefenin tamamlanmış olduğunu, sonra da tamamlanmadığını aynı cümlede iddia eden Aldıkaçtı: «Tamamlanmadığına göre gerekli bir dünya görüşü olarak kabul edilmektedir» diyebilmektedir. Ve böylece mantıksızlıktan mantıksızlığa yuvarlanmaktadır, ne demek istediği anlaşılmamaktadır.

Marksizmin bir veri olarak alındığını ve marksizmin içindeki mücadelenin anlatıldığı iddiasına

gelince. Kitapta biografisi yapılan kişi marksçı bir düşünür ve devrimci, önemli bir devlet adamı olan Lenin'dir. Kaldı ki, raporda «Marksçı düşüncenin içindeki doktrin mücadelesini anlattığı» ifadesi bulunduğuna göre eserin tarafgir bir propaganda risalesi olmayıp bu düşünce akımının içindeki mücadeleleri inceleyen bilimsel bir eser olduğu açıkca kabul edilmektedir. 141/1, 142/1 Ceza Kanunu Maddeleri hakkında Anayasa Mahkemesinin verdiği karar bu hususu açıkca belirttiği gibi Alman Komünist Partisinin kapatılmasına karar veren Federal Almanya Anayasa mahkemesi 17 Ağustos 1956 gün ve LBVB, 2/51 sayılı kararında: «*Bu davada bahis konusu olan Marksist-Leninist teorinin «kül halinde bir ilim» olarak Anayasaya aykırılığı ilan edilmesi değildir... Anayasanın 5. maddesinin 3. fıkrası anlamında ilmî bilgiler ve ilim söz konusu olduğu takdirde, bunlar ilim olarak pek tabii serbesttir. Ders olarak verilebilir, öğretilebilir, geliştirilebilir, hiç şüphesiz münakaşa ve mücadele de edilebilir. Bu davanın konusu bu değildir. İlmi yönden muhtevalarının doğruluğu, bir mahkemenin kararına tabi olmaz.*» (Almanya'da Reddedilen Komünizm — F.A.A.M. Kararı Sa: 88, Ak Yayınları (Akbank kültür hizmeti organı) İstanbul 1968). Bu iki karar aynı mealdedir.

Orhan Aldıkaçtı tamamen haklıdır, Üniversite Öğretim üyesi olmak bilimsel olmak için yeterli değildir, bunun en iyi örneğini bilmediği konularda sübjektif raporlar veren kendisi vermektedir, bilirkişi raporunda ihtisası dışına düşmüş, bilimden uzak politik bir rapor yazmıştır. Eser hakkında verdiği nisbeten güzel özeti sübjektif kanıları ile lekelemiştir, ancak yukarıdaki iddia Fran-

sız Devletinin Bilimsel Araştırma Merkezi yöneticilerinden Henri Lefebvre için asla varit olamaz.

Orhan Aldıkaçtı'nın anlıyamadığı bazı şeyler vardır:

1 — Eser Lenin'in Hayatı ve Eserleri hakkında yazılmış bir biyografyadır.

2 — Lenin 1917 Sovyet Devriminin lideri Marksist bir bilim adamıdır.

Bu verilerin değerlendirilmesinde bakalım bilirkişi ne gibi bir yol tutmaktadır:

Raporda Orhan Aldıkaçtı diyor ki: H. Lefebvre «*şevk ve heyecanla*» kitap yazmıştır, «*kendisini bu görüşe o kadar kaptırmış, 1917 ihtilalinden sonraki olayları o kadar benimsemiştir ki, «beyaz terör»e karşı «kızıl terör»ün çıkma olayını anlatırken, faili kim olursa olsun insana saygı prensibine inanmış ve eylemlerini bu inanca göre düzenleyebilenlere hiç olmazsa üzüntü ile karşılanması gereken «terör»ün «kızılı»nın nedeni hoşuna giden büyük olayları nitelendirmek için kullandığı «DEV» kelimesi ile değerlendirmektedir*». Evet Aldıkaçtı bunları söylüyor. Yine aynı örnek ve aynı DEV kelimesi, rapor dönüp dolaşıp buraya dayanmaktadır.

Prof. Aldıkaçtı aleyhte rapor verme kastı ve cezbesi içinde adeta kendisi «romantik» ve «lirik» olmaktadır, «Hoşuna giden büyük olayları nitelendirirken kullanılan DEV kelimesi» ne demek? Sayın profesör suç bulma gayretkeşliği içinde galiba Türk dilini de unutmuş bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Yayınlarından (Sayı 253) TÜRKÇE SÖZLÜK ana kitabının Beşinci baskısı (Ankara 1969)

bu konuda en yetkili lugattır. Bu lugatın 197.nci sahifesinde DEV kelimesi şöyle tarif edilmektedir:

DEV - isim, Farsca. 1 — Masallarda korkunç, iriyarı, pek güçlü ve kuvvetli ve kötülükçü olarak anlatılan uydurma yaratık. 2 — Olağandan pek üstün irilikte insan veya hayvan. 3 — (mecazi) İnsan gücünün pek üstünde başarılar gösteren kimse.

Bu kelime görüldüğü gibi büyüklük, kudret ifade etmektedir, hatta korkunçluk vasfını ihtiva etmektedir. Hoşa gitmekle bir ilişkisi yoktur. Aldıkaçtı'nın verdiği ve tekrarladığı örnekte sadece Lenin'in sonradan hayatına mal olacak olan suikasta karşı yükselen terör dalgasının çapını, azametini, korkunçluğunu göstermektedir. Ve dava konusu eserin, bilimsel olmadığı, sübjektif olduğu hakkında rapordaki tek kanıt, tek dayanak işte bu DEV kelimesidir. Bilirkişi raporunda durmadan tekrarladığı bu kelime ile Henri Lefebvre'in bilimsel davranmadığını ispata yeltenmektedir.

Profesör Aldıkaçtı'nın bu DEV kelimesinden çıkarttığı sonuçlar cidden şaşırtıcıdır; raporu okuyalım: «Böylece Prof. H. Lefebvre için marksçı felsefeye uygun eylemlerin *kutsal olduğu*, dolayısıyla incelemesini tarafsız ve objektif kalarak yapmasının mümkün olmadığı anlaşılır.» İşte bu marazi ruh haleti içinde yazılan rapor sosyal, politik, felsefî ve ekonomik bir inceleme eserini, bir biyografyayı kötü anlamda basit bir propaganda ve övgü risalesi seviyesine indirmeğe yeltenmektedir. Ve de Orhan Aldıkaçtı değerlendirmesini «Tek doğru devrimci teori olan Marksizm (Sahife 74)» sözü ile bitirmektedir. Şüphesiz bu cümle kitapta var-

dır, ancak bu Henri Lefebvre'e ait bir görüş olarak yer almamaktadır, bunu söyliyen Lenin'dir, bu onun dünya görüşünün ifadesidir. Zaten kitabın amacı Lenin'in hayat ve eserleri hakkında bilgi vermektir. Bu ise kanunlarımıza göre suç değildir, olamaz. Anayasa Mahkemesinin kararı bu hususda kesindir. Yukarıda aktardığımız Alman Anayasa mahkemesi kararı da konuyu aynı şekilde yorumlamaktadır, doktrin bilim olarak dava konusu olamaz.

Sosyalizmi sevelim sevmiyelim, beğenelim beğenmiyelim; bu, bizim milletçe dünyadaki büyük tarihi ve sosyal olay ve akımlardan bigâne kalmamız anlamına gelemez. «Malta adası yok» der gibi, «Sovyet devrimi yok», «Lenin yok»; «New Deel yok», «Roosevelt yok»; veya «Nasyonal Sosyalizm yok», «Hitler yok» demek, bilimden, bilimsellikten uzak bir davranıştır.

Tarihsel kişileri, fikirleri ve eylemleri ile incelemek bilimsel bir görevdir. Bilimden, bilimsellikten uzak olan tutum bir kitabın burasından, şurasından cümle kırpıntıları alıp onları birbirine eklemek ve hele o cümlelerle ilgisi olmayan ve kitaptan hiç bir şekilde istihraç edilemiyen yazarın düşünceleri üzerine faraziyeler yürütmek şeklindeki davranıştır. İkinci derecede bir yazar sayılabilecek A. Piettré'nin Lefebvre hakkında söylediklerinin ise dava ve dava konusu eserle hiç bir ilişkisi yoktur, suç unsuru niteliği de yoktur. Piettré gibi bir düşünür kendi fikirlerinin nasıl suistimal edildiğini duysa ilk protesto ve itiraz edecek kendisi olur.

Ancak Orhan Aldıkaçtı'nın sübjektif beyanla-

rına karşı iki noktayı daha açıklamayı zorunlu buluyorum. Dava konusu kitabın aslını yayınlayan Fransa'nın en ciddi bilimsel eserler basan ünlü «Bordas» yayınevidir. İşbu kitap «Bordas» yayınevinin düzenlediği:

«*Düşüncesini Tanıtmak İçin*»

kitap serisinin içinde yer almaktadır, bu dizide «Lenin Hayatı ve Eserleri» kitabının yayınlandığı 1957 yılına kadar aşağıdaki kitaplar neşrolunmuştur:

1. M. Sémenoff — *Bouddha.*
2. G. de Plinval — *Saint Augustin.*
3. L. Jugnet — *Saint Thomas d.Aquin.*
4. P.M. Schuhl — *Bacon.*
5. M. Weiler — *Montaigne.*
6. Y. Belaval — *Leibniz*
7. J. Boyer — *Goethe.*
8. A. Spaeth — *Heine.*
9. Ch. Le Coeur — *V. Hugo.*
10. G. Guy-Grand — *Proudhon.*
11. H. Lefebvre — *Karl Marx* (3. baskı).
12. M. Weiler — *Renan.*
13. G. Ranc — *Marcelin Berthelot.*
14. F. Rossignol — *Georges Sorel.*
15. F. Meyer — *Bergson* (3. baskı).
16. C. Drevet — *Grandhi* (2. baskı).
17. G. Pascal — *Kant.*
18. A. Marietti — *Hegel.*
19. G. Pascal — *Alain.*

Ve de yeniden basılmakta olan *Darwin, Claude Bernard, Schopenhauer, Nietzsche, Freud* adlı

eserler yer almaktadır, bu neşriyat açıkca görülebileceği gibi solculukla yakından, uzaktan bir ilişkisi olmayan bilimsel bir neşriyattır.

Kitabın yazarı ve onun eseri «Lenin'in Hayatı ve Eseri» kitabına gelince, Henri Lefebvre yukarıda da belirttiğimiz gibi, Paris'de Nanterre Üniversitesinde kürsü sahibi olan ünlü bir filozoftur. Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırma Milli Merkezi» sorumlularındandır, kendisinin 1957 yılına kadar çeşitli yayınevlerinde çıkan kitapları şunlardır:

1 — Aldatılmış şuur - 1936
2 — Milletlere Karşı Milliyetçilik - 1937
3 — Hegel'den Seçmeler - 1938
4 — Hitler iktidarda - 1938
5 — Nietzsche - 1939
6 — Diyalektik Maddecilik 1939
7 — Varoluşçuluk - 1946
8 — Günlük hayatın eleştirisi - 1947
9 — Marksizm (Üniversite Yayınları) - 1947
10 — Surrî Mantık ve Diyalektik Mantık-1947
11 — Descartes - 1947
12 — Diderot - 1949
13 — Estetiğe Katkı - 1953
14 — Pascal - 1954
15 — Musset - 1955
16 — Rabelais - 1955
17 — Marx'ın Hayatı ve Eserleri - 1956
18 — Pignon - 1956
19 — Toplam ve Ötesi

Bu güne kadar herhalde daha birçok eseri neşredilmiştir. Lefebvre bu listeden de görüleceği gibi

felsefî eserlerinin yanında her eğilimdeki devlet ve bilim adamları hakkında incelemeler yapan bir bilim adamı bir mütehassısdır. Dava konusu eserine gelince, Faşist *Portekiz*'de ve *İspanya*'da, 142. maddenin iktibas edildiği ve bu maddenin (İtalyan Ceza Kanunu 270 - 272 Maddeleri) yürürlükte bulunduğu *İtalya'da* tercüme edilmekte, serbestce satılmaktadır, hiç bir uygar memlekette bu kitap hakkında bir takibat yapılmamıştır. Yukarıdaki nedenlerle, ve sübjektifliğini, tutarsızlığını ispat ettiğim raporun, her yönden sakat ve usul kanununa göre de usulsuz olarak dosyada bulunan raporun nazarı itibara alınmamasını, sayın mahkemenizin tayin ettiği üç ayrı ihtisas kolundan seçilmiş bitaraf bilirkişilerin raporuna istinat edinilmesini. Görüldüğü gibi ünlü bir bilim adamı tarafından yazılan, bir bilim eseri olan ve bütün akademik çalışmalarımda yaptığım gibi büyük bir dikkat ve ciddiyetle tarafımdan hiç bir katkı, ilave ve eksiltme yapılmaksızın dilimize çevrilen, tarihsel bir kişiyi ve tarihsel olayı objektif ölçülerle yansıtan ve hiç bir şekilde övgü veya propaganda ihtiva etmeyen «Lenin'in Hayatı ve Eserleri» kitabının tercümesinden *Beraatimi* saygılarımla dilerim.

Rasih Nuri İleri

MAHKÛMİYET KARARI
ve
MUHALEFET ŞERHİ

T.C.
ANKARA
Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi

Esas No : 1969/115
Karar No : 1972/333
C. Sav. N 1969/34 Bs.

(K A R A R)

Başkan	M. Suphi Bolat	11393
Üye	O. Necati Altay	11451
Üye	Abdullah Çelebioğlu	12963
C. Savcı Y.	Selahattin Yertut	11485
Katip	M. İhsan Erışık	

Davacı K.H.

Sanık *MEHMET RASİH NURİ İLERİ*, Suphi oğlu Leyla'dan olma 28/3/1336 doğumlu, İstanbul Sarıyer-Yeniköy nüfusunda kayıtlı olup İstanbul Kurtuluş Caddesi No: 29/6 da oturur, evli, üç çocuklu okur yazar, sabıkasız, yazar, T.C. İslâm.

Suç Neşir yoluyle konizim propagandası yapmak.

Suç Tarihi Aralık/1968
Tevkif Ta. 15/3/1969
Tahliye Ta. 26/3/1972 (*)

Yukarıda açık hüviyeti ve suçu yazılı sanık hakkında Ankara 2. nci sorgu Hakimliğince yapılan ilk tahkikat sonunda, T.C.K. nun 142/1-6 173/3 maddeleri gereğince tecziye edilmek üzere hakkında son tahkikatın Ankara Ağır Ceza mahkemesinde açılıp yapılmasına dair verilen 15/4/1969 gün ve 1969/89-138 sayılı kararı ile mahkememize tevdi edilen iş bu kamu davasının yapılan açık duruşmaları sonunda:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ Henri Lefebvre'nin V.İ. Lenin'in Hayatı ve Eserleri adlı kitabını dilimize tercüme ederek piyasaya arz edip herkesin okuyup incelemesine sunan sanığın bu hareketi ile kominizim propagandası yaptığı iddia olunmuş hakkında mahkememizde son tahkikatın açılmasına karar verilmiş bulunmaktadır. Duruşma sırasında gerek suçlu ve gerekse vekilinin savunmalarında müsnet fiilin bahis konusu olmadığını yani gayenin kominizim propagandası yapmak olmayıp Rusyada kominist hareketlerin nasıl başlayıp geliştiğini tutulan yolun ve varılan sonucun isabetli olup olmadığını takdir ve teşhis edip milleti ve memleketi bu yönden malumat sahibi etme gayesine matuf bulunduğu bildirilmiştir.

Savunma ve eser göz önüne alınarak bidayet-

(*) Sorgudan sonra tahliye tarihi 26.3.1969 olup yanlışlıkla böyle yazılmıştır.

te C. Savcılığınca bilirkişi incelemesi yaptırılmış 7/Şubat/1969 tarih ve 6 sayfadan ibaret raporda suçlunun meskür eseri dilimize çevirmek suretiyle kominizim propagandası yaptığı hareketlerinin T.C.K. nun 142/1 maddesine aykırı bulunduğu gösterilmiş, ahiren bu rapora mahkememizde davaya bakılmakta iken itiraz vaki olmuş bulunmak üzerine yeniden üç bilirkişiye kitap incelettirilerek suçlunun bu kitabı tercüme etmekle kominizim propagandası yapmış sayılıp sayılmayacağı araştırılmış düzenlenen 25/Haziran/1971 tarih ve 3 sayfadan ibaret ikinci raporda ise sanığın suçluluğunun bahis konusu olamıyacağı Türk Vatandaşının Lenin'in kim olduğunu, fikirlerinin neler olduğunu ne gibi işler yapmış olduğunu öğrenme hakkını ortadan kaldıran herhangi bir aykırı hüküm mevcut olmayıp sanığın gayesi itibariyle sadece tarihi açıdan Türk vatandaşlarına bu bilgileri propaganda dışında sunmak olduğu ne kapalı ve nede açık bir şekilde memleketimizde de aynı uygulamayı öngören sözler ve fikirler bulunmadığı hayatı anlatılan kişinin fikirlerinin şu veya bu olmasının suç unsuru açısından bir değeri olmadığı gösterilerek suçlunun T.C.K. nun 142 nci maddesine muhalefetinin mevzubahis olamıyacağı hususuna bertafsil temas olunmuş bulunmaktadır.

Heyetimiz sanığın hukukî durumunu değerlendirirken suçlunun dilimize çevirdiği kitabın tamamını ve iki ayrı bilirkişi raporunu, savunmayı mer'i nizamımızı göz önünde tutarak sonuca varmışdır. Her nekadar raporlar biri birine mübayin ise de heyetimizin de bilirkişi mütalaaları ile bağlı kalmaksızın neticeye varması normal ve usul icabındandır. Maznunun davaya konu teşkil eden

eseri sadece dilimize çevirip herkesin okumasına arz etmiş bulunmaktadır. Bu eserde iktidarın ihtilal yoluyla nasıl ele geçirileceği, Rusyada olup bitenler gösterilerek arzolunmuştur. T.C.K. nunumuzun 142 nci maddesinde hangi hareketlerin bu madde muvacehesinde suç teşkil edeceği ayrı ayrı gösterilmiştir. Eserde yazar Lenin'in, Marx'sın bıraktığı yerden hareket ederek gayeye nasıl ulaşıldığı ayrı ayrı ve etraflıca dilegetirilmiş Proletarya diktatörlüğünü kurabilmek için gerekli olan ihtilâl ve bu ihtilâle nasıl varılacağı aydınlatıcı bilgilerle okuyucuların nazarlarına sunulmuş ayrıca gerek Lenin'in ve gerekse Marxsın düşüncelerini ve bu düşüncelerin icabettirdiği eylemleri devam ettirme durumu gösterilerek bizim kanunlarımızca müsamaha görmiyen kominizim propagandası yapılmış durumdadır. Suçlu bu kitabın umuma arziyle ve münderecatı okunmak suretiyle öğrenildiğinde emekçi, proleterya ihtilâlının lüzumlu olduğunu halka sağlık vererek emekçilerin öteki toplumsal sınıf üzerinde Hakimiyetini temin için ne suretle hareket olunacağı ve Rus kominizminin hangi yollardan ve hangi aşamalardan geçilerek başarıya ulaştığı gösterilip tamamıyle kominizmin savunucusu mahiyetini taşıyan fikirlerin bu suretle yaymaya çalışılması ve bu yönden propaganda yapılması gaye yönünden esas alındığı anlaşılmaktadır. Kitabın bilimsel bir mahiyet taşıdığı da heyetimizce kabul olunamamıştır. Zira bir eserin bilimsel nitelikte olduğunu kabul için onun umumî objektif ve tarafsız görüşleri kapsaması gerekir.

Lenin'in Hayatı ve Eserleri adlı suçlunun dilimize çevirdiği suç konusu kitapta ise yukarıda da kısaca temas ettiğimiz gibi kominizm zaferine

dolaylı olarak nasıl ulaşılacağı anlatılmakta ve bu suretle de kominist fikirlerin propagandası yapılmaktadır. Şu halde kitaba bilimsel bir mahiyet verip bu mahiyetteki bir eserin tercümesinden ibarettir şeklinde bakmak caiz değildir.

Bizim mer'i nizamımızda kanun koyan 142 nci maddeyi vazeylemek suretiyle kamu düzenini korumak istemiş ve bazı hürriyetleri memleketin ve milletin âli menfaatlarını nazara alınarak sınırlandırmıştır. Kitapta sınıf mücadelesi ve ihtilâlle iktidarın nasıl ele alınacağı getirildiği gibi Kanunun himayesine mazhar olmıyan usul ve örnekler tavsiye ve telkin edilir şekilde kaleme alındığına göre burada sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek veya devletin siyasî veya hukuki nizamlarını topyekûn yoketmek hususları gösterilerek esas itibarî ile kominizim propagandası yapılmış bulunmaktadır. Bu suretle gerek gaye ve gerekse yapılan hareketler ile T.C.K. nun 142. nci maddesine muhalefet mevcut olup sanığın suçluluğu müsbet ve mukni delillerle ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bu itibarla maznunun kominizmin propagandası yapmaktan eylemine uyan T.C.K. nun 142/1 maddesi gereğince takdiren BEŞ SENE MÜDDETLE AĞIR HAPİS CEZASIYLE TECZİYESİNE, suç neşir vasıtasıyla işlendiğinden aynı kanunun maddesinin 6. ncı fıkrası gereğince verilen ceza yarı nisbetinde artırılarak niteceten suçlunun YEDİ SENE ALTI AY SURE İLE AĞIR HAPİS CEZA-

SIYLA TECZİYESİNE T.C.K. nun 31 nci maddesi gereğince müebbeten kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve 33 ncü madde gereğince de ceza süresi zarfında kanunî mahcuriyet halinde bulundurulmasına, aynı zamanda mallarının idaresinde mahcurlar hakkındaki medeni Kanun hükümlerinin tatbikine, ikinci fıkranın gözetilmesine yer olmadığına, ceza kanunumuzun 173/3 maddesi mucibince suçlunun iki sene altı ay müddetle Bursa'da ikamete mecbur tutulmak suretiyle emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına, tensip olunan cezadan takdiri veya kanunî yönlerden tenzilat yapılmasına mahal olmadığına, sanığın gıyaben tevkifine yeteri kadar tevkif müzekkeresi düzenlenerek infaz için C. Savcılığına tevdiine, ve tutuklandığının savcılıkça yakınlarına duyurulmasına, 15/3/1969 tarihinden 26/3/1969 tarihine kadar tutuk kalıp 1000 lira nakti kefaletle de tahliye olunduğundan tutuk iken geçirdiği sürenin hükümlendiği müddetten mahsubuna, Hüküm kesinleşip infaza başlandıktan sonra kefalet akçasının yatırana iadesine, suça konu teşkil eden kitabın müsaderesine, aşağıda gösterilen (-916.00) kuruş mahkeme masraflarının sanıktan tahsiline dair, maznun ile vekilinin gıyabında C. Savcısının iştiraki ile beraat reyinde bulunan Mahkememiz Üyesi C. Necati Altay'ın muhalefetine karşı oyçokluğuyle ve temyizi kabul olmak üzere verilen karar açıktan okunup usulen anlatıldı. 20/10/1972.

Başkan 11393 Üye 11451 Üye 112963 Katip

* * *

Muhalefet şerhi: Sanık, Henri Lefebvre tarafından yazılmış bulunan «V.İ. Lenin Hayatı ve Eserleri» adlı kitabı fransızca aslından Türkçeye çevirmiştir. Sanık çeviriye kendisine ait hiç bir fikir eklemediğini, çevirinin tarihi bir eser hüviyeti taşıdığını, eserin Fransa ve İtalya'da hiç bir kovuşturma konusu yapılmamış olduğunu savunmuştur.

Sanığın çeviriyi yaptığı kitabın yazarı, Lenin'in Sosyal ve Ekonomik ve Siyasî fikirlerini eleştirmiş, Lenin'in görüşlerinin tutarsız olanlarına da yer vermiş bulunmaktadır. Sanık çevirisinde sadece yazarın Lenin'in felsefesi hakkındaki tasvip edici fikirlerine yer vermekle kalsa veya tasvip edilen fikirleri methusena etse idi taraf tutma durumunda kalacaktı ki o takdirde üzerine atılan suçu işlemiş olacaktı.

Çevirinin aralık 1968 yılında yapıldığı göz önünde tutulduğu ve 1961 tarihli anayasamızın halen yürürlükte olduğu da göz önünde tutulursa çevirinin daha önce açıklandığı üzere çeviricinin kişisel görüşlerini ihtiva etmemiş olması bir gayeye hizmet maksadı ile çevrilmemiş bulunması, kişi ve kitleleri tahrik edici sözler taşımamış bulunması nedenleriyle, fikir hürriyeti kapsamı içerisinde kaldığını kabul etmek zarurî bulunacağından ve müsnet suçun unsurlarının tekevvün ve teşekkül ettiğini gösteren delillerin ademi mevcudiyetine binaen mahkumiyet hükmü verilmiş olmasına muhalifim. 20/10/1972

Muhalif Üye
11451

BOZMA İLÂMI

T.C.
YARGITAY
Birinci Ceza Dairesi

Esas No. 1973/129
Karar No. 1973/4493
Tebliğname 1-B/4906

YARGITAY İLÂMI

Neşir yoluyla komünizm propagandası yapmaktan sanık Mehmet Rasih Nuri İleri'nin yapılan duruşması sonunda: Mahkûmiyetine dair (ANKARA) 3. Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 20.10.1972 gün ve 1969/115 esas ve 1972/333 karar sayılı hükmün duruşmalı olarak Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından istenilmiş ve para yatırılmış olduğundan dâva evrakı Cumhuriyet Başsavcılığından tebliğname ile Yargıtay Birinci Ceza Dairesine gönderilmekle duruşmalı olarak yapılan inceleme sonunda aşağıdaki karar tesbit edildi.

Hazırlıkta yaptırılmış olan bilirkişi tetkikatı mahkeme tarafından kifayetsiz kabul olunarak

eserin yeniden incelenmesi üç kişilik bilirkişi kuruluna havale edilmiş bulunmasına, mahkeme tarafından tâyin olunan bu ikinci kurul eserde komünizm propagandasına delâlet eden bir cihet bulunmadığını açıklanmış bulunmasına göre dosyada birbirine zıt nitelikte iki bilirkişi raporu bulunduğu gözönünde bulundurularak bunlardan hangisinin kifayetli olduğu hususu üzerinde durularak bu iki rapor arasındaki aykırılığın ilmî bir şekilde izalesi ile eserin yeteneği üzerinde de durularak yeniden Ekonomi Politik, Sosyoloji, Siyasî Tarih, Ceza Hukuku ve Edebiyat Profesörlerinden kurulu beş kişilik bir bilirkişi tetkikatı yoluna gidilmek ve sonucuna göre sanığın hukukî durumunun tesbitine girişilmek yerinde olacakken raporlar arasındaki bu aykırılık giderilmeden eksik incelenmeden yazılı şekilde karar verilmiş olması.

Yasaya aykırı ve sanığın temyiz dilekçesinde müdafiinin duruşmalı inceleme sırasında ileri sürdüğü temyiz itirazları bu bakımdan yerinde görüldüğünden onama isteyen tebliğnamenin reddiyle hükmün yukarıda yazılı nedenle CMUK. nun 307, 308 ve 321 inci maddeleri uyarınca (BOZULMASINA), depo parasının geri verilmesine 27.12.1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
R. Bayazıtoğlu	A. Ö. Egesel	A. S. Selçuk
Üye		Üye
İ. Polat		A. C. Gülşeni

SON CELSE ve KARAR

I

Celse No	(4) 25/9/974	
Başkan	Şükrü Tezcan	11093
Üye	Abdullah Çelebioğlu	12963
Üye	M. Ali Paçacıoğlu	14164
C. S. Y.	Kadri Bilgen	11212
Katip	İzzet Öztekin	

Belli gün ve saatinde oturum açıldı. Sanık geldi yüzüne karşı açık duruşmaya devam olundu, Eski zabıtlar okundu.

Sanık : MEHMET RASİH NURİ İLERİ, Suphi oğlu Leyla'dan olma 1336 İstanbul doğumlu, İstanbul Sarıyer Yeniköy Köybaşı Cad. 110 hanede nüfusa kayıtlı, İstanbul Feriköy Kurtuluş Caddesi 29/6 da oturur, evli 3 çocuklu, okur yazar, yazar, sabıkasız olduğunu bildirdi.

Bozma ilamı okundu,

Bozmaya karşı sanıktan soruldu: Yargıtay bozmasına katıldığım, esasen mahkeme tarafından yaptırılan bilirkişi tetkikatında kitabın suç nitelı-

ğini taşımadığı ildiri (*) atmıştır benim tercüme ettiğim kitap İtalyada bile ders kitabı olarak okunmaktadır, bu husus mahkemenin verdiği kararda da yazılıdır keza kitabın yazarı tarafından Yargıtay Başkanına gönderilmiş olan mektubun fotokopisi ve tercümesi dosya içerisinde mevcuttur toplanan bütün deliller karşısında beraatime ve zaptedilen kitapların iadesine karar verilmesini isterim dedi.

C. Savcısı Bozma ilamına uyulması mütalaa olunur dedi.

Gereği D T.V. Yargıtay bozması yerinde görüldüğünden uyulmasına oybirliğiyle karar verilip açıklandı,

Duruşmaya devam olundu.

İddia makamından soruldu: kitapların iadesi yönünden yeniden bir bilirkişi incelemesinin yaptırılması uygun olur dedi.

Gereği D T.V. Dosyanın heyetçe tetkike alınmasına, bilirkişi incelemesi yaptırılması hususunun gerekip gerekmediğinin bilahere düşünülmesine, bu sebeple duruşmanın 4/11/1974 Pazartesi saat 10/10 a bırakılmasına oybirliğiyle karar verildi. 25/9/974

Başkan Üye Üye Katip

(*) Zabıtta öyle yazılıdır.

II

T.C.
ANKARA
3. Ağır ceza mahkemesi

Esas No	1974/122	
Karar	1974/546	
C. Savcı	1969/34 Basın	
Başkan	M. Suphi Bolat	11393
Üye	M. Ali Paçacıoğlu	14164
Üye	Davut Topcuoğlu	14174
C. S. Y.	Kadri Bilgen	11212
Katip	İzzet Öztekin	
Davacı	K.H.	
Sanık	MEHMET NASİH NURİ İLERİ Suphi oğlu Leyla'dan olma 28.3.1336 D. lu İstanbul Sarıyer Yeniköy nüfusunda kayıtlı olup İstanbul Kurtuluş Caddesi No: 29/6 da oturur. Evli üç çocuklu, okur yazar, sabıkasız, T.C. İslam.	
Vekili	Av. Halit Çelenk	
Suç	Neşir yolu ile kominizim propagandası yapmak	
Tevkif	15.3.1969	
Tahliye	26.3.1972 (*)	
Suç Tar :	Aralık/1968	

(*) 20.10.1922 günlü hatanın tekrarı. İlk tahliye 26.3.1969 İkinci tahliyenin tarihi 18.7.1974 dür. R.N.I.

kında mahkemeden verilen 20.10.1972 tarih 1969/115-333 sayılı mahkumiyet kararı Yargıtay 1. ceza dairesinin 27.12.1973 tarih 1973/129-4493 sayılı ilamı ile bozularak mahkememize iade edilmekle esas defterinin 1974/122 sıra numarasına kaydı yapılarak sanığın yüzüne karşı yapılan açık duruşma sonunda:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ Tafsilatı zabıtnamelerinde yazılı olduğu üzere sanık'a isnad edilen suçun niteliğine, sevk maddesine cezanın yukarki haddine ve Anayasa mahkemesinin 2.7.1974 gün 19/31 sayılı iptal kararına nazaran sanığın eylemi 1803 sayılı yasa kapsamına girdiğinden 1803 sayılı yasasının 1/A ve TCK. nun 97 nci maddesi gereğince sanık hakkındaki hukukî amme davasının ORTADAN KALDIRILMASINA, **karar mahiyetine ve kitapların bizatihi memnu sayılmayacağı cihetle emanette mevcut kitapların sanığa iadesine,** uygun mütalaa vechile ve kabili temyiz olmak üzere oybirliği ile verilen karar sanığın yüzüne karşı C. Savcısı huzurunda açıkca okunup anlatıldı. 4.11.1974

Bakan	Üye	Üye	Katip
İmza	İmza	İmza	İmza

İÇİNDEKİLER

	Sahife
Henri Lefebvre'in mektubu	8
Açıklama	9
Önsöz	10
Giriş	15
Leninizm, Rusyaya özgü müdür?	17
Leninizm ve Proletarya diktatörlüğü	21
Lenin'in üslubu	26
I — Leninizmin tarihsel şartları	27
Engels ve II. Enternasyonalin başlangıcı	28
Alman Sosyal-Demokratlardaki eğilimler	34
Roza Lüksemburg diyalektiğe karşı	45
Liebknecht veya ihtilâlcı hengâme	48
II. Enternasyonal çözülüyor	51
Eğilimlerin gerekliliği	54
XIX. yüzyılın sonunda Rus kapitalizmi	56
Marx aldandı mı?	68
Lenin'in getirdikleri	71
Hegel: bir düşünce ustası	73
Marksist devrim salt değildir	74
Lenin, burjuva parlamentoculuğuna karşı	79
Lenin'e göre objektif ve sübjektif	86

II — Lenin'in Hayatı 91

Özel bir hayatı var mıydı? 91
1917 Sonbaharı 95
Delikanlı 100
İlk teorik araştırmalar 105
Sibiryada sürgün 109
Okhrananın elinde 112
Rus Sosyal-Demokrasisinin ikinci Kongresi 114
1905 devrimi Taktikçi Lenin 117
Lenin Pariste 124
Lenin İsviçre'de 127
Zimmervald Konferansı 129
Mart 1917 Rus devrimi 132
Nisan 1917 tezleri 134
Proletarya diktatörlüğüne geçiş 138
Lenin iktidarda 140
Brestlitovsk barış konferansı 144
Kızıl ordunun ve Sovyet Devletinin örgütlenmesi 149
Üçüncü Enternasyonal 151
İlk komünist cumartesi 156
Üstyapı ve taban 158
Lenin ve Partide eğilim mücadelesi 160
N.E.P. 163
Lenin bürokratlara karşı 167

III — Lenin'in Filozofik düşüncesi 173

A) Sorunlar 173

Marksist felsefede karışıklık 173
Lenin'in düşüncesi 176
Yeni sorunlar **178**
Yansı teorisi basit değildir 182
Lenin'e göre yansıma 186
Bilir nesnesi ve bilinç 192

B) Dünya görüşü olarak Marksizm 197
Marksizm ve dünya görüşü 197

C) Materyalizm ve ampiriyokritisizm 201

Marksizmin krizi 201
Marksizme karşı Mach ve öğretilileri 203
Lenin Mach'a karşı 206
Madde felsefi bir kavramdır 210
Materyalizm ve idealizm 212
Çelişki ancak bazı sınırlar içinde salttır 216
Felsefe tarihi 219
Ur olarak alınan idealizm 221

D) Felsefe defterleri 225

Hegel ve Marx 226
Akıllı idealizm yeğdir 231
Leibniz, Föerbach, Engels 232
Lassalle ve Deborin 235
Lenin Abel Rey'i eleştiriyor, ona değer veriyor 238
Lenin Aristo'yu inceliyor 240
Mantık ve diyalektik 243
Hegel hakkındaki defterler 246
Lenin'e göre Hegel'in önemi 254

E) Hegel'in mantığı hakkındaki defterler 256

Lenin Hegel'i 1914'de okuyor 256
Öz ve görünüş 259
Olay ve kanun 261
Somutluk, öz ve pratik eylem 268
Bilgide salt ve rölatif, sonsuz sınırlı 272

Yansı ve kavram teorisi 277
Diyalektiğin tanımlanması 280
İçindekiler 285

Henri Lefebvre'in mektubu 296
Açıklama 297
İki cildin fihristi 299

IV — Lenin'in Ekonomik Düşüncesi 301

A) Ekonomik-Sosyal Oluşum 301

Marx'da Ekonomik-Sosyal Oluşum 303
Kapital'in Metodolojisi 307
Gerçeğin Karmaşıklığı 312
Lenin'de Ekonomik-Sosyal Oluşum 314
Marx'da ve Lenin'de Ekonomik Kanunlar 316
Lenin Marksist Kavramları derinleştiriyor 318
Lenin Rusya'daki Kapitalizmi tahlil ediyor 322
Sosyal Yapılar ve Kalıntılar 325
Sosyal İlişkilerin Diyalektiği 329
Sınıf Mücadelesi 331
Kapitalizm ve Toprak Mülkiyeti 334

B) Gelişmenin Eşitsizliği Kanunu 336

Eşit-olmayan Gelişme Fikri 336
Eşit Olmayan Gelişme 340
Emperiyalizmin Tanımlanması 343
Kapitalizm ve Emperiyalizm 346
Emperiyalizm'in İçindeki Çelişkiler 348
Emperiyalizm, bu İhtiyar 351

Lenin Kautsky'ye karşı 354
Eşit-olmayan Gelişme bir Kilit Kavramdır 358
Eşit-olmayan Gelişme ve Mânâları 359

C) Lenin'in Ekonomik Düşüncesi ve Devrim 364

Ekonomi ve Politika 364
Sosyalizmde ve Kapitalizmde Kanunlar 367

V — Lenin'in Politik Düşüncesi 371

Politika Ekonomiye Hakimdir 371
Proletaryadaki Farklılıklar 375
Kendinden-gelmelik Bilince erişmez 379
Kendinden-gelmeliğe tapmağa karşı 381
Kitleler Devrimci bir Teori beklemektedir 384
Ekonomizme karşı mücadele 385
Teori dışarıdan geliyor 387
Devrimci Düşünce 391
Profesyonel Devrimciler ve Parti 394
Politik İnsan ve Gerçek 399
Proletarya ve Müttefikleri 402
İhtilâlci Burjuvazinin inhitatı 404
Proletarya ile Köylülüğün İttifakı 407
Toprağın Millileştirilmesi 409
Diktatörlük ve Demokrasi karşıt mıdır? 412
Demokratik bir Diktatörlüğe doğru 415
Merkeziyet ve Demokrasi 417
Menşeviklerin sosyal tipi-Örgüt sorunu 419
Devrimci Strateji ve Taktik 423
Haklı ve Haksız Savaş 432
Devrimci Kriz Olmadan Devrim olmaz 433
Milli Mesele 437

Tek Memlekette Devrim ... 444
Devlet ve Devrim 447
Devletin yokoluşuna doğru 449
Burjuva Devleti konusu 452
Devletin, gerekli olmıyacağı dönem 455
Demokrasi ve Devlet sorunu 459
Sovyet Demokrasisi ve Diktatörlük 463
Devrim karşısında Köylülük 466
Sol-Sapma'ya karşı 470
Proletarya Devriminin özü 471
Devrimci Eylem 474
Sosyalizmin yolları 478

Sonuçlar 483

Lenin ve cinsel sorunlar 484
Sağ eleştiri ve Sol eleştiri 487
Lenin ve Kültür 489
Kültür ve Parti tutumu 494
Leninizm'in özü 499
Leninizm'in ufku 501

Dava dosyası 509

Aleyhteki bilirkişi raporu (Orhan Aldıkaçtı) 511
Leyhteki bilirkişi raporu (Mustafa Akdağ, Besim Üstünel, Eralp Özgen) 520
Rasih Nuri İleri'nin savunması 524
Mahkûmiyet Kararı ve Muhalefet Şerhi 542
Yargıtay'ın Bozma İlâmı 549
Son Celse 551
Kitabın Beraat Kararı 553

Okurlarımıza sunduğumuz H. Lefebvre'in bu eserinin önemi kitabın konusundan gelmektedir. Okurumuz, hangi politik ve ideolojik görüşe sahip olursa olsun, bu konularda bilgi edinmek için çok kez, örneğin "Lenin'in hakkında" kitap okumaktansa "Lenin'in" kitaplarını okumayı haklı olarak tercih edebilir. Oysa, belirli bir dönemde ve belirli bir konu üzerine yazılmış olan, belirli tarih şartlarını ve fikirsel, politik bir mücadeleyi yansıtan "Lenin'in" özel eserlerini okumak çok kez bu tarihi ve özel şartları bilmeyen okuyucuda yanlış izlenimler yaratabilir, özünü okuyayım, anlayayım derken; özel'e, rastlantıya takılabilir. Bu bakımdan Marx'ın, Lenin'in, Roza'nın ve başkalarının eserlerini okumadan önce, onları zaman ve mekân içindeki, tarih içindeki yerlerine oturtmak, bu eserlerin ne zaman, ne için, hangi sorunlara yanıt vermek ve onları çözümlemek için yazıldıklarını bilmek gerekir. Aksi halde doğmacılık ve her türlü sapma için yol açılmış bulunur. Bu bakıma, okunması ne kadar güç olursa olsun, ilk aşamada, bu gibi fikirlerin aleyhinde olanların da, taraftarlarının da Lefebvre'in kitabı gibi temel incelemeleri öncelikle okumasında sayısız yarar vardır. Bilimsel inceleme yolu buradan geçmektedir.

KDV Dahil

ISBN 975-488-022-0